8
3-D
51

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
14 I
11

8-3.D.51

II 016

M.V.19.

GREGORII TVRONICI HISTORIAE FRANCORVM LIBRI DECEM,

QVORVM QVARTO DVO CAPITA præcipua ex manu ſcripto exemplari hac noſtra editione acceſſerunt. Apendix item ſiue liber XI. centum & decem annorum hiſtoriam continens alio quodam autore, quorum gratia totum opus recudimus.

In quibus omnibus non ſolum Francorum res geſtæ, ſed etiam Martyrum cum infidelibus bella, & Eccleſiæ cum hæreticis concertationes exponuntur.

Adonis Viennenſis Chronica.

BASILEÆ,

PER PETRVM PERNAM

1568.

Cum gratia & priuilegio Cæſ. Maieſt. ad Annos ſex.

M·P·O·Y
P·A·P.
BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

CANDIDO LECTORI, S. P.

*L*AVDARVNT multi ſplendidè & hoc tẽpore & olim hiſtorias, tanquam non lectu tantum iucundiſsimas, ſed etiam communi hominum vitæ longè vtiliſsimas: quorum præconia nec retexere nec adſcribere, vtpote notiſsima, hic opus eſſe cenſeo: Contentus ergo ero vnico Ciceronis longè grauiſsimi ac doctiſsimi authoris dicto, qui ita inquit: *Hiſtoria eſt teſtis temporis, Lux veritatis, vita memoriæ, magiſtra vitæ, nuntia vetuſtatis.* Breuiter quidem hic Cicero, ſed μάλα λιγέως laudat hiſtoriam: cui dicto adijce, ſi libet, erudiſsimam præfationem in Iuſtinum præſtantiſsimi ſimul & pientiſsimi viri Simonis Grinæi, olim præceptoris mei chariſsimi: in qua non tantum mirificè laudatur hiſtoria, ſed etiam mo

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

dus ratioq́; eam cum fructu legendi admodum doctè vtiliterq́; commonſtratur. Quapropter ſemper iudicaui, præclariſſimam vtiliſſimamq́; operam ſuſcepiſſe nõ tantum eos, qui optima fide ſummaq́; diligentia ſingulorum temporum & rerum geſtarum hiſtorias conſcripſerunt; ſed etiam illos qui veteres hiſtorias alia vtilia maiorum monumenta, in veteribus bibliothecis puluere ſituq́; & obliuione æterna ſepulta, veluti abſconditos quoſdam theſauros inueſtigarunt, ac ad communem hominum vſum ſtudio publici boni euulgarunt.

Contra etiam ſtatuo eos omnes grauiſſimè in Deum, communem hominum ſocietatem, & rem literariam peccare, qui vel ſupprimunt veteres ſcriptores, quo ipſi ſoli aliquid præ alijs mortalibus habere videantur: vel etiam ita in publicum euulgant, vt ſacrilega manu non pauca falſent corrumpantq́;, quo etiam

referri

referri poſſet, ſi quis vel recentiora ſcripta pro vetuſtioribus, vel adulterina pro genuinis extrudat venditetq́ꝫ.

Quod cum ſentirem, etiam ipſe, quod potui, ſedulo laboraui in conquirẽdis & publicandis vetuſtiſſimis monumentis in primiſq; hiſtoriarum. In quo ſanè conatu non parum laborum, ſumptuum & etiam periculorum ſubij, vt taceam interim temporis rei omnium præcioſiſſimæ diſpendium, quod me omnium maximè excruciat.

Cum igitur nactus eſſem peruetuſtum codicem hiſtoriæ Gregorij Turonenſis ex antiquiſſima bibliotheca S. Nazarij in Loriſchẽ (vnde olim Simon Grinæus partem quandam Sextæ decadis Liuij magna omnium ſtudioſorum gratia & emolumento protulit) contuli cum impreſſo ſumma diligentia, ac reperi tum ipſius authoris aliquot capita, quæ antea deſiderabantur, tum etiam integrum li-

brum, continentem appendicem eiuſdem hiſtoriæ circiter annorum 110. Cuius au thor non nominatur quidem ſed ſcriptio eodem charactere facta, ſermoq́; & tota forma ſcripti facilè indicat eſſe authorẽ veterẽ: Tametſi hoc nihil planè attineat diuinare, cum ipſemet author ſub finem appendicis indicet, eum ipſum annum, cum illa ſcriberet, fuiſſe à natiuitate Do mini DCCXXXV, vt vixerit ab hinc DCCCXXXIII. annis.

Ne quis verò de mea fide hic addubitet, codex ille in Bibliothecam illuſtriſſi mi principis Othonis Henrici electoris Palatini translatus eſt. Vnde adhuc fides noſtræ editioni fieri, re poſtulante, facilè poteſt.

Dignus porro eſt Turonenſis, qui legatur: tum quia originem, progreſſum no biliſſimi regni Francorum, variasq́; eorum res in Germania & alibi geſtas nar rat: tum etiam quia nullus perinde vetu-

ſtus

ſtus hiſtoricus extat, qui illorum tempo rum negocia tam certò pernouerit, aut etiam plene complexus ſit. Nam recentiores, quæ de illis temporibus ſcripſerunt, potiſsimum à Gregorio mutuati ſunt, vt longè ſatius ſit, ipſius fontes, quàm horum riuos non ſemper ſine errore ſordibusq́; fluentes, contemplari. Sem per enim vnus αὐτόπτης *teſtis, iuxta prouerbium, multis auritis præferendus eſſe merito cenſetur.*

Tu verò ſtudioſe Lector tum hoc libro candido gratoq́; animo fruitor, tum etiam iuua, vt alij quoque boni authores, præſertim hiſtorici, qui adhuc paſſim latitant, in lucem vſumq́; communem proferantur. Vale fœliciter, Argent. Cal. April. 1568.

M. Fl. Il.

GREGORII TVRONENſis uitæ Breuiarium.

GRegorius Celtico Galliarum tractu fuit exortus, Aruernicæ regionis indigena, patre Florentio, matre Armentaria procreatus, quod & Fortunatus ſcribit his verſibus:

Forte decus generis Turonicenſis apex
Alpibus Aruernis ueniens mons altior ipſis.

Et de armentaria matre.

Felix bis merito ſibi macchabæa, vel orbi,
Nobilitas generis nobilior gentis:
Quæ ſeptem palmas cœlo tranſmiſit ab aluo,
Martyriiq; decus protulit ille vterus:
Tu quoq; prole potens rectè Armentaria felix,
Nec minor ex partu quàm prior illa ſinu.
Illa uetus numero maior, tu maxima loco:
Quod poterant plures, unicus hicce tuus.
Fœtu clara tuo geniti circundata fructu,
Eſt tibi Gregorius palma corona nouus.

Hic verè Gregorius, id eſt, vigilans, vt ætatulę robur habuit, literarum ſtudijs mancipatur ſub patruo Gallo epiſcopo: quo tempore Nicetius Lugdunẽſis epiſcopus cum vicinus eſſet ciuitatis vbi parentes Gregorij habitarẽt, neſcio quid excelſum in puero cõſpicatus, iuſſit puerum ad ſe acciri, & colloquio ſe totũ in exemplũ pudicitiæ contegens, vt ne ſummis quidem digitis iuuenculum cõtingeret, pue-

rò

rò benedixit,atq; proſpera precatus eſt. Literarum ſtudijs inſtãtius ſe applicat, eodẽ Gallo patruo magiſtro. Cumq; beatus Gallus ad emeritam beatæ vitæ coronam vocaretur,vir domini Auitus adoleſcentem ſuſcepit. Qui cum eius ingenium morumq; habitudinem exploraſſet,magiſtrorum diligentiã adhibuit, & quanta vel ipſius induſtria,vel eorum ſedulitas velocitate poterat,ad arcem ſapientiæ ꝓuexit.Porrò autem in diſcendis literarum ſtudijs ea ſe diſcretione exercuit, vt vtraque nimietate careret; nec poetarum nænias ex toto horreret, nec tamen, vt pleriſque mos eſt, his indecentius hærens, earum lenocinio mẽte ancillaretur.Tunc temporis apud Aruernũ plerique, in habitu religionis viri fulgebant, quos iuuenis nunc cum beato Auito,nunc ſe motim inuiſebat, quatinus vel ab eis exempla pietatis aſſumeret, vel ipſis qđ forte deerat,mutua charitate prę̨ſtaret. Anno centeſimo ſeptuageſimoſecundo poſt tranſitum domini Martini, Sigeberto regę anno duodecimo regnãte,beatus Eufronius,qui inter virtutes conſeneſcens tãta gratia donatus eſt, vt ei prophetię ſpiritus ineſſe viſus ſit, appoſitꝰ eſt ad patres ſuos.Tempusq; aduenerat, vt Gregorius amore beati Martini dudũ flagrans, & ad paſtoralis officij miniſteriũ idoneꝰ epiſcopus,cathedrã eius vice ſua regẽdam ſuſcipere debuiſſet.Cum igitur beatus Eufronius obiſſet,Turonici de eius ſucceſſore tractaturi cõueniũt. Sed facili diſcrimine ſuaſum eſt cun-

ctis, Gregorium in electione præferendum. Perſonam in loco frequentiſsimam iam olim ſciebant, pluraque eius geſta viro digna conuenerant. Tunc verò cunctis in conſona voce coeuntibus, cerneres Deo fauente cauſam proſperari. Nam clericorum turba nobilibus viris conſtipata, plebsque ruſtica ſimul & vrbana pari ſententia clamant, Gregorium decernendum cum claris meritis, tum quoque nobilitate pollentem, ſapientia præcipuum, generoſitate primum, principibus notum, ac ſua probitate reuerendum, omnibusque officijs habilem. Legatio ad regem dirigitur, cum quidem Deo diſpenſante Grogorius corã reperitur. De hac igitur cauſa conuentus, quãta humilitate ſe excuſare tẽtauit? quibus modis ſe ſubducere viſus eſt? Sed quia velle Dei eſt, hinc cætera flectuntur. Hunc rex auctoritate cogit, hũc Brunichildis regina perurget. Sed quoniam diſcreta humilitas obedientiam nõ recuſat, tandem aliquãdo aſſenſus eſt. Quem vt credo ne qualibet occaſione delatus profugeret, ſtatim Egidius Remẽſis archiepiſcopus ordinauit, vt Fortunatꝰ poeta ſcribẽs ait,

Quem patris Egidij domino manus alma ſacrauit,
Vt populum recreet, quem Radegundis amet, &c.

Adeptus ergo pręſulatum qualis vel quantus fuerit vt cõpẽdioſe dicatur, & plures eccleſiæ quas nouiter conſtruxit, vel quarũ ſarta tecta reſtaurauerit, inſinuant: & libri in laudem ſanctorum, vel in expoſitione ſanctarum ſcriptu

rarum

ſtarum editi, quàm primum demonſtrant. In conſtruendis verò ſpiritalibus templis, videlicet in cuſtodia gregis, quàm certatim ſeſe impẽderit, vel ex hoc animaduertitur, quòd nec ab ipſis quidem ſanctis viris ſtudium ſuę prędicationis continuit. Multa quidem Gregorius quæ inſequi longum eſt, in ſalute languẽtium operabatur, quæ tamen ſub obtentu ſanctorũ, quorũ reliquias perinde ferebat, à ſuis meritis excludere nitebatur: cum quidẽ hæc tanto verius per ipſum fiebãt, quanto ipſe humilius alijs tribuebat. Virtus charitatis in illo prę eminebat, adeo vt ipſis inimicis affectũ dilectionis impẽderet, vt ſequẽti patebit exemplo. Quodã enim tempore factũ eſt, vt ad venerabilem matrem ſuam in Burgundia properaret: in ſiluis verò Abiegnis, quæ trãs Verberim fluuiũ ſitæ ſunt, latrones incurrit. Qui tanto impetu ſuper comitatum eius irruere viſi ſũt, vt nõ modo eos expoliare, ſed & occidere velle putarẽtur. Quorũ aſſultu Gregorius terreri nõ potuit, q̃ pręſidio Martini circũſeptus incedebat. Cuius mox auxiliũ flagitãs, ita ſibi adeſſe exptus eſt, vt latrones velocius q̃ emerſerint, fugã inirẽt. At Gregorius vſus cõſueta pietate, nec in perturbatione turbatus, fugiẽtes reuocat, ad cibũ & potũ inimicos inuitat.

Sedecim annos hic in epiſcopatu exegerat, cũ æquiuocus eius, ille magnus Gregorius in ſede apoſtolica ſubrogatur. Siquidẽ opinata res eſt, quòd dudũ alter alteri peculiari ſit a-

micitia deuinctus. Nec immerito tamē hunc Fortunatus Gregorio cōparat Nazanzeno, tā quā ille datus ſit Orienti: Romanē ſis autem, Meridiei: at hic noſter, Occidēti. Cum igitur ſacra apoſtolorum limina expetiſſet, magna cū reuerentia ſanctus eum papa excepit. Quē ob beati Petri confeſsionem introducēs, à latere cōſtitit, prę ſtolās quo aſſurgeret. Interim autē vt erat ingenio profundiſsimus, ſecretā Dei diſpenſationē admirans, conſiderabat in huiuſmodi hominē (erat enim ſtatura breuis) tātam gratiam cœlitus profluxiſſe. Quod ille mox diuinitus perſentiens, & ab oratione ſurgens, placidoq́; vt erat vultu, ad papam reſpiciens, Dominus, inquit, fecit nos, & non ipſi nos: idem in paruis, qui & in magnis. Cumq́; id ſuæ cogitationi ſanctus papa reſpōderi cognoſceret, ipſa ſua deprehēſione gauiſus, gratiam quā hactenus in Gregorio mirabatur, in magnā veneratiōe deinceps habere cœpit, ſe demq́; Turonicā nobilitauit. Pauca hęc de noſtro prę ſule dicta ſint. non eum miraculorum ergo, quæ etiam reprobis dari ſolēt, cōmendamus, ſed ne hanc quidem gratiam illi defuiſſe monſtramus. Cæterùm ad eius gloriam commendandam, illud ſufficiat, quòd humili corde Chriſtum ſecutus eſt, & quòd non ſperauit in pecunię theſauris (hoc vtique eſt mirabilia feciſſe) & quòd à peccatorum eſt laqueo cuſtoditus. Super omnē quippe gloriā eſt, à peccatis protectio. Vigeſimo & primo igitur epiſcopatus ſui anno, tanquam ſeptena

rio annorum numero, ter in fide ſanctæ trinitatis completo, appoſitus eſt ad patres ſuos, non tam dierum, quum fermè tricenalis ordinatus eſt, quã perfectione plenus. Qui tamen non vſquequaque videtur clauſus in tumulo, cui reſtat vt vel lingua viuat in mũdo. Et quia ſicut credimus, beato Martino in cœlo eſt ſociatus, ſancto etiam corpore eſt illi in ſepulchro vicinus. Porrò Turonenſes, ne diuinis muneribus videantur ingrati, ſemper neceſſe eſt vt retractent, quãtopere ſint à Deo ſuffulti. Datus namque eſt eis patronus, nõ qualiſcunq;, ſed Martinus, de cuius laude quid primum, vel ſpeciale dicatur, cum vt ſcriptũ eſt, eius minima, aliorũ maximis maiora eſſe manifeſtum ſit. Datus eſt eis & Gregorius vir, nõ ſolũ ſanctitate, ſed & doctrina clarus, ne vrbs Turonica obſcurior videretur, ſcriptorũ officio caruiſſe, quin potius ſicut vrbs Romulea poſt apoſtolos illuſtratur in altero Gregorio, ita & Turonica poſt Martinum decoratur in iſto. Nec prætereundum quomodo conſuetam ſibi humilitatem etiam in ipſa ſepultura ſua ſeruauerit. Nam in tali loco ſe ſepeliri fecit, vbi ſemper omnium pedibus conculcaretur, & ipſa loci neceſsitas cogeret, ne vnquam in aliqua reuerẽtia haberi poſſet: ſed grex beati Martini talia non ferens, amicum domini ſui de loco leuauit, & edito ſupulchro mauſoleo, ad læuam ſancti ſepulchri digna reuerentia collocauit. Obijt autem quindecimo Calend. decembris, videlicet intra Martinianam

hebdomadam,vt ſolénitatem Martini, quam hic iam ęgrotans celebrare cœperat, Martino iunctus in cœlo conſummaret,præſtante domino Ieſu Chriſto, qui viuit & regnat Deus per omnia ſecula ſeculorum,Amen.

EX LIBR. IOANNIS TRIthemij *de Scriptoribus Eccleſiaſticis.*

GREGORIVS epiſcopus Turonenſis,ex monacho diſcipulus quondam S.Auiti præſulis Aruernorum, vir doctus & nobilis, mitis quoque & humilis: tantæ ſanctitatis & puritatis extitit, vt etiā in vita miraculis choruſcaueris. Hic apoſtolorum Petri & Pauli limina viſitans,à B.Papa Gregorio cum maxima reuerentia & charitate, vt verè ſanctus ſuſceptus eſt, vt amicus ſingularis & vnicus ab eo dilectus. Scripſit ſimplici & aperto ſermone nonnulla volumina,de quibus extant,

De laude ſanctorum martyrum,lib.vnus.
De vita quorundam confeſſorū,libri duo.
De miraculis S.Iuliani martyris, lib.vnus.
De miraculis S.Martini,lib.quatuor.
Hiſtoriæ Francorum,lib.decem.
Epitome eiuſdem, lib. vnus.
Chronicorum Eccleſiaſticæ hiſt.lib. vnus.

Cætera quę compoſuit,ad notitiam lectionis noſtræ nondum venerunt. Claruit temporibus Mauritij imperatoris, anno domini DC.

Greg.

IN DEI NOMINE, GREGORII TVRONICI HISTORIARVM LIBER PRIMVS.

SCRIPTVRVS bella Regum cum gentibus aduerſis, Martyrum cum paganis, Eccleſiarũ cum hæreticis, prius fidem meam proferre cupio, ut qui legerit, me non dubitet eſſe catholicum. Illud etiam placuit, propter eos qui appropinquãte mundi fine deſperant, ut collecta per chronica vel per hiſtorias anteriorum annorũ ſumma, explanetur apertè, quot ab exordio mundi ſint anni. Sed prius veniam à legentibus precor, ſi aut in literis, aut in ſyllabis Grammaticam artem exceſſero: de qua adplene non ſum imbutus. Illud tantum ſtudens, vt quod in Eccleſia credi prædicatur, ſine aliquo fuco aut cordis hæſitatione retineam: quia ſcio peccatis obnoxium, per credulitatem puram obtinere poſſe veniam apud noſtrum pium Dominum. Credo ergo in deum patrem omnipotentem. Credo in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum dominum deum noſtrum, natum à patre, non factum: non poſt tempora, ſed ante cunctum tempus ſemper fuiſſe cum pa-

tre: nec enim pater dici potuerat, niſi haberet filium: neque filius eſſet, ſi patrem vtique non haberet. Illos verò qui dicunt, Erat quando non erat, exſecrabiliter renuo: & ab Eccleſia ſegregari conteſtor. Credo Chriſtum hunc verbũ eſſe patris, per quem facta ſunt omnia. Hunc verbum carnem factum credo: cuius paſsione mundus redemptus eſt: & humanitatem, non deitatẽ ſubiacuiſſe paſsioni credo. Credo eum die tertia reſurrexiſſe: hominem perditũ liberaſſe: aſcendiſſe in cœlos: ſedere ad dexteram patris: venturũ ac iudicaturum viuos & mortuos. Credo ſanctum ſpiritum à patre & filio proceſsiſſe, non minorem, & quaſi ante non eſſet, ſed æqualem, & ſemper cum patre & filio coæternum Deum, conſubſtantialem natura, æqualem omnipotentia, conſempiternum eſſentia, vt nunquam ſine patre fuiſſe uel filio, neque minorem patre vel filio. Credo hanc trinitatem ſanctam in diſtinctione ſubſiſtere perſonarum, & aliam quidem perſonam patris, aliam filij, aliam ſpiritus ſancti. In qua trinitate vnam deitatem, vnam potentiam, vnam eſſentiam eſſe confiteor. Credo beatam Mariam, vt virginem ante partum, ita virginem & poſt partum. Credo animam immortalem, nec tamen partem habere deitatis. Et omnia quæ à trecentis decem & octo epiſcopis Nicenæ conſtituta ſunt, credo fideliter. De fine verò mundi ea ſentio quæ à prioribus didici. Antichriſtus verò primum circunciſionem inducet, ſe aſſerens Chriſtum: deinde

de in templo Hieroſolymis ſtatuã ſuam collocabit adorandam, ſicut dominum dixiſſe legimus: Videbitis abominationem deſolationis ſtantem in loco ſancto. Sed diem illam omnibus hominibus ignorari, ipſe dominus manifeſtat dicens; De die autem illa & hora nemo ſcit, neque angeli cœlorum, neque filius, niſi pater ſolus. Sed & hîc reſpondebimus hæreticis, qui nos impugnant, aſſerentes minorem eſſe filium patre; qui hanc diem ignoret. Cognoſcant ergo hunc filium, Chriſtianum populum nuncupatum, de quo à Deo prædicitur: Ego ero illis in patrem, & ipſi erunt mihi in filios. ſi enim hæc de unigenito filio prædixiſſet, nunquã ei angelos prępoſuiſſet: ſic enim ait; Neq; angeli cœlorum, neque filius, oſtendens, non de vnigenito, ſed de adoptiuo populo hæc dixiſſe. Noſter verò finis, ipſe Chriſtus eſt, qui nobis uitam æternã ſi ad eum conuerſi fuerimus, larga benignitate præſtabit.

De ſupputatione verò huius mundi euidenter Chronicæ Euſebij Cæſarienſis epiſcopi ac Hieronymi præsbyteri proloquuntur, & rationem de omnium annorum ſerie pandunt. nam & Oroſius diligentiſsimè hæc inquirens, omnem numerum annorum ab initio mundi uſque ad ſuum tempus in vnum collegit. hoc etiam & Victorius cùm ordinem Paſchalis ſolennitatis inquireret, fecit. Ergo & nos ſcriptorum ſuprà memoratorum exemplaria ſequentes, cupimus à primi hominis conditione, ſi dominus dignabitur ſuum commodare

auxilium, vſque ad noſtrum tempus cunctam annorum congeriem computare. Quod facilius adimplebimus, ſi ab ipſo Adam ſumamus exordium.

1 IN principio dominus cœlũ terramq́; in Chriſto ſuo, qui eſt omnium principium, id eſt in filio ſuo formauit, qui poſt creata mundi elementa, glebam aſſumens fragillimam, hominem ad ſuam imaginem ſimilitudinemque plaſmauit, & inſufflauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt in animam viuentem: cui dormienti ablata coſta, mulier Eua creata eſt. Nec dubium enim eſt quòd hic primus homo Adam antequam peccaret, typum domini noſtri redemptoris prætuliſſet. ipſe enim in ſopore paſsionis obdormiens, de latere ſuo dum aquam cruoremque produxit, virginem immaculatamq́; Eccleſiam ſibi exhibuit, redemptam ſanguine, latice emundatam, non habentem maculam aut rugam, id eſt lymphis ablutam propter maculam: in cruce extenſam propter rugam. Hi ergo primi homines in amœna Paradiſo beatè viuentes, anguis aſtu illecti, diuina præcepta tranſiliunt. Eiectique ab angelica ſede, mundi laboribus deputantur.

2 COGNITA autem à conſorte mulier concepit, peperitq́; duos filios. Sed dum deus vnius ſacrificium dignáter ſuſcipit, alter inuidia inflammante tumeſcit, & in fratrẽ ſanguinis effuſionẽ nouus fratricida conſurgens, fratrem opprimit, vincit, interimit.

ET

3 ET hinc cunctũ genus in facinus execrabile ruit: præter Enoch iuſtum, qui ambulans in vijs dei, ab ipſo domino proprer iuſtitiam aſſumptus, de medio peccãtis populi liberatur. ſic enim legimus: Ambulauit Enoch cũ deo, & non comparuit, quia abſtulit eum.

4 DOMINVS ergo commotus cõtra iniquitates populi non in ſuis ſemitis gradientis, diluuium immiſit, cunctamque animam viuentem de ſuperficie terræ diluuio inundante deleuit. Tantumque Noe fideliſsimum ac peculiarem ſibi, ſuique typi ſpeciem præferentem, cum ſua & trium natorum coniugibus, poſteritatis reparandæ gratia, in archa reſeruauit. Increpant nos hîc hæretici, Cur ſcriptura ſacra dominum dixiſſet iratum. Cognoſcant ergo, quia dominus noſter, non vt homo iraſcitur: commouetur enim, vt terreat: pellit, vt reuocet: iraſcitur, vt emendet. Sed nec hoc ambigo, quòd ſpecies illa archæ typum matris geſſerit Eccleſiæ: ipſa enim inter fluctus & ſcopulos huius ſeculi tranſiens, nos ab imminentibus malis materno geſtamine fouens, pio amplexu ac protectione defendit. Ab Adam ergo vſque ad Noe, generationes decem: id eſt Adam, Seth, Enos, Cainan, Malaleel, Iared, Enoch, Matuſalam, Lamech, Noe. In his ergo decem generationibus, inueniuntur anni mille ducenti quadraginta duo. Adam verò in terra Ena chim ſepultum, quæ prius Ebron v ocabatur, liber Ieſu Nauæ euidenter explanat.

5 HABEBAT ergo Noe poſt diluuium, tres filios, Sem, Cham, & Iafeth. De Iafeth egreſſæ ſunt gentes, ſimiliter & de Cham, & de Sem. Et ſicut ait vetus hiſtoria, ab his diſſeminatum eſt genus humanũ ſub vniuerſo cœlo. Primogenitus verò Cham, Chus. Hic fuit totius artis Magicæ imbuẽte diabolo, & primus idololatriæ adinuentor. Hic primus ſtatunculam adorandam diaboli inſtigatione cõſtituit: qui & ſtellas, & ignem de cœlo cadere, falſa virtute hominibus oſtendebat. Hic ad Perſas tranſijt. Hunc Perſę vocitauere Zoroaſtrem, id eſt viuentem ſtellam. Ab hoc etiam ignem adorare cõſueti, ipſum diuinitus igne cõſumptum vt Deum colunt.

6 CVMQVE multiplicati homines diſpergerentur per vniuerſas terras, egreſsi ab oriente, Sennaar gramineum reperiunt campum. In quo ædificantes ciuitatem, turrem quæ cœlos attingeret nituntur ſtruere. Quorum vanam coitationem ſimul & linguam, ipſoſque confutans Deus, per mundum latè patentem in uniuerſa terra diſperſit: vocatumque eſt nomen ciuitatis, Babel, hoc eſt confuſio, eo quòd ibi confudiſſet Deus linguas eorum. Hæc eſt Babylonia à Nebroth gygante ædificata filio Chus. Et ſicut Oroſij narrat hiſtoria, mira campi planitie in quadrum diſpoſita eſt. Murus eius ex coctili latere infuſo bitumine, in latum habet cubitos quinquaginta, altitudinis cubitos ducentos, in circuitu ſtadia quadringenta ſeptuaginta. Vnum

ſtadium

ſtadium habet aripennes quinque. Vicenæ quinæ portæ per vnumquodque latus ſitæ ſunt, quæ faciunt centum. Harum portarum oſtia miræ magnitudinis, ex ære fuſili ſunt formata. Multa & alia de hac ciuitate idem hiſtoriographus narrat, addens, Et cum tanta fuiſſet honeſtas ædificij, attamen victa atque ſubuerſa eſt.

7 PRIMVS autem filius Noe, Sem: de quo generatione decima, natus eſt Abraham: id eſt, Noe, Sem, Arphaxad, Sale, Heber, Falec, Ragau, Saruch, Thare, qui genuit Abraham. In his decem generationibus, hoc eſt, à Noe vſque ad Abraham, inueniuntur anni DCCCCXLII. Eo tempore regnabat Ninus, qui ædificauit ciuitatem quam Niniuem vocauit: cuius in tribus manſionibus ſpatium amplitudinis Ionas propheta determinat. Huius quadrageſimotertio regni anno, natus eſt Abraham. Hic eſt Abraham, initium fidei noſtræ: hic accepit repromiſsiones: huic ſe Chriſtus dominus noſter naſciturum, ac pro nobis paſſurum in victimæ commutatione monſtrauit, ipſo in Euangelijs ſic dicente, Abraham exultauit vt videret diem meum: & vidit & gauiſus eſt. Hoc verò holocauſtum in monte Caluariæ, quo dominus crucifixus eſt, oblatũ fuiſſe, Seuerus narrat in Chronica, ſicut & hodieque in ipſa Hieroſolymorum vrbe celebre fertur. In hoc monte crux ſancta in qua redemptor affixus eſt, ſtetit, de qua & beatus ille cruor effluxit. Hic ergo Abraham

accepit ſignum circumciſionis, oſtendens vt quod ille geſsit in corpore, nos portemus in corde, dicente propheta: Circuncidite vos deo veſtro, & circuncidite præputium cordis veſtri, & nolite ſequi deos alienos. Et iterum: Omnis incircunciſus corde, non intret in ſancta mea. Hunc Abraham deus poſt adiectam nomini ſyllabam, patrem multarum gentium nuncupauit.

8 IS cùm centū eſſet annorū, genuit Iſaac. Porrò Iſaac ſexageſimo ætatis anno, nati ſunt filij gemini de Rebecca. Primus Eſau, qui & Edom, id eſt terrenus: qui propter gulam vendidit primogenita ſua. Ipſe eſt pater Idumæorum: de cuius generatione quarta, natus eſt Iobab. hoc eſt, Eſau, Raguel, Zara, Iobab, qui & Iob. Is vixit annos C C X L I X. octogeſimo nono anno ab infirmitate liberatus eſt. poſt infirmitatem autem, C L X X. annis reſtituta in duplum omni facultate, cum tot quot perdiderat filijs iocundatus eſt.

9 SECVNDVS autem filius Iſaac, Iacob, dilectus dei, ſicut ait per prophetam, Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Hic poſt angelicam luctam vocatus eſt Iſrael, à quo Iſraelitæ. Hic genuit duodecim patriarchas, quorum hæc ſunt nomina: Ruben, Simeon, Leui, Iudas, Iſachar, Zabulon, Dan, Neptalim, Gad, & Aſer. Poſt hos genuit Ioſeph de Rachel, cùm eſſet nonageſimo ſecūdo ætatis ſuæ anno. Hūc cæteris filijs plus dilexit. Habuit ex ea & Beniamin vltimū omnium. Ioſeph autē,

XVI.

XVI. ætatis annum habens, typum præferens redemptoris, vidit ſomnia quæ fratribus retulit: Quaſi manipulos legens, quos ſuorum fratrum manipuli adorarent. Et iterum, Quaſi ſol & luna cum vndecim ſtellis prociderent ante eum. quæ res magnum ei cum fratribus odium generauit. Vnde & inflammati inuidia, triginta eum argenteis Iſmaelitis in Ægyptum tranſeuntibus vendiderunt. Imminente autem fame, cùm deſcendiſſent hi in Ægyptum, cogniti ſunt à Ioſeph, nec tamen ipſi Ioſeph cognouerunt. Ipſe tamen ſe his poſt multas fatigationes, & adducto Beniamin, declarauit. de Rachel enim matre ſua natus & hic fuerat. Poſt hæc deſcendunt cuncti Iſraelitę in Ægyptum, & per Ioſeph Pharaonis gratia utuntur. Iacob autem poſt benedictos filios ſuos in Ægyto moritur, & in ſepulchro patris ſui Iſaac ſepelitur in terra Chanaan. Mortuo autem Ioſeph atque Pharaone, ſubijcitur cuncta generatio ſeruituti, quæ per Moyſen poſt decem plagas Ægypti liberatur, demerſo Pharaone in mari rubro.

10 ET quoniam de hoc maris tráſitu plures multa dixerunt, viſum eſt, vt de ſitu loci illius vel ipſius tranſitu, aliqua huic inſeram lectioni. Nilus per Ægyptum, ſicut optime noſtis, decurrit, & ipſe eam impetu ſuo inrigat: vnde & Ægyptij Nilicolæ appellantur. Cuius nunc litora, multi locorum perluſtratores, referta ſacris Monaſterijs dicunt eſſe. Super ripam verò eius non Babylonia, de qua ſuprà

meminimus, ſed Babylonia ciuitas colloca-tur: in qua Ioſeph horrea miro opere de lapidibus quadris & cemento ædificauit: ita vt ad fundum capaciora, ad ſummum verò conſtricta ſint, vt per paruulum foramen ibidem triticum iaceretur. Quæ horrea vſque hodie cernuntur. De hac ciuitate rex ad perſequendum Hebræos, cum exercitibus curruum, ac multa perdeſtri manu directus eſt. Antè dictus verò fluuius ab oriente veniens, ad occidentalem plagam verſus Rubrum mare vadit: ab occidente verò ſtagnum ſiue brachium de mari Rubro progreditur, & vadit contra orientem, habens in longo milia circiter quiquaginta: in lato autem decem & octo. In huius ſtagni capite Clyſma ciuitas ædificata eſt, non propter fertilitatem loci, cùm nihil ſit plus ſterile: ſed propter portum, quia naues ab Indis venientes, ibidem ob portus opportunitatem quieſcunt. Vbi comparatæ merces, per totam Ægyptum deportantur. Ad hoc ſtagnum per deſertum Hæbræi tendentes, vſque ad ipſum mare venerunt, inuentisque dulcibus aquis caſtrametati ſunt. In hoc ergo arcto loco, tam ab eremo quàm ab ipſo mari, conſederunt, ſicut ſcriptum eſt, Audiens Pharao, quòd concluſiſſet eos mare atque deſertum, nec eſſet eis via qua poſſent pergere, ad perſequẽdum eos direxit. Cumque imminentibus his Moyſi populus adclamaſſet, ſecundum iuſſum diuinitatis proiecta virga ſuper mare diuiſum eſt, illisque per ſicca gradientibus, & vt ſcriptura

ait:

ſit, Muro aquarum vndique vallatis, in litus illud quod eſt contra montem Syna inlæſi prorſus, demerſis Ægyptijs, Moyſe duce, tranſ grediuntur: de quo tranſitu multa vt dixi narrantur, ſed nos quod à ſapientibus & certè illis hominibus qui in eodem loco acceſſerant, verum cognouimus, ea inſerere ſtuduimus pa ginæ. Aiunt enim ſulcos quos rotæ curruum fecerant, vſque hodie permanere: & quantum acies oculorum videre poteſt, in profundo cer ni. Quos ſi modicum commotio maris obtexerit, illo quieſcente rurſum diuinitus renouantur vt fuerant. Dicunt alij, quòd ad ipſam ripam, facto modico per mare circuitu, vnde ingreſsi fuerāt, ſint reuerſi. Alij verò adſerunt, vnum cunctis ingreſſum: nonnulli, vnicuique tribui ſuam patuiſſe viam, illud teſtimonium Pſalterij adducentes: Qui diuiſit mare rubrum in diuiſiones, quas nos diuiſiones ſpiritaliter, & non ſecundū literā intelligere oportet. Sunt enim & in hoc ſeculo, quod figuraliter mare dicitur, multæ diuiſiones. non enim æqualiter poſſunt per vnam viam ad vitā cuncti tranſire. Alij autem tranſeunt in horam primam, id eſt qui renati per baptiſmū, immaculati ab omni inquinamento carnis perdurare vſque ad vitæ pręſentis exitum poſſunt. Alij ad horam tertiā, videlicet qui maiori ætate conuertuntur. Alij ad ſextam, qui luxuriæ feruorem coercent: & per has quaſque horas, ſicut Euangeliſta com memorat, ad operam dominicæ vineæ, ſecundum fidem propriam conducuntur. Hæ ſunt

diuiſiones,quibus per hoc mare tranſitur. Illud verò quòd ad mare vſque venientes, litus ſtagni tenentes reuertuntur,illud eſt quod dominus ad Moyſen dixit: Reuerſi caſtra metentur è regione Phiahiroth, quæ eſt inter Magdalum & mare contra Beelſefon. Nec enim dubium eſt,quòd trāſitus ille maris, vel columna nubis typum geſſerint noſtri Baptiſmatis, dicente beato Paulo Apoſtolo: Nolo vos ignorare fratres,quia patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes in Moyſen baptizati ſunt in nube & in mari. Columna verò ignis, typum ſancti Spiritus prætulit. A natiuitate ergo Abrahæ vſque ad egreſſum filiorum Iſrael ex Ægypto, vel tranſitum maris Rubri, qui fuit Moyſi octogeſimus annus, ſupputantur anni numero CCCCLXII.

11 PER quadraginta annos Iſraelitæ eremo vtuntur,imbuuntur legibus,probātur, victibusq; paſcuntur angelicis. Deinceps enim poſt acceptam legē,tranſgreſſoq; cum Ieſu Naue Iordane,terram Repromiſsionis accipiunt.

12 POST cuius tranſitū,dum præcepta diuina poſtponunt, ſæpe in alienigenarum ſeruitio ſubiugantur. Sed cùm conuerſi ingemiſcunt,tribuente domino,per virorum fortium brachium liberantur.Poſt hęc per Samuelem, regem (ſicut reliquæ gentes habēt) à domino poſtulantes, accipiunt primum Saul, deinde Dauid. Ab Abraham ergo vſque ad Dauid generationes XIIII. id eſt, Abrahā,Iſaac,Iacob, Iudas,Phares,Eſrom,Arā,Aminadab,Naaſon, Salmon.

Salmon, Obeth, Ieſſe, Dauid. Dauid autẽ genuit Salomonem de Berſabeæ. Is per Natham prophetam, fratrem ſuum, & matrem in regno euectus eſt.

13 DEFVNCTO autem Dauid, cùm regnare cœpiſſet Salomon, apparuit ei dominus, & quod peteret, vt indulgeat pollicetur. At ille terrenas diuitias poſtponens, ſapientiam magis expetijt: quod ratum domino fuit, ita vt ab eodem audiret, Quia non quæſiſti regna mundi, nec diuitias eius, ſed poſtulaſti ſapientiam, ideo accipies eam: ante te non fuit tam ſapiens, ſic & poſt te nõ erit. Quod poſtea iudicium illud, quod inter duas mulieres de vno infante litigantes, intulit, comprobauit. Hic Salomon ædificauit templum nomini domini miro opere, multum ibi auri argentique, æris ac ferri ingerens, ita vt diceretur à quibuſdam, Nunquam ſimile in mundo fuiſſe ædificium fabricatum. Ab egreſſu ergo filiorum Iſrael ex Ægypto vſque ad ædificationem templi, qui fuit annus ſeptimus regni Salomonis, inueniuntur anni, CCCCLXXX. ſicut Regum teſtatur hiſtoria.

14 POST mortem autem Salomonis, diuiſum eſt per duritiã Roboæ regnũ in duas partes. Reſtiterunt duæ tribus ad Roboam, quod Iuda appellabatur: ad Hieroboam autẽ, decem tribus, quod Iſrael vocabatur. Poſt hæc igitur ad idololatriam declinantes, nec prophetarum vaticinia, nec eorum interitus, nec cladis patriæ, nec ipſorum etiam regum eos-

excidia domuerunt.
15 DONEC iratus contra eos dominus, excitauit Nabuchodonoſor, qui eos in Babyloniam cum omnibus templi ornamentis captiuos abduxit: in qua captiuitate & Daniel propheta eximius, inter eſurientes leones inlæſus, & tres pueri in medio ignium rorulenti, abiêre captiui. In hac captiuitate & Ezechiel prophetauit, & Eſdras propheta natus eſt. A Dauid autem vſq; ad deſolationem templi, & tranſmigrationem in Babyloniam, generationes quatuordecim: id eſt, Dauid, Salomon, Roboam, Abia, Aſa, Ioſaphat, Ioram, Ozias, Ioatham, Achaz, Ezecias, Manaſſes, Amon, Ioſias. In his ergo quatuordecim generationibus, anni inueniuntur numero CCCXL. De hac verò captiuitate per Zorobabel liberátur: qui poſtea & templum & ciuitatem reſtituit. Sed hæc captiuitas typum illius captiuitatis, vt puto, gerit, in qua anima peccatrix abducitur. Quam niſi Zorobabel, id eſt Chriſtus, liberauerit, horribiliter exſulabit. Ipſe enim dominus in Euangelio dicit: Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis. Ipſe oro ſibi in nobis templum, in quo dignetur habitare, cõſtituat, in quo fides, vt aurũ, luceat: in quo eloquium prædicationis, vt argentum ſplendeat: in quo omnia viſibilis templi illius ornamenta, in noſtrorum ſenſuum honeſtate clareſcant. Bonæ etiam voluntati noſtrę ipſe ſalubrem effectum indulgeat. Quia niſi ipſe ædificauerit domum, in vanum loborant qui ædificant eam. Hæc

verò

verò captiuitas annis L X X. fuiſſe dicitur.
16 REVERSI autem per Zorobabel, ſicut diximus, nunc contra Deum murmurantes, nunc poſt idola corruētes, vel abominationes quæ gentes exercent imitantes, dum Dei prophetas contemnunt, gentibus traduntur, ſubiugantur, intercidunt: donec ipſe dominus patriarcharum prophetarumq; vocibus repromiſſus, virginis Mariæ vtero per ſpiritum ſanctum inlapſus, ad redemptionem naſci, tam illius gentis, quàm omnium gentium dignaretur. A tranſinigratione ergo vſque ad natiuitatem Chriſti, generationes quatuordecim: id eſt, Iechonias, Salathiel, Zorobabel, Abiud, Eliachim, Azor, Sadoch, Achim, Eliud, Eleazar, Mathan, Iacob, Ioſeph vir Mariæ, de qua dominus noſter Ieſus Chriſtus naſcitur: qui Ioſeph, quartuſdecimus computatur.
17 ERGO ne videamur vnius tantum Hebręę gentis habere notitiam, reliqua regna, quæ, vel quali Iſraelitarum fuerint tempore, memoramus. Tempore Abrahæ Ninus regnabat ſuper Aſſyrios: Sicyonios, Europs: apud Ægyptios autem ſextadecima erat poteſtas, quam ſua lingua Dynaſtian vocabant. Tempore Moyſi, apud Argiuos regnabat ſeptimus Tropas: in Attica Cecrops primus: apud Ægyptios, Cenchris duodecimus, qui & in mari obrutus eſt rubro: apud Aſſyrios, ſextuſdecimus Agatadis: apud Sicyonios Maratis, Tempore verò Salomonis, quando regnabat ſuper Iſrael, apud Latinos Quintus regnabat Sil-

uius: Lacedæmonijs, Fiſtus: Corinthijs, ſecundus Oxion: Ægyptiorum, Thebei. centeſimo viceſimo ſexto anno ſuper Aſſyrios, Eutropes: Athenienſibus, ſecundus Agaſaſtus. Tempore quo Amon regnabat ſuper Iudæam, quando captiuitas in Babyloniam abijt: Macedonijs præerat Argeus: Lydorum, Gyges: Ægyptiorum, Vafres: apud Babyloniam, Nabuchodonoſor, qui eos captiuos abduxit: Romanorũ, Sextus Seruius Tullus.

18 POST hos imperatores: primus, Iulius Cæſar fuit, qui totius imperij obtinuit monarchiam: ſecundus, Octauianus, Iulij Cæſaris nepos, quem Auguſtum vocant: à quo & menſis Auguſtus eſt vocitatus. Cuius nonodecimo imperij anno, Lugdunum Galliarum vrbem conditam manifeſtiſsimè reperimus: quæ poſtea inluſtrata Martyrũ ſanguine, Nobiliſsima nuncupatur.

19 ANNO quadrageſimotertio imperij Auguſti, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, vt diximus, ex uirgine Maria in Bethleem Dauid oppido, ſecundum carnem natus eſt: cuius immenſum ſidus Magi ab oriente cernẽtes, cum muneribus veniunt: & puerum ſupplices oblatis donis adorant. Herodes verò ob zelum regni ſui, dum Deum Chriſtum perſequi nititur, paruulos infantes interimit. Ipſe quoque poſtmodum iudicio diuino percuſſus eſt.

20 DOMINO autem Deo noſtro Ieſu Chriſto pœnitentiam prædicante, baptiſmi gratiam tribuẽte, vel cœleſte regnum cunctis gentibus

gentibus promittente, atque prodigia & ſigna per populos operante:hoc eſt, dum de aquis vina profert,dum febres extinguit, dum cæcis lumen tribuit,dum ſepultis vitam reſtituit,dum obſeſſos ab immundis ſpiritibus liberat,dum leproſos miſerabili turpentes cute reformat,ac dum alia ſigna multa faciens,manifeſtiſsimè ſe deum populis eſſe declarat: in Iudæis ira ſuccenditur,inuidia exagitatur, ac mens de ſanguine prophetarum paſta, vt iuſtum interimat,iniuſtè molitur.Ergo vt veterum vatum complerentur oracula,à diſcipulò traditur,àpontificibus condemnatur,à Iudæis inluditur,cum iniquis crucifigitur, à militibus emiſſo ſpiritu cuſtoditur.His igitur actis, tenebræ ſuper vniuerſum mundũ factæ ſunt, & multi conuerſi ingemiſcentes,Ieſum filium dei confeſsi ſunt.

21 ADPREHENSVS autem & Ioſeph, qui eum aromatibus conditum in ſuo monumento recondidit,in cellulam includitur,& ab ipſis ſacerdotum principibus cuſtoditur,maiorem in eum habentes ſæuitiam (vt geſta Pilati ad Tyberium imperatorem miſſa referũt) quàm in ipſum Dominum,vt cùm ille à militibus,hic ab ipſis ſacerdotibus cuſtodiretur:ſed reſurgente domino, cuſtodibus viſione angelica territis,cùm non inueniretur in tumulo,nocte parietes de cellula in qua Ioſeph tenebatur, ſuſpenduntur in ſublimi; ipſe verò de cuſtodia,abſoluẽte angelo, liberatur, parietibus reſtitutis in locum ſuum. Cumque

pontifices cuſtodibus exprobrarent,& ſanctũ corpus ab eiſdem inſtanter requirerent,dicũt eis milites: Reddite vos Ioſeph, & nos reddimus Chriſtum:ſed vt verum agnoſcimus,neq; vos benefactorem dei,neq; nos filium dei reddere nunc valemus. Tũc illis cõfuſis,milites ſub hac excuſatione liberantur.

22 FERTVR Iacobus Apoſtolus, cùm dominum iam mortuum vidiſſet in cruce,deteſtatum eſſe atque iuraſſe,nunquam ſe comeſturum panem, niſi dominum cerneret reſurgentem. tertia demum die rediens dominus, ſpoliato Tartaro cum triũpho,Iacobo ſe oſtendẽs ait: Surge Iacobe,comede, quia iam à mortuis reſurrexi. Hic eſt Iacobus Iuſtus quem fratrem domini nuncupant, pro eo quòd Ioſeph fuerit filius,ex alia vxore progenitus.

23 DOMINICAM verò reſurrectionẽ, die prima factam credimus, non ſeptima ſicut multi putant. Hic eſt dies reſurrectionis domini noſtri Ieſu Chriſti,quem nos propriè Dominicũ, pro ſancta eius reſurrectione vocamus. Hic primus lucem vidit in principio, & hic primus dominum reſurgentem contemplari meruit de ſepulchro. A captiuitate verò Hieroſolymæ & deſolatione templi, vſque ad paſsionem domini noſtri Ieſu Chriſti,id eſt vſque Tyberij ſeptimo decimo anno ſupputantur anni DCLXVIII.

24 RESVRGENS autem dominus, per quadraginta dies cum diſcipulis de regno dei diſputans, videntibus illis in nube ſuſceptus,

ptus, euectusque in cœlos, ad patris dexteram reſidet glorioſus. Pilatus autem geſta ad Tyberium Cæſarem mittit, & ei tam de virtutibus Chriſti, quàm de paſsione vel reſurrectione eius inſinuat. Quæ geſta apud nos hodie retinētur ſcripta. Tyberius autem hoc ad ſenatum recenſuit: quod ſenatus cum ira reſpuit, pro eo quòd non ad eum primitus aduenisſet. Hinc etenim contra Chriſtianos prima odiorũ germina pullularunt. Pilatus autem non permanens impunitus, pro ſuæ malitiæ ſcelere, hoc eſt pro nece quam in dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum exercuit, proprijs ſe manibus interficit: quem Manichæum fuiſſe multi putant, ſecundum illud quod in Euangelio legitur: Venerunt quidam de Galilæis, nunciãtes ei, quorum ſanguinem miſcuit Pilatus cum ſacrificijs eorum. Sic & Herodes rex, dum in apoſtolos domini ſæuit, percuſſus diuinitus ob tanta ſcelera, intumeſcẽs ac ſcatens vermibus, accepto cultro vt malum purgaret, propriæ ſe manus ictu liberauit.

25 BEATVS Petrus apoſtolus ſub imperatore Claudio quarto ab Auguſto, Romam adgreditur: ibique prædicans, in multis virtutibus manifeſtiſsimè Chriſtum eſſe dei filium comprobauit: ab illis enim diebus Chriſtiani apud ciuitatem Romanam eſſe cœperũt. Cùm autem nomẽ Chriſti per populos magis ac magis dilataretur, oritur contra hæc antiqui ſerpentis inuidia, & totis ſe imperatoris præcordijs immittit ſæua malignitas. Nam Nero ille

luxurioſus, vanus atq; ſuperbus, virorum ſuccuba, & rurſus virorum appetitor, matris, ſororum, ac proximarum quarunque mulierum ſpurciſsimus violator, ad complendam malitiæ ſuæ molem, primus contra Chriſti cultum, perſecutionem excitat in credentes: habebat enim ſecum Simonem Magum, virum totius malitiæ & omnis magicæ artis argumento magiſtrum. Hoc eliſo per apoſtolos domini Petrum atque Paulum, commotus contra eos, quòd Chriſtum filium prædicarent, & idola adorare contemnerent, Petrum cruce, Paulum gladio iubet interfici. Ipſe quoque excitatam ſuper ſe ſeditionem fugere tentans, quarto ab Vrbe lapide propria ſe manu ine rfecit.

26 TVNC & Iacobus frater domini, & Marcus Euangeliſta, pro Chriſti nomine glorioſo martyrio coronati ſunt. Primus tamen omnium hanc viam Leuita Stephanus & martyr intrauit. Magna poſt Iacobi apoſtoli necē, Iudæos calamitas adſecuta eſt. Nam aduenien te Veſpaſiano, & templum incēſum eſt, & ſexcenta milia Iudæorum eo bello gladio & fame affecta ſunt. Domitianus autem, ſecūdus poſt Neronem, in Chriſtianos ſæuit: Ioannem apoſtolum in inſulam Pathmos relegat in exiliū, & diuerſas crudelitates in populos agitat. Poſt cuius mortem, beatus Ioannes apoſtolus & euangeliſta, de exilio redijt: qui ſenex & plenus dierum, perfectæque in deum vitæ viuens, ſe depoſuit in ſepulchro. Hic fertur non guſtare mortem donec iteratò dominus iudicaturus

adueniat,

aduenіat, ipſo in Euangelijs ita dicente, Sic eum volo manere donec veniam.

27 TERTIVS poſt Neronem, perſecutionem in Chriſtianos Traianus mouet: ſub quo beatus Clemens, tertius Romanæ Eccleſiæ epiſcopus, paſſus eſt, & ſanctus Simeon, Hieroſolymitanus epiſcopus, Cleophæ filius pro Chriſti nomine crucifixus adſeritur: & Ignatius Antiochenſis epiſcopus, Romam ductus beſtijs deputatur. Hæc ſub Traiani temporibus acta ſunt.

28 POST hunc Ælius Adrianus, imperator creatus eſt. vnde & Hieroſolyma Ælia ab Ælio Adriano vocatur, ſucceſſore Domitiani, eo quòd eam reparauerit. Poſt has verò paſſiones ſanctorum, non fuit ſatis parti aduerſæ, gentes incredulas contra Chriſticolas excitaſſe, niſi cõmoueret & in ipſis Chriſtianis ſchiſmata. Concitat hæreſes, & diuiſa fides catholica, aliterque diſſeritur. nam ſub Antonini imperio Marcionitana & Valentiniana hæreſis inſana ſurrexit: & Iuſtinus philoſophus poſt ſcriptos catholicæ Eccleſiæ libros, martyrio pro Chriſti nomine coronatur. In Aſia autem, orta perſecutione, beatiſsimus Polycarpus, Ioannis apoſtoli & euangeliſtæ diſcipulus, octogeſimo ætatis ſuę anno, velut holocauſtum puriſsimum, per ignem domino conſecratur. Sed & in Gallijs multi pro Chriſti nomine ſunt per martyrium gemmis cœleſtibus coronati: quorum paſsionũ hiſtoriæ apud nos fideliter vſque hodie retinentur.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

29 EX quibus & ille primus Lugdunenſis Eccleſiæ Photinus epiſcopus fuit, qui plenus dierum, diuerſis affectus ſupplicijs, pro Chriſti nomine paſſus eſt. Beatiſsimus verò Irenæus huius ſucceſſor martyris, qui à beato Polycarpo ad hanc vrbem directus eſt, admirabili virtute enituit: qui in modici temporis ſpacio, prædicatione ſua maximè in integro ciuitatem reddidit Chriſtianam. Sed veniente perſecutione, talia ibidem diabolus bella per tyrannũ exercuit, & tanta ibi multitudo Chriſtianorum ob confeſsionem dominici nominis eſt iugulata, vt per plateas flumina currerent de ſanguine Chriſtiano: quorum nec numerum, nec nomina colligere potuimus. Dominus enim eos in libro vitæ conſcripſit. Beatum Irenæũ diuerſis in ſua carnifex præſentia pœnis affectum, Chriſto domino per martyrium dedicauit. Poſt hunc & quadragintaocto martyres paſsi ſunt; ex quibus primum fuiſſe legimus Vetium Epagatum.

30 SVB Decio verò imperatore multa bella aduerſum nomen Chriſtianum exoriuntur, & tanta ſtrages de credentibus fuit, vt nec numerari queant. Babyllas epiſcopus Antiochenus, cum fratribus paruulis, id eſt, Vrbano, Prilidano, & Epolono: & Sixtus, Romanæ eccleſiæ epiſcopus: & Laurẽtius archidiaconus, & Hippolytus ob dominici nominis cõfeſsionem per martyrium conſummati ſunt. Valentinianus & Nouatianus maximi tunc hæreticorum principes, contra fidẽ noſtrãm inimico

impellente

impellente graſſantur. Huius tempore ſeptem viri epiſcopi ordinati ad prædicandum in Gallias miſsi ſunt, ſicut hiſtoria paſsionis ſancti martyris Saturnini denarrat. Ait enim, Sub Decio & Grato cõſulibus, ſicut fideli recordatione retinetur, primũ ac ſummũ Tholoſana ciuitas ſanctum Saturninũ habere cœperat ſacerdotem. Hi ergo miſsi ſunt: Turonicis, Gratianus epiſcopus: Arelatenſibus, Trophimus epiſcopus: Narbonę, Paulus epiſcopus: Tholoſæ, Saturninus epiſcopus: Pariſiacis, Dionyſius epiſcopus: Aruernis, Stremonius epiſcopus: Lemouicinis, Martialis eſt deſtinatus epiſcopus. De his verò, beatus Dionyſius Pariſiorum epiſcopus, diuerſis pro Chriſti nomine adfectus pœnis, præſentẽ vitã gladio imminẽte finiuit: Saturninus verò, iã ſecurus de martyrio, dicit duobus presbyteris ſuis: Ecce ego iam immolor, & tẽpus meę reſolutionis inſtat rogo, vt vſquedũ debitũ finẽ impleã, à vobis penitus non relinquar. Cumque comprehenſus ad Capitolium duceretur, relictus ab his ſolus adtrahitur. Igitur cùm ſe ab illis cerneret derelictum, oraſſe fertur: Domine Ieſu Chriſte exaudi me de cœlo ſancto tuo, vt nũquam Eccleſia de his ciuibus mereatur habere pontificem in ſempiternum. Quod vſque nunc in ipſa ciuitate ita eueniſſe cognouimus: hic verò tauri furentis veſtigijs alligatus, ac de Capitolio præcipitatus, vitam finiuit. Gratianus verò, Trophimus, Stremoniusquę, & Paulus, atque Martialis, in ſumma ſanctitate viuentes,

poſt acquiſitos Eccleſię populos, ac fidē Chriſti per omnia dilatatam, felici confeſsione migrarunt. Et ſic tam iſti per martyrium, quàm hi per confeſsionem, relinquentes terras, in cæleſtibus pariter ſunt coniuncti.

31 DE horũ verò diſcipulis quidam Biturigas ciuitatē adgreſſus, ſalutare omnium, Chriſtum dominum populis nũciauit. Ex his ergo pauci admodum credentes, clerici ordinati, ritum pſallendi ſuſcipiunt: & qualiter Eccleſiam conſtruant, vel omnipotenti deo ſolennia celebrare debeant, imbuuntur. Sed illis paruam adhuc ædificandi facultatem habentibus, ciuis cuiuſdam domum, de qua Eccleſiam faciant, expetunt. Senatores verò vel reliqui meliores loci, fanaticis erant tunc cultibus obligati: qui verò crediderant, ex pauperibus erant, iuxta illud domini, quod Iudæis exprobrat dicens, Quia meretrices & publicani præcedent vos in regno dei. Hi verò non obtenta à quo petierant domo, Leocadium quendam primum Galliarum ſenatorem, qui de ſtirpe Vetij Epagati fuit, quem Lugduno paſſum pro Chriſti nomine ſuperius memorauimus, repererunt. Cui cùm petitionē ſuam, & fidem pariter intimaſſent, ille reſpondit: Si domus mea, quam apud Bituricam vrbem habeo, huic operi digna eſſet, præſtare non abnegarem. Illi autem audientes, pedibus eius proſtrati, oblatis trecētis aureis cum diſco argenteo, dicunt eam huic miniſterio eſſe congruam. Qui acceptis de his tribus aureis pro benedi-

benedictione, clementer indulgens reliqua, cùm adhuc eſſet in errorem idololatriæ implicitus, Chriſtianus factus, domum ſuam fecit Eccleſiam. Hæc eſt nunc Eccleſia apud Biturigas vrbem prima, miro opere compoſita, & primi martyris Stephani reliquijs inluſtrata.

32 VICESIMO ſeptimo loco, Valerianus & Gallienus Romanum imperium ſunt adepti, qui grauem contra Chriſtianos perſecutionem ſuo tempore commouerunt. Tunc Romam Cornelius, Cyprianus Carthaginem felici ſanguine inluſtrarunt. Horum tempore & Chrocus ille Alamannorum rex, commoto exercitu, Gallias peruagauit. Hic autem Chrocus multæ adrogantiæ fertur fuiſſe. Qui cùm nonnulla iniquè geſsiſſet, per conſilium vt aiunt, matris iniquæ, collectam (vt diximus) Alamannorum gẽtem, vniuerſas Gallias peruagatur, cunctaſque ædes, quæ antiquitus fabricatæ fuerant, à fundamentis ſubuertit. Veniens verò Aruernos, delubrum illud quod Gallica lingua Vaſſo Galatę vocant, incendit, diruit, atq; ſubuertit. Miro enim opere factum fuit atque firmatum: cuius paries duplex erat. Abintus enim de minuto lapide, à foris verò, quadris ſcalptis fabricatum fuit. habuit enim paries ille craſsitudinẽ, pedes triginta. Intrinſecus verò marmore ac muſiuo variatum erat. Pauimentum quoque ædis marmore ſtratum, deſuper verò plumbo tectum.

33 IVXTA hanc vrbem Liminius, Antolianuſq; martyres requieſcunt. Ibi Caſsius

ac Victorinus in dilectione Chriſti fraterno affectu ſociati, per effuſionẽ cruoris proprij, cœlorum regna pariter ſunt adepti. Nam refert antiquitas, Victorinum ſeruũ fuiſſe antè dicti templi ſacerdotis. Qui dum plerunque vicum quem Chriſtianorum vocant, ad perſequendos Chriſtianos adit, Caſsium reperit Chriſtianum: cuius prædicationibus atque miraculis motus, credidit Chriſto: relictiſque fanaticis ſordibus, ac baptiſmo conſecratus, magnus in virtutum operatione enituit. Nec multò pòſt, per martyrium (vt diximus) in terris ſociati, ad cœleſtia pariter regna migrauerunt.

34 INRVENTIBVS autem Alamannis in Gallias, ſanctus Priuatus Gaballitanæ vrbis epiſcopus, in crypta Memmatenſis montis, vbi ieiunijs orationibuſque vacabat, reperitur, populi Gredonenſis caſtri munitione concluſus. Sed dum oues ſuas bonus paſtor lupis tradere nõ conſentit, dæmonijs immolare cõpellitur. Quod ſpurcũ ille tam execrãs quàm refutans, tandiu fuſtibus cæditur, quoadusque putaretur exanimis. Sed ex ipſa quaſſatione, interpoſitis paucis diebus, ſpiritum exhalauit. Chrocus verò apud Arelatẽſem Galliarũ vrbẽ comprehenſus, diuerſis adfectus ſupplicijs, gladio verberatus interijt, non immerito pœnas quas ſanctis dei intulerat, luens.

35 SVB Diocletiano, qui triceſimotertio loco Romanum rexit imperium, grauis contra Chriſtianos per annos IIII. perſecutio exagitata

tata eſt:ita vt quadam vice in ipſo ſacratiſsimo die Paſchæ, magni Chriſtianorum populi ob veri dei cultum interficerentur. Eo tempore, Quirinus Siſtienſis eccleſiæ ſacerdos, glorioſum pro Chriſti nomine martyriũ tulit. quem ligato ad collum molari ſaxo, in fluminis gurgitem ſæuitia impulit paganorũ. Igitur cùm cecidiſſet in gurgitẽ, diu ſuper aquas diuina virtute ferebatur, nec ſorbebant aquæ, quem pondus criminis non premebat. Quòd factũ admirans multitudo populi circunſtantis, deſpecto furore gentilium, ad liberandum properant ſacerdotem. Hæc ille cernens, non paſſus eſt ſe à martyrio ſubtrahi, ſed erectis ad cœlũ oculis, ait: Ieſu domine, qui glorioſus reſides ad dexteram patris, ne patiaris me ab hoc ſtadio remoueri, ſed ſuſcipiens animã meam, coniunge te me tuis martyribus in requie ſempiterna dignare. His dictis reddidit ſpiritum. Cuius corpus à Chriſtianis ſuſceptum, venerabiliter ſepulturæ mandatum eſt.

36 ROMANORVM triceſimus quartus imperium obtinuit Conſtantinus, annis triginta regnans feliciter. Huius imperij anno vndecimo cùm poſt exceſſum Diocletiani, pax reddita fuiſſet Eccleſijs, beatiſsimus præſul Martinus, apud Sabariam Pannoniæ ciuitatem naſcitur, parentibus gentilibus, non tamen infimis. Hic Conſtantinus anno viceſimo imperij ſui, Criſpum filium veneno; Fauſtam coniugem calente balneo interfecit, ſcilicet, quòd proditores regni eius eſſe voluiſſent.

Huius tempore venerabile Crucis dominicæ lignum per ſtudium Helenæ matris eius,repertum eſt, prodente Iuda Hebræo, qui poſt baptiſmũ Quiriacus eſt vocitatus. Vſq; hoc tempus hiſtoriographus in Chronicis ſcribit Euſebius. A viceſimo primo enim eius imperij anno,Hieronymus presbyter addidit, indicãs Iuuencum presbyterum,Euangelia verſibus conſcripſiſſe,rogante ſupradicto imperatore.

37 SVB Conſtantis autem imperio,Iacobus Niebenus fuit, ad cuius preces inclinatæ aures diuinæ clementiæ,multa pericula à ciuitate eius repulerunt. Sed & Maximinus Treuerorum epiſcopus potens in omni ſanctitate reperitur.

38 NONODECIMO Conſtantini iunioris anno,Antonius monachus tranſijt,centeſimo ætatis ſuæ anno, Beatiſsimus Hilarius Pictauienſis epiſcopus,ſuaſu hæreticorum exilio deputatur: ibique libros pro fide catholica ſcribens, Conſtantio miſit, qui quarto exilij anno eum abſolui iubens, ad propria redire permiſit.

39 TVNC iam & lumen noſtrum exoritur, nouisque lampadum radijs Gallia perluſtratur,hoc eſt eo tempore beatiſsimus Martinus in Gallijs prædicare exorſus eſt: qui Chriſtum dei filium per multa miracula verũ deum in populis declarans, Gentilium incredulitatem auertit. Hic enim fana deſtruxit,heræſim oppreſsit, Eccleſias ædificauit, & cùm alijs multis virtutibus refulgeret, ad conſummandum

dum laudis ſuæ titulum, tres mortuos vitæ reſtituit. Quarto Valentiniani & Valentis anno, ſanctus Hilarius apud Pictauos, plenus ſanctitate & fide, multis vndique virtutibus editis, migrauit ad cœlos. Nam & ipſe legitur mortuos ſuſcitaſſe.

40 MELANIA verò matrona nobilis, & incola vrbis Romanæ, Hieroſolyma ob deuotionem abijt, Vrbano filio Romæ relicto. Quæ ita ſe in cuncta bonitate ac ſanctitate omnibus prębuit, vt Tecla vocaretur ab incolis.

41 POST mortem autem Valentiniani, Valens integri ſucceſſor imperij, Monachos ad militiam cogi iubet: nolentes fuſtibus prçcipit verberari. Poſt hæc, bellum ſæuiſsimum in Thracas Romani ingeſſere: in quo tanta ſtrages fuit, vt Romani amiſſo equorum præſidio, pedibus fugerent. Cumque à Gothis internecione maxima cæderentur, & Valens fugeret, ſagitta ſauciatus, paruum tugurium ad greſſus imminentibus hoſtibus, ſuper ſe incenſa caſula, optata caruit ſepultura. Sicque vltio diuina ob ſanctorum effuſum ſanguinem, tandem emiſſa proceſsit. Hucuſque Hieronymus. ab hoc verò tempore, Oroſius presbyter plus ſcripſit.

42 IGITVR cùm Gratianus imperator, deſtitutã cerneret eſſe rempublicã, Theodoſium collegam imperij facit. Hic Theodoſius omnem ſpem atque fiduciam, in dei miſericordiam ponit. Qui multas gentes non tam gladio, quàm vigilijs & oratione compe-

ſcuit, Rempublicam confirmauit, Conſtátinopolim vrbem victor ingreſſus eſt.

43 MAXIMVS verò cùm per tyrannidem oppreſsis Britannis ſumſiſſet victoriam, à militibus imperator creatus eſt. In vrbe Treuerica ſedem inſtituens, Gratianum imperatorem circunuentum dolis interfecit. Ad hunc Maximum beatus Martinus iam epiſcopus venit. In loco ergo Gratiani, Theodoſius ille qui totam ſpem in deum poſuerat, totum ſuſcipit imperium. Qui deinceps diuinis affatibus fretus, Maximum ſpoliatum imperio interfecit.

44 APVD Aruernos verò poſt Stremonium epiſcopum prædicatoremq́, primus epiſcopus Vrbicus fuit, ex ſenatoribus conuerſus, vxorem habens: quæ iuxta cõſuetudinem eccleſiaſticam, remota à corſortio ſacerdotis religioſe viuebat. vacabant enim ambo orationi, eleemoſynis, atque operibus bonis. Cumq; hæc agerent, liuor inimici, qui ſemper eſt æmulus ſanctitati, cõmouetur in fœminam: quam in concupiſcentiam viri ſuccendens, nouam Euam efficit. Nam ſuccenſa mulier à libidine, operta peccati tenebris, pergit ad domum Eccleſiæ per tenebras noctis. Cumque obſerata omnia reperiſſet, pulſare fores Eccleſiæ domus cœpit, ac voces huiuſmodi dare: Quouſq; ſacerdos dormis? quouſq; oſtia clauſa non reſeras? cur coniungem ſpernis? cur obduratis auribus, Pauli præcepta non audis? Scripſit enim: Reuertimini ad alterutrum, ne tentet vos Satanas,

Satanas. Ecce ego ad te reuertor, nec ad extraneum, ſed ad proprium vas recurro. Hęc & his ſimilia diu declamanti, tandem ſacerdotis tepeſcit religio. Iubet eum cubiculo intromitti, vſusque concubitu eius diſcedere iubet. Dehinc tardius ad ſe reuerſus, & de perpetrato ſcelere condolens, acturus pœnitentiam, diœceſis ſuæ monaſteriũ expetit: ibique cum gemitu ac lachrimis quæ commiſerat diluens, ad vrbem propriam eſt reuerſus, Qui impleto vitæ curſu migrauit à ſeculo. nata eſt enim ab hoc conceptu filia, quæ in religione permanſit. Ipſe quoque ſacerdos cum coniuge & filia in crypta Cantobennenſi, iuxta aggerem publiaum eſt ſepultus. In cuius loco Legonus epiſcopus ſubrogatur.

45 QVO defuncto, ſanctus Hillidius ſucceſsit, vir eximię ſanctitatis ac præclaræ virtutis, qui in tanta ſanctitate emicuit, vt fama eius etiam extraneos fines adiret: vnde factum eſt, vt ab imperatoris Treuerici filia expetitus, vt ſpiritu immundo curaret: quod in libro illo quem de eius vita conſcripſimus, memorauimus. Fuit autem, vt fama refert, valde ſenex & plenus dierum, plenusq; bonis operibus, qui felici conſummatione, vitæ huius perfunctus tramite migrauit ad Chriſtum: ſepultusque in crypta, ſuburbano ciuitatis illius. Habuit autem & archidiaconum nomine & merito Iuſtum, qui & curſum vitæ bonis conſummans operibus, magiſtri tumulo ſociatur. Iam verò poſt tranſitum beati Hillidij cõfeſſoris, ad glo-

rioſum eius ſepulchrũ tantæ virtutes apparēt, vt nec ſcribi integrè queant, nec memoria reti neri. Huic ſanctus Nepotianus ſucceſsit.

46 IGITVR apud Aruernos ſanctus Nepotianus quartus habebatur epiſcopus. A Treueris verò legati in Hiſpaniam mittebantur: ex quibus Artemius quidam admirabilis ſapientiæ atque pulchritudinis,& prima ætate florens, vi febrium eſt correptus. Præcedentibus verò alijs, hic apud Auernos ægrotus relinquitur. nam eo tempore apud Treueros, ſponſali erat vinculo nexus. A ſancto autem Nepotiano viſitatus, atque oleo ſancto perunctus, tribuente domino redditur ſanitati. Qui cum ab eodem ſancto verbum prædicationis acce-piſſet, oblitus tam ſponſam terrenam, quàm facultates proprias, ſanctæ copulatur Eccleſiæ, factusque clericus in tanta prælatus eſt ſanctitate, vt beato Nepotiano ſucceſſor exiſteret, ad regendas gregis dominici caulas.

47 PER idem tēpus Iniurioſus quidam de ſenatoribus Aruernis, cum magnis opibus, ſimilem ſibi in coniugio puellam expetijt, datoque arrabone, diem conſtituit nuptiarum. Erat autem vterque vnicus patri. Adueniente verò die, celebrata nuptiarum ſolennitate, in vno ſtrato ex more locantur. Sed puella grauiter contriſtata, auerſa ad parietē, amariſsimè flebat. Cui ille, Quid, inquit, turbaris? Indica quæſo mihi. Illaque ſilente, adiecit, Obſecro te per Ieſum Chriſtum filium dei, vt mihi quid doleas ſapiènter exponas. Tunc illa

conuerſa

conuerſa ad eum ait, Si omnibus diebus vitæ meæ plangam, nunquid tantæ erunt lachrimæ, vt queant abluere tam immenſum pectoris mei dolorem? Statueram enim, vt corpuſculum meum immaculatum Chriſto à virili tactu ſeruarem; ſed væ mihi quæ taliter ab eo relicta ſum, vt quod optabam perficere non valerem: & quod ab initio ætatis meæ ſeruaui, in hac nouiſsima die quam videre non debueram, perdidi. Ecce enim relicta ab immortali Chriſto, qui mihi dotem promittebat paradiſum, mortalis hominis ſum ſortita conſortium: & pro roſis immarceſcibilibus, arentium me roſarum non ornat, ſed deformat ſpolium. Et cùm debui ſuper quadrifluo agni flumine, puritatis ſtolam induere: hæc mihi veſtis onus exhibuit, non honorem. Sed quid amplius verba protrahimus? Infelix ego quæ debui ſorte mereri polos, hodie demergor in abyſſos. O ſi mihi hæc futura erant, quare non dies vitæ meæ ipſe fuit finis, qui fuit initium? O ſi ante introiſſem mortis ianuam, quàm lactis acciperem alimenta. O ſi mihi dulcium nutricum oſcula, in funere fuiſſent expenſa. Horrent enim mihi terrenæ ſpecies, quia pro mundi vita transfixas manus ſuſpicio redemptoris. Nec cerno diademata gemmis inſignibus coruſcantia, cùm illam ſpineam miror mente coronam. Reſpuo longè lateque diffuſa ſpatia terræ tuæ, quia amœnitatem concupiſco paradiſi. Horrent tua ſolaria, cùm dominum reſidentē ſuſpicio ſuper aſtra. Talia cum

magno fletu iactanti, commotus pietate iuuenis ait: Vnicos nos nobiliſsimi Aruernorum habuere parentes, & ad propagandam generationem coniungere voluerũt, ne recedentibus de mundo ſuccederet hæres extraneus. Cui illa: Nihil eſt mundus, nihil ſunt diuitiæ, nihil eſt pompa ſeculi huius: nihil eſt vita ipſa qua fruimur: ſed illa magis vita quærenda eſt, quæ morte terminante non clauditur, quæ labe vlla non ſoluitur, nec aliquo occaſu finitur, vbi homo in beatitudine æterna permanens, luce non occidente viuit. Et quod maius eſt his omnibus, ipſius domini præſentia, iugi perfruens contemplatione, in angelico translatus ſtatu, indiſſolubili lætitia gaudet. Ad hæc ille: Dulciſsimis inquit, eloquijs tuis æterna mihi vita tanquam magnum iubar inluxit: & ideo ſi vis à carnali abſtinere concupiſcentia, particeps tuæ mentis efficiar. Illa reſpondit, Difficile eſt ſexum virilem, mulieribus iſta præſtare. Tamen ſi feceris, vt immaculati permaneamus in ſeculo, ego tibi partem tribuam dotis, quam promiſſam habeo à ſponſo domino meo Ieſu Chriſto, cui me & famulam deuoui eſſe & ſponſam. Tunc ille armatus crucis vexillo, ait: Faciam quæ hortaris: & datis inter ſe dextris, quieuerunt. Multos poſtea in vno ſtrato recumbentes annos, vixerunt cum caſtitate laudabili. Quod poſtea in eorum tranſitu declaratum eſt. nam cum impleto certamine, puella migraret ad Chriſtum, peracto vir funeris officio, cùm puellam in ſepulchrum deponeret,

deponeret, ait: Gratias tibi ago ęterne domine noſter, quia hunc theſaurũ ſicut à te commendatum accepi, ita immaculatum pietati tuæ reſtituo. Ad hæc illa ſubridens: Quid, inquit, loqueris quod non interrogaris? Illamque ſepultam, ipſe non poſt multum inſequitur. Porrò cùm vtriuſque ſepulchrũ è diuerſis parietibus collocatùm fuiſſet, miraculi nouitas quæ eorũ caſtitatem manifeſtaret, apparuit. nam facto mane cùm ad locum populi accederent, inuenerunt ſepulchra pariter, quæ longè inter ſe diſtare reliquerãt: ſcilicet vt quos tenet ſocios cœlum, ſepultorum hîc corporum non ſeparet monumentum. Hos vſque hodie, duos amãtes vocitare loci incolæ voluerunt. Meminimuſq; de his in libro Miraculorum.

48 ARCADII verò & Honorij ſecũdo imperij anno, ſanctus Martinus Turonorum epiſcopus, plenus virtutibus & ſanctitate, prębens infirmis multa beneficia, octogeſimo & primo ætatis ſuæ anno, Epiſcopatus autem XXVI. apud Condatenſem diœceſis ſuæ vicum, excedens à ſeculo feliciter migrauit ad Chriſtum. Tranſijt autem media nocte, quæ dominica habebatur, Attico Cæſareoque conſulibus. Multi enim in eius tranſitu pſallentium voces audierunt in cœlo, quod in libro virtutũ eius primo plenius expoſuimus. Nam cũm primitus ſanctus dei apud Condatenſem, vt diximus, vicum, ægrotare cœpiſſet, Pictaui populi ad eius tranſitum ſicut Turonici conuenerunt. Quo migrante, grandis altercatio

in vtrunque ſurrexit populum. Dicebãt enim Pictaui, Noſter eſt monachus, nobis abbas extitit: nos requirimus commendatum. Sufficiat vobis, quòd dum eſſet in mundo Epiſcopus, vſi eſtis eius colloquio, participaſtis conuiuio, firmati fuiſtis benedictionibus, inſuper & virtutibus iocundati: ſufficiant ergo vobis iſta omnia: nobis liceat auferre vel cadauer exanimum. Ad hæc Turonici reſpondebant: Si virtutum nobis facta ſufficere dicitis, ſcitote quia vobiſcum poſitus, amplius eſt quàm hîc operatus. nam vt prætermittamus plurima, vobis ſuſcitauit duos mortuos, nobis vnum: & vt ipſe ſæpe dicebat, maior ei virtus ante epiſcopatum fuit, quàm poſt epiſcopatum. Ergo neceſſe eſt, vt quod nobiſcum non impleuit viuens, expleat vel defunctus. Vobis eſt enim ablatus, nobis à deo donatus. Verùm ſi mos antiquitus inſtitutus ſeruatur in vrbe qua ordinatus eſt, habebit deo iubente ſepulchrum. Certè ſi pro monaſterio priuilegium cupitis vindicare, ſcitote quia primũ ei monaſterium cum Medionalenſibus fuit. His ergo litigantibus, ſole ruente nox clauditur: corpusque in medio poſitum, firmatis ſeris ab vtroque populo cuſtoditur. Futurum, vt manè facto à Pictauis per violentiam auferretur: ſed deus omnipotens noluit vrbem Turonicam proprio fruſtrare patrono. Deniq; nocte media omnis Pictaua ſomno phalanga comprimitur, nec vllus ſuperfuit qui ex hac multitudine vigilaret. Igitur vbi Turonici eos conſpiciunt ob-
dormiſſe

dormiſſe, adprehenſam ſanctiſsimi corporis glebam, alij per feneſtram eijciunt, alij á foris ſuſcipiunt: poſitumque in naui cum omni populo, per Vingennam fluuium deſcendunt. Ingreſsique Ligeris alueum, ad vrbem Turonicam cum magnis laudibus pſallentioque dirigunt copioſo. De quorum vocibus Pictaui expergefacti, nihil de theſauro quem cuſtodiebant habentes, cum magna confuſione ad propria ſunt reuerſi. Quòd ſi quis requiret, cur poſt tranſitum Gratiani epiſcopi, vnus tãtum, id eſt Litorius, vſque ad ſanctum Martinum fuiſſet epiſcopus, nouerit quia obſiſtentibus paganis, diu ciuitas Turonica ſine benedictione ſacerdotali fuit. nam qui Chriſtiani eo tempore videbantur, occultè & per latebras diuinum officium celebrabãt. nam ſi qui à paganis reperti fuiſſent Chriſtiani, aut afficiebantur verberibus, aut gladio truncabantur. A paſsione ergo domini, vſq; tranſitum ſancti Martini, anni CCCCXII. computantur.

Explicitus eſt liber primus, cõtinens annos V.M.D.X L V I. qui computantur à principio mundi vſque ad tranſitum ſancti Martini epiſcopi.

GREGORII TVRONENCI HISTORIARVM LIBER SECVNDVS.

PROSEQVENTES ordinem temporũ, mixtè confuſeque, tam virtutes ſanctorum, quàm ſtrages gentium memoramus. Non enim inrationabiliter accipi puto, ſi felicem beatorum vitam inter miſerorum memoremus excidia, cùm id non facilitas ſcriptoris, ſed temporum ſeries præſtet. nam ſolicitus lector ſi inquirat ſtrenuè, inueniet inter illas regum Iſraeliticorum hiſtorias, ſub Samuel iuſto, Phineem interiſſe ſacrilegum: ac ſub Dauid, quem fortē manu dicunt, Goliam allophylum corruiſſe. Meminerit etiam ſub Heliæ eximij vatis tempore, qui pluuias cùm voluit abſtulit, & cùm libuit, arentibus terris infudit: qui viduæ paupertatem oratione locupletauit, quantę populorum ſtrages fuere, quantæ fames: vel quæ ſiccitas, miſeram oppreſsit humum. Quæ ſub Ezechiæ tempore, cui deus ad vitam X V. annos auxit, Hieroſolyma mala pertulerit. Sed & ſub Eliſeo propheta, qui mortuos vitæ reſtituit, & alia in populis miracula multa fecit, quantæ internecionés, quæ miſeriæ ipſum Iſraeliticum populum oppreſſerunt. Sic & Euſebius, Seuerus, Hieronymusque

nymusque

nymusque in Chronicis atq; Oroſius, & bella regum, & virtutes martyrū pariter texuerunt. Ita & nos idcirco ſic ſcripſimus, quo faciliùs ſeculorum ordo, vel annorum ratio, vſque ad noſtra tempora tota reperiatur. Venientes ergo per antè dictorum auctorum hiſtorias, ea quæ in poſterum acta ſunt, domino iubente differemus.

1 IGITVR poſt exceſſum B. Martini Turonicæ ciuitatis epiſcopi, ſummi & incomparabilis viri, de cuius virtutibus, magna apud nos volumina retinentur, Briccius ad epiſcopatum ſuccedit. At verò Briccius iſte cùm eſſet primæuæ ætatis iuuenis, ſancto adhuc Martino viuenti in corpore multas tendebat inſidias, pro eo quòd ab eodem plerunque cur faciles res ſequeretur, arguebatur. Quadam autem die, dum quidam infimus medicinam à beato Martino expeteret, Briccium adhuc diaconum in platea conuenit: cui ſimpliciter ait, Ecce ego præſtolor beatum virum, & neſcio vbi ſit vel quid operis agat: cui Briccius, Si, inquit, delirū illum quæris, proſpice eminus: ecce cœlum ſolitè ſicut amens reſpicit. Cumque pauper ille occurſu reddito quod petierat impetraſſet, Briccium diaconum vir beatus alloquitur: En ego Bricci delirus tibi videor? Cumque ille confuſus hæc audiens, dixiſſe ſe denegaret, ait vir ſanctus: Nónne aures meæ ad os tuum erant, cùm hæc eminus loquebaris? Amen dico tibi, quia obtinui apud deum vt poſt me ad pontificatus honorem accedas:

ſed noueris te in epiſcopatu multa aduerſa paſſurum. Briccius hæc audiens inridebat, dicens, Nonne verùm dixi, iſtum delira verba proferre? Sed & presbyterij honore præditus, ſępius beatum virum conuicijs laceſsiuit. Adepto ergo conſentientibus ciuibus, pontificatus officio, orationi vocabat. Quia quanquam eſſet ſuperbus & vanus, caſtus tamen habebatur corpore. Triceſimo tertio verò ordinationis eius anno, oritur contra eum lamentabilis cauſa pro crimine. nam mulier ad quam cubicularij, eius veſtimenta deferre ſolebant ad abluendum, quæ ſub ſpecie religionis erat veſte mutata, concepit & peperit. Qua de re ſurrexit omnis populus Turonorũ in iram, & totum crimen ſuper epiſcopum referunt, volentes eum vnanimiter lapidare. Dicebant enim, Diu pietas ſancti tuam celauit luxuriam: nec deus nos diutius ſinit manus tuas indignas obſculãdo, pollui. Illo quoque econtrario viriliter hæc negante, Adferte, inquit, infantem ad me. Cumque oblatus fuiſſet infans, triginta dies ab ortu habens, ait ad eum epiſcopus: Adiuro te per Ieſum Chriſtum filium dei omnipotentis, vt ſi ego te generaui, coram cunctis edicas. Et ille, Non es, inquit, tu pater meus. Populis autem rogantibus, vt quis eſſet pater, interrogaret, ait ſacerdos: Non eſt hoc meum. quod ad me pertinuit, ſollicitus fui. Vobis ſi aliquid ſuppetit, per vos quærite. Tunc illis magicis hæc artibus facta aſſeuerãtes, inſurgunt contra eum in vna conſpiratione:

ſpiratione: & trahentes eum dicebant: Non diutius nobis falſo paſtoris nomine dominaberis. Ille autem ad ſatisfaciendum adhuc populo, prunas ardentes in byrrum ſuum poſuit: & ad ſe ſtringens, vſque ad ſepulchrum beati Martini, vnà cum populorum turbis accedit. Proiectisque ante ſepulchrum prunis, veſtimentum eius inuſtum apparuit. Illo quoque ſic proſequente, Sicut iſtud veſtimentum ab his ignibus videtis illæſum, ita & corpus meũ â mulieris coitu eſt impollutum. Illis verò non credentibus, ſed contradicentibus, trahitur, calumniatur, eijcitur, vt ſermo ſancti adimpleretur: Noueris te in epiſcopatu multa aduerſa paſſurum. Hoc enim eiecto, Iuſtinianum in epiſcopatu conſtituunt. Denique Briccius Romanæ vrbis Papam expetijt, flens & eiulans, atq; dicens: Meritò hæc patior, quia peccaui in ſanctum dei, & eum delirum & amentem ſæpe vocaui: cuius videns virtutes, non credidi. Poſt cuius abſceſſum, aiũt Turonici ſacerdoti ſuo: Vade poſt eum, & exerce negociũ tuum: quia ſi eum proſecutus non fueris, ad noſtrum omnium contemptum humiliaberis. Inſtinianus verò egreſſus à Turonis, Vercellas Italiæ ciuitatem adgreſſus, iudicio dei percuſſus, obijt peregrinus. Turonici eius obitum audientes & in ſua malitia perdurantes, Armentium in eius loco conſtituunt. At Briccius epiſcopus Romam veniens, cuncta quæ pertulerat papæ refert. Qui ad ſedem apoſtolicam reſidens, plerunque miſſarũ ſolennia celebrans, inibi quic-

quid in ſanctũ dei deliquerat, deflendo, diluit. Septimo igitur regreſſus anno à Roma, cum auctoritate papæ illius, Turonos redire diſponit: & veniens ad vicum cuius nomen eſt Laudiacum, ſexto ab vrbe miliario, manſionẽ accepit. Armentius verò febre corripitur, & media nocte ſpiritum exhalauit. Quod protinus Briccio epiſcopo per viſum reuelatum eſt: qui ait ſuis, Surgite velocius, vt ad tumulandum fratrem noſtrum Turonicum pontificem occurramus. Cumque illi venientes portam ciuitatis ingrederẽtur, ecce iſtum per aliam portam mortuum efferebant. Quo ſepulto, Briccius in cathedram ſuam regreſſus eſt, ſeptem poſtea feliciter viuens annos. Cui poſt XLVII, epiſcopatus annũ defuncto, ſanctus Euſtochius ſuccesſit, magnificæ ſanctitatis vir.

II POST hæc Vandali à loco ſuo digreſſi, cum Gunderico rege in Gallias ruunt. Quibus valde vaſtatis, Hiſpanias appetunt. Hos ſecuti Sueui, id eſt, Alamanni, Galliciam adprehendunt. Nec multo pòſt, ſcandalum inter vtrunque oritur populum, quoniam propinqui ſibi erant: cumque ad bellum armati procederent, ac iamiamque in conflictu parati eſſent, ait Alamannorum rex, Quouſque bellum ſuper cunctum populum commouetur? ne pereant quæſo populi vtriuſque phalangæ: ſed procedant duo de noſtris in campum cum armis bellicis, & ipſi inter ſe confligant. Tunc ille cuius puer vicerit, regionem ſine certamine obtinebit. Ad hæc cũctus conſenſit

ſenſit populus, ne vniuerſa multitudo in ore gladij rueret. His enim diebus Gundericus rex obierat, in cuius loco Tranſimundus obtinuerat regnum. Confligentibus verò pueris, pars Vandalorum victa ſuccubuit, interfectoque puero, placitum egrediendi Tranſimundus ſpopondit, vt ſcilicet præparatis itineris neceſſarijs, ſe à finibus Hiſpaniæ remoueret. Per idem verò tempus perſecutionem in Chriſtianos Tranſimundus exercuit, ac totam Hiſpaniam, vt ad perfidiam Arrianæ ſectæ conſentiret, tormentis ac diuerſis mortibus impellebat. Vnde factum eſt, vt puella quædam religioſa, prædiues opibus, ac ſecundum ſeculi dignitatem, nobilitate ſenatoria florens: & quod his omnibus eſt nobilius, fide catholica pollens, deoque omnipotenti inreprehenſibiliter ſeruiens, ad hanc quæſtionem adduceretur. Cumque regis fuiſſet oblata conſpectibus, cœpit eam primũ ad rebaptizãdum blãdis ſermonibus inlicere. Quæ cùm veneno ſum eius iaculũ fidei parma propelleret, præcepit rex facultates eius auferri, quæ iam mente poſsidebat regna paradiſi. deinde ſupplicijs adplicatã, ſine ſpe præsẽtis vitę torqueri. Quid plura? Poſt multas quęſtiones, poſt ablatos terrenarũ diuitiarũ theſauros, cùm ad hoc frangi non poſſet, vt beatam ſcinderet trinitatem, ad rebaptizandum inuita deducitur. Cumque in illud cœnoſum lauacrum vi cogeretur immergi, ac proclamaret, Patrem cum filio, ac ſpiritum ſanctum vnius credo eſſe ſubſtantiæ

eſſentiæque, digno aquas vnguine cunctas infecit, id eſt fluxu ventris aſpergit. Exhinc ad legitimam deducta quæſtionem, poſt eculeos, poſt flammas & vngulas, Chriſto domino capitis deciſione dicatur. Poſt hæc proſequentibus Alamannis vſque ad Traductam, tranſito mari Vandali per totam Africam ac Mauritaniam ſunt diſperſi.

3 SED quoniam eorum tempore perſecutio in Chriſtianos inualuit, ſicut ſuperius mentio facta eſt, videtur vt aliqua ex his quæ circa dei Eccleſias intulerunt, vel quemadmodum de regno expulſi ſint, memorare. Defuncto igitur Tranſimundo, poſt ſcelera quæ in ſanctis dei exercuit, Honoricus mente crudelior Africanum occupat regnum, atque ex electione Vandalorum ipſis præponitur. Cuius ſub tempore quâti Chriſtianorum populi, pro ipſo Chriſti ſacratiſsimo nomine cæſi ſint, ab hominibus non poteſt comprehendi. Teſtis eſt tamen Africa quæ miſit, & Chriſti dextera, quæ gemmis immarceſcibilibus coronauit. Legimus tamen quorundam ex ipſis; martyrum paſsiones ex quibus quædam replicanda ſunt, vt ad ea quæ ſpopondimus veniamus. Igitur Cirola falſo vocatus epiſcopus, hæreticorum tunc maximus habebatur aſſertor. Cumque ad perſequendum Chriſtianos rex per diuerſa tranſmitteret, ſanctum Eugenium epiſcopum, virum inenarrabili ſanctitate, qui tunc ferebatur magnæ prudentiæ eſſe, in ſuburbano ciuitatis ſuæ reperit perſecutor. Quem ita violenter

ter

ter rapuit, vt nec ad hortandum gregem Chriſti, vllum abire permitteret. Ille verò cùm ſe vĩderet abduci, Epiſtolam ciuibus pro cuſtodiẽda fide catholica, hoc modo tranſmiſit: Dilectiſsimis & in Chriſti amore dulciſsimis filijs & filiabus Eccleſiæ mihi à deo commiſſæ, Eugenius epiſcopus: Regalis emanauit auctoritas, & pro exercenda fide catholica, edicto nos à Carthagine venire pręcepit. Et ideo ne abiẽs à vobis Eccleſiam dei in ambiguo, hoc eſt, in ſuſpenſo dimitterem, aut oues Chriſti non verus paſtor ſilentio relinquerem, neceſſarium duxi has pro me vicarias veſtræ dirigere ſanctitati: in quibus non ſine lachrimis peto, hortor, moneo, & ſatis abundeque obteſtor per dei maieſtatem, & per tremẽdum iudicij diem, atque aduentus Chriſti terribilem claritatem, vt fixius teneatis catholicam fidem, adſerentes filium patri eſſe æqualem, & ſpiritum ſanctum eandem habere cum patre & filio deitatem. Seruate itaque vnici baptiſmatis gratiã, cuſtodientes chriſmatis vnctionẽ. Nemo poſt aquam reuertatur ad aquam, renatus ex aqua. Nutu enim dei ſal in aqua conficitur: ſed ſi in aquam redactum fuerit, omnis ſpecies eius confeſtim euacuatur. Vnde non immerito dominus in euangelio ait, Si ſal infatuatũ fuerit, in quo ſalietur? Et vtique hoc eſt infatuari, velle ſecundò condiri, cùm ſemel factum ſufficiat. Non audiſtis Chriſtum dicentem: Qui ſemel lotus eſt, non habet neceſsitatẽ iterum lauandi? Ideoque fratres, & filij filiæque meæ

in domino, non vos contriſtet abſentia mea; quin catholicæ diſciplinæ adhæreatis. Egó vos nec longinquitate aliqúa obliuiſcor, nec morte à vobis diuellor. Scitote quia quocunque me fecerint diuidi agones, mecum eſt palma: ſi ad exilium abiero, beati Ioannis euangeliſtæ exemplum: ſi ad mortis exitium, viuere mihi Chriſtus eſt & mori lucrum. Si rediero, fratres, implebit deus deſiderium veſtrum, Attamen ſufficit modò, quòd vobis non tacui: monui, inſtruxi, quomodo potui: idéoque immunis ſum à ſanguine omnium pereuntium; & ſcio quia aduerſus eos legentur literæ iſtæ ante tribunal Chriſti, cùm venerit reddere vnicuique ſecundùm opera ſua. Si reuerſus fuerò, fratres videbo vos in hac vita: ſi nòn reuerſus fuero, videbo vos in futura. Dico tamẽ vobis, valete, orate pro nobis, & ieiunate: quia ieiunium & eleemoſyna ſemper dominum ad miſericordiam deflexerunt. Mementote eſſe ſcriptum in Euangelio, Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere: timete autem eum qui poſtquam occiderit, habet poteſtatem & animam & corpus perdere & mittere in gehennam. Ductus itaque ſanctus Eugenius ad regem cum illo Arrianorum epiſcopò, pro fide Catholica decertauit. Cumque eum de ſanctę Trinitatis myſterio potentiſsimè deuiciſſet, & inſuper multas per eum virtutes Chriſtus oſtenderet, in maiorem inſaniam idem epiſcopus inuidia inflammante, ſuccenditur. Erant enim tunc temporis

poris cum ſancto Eugenio viri prudentiſsimi atque ſanctiſsimi, Vindemialis & Longinus epiſcopi, pares gradu, & virtute non impares. Nam ſanctus Vindemialis eo tempore ferebatur mortuum ſuſcitaſſe: Longinus autem multis infirmis ſalutem tribuit: Eugenius quoque non ſolum viſibilium oculorum cæcitatem, ſed etiam mentium depellebat. Quod cernens ille nequam Arrianorum epiſcopus, vocatum ad ſe quēdam hominem, ab illo quo ipſe viuebat errore, deceptum, ait, Non patior, quòd hi epiſcopi multa in populo ſigna depromunt, illosque cuncti me neglecto ſequuntur. Adquieſce nunc his quæ præcipio, & acceptis quinquaginta aureis, ſede in platea per quam nobis eſt tranſitus: & manum ſuper clauſos oculos ponens, me prætereunte cum reliquis exclama in magna virtute, dicēs: Te beatiſsime Cirola, noſtræ religionis antiſtes, deprecor, vt reſpiciens manifeſtes gloriam ac virtutem tuam, vt oculos meos aperiens, merear lucem videre quam perdidi. Qui iuſſa complens, reſidensque in platea, tranſeunte hæretico cum ſanctis dei, iſte qui deum inridere cogitabat, exclamat in magna virtute dicens: Audi me beatiſsime Cirola: audi me ſancte ſacerdos dei: reſpice cæcitatem meam: experiar ego medicamenta quæ ſæpe cæci reliqui à te meruerūt, quę læproſi experti ſunt, quæ ipſi etiam mortui præſenſerunt. Adiuro te per ipſam virtutē quam habes, vt mihi deſidratam reſtituas lucem, quia graui ſum

cæcitate percuſſus. Veritatem enim neſciens, verũ dicebat: quia cæcauerat eum cupiditas, & virtutem dei omnipotentis inridere per pecuniam æſtimabat. Tunc hæreticorum epiſcopus paululũ ſe diuertit, quaſi in virtute triumphaturus, elatus vanitate atq; ſuperbia, poſuit manum ſuam ſuper oculos eius dicens, Secundum fidẽ noſtrã, qua rectè deum credimus, aperiãtur oculi tui. Et mox vt hoc nefas erupit, riſus mutatur in planctũ, & dolus epiſcopi eſt patefactus in publico. nam tãtus dolor oculos miſeri illius inuaſit, vt eos digitis vix compri-meret, ne creparent. Denique clamare cœpit miſer, ac dicere: Væ mihi miſero, quia ſeductus ſum ab inimico legis diuinæ. Væ mihi, quia deum per pecuniã inridere volui, & quinquaginta aureos accepi, vt hoc facinus perpetrarem. Ad epiſcopum autem aiebat: Ecce aurum tuum redde lumen meum, quod dolo tuo perdidi. Vosque rogo glorioſiſsimi Chriſtiani, ne deſpiciatis miſerum, ſed velociter ſuccurrite pereũti. Verè enim cognoui, quia deus non inridetur. Tunc ſancti dei miſericordia moti, Si, inquiũt, credis, omnia poſsibilia ſunt credenti. At ille clamabat voce magna: Qui non crediderit Chriſtũ filium dei & ſpiritum ſanctum æqualem habere ſuſtantiam atque deitatem cum deo patre, hodie quæ ego perfero patiatur. Et adiecit, Credo deum patrem omnipotentem, credo filium dei Chriſtum Ieſum æqualem patri, credo ſpiritum ſanctum patri & filio conſubſtantialem atque coæter-

num. Hæc illi audientes,& ſe inuicem honore mutuo præuenientes, oritur inter eos ſancta contentio, quis oculis eius ſignum beatæ crucis imponeret. Vindemialis verò ac Longinus Eugenium, ille autem econtrà eos exorat vt manus imponerent cæco. Quòd cùm feciſſent, & manus ſuas ſuper caput eius tenerent, ſanctus Eugenius crucem ſuper oculos cæci faciens, ait: In nomine patris & filij & ſpiritus ſancti veri Dei, quem trinum in vna æqualitate atque omnipotentia confitemur, aperiantur oculi tui. Et ſtatim ablato dolore, ad priſtinam rediјt ſanitatem. Manifeſtiſsimè autem patuit per huius cæcitatem, qualitér hæreticorum epiſcopus, oculos cordium miſero aſſertionis ſuæ velabat amictu, ne veram lucem illi liceret fidei oculis contemplari. O miſerum, qui non ingreſſus per ianuam, id eſt per Chriſtum, qui eſt ianua vera, lupus màgis gregi quàm cuſtos effectus eſt: & pacem fidei quá in credentium cordibus debuerat accendere, prauitate cordis ſui conabatur extinguere. Sancti verò dei alia ſigna in populis multa fecerunt, & erat vox vna populi dicentis, Verus deus pater, verus deus filius, verus deus ſpiritus ſanctus, vna fide colendus, vno timore metuendus, eodemque honore venerandus. Nam quæ Cirola adſerit, falſa eſſe cunctis eſt manifeſtum. Videns autem Honoricus rex, aſſertiones ſuas per ſanctorum fidem glorioſam taliter denudari, nec erigi ſectam erroris, ſed potius deſtrui: fraudemque pontificis ſui

in hoc ſcelere fuiſſe detectam, ſanctos dei poſt multa tormenta, poſt aculeos, poſt flammas, poſt vngulas, iuſsit interfici. Beatum verò Eugenium decollari iuſsit, ſub ea ſpecie, vt ſi in ea hora qua enſis ſuper ceruicem eius incumbebat, non reuerteretur ad hæreticorum ſectam, non occideretur, ne eum pro martyre excolerent Chriſtiani, ſed exilio damnaretur: quod ita factum eſſe manifeſtũ eſt. Nam cùm imminenti morte, interrogatus fuiſſet, ſi mori pro fide Catholica deſtinaret, reſpondit: Hæc enim eſt ſempiterna vita, pro iuſtitia mori. Tunc ſuſpenſo gladio, apud Albigenſem Galliarum vrbem, exilio deputatus eſt: vbi & finem vitæ præſentis fecit. Ad cuius nunc ſepulchrum multæ virtutes creberrimè oſtenduntur. Sanctum verò Vindemialem, gladio percuti præcepit. quod & impletum eſt in hoc certamine. Octauianus verò archidiaconus & multa milia virorum ac mulierum, hanc fidem adſerentium interempta atque debilitata ſunt. Sed pro amore gloriæ, nihil erant hæc ſupplicia confeſſoribus ſanctis, qui in paucis vexati, in multis bene ſe nouerant diſponendos, iuxtà illud apoſtoli: Quia non ſunt condignæ paſsiones huius temporis, ad futuram gloriam quæ reuelatur in ſanctis. Multi tunc errantes à fide, accipientes diuitias, inſeruerunt ſe doloribus multis. Infelix autẽ quidam epiſcopus nomine Reuocatus, eo tempore eſt reuocatus à fide Catholica. Tunc & ſol teter apparuit, ita vt vix ab eo pars vel tertia eluceret.

ret. Credo nanque pro tantis ſceleribus & effuſione ſanguinis innocentis. Honoricus verò poſt tantum facinus, arreptus à dæmone, qui diu de ſanctorum ſanguine paſtus fuerat, proprijs ſe morſibus laniabat: in quo etiam cruciatu, vitam indignam iuſta morte finiuit. Huic Childericus ſuccesſit, quo defuncto, Gelesimiris regnum ſuſcipit. Ipſe quoque à republica ſuperatus, vitam principatumque finiuit, & ſic regnum decidit Vandalorum.

4 MVLTÆ enim hæreſes eo tempore dei Eccleſias impugnabant, de quibus plerunque vltio diuina data eſt. Nam & Athanaricus Gothorum rex, magnam excitauit perſecutionem: qui multos Chriſtianorum diuerſis pœnis adfectos, gladio detruncabat: ſed & nonnullos exilio datos, fame varijſque cruciatibus enecabat. Vnde factum eſt, vt exigente iudicio dei pro effuſione ſanguinis iuſti, à regno depelleretur, & eſſet exſul à patria, qui dei Eccleſias impugnabat. nunc verò ad ſuperiora redeamus.

5 IGITVR rumor erat Chunos in Gallias, velle prorumpere. Erat autẽ tunc tẽporis apud Tungros oppidũ Seruatius eximiæ ſanctitatis epiſcopus, qui vigiliis ac ieiunijs vacãs, crebro lachrimarum imbre perfuſus, domini miſericordiam precabatur, ne vnquam gẽtem hanc incredulam, ſeque ſemper indignam in Gallias venire permitteret. Sed ſentiens per ſpiritum, pro delictis populi, ſibi hoc non fuiſſe conceſſum, conſilium cepit vt expeteret

vrbem Romanam, ſcilicet vt adiunctis ſibi apoſtolicæ virtutis patrocinijs, quæ humiliter ad dominũ flagitabat, mereretur facilius obtinere. Accedens ergo ad beati apoſtoli tumulum, deprecabatur auxilium bonitatis eius, in multa abſtinentia, maxima inedia ſe conſumens, ita vt biduo triduoque ſine vllo cibo potuque maneret, nec eſſet interuallum aliquod in quo ab oratione ceſſaret. Cumque ibidem multorum dierum ſpacia in tali afflictione moraretur, fertur hoc à beato apoſtolo accepiſſe reſponſum: Quid me vir ſanctiſsime inquietas? ecce enim apud domini deliberationem prorſus ſancitum eſt: Chunos in Gallias aduenire, easque maxima tempeſtate debere depopulari. Nunc igitur ſume conſilium, accelera velociter, ordina domum tuam, ſepulturam compone: require linteamina munda. ecce enim migrabis à corpore, nec videbunt oculi tui mala quæ facturi ſunt Chuni in Gallijs, ſicut locutus eſt dominus deus noſter. Hoc à ſancto apoſtolo pontifex reſpõſo ſuſcepto, iter accelerat, Galliasque velociter repetit: veniensque ad vrbem Tungrorum, quę erant neceſſaria ſepulturæ ſecum citius leuat: valeque dicens clericis, ac reliquis ciuibus vrbis, denunciat cum fletu & lamentatione, quia non viſuri eſſent vltra faciem illius. At illi cum eiulatu magno & lachrimis eum proſequentes, ſupplicabant humili prece dicentes, Ne derelinquas nos pater ſancte, ne obliuiſcaris noſtri paſtor bone. Sed cùm eum fletibus reuocare nõ poſſent, ac-

cepta

cepta benedictione cum oſculis redierũt. Hic verò ad Traiectenſem vrbem accedens, modica pulſatus febre, receſsit à corpore. Ablutusque à fidelibus, iuxta ipſum aggerẽ publicum eſt ſepultus. Cuius beatus corpus qualiter poſt multorum temporũ ſpacia ſit tranſlatum, in libro Miraculorum ſcripſimus.

7 IGITVR Chuni à Pannonijs egreſsi, vt quidam ferunt, in ipſa ſanctæ Paſchæ vigilia, ad Metenſem vrbem, reliqua depopulãdo, perueniunt, tradentes vrbem incendio, & populum in ore gladij trucidantes, ipſosque ſacerdotes domini ante ſacroſancta altaria perimentes. Nec remanſit in ea locus inuſtus, præter oratorium beati Stephani primi martyris ac leuitæ. De quo oratorio quæ à quibuſdam audiui, narrare non diſtuli. Aiunt enim, priuſquam hi hoſtes venirent, vidiſſe ſe virum fidelem in viſu quaſi conferentem cum ſanctis apoſtolis Petro ac Paulo, beatum leuitam Stephanum de hoc excidio, ac dicentem: Oro domini mei, vt non permittatis obtentu veſtro Metenſem vrbem ab inimicis exuri, quia locus in ea eſt in quo paruitatis meę pignora continentur: ſed potius ſentiant ſe populi aliquid me poſſe cum domino. Quòd ſi tantum facinus populi ſupercreuit, vt aliud fieri non poſsit, niſi ciuitas tradatur incendio, ſaltem vel hoc oratorium non cremetur. Cui illi aiunt, Vade in pace dilectiſsime frater, oratorium tantum tuum carebit incendio. Pro vrbe verò non obtinebimus, quia dominicæ ſanctionis ſuper

eam ſentētia iam proceſsit: inualuit enim peccatum populi, & clamor malitiæ eorū aſcendit corā deo. ideo ciuitas hęc cremabitur incēdio. Vnde proculdubio eſt, quòd horū obtentu vrbe vaſtata, oratorium permanſit inlæſum.

7 ATTILA verò Chunorum rex, à Metenſi vrbe egrediens, cùm multas Galliarum ciuitates opprimeret, Aureliam adgreditur, eamque maximo arietum impulſu nititur expugnare. Erat autem eo tempore beatiſsimus Anianus, in ſupradicta vrbe epiſcopus, vir eximiæ prudentiæ, ac laudabilis ſanctitatis, cuius virtutum geſta nobiſcum fideliter retinentur. Cumque incluſi populi ſuo pontifici quid agerent acclamarent, ille fiſus in deo, monet omnes in orationem proſterni, & cum lachrimis præſens ſemper in neceſsitatibus domini auxilium implorare. Denique his vt præceperat deprecantibus, ait ſacerdos: Aſpicite de muro ciuitatis, ſi dei miſeratio iam ſuccurrat. Suſpicabatur enim per domini miſericordiā, Aetium aduenire, ad quem & Arelatem abierat, prius ſuſpectus futuri. Aſpicientes autem de muro, neminem viderunt. Et ille, Orate, inquit, fideliter, dominus enim liberabit vos hodie. Orantibus autem illis, ait, Aſpicite iterum. Et cùm aſpexiſſent, neminem viderunt qui ferret auxilium. Ait eis tertiò, Si fideliter petitis, dominus velociter adeſt. At illi cùm fletu & eiulatu magno, domini miſericordiam implorabant. Exacta quoque oratione, tertiò iuxta ſenis imperium aſpicientes de muro, vi-

derunt à longè quaſi nebulam de terra conſurgere. Quod renunciantes, ait ſacerdos, Domini auxilium eſt. Interea iam trementibus ab impetu arietum muris, iamque ruituris, ecce Aetius & Theudo Gothorum rex, ac Thoriſmodus filius eius, cum exercitibus ſuis ad ciuitatem adcurrunt, verſumque hoſtē eijciunt, repelluntque. Itaque liberata obtentu beati Antiſtitis ciuitate, Attilam fugant, qui Mauriacum campum adiens, ſe præcingit ad bellum. Quod hi audientes, ſe contra eum viriliter præparant. His diebus Romam ſonus adijt, Aetiū in maximo diſcrimine inter phalangas hoſtium laborare. Quo audito vxor eius anxia atque mœſta, aſsiduè baſilicam ſanctorum apoſtolorum adibat, atque vt virum ſuum de hac expectatione ſuſciperet ſoſpitem præcabatur. Quæ cùm die noctuque hæc ageret, quadam nocte homo pauperculus, crapulatus à vino, in angulo baſilicæ beati Petri apoſtoli obdormiuit. Clauſis autem ex more oſtijs à cuſtodibus, non eſt eiectus. de nocte verò conſurgens, relucentibus per tota ædis ſpacia lichnis, pauore perterritus, aditū per quem foris euaderet, quærit. Verùm vbi primi atque alterius oſtij clauſtra pulſat, & obſerata cuncta cognoſcit, ſolo decubuit, trepidus præſtolans locum, vt cum venientibus ad matutinos hymnos populis, hic liber abſcederet. Interea vidit duas perſonas ſe inuicem venerabiliter ſalutantes, ſollicitosq; de ſuis eſſe proſperitatibus. Tunc qui erat ſenior, ita exorſus eſt:

Vxoris Aetij lachrimas diutius ſuſtinere non patior. petit enim aſsiduè, vt virum ſuum de Gallijs reducam incolumem, cùm aliud exinde fuiſſet apud diuinum iudicium pręfinitum. ſed tamen obtinui immenſam pietatem pro vita illius. Et ecce nunc illuc propero, viuentem eum exinde reducturus. Veruntamen obteſtor, vt qui hęc audierit, ſileat, archanumque dei vulgare non audeat, ne pereat velociter è terra. Ille autem hęc audiens, ſilere non potuit, ſed mox inluceſcente cœlo omnia quæ audierat, matrifamiliæ pandit: expletisque ſermonibus lumine caruit oculorum. Igitur Aetius cum Francis Gothisque coniunctus, aduerſus Attilam confligit. At ille ad internecionem vaſtari ſuum cernens exercitum, fuga dilabitur. Theudo verò Gothorum rex huic certamini ſuccubuit. Nam nullus ambigat, Chunorum exercitum obtentu memorati antiſtitis fuiſſe fugatum. Verùm Aetius patritius cum Thoriſmodo victoriam obtinuit, hosteſq; deleuit. Expletoque bello ait Aetius Thoriſmodo, Feſtina velociter redire in patriam, ne inſiſtente Germano, patris regno priueris. Hæc ille audiens, cum velocitate diſceſsit, quaſi anticipaturus fratrem, & prior patris cathedram adepturus. Simili & Francorum regem dolo fugauit. Illis autem recedentibus, Aetius ſpoliato campo, victor in patriam cum grandi eſt reuerſus ſpolio. Attila verò cũ paucis reuerſus eſt, nec multo pòſt Aquileia à Chunis capta, incenſa atque diruta, Italia peruagata atq; ſubuerſa

uerſa eſt. Thoriſmodus de quo ſupra meminimus, Alamános bello edomuit: ipſe deinceps, poſt multas lites & bella, à fratribus oppreſſus ac iugulatus interijt.

8 IGITVR his ita digeſtis ac per ordinem expletis, quid de Aetio ſupra memorato, Renati Frigeridi narrat hiſtoria tacere nefas putaui. Nam cùm in duodecimo hiſtoriarum libro referat, poſt diui Honorij exceſſum, Valentinianum puerulum, vno tãtum luſtro peracto, à conſobrino Theodoſio imperatorem fuiſſe creatum, & apud vrbem Romam, tyrannum Ioannem in imperium ſurrexiſſe, legatosque eius à Cęſare dicat fuiſſe deſpectos, adiecit: Dum Hæc ita gererentur, legati ad tyrannum reuerſi ſunt, mandata atrocia reportantes: quibus permotus Ioannes, Aetium id temporis curam palatij gerentem cum ingenti auri pondere, ad Chunos tranſmittit, notos ſibi obſidiatus ſui tempore, & familiari amicitia deuinctos cum mandatis huiuſmodi: Cùm primum partes aduerſæ Italiam ingreſſæ forent, ipſe à tergo adoriretur, ſe à fronte venturum. Et quia de hoc viro conſequenter plura memoranda ſunt, genus moresque ordiri placet. Gaudentius pater, Scythiæ prouinciæ primoris loci, à domeſticatu exorſus militia vſque ad magiſterij equitum culmen prouectus eſt. Mater Itala, nobilis ac locuples fœmina. Aetius filius, à puero prætorianus, tribus annis Alarici obſes: dehinc Chunorum, poſt hæc Carpilionis gener, ex comite dome-

ſticorum, & Ioannis curam palatij gerere cœpit: medij corporis, virilis habitudinis decenter formatus, quo neque infirmitudini eſſet neque oneri: animo alacer, membris vegetus, eques promptiſsimus, ſegittarum iactu peritus, conto impiger, bellis aptiſsimus, pacis artibus celebris, nullius auaritiæ, minimæ cupiditatis, bonis animi præditus, nec impulſoribus quidem prauis ab inſtituto ſuo deuians, iniuriarum patientiſsimus, laboris adpetens, impauidus periculorum, famis ſitisque atque vigiliarum tolerantiſsimus. Cui ab ineunte ætate prædictum liquet, quantæ potentiæ fatis deſtinaretur temporibus ſuis locisque celebrandus. Hæc ſupradictus hiſtoriographus de Aetio narrat. Adultus autẽ Valentinianus imperator, metuens ne ſe per tyrannidem Aetius opprimeret, eum nullis cauſis extantibus interemit. Ipſe poſtmodum Auguſtns, dum in campo Martio pro tribunali reſidens, concionaretur ad populũ, Occylla bucellarius Aetij ex aduerſo veniens, eum gladio perfodit. Talis vtriſque extitit finis.

9 DE Francorum verò regibus, quis fuerit primus à multis ignoratur. Nam cùm multa de eis Sulpitij Alexandri narret hiſtoria, non tamen regem primum eorum vllatenus nominat: ſed duces eos habuiſſe dicit: quæ tamen de eiſdem referat, memorare videtur. Nam cùm dicit, Maximum intra Aquileiam, amiſſa omni ſpe imperij quaſi amentem reſidere, adiungit: Eo tempore Genobaldo, Marcomere,

mere, & Sunnone ducibus, Franci in Germa-niã prorupere, ac pluribus mortaliũ limite in-rupto cęſis, fertiles maximè pagos depopulati Agrippinenſi etiã Coloniæ metum incuſſere. Quod vbi Treueros perlatum eſt, Nannius & Quintinus militares magiſtri, quibus infantiã filij & defenſionẽ Galliarũ Maximus commiſe rat, collecto exercitu apud Agrippinã cõuene-re. Sed onuſti præda hoſtes, prouinciarũ opi-ma depopulati, Rhenũ tranſiere, pluribus ſuo-rum in Romano relictis ſolo, ad repetendã de-populationem paratis, cum quibus cõgreſſus Romanis accommodus fuit, multis Frãcorum apud Carbonariam ferro peremptis. Cumque conſultaretur de ſucceſſu, an in Franciam trãſ-ire deberent, Nannius abnuit, quia non im-paratos & in locis ſuis indubiè fortiores futu-ros ſciebat. Quod cum Quintino & reliquis viris militaribus diſplicuiſſet, Nannio Mo-gontiacum reuerſo, Quintinus cum exercitu circa Niuiſium caſtellum Rhenum tranſgreſ-ſus, ſecundis à fluuio caſtris, caſas habitatori-bus vacuas atque ingentes vicos deſtitutos of fendit. Franci enim ſimulato metu, ſe in re-motiores ſaltus receperãt, concidibus per ex-trema ſiluarum procuratis. Itaque vniuerſis domibus exuſtis, in quas ſæuire ſtoliditas igna ua, victoriæ conſummationem reponebat, noctem ſollicitam milites ſub armorum onere duxerant. Ac primo diluculo, Quintino præ-lij duce ingreſsi ſaltus, in medium ferè diem implicantes ſe erroribus viarum, toto perua-

cæſis legionibus diripuerant, confeſtim reſtituerent, auctoresque belli traderent, in quos violatæ pacis perfidia puniretur. Hæc acta cùm duces eſſent, retulit: & deinceps ait, Poſt dies pauculos Marcomere & Sunnone Francorum regalibus tranſacto curſim conloquio impetratisque ex more obſidibus, ad hiemandum Treueros conceſsit. Cùm autem eos regales vocet, neſcimus vtrum reges fuerint, an vices tenuerint regum. Idem tamen ſcriptor, cum neceſsitates Valentiniani Auguſti commemorat, hæc adiungit: Dum diuerſa in oriente per Thracas geruntur, in Gallia ſtatus publicus perturbatur. Clauſo apud Viennam palatij ædibus principe Valentiniano, & penè infrà priuati modum redacto, militaris rei cura Francis ſatellitibus tradita, ciuilia quoque officia tranſgreſſa in coniurationem Arbogaſtis: nullusque ex omnibus ſacramentis militiæ obſtrictis reperiebatur qui familiari, principis ſermoni aut iuſsis obſequi auderet. Dehinc refert, quòd eodem anno Arbogaſtes Sunnonem & Marcomerem ſubregulos Francorum gentilibus odijs inſectans, Agrippinam rigente maximè hieme, petijt: ratus tuto omnes Franciæ receſſus penetrandos vrendosq́;, cùm decuſsis folijs nudæ atque arentes ſiluæ inſidiantes occulere non poſſent. Collecto ergo exercitu, tranſgreſſus Rhenum, Bricteros ripæ proximos, pagum Actiam quem Chamani incolût, depopulatus eſt, nullo vnquam occurſante, niſi quòd pauci ex Ampſiuarijs &

Chattis Marcomere duce in vlterioribus collium iugis apparuere. Iterum hic relictis tam ducibus quàm regalibus, apertè Francos regem habere deſignat: huiusque nomen prætermittens ait, Dehinc Eugenius tyrannus ſuſcepto expeditionali procinctu, Rheni limitẽ petit, vt cum Alamannorum & Francorum regibus vetuſtis fœderibus ex more initis, immenſum ea tempeſtate exercitũ gentibus feris oſtẽtaret. Hæc ſuprà ſcriptus hiſtoriographus de Francis diſſeruit. Renatus Profuturus Frigeridus, cuius iam ſupra meminimus, cùm Romam refert à Gothis captam atque ſubuerſam, ait: Interea Reſpendial rex Alamannorum, Goare ad Romanos tranſgreſſo, de Rheno agmen ſuorum conuertit, Vandalis Francorum bello laboratibus, Godigiſilo rege abſumpto, acie viginti fermè militibus ferro peremptis, cunctis Vandalorum ad internecionem delendis, ni Alanorum vis in tempore ſubueniſſet. Mouet nos hæc cauſa, quòd cùm aliarum gentium reges nominat, cur non nominet & Francorum. Tamen cùm ait, quòd Conſtantinus aſſumpta tyrannide, Conſtantium filium ad ſe de Hiſpanijs venire iuſiſſet, ita diſſeruit: Accito Conſtantinus tyrannus de Hiſpanijs Conſtante filio, itemque tyranno, quo de ſumma rerum conſultarent præſentes, factum eſt vt Conſtans inſtrumento aulæ, & coniuge ſua Cæſarauguſtæ dimiſsis, Gerontio intra Hiſpanias omnibus creditis ad patrem continuato itinere decurreret. Qui vbi in vnum venere,
interiectis

interiectis diebus plurimis, nullo ex Italia metu, Conſtantinus gulæ & ventri deditus, redire ad Hiſpanias filium monet. Qui præmiſsis agminibus, dum cum patre reſideret, ab Hiſpania nuncij commeant, à Gerontio maximum vnum è clientibus ſuis imperio præditum, atque in ſe comitatu gentium Barbararum accinctum parari. quo exterriti, Edobecco ad Germanas gentes præmiſſo, Conſtans, & præfectus iam Decimius Ruſticus ex officiorum magiſtro petunt Gallias cum Francis & Alamannis, omniq; militum manu, ad Conſtantinum iamiamque redituri. Item cùm Conſtantinum obſideri ſcribit, ita dicit: Vix dum quartus obſidionis Conſtantini menſis agebatur, cùm repente ex vlteriori Gallia nuncij veniunt, Iouinum adſumpſiſſe ornatus regios, & cum Burgundionibus, Alamannis, Francis, Alanis, omnique exercitu imminente obſidentibus, ita acceleratis moris, reſerata vrbe Conſtatinus deditur. Confeſtimque ad Italiam directus miſsis à principe obuiam percuſſoribus, ſupra Mincium flumen capite truncatus eſt. Et poſt pauca idem refert: Hiſdē diebus præfectus tyrannorum Decimius Ruſticus Agroetius ex primicerio notariorū Iouini, multique nobiles apud Aruernos capti à ducibus Honorianis, & crudeliter interempti ſunt. Treuerorum ciuitas à Francis direpta incenſaque eſt ſecunda inruptione. Cùm autem Aſterius codicillis imperialibus patritiatum ſortitus fuiſſet, hæc adiungit: Eodem tempore Caſti-

nus domeſticorũ comes, expeditione in Francos ſuſcepta, ad Gallias mittitur. hæc hi de Francis dixere. Oroſius autem & ipſe hiſtoriographus in ſeptimo operis ſui libro, ita commemorat: Stilico congregatis gentibus Francos proterit, Rhenum tranſit, Gallias peruagatur, & ad Pirenæos vſque perlabitur. Hanc nobis notitiam de Francis memorati hiſtorici reliquere, regibus non nominatis. Tradunt enim multi eoſdem de Pannonia fuiſſe digreſſos. Et primũ quidem litora Rheni amnis incoluiſſe: dehinc trãſacto Rheno, Thoringiam tranſmeaſſe: ibíque iuxta pagos vel ciuitates, reges crinitos ſuper ſe creauiſſe, de prima, & vt ita dicam, nobiliori ſuorum familia. Quod poſtea probatum Chlodouei victoriæ tradidere, idque in ſequenti digerimus. Nam & in conſularibus legimus Theodomerem regem Francorum, filium Richimeris quõdam, & Aſcilam matrem eius, gladio interfectos. Ferunt etiam tunc Chlogionem vtilem ac nobiliſsimum in gente ſua regem Francorum fuiſſe, qui apud Diſpargum caſtrum habitabat, quod eſt in termino Thoringorum. in his autem partibus, id eſt ad meridionalem plagam, habitabant Romani vſque Ligerim fluuium. Vltra Ligerim verò Gothi dominabantur. Burgundiones quoque Arrianorum ſectam ſequentes, habitabant trans Rhodanum, qui adiacet ciuitati Lugdunenſi. Chlogio autem miſsis exploratoribus, ad vrbem Camaracum, perluſtrata omnia ipſe ſecutus, Romanos proterit, ciuitatem

tem adprehendit: in qua paucum tempus reſidens, vſque Suminam fluuium occupauit. De huius ſtirpe quidã Merouеum regẽ fuiſſe adſerunt, cuius fuit filius Childericus.

10 SED hæc generatio fanaticis ſemper cultibus viſa eſt obſequiũ præbuiſſe, nec prorſus agnouere deum: ſibique ſiluarum atque aquarum, auium, beſtiarumque, & aliorũ quoque elementorum finxere formas, ipſasque vt deum colere eiſque ſacrificia delibare conſueti. O ſi eorum fibras cordium, vox illa terribilis attigiſſet, quæ per Moyſem populo locuta eſt, dicens: Non ſint tibi dij alij præter me: non facies tibi ſcultile, neq; adorabis omnem ſimilitudinem quæ in cœlo ſunt, & quæ in terra, & quæ verſantur in aquis: non facies ea, & non coles ea. & illud, Dominum deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies, ac per nomen eius iurabis. Quid ſi intelligere potuiſſent quæ pro vituli conflatilis veneratione Iſraeliticum populum vltio ſubſecuta compreſſerit, cùm poſt epulum & cantica, poſt luxurias atque ſaltationes, cum ore immundo proferrent de eodẽ ſculptili, Hi ſunt dij tui Iſrael qui te eduxerunt de terra Ægypti: cecidere ex eis viginti quatuor milia hominum: quid de his qui initiati Beelphegor cum Moabitidibus ſcortis commixti, à proximis cæſi & proſtrati ſunt? In qua plaga Phinees ſacerdos interemptis adulteris, ſedauit furorem dei, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Quid ſi & illa eorum auribus inlata fuiſſent, quæ dominus per Dauid intonat,

dicens: Quia omnes dij gentium dæmonia, dominus autem cœlos fecit. &, Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum: ſimiles illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in, eis. vel illud: Confundantur omnes qui adorant ſculptile, & qui glorientur in ſimulachris ſuis. Et iterum quod Abacuc propheta teſtatur dicens: Quid prodeſt ſculptile his, quia ſculpſit illud fictor ſuus: cõflatile & imaginem falſam, &c. Ecce iſte coopertus eſt auro & argento, & omnis ſpiritus non eſt in eis: Dominus autem in templo ſancto ſuo: ſileat à facie eius vniuerſa terra. Sed & alius propheta dicit: Dij qui cœlum & terram non fecere, pereant à terra, & de his quæ ſub cœlis ſunt. Item illic: Hæc dicit dominus, creans cœlos, ipſe deus formans terram, & quę in ea ſunt: ipſe plaſtes eius, non in vanum fundauit eam, vt habitaretur creauit eam. Ego dominus, hoc mihi nomen eſt, gloriam meam alteri non dabo, neque virtutem meam ſculptilibus, quæ ab initio trãſiere. & alibi: Nunquid ſunt in ſculptilibus gentium qui pluant? Et per Iſaiam iterum dicit: Ego primus & nouiſſimus, & abſque me non eſt deus, & formator, quem ego non nouerim. Plaſtæ idoli omnes nihil ſunt, & amantiſsima eorum non proderunt eis. Ipſi ſunt teſtes eorum, quia non vident neque intelligunt, & confundantur in eis: ecce omnes participes eius confundentur. fabri enim ſunt ex hominibus. Quis formauit deum, & ſculptile conflauit ad nihil

vtile?

vtile: in prunis & malleis formauit illud, & operatus eſt in brachio fortitudinis ſuæ. Similiter & artifex lignarius, in circino tornauit illud, & fecit imaginem viri quaſi ſpecioſi hominis habitantis in domo. Succidit lignum, operatus eſt, fecit ſculptile, & adorauit vt deũ. Clauis & malleis compaginauit, vt non diſſoluatur. Portata tolluntur, quia incedere non valent: relinquum verò ligni, factum eſt hominibus in focum, & calefacti ſunt. Ex alio verò deũ fecit, & ſculptile ſibi: curuatur ante illud, & adorauit illud, & obſecrat dicens: Libera me, quia deus meus es tu. medietatẽ eius igni combuſsi, & coxi ſuper carbones eius panes, coxi carnes, & comedi, & de reliquo eius idolum faciam. Ante truncum ligni procidam: pars eius cinis eſt. Cor inſipiẽs adorauit illud, & non liberauit animam ſuam: neque dicit, fortè mendaciũ eſt in dextra mea. Hæc autem Francorum generatio non intellexit primùm, intellexerunt autem poſtea, ſicut ſequens hiſtoria narrat.

11 AVITVS enim vnus ex ſenatoribus, & vt valde manifeſtũ eſt, ciuis Aruernus, cum Romanum ambiſſet imperiũ, luxurioſe agere volens, à ſenatoribus eiectus, apud Placẽtiam vrbem, epiſcopus ordinatur. Comperto autẽ, quòd adhuc indignãs ſenatus, vita eum priuare vellet, baſilicã ſancti Iuliani Aruerni martyris cũ multis muneribus expetiuit: ſed impleto in itinere vitæ curſu obijt. delatusq; ad Briuatenſem vicũ, ad pedes antedicti martyris eſt

ſepultus: cui Martianus ſucceſsit. In Gallijs autem Egidius ex Romanis magiſter militum datus eſt.

12 CHILDERICVS verò cùm eſſet nimia in luxuria diſſolutus, & regnaret ſuper Francorum gentẽ, cœpit filias eorum ſtuproſe detrahere. Illiq́ue ob hoc indignantes, de regno eum eijciunt. Comperto autem, quòd eum etiam interficere vellent, Thoringiam petijt, relinquens ibi hominem ſibi charum, qui virorum furentium animos verbis lenibus mollire poſsit: dans etiam ſignum quando redire poſsit in patriam: id eſt, diuiſere ſimul vnum aureum, & vnam quidem partem ſecum detulit Childericus, aliam verò amicus eius retinuit, dicens: Quando hanc partem tibi miſero, pareſq́ue coniunctæ vnum effecerint ſolidum, tunc tu ſecuro animo in patriam repedabis. Abiens ergo in Thoringiam, apud regem Biſinum vxoremq́ue eius Baſinam latuit: denique Frãci hoc eiecto, Egidium ſibi, quem ſuperius magiſtrum militum à Republica miſſum diximus, vnanimiter regem adſciſcũt. Qui cum octauo anno ſuper eos regnaret, amicus ille fidelis, pacatis occultè Francis, nuncios ad Childericũ cum parte illa diuiſi ſolidi, quam retinuerat, mittit. Ille verò certa cognoſcẽs indicia, quòd à Frãcis deſideraretur, ipſis etiam rogantibus, à Thoringia regreſſus, in regnum ſuũ eſt reſtitutus. His ergo regnantibus, ſimul Baſina illa quam ſupra memorauimus, relicto viro ſuo, ad Childericũ venit. Qui cùm

ſollicitè

ſollicitè interrogaret, qua de cauſa ad eum de tanta regione veniſſet, reſpõdiſſe fertur: Noui, inquit, vtilitatem tuá, quòd ſis valdè ſtrenuus: ideoq́ue veni vt habitẽ tecum: nam noueris, ſi in traſmarinis partibus aliquem cognouiſſem vtiliorẽ te, expetiſſem vtique cohabitationem eius. At ille gaudens, eam ſibi in coniugio copulauit: quæ concipiens, peperit filium, vocauitq́ue nomen eius Chlodoueum. Hic fuit magnus & pugnator egregius.

13 APVD Aruernum verò poſt trãſitum ſancti Artemij, Venerandus è ſenatoribus epiſcopus ordinatur, Qualis autem fuerit hic pontifex, teſtatur præsbyter Paulinus dicens: Si enim hos videas dignos domino ſacerdotes, vel Exuperium Tholoſæ, vel Simplicium Viennæ, vel Amandum Burdegalæ, vel Diogenianum Albigæ, vel Dynamium Engoliſmæ, vel Venerandum Aruernis, vel Alithium Cadurcis, vel nunc Pegaſium Petrogorijs, vtcunque ſe habent ſeculi mala, videbis profectò digniſsimos totius fidei religionisq́ue cuſtodes. Hic in ipſa dominici Natalis vigilia tranſiſſe refertur. Mane autem facto, proceſsio ſolennitatis funeris eius obſequium fuit: poſt cuius obitum fœda apud ciues pro epiſcopatu contentio vertebatur. Cumq́ue partes inter ſe diuiſæ, alium aliumq́ue erigere vellent, magnà conſiſio erat populi. Reſidentibus tamen epiſcopis, die dominico, mulier quædam velata atque deuota deo, audẽter ad eos ingreditur: quæ ait, Audite me ſacerdotes domini: ſcitote

enim, quòd non eſt in his beneplacitum deo, quos hi ad ſacerdotium elegere. Ecce enim dominus hodie ipſe ſibi prouidebit antiſtitem: itaque nolite conturbare neque conlidere populum, ſed patientes eſtote parumper: dominus enim nūc dirigit, qui regat Eccleſiā hanc. His itaque mirantibus hæc verba, ſubitò Ruſticus nomine, qui erat ex ipſa vrbis Aruernæ diœceſi presbyter aduenit: ipſe enim iam mulieri per viſionē fuerat indicatus. Quo viſo ait: En ipſum quem elegit dominus: ecce qualem vobis dominus pontificem deſtinauit: hic ordinetur epiſcopus. Hęc ea loquente, omnis populus cuncta contētione poſtpoſita, clamauit, dignum ac iuſtū eſſe. Qui in cathedra poſitus, ſeptimus in eodem loco pōtificatus honorem populo gaudente, ſuſcepit.

14 APVD vrbem vero Turonicā, defuncto Euſtochio epiſcopo, ſeptimo decimo ſacerdotij ſui anno, quintus poſt beatū Martinum, Perpetuus ordinatur. Qui cùm virtutes aſsiduas ad ſepulchrū eius fieri cerneret, cellulam quę ſuper eum fabricata fuerat, videns paruulam, indignā talibus miraculis iudicauit. Qua ſubmota, magnā ibi baſilicā quæ vſque hodie permanet, fabricauit: quæ habetur à ciuitate paſſus D L. habet in longum pedes cētum ſexaginta, in latum ſexaginta: habet in altum, vſque ad cameram, pedes quadragintaquinque. Feneſtras in altario trigintaduas in capſo, viginti columnas, quadragintavnas in toto ædificio, feneſtras lij. columnas cxx. oſtia octo, tria

in

in altario, quinque in capſo. Solennitas enim ipſius baſilicæ triplici virtute pollet: id eſt dedicatione templi, tranſlationi corporis ſancti, ordinatione eius epiſcopatus. Hác enim quarto nonas Iulias obſeruabis: depoſitionẽ verò eius tertiò Idus Nouembris eſſe cognoſcas. Quòd ſi fideliter celebraueris, & in præſenti ſeculo, & in futuro, patrocinia beati antiſtitis promereberis. Et quoniã camera cellulæ illius prioris, elegãti opere fuerat fabricata, indignũ duxit ſacerdos, vt opera eius deperirent: ſed in honore B. apoſtolorũ Petri & Pauli aliam conſtruxit baſilicam, in qua cameram illam affixit. multas & alias baſilicas ædificauit, quæ vſque hodie in Chriſti nomine conſtant.

15 EO tempore & baſilica beati Symphoriani Auguſtodunenſis martyris, ab Eufronio præsbytero ædificata eſt. Et ipſe Eufronius, huius deinceps vrbis epiſcopatum ſortitus eſt. Hic enim marmor quod ſuper ſanctũ ſepulchrum beati Martini habetur, cum grandi deuotione tranſmiſit.

16 SANCTVS verò Namatius, poſt obitum Ruſtici epiſcopi, apud Aruernos in diebus illis octauus erat epiſcopus. Hic Eccleſiã quæ nunc conſtat, & veterrima intra muros ciuitatis habetur, ſuo ſtudio fabricauit, habentem in longum pedes centum quinquaginta, in latum pedes ſexaginta, in altum infra capſum vſque cameram, pedes quinquaginta: in ante abſidem rotundam habens, ab vtroque latere aſcellas eleganti conſtrnctas opere, to-

tumque ædificium in modum crucis habetur expoſitum. Habet feneſtras xlij. columnas lxx. oſtia octo. Terror nanque ibidem dei, & claritas magna conſpicitur: & verè plerunque inibi odor quaſi aromatum ſuauiſsimus aduenire à religioſis ſentitur. Parietes ad altarium opere ſarſurio, ex multo marmorũ genere exornatos habet. Exacto ergo in duodecimo anno beatus pōtifex ædificio, Bononiam ciuitatē Italiæ ſacerdotes dirigit, vt ei reliquias ſanctorum Vitalis & Agricolæ exhibeant, quos pro nomine Chriſti dei noſtri, manifeſtiſsimè crucifixos eſſe cognouimus.

17 CVIVS coniux baſilicam ſancti Stephani ſuburbano murorum ædificauit. Quam cum fucis colorum adornare vellet, tenebat librum in ſinu ſuo, legens hiſtorias Actionis antiquas, pictoribus indicans quæ in parietibus fingere deberent. Factum eſt autem quadā die, vt ſedente illa in baſilica ac legente, adueniret quidam pauper ad orationem: & aſpiciēs eam in veſte nigra, ſenio iam prouectā, putauit eſſe vnam de egentibus, protulitque quadram panis, & poſuit in ſinu eius, & abſceſsit. Illa verò non dedignās munus pauperis, qui perſonam eius non intellexit, accepit & gratias egit, repoſuitq; hanc ſuis epulis anteponens, & benedictionem ex ea ſingulis diebus ſumēs, donec expenſa eſt.

18 IGITVR Childericus Aurelianis pugnas egit: Odouacrius verò cum Saxonibus Andegauos venit. magna tunc lues populum

deuaſtauit. mortuus eſt autem Egidius, & reliquit filium Syagrium nomine. Quo defuncto Odouacrius de Andegauo & alijs locis obſides accepit. Britanni de Biturica à Gothis expulſi ſunt, multis apud Dolēſem vicum peremptis. Paulus verò comes cũ Romanis ac Francis, Gothis bella intulit, & prędas egit. Veniente verò Odouacrio Andegauos, Childericus rex ſequenti die aduenit, interemptoq; Paulo comite, ciuitatem obtinuit. Magno ea die incendio domus Eccleſiæ concrementa eſt.

19 HIS ita geſtis inter Saxones atque Romanos bellum geſtũ eſt: ſed Saxones terga vertentes, multos de ſuis, Romanis inſequentibus gladio reliquere: inſulæ eorum cum multo populo interempto, à Francis captæ atque ſubuerſæ ſunt. Eo anno menſe nono terra tremuit. Odouacrius cũ Chelderico fœdus inijt, Alamannosque qui partem Italiæ peruaſerāt, ſubiugarunt.

20 EORICVS autem Gothorum rex, Victorium ducem ſuper ſeptem ciuitates præpoſuit, anno quartodecimo regni ſui. Qui protinus Aruernos adueniens, ciuitatem addere voluit: vnde & cryptæ illæ vſque hodie perſtant, ad baſilicam ſancti Iuliani, & columnas quæ ſunt in æde poſitæ exhiberi iuſsit. Baſilicam ſancti Laurentij & ſancti Germani Licaniacenſis vici iuſsit ædificari. Fuit autem Aruernis annis nouem. Super Euchirium verò ſenatorem calumnias deuoluit: quem in carcere poſitum, nocte extrahi iuſsit, ligatumq; iuxta

parietem antiquum, ipſum parieté ſuper eum elidi iuſsit. Ipſe veró dum nimiũ eſſet in amore mulierum luxurioſus, & ab Aruernis vereretur interfici, Romã aufugit: ibiq; ſimilem tentans exercere luxuriam, lapidibus eſt obrutus. Poſt cuius exceſſum regnauit Eoricus annos quatuor. obijt autem anno xxvij. regni ſui. Fuit etiam & tunc terræ motus magnus.

21 DEFVNCTO autem apud Aruernos Namatio epiſcopo, Eparchius ſucceſsit vir ſanctiſsimus atque religioſus. Et quia eo tempore Eccleſia paruam infra muros vrbis poſſeſsionem habebat, ipſi ſacerdoti in ipſo quod modo Salutatoriũ dicitur, manſio erat, atque ad gratias deo tempore nocturno reddendas ad altarium Eccleſiæ conſurgebat. Factum eſt autem, vt nocte quadam ingrediens, plenam Eccleſiam dæmonibus reperiret, ipſumque principem in modum ornatæ mulieris, in throni illius cathedram reſidentem. Cui ait pontifex, O meretrix execranda, non ſufficit tibi loca cuncta varijs pollutionibus inficere, adhuc & cathedrã à domino cõſecratam fœtida ſeſsionis tuæ acceſsione coinquinas? abſcede à domo dei, ne à te amplius polluatur. Cui ait, Et quia mihi meretricis nomen imponis, multas tibi parabo inſidias ob deſideria mulierum. Et hæc dicẽs, ſicut fumus euanuit. Veruntamen ſecerdos tentatus eſt per cõmotionem corporis ad concupiſcentiã: ſed ſigno crucis ſanctę munitus, nihil ei inimicus nocere potuit. Ferunt etiam ipſum in arce Canto-

bennici

bennici mōtis monaſteriū collocaſſe, vbi nūc oratorium eſt, & ibi ſe diebus quadrageſimæ ſanctæ recludere: die autem cœnæ dominicæ, cum magno pſallentio comitantibus clericis, ciuibusq;, ad eccleſiā ſuam reuertebatur. Quo migrante, Sidonius ex præfecto ſubſtituitur, vir ſecūdum ſeculi dignitatē nobiliſsimus, & de primis Galliarū ſenatoribus: ita vt filiā ſibi Auiti imperatoris in matrimonio ſociaret. Huius tēpore, cùm adhuc apud vrbē Aruernam Victorius, cuius ſupra meminimus, moraretur, fuit in monaſterio beati Cyriaci, vrbis ipſius abbas, Abraham nomine: qui fide atque operibus Abrahæ illius prioris refulgebat, ſicut in libro vitæ eius ſcripſimus.

22 SANCTVS verò Sidonius tantæ facundiæ erat, vt plerunque ex improuiſo luculentiſsimè quæ voluiſſet, nulla obſiſtēte mora componeret. Contigit autē quadam die, vt ad feſtiuitatem baſilicæ monaſterij, cuius ſupra meminimus, inuitatus accederet: ablatoque ſibi nequiter libello, per quem ſacroſancta ſolennia agere conſueuerat, ita paratus à tempore cunctum feſtiuitatis opus explicuit, vt ab omnibus miraretur, nec putaretur ab adſtantibus ibidem hominem locutum fuiſſe, ſed angelum. Quod in præfatione libri quem de Miſſis ab eo compoſitis, côniunximus, plenius declarauimus. Cùm autem eſſet magnificæ ſanctitatis, atque, vt diximus, ex ſenatoribus primis, plerunq; neſciente coniunge, vaſa argentea auferebat à domo, & pauperibus erogabat.

Quod illa cùm cognoſceret, ſcandalizabatur in eum: ſed tamen dato egenis precio, ſpecies domi reſtituebat.

23 CVMQVE ad officium dominicum fuiſſet mancipatus, & ſanctam ageret in ſeculo vitam, ſurrexere contra eum duo presbyteri, & ablata ei omni poteſtate à rebus Eccleſiæ, arctum ei victum & tenuem relinquentes, ad ſummam eum contumeliam redegere. Sed non longi temporis ſpacio inultam eius iniuriam diuina voluit ſuſtinere clementia: nam vnus ex his nequiſsimis & indignis dici præſbyteris, cùm ante noctem minatus fuiſſet eum de Eccleſia velle extrahere, ſignum ad matutinas audiens fuiſſe commotum, feruens felle contra ſanctum dei ſurrexit, hoc iniquo corde explere cogitans, quod die præcedente tractauerat. Ingreſſus autem in ſeceſſum ſuum, dum ventrem purgare nititur, ſpiritum exhalauit. Expectabat enim puer à foris cum cereo dominum egreſſurum. Iamque aduenerat lux, & ſatelles eius, id eſt alius præsbyter, mittit nuncium, dicens: Veni, ne tardaueris, vt quæ nobis die heſterna conuenerát, pariter expleamus. Sed cùm reſponſa dare differret exanimis, eleuato puer velo oſtij, reperit dominum ſuper cellulam ſeceſſus defunctum. Vnde indubitatum eſt, non minoris criminis hunc reum eſſe, quàm Arrium illum, cui ſimiliter in ſeceſſu fuere interna depoſita per partes inferiores egeſta: quia nec iſtud ſine hæreſi poteſt accipi, vt in Eccleſia non obediatur ſacerdoti dei,

cui

cui ad paſcendum oues commiſſæ ſunt: & ille ſe ingerat poteſtati, cui neque à deo, neque ab hominibus aliquid eſt commiſſum. Dehinc beatus ſacerdos, vno adhuc manente nihilominus inimico, ſuæ reſtituitur poteſtati. Factum eſt autem poſt hæc, vt accedente febre ægrotare cœpiſſet, qui rogat ſuos, vt eum in Eccleſiam ferrent. Cumque illuc inlatus fuiſſet, conueniebat ad eum multitudo virorum ac mulierum, ſimulque etiam & infantium plangentium atque dicentium: Cur nos deſeris paſtor bone, vel cui nos quaſi orphanos derelinquis? Nunquid erit nobis poſt tranſitum tuum vita? nunquid erit poſtmodum qui nos ſapientiæ ſale ſic condiat? aut ad dominici nominis timorem talis prudentiæ ratione redarguat? Hæc & his ſimilia, populis cum magno fletu dicentibus, tandem ſacerdos ſpiritu in ſe ſancto influente reſpondit: Nolite timere ô populi, ecce frater meus Aprunculus viuit, & ipſe erit ſacerdos veſter. Qui non intelligentes, putabant eum loqui aliquid in extaſi. Quo migrante, presbyter ille nequam, alter ex duobus qui remanſerat, protinus omnem facultatem Eccleſiæ, tanquam ſi iam epiſcopus eſſet, inhians cupiditate, præoccupat, dicens: Tandem reſpexit in me deus, cognoſcens me iuſtiorem eſſe Sidonio, largitusque eſt mihi hanc poteſtatem. Cumque per totam vrbem ſeperbus ferretur, adueniente die dominico, qui imminebat poſt tranſitum ſancti viri, præparato epulo, iuſsit cunctos ciues in domo

Eccleſiæ inuitari: deſpectiſque ſenioribus, primus recumbit in toro. Cui oblato pincerna poculo ait: Domine mi, vidi ſomniũ, quod ſi permittis edicam. Videbam hac nocte dominica, & ecce erat domus magna, & in domo erat thronus poſitus, in quo quaſi iudex reſidebat, cunctis poteſtate præſtantior: cui adſiſtebant multi ſacerdotum in albis veſtibus, ſed & promiſcuæ populorum turbæ valde innumerabiles. Verùm cùm hæc trepidus contemplarer, conſpicio eminus inter eos beatum adſtare Sidoniũ, & cum presbytero illo tibi chariſſimo, qui ante hos paucos annos de hoc mundo migrauit adtentè litigantem: quo deuicto, iubet rex vt in imis carceris anguſtijs retrudatur: ablatoque illo, contra te iterum ſuggerit, dicẽs: Te in eo ſcelere propter quod ille prior damnatus fuerat, fuiſſe participem. Verùm vbi iudex, quem ad te trãſmitteret, ſollicitè cœpit inquirere, ego me inter reliquos occulere cœpi, & à tergo ſtatui, tractans apud memetipſum, ne fortè ego qui notus ſum homini, mittar. Dum hæc mecum tacitus voluerem, amotis omnibus remanſi ſolus in publico: vocatuſque à iudice, propius accedo. Cuius virtutem atque ſplendorem contuens, cœpi hebes effectus, titubare præ metu. Et ille, Ne timeas puer, inquit: ſed vade dic presbytero illi: Veni ad reſpondendam cauſam, quia Sidonius te accerſiri deprecatus eſt. Tu verò ne moram facias ad eundum, quia ſub grandi teſtificatione mihi præcepit rex ille tibi hæc loqui, dicens

cens, Si tacueris, morte peſsima morieris. Hęc eo loquente, exterritus presbyter, elapſo de manu calice, reddidit ſpiritum. Ac de recubitu ablatus, mortuus ſepulturæ mãdatus eſt, poſſeſſurus infernum cum ſatellite ſuo. Tale iudicium ſuper cõtumaces clericos dominus in hunc prætulit mundum, vt vnus Arrij ſortiretur mortem, alius tanquam Simon Magus, apoſtoli ſancti oratione ab excelſa arce ſuperbiæ præceps allideretur. Qui non ambiguntur pariter poſsidere tartarum, qui ſimul egerunt nequiter contra ſanctum epiſcopum ſuum. Interea cùm iam terror Francorum reſonaret in his partibus, & omnes eos amore deſiderabili cuperent regnare, ſanctus Aprunculus Lingonicæ ciuitatis epiſcopus, apud Burgundiones cœpit haberi ſuſpectus. Cũq; odium de die in diem creſceret, iuſſum eſt vt clam gladio feriretur. Quo ad eum perlato nuncio, nocte à caſtro Diuionenſi per murum demiſſus, Aruernos aduenit, ibique iuxta verbum domini, quod poſuit in ore ſancti Sidonij, vndecimus datur epiſcopus.

24 SED tẽpore Sidonij epiſcopi, magna Burgundiam fames obpreſsit. Cumq; populi per diuerſas regiones diſpergerẽtur, nec eſſet vllus qui pauperibus alimoniã largiretur, Ecdicius quidam ex ſenatoribus huius propinquus, magnam tunc rem in deo confiſus feciſſe perhibetur. Nam inualeſcente fame, miſit pueros ſuos cum equis & plauſtris, per vicinas ſibi ciuitates, vt eos qui hac inopia vexa-

bantur, ſibi adducerent. At illi euntes, cunctos pauperes quotquot inuenire potuerunt, adduxere ad domos eius. Ibique eos per omne tempus ſterilitatis paſcens, ab interitu famis exemit. Fuereque, vt multi aiunt, amplius quàm quatuor milia promiſcui ſexus. Adueniente autem vbertate, ordinata iterum euectione, vnumquenque in locum ſuum reſtituit. Poſt quorum diſceſſum, vox ad eum è cœlis lapſa peruenit, dicens: Ecdici, Ecdici, quia feciſti rem hanc, tibi & ſemini tuo panis non deerit in ſempiternum, eo quòd obedieris verbis meis, & famem meam refectione pauperũ ſatiaueris. Quem Ecdicium miræ velocitatis fuiſſe, multi commemorant. nam quadam vice multitudinem Gothorum cum decem viris fugaſſe perſcribitur. Sed & ſanctus Patiens Lugdunenſis epiſcopus, ſimile huic in ipſa fame populis præſtitiſſe perhibetur beneficium. Extat enim hodieq; apud nos beati Sidonij epiſtola, in qua eum declamatoriè conlaudauit.

25 HVIVS tempore & Euarix rex Gothorum, excedens Hiſpanum limitem, grauem in Gallijs ſuper Chriſtianos intulit perſecutionem. Truncabat paſsim peruerſitati ſuæ non conſentientes, clericos carceribus ſubigebat: ſacerdotes verò, alios dabat exilio, alios gladio trucidabat. Nam & ipſos ſacrorum templorum aditus, ſpinis iuſſerat obſerari, ſcilicet vt raritas ingrediendi, obliuionem faceret fidei. Maximè tunc nouem Populanæ Geminæque Germaniæ vrbes, ab hac tempeſtate depopu-

latæ

latæ ſunt. Extat hodieque & pro hac cauſa ad Baſilium epiſcopum nobilis Sidonij ipſius epiſtola, quæ hæc ita loquitur. Sed perſecutor non poſt multum tempus, vltione diuina percuſſus interijt.

26 POST hæc beatus Perpetuus Turonicæ ciuitatis epiſcopus, impletis triginta in epiſcopatu annis, in pace quieuit: in cuius loco Voluſianus vnus ex ſenatoribus, ſubrogatus eſt. Sed à Gothis ſuſpectus habitus, epiſcopatus ſui anno ſeptimo, in Hiſpanias eſt quaſi captiuus abductus, ſed protinus vitã finiuit. In cuius loco Virus ſuccedens, ſeptimus poſt beatum Martinum ordinatur epiſcopus.

27 HIS ita geſtis, mortuo Childerico, regnauit Chlodoueus filius eius pro eo. Anno autem quinto regni eius, Syagrius Romanorum rex, Egidij filius, ad ciuitatẽ Sueſsionas, quam quondam ſupra memoratus Egidius tenuerat, ſedem habebat. Super quem Chlodoueus cum Ragnachario parente ſuo, quia & ipſe regnum tenebat, veniens, campũ pugnæ præparari depoſcit. Sed nec iſte diſtulit, ac reſiſtere metuit. Itaque inter ſe vtriſque pugnantibus, Syagrius eliſum cernens exercitũ, terga vertit, & ad Alaricum regem, Tholoſam curſu veloci perlabitur. Chlodoueus verò ad Alaricum mittit, vt eum redderet: alioquin nouerit; ſibi bellum ob eius retẽtionem inferri. At ille metuens, ne propter eum iram Francorum incurreret, vt Gothorum pauere mos eſt, vinctũ legatis tradidit. Quem Chlo-

doueus receptum, cuſtodiæ mancipari pręcepit: regnoque eius accepto, eum gladio clàm feriri mandauit. Eo tempore multæ Eccleſiæ à Chlodouei exercitu deprædatæ ſunt, quia erat ille adhuc fanaticis erroribus inuolutus. Igitur de quadam Eccleſia vrceum miræ magnitudinis ac pulchritudinis hoſtes abſtulerant, cum reliquis eccleſiaſtici miniſterij ornamentis. Epiſcopus autem Eccleſiæ illius, miſſos ad regem dirigit, poſcens vt ſi aliud de ſacris vaſis recipere non mereretur, ſaltē vel vrceum Eccleſiæ ſuæ recipiat. Hæc audiens rex, ait nuncio: Sequere nos vſq; Sueſsionas, quia ibi cuncta quæ acquiſita ſunt, diuidenda erūt. Cumq; mihi vas illud ſors dederit, quæ papa poſcit, adimpleā. Dehinc adueniens Sueſsionas, cuncto onere prædæ in medium poſito, ait rex: Rogo vos, ô fortiſsimi præliatores, vt ſaltē mihi vas iſtud (hoc enim de vrceo ſupra memorato dicebat) extra partem concedere non abnuatis. Hæc rege dicente, illi quorum erat mens ſanior, aiunt: Omnia glorioſe rex, quæ cernimus tua ſunt: ſed & noſipſi tuo ſumus dominio ſubiugati. Nunc quod tibi beneplacitum videtur, facito: nullus enim poteſtati tuæ reſiſtere valet. Cùm illi hæc ita dixiſſent, vnus leuis, inuidus ac cerebroſus, cum voce magna, eleuatam bipennem vrceo impulit dicens, Nihil hinc accipies, niſi quæ tibi ſors vera largitur. Ad hæc obſtupefactis omnibus, rex iniuriam ſuam patientię lenitate coercuit: acceptúmque vrceum nuncio eccleſia-

ſtico

ſtico reddidit, ſeruans abditum ſub pectore vulnus. Tranſacto verò anno, iuſsit omnem cum armorum apparatu aduenire phalãgam, oſtenſuram in campo Martio ſuorum armorum nitorem. Verùm vbi cunctos circuire deliberat, venit ad vrcei percuſſorem, cui ait, Nullus tam inculta, vt tu detulit arma: nam neque tibi haſta, neque gladius, neque ſecuris eſt vtilis: & adprehenſam ſecurim eius in terram deiecit: at ille cùm paululum inclinatus fuiſſet ad colligendum eam, rex eleuatis manibus, ſecurim ſuam capiti eius defixit. Sic, inquit, tu apud Sueſſionas in vrceo illo feciſti. Quo mortuo, reliquos abſcedere iubet. Magnum ſibi per hanc cauſam timorem ſtatuens: multa deinde bella, victoriasque fecit. Nam decimo regni ſui anno, Thoringis bellũ intulit, eoſdemq; ſuis ditionibus ſubiugauit.

28 FVIT autẽ & Gundeuchus rex Burgundionũ, ex genere Athanarici regis perſecutoris, de quo ſuprà meminimus. Huic fuerunt quatuor filij, Gũdobaldus, Godegiſilus, Chilpericus, & Godomarus. Igitur Gundobaldus Chilpericum fratrem ſuum interfecit gladio, vxoremq; eius ligato ad collum lapide, aquis immerſit. Huius duas filias exilio condemnauit: quarum ſenior, mutata veſte Mucuruna, iunior Chrothildis vocabatur. Porrò Chlodoueus, dum legationem in Burgundiam ſępius mittit, Chrothildis puella reperitur à legatis eius. Qui cùm eam vidiſſent elegantem atque ſapientẽ, & cognouiſſent quòd de regio eſſet

genere, nunciauerunt hæc Ch lodoueo regi, Nec moratus ille, ad Gundobal dum legationem dirigit, eam ſibi in matrim onio petens. Quod ille recuſare metuens, tradidit eam viris: illique accipientes puellam, regi velocius repræſenta nt: qua viſa, rex valde gauiſus, ſuo eam coniugio ſoci auit, habens iam de concubina filium nomine Theodoricum.

29 IGITVR ex Chrothilde regina habuit filium primogenitum: quem cùm mulier baptiſmo conſecrare vellet, prædicabat aſsiduè viro dicens, nihil ſunt dij quos colitis, qui neque ſibi, neq; alijs poterunt ſubuenire: ſunt enim aut ex lapide, aut ex ligno, aut ex metallo aliquo ſculpti: nomina verò quæ eis indidiſtis, homines fuere, non dij: vt Saturnus qui filio ne à regno depelleretur, per fugam elapſus adſeritur: vt ipſe Iupiter omnium ſtuprorum ſpurciſsimus perpetrator, inceſtator virorum, propinquarum deriſor, qui nec ab ipſius ſororis propriæ potuit abſtinere concu bitu, vt ipſa ait: Iouisque & ſoror & coniunx, Quid Mars Marcuriusque potuere? Qui potius ſunt magicis artibus præditi, quàm diuini numinis potentiam habuêre. Sed ille magis coli debet qui cœlum & terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt, verbo ex non extantibus procreauit, qui ſolem lucere fecit, & cœlum ſtellis ornauit: qui aquas reptilibus, terras animantibus, aera volatilibus adimpleuit: cuius nutu terræ frugibus, pomis arbores, vuis vineæ decorantur: cuius manu genus humanum

manum creatum eſt: cuius largitione ipſa illa creatura omnis, homini ſuo quem creauit & obſequio & beneficio famulatur. Sed cũ hæc regina diceret, nullatenus ad credendum regis animus mouebatur: ſed dicebat: Deorum noſtrorum iuſsione, cuncta creantur ac prodeunt: Deus verò veſter nihil poſſe manifeſtatur, & quod magis eſt, nec de deorum genere eſſe probatur. Interea regina fidelis filiũ ad baptiſmum exhibet: adornari Eccleſiam velis præcipit atque cortinis, quo facilius vel hoc myſterio prouocaretur ad credendum, qui flecti prædicatione non poterat. Baptizatus autem puer, quem Ignomerem vocitauerunt, in ipſis ſicut regeneratus fuerat albis obijt. Qua de cauſa commotus felle rex, non ſegniter increpabat reginam, dicens: Si in nomine deorum meorum puer fuiſſet dicatus, vixiſſet vtique: nunc autem quia in nomine dei veſtri baptizatus eſt, viuere omnino non potuit. Ad hæc regina, Deo, inquit, omnipotẽti creatori omnium gratias ago, qui me non vſquequaquẽ iudicauit indignam, vt de vtero meo genitũ regno ſuo dignaretur adſcire. Mihi autem dolore huius cauſæ animus non adtingitur, quia ſcio in albis ab hoc mundo vocatos, dei obtutibus nutriendos. Poſt hunc verò genuit alium filium quem baptizatum Chlodomerem vocauit: & hic cum ægrotare cœpiſſet, dicebat rex: Non poteſt aliud fieri, niſi & de hoc, ſicut & de fratre eius, contingat, vt baptizatus in nomine Chriſti veſtri, proti-

nus moriatur: ſed orante matre, domino iubente conualuit.

30 REGINA verò non ceſſabat prædicare, vt Deum verum cognoſceret, & idola negligeret: ſed nullo modo ad hæc credenda poterat commoueri, donec tandem aliquando bellum contra Alamãnos commoueretur: in quo compulſus eſt cõfiteri neceſsitate, quod prius volũtate negauerat. Factum eſt autem, vt confligente vtroque exercitu, vehementer cæderentur: atq; exercitus Chlodouei valde ad internecionem ruere cœpit. Quod ille videns, eleuatis ad cælum oculis, compunctus corde, cõmotus in lachrymis ait: Ieſu Chriſte quē Chlothildis prędicat eſſe filium Dei viui, qui dare auxilium laborantibus, victoriamq; in te ſperãtibus tribuere diceris, tuæ opis gloriam deuotus efflagito: vt ſi mihi victoriam ſuper hos hoſtes indulſeris, & expertus fuero illam virtutē quam de te populus tuo nomini dicatus probaſſe ſe prædicat, credã tibi, & in nomine tuo baptizer. Inuocaui enim deos meos, ſed vt experior, elõgati ſunt ab auxilio meo: vnde credo eos nullius eſſe poteſtatis præditos, qui ſibi obedientibus non ſuccurrunt. Te nũc inuoco, & tibi credere deſidero, tantum, vt eruar ab aduerſarijs meis. Cumq; hæc diceret, Alamanni terga vertentes, in fugam labi cœperunt. Cumq; regem ſuum cernerēt interemptum, Chlodouei ſeditionibus ſubdunt, dicentes: Ne amplius, quæſumus, pereat populus: iam tui ſumus. At ille prohi-

bito

bito bello, coarctatoq; populo, cum pace regreſſus, narrauit reginę qualiter per inuocatioñe nominis Chriſti, victoriã meruit obtinere.

31 TVNC Regina accerſiri clàm ſanctum Remigium, Remẽſis vrbis epiſcopũ iubet, deprecãs vt regi verbum ſalutis inſinuaret. Quẽ ſacerdos accerſitum, ſecretius cœpit inſtigare: vt Deum verum factorem cæli & terræ crederet, idola negligeret, quæ neque ſibi, neque alijs prodeſſe poſſunt. At ille ait: Libenter te ſanctiſsime pater audiam, ſed reſtat vnũ, quòd populus qui me ſequitur, non patitur relinquere deos ſuos: ſed vado & loquor eis iuxta verbum tuum. Conueniens autem cum ſuis, priuſquam ille loqueretur, præcurrente potẽtia Dei, omnis populus pariter adclamauit: Mortales deos abigimus, pie rex, & deum quẽ Remigius prędicat, immortalẽ ſequi parati ſumus. Nunciantur hæc antiſtiti, qui gaudio magno repletus, iuſsit lauacrum præparari. Velis depictis adumbrantur plateæ Eccleſiæ, cortinis albentibus adornantur, baptiſterium componitur, balſama diffundũtur, micant flagrantes odore cerei, totumque templum baptiſterij diuino reſpergitur ab odore. Talemque ibi gratiam adſtantibus deus tribuit, vt ęſtimarẽt ſe Paradiſi odoribus cõlocari. Rex ergo prior popoſcit ſe à pontifice baptizari: procedit nouus Conſtantinus ad lauacrum, deleturus lepræ veteris morbum, ſordentesq; maculas geſtorum antiquorum recenti latice deleturus. Cui ingreſſo ad baptiſmum, ſanctus Dei

ſic infit ore facundo: Mitis depone colla Sicamber, adora quod incendiſti, incende quod adoraſti. Erat enim ſanctus Remigius epiſcopus egregiæ ſcientiæ, & rhetoricis adprime imbutus ſtudijs: ſed & ſanctitate ita prelatus, vt Silueſtri virtutibus æquaretur. Eſt enim nunc liber vitę eius, qui eum narrat mortuum ſuſcitaſſe. Igitur rex omnipotentem deum in trinitate confeſſus, baptizatus eſt in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, delibutusque ſacro chriſmate cum ſignaculo crucis Chriſti. De exercitu verò eius baptizati ſunt amplius tria milia. Baptizata eſt & ſoror eius Albofledis, quæ non poſt multum tempus migrauit ad dominũ: pro qua cùm rex contriſtaretur, ſanctus Remigius conſolatoriam miſit epiſtolam, quæ hoc modo ſumpſit exordium: Angit me & ſatis me angit veſtrę cauſa triſtitię, quòd bonæ memorię germana veſtra tranſijt Albofledis. Sed de hac re conſolari poſſumus, quia talis de hoc mundo migrauit, vt ſuſpici magis debeat quàm lugeri. Conuerſa eſt enim & alia ſoror eius Lanthildis nomine, quæ in hæreſin Arrianorum dilapſa fuerat, quæ confeſſa æqualem filium patri & ſpiritum ſanctum, chriſmata eſt.

32 TVNC Gundobaldus & Godegſilus fratres, regnum circa Rhodanum aut Ararim cum Maſsilienſi prouincia retinebant. Erant autem tam illi quàm populi eorum, Arrianæ ſectæ ſubiecti. Cumque ſe inuicem impugnarent, audiens Godegiſilus Chlodouei regis victorias,

victorias, miſit ad eum lagationem occultè, dicens: Si mihi ad perſequẽdum fratrem meum præbueris auxilium, vt eum bello interficere, aut de regno eijcere poſsim, tributum tibi qualę tu ipſe velis iniungere, annis ſingulis diſſoluam. Quod ille libenter accipiens, auxilium ei vbicunque neceſsitas poſceret, repromiſit. Et ſtatuto tempore contra Gundobaldum exercitum commouit. Quo audito Gundobaldus ignorãs dolum fratris, miſit ad eum, dicens; Veni in adiutorium meum, quia Franci ſe commouent cõtra nos, & regionem noſtram adeunt vt eam capiant: ideoque ſimus vnanimes aduerſus gentem inimicam nobis, ne ſeparati inuicem, quod aliæ gentes paſſæ ſunt, perferamus At ille, Vadam, inquit cum exercitu meo, & tibi auxilium præbebo. Mouenteſque ſimul hi tres exercitum, id eſt Chlodoueus contra Gundobaldum, & Godegiſilus cum omni inſtrumento belli, ad caſtrum cui Diuione nomen eſt, peruenerunt. Confligenteſque ſuper Oſcaram fluuium, Godegiſilus Chlodoueo coniungitur, ac vterque exercitus Gundobaldi populum atterit. At ille dolum fratris, quem non ſuſpicabatur, aduertens, terga dedit, fugamque inijt, Rhodanitideſque ripas percurrens, Auenionem vrbem ingreditur. Godegiſilus verò obtenta victoria, promiſſa Chlodoueo aliqua parte regni ſui, cum pace diſceſsit, Viennamq; triumphans, tanquam ſi iam totum poſsideret regnum, ingreditur. Auctis adhuc Chlodoueus

rex viribus, poſt Gundobaldum abijt, vt eum de ciuitate extractum interimeret. Quod ille audiens, pauore perterritus, metuebat ne ei mors repentina ſuccederet. Habebat tamen ſecum virum inluſtrem Aredium, ſtrenuum atque ſapientem, ad quem ad ſe accerſitum ait, Vallant me vndique anguſtiæ, & quid faciam ignoro, quia venerunt hi Barbari ſuper nos, vt nobis interemptis regionem totam euertant. Ad hæc Aredius ait, Oportet te lenire feritatem hominis huius, ne pereas. nunc ergo ſi placet in oculis tuis, ego à te fugere, & ad eum tranſire conſimulo: cumque ad eum adceſſero, ego faciam vt neque te, neque hanc euertat regionem. Tantum, vt quod tibi per meum conſilium demandauerit, implere ſtudeas, donec cauſam tuam dominus proſperam facere ſua pietate dignetur. Et ille, Faciam, inquit, quæcunque mandaueris. Hæc eo dicente, vale dicens, Aredius diſceſſit: & ad Chlodoueum regem abiens, ait, Ecce ego humilis ſeruus tuus, pijſsime rex ad tuam potentiam venio, relinquens illum miſerrimum Gundobaldum. Quia ſi me pietas tua recipere dignatur, integrum in me famulum atque fidelem, & tu & poſteri tui habebitis. Quem ille promptiſsime colligens, ſecum retinuit: erat enim iocundus in fabulis, ſtrenuus in conſilijs, iuſtus in iudicijs, & in commiſſo fidelis. Deniq; Chlodoueo cum omni exercitu circa muros vrbis reſidente, ait Aredius, Si dignanter, ô rex, gloria celſitudinis

tudinis tuæ paucos humilitatis meæ ſermones velit accipere, conſilio licet non egeatis, tamen fide integra miniſtrabo, idemque vel tibi congruum, vel ciuitatibus erit per quas tráſire deliberas. Cur,inquit,retines exercitũ, cùm loco firmiſsimo tuus reſideat inimicus? Depopularis agros, prata depaſcis, vineas diſsipas,oliueta ſuccidis, omnesque regionis fructus euertis: interim & illi nocere non præuales. Mitte potius legationem, & tributum quod tibi annis ſingulis diſſoluat, impone, vt & regio ſalua ſit, & tu tributa diſſoluenti perpetuo domineris. quòd ſi noluerit,tunc quod libuerit facies. Quo conſilio rex accepto hoſtem patrię redire iubet ad propria. Tunc miſſa legatione ad Gundobaldum, vt ei per ſingulos annos tributa impoſita reddere debeat, iubet.At ille & de præſenti ſoluit, & deinceps ſoluturum eſſe ſe promittit.

33 POST hæc reſumptis viribus, iam deſpiciens regi Chlodoueo tributa promiſſa diſſoluere,contra Godegiſilum fratrem ſuum exercitum commouit, eumq; apud Viennam ciuitatem incluſum obſedit. Verum vbi minori populo alimenta deficere cœperunt,timens Godegiſilus, ne ad ſe vſque fames extenderetur,iuſsit expelli minores populi ab vrbe.Quo facto expulſus eſt inter cæteros artifex ille ab vrbe, cui de aquæductu cura manebat. Ille verò indignás, quòd fuerat eiectus ab vrbe cum cæteris,ad Gundobaldum furibundus vadit, indicans qualiter ciuitatem inrumpens,vltio-

nem exerceret in fratrem. Illo quoque duce exercitu per aquęductum directo, multis cum ferreis vectibus præcedentibus (erat autem ſpiculum illius lapide magno concluſum) quo cum vectibus illis per magiſterium artificis re pulſo, ciuitatem introeunt: illiſque de muro ſagittantibus, hi terga præmunt. Dato autem de medio ciuitatis ſono buccinæ, obſidentes portas capiunt, apertiſque pariter ingrediuntur. Cumque inter duas has acies populus vrbis ab vtroq; exercitu cæderetur, Godegiſilus ad eccleſiam hæreticorũ confugit, ibique cum epiſcopo Arriano interfectus eſt. Denique Franci qui apud Godegiſilum erant, in vnam ſe turrim congregant. Gundobaldus autem iuſsit, ne vni quidem ex ipſis aliquid noceretur, ſed adprehenſos eos Tholoſæ in exilium ad Alaricum regem tranſmiſit, interfectis ſenatoribus Burgundionibusque qui Godegiſilo conſenſerãt. Ipſe verò regionem omnem quæ nũc Burgundia dicitur, in ſuo dominio reſtaurauit. Burgundionibus leges mitiores inſtituit, ne Romanos opprimerent.

34 CVM autem cognouiſſet aſſertiones hæreticorum nihil eſſe, à ſancto Auio epiſcopo Viennenſi, Chriſtum filium dei & ſpiritum ſanctum æqualem patri cõfeſſus, clam vt chriſmaretur expetijt. Cui ait ſacerdos, Si verè credis quod nos ipſe dominus edocuit, exequere. Ait autem, Si quis me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo qui eſt in cœlis. qui autẽ negauerit

me coram hominibus, negabo & ego eum corã patre meo qui eſt in cœlis. Sic & ipſos ſanctos ac dilectos ſuos beatos apoſtolos cùm de futuræ perſecutionis tentationibus doceret, inſinuauit, dicens: Adtendite vobis ab hominibus, tradent enim vos in concilijs & in ſynagogis ſuis flagellabunt vos, & ante reges & præſides ſtabitis propter me in teſtimoniũ illis & gentibus. Tu verò cùm ſis rex, & à nullo adprehendi formides, ſeditionem paueſcis populi, ne creatorem omnium in publico fatearis. Relinque hanc ſtultitiam, & quod corde te dicis credere, ore profer in plebe. Sic etenim & beatus apoſtolus ait: Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſsio fit ad ſalutem. Sic & propheta ait: Confitebor tibi domine in eccleſia magna, in populo graui laudabo te. Et iterum: Confitebor tibi in populis domine, pſalmum dicam nomini tuo inter gentes. Metuens enim populum, ô rex, ignoras quia ſatius eſt vt populus ſequatur fidem tuam, quàm tu infirmitati faueas populari? Tu enim es caput populi, non populus caput tuũ. Si enim ad bellum proficiſcaris, tu præcedis cateruas hoſtiũ, & illæ quo abieris, ſubſequuntur. Vnde melius eſt, vt te præcedente cognoſcant veritatem, quàm te pereunte permaneãt in errore. Nam deus non irridetur: nec enim diligit illũ, qui propter terrenũ regnum, eum nõ cõfitetur in ſeculo. Iſta ille ratione cõfuſus, vſque ad exitum vitæ ſuæ in hac inſania perdurauit, nec publicè æqualitatem Trinitatis

voluit confiteri. Magnæ enim facundiæ erat tunc temporis beatus Auitus. namque inſurgente hæreſi apud vrbem Conſtantinopolitanam, tam illa quam Eutychus, quàm illa quam Sabellius docuit; id eſt nihil diuinitatis habuiſſe dominũ noſtrum Ieſum Chriſtũ: rogante Gundobaldo rege, ipſe contra eas ſcripſit. Extát exinde nunc apud nos epiſtolæ admirabiles, quæ ſicut tunc hæreſim oppreſſerunt, ita nunc eccleſiam dei ædificant. Scripſit enim Homiliarum librum vnum de Mundi principio, & de diuerſis alijs conditionibus libros ſex verſu compaginatos: Epiſtolarum libros nouẽ, inter quas ſupradictæ continentur epiſtolæ: referens in quadã homilia quã de Rogationibus ſcripſit, has ipſas Rogationes quas ante Aſcenſionis dominicæ triumphum celebramus, à Mamerto ipſius Viennenſis vrbis epiſcopo, cui & hic eo tempore præerat, inſtitutas fuiſſe, dũ vrbs illa multis terreretur prodigijs. Nam terræ motu frequenter quatiebatur: ſed & ceruorum atque luporum feritas, portas ingreſſa, per totam vt ſcripſit, vrbem, nihil metuens oberrabat. Cumq; hæc per anni circulum gererẽtur, aduenientibus Paſchalis ſolennitatis diebus, expectabat miſericordiam dei plebs tota deuotè, vt vel hic magnæ ſolennitatis dies huic terrori terminum daret. Sed in ipſa glorioſæ noctis vigilia, dum Miſſarum celebrarẽtur ſolennia, ſubito palatium regale intramuraneum diuino igne ſuccenditur, pauore omnibus perterritis, & Eccle-

ſiam egreſsis,credentibus, ne aut hoc incēdio vrbs tota conſumeretur,aut certè diſrupta tellure dehiſceret, ſanctus ſacerdos proſtratus ante altare, cum gemitu & lachrymis, domini miſericordiam imprecatur. Quid plura? penetrauit excelſa poli oratio pontificis inclyti, reſtinxitque domus incendium flumen profluentium lachrymarum. Cumque hæc agerentur, adpropinquante Aſcenſione, vt iam diximus,maieſtatis dominicę,indixit populis ieiunium,inſtituit orandi modū,edendi ſeriē,erogandi hilarē diſpenſationē. Ceſſantibus quoq; exinde terroribus,per cunctas prouincias diſperſa facti fama, cunctos ſacerdotes imitari commonuit quod ſacerdos fecit ex fide: quæ vſque nunc in Chriſti nomine,per omnes Eccleſias in compunctione cordis & contritione ſpiritus celebratur.

35 IGITVR Alaricus rex Gothorū,cū videret Chlodoueum regē gentes aſsiduè debellare,legatos ad eū dirigit, dicens: Si frater meus velit, inſederat animo vt nos deo propitio pariter videremus. Quod Chlodoueus non reſpuens,ad eum venit. Coniunctique in inſula Ligeris, quæ erat iuxta vicū Ambacienſem territorij vrbis Turonicæ, ſimul locuti, comedentes pariter ac bibentes, promiſſa ſibi amicitia pacifici diſceſſerunt.

36 MVLTI iam tunc ex Gallijs habere Frācos dominos, ſummo deſiderio cupiebāt. Vnde factum eſt, vt Quintianus Rutenorum epiſcopus, per hoc odium ab vrbe depellere-

tur, dicebant enim ei: Quia deſiderium tuum eſt, vt Frácorum dominatio poſsideat terram hanc. Poſt dies autem paucos, orto inter eum & ciues ſcandalo, Gothos qui in hac vrbe morabantur, ſuſpicio attigit exprobrantibus ciuibus, quòd velit ſe Francorũ ditionibus ſubiugare. conſilioq́; accepto, cogitauerunt eum perfodere gladio. Quod cum viro dei nunciatum fuiſſet, de nocte conſurgens cum fideliſſimis miniſtris ſuis, ab vrbe Rutena egrediẽs, Aruernos aduenit. Ibique à ſancto Eufraſio epiſcopo, qui quondam Aprunculo Diuionenſi ſucceſſerat, benignè ſuſceptus eſt, largitisq́; ei tam domibus quàm agris & vineis, ſecum retinuit, dicens, Suufficit huius facultas Eccleſiæ vt vtrunque ſuſtineat: tantum charitas quam beatus apoſtolus prædicat, permaneat inter ſacerdotes dei. Sed & Lugdunenſis epiſcopus largitus eſt ei aliqua poſſeſsionis Eccleſiæ ſuæ quam in Aruerno habebat. Reliqua verò de ſancto Qnintiano tá inſidiæ quas pertulit, quàm illa quæ per eum dominus operari dignatus eſt, ſcripta ſunt in libro vitæ eius.

37 IGITVR Chlodoueus rex ait ſuis: Valde moleſtè fero, quòd hi Arriani partẽ teneant Galliarũ. Eamus cum dei adiutorio, & ſuperatis redigamus terram in ditionem noſtram. Cumq́; placuiſſet omnibus hic ſermo, commoto exercitu Pictauos dirigit. ibi tunc Alaricus commorabatur. Sed quoniam pars hoſtium per territorium Turonicum tráſibat, pro reuerentia beati Martini dedit edictum,

vt

vt nullus de regione illa aliud quàm herbarũ alimenta aquamque prȩſumeret. Quidam autem de exercitu, inuento cuiuſdam pauperis fœno, ait, Nónne rex herbam tantum præſumi mandauit? & nihil aliud. & hoc, inquit, herba eſt. Non enim erimus tranſgreſſores præcepti eius, ſi eam præſumimus. Cumque vim faciens pauperi, fœnum vi abſtuliſſet, factum peruenit ad regem: quo dicto citius gladio perempto ait, Et vbi erit ſpes victoriæ, ſi beatus Martinus offenditur? ſatisque fuit exercitui, nihil vlterius ab hac regione prȩſumere. Ipſe verò rex direxit nuncios ad beatam baſilicam, dicens, Ite & forſitan aliquod victoriæ auſpicium ab æde ſancta ſuſcipietis. Tunc datis muneribus, quæ loco ſancto exhiberent, ait, Si tu domine adiutor mihi es, & gentem hanc incredulam, ſemperque æmulam tibi, meis manibus tradere decreuiſti, in ingreſſu baſilicæ ſancti Martini dignare propitius reuelare, vt cognoſcam, quia propitius dignaberis eſſe famulo tuo. Maturantibus autem pueris, & ad locũ accedentibus, iuxta imperium regis, dum ſanctam ingrederentur baſilicam, hanc Antiphonam ex improuiſo primecerius qui erat, incepit: Præcinxiſti me domine virtute ab bellum: ſupplantaſti inſurgentes in me ſubtus me, & inimicorum meorum dediſti mihi dorſum, & odientes me diſperdidiſti. Quod ſatellites audientes, & domino gratias agentes, & vota beato confeſſori promittẽtes, læti nuntiauerunt regi. Porrò ille cùm ad flu-

uium Vigennam cum exercitu aduenifſet, per quem locum tranſire deberet, penitus ignorabat. intumuerat enim ab inundatione pluuiarum. Cumq; illa nocte dominum deprecatus fuiſſet, vt ei vadum quo tranſire poſsit dignaretur oſtendere, mane facto cerua miræ magnitudinis ante eos nutu dei, flumen ingreditur, illaq; vadante, populus quo tranſire poſsit, agnouit. Veniente autem rege, apud Pictauos, dum eminus in tentorijs commoraretur, Pharus ignea de baſilica ſancti Hilarij egreſſa, viſa eſt ei tanquam ſuper ſe aduenire, ſcilicet vt lumine beati confeſſoris adiutus Hilarij, liberius hæreticas acies, contra quas ſæpe idem ſacerdos pro fide conflixerat, debellaret. Conteſtatus eſt autem omni exercitui, vt nec ibi quidẽ aut in via aliquid ſpoliarent, aut res cuiuſquã diriperent. Erat in his diebus vir laudabilis ſanctitatis Maxentius abbas reclauſus in monaſterio ſuo ob dei timorem, intra terminum Pictauenſem. Cuius monaſterij nomen lectioni non indidimus, quia locus ille vſque hodie Cellula ſancti Maxentij vocatur. Cuius monachi cum hoſtium cuneum vnum ad monaſterium cernerent propinquare, abbatem exorant, vt de cellula ſua egrederetur ad conſulendum eis. Illoq; demorante, hi timore pecuſsi, eum aperto oſtio producunt de cellula ſua. At ille in occurſum hoſtium, quaſi pacem rogaturus, pergit intrepidus. Vnus autem ex his euaginato gladio, vt caput eius libraret, manus ad aurem erecta diriguit,

riguit, gladiusq; retrorſum ruit. At ipſe ad pedes beati viri veniam depoſcens ſternitur. Quod videntes reliqui, cum timore maximo ad exercitum redierunt, timentes ne & ipſi pariter interirent. Huius uerò brachium, beatus confeſſor cum oleo benedicto contrectás, impoſito ſigno crucis reſtituit ſanum. Eiusq; obtentu monaſterium permanſit inlæſum. Multasq; & alias virtutes operatus eſt, quas ſi quis diligenter inquiret, librum vitæ illius legens, cuncta reperiet. Interea Chlodoueus rex cum Alarico rege Gothorum in campo Vocladenſe, decimo ab vrbe Pictaua miliario conuenit: & confligentibus his eminus reſiſtunt, comminus illi. Cumq; ſecundum conſuetudinem Gothi terga vertiſſent, ipſe rex Chlodoueus victoriam, domino adiuuante, obtinuit. Habebat autem in adiutorium ſuum filium Sygiberti Claudi, nomine Chlodericũ. Hic Sygibertus pugnans contra Alamannos apud Tulbiacenſe oppidum, percuſſus in geniculo claudicabat. Porrò rex cum fugatis Gothis Alaricum regem interfeciſſet, duo ex aduerſo ſubitò aduenientes, cum contis vtraque ei latera feriunt. Sed auxilio tam loricæ quàm velocis equi, ne periret, exemptus eſt. Maximus ibi tunc Aruernorum populus, qui cum Apollinare uenerat, & primi qui erant ex ſenatoribus, conruerunt. De hac pugna Amalaricus filius Alarici in Hiſpaniam fugit, regnumq; patris ſagaciter occupauit. Chlodoueus verò filium ſuum Theodoricum per

Albigenſem ac Rutenam ciuitatem ad Aruernos dirigit. Qui abiens, vrbes illas à finibus Gothorum vſque Burgundionũ terminum, patris ſui ditionibus ſubiugauit. Regnauit autem Alaricus vigintiduos annos. Chlodoueus verò apud Burdegalenſem vrbem, hyemem agens, cunctos theſauros Alarici à Tholoſa auferens, Engoliſmam venit. Cui dominus tantam gratiam tribuit, vt in eius contemplatione muri ſponte conruerent. Tunc excluſis Gothis vrbem ſuo dominio ſubiugauit. Patrata poſt hæc victoria, Turonos regreſſus eſt, multa ſanctæ baſilicę beati Martini munera offerens.

38 IGITVR ab Anaſtaſio imperatore codicillos de conſulatu accepit, & in baſilica beati Martini tunica blatea indutus eſt & chlamyde, imponẽs vertici diadema. Tunc aſcẽſo equo, aurum argẽtumque in itinere illo quod inter portã atrij & eccleſiam ciuitatis eſt, præſentibus populis manu propria ſpargens, voluntate benigniſsima erogauit, & ab ea die tãquam conſul & auguſtus eſt vocitatus. Egreſſus autem à Turonis Pariſios venit: ibique cathedram regni conſtituit. Ibi & Theodoricus ad eum venit.

39 DENIQVE migrante Euſtochio Turonorum epiſcopo, octauus poſt ſanctum Martinum Licinius Turonicis epiſcopus ordinatur. Huius tempore bellum ſuperius ſcriptum geſtum eſt. Et huius tempore Chlodoueus rex Turonos venit. Hic fertur in oriente

fuiſſe,

fuiſſe, ac loca viſitaſſe ſanctorum, ipſamque adijſſe Hieroſolymam, & loca paſsionis ac reſurrectionis dominicæ, quæ in euangelijs legimus, ſæpe vidiſſe.

40 CVM autem Chlodoueus rex apud Pariſios moraretur, miſit clam ad filium Sygiberti dicens, ecce pater tuus ſenuit, & pede debili claudicat. Si ille, inquit, moreretur, rectè tibi cum amicitia noſtra regnum illius redderetur. Qua ille cupiditate ſeductus, patrẽ molitur occidere. Cumque ille egreſſus de Colonia ciuitate, tranſacto Rheno, per Burconiam ſiluam ambulare diſponeret, meridie in tentorio ſuo obdormiẽs, immiſsis ſuper eum filius percuſſoribus, eum ibidẽ interfecit, tanquam regnum illius poſſeſſurus. Sed iudicio dei foueam quam patri hoſtiliter fodit, incidit. Miſit igitur nuncios ad Chlodoueum regem, de patris obitu nunciantes atq; dicẽtes: Pater meus mortuus eſt, & ego theſauros cum regno eius penes me habeo. Dirige tuos ad me, & ea quæ tibi de theſauris illius placent bona voluntate tranſmittam. Et ille, Gratias, inquit, tuæ voluntati ago, & rogo vt venientibus noſtris patefacias, cuncta ipſe deinceps poſſeſſurus: quibus venientibus iſte patris theſauros pandit. Qui dum diuerſa reſpicerẽt, ait, In hanc arcellulam ſolitus erat pater meus numiſmata auri congerere. Immitte, inquiunt illi, manũ tuam vſq; ad fundum, vt cuncta reperias. Quod cùm feciſſet, & eſſet valde declinus, vnus eleuata manu bipennem cerebro eius inliſit: & ſic quæ in

liſit: & ſic quæ in patrem egerat indignus incurrit. Quod audiens Chlodoueus, quòd ſcilicet interfectus eſſet Sygibertus, & filius eius, in eundem locũ aduenienſc onuocat omnem populũ illum, dicens: Audite quid contigerit. dum ego, inquit, per Scaldem fluuium nauigarem, Chlodericus filius parentis mei, patrem ſuũ inſequebatur, verbo ferens, quòd ego eum interficere velim. Cumq; ille per Burconiam ſiluam fugeret, immiſsis ſuper eũ latrunculis, morti tradidit & occidit. Ipſe quoque dum theſauros eius aperit, à neſcio quo percuſſus interijt. Sed in his ego nequaquam conſcius ſum. Nec enim poſſum ſanguinem parentum meorum effundere: quod fieri nefas eſt. Sed quia hæc euenerunt, conſilium vobis præbeo, ſi videtur acceptum, conuertimini ad me, vt ſub mea ſitis defenſione. At illi iſta audientes, plaudentes tam palmis quàm vocibus, eum clipeo euectum ſuper ſe regem conſtituunt. Regnumq; Sygiberti acceptum cum theſauris, ipſos quoque ſuæ ditioni adſciuit. Proſternebat enim quotidie deus hoſtes eius ſub manu ipſius, & augebat regnum eius, eo quòd ambularet recto corde coram eo, & faceret quæ placita erant in oculis eius.

41 POST hæc ad Chararicum regẽ dirigit. Quãdo autem cum Syagrio pugnauit, hic Chararicus euocatus ad auxilium Chlodouei eminus ſtetit, neutram adiuuans partem, ſed euentum rei expectans, vt cui eueniret victoria, cum illo & hic amicitiam conligaret. Ob

hanc

hanc cauſam contra eum indignans Chlodoucus abijt, quem circumuentum dolis cepit cum filio, uinctosq; totondit, & Chararicum quidem presbyterum, filium verò eius diaconum ordinari iubet. Cumq; Chararicus de humilitate ſua conquereretur & fleret, filius eius dixiſſe fertur: In viridi, inquit, ligno hæ frondes ſuccisæ ſunt, nec omnino areſcunt, ſed velociter emergent vt creſcere queant: vtinam tam velociter qui hæc fecit, intereat. Quod verbum ſonuit in aures Chlodouei, quòd ſcilicet minarentur ſibi cæſariem ad creſcendum laxare, ipſumq; interficere. At ille iuſsit eos pariter capite plecti. Quibus mortuis, regnum eorum cum theſauris & populis acquiſiuit.

42 ERAT aũt tũc Ragnacharius rex apud Camaracum, tam effrenis in luxuria, vt vix vel propinquis quidem parentibus indulgeret. Is habebat Farronem conſiliarium ſimili ſpurcitia lutulentum: de quo fertur, cùm aliquid aut cibi aut muneris vel cuiuslibet rei Regi allatum fuiſſet, dicere ſolitum: Hoc ſibi ſuoq; Farroni ſufficere: pro qua re Franci maxima indignatione tumebant. Vnde factũ eſt, vt datis aureis ſiue armillis vel baltheis Chlodoueus (ſed totum adſimilatum auro: erat enim æreum deauratũ ſub dolo factum) hæc dedit proditoribus eius, vt ſuper eum inimicarentur. Porrò cùm exercitum cõtra eum commouiſſet, & ille ſpeculatores plerunque ad cognoſcẽdum tranſmitteret, reuerſis nuncijs interrogat, Quam valida hęc manus foret.

Qui reſponderunt, Tibi tuoque Farroni maximum eſt ſupplementum. Veniens autẽ Chlodoueus, bellum cõtra eum inſtruit. At ille deuictum cernens exercitum ſuum, fuga labi parat, ſed ab exercitu comprehenſus, ac ligatis poſt tergum manibus in cõſpectu Chlodouei vnà cum Richario fratre ſuo perducitur. Cui ille, Cur, inquit, humiliaſti genus noſtrum, vt te vinciri permitteres? Melius enim tibi fuerat mori, & eleuatam ſecurim capiti eius defixit. Conuerſusque ad fratrem eius, ait, Si tu auxilium fratri tribuiſſes, alligatus vtique non fuiſſet. ſimiliter & hunc ſecuri percuſſum interfecit. Poſt quorum mortem, cognoſcunt proditores eorum, aurum quòd à rege acceperant eſſe adulterum. Quod cùm regi dixiſſent, ille reſpondiſſe fertur, Meritò, inquit, tale aurum accipit, qui dominum ſuum ad mortem propria voluntate deducit. Hoc illis quòd viuerent debere ſufficere, ne malè proditionem dominorum ſuorum luituri, inter tormenta deficerent. Quod illi audientes, optabant gratiam adipiſci, illud ſibi adſerentes ſufficere ſi viuere mererentur. Fuerunt autem ſupradicti reges propinqui huius: quorum frater Rignomeris nomine apud Cenomanniam ciuitatẽ, ex iuſſu Chlodouei interfectus eſt. Quibus mortuis, omne regnum eorum & theſauros Chlodoueus accepit. Interfectisq; & alijs multis regibus vel parentibus ſuis primis, de quibus zelum habebat, ne ei regnum auferrent, regnum ſuum per totas Gallias dilatauit. Tamen

men congregatis ſuis, quadam vice dixiſſe fertur de parẽtibus quos ipſe perdiderat: Væ mihi, qui tãquam peregrinus inter extraneos remanſi, & nõ habeo de parẽtibus qui mihi ſi venerit aduerſitas, poſsit aliquid adiuuare. Sed hoc non de morte horum cõdolens, ſed dolo dicebat, ſi forte potuiſſet adhuc aliquem reperire, vt interficeret.

43 HIS ita trãſactis, apud Pariſios obijt: ſepultusque in baſilica ſanctorum apoſtolorum, quam cum Chrothilde regina ipſe conſtruxerat. Migrauit autem poſt Vocladenſe bellum anno quinto. Fueruntque omnes dies regni eius, triginta anni. Ætas tota, quadraginta quinque anni. A tranſitu ergo ſancti Martini, vſque ad tranſitum Chlodouei regis, qui fuit vndecimus annus epiſcopatus Lycinij Turonici ſacerdotis, ſupputantur anni cxij. Chrothildis autem regina, poſt mortem viri ſui Turonos venit: ibique ad baſilicam ſancti Martini deſeruiẽs, cum ſumma pudicitia atq; benignitate in hoc loco commorata eſt omnib9 diebus vitæ ſuæ, rarò Pariſios viſitans.

GREGORII TVRONICI HISTORIARVM LIBER TERTIVS.

VElim ſi placet, parumper conferre quæ Chriſtianis beatam confitẽtibus Trinitatem proſpera ſucceſſerint, & quæ hæreticis eandem ſcindentibus fuerint in ruinam. Omittamus autem qualiter illam Abraham veneratur ad ilicem, Iacob prędicat in benedictione, Moyſes cognoſcit in ſente, populus ſequitur in nube, eandemq; paueſcit in monte: vel qualiter eam Aaron portat in logio, aut Dauid vaticinatur in pſalmo, orans innouari ſe per ſpiritum rectum, nec ſibi auferri ſpiritum ſanctum, atque ſe confirmari per ſpiritum principalem. magnum & ego hîc cerno myſterium, quòd ſcilicet quem hęretici minorem adſerunt, principalem vox prophetica nunciauit. Sed his, vt diximus, omiſsis, ad noſtra tempora reuertamur. Arrius enim, qui huius iniquæ ſectæ primus iniquusque inuentor fuit, interioribus in ſeceſſum depoſitis, infernalibus ignibus ſubditur. Hilarius verò beatus indiuiduæ trinitatis defenſor, propter hanc in exilium deditus, & patriæ paradiſo reſtauratur. Hanc Chlodoueus rex confeſſus, ipſos hæreticos adiutorio eius oppreſsit, re-

gnumque ſuum per totas Gallias dilatauit: Alaricus hanc denegans, à regno de populo, atque ab ipſa, quod maius eſt, vita multatur æterna. Dominus autem ſe verè credentibus, etſi inſidiante inimico aliqua perdant, hîc centuplicata reſtituit: hæretici verò, nec adquirunt, ſed quod videntur habere, aufertur ab eis. Probauit hoc Godegiſili, Gundobaldi, atque Godomari interitus, qui & patriam ſimul & animas perdiderunt. Nos verò vnum atque inuiſibilem, immenſum, incomprehenſibilem, inclytum, perennem, atque perpetuum dominum confitemur, vnum in trinitate propter perſonarum numerum, id eſt patris & filij & ſpiritusſancti: confitemur & trinum in vnitate, propter æqualitatem ſubſtantiæ, deitatis, omnipotentiæ, vel virtutis, qui eſt vnus ſummus atque omnipotens deus in ſempiterna ſecula regnans.

1 DEFVNCTO igitur Chlodoueo rege, quatuor filij eius, id eſt Theodoricus, Chlodomeris, Childebertus, atque Chlotharius, regnum eius accipiũt, & inter ſe æqua lance diuidunt. habebat iam tunc Theodoricus filium nomine Theodobertum, elegantem atque vtilem. Cumq; magna virtute polleret, & eis de exercitu robur copioſum ineſſet, Amalaricus filius Alarici, rex Hiſpaniæ, ſororem eorum in matrimonium poſtulat: quod illi clementer indulgent, & eam ipſi in regionem Hiſpaniæ cum magnorum ornamentorum mole tranſmittunt.

2 LYCINIO autem vrbis Turonicæ defuncto epiſcopo, Dinifius cathedram pontificalem aſcendit. Apud Aruernos verò poſt obitum beati Aprunculi, ſanctus Eufraſius duodecimus epiſcopus habebatur. Hic quatuor annos poſt Chlodouei obitũ, vixit, viceſimo quinto epiſcopatus ſui anno tranſiẽs. Cumq́; populus ſanctũ Quintianũ, qui de Ruteno eiectus fuerat, elegiſſet, Alchima & Placidina vxor, ſororq́; Apollinaris, ad ſanctum Quintianum venientes, dicunt: Sufficiat domine ſanctę ſenectuti tuæ, quòd es epiſcopus ordinatus: permittat, inquiunt, pietas tua ſeruo tuo Apollinari locum huius honoris adipiſci. Ille verò cùm ad hunc apicem aſcenderit, ſicut tibi placitum fuerit, obſequetur: tu quoque imperabis, & ille tuæ parebit in omnibus iuſsioni: tantum vt humili ſuggeſtioni noſtræ aurem tuæ benignitatis accommodes. Quibus ille, Quid ego, inquit, præſtabo, cuius poteſtati nihil eſt ſubditum? ſufficit enim vt orationi uacans, quotidianũ mihi victum præſtet Eccleſia. Illæ autem hæc audientes, Apollinarem ad regem dirigunt. Qui abiens oblatis multis muneribus, in epiſcopatu ſucceſsit, quo quatuor abutens menſibus, migrauit à ſeculo. Cùm autem hæc Theodorico nunciata fuiſſent, iuſsit inibi ſanctum Quintianum conſtitui, & omnem ei poteſtatem tradi Eccleſiæ, dicens, Hic ob noſtri amoris zelum ab vrbe ſua eiectus eſt. Et ſtatim directi nuncij, conuocatis pontificibus & populo, eum in cathedram,

dram Aruernæ eccleſiæ locauerunt, qui quartuſdecimus illi Eccleſiæ præpoſitus eſt. Reliqua verò quæ geſsit, tam virtutes quàm tempus migrationis eius, ſcripta ſunt in libro quē de eius vita compoſuimus.

3 HIS ita geſtis, Dani cū rege ſuo nomine Chochilaicho, euectu nauali per mare Gallias appetunt. Egreſsiq; ad terras, pagum vnū de regno Theodorici deuaſtant atq; captiuāt: oneratiſq; nauibus tam de captiuis quàm de reliquis ſpolijs, reuerti ad patriam cupiunt. Sed rex eorum in litus reſidebat, donec naues altum mare comprehenderent, ipſe deinceps ſecuturus. Quod cum Theodorico nunciatum fuiſſet, quòd ſcilicet regio eius fuerit ab extraneis deuaſtata, Theodobertum filium ſuum in illas partes cum valido exercitu ac magno armorum apparatu direxit. Qui interfecto rege, hoſtes nauali prælio ſuperatos opprimit, omnemq; rapinam terræ reſtituit.

4 PORRO tunc apud Thoringos, tres fratres regnum gentis illius retinebant: id eſt Badericus, Herminefredus, atque Bertharius. Deniq; Herminefredus Bertharium fratrem ſuum vi opprimens, interfecit. Is moriens Radegundem filiam orphanam dereliquit: reliquit autem & alios filios, de quibus in ſequēti bus ſcribemus. Herminefredi verò vxor iniqua atque crudelis, Almaberga nomine, inter hos fratres bellū ciuile diſſeminat. Nā ueniēs quadam die ad conuiuium vir eius, menſam mediam opertam reperit. Cumq; vxorem

quid ſibi hoc velit interrogaret, reſpondit: Qui, inquit, à medio regno ſpoliatur, decet eũ menſæ medium habere nudatum. Talibus & his ſimilibus ille permotus, contra fratrem inſurgit, ac per occultos nũcios Theodoricum regem ad eum perſequendum inuitat, dicens, Si hunc interficis, regionem hanc pari ſorte diuidemus. Ille autem gauiſus hæc audiens, cum exercitu ad eum dirigit. Coniunctiq; ſimul fidem ſibi inuicem dãtes, egreſsi ſunt ad bellum. Confligentesq; cum Baderico, exercitum eius adterunt, ipſumq; obtruncant gladio: & obtenta victoria, Theodoricus ad propria eſt reuerſus. Protinus Herminefredus oblitus fidei ſuæ, quod regi Theodorico indulgere pollicitus eſt, implere deſpexit, ortaque eſt inter eos grandis inimicitia.

5 IGITVR mortuo Gundobaldo, regnũ eius Sygimundus filius eius obtinuit, monaſteriumque Agaunenſe ſolerti cura cum domibus baſilicisq; ędificauit: qui perdita priori coniuge filia Theodorici regis Italici, de qua filium habebat nomine Sygiricum, aliam duxit vxorem: quæ validè contra filium eius, ſicut nouercarum mos eſt, malignari ac ſcandalizare cœpit. Vnde factum eſt, vt vna ſolennitatum die, cùm puer ſuper eam veſtimenta matris agnoſceret, commotus felle diceret ad eam: Non enim eras digna, vt hæc indumenta tua terga contingerent, quæ dominæ tuæ, id eſt matris meæ fuiſſe noſcuntur. At illa furore ſuccenſa, inſtigat verbis doloſis virum

ſuum,

ſuum,dicens: Hic iniquus regnũ tuum poſsidere deſiderat, teq; interfecto, id vſq; Italiam dilatare diſponit, ſcilicet vt regnũ quod auus eius Theodoricus Italiæ tenuit, & iſte poſsideat. Scit enim quòd te viuente hęc nõ poteſt adimplere, & niſi tu cadas, ille nõ ſurget. His & huiuſcemodi ille incitatus verbis, vxoris iniquæ conſilio vtens, iniquus extitit parricida: nam ſopitũ vino dormire poſt meridiem filium iubet: cui dormienti, lorum ſub collo poſitum, ac ſub mento ligatum, trahẽtibus ad ſe inuicẽ duobus pueris, ſuffocatus eſt. Quo facto pater ſero iam pœnitens, ſuper cadauer exanime ruens, flere cœpit amariſsime. Ad quem ſenex quidam ſic dixiſſe fertur: Te, inquit, plange amodo qui per cõſilium nequam factus es parricida ſæuiſsimus. nam hunc qui innocens iugulatus eſt, neceſſarium non eſt plangi. Nihilominus ille ad ſanctos Agaunenſes abiens, per multos dies in fletu & ieiunijs durans, veniam precabatur, pſallẽtium ibi aſſiduum inſtituens. Lugduno regreſſus eſt, vltione diuina de veſtigio eum proſequente. Huius filiam rex Theodoricus accepit.

6 CHROTHILDIS verò regina Chlodomerem, & reliquos filios ſuos alloquitur, dicens: Non me pœniteat, chariſsimi, vos dulciter enutriſſe: indignàmini, quæſo, iniuriam meam, & patris matriſque meæ mortem ſagaci ſtudio vindicate. Hæc illi audientes, Burgundias petunt, & contra Sygimundum & fratrem eius Godomarum dirigunt: deuictoque exercitu eorũ, Godomarus, terga vertit.

Sygimundus verò dum ad ſaltus Agaunos fugere nititur, à Chlodomere captus cum vxore & filijs captiuus abducitur, atque intra terminum Aurelianenſis vrbis in cuſtodia poſitus, detinetur. Diſcedentibusque his regibus, Godomarus reſumptis viribus, Burgũdiones colligit, regnumq́; recipit. Contra quem Chlodomeris iterum ire diſponens, Sygimundum interficere deſtinauit: cui à beato Auito abbate Nutiacenſi magno tunc temporis ſacerdote, dictum eſt: Si, inquit, reſpiciens deum, emendaueris conſilium tuum, vt hos homines interfici non patiaris, erit deus tecum: & abiens victoriam obtinebis: ſi verò eos occideris, tu ipſe in manus inimicorum traditus, ſimili ſorte peribis: fietque tibi vxorique & filijs tuis, quod feceris Sygimundo & coniugi ac liberis eius. Sed ille auſcultare deſpiciens conſilium eius, ait, Stultum enim conſilium eſſe puto, vt inimicis domi relictis, contra reliquos eam: eiſque à tergo, hoc à fronte ſurgente, inter duos hoſtium cuneos ruam. ſatius enim & facilius victoria patrabitur, ſi vnus ab alio ſeparetur: quo interfecto, facilè & alius morti poterit deſtinari. Statimque interfecto Sygimundo cum vxore & filijs, apud Columnam Aurelianenſis urbis vicum, in puteum iactari pręcipiens, Burgúndias petijt, vocans in ſuppetias Theodoricum regem. Ille autem iniuriam ſoceri ſui vindicare volens, ire promiſit. Cumque pariter apud Viſorontiam locum vrbis Viennenſis coniuncti fuiſſent, cum Godomaro

domaro confligunt. Cumq; Godomarus cum exercitu terga vertiſſet, & Chlodomeris inſequeretur, ac de ſuis non modico ſpacio elongatus eſſet, adſimilantes illi ſignum ejus, dant ad eum voces dicentes: Huc huc conuertere, tui enim ſumus. At ille credens, abijt, inruitq; in medium inimicorum ſuorum: cuius amputatum caput, & conto defixum, eleuant in ſublime: quod Franci cernentes, atque cognoſcentes Chlodomerem interfectum, reparatis viribus Godomarum fugant, Burgundiones opprimunt, patriamq; in ſuam redigunt poteſtatem. Nec moratus Chlodarius, vxorem germani ſui Guntheucam nomine, ſibi in matrimonium ſociauit: filios quoque eius Chrothildis regina, exactis diebus luctus, ſecũ recepit ac tenuit: quorũ vnus Theodoualdus, alter Guntharius, tertius Chlodoualdus vocabatur. Cundomarus iterum regnum recepit.

7 POST Theodoricus non immemor periurij Herminefredi regis Thoringorum, Chlotharium fratrem ſuum in ſolatium ſuum euocat, & aduerſum eum ire diſponit, promittens regi Chlothario partem prędæ, ſi eis munus victoriæ diuinitus conferretur. Conuocatis igitur Francis, dicit ad eos, Indignamini quæſo tam meam iniuriã, quàm interitum parentum veſtrorũ, ac recolite Thoringos quondam ſuper parentes noſtros violenter aduenisse, ac multa illis intuliſſe mala. Qui datis obſidibus, pacem cum his inire voluerunt: ſed ille obſides ipſos diuerſis mortibus peremę.

runt:& inruentes ſuper parentes noſtros, omnem ſubſtantiã abſtulerũt, pueros per neruum fœmoris ad arbores appendentes, puellas amplius ducentas crudeli nece interfecerunt: ita vt legatis brachijs ſuper equorum ceruicibus, ipſiſque acerrimo moti ſtimulo per diuerſa petentes, diuerſas in partes fœminas diuiſerunt. Alijs verò ſuper orbitas viarum extenſis ſudibusque in terram confixis, plauſtra deſuper onerata tranſire fecerunt, confractiſque oſsibus, canibus auibusq; eas in cibaria dederũt. Nunc autem Herminefredus, quod mihi pollicitus eſt fefellit, & omnino hæc adimplere diſsimulat: ecce verbum directum habemus: Eamus cum dei adiutorio cõtra eos. Quod illi audientes, & de tãto ſcelere indignantes, vno animo eademq; ſententia, Thoringiam petiuerunt. Theodoricus autẽ Chlotharium fratrem ſuum, & Theodobertũ filium in ſolatium adſumẽs, cũ exercitu abijt. Thoringi verò veniẽtibus Frãcis dolos præparant: in cãpo enim in quo certamẽ agi debebat, foſſas effodiũt: quarum ora operta denſo ceſpite, planũ adſimulãt campũ. In has ergo foueas cũ pugnare cœpiſſeut, multi Francorum equites conruerunt. Et fuit eis valde impedimentũ: ſed poſt cognitũ hunc dolum obſeruare cœperũt. Deniq; cùm ſe Thoringi cædi vehemẽter viderent, fugato præ timore Herminefredo rege ipſorũ, terga vertunt, & ad Oneſtrudem fluuiũ vſq; perueniunt. Ibique tanta cædes ex Thoringis facta eſt, vt alueus fluminis congerie cadauerum repleretur:

pleretur: & Ftanci tanquã per pontẽ aliquem ſuper ea in litus vlterius tranſirent. Patrata ergo victoria regionẽ illam capeſſunt, & in ſuam redigunt poteſtatẽ. Chlotharius verò rediens, Radegundem filiam Bertharij regis ſecum captiuam abduxit, ſibiq; eam in matrimoniũ ſociauit. Cuius fratrem poſtea iniuſtè per homines iniquos occidit. Illa quoq; ad deũ conuerſa, mutata veſte monaſteriũ ſibi intra Pictauẽſem vrbẽ conſtruxit, quæ orationibus, ieiunijs atq; eleemoſynis prædita in tantum emicuit, vt magna in populis haberetur. Cùm autem adhuc ſupradicti reges in Thoringia eſſent, Theodoricus Chlotharium fratrem ſuum occidere voluit. Et præparatis occultè cum armis viris, eum ad ſe vocat quaſi ſecretius cum eo aliquid tractaturus, expanſoque in parte domus illius tentorio, de vno pariete in alterum, armatos poſt eum ſtare iubet. Cumque tentoriũ illud eſſet breuius, pedes armatorum apparuere detecti. Quod cognoſcens Chlotharius, cum ſuis armatus ingreſſus eſt domũ. Theodoricus verò intelligẽs hunc hæc cognouiſſe, fabulam fingit, & alia ex alijs loquitur. Denique neſciens qualiter dolum ſuum deliniret, diſcum ei magnum argenteum pro gratia dedit. Clotharius verò Vale dicens, & pro munere gratias agens, ad metatum regreſſus eſt. Theodoricus verò queritur ad ſuos, nulla extanti cauſa ſuum perdidiſſe catinum: & ad filium ſuum Theodobertum ait, Vade ad patrem tuum, & roga vt munus quod ei dedr,

tibi ſua voluntate concedat. Qui abiens, quod petijt impetrauit. in talibus enim dolis Theodoricus multum callidus erat.

8 IDEM verò regreſſus ad propria, Herminefredum ad ſe data fide ſecurũ venire præcepit, quem & honorificis ditauit muneribus. Factum eſt autẽ dum quadam die per murum ciuitatis Tulbiacenſis confabularentur, à neſcio quo impulſus de altitudine muri ad terrá conruit, ibique ſpiritum exhalauit. Sed quis eum inde deiecerit, ignoramus: multi tamen adſerunt Theodorici in hoc dolum manifeſtiſſimè patuiſſe.

9 CVM autem adhuc Theodoricus in Thoringia eſſet, Aruernis ſonuit eum interfectum fuiſſe. Archadius quoque vnus ex ſenatoribus Aruernis, Childebertum inuitat, vt regionem illam deberet accipere. Ille quoque nec moratus Aruernos adijt. Tantaque in illa die condenſa fuit nebula, vt nihil ſupra duas iugeri partes diſcerni poſset. Dicere enim erat ſolitus rex, Velim vnquam Aruernam Lemanem, quæ tantæ iocunditatis gratia refulgere dicitur, oculis cernere. Sed non ei à deo conceſſum eſt. Cumque portæ ciuitatis obſeratæ eſſent, & vnde ingrederetur peruium paтulum nõ haberet, inciſa Archadius ſera vnius portæ, eum ciuitati intromiſit. Dum hæc agerentur, nunciatur Theodoricũ viuum de Thoringia fuiſſe regreſſum.

10 QVOD certiſsimè Childebertus cognoſcens, ab Aruerno redijt, in Hiſpaniá verò

propter

propter ſororem ſuam Chrothildem dirigit. Hæc verò multas inſidias ab Amalarico viro ſuo propter fidem catholicā patiebatur. Nam plerunque præcedente illa ad ſanctam Eccleſiam, ſtercora & diuerſos fœtores ſuper eam proijci imperauit. Ad extrēmum autem tanta eam crudelitate dicitur cæcidiſſe, vt infectum de proprio ſanguine ſudarium, fratri trāſmitteret: vnde ille maxime commotus, Hiſpanias appetijt. Amalaricus verò hæc audiens, naues ad fugiendum parat. Porrò imminente Childeberto, cùm Amalaricus nauem deberet aſcendere, ei in mentem venit, multitudinem ſe precioſorum lapidum in ſuo theſauro reliquiſſe. Cumque ad eoſdem petendos in ciuitatem regrederetur, ab exercitu à porta exclu ſus eſt. Videns autem ſe non poſſe euadere, ad Eccleſiam Chriſtianorum confugere cœpit. Sed priuſquam limina ſancta cōtingeret, vnus emiſſa manu lancea eum mortali ictu ſauciauit, ĭbique decedens reddidit ſpiritum. Tunc Childebertus cum magnis Theſauris ſororem aſſumptam ſecū adducere cupiebat: quæ neſcio quo caſu in via mortua eſt, & poſtea Pariſios adlata, iuxta patrem ſuum Chlodoueum ſepulta eſt. Childebertus verò inter reliquos theſauros miniſteria eccleſiarum præcioſiſſima detulit. Nam ſexaginta calices, quindecim patenas, viginti Euāgeliorum capſas detulit, omnia ex auro puro ac gemmis præcioſis ornata. ſed non eſt paſſus ea confringi. Cuncta enim Eccleſijs & baſilicis ſanctorum diſpen-

ſauit ac tradidit.

11 POST hæc Chlotharius & Childebertus Burgundias petere deſtinant. Conuocatusque Theodoricus in auxilium eorum ire noluit. Franci verò qui ad eum aſpiciebant, dixerunt: Si cum fratribus tuis in Burgundiam ire deſpexeris, te relinquimus, & illos ſatius ſequi præoptamus. At ille infideles ſibi exiſtimãs, ad Aruernos ait, Me ſequimini, & ego vos inducam in patriam, vbi aurum & argentũ accipiatis quantum veſtra poteſt deſiderare cupiditas, de qua pecora, de qua mancipia, de qua veſtimenta in abundantiã adſumatis: tantum hos ne ſequamini: His promiſsionibus hi inlecti, ſuam voluntatẽ facere promittunt. Ille verò illuc tranſire diſponit, promittẽs iterum atque iterum exercitu cunctam regionis prædam cum hominibus in ſuas regiones trãſferri promittere. Chlotharius verò & Childebertus in Burgundiam dirigũt Auguſtodunumq; obſidentes, cunctam fugato Godomaro Burgũdiam occupauerunt.

12 THEODORICVS verò cũ exercitu in Aruernos veniẽs, totam regionem deuaſtat ac proterit. Interea Archadius ſceleris illius auctor, cuius ignauia regio deuaſtata eſt, Bituriges vrbẽ petijt. Erat autẽ tunc temporis vrbs illa in regno Childeberti regis. Placidina verò mater eius, & Alchima ſoror patris eius, comprehenſæ apud Cadurcum vrbem, rebus ablatis exilio condemnatæ ſunt. Rex igitur Theodoricus ad vrbem Aruernã vſq; accedẽs,

in vici illius ſuburbano caſtra fixit. Beatus verò Quintianus his diebus erat epiſcopus. Interea exercitus cunctã circumit miſerã regionem illam, cuncta delet, vniuerſa debellat. De quibus nonnulli ad baſilicam S. Iuliani perueniunt, confringũt oſtia, ſeras remouent: resq; pauperum quæ ibidem fuerant adgregatæ diripiunt, & multa in hoc loco perpetrant mala. Veruntamen auctores ſcelerum à ſpiritu immundo correpti, infeſtis dentibus proprijs ſe morſibus lacerant, clamantes atque dicentes: Cur nos martyr ſancte ſic crucias? Sicut in libro virtutum eius conſcripſimus.

13 LOVOLAVTRVM autem caſtrũ hoſtes expugnant, Proculumq; presbyterum qui quondam ſancto Quintiano iniuriam intulerat, ad altarium Eccleſiæ miſerabiliter interficiunt. Et credo ob illius cauſam, quòd fuerit ipſum caſtrum in manibus traditum iniquorum: quod vſque in illa die defenſatum eſt. Nam cùm illud hoſtes expugnare non poſſent, & ad propria iam redire diſponerent, audientes hæc obſeſſi, iam læti atque ſecuri decipiuntur: ſicut ait apoſtolus: Cùm dixerint pax & ſecuritas, tunc repentinus ſuperueniet interitus: denique per ipſius Proculi presbyri ſeruum, iam ſecuri populi traduntur in manus hoſtium. Cumq; vaſtato Caſtello ducerẽtur captiui, immanis pluuia quæ per triginta dies fuerat abnegata, deſcendit. Tunc obſeſſi Meroliacenſis caſtri, ne captiui abducerentur, redemptione data liberantur: ſed hæc

ignauia eorum effecit: caſtrum enim propria natura munitum erat. Nam centenorum aut eo amplius pedum ab exciſo vallatur lapide, ſine murorum ſtructione: in medio autem ingens ſtagnum aquæ, liquore gratiſsimum: ab alia verò parte fontes vberrimi, ita vt per portam riuus diffluat aquę viuę. Sed in tam grandi ſpacio, munitio iſta diſtenditur, vt manentes intra murorum ſepta, terram excolant, fru-geſque in abundantia colligant. Huius munitionis tutamine elati, qui obſeſsi erant, egreſſi foras, vt arrepta aliqua præda, iterum ſe intra caſtelli ſepta reconderēt, ab hoſtibus comprehenſi ſunt. Erant autem quinquaginta viri. Tunc ante ora parentum, vinctis poſt tergum manibus oblati, imminente iam gladio, adquieuerunt obſeſsi, ne interficerentur, ſingulos trientes dare in redemptionē ſuam. Theodoricus autem ab Aruerno diſcedens, Sygiualdum parentem ſuum, in ea quaſi pro cuſtodia dereliquit. Erat autem ibi tunc temporis quidam Lytigius ex minoribus, qui magnas ſancto Quintiano parabat inſidias: & cum ſe ſanctus epiſcopus pedibus eius proſterneret, nunquam vt ſe ei ſubderet mouebatur: ita vt & quadam vice vxori quæ ſanctus fecerat, pro ridiculo indicaret. Quæ melioris intelligentię modo commota, ait: Si ita es hodie peſſundatus, nunquam erigeris. Die autem tertia, aduenientes nuncij de præſentia regis vinctū cum vxore ac liberis pariter abduxerūt. Qui abiēs nunquam Aruernum regreſſus eſt.

14 MVN-

14 MVNDERICVS igitur qui ſe parenetm regum adſerebat, elatus ſuperbia, ait: Quid mihi & Theodorico regi? Sic enim mihi ſolium regni debetur, vt illi: egrediar & colligam populũ meum, atque exigam ſacramentum ab eis, vt ſciat Theodoricus quia rex ſum ego, ſicut & ille. Et egreſſus cœpit ſeducere populum ſuum dicens: Princeps ego ſum, ſequimini me, & erit vobis bene. Sequebatur autẽ eum ruſtica multitudo, vt plerunque fragilitati humanæ conuenit, dantes ſacramentum fidelitatis, & honorãtes eum vt regem. Quod cum Theodoricus comperiſſet, mandatum mittit ad eum, dicens: Accede ad me, & ſi tibi aliqua de dominatione regni noſtri portio debetur, accipe. Doloſe enim hæc Theodoricus dicebat, ſcilicet vt cũ ad eum veniſſet, interficeretur. Ille verò noluit, dicẽs, Ite, renunciate regi veſtro, quia rex ſum ſicut & ille. Tunc rex commoueri iuſsit exercitum, quo oppreſſus vi puniretur. Quod ille cognoſcens, & ſe non præualens defenſare, Victoriaci caſtri muros expetens, cũm rebus omnibus in eo ſe ſtuduit communire, his ſecum quos duxerat adgregatis. Igitur commoto exercitu caſtrum vallat, ac per ſeptem dies obſedit. Mundericus autem repugnabat cum ſuis, dicens: Stemus fortes, & vſque ad mortẽ pariter dimicemus, & non ſubdamur inimicis. Cumq; exercitus à circuitu incontra iacula tranſmitteret, nec aliquid præualeret, nunciauerunt hæc regi. At ille miſit quendam de ſuis Aregiſilum no-

mine, dixitque ei: Vides, inquit, quòd præualeat hic perfidus in contumacia ſua, vade & redde ei ſacramentum, vt ſecurus egrediatur. Cùm autem egreſſus fuerit interfice eum, & dele memoriam eius à regno noſtro. Qui abiens, fecit iuxta quod ei præceptum fuerat: dederat tamen prius ſignum populo, dicens: Cùm ego hæc & hæc locutus fuero, ſtatim inruentes interficite eum. Ingreſſus autem Aregiſilus ait Munderico: Quouſque hic reſides, tanquam vnus ex inſipientibus? Nunquid poteris diu regi reſiſtere? Ecce ablato tibi cibo, cùm te fames oppreſſerit, vltro egredieris, & traderis in manus inimicorum, & morieris quaſi vnus ex canibus: audi potius conſilium meum, & ſubde te regi, vt viuere poſsis tu & filij tui. Tunc ille his mollitus ſermonibus ait, Si egredior, comprehenſus à rege interficior & ego, & filij mei, & omnes amici qui mecum ſunt congregati. Cui Aregiſilus ait, noli timere, ſed ſi vis egredi, accipe ſacramentũ de hac culpa, & ſta ſecurus coram rege, ne timeas, ſed eris cum eo ſicut prius fuiſti. Ad hæc Mundericus reſpondit: Vtinam ſecurus ſim, quòd non interficiar. Tunc Aregiſilus poſitis ſuper altare ſanctum manibus, iurauit ei vt ſecurus egrederetur. Dato igitur ſacramento, egrediebatur Mundericus de porta caſtelli, tenens manum Aregiſili. populus autem ſpectabat à longè aſpiciens eum. Tunc pro ſigno ait Aregiſilus, Quid aſpicitis tam intentè, ò populi? an nunquid vidiſtis prius Mundericum?

Et ſtatim inruit populus in eum. At ille intelligens, ait, Euidentiſsime cognoſco, quòd feceris per hoc verbum ſignum populis ad me interficiendum: veruntamen dico tibi, quia periurijs me decepiſti: te viuum vltra nullus aſpiciet: & emiſſa lancea in ſcapulas eius, perfodit eum, ceciditque & mortuus eſt. Euaginatoq; deinceps Mundericus gladio cum ſuis, magnam ſtragẽ de populo illo fecit, & vſquequo ſpiritum exhalauit, interficere quemcunque adſequi potuiſſet, non deſtitit. Quo interfecto, res eius fiſco conlatæ ſunt.

15 THEODORICVS verò & Childebertus fœdus inierũt, & dato ſibi ſacramento, vt neuter contra alterum moueretur, obſides abinuicem acceperunt, quo facilius firmarentur quæ fuerant dicta. Multi tunc filij ſenatorum in hac obſidione dati ſunt: ſed orto iterum inter reges ſcandalo, ad ſeruitium publicum ſunt addicti. Et quicunque eos ad cuſtodiendum accepit, ſeruos ſibi ex his fecit. Multi tamẽ ex eis per fugam elapſi, in patriam redierunt, nonnulli in ſeruitio ſunt retenti: inter quos Attalus nepos beati Gregorij Ligonici epiſcopi, ad publicum ſaruitium mancipatus eſt, cuſtoſque equorum deſtinatus. Erat enim intra Treuerici termini territorium, cuidam barbaro ſeruiens. Deniq; beatus Gregorius ad inquirẽdum eum miſit pueros, quo inuento, obtulerunt homini munera: ſed reſpuit ea, dicẽs: Hic de tali generatione decem auri libris redimi debet. Quibus redeuntibus,

Leo quidam de coquina domini ſui ait: Vtinam me permitteres, & forſitan ego poteram eum reducere de captiuitate. Gauiſo autem domino, directus venit ad locum: voluitque puerũ clam abſtrahere, ſed non potuit. Tunc locato ſecum homine quodam, ait, Veni mecum, & vænunda me in domo barbari illius, ſitque tibi lucrum precium meum: tantum liberiorem aditum habeam faciendi id quod decreui. Accepto verò ſacramento, homo ille abijt, & vendito eo duodecim aureis diſceſſit: ſciſcitatus autem emptor à rudi famulo, quid operis ſciret, reſpondit in omnibus, quæ mandi debent in menſis dominorum, valde ſcitus ſum operari: nec metuo quòd reperiri poſsit ſimilis mei in hac ſcientia. verum enim dico tibi, quia etiam ſi regi epulum cupias præparare: fercula regia componere poſſum: nec quiſquam me melius. & ille, Ecce enim dies ſolis adeſt (ſic enim barbaries vocitare diem dominicum conſueta eſt.) In hac die vicini atque parentes mei inuitabũtur in domo mea, rogo vt facias mihi prandium quod admirentur, & dicant, quia in domo regis melius non aſpeximus. Et ille, Iubeat, inquit, dominus meus congregari pullorum gallinaceorum multitudinem, & faciam quæ præcipis. Præparatis ergo quæ dixerat puer, inluxit dominica dies, fecitque epulum magnum deliciiſque refertum. Epulantibus autem omnibus & laudantibus prandium, parentes illius diſceſſerunt. Dominus enim dedit gratiam

puero

puero huic, & accepit poteſtatem ſuper omnia quæ habebat dominus ſuus in promptu. Diligebatq; eum valde, & omnibus qui cùm eo erant ipſe diſpenſabat cibaria & pulmenta. Poſt anni verò curriculum, cùm iam ſecurus eſſet dominus illius de eo, abijt in pratũ quod erat domui proximum, cum Attalo puero cuſtode equorum: & decubans in terra cum eo à longè, auerſis dorſis, vt non cognoſceretur quòd loquerentur ſimul, dicit puero: Tempus eſt enim, vt iam cogitare de patria debeamus. Ideoque moneo te, vt hac nocte cùm equos ad claudendum adduxeris, ſopore non deprimaris, ſed cùm primũ te vocitauero adſis, & ambulemus. Vocauerat enim Barbarus ille parẽtum multos ſuorum ad epulum, inter quos erat & gener eius qui acceperat filiam illius. Media autem nocte à conuiuio ſurgentibus, & quieti datis, proſecutus eſt Leo generũ domini ſui cum potu, porrigens ei bibere. In metatu eius ait ad eum homo: Dic tu, ô creditor ſoceri mei, ſi valeas, quando voluntatẽ adhibebis, vt adſumptis equis eius eas in patriã tuam? Hoc quaſi ioco delectans, dixit. Similiter & ille ioculariter veritatem reſpõdens, ait: Hac nocte delibero, ſi dei voluntas fuerit. Et ille, Vtinam, inquit, cuſtodiant me famuli mei, ne aliquid de rebus meis adſumas. Et ridentes diſceſſerũt. Dormientibus autem cunctis, vocauit Leo Attalũ ex ſtratu ſuo. Interrogat, ſi haberet gladium. Reſpondit: Non eſt mihi, niſi tantum lancea paruula: at ille ingreſſus

manſionem domini ſui apprehendit ſcutum eius ac frameam. Quo interrogãte, quis eſſet, aut quid ſibi velit, reſpondit: Ego ſum Leo ſeruus tuus, & ſuſcito Attalum vt ſurgat velocius, & deducat equos ad paſtum: detinetur enim ſopore, quaſi ebrius. Qui ait, fac vt libet. Et hæc dicens obdormiuit. Ille verò egreſſus foras, muniuit puerum armis, inuenitque ianuas atrij diuinitus reſeratas, quas in initio noctis cum cuneis malleo percuſsis obſerauerat pro cuſtodia caballorum. Et gratias agens domino, ſumptis reliquis equis ſecum, diſceſſerunt: vnum etiam volucrum, cum veſtimentis tollentes. Venientes autem ad Moſellam fluuium, cum tranſirent illum, & detinerentur à quibuſdam relictis equis & veſtimentis, enatantes ſuper parma poſiti amnẽ, in vlteriorem egreſsi ſunt ripam. Et inter obſcura noctis ingreſsi ſiluam, latuerunt. Tertia enim nox aduenerat, quòd nullum cibum guſtantes iter terebant. Tunc nutu dei reperta arbore plena pomis quam vulgò prunum vocant, comedunt, & parumper ſuſtẽtati ingreſſi ſunt iter Campaniæ: quibus pergentibus, audiunt pedibulum equitum currentium, dixeruntque: Proſternamur terræ, ne appareamus hominibus veniẽtibus. Et ecce ex improuiſo ſtirps rubi magnus adfuit, poſt quẽ tranſeuntes, proiecerunt ſe terræ cum gladijs euaginatis, ſcilicet vt ſi aduerterentur, confeſtim ſe quaſi ab improbis framea defenſarent: veruntamen cùm veniſſent in locũ illum coram

ſtirpe

ſtirpe ſpineo reſtiterunt: dixitque vnus dum equi vrinam proijcerent, Væ mihi quia fugiūt hi deteſtabiles, nec reperiri poſſunt: verum dico per ſalutem meam, quia ſi inuenirentur, vnum patibulo condemnari, & alium gladiorum ictibus in fruſta diſcerpi iuberem. Erat enim barbarus ille qui hæc aiebat, dominus eorum, de Remenſi vrbe veniens, & hos inquirens: & reperiſſet vtique in via, ſi nox obſtaculum non præbuiſſet. Tunc motis equis diſceſſerunt. Hi autem nocte ipſa adtigerunt ad vrbem, ingreſsique inuenerunt hominem quem ſciſcitati ſunt, Vbinā eſſet domus Paulelli presbyteri. Indicauitque eis. Qui dum per plateam præteriret, ſignum ad matutinas motum eſt. Erat enim dies dominica, pulſanteſq; ianuam presbyteri, ingreſsi ſunt. Expoſuitque puer de domino ſuo. Cui ait presbyter, Vera eſt enim viſio mea. nam videbā duas in hac nocte columbas aduolare, & conſedere in manu mea. Ex quibus vna alba, alia autem nigra erat. Dixeruntq; pueri presbytero, Indulgeat dominus pro die ſua ſancta. Nā nos rogamus, vt aliquid victus præbeas. quarta enim inluceſcit dies, quòd nihil panis pulmentique guſtauimus. Occultatis autem pueris, præbuit eis infuſum cum vino panem, & abijt ad matutinas. Secutuſque eſt & barbarus, iterum inquirens pueros: ſed inluſus à presbytero regreſſus eſt. presbyter enim amicitiam cum beato Gregorio antiquā habebat. Tunc reſumptis pueri epulo viribus, per duos dies

cta operis lignarij. Quod defuncto, Theodorus & Proculus epiſcopi, qui de partibus Burgundiæ aduenerant, ordinante Chrothilde regina tribus annis Turonicam rexerunt eccleſiam. Quibus defunctis, Francilio ex ſenatoribus ſubſtituitur. Anno igitur tertio epiſcopatus ſui, cum dominici Natalis nox alma populis effulſiſſet, idem pontifex priuſquam ad vigilias deſcenderet, iuſsit ſibi poculum miniſtrari. Adueniens autem puer, ſine mora porrexit. Quo hauſto, mox ſpiritum fudit: vnde indubitatum eſt veneno eum fuiſſe necatum. Quo decedente, Iniurioſus vnus è ciuibus quindecimus poſt beatum Martinum, cathedram pontificalem ſortitus eſt.

18 DVM autem Chrothildis regina Pariſijs moraretur, vidês Childebertus, quòd mater ſua filios Chlodomeris, quos ſupra memorauimus vnico affectu diligeret, inuidia ductus, ac metuens ne fauente regina admitterentur in regnum, miſit clam ad fratrem ſuum Chlotharium regem dicens: Mater noſtra filios fratris noſtri ſecum retinet, & vult eos regno donari: debes velociter adeſſe Pariſijs, & habito communi conſilio pertractare oportet, qui de his fieri debeat: Vtrum inciſa cæſarie vt reliqua plebs habeantur, an certè his interfectis regnum germani noſtri inter noſmetipſos æqualitate habita diuidatur. De quibus ille verbis valde gauiſus Pariſios venit: iactauerat enim Childebertus verbum in populo: ob hoc hos côiungi reges, quaſi par-

uulos illos eleuaturos in regno. Coniuncti autem miſerunt ad reginam, quæ tunc in ipſa vrbe morabatur, dicentes, Dirige paruulos ad nos, vt ſublimentur in regno. At illa gauiſa, neſciens dolum illorum, dato pueris eſu potuque, direxit eos dicens, Non me puto amiſiſſe filium, ſi vos videam jn eius regno ſubſtitui. Qui abeuntes, adprehenſi ſunt ſtatim, ac ſeparatis à pueris & nutritoribus ſuis, cuſtodiebantur vtrique ſeorſum pueri, & ſeorſum hi paruuli. Tunc Childebertus atque Chlotharius miſerunt Archadium, cuius ſupra meminimus, ad reginam, cum forcipe atque euaginato gladio. Qui veniẽs oſtendit reginæ vtraque dicens: Voluntatem tuam, ô glorioſiſſima regina, filij tui domini noſtri expetunt, quid de pueris agendum cenſeas, vtrum inciſis crinibus eos viuere iubeas, an vtrumque iugulari. At illa exterrita nuncio, & nimium felle commota, præcipue cum gladium cerneret euaginatum ac forcipẽ, amaritudine præuẽta, ignorans in ipſo dolore quid diceret, ait ſimpliciter: Satius enim mihi eſt, ſi ad regnũ non eriguntur, mortuos eos videre quàm tanſos. At ille parum admirans dolorẽ eius, nec ſcrutans quid deinceps plenius petractaret, venit celeriter nuncians ac dicens, Fauente regina opus cœptum perficite: ipſa enim vult expleri conſilium veſtrum. Nec mora, apprehenſum Chlotharius puerum ſeniorem, brachio eliſit in terram, defigensq; cultrum in axillam crudeliter interfecit. Quo vociferante, frater

eius

eius ad pedes Childeberti proſternitur: adprehenſiſq; eius genibus, aiebat cum lachrymis, Succurre pijſsime pater, ne & ego peream ſicut frater meus. Tunc Childebertus lachrymis reſperſa facie ait, Rogo dulciſsime frater, vt eius mihi vitam tua largitate concedas: & quę iuſſeris pro eius anima conferam, tantum ne interficiatur. At ille furore actus, ait, Aut eijce eum à te, aut certè pro eo morieris. Tu, inquit, es incœptator huius cauſæ, & tam velociter de fide reſilis? hæc ille audiens, repulſum à ſe puerũ proiecit ad eum: ipſe verò accipiens transfixum cultro in latere, ſicut fratrem prius fecerat, iugulauit: deinde pueros cum nutritijs peremerũt. Quibus interfectis, Chlotharius aſcẽſis equis abſceſsit, paruipendens de interfectione nepotum: ſed & Childebertus in ſuburbana conceſsit. Regina verò compoſitis corpuſculis feretro, cum magno pſallentio, immenſoque luctu vſque ad baſilicam ſancti Petri proſecuta, vtrumque pariter tumulauit. quorum vnus decem annorum erat, alius verò ſeptennis. Tertium verò Chlodoualdum comprehẽdere non potuerũt, quia per auxilium virorum fortium liberatus eſt. Is poſtpoſito regno terreno, ad dominũ tranſijt, & ſibi manu propria capillos incidens, clericus factus eſt: boniſque operibus inſiſtens, presbyter ab hoc mũdo migrauit. Hi quoque regnum Chlodomeris inter ſe æqua lance diuiſerunt. Chrothildis verò regina, talem ſe tantamque exibuit, vt ab omnibus honorare-

tur:aſsidua in eleemoſynis,pernox in vigilijs, in caſtitate atque omni honeſtate puram ſe ſemper exhibuit:prædia eccleſijs,monaſterijs vel quibuſcunque locis ſanctis neceſſaria prouidit, larga ac prona voluntate diſtribuit, vt putaretur eo tempore non regina,ſed propria dei ancilla ipſi ſedulo deſeruire. Quam non regnum filiorum, non ambitio ſeculi,nec facultas extulit ad ruinam, ſed humilitas euexit ad gratiam.

19 ERAT enim tunc & beatus Gregorius apud vrbē Ligonicam, magnus dei ſacerdos, ſignis & virtutibus clarus. Sed quia huius pontificis meminimus, gratum arbitratus ſum, vt ſitum loci Diuionenſis, in quo maxime erat aſsiduus,huic inſeram lectioni. Eſt autem caſtrum firmiſsimis muris, in media planitie & ſatis iocunda compoſitum,terra valde fertilis atque fœcūda, ita vt aruis ſemel ſciſsis vomere,ſemina iaciantur, & magna fructuum opulētia ſubſequatur: à meridie habet Oſcarum fluium, piſcibus valde prædiuitem. ab aquilone vero, alius fluuiolus venit, qui per portam ingrediens ac ſub pontem decurrens, per aliam rurſus portam egreditur, totum munitionis locum placida vnda circumfluens: ante portam autem molendina mira velocitate diuertit. Quatuor portæ à quatuor plagis mundi ſunt poſitæ: totumque ædificium, triginta tres turres exornāt:murus verò illius, de quadris lapidibus vſque in viginti pedes, deſuper à minuto lapide ædificatus habetur,

habens

habens in altum pedes triginta, in latum pedes quindecim. Quæ cur non ciuitas dicta ſit, ignoro. Habet enim in circuitu precioſos fontes: à parte autem occidentis, montes ſunt vberrimi, vineiſque repleti, qui tam nobile incolis falernum porrigunt, vt reſpuant Scalonum: nam veteres ferunt ab Aureliano hoc imperatore fuiſſe ædificatum.

20 THEODORICVS autẽ filio ſuo Theodoberto Vuiſigardem cuiuſdam regis filiam deſponſauerat.

21 GOTHI verò cum poſt Chlodouei mortem multa de his quæ ille acquiſierat, peruaſiſſent, Theodoricus Theodobertum, Chlotharius verò Guntharium ſeniorem filium ſuum, ad hæc requirenda tranſmittunt. Sed Ghuntharius vſque Rutenos accedẽs, neſcio qua faciente cauſa, regreſſus eſt: Theodobertus verò vſque ad Biterrenſem ciuitatem abiens, Deas caſtrum obtinuit, atque hinc prędam diripuit. Deinde ad aliud caſtrum nomine Caprariam legatos mittit, dicens, niſi ſe illi ſubdant, omnem locum illum incendio concremandum, eoſque qui ibidem reſident captiuandos.

22 ERAT autem ibidem tunc matrona Deuteria nomine, vtilis valdę atque ſapiens, cuius vir apud Biternas vrbem conceſſerat. Quæ miſit nuncios ad regem dicens: Nullus tibi domine pijſsime, reſiſtere poteſt. cognoſcimus dominum noſtrum: veni & quod fuerit beneplacitum in oculis tuis facito. Theodo-

bertus autem ad caſtrum veniens, cum pace ingreſſus eſt: ſubditumque ſibi cernens populum, nihil inibi male geſsit. Deuteria verò ad occurſum eius venit: at ille ſpecioſam eam cernens, amore eius capitur, ſuoque eam copulauit ſtrato.

23 IN illius diebus, Theodoricus parentem ſuum Sygiualdum occidit gladio, mittés occulte ad Theodobertũ, vt & ille Gyualdum filium eius neci daret, quem tunc ſecum habebat: ſed quia eum de ſacro fonte exceperat, perdere noluit. Literas verò quas ei pater trãſmiſerat, ipſi ad legendum dedit dicens: Fuge hinc, quia patris mei præceptum accepi vt te interficiam: ſi verò ille defunctus fuerit, & me regnare audieris, tunc ſecurus ad me reuerteris. Quod audiens, gratias agens, & vale dicens abſceſsit. Arelatenſem enim tunc vrbem Gothi peruaſerant, de qua Theodobertus obſides retinebat: ad eam Gyualdus confugit. Sed parum ſe ibidem cernens eſſe munitum, Latium petijt, ibique & latuit. Dum hæc agerentur, nunciatur Theodoberto patrem ſuum grauiter ægrotare, & ad quem niſi velocius properaret, vt eum inueniret viuum à patruis ſuis excluderetur, & vltra illuc non rediret. At ille his auditis, cunctis poſtpoſitis illuc dirigit, Deuteria cum filia ſua Aruerno relicta. Cumque abijſſet, Theodoricus non poſt multos dies obijt, viceſimotertio regni ſui anno. Conſurgentes autem Childebertus & Chlotharius contra Theodobertum, regnum eius auferre

auferre voluerunt. Sed ille muneribus placatis, à Leodibus ſuis defenſatus eſt, & in regno ſtabilitus. Mittens poſtea Aruernum, Deuteriam exinde accerſiuit, eàmque ſibi matrimonio ſociauit.

24 VIDENS autē Childebertus, quòd ei præualere non potuiſſet, legationē ad eum miſit, & ad ſe venire præcepit, dicens: Filios non habeo, te tanquã filium habere deſidero. Quo veniente, tantis eum muneribus ditauit, vt ab omnibus miraretur. nam de rebus bonis tam de armis quàm de veſtib9, vel reliquis ornamētis quæ regem habere decet, terna ei paria condonauit: ſimiliter & de equis atque catenis. Hæc audiens Gyualdus, quòd ſcilicet Theodobertus regnum patris obtinuiſſet, ad eum de Italia rediit. Cui ille congaudens ac deoſculãs, tertiam partē ei de muneribus quę à patruo acceperat, eſt largitus: & omnia quę in fiſco ſuo pater poſuerat, de rebus Sygiualdi patris eius, ipſi reddi præcepit.

25 AT ille in regno firmatus, magnum ſe atq; in omni bonitate præcipuũ reddidit. Erat enim regnum cum iuſtitia regens, ſacerdotes venerans, Eccleſias munerans, pauperes eleuans, & multa multis beneficia pia ac dulciſſima accommodans voluntate. Omne tributum quod in fiſco ſuo ab eccleſiis in Aruerno ſitis reddebatur, clementer indulſit.

26 DEVTERIA verò cērnens filiam ſuam adultam valde eſſe, timens ne eam concupiſcens rex ſibi adſumeret, in Baſter-

na poſitam indomitis bobus coniunctis eam de ponte præcipitauit, quæ in ipſo flumine ſpiritum reddidit. hoc apud Viridunum ciuitatem actum eſt.

27 CVMQVE iam ſeptimus annus eſſet, quòd Vuiſigardem deſpóſatam haberet, & eam propter Deuteriam accipere nollet, coniuncti Franci contra eum valde ſcandalizabãtur, quare ſponſam ſuã relinqueret. Tunc commotus, relicta Deuteria, de qua paruulum filium habebat Theodualdũ nomine, Vuiſigardem duxit vxorem. Quam nec multo tempore habens, defuncta illa, aliam accepit. Veruntamen Deuteriam vltra non habuit.

28 CHILDEBERTVS autẽ & Theodobertus commouentes exercitum, contra Chlotharium ire diſponunt. Ille autem hæc audiens, æſtimans ſe horum exercitum non ſuſtinere, in ſiluã confugit, Et concides magnas in ſiluis illis fecit, totamque ſpem ſuam in dei pietatẽ transfundens. Sed & Chrothildis regina hæc audiens, beati Martini ſepulchrũ adijt, ibique in oratione proſternitur, & tota nocte vigilat, orans ne inter filios ſuos bellum ciuile conſurgeret. Cumque hi venientes cum exercitibus ſuis, eum obſiderent, tractantes illum die ſequenti interficere, mane facto in loco quo erant congregati, orta tempeſtas tentoria diſſecat, res diripit, & cuncta ſubuertit, immixtaque fulgura cum tonitruis ac lapidibus ſuper eos deſcendunt. Ipſi quoq; ſuper infectã grandine humum in faciem proruũt, & à lapidibus

dibus deſcendentibus grauiter verberantur. nullum enim eis tegumen remanſerat, niſi parmæ tantum, hoc maximè metuentes ne ab ignibus cœleſtibus cremarentur. Sed & equi eorũ ita diſperſi ſunt, vt vix in viceſimo quoque reperirētur ſtadio, multi enim prorſus ex eis non ſunt inuenti. Tunc illi, vt diximus, à lapidibus cæſi & humo proſtrati, pœnitentiam agebant, ac precabantur veniam à deo, quòd iſta contra ſanguinem ſuum agere voluiſſent. Super Chlotharium verò neque vna quidem pluuiæ gutta decidit, aut aliquis ſonitus tonitrui eſt auditus: ſed nec anhelitum vllius venti in illo loco ſenſere. Hi quoque mittentes nuncios ad eum, pacem & concordiam petierunt. qua data, ad propria ſunt regreſsi. Quod nullus ambigat hanc per obtentum reginæ, beati Martini fuiſſe virtutem.

29 POST hæc Childebertus rex, in Hiſpaniam abijt. quam ingreſſus, cum Chlothario, Cæſarauguſtanam ciuitatem cum exercitu vallant atque obſident. At illi in tanta humilitate ad deum conuerſi ſunt, vt induti cilicijs, abſtinētes à cibis & poculis, cum tunicà beati Vincentij maryris, muros ciuitatis pſallendo circuirent: mulieres quoque amictæ nigris pallijs, diſſoluta cæſarie, ſuperpoſito cinere, vt eas putares virorum funeribus deſeruiro, plangendo ſequebātur. Et ita totam ſpem locus ille ad domini miſericordiam retulit, vt diceretur ibidem Niniuitarum ieiunium celebrari: nec æſtimaretur aliud poſſe fieri, niſi

eorum

corũ precibus, diuina miſericordia inflecteretur. Hi autem qui obſidebant, neſcientes quid obſeſsi agerent, cùm viderent ſic murum circuiri, putabant eos aliquid agere maleficij. Tunc adprehenſum vnum de ciuitate ruſticum, ipſi interrogant, quid hoc eſſet quod agerent. Qui ait: Tunicam beati Vincentij deportant, & cũ ipſa vt eis dominus miſereatur, exorant. Quod illi timẽtes, ſe ab ea ciuitate remouerunt, tamen acquiſita maxima Hiſpaniæ parte, cũ magnis hi ſpolijs in Gallias redierũt.

30 POST Amalaricum verò, Theuda rex ordinatus eſt in Hiſpanijs: quo interfecto, Theudegyſilum leuauerunt regem. Is dum ad cœnam cum amicis ſuis epularetur, & eſſet valde lætus, cereis ſubitò extinctis, in recubitu ab inimicis gladio percuſſus interijt: poſt quem Agyla regnũ accepit. Sumpſerant enim Gothi hanc deteſtabilem conſuetudinem, vt ſi quis eis de regibus non placuiſſet, gladio eum adpeterent: & qui libuiſſet animo, hunc ſibi ſtatuerent regem.

31 ET quia Theodoricus Italiæ, Chlodouei regis ſororem in matrimonio habuit, mortuus paruulam filiá cum vxore reliquit. Hæc autem cùm adulta facta eſſet, per leuitatem animi ſui, relicto matris conſilio, quæ ei regis filium prouidebat, ſeruum ſuum Traguilanem nomine accepit, & cum eo ad ciuitatem qua defenſari poſſit, aufugit. Cùmque mater eius contra eam valde frenderet, peterêtque ab ea ne humiliaret diutius nobile genus, ſed dimiſ-

ſo

ſo ſeruo ſimilem ſibi de genere regio quem mater prouiderat, deberet accipere, nullatenus voluit adquiſcere. Tunc mater eius contra eam frendens, exercitũ commouit. At illi venientes ſuper eos, Traguilanem interfecerunt gladio, ipſam quoque cædentes in domũ matris reduxerunt. Erant autem ſub Arriana ſecta viuentes: & quia conſuetudo eorum eſt, vt ad altarium venientes, de alio calice reges communicent, & de alio populus minor, venenum in calice illo poſuit, de quo mater cõmunicatura erat. Quó illa hauſto, protinus mortua eſt. non enim dubium eſt; tale maleficium eſſe de parte diaboli. Quid contra hæc miſeri hæretici reſpondebunt, vt in ſancta eorum locum habeat inimicus? Nos verò trinitatem in vna æqualitate pariter & omnipotentia confitentes, etiam ſi mortiferum bibamus, in nomine patris & filij & ſpiritusſancti, veri atque incorruptibilis dei, nihil nos nocebit. Indignantes ergo Itali contra hanc mulierem, Theodadum regem Tuſciæ inuitantes, ſuper ſe regem ſtatuunt. Hic verò cùm didiciſſet quæ meretrix iſta commiſerat, qualiter propter ſeruum quem acceperat in matrem exciterat parricida, ſuccenſo vehementer balneo, eam in eodem cum vna puella includi præcepit. Quæ nec mora, inter arduos vapores ingreſſa, in pauimento conruens, mortua atque conſumpta eſt. Quod cognoſcentes hi reges Childebertus & Chlotharius conſobrini eius, necnon & Theo-

dobertus, quòd ſcilicet tam turpi fuerit interfecta ſupplicio, ad Theodadum legationem dirigunt, exprobrantes de morte eius atque dicentes, Si hæc quæ egiſti nobiſcum non compoſueris, regnum tuum auferemus, & ſimili pœna te damnabimus. Tunc ille timens, quinquagena eis milia aureorum tranſmiſit. Childebertus autem, vt erat ſemper contra Chlotharium regem inuidus atque verſutus, cum Theodoberto nepote ſuo coniunctus, diuiſo inter ſe hoc auro, nihil exinde dare regi Chlothario voluerunt. At ille ſuper theſauros Chlodomeris adgreſſus, multũ illis amplius quàm hi fraudauerant, abſtulit.

32 THEODOBERTVS verò in Italiam abijt, & exinde multum adquiſiuit. Sed quia loca illa vt fertur, morbida ſunt, exercitus eius in diuerſis febribus conruens, vexabatur. Multi enim ex his, in illis locis mortui ſunt. Quod videns Theodobertus, ex ea reuerſus eſt, multa ſecum ſpolia ipſe vel ſui deferentes: dicitur tamen tunc temporis vſque Ticinum accesſiſſe ciuitatem, in qua Buccillenum rurſum direxit. Qui minore illa Italia capta, atque in ditionem regis antedicti redacta, maiorem petijt: in qua contra Belliſſarium multis vicibus pugnans, victoriã obtinuit. Cumq; imperator vidiſſet, quòd Belliſſarius crebrius vinceretur, amoto eo, Narſetem in eius locum ſtatuit. Belliſſariũ verò Comitẽ ſtabuli, quaſi pro humilitate quod prius fuerat, poſuit. Buccilenus verò contra Narſetem magna certa-

mina geſsit, capta omni Italia, vſque in mare terminum dilatauit: Theſauros verò magnos ad Theodobertũ de Italia direxit. Quod cùm Narſes imperatori poſuiſſet in notitiam, imperator conductis precio gentibus, Narſeti ſolatium mittit, confligenſque poſtea victus abſceſsit. Deinceps verò Buccilenus Siciliam occupauit, de qua etiam tributa exigens, regi tranſmiſit. Magna enim ei felicitas in his conditionibus fuit.

33 ASTERIOLVS tunc & Secundinus magni cum rege habebantur. Erat autem vterque ſapiens, & rhetoricis imbutus literis. Sed Secundinus plerũque legationem imperatori à rege miſſus intulit. Et ob hoc iactantiam ſumpſerat, ac nonnulla contra rationem exercebat. Qua de cauſa factum eſt, vt inter illum atque Aſteriolum, lis ſæua conſurgeret: quæ vſque ad hoc profecit, vt oblitis verborum obiectionibus, proprijs ſe manibus verberarent. Cùmque hæc per regem pacificata fuiſſent, & Secundinus adhuc de ſua cæde timeret, nata eſt inter eos rurſum contentio. Et rex ſuſcipiens Secundini cauſam, Aſteriolum in eius poteſtatem dedidit. Qui valde humiliatus eſt & ab honore depoſitus, ſed per Vuiſigardem reginam iterum eſt reſtitutus. Mortua autem illa, conſurgens iterum Secundinus, eum interfecit. nam hic moriens filium dereliquit. Qui cùm creuiſſet, & eſſet adultus, cœpit patris ſui velle iniuriam vindicare . tunc Secundinus timore perterritus, dum de villa

in villam ante eum fugeret, cùm ſe iam videret eo imminente non poſſe euadere, ne in manus inimici conrueret, veneno ſe, vt dicitur, interfecit.

34 DESIDERATVS autem Viridunenſis epiſcopus, cui Theodoricus rex multas inrogauit iniurias, cùm poſt multa exitia, damna atque ærumnas, ad libertatē propriam iam domino iubente redijſſet, & epiſcopatu, vt diximus apud Vidurunenſem vrbem potiretur, videns habitatores eius valde pauperes atq; deſtitutos, dolebat ſuper eis: & cum ipſe per Theodoricum de rebus ſuis remanſiſſet extraneus: nec haberet de proprio qualiter eos conſolaretur, bonitatem & clementiam circá omnes Theodoberti regis cernens, miſit ad eum legationē dicens: Fama bonitatis tuæ in vniuerſam terram vulgatur, cum tāta ſit tua largitas, vt etiā non patentibus opem præſtes, rogo ſi pietas tua habet aliquid de pecunia, nobis commodes, qua ciues noſtros releuare valeamus: cumq; hi negocium exercentes, ſponſionem in ciuitate noſtra ſicut reliquæ habēt, præſtiterint, pecuniam tuam cum vſuris legitimis reddemus. Tunc ille pietate commotus, ſeptem ei milia aureorum præſtitit. Quæ ille accipiens, per ciues ſuos erogauit. At illi negocia exercentes, diuites per hoc effecti ſunt, & vſque hodie magni habentur. Cumq; antedictus epiſcopus debitam pecuniā obtuliſſet regi reſpōdit, rex: Non habeo neceſſarium hoc recipere: illud mihi ſufficit, ſi diſpēſatione tua

pauperes

pauperes qui opprimebãtur inopia, per tuam ſuggeſtionem, vel per meam largitatem ſunt releuati. Et nihil exigens, antedictos ciues diuites fecit.

35 DEFVNCTO autem apud vrbem ſupradictá memorato antiſtite, Agyricus quidam è ciuibus, in cathedram eius ſubrogarur. Syagrius autẽ filius eius reminiſcens iniurias patris, qualiter à Syriuuldo ad regem Theodoricum incuſatus, non ſolum ſpoliatus, verũmetiá ſupplicijs affectus fuiſſet, oppreſſum cum armata manu Syriuuldum taliter interfecit. Tũc mane facto, cum nebula eſſet condenſa, & vix adhuc diſrumpentibus tenebris aliquid qũis poſſet diſcernere, venit ad villam eius in diuionenſi territorio, cui nomen eſt Floriacum: egreſſoque domũ vno amicorum, putantes ipſum Syriuuldũ eſſe, interfecerunt eũ: & reuertẽtibus quaſi victoriá obtinuiſſent de inimico, indicat eis vnus ex familia, nõ eos dominũ interfeciſſe, ſed ſubditũ. At illi regreſſi, requirẽtes eum, cellulam in qua dormire ſolitus erat, repertam ãdgrediuntur. Ad cuius oſtium diutiſsime pugnantes, nihil ei poterant prȩualere. Dehinc eruto ab vno latere pariete ingrediẽtes, gladio eum interimunt. Poſt mortem enim Theodorici hic interfectus eſt.

36 HIS denique geſtis, Theodobertus rex ægrotare cœpit. Ad quẽ medici, multa ſtudia impenderunt: ſed nihil valuit, quia eum iam dominus vocari iubebat. Ergo cũ diutiſſimè ægrotaſſet, ab ipſa infirmitate deficiens,

velocius,ipſi eam ſponte confringimus. Denique reſerata arca, amotis linteaminibus,inuentum extrahunt, plaudentes atque dicentes: Tradidit deus inimicum noſtrum in manus noſtras. Tunc cædentes eum pugnis, ſputiſque perungentes, vinctis poſt tergum manibus ad columnam lapidibus obruunt. Fuit autem in cibis valde vorax: ſed quæ ſumebat, quo celerius ad manducandum commoueretur, ſumpto aloe velociter digerebat. ſed & ſtrepitus vẽtris abſque vlla auditorum reuerẽtia in publico emittebat. Hoc ergo exitu comſummatus interijt.

37 GRAVIS eo anno & ſolito aſperior hyems fuit, ita vt torrentes concatenati gelu, peruium populis iter tãquam reliqua humus præberent. Aues quoque rigore affectæ vel fame, abſque vllo hominum dolo, cum magnę eſſent niues, manu capiebantur. A tranſitu igitur Chlodouei vſque in trãſitum Theodoberti, computantur anni triginta ſeptem.

Mortuo ergo Theodoberto, quarto decimo regni ſui anno, regnauit Theodoualdus filius eius pro eo.

GREGORII TVRONICI HISTORIARVM

LIBER QVARTVS.

IGITVR Chrothildis regina plena dierum boniſque operibus prædita, apud vrbem Turonicam obijt, tempore Iniurioſi epiſcopi: quæ Pariſios cum magno pſallentium præconio deportata, in ſacrario baſilicę S. Petri, ad latus Chlodouei regis ſepulta eſt, à filijs ſuis Childeberto atque Chlothario regibus. nam baſilicam illam ipſa conſtruxerat, in qua & Genouefa beatiſsima eſt ſepulta.

2 DENIQVE Chlotharius rex, indixerat vt omnes eccleſię regni ſui tertiam partem fructuum fiſco diſſoluerent. Quod licet inuiti, cùm omnes epiſcopi conſenſiſſent atque ſubſcripſiſſent, viriliter hoc beatus Iniurioſus reſpuens ſubſcribere dedignatus eſt, dicens: Si volueris res dei tollere, dominus regnum tuum velociter auferet, quia iniquum eſt vt pauperes quos tuo debes alere horreo, ab eorum ſtirpe tua horrea repleantur. Et iratus cōtra regem, nec vale dicens, abſceſsit. Tunc commotus rex, timens etiam virtutem beati Martini, miſit poſt eum cum muneribus, veniam precans, & hoc quod fecerat damnans,

ſimulque

ſimulque rogans, vt pro ſe virtutem beati Martini antiſtitis exoraret.

3 CHLOTHARIVS deniq; ipſe rex de diuerſis mulieribus ſeptem filios habuit, id eſt de Ingunde, Gunthariũ, Ghildericũ, Charibertum, Guntchramnũ, Sygilbertũ, & Chlotſindam, filiã. De Aregunde verò ſorore Ingundis, Chilpericũ. De Chunſena habuit Chramnum. Quæ autẽ cauſa fuerit, vt vxoris ſuæ ſororem acciperet, dicã. Cum iam Ingundem in coniugio accepiſſet, & eam vnico amore diligeret, ſuggeſtionẽ ab ea accepit dicente: Fecit dominus meus de ancilla ſua quod libuit, & ſuo me ſtrato adſciuit: nunc ad complendam mercedem, quid famula tua ſuggerat, audiat dominus meus rex: Precor vt ſorori meæ ſeruæ veſtræ vtilem atq; habẽtem virum ordinare dignemini, vnde non humiliter, ſed potius exaltata ſeruire fidelius poſſim. Quod ille audiens, cum eſſet nimiũ luxurioſus, in amorem Aregundis incenditur, & ad villam in qua ipſa reſidebat dirigit, eamque ſibi in matrimonio ſociauit. Qua accepta, ad Ingundẽ rediens ait, Tractaui mercedẽ illam implere, quam me tua dulcedo expetijt. Et requirens virum diuitem atque ſapiẽtem, quam tuæ ſorori deberem adiungere, nihil melius quàm meipſum inueni. Itaq; noueris, quia eam cõiungẽ accepi, quod tibi diſplicere non credo. At illa, Quod bonum, inquit, videtur in oculis domini mei, faciat: tãtum ancilla tua cum gratia regis viuat. Guntharius verò Chramnus atque Childeri-

cus, viuente patre mortui ſunt. Exitum verò Chramni in poſterum ſcribemus. Alboinus quoque rex Longobardorum, Chlotſindam filiam regis accepit. Obijt autem Iniurioſus epiſcopus vrbis Turonicæ, decimo & ſeptimo epiſcopatus ſui anno. Cui Baudinus ex domeſtico Chlotharij regis ſucceſsit XVI. poſt exitum beati Martini.

4 CHANAO quoque Britannorum comes tres fratres ſuos interfecit, Volens autem adhuc Macliauum interficere, comprehẽſum atque catenis oneratum in carcere retinebat: qui per Felicem Namneticum epiſcopum à morte liberatus eſt. Poſt hęc iurauit fratri ſuo, vt ei fidelis eſſet: ſed neſcio quo caſu ſacramẽtum inrumpere voluit. Quod Chanao ſentiẽs, iterum eum perſequebatur. At ille, cum ſe euadere non poſſe videret, poſt alium comitem regionis illius fugit, nomine Chonomorem. Is cum ſentiret perſecutores eius adpropinquare, ſub terra eum in loculo abſcondit, componens deſuper ex more tumulũ, paruumq́; ei ſpiraculum reſeruans, vnde halitum reſumere poſſet. Aduenientibus autẽ perſecutoribus eius, dixerunt: Ecce hic Macliauus mortuus atque ſepultus iacet. Quod illi audiẽtes, atque gaudentes, & ſuper tumulum illum bibentes, renunciauerunt fratri, eum mortuum eſſe. Quod ille audiẽs, regnũm eius integrum accepit. nam ſemper Britanni ſub Francorum poteſtate poſt obitũ regis Chlodouei fuerũt, & comites, nõ reges appellati ſunt. Macliauus

autem

autē de ſub terra conſurgens, Veneticá vrbem expetijt, ibique tonſuratus & epiſcopus ordinatus eſt. Mortuo autem Chanaone, hic apoſtatauit, & demiſsis capillis, vxorem quã poſt clericatum reliquerat, cum regno fratris ſimul accepit. Sed ab epiſcopis excõmunicatus eſt: cui qualis fuerit interitus, ſequēter ſcribemus. Obijt autem Baudinus epiſcopus anno VI. epiſcopatus ſui: in cuius locum Guntharius abbas ſubrogatur XVII. poſt tranſitum ſancti Martini.

5 DENIQVE cum beatus Quintianus, ſicut ſupra diximus, ab hoc mundo migraſſet, ſanctus Gallus in eius cathedram rege oppitulante, ſubſtitutus eſt. Huius tempore, cum lues illa quam Inguinariam vocāt, per diuerſas regiones deſæuiret, & maxime tunc Arelatēſem prouinciam depopularetur, ſanctus Gallus non tantũ pro ſe, quantum pro populo ſuo trepidus erat. Cumque die noctuque dominum deprecaretur, vt viuens plebem ſuam vaſtari nõ cerneret, per viſum noctis apparuit ei angelus domini, qui tam cæſariem quàm veſtem in ſimilitudine niuis cãdidam efferebat: & ait ad eũ: Bene enim facis ô ſacerdos, quòd ſic dominum pro populo tuo ſupplicas, exaudita eſt enim oratio tua, & ecce eris cum populo tuo ab hac infirmitate liberatus, nullusq; te viuente in regione iſta ab hac ſtrage deperiet. nunc autem ne timeas: poſt octo verò annos time. Vnde manifeſtum fuit, tranſactis his annis, eum à ſeculo diſceſſurum. Experge

factus autem, & deo gratias pro hac conſolatione agens, quòd eum per cœleſtem nũcium confortare dignatus eſt, Rogationes illas inſtituit, vt media quadrageſima pſallendo, ad baſilicam beati Iuliani martyris itinere pedeſtri venirent. Sunt autem in hoc itinere, quaſi ſtadia CCCLX. Tunc etiã in ſubita contemplatione, parietes vel domorum vel eccleſiarum ſignari videbantur. Vnde à ruſticis hæc ſcriptio Thau vocabatur. Cum autem regiones alias, vt diximus lues illa conſumeret, ad ciuitatem Aruernam, ſancti Galli intercedente oratione, non attigit. Vnde hæc non paruam cenſeo gratiam, qui hoc meruit, vt paſtor poſitus oues ſuas deuorari defendente domino non videret. Cùm autem ab hoc mundo migraſſet, & ablutus in eccleſiam deportatus fuiſſet, Cato presbyter continuò à clericis de epiſcopatu laudes accepit: & omnem rem eccleſiæ tanquam ſi iam eſſet epiſcopus, in ſuam redegit poteſtatem: ordinatores remouet, miniſtros reſpuit, cuncta per ſe ordinat.

6 EPISCOPI tamen qui aduenerant ſanctum Gallum ſepeliẽdum, poſtquam eum ſepelierant, dixerunt Catoni presbytero: Videmus quia te elegit pars maxima populorũ: veni, conſenti nobis, & benedicentes conſecremus te ad epiſcopatum. Rex verò paruulus eſt, & ſi qua tibi adſcribitur culpa, nos ſuſcipientes te ſub defenſione noſtra, cum proceribus & primis regni Theodoualdi regis agemus, ne tibi vlla excitetur iniuria: nos quoque

que (intantum fideliter crede, vt ſpondeamus pro te) omnia etiam ſi damni aliquid ſuperuenerit, de noſtris proprijs facultatibus id redituros. At ille cothurno vanæ conflatus gloriæ ait: Noſtis enim fama currente, me ab initio ætatis meæ ſemper religioſe vixiſſe, vacaſſe ieiunijs, eleemoſynis delectatum fuiſſe, continuatas ſæpius exercuiſſe vigilias, pſallentio verò iugi crebra perſtitiſſe ſtatione nocturna. Nec me dominus deus meus patitur hac ordinatione priuari, cui tantum famulatum exhibui. nam & ipſos clericatus gradus canonica ſum ſemper inſtitutione ſortitus: lector decem annis fui, ſubdiaconatus officium quinq; annis miniſtraui, diaconatui verò quindecim annis mãcipatus fui, presbyterij autem iam honore viginti annis potior. Quid enim mihi nunc reſtat, niſi vt epiſcopatum quem fidelis ſeruitus promeretur, accipiam? Vos igitur reuertimini ad ciuitates veſtras, & ſi quid vtilitati veſtræ competit, exercete. nam ego canonicè adſumpturus ſum hũc honorem. Hæc audientes epiſcopi, & in eum vanam gloriam execrantes, diſceſſerunt.

7 IGITVR cum conſenſu clericorum ad epiſcopatum electus cùm adhuc non ordinatus cunctis ipſe præeſſet, Cautino archidiacono diuerſas minas intendere cœpit, dicens: Ego te remouebo, ego te humiliabo, ego tibi multas neces impendi præcipiam. Cui ille, Gratiam, inquit, tuam domine pijſſime habere deſidero: quam ſi mereor, vnum tibi

beneficium præſtabo: ſine vllo enim labore tuo, & abſque vllo dolo, ego ad regē pergam, & epiſcopatum tibi obtinebo, nihil petens niſi vt promerear gratiam tuam. At ille ſuſpicans eum ſibi velle inludere, hæc valde deſpexit. Hic verò cùm ſe cerneret humiliari, atque calumniæ ſubijci, languore ſimulato, & per noctem ciuitatem egrediens, Theodoualdum regem petijt, adnuncians tranſitū ſancti Galli. Quod ille audiēs vel qui cum eo erant, conuocatis ſacerdotibus apud Metenſem ciuitatem, Cautinus archidiaconus, epiſcopus ordinatur. Cùm autem veniſſent nuncij Catonis presbyteri, hic iam epiſcopus erat. Tunc ex iuſſu regis traditis ei clericis, & omnibus quæ hi de rebus eccleſiæ exhibuerant, ordinatisq; qui cum eo pergerēt epiſcopis, & camerarijs, Aruernos eum direxerunt. Qui à cleri cis & ciuibus libenter exceptus, epiſcopus Aruernis eſt datus. Grandes poſtea inter ipſum & Catonem presbyterum inimicitiæ ortæ ſunt: quia nullus vnquā potuit flectere Catonē, vt epiſcopo ſuo ſubditus eſſet. Nam & diuiſio clericorum facta eſt, & alij Cautino epiſcopo erāt ſubditi, alij Catoni presbytero: quod eis fuit maximū detrimentū. Cautinus autem epiſcopus videns eum nulla ratione poſſe flecti, vt ſibi eſſet ſubditus, tam ei quàm amicis eius vel quicunque ei conſentiebant, omnes res Eccleſiæ abſtulit, reliquitque eos inanes ac vacuos. Quicunque tamen ex ipſis ad eum conuertebantur, iterum quod perdiderāt recipiebant.

8 REGNANTE verò Agilane apud Hiſpaniam, cum populum grauiſsimo dominationis ſuæ iugo attereret, exercitus imperatoris Hiſpanias eſt ingreſſus, & ciuitates aliquas peruaſit. Interfecto autem Agilane, Athanageldus regnũ accepit. Qui multa bella contra ipſum exercitũ poſtea egit, & eos plerunq; diuicit, ciuitatesque quas male peruaſerãt, ex parte auferens de poteſtate eorum.

9 THEODOVALDVS verò cùm iam adultus eſſet, Vuldotradam duxit vxorẽ. Hunc Theodoualdum ferunt mali fuiſſe ingenij, ita vt iratus cuidam quem ſuſpectum de rebus ſuis babebat, fabulam fingeret, dicens: Serpens ampullam vino plenam reperit, per cuius os ingreſſus, quod intus habebatur auidus hauſit. A quo inflatus vino, exire per aditum quo ingreſſus fuerat, non valebat. Veniẽs verò vini dominus, cùm ille exire niteretur, nec poſſet, ait ad ſerpentẽ, Euome prius quod inglutiſti, & tunc poteris abſcedere liber. Quę fabula magnum ei timorem atque odium præparauit. Sub eo enim & Bucellinus, cùm totã Italiam in Francorum regnũ redegiſſet, à Narſete interfectus eſt: Italia ad partem imperatoris capta nec fuit qui eam vltra reciperet. Sub huius tempore vuas in arbore quam ſambucum vocamus, abſque vitis coniunctione natas vidimus: & flores ipſarum arborum, quæ nigra, vt noſtis, grana proferre ſolitæ ſunt, racemorum grana dederũt. Tunc & in circulum lunæ quintæ, ſtellam ex aduerſo veniens in-

troiſſe viſa eſt. Credo hęc ſigna mortem ipſius regis adnũciaſſe. Ipſe verò valde infirmatus, à cinctura deorſum ſe volutare non poterat. Qui paulatim decidens, ſeptimo regni ſui anno mortuus eſt, regnúmque eius Chlotarius rex accepit, copulans Vuldotradam vxorem eius ſtrato ſuo. Sed increpitus à ſacerdotibus, reliquit eam, dans ei Gariualdum ducem, diri gènſque Aruernos Chramnum filium ſuum.

10 EO anno rebellantibus Saxonibus, Chlotharius rex, cõmoto cõtra eos exercitu, maximam eorum partem deleuit, peruagãs totam Thoringiam ac deuaſtans, pro eo quòd Saxonibus ſuppetias præſtitiſſent.

11 DECEDENTE verò apud vrbem Turonicam Gunthario epiſcopo, per emiſſionẽ, vt ferũt, Cautini epiſcopi, Cato presbyter ad gubernãdam Turonicæ vrbis eccleſiam petebatur. Vnde factum eſt, vt coniuncti clerici, cum Leubaſte martyrario & abbate, cum magno apparatu Aruernum properarent. Cùmque Catoni regis voluntatem patefeciſſent, ſuſpendit eos à reſponſo paucis diebus. Hi verò regredi cupientes, dicunt, Pande nobis voluntatem tuam, vt ſciamus quid debeamus ſequi: alioquin reuertimur ad propria. Non enim noſtra te voluntate expetiuimus, ſed regis præceptione. At ille, vt erat vanæ gloriæ cupidus, adunata pauperum caterua, clamorem dari præcepit his verbis: Cur nos deſeris bone pater filios, quos nunc vſque educaſti? Quis nos cibo potùque reficiet, ſi tu abieris?

rogamus

rogamus ne nos relinquas, quos alere conſue ſti. Tunc ille conuerſus ad clerum Turonicum ait: Videtis nunc fratres chariſſimi, qualiter hæc multitudo pauperum me diligit. non poſſum eos relinquere & ire vobiſcum. Iſtud hi reſponſum accipientes, regreſſi ſunt Turonos. Cato autē amicitias cum Chramno nexuerat, promiſſionem ab eo accipiens, vt ſi contigerit in articulo temporis illius regem mori Chlotharium, ſtatim eiecto Cautino ab epiſcopatu iſte preponeretur eccleſię. Sed qui cathedram beati Martini cōtemptui habuit, quam voluit non accepit: impletumque eſt in eo quod Dauid cecinit dicens: Noluit benedictionem, & prolongabitur ab eo. erat enim vanitatis cothurno elatus, nullum ſibi putans in ſanctitate haberi præſtantiorem. nam quadam vice conducta pecunia mulierem clamare fecit in eccleſia, quaſi per energiam, & ſe ſanctum magnum, deoq; charum confiteri. Cautinum autem epiſcopum omnibus ſceleribus criminoſum, indignumque qui ſacerdotium debuiſſet adipiſci.

12 DENIQVE Cautinus adſumpto epiſcopatu, talem ſe reddidit, vt ab omnibus execraretur, vino vltra modum deditus. nam plerunque in tantum infundebatur potu, vt de conuiuio vix à quatuor portaretur. Vnde factum eſt vt epilepticus fieret in ſequenti: quod ſæpius populis manifeſtatum fuit. erat enim & auaritiæ intantum incumbens, vt cuiuſcunque poſſeſſionis fines eius termino ad-

hæſiſſent: interitum ſibi putaret ſi ab eiſdem aliquid non minuiſſet, & à maioribus quidem cum rixa & ſcandalo auferebat: à minoribus autem violenter diripiebat. Quibus & à quibus, vt Sollius noſter ait, nec dabat precia con temnens, nec accipiebat inſtrumenta deſperans. Erat enim tūc temporis Anaſtaſius preſbyter, ingenuus genere, qui per chartas glorioſæ memoriæ Chrothildis reginæ, proprietatem aliquam poſsidebat: quem plerunque conuentum epiſcopus rogabat humiliter ac ſuppliciter, vt ei chartas ſupradictæ reginæ daret, ſibique poſſeſsionem hanc ſubderet: ſed ille cùm volūtatem ſacerdotis ſui implere differret, eumque epiſcopus nunc blanditijs prouocaret, nunc minis terreret, ad vltimum inuitum vrbi exhiberi præcepit, ibique impudenter teneri: & niſi inſtrumenta daret, iniurijs adfici, & fame necari iuſsit. Sed ille virili repugnans ſpiritu, nunquam præbuit inſtrumēta, dicens: Satius ſibi eſſe ad tempus inedia tabeſcere, quàm ſobolem in poſterum miſerā dere linqui. Tunc ex iuſſu epiſcopi traditur cuſtodibus, vt niſi has chartulas proderet, fame necaretur. Erat enim ad baſilicam ſancti Caſsij mar tyris crypta antiquiſsima abditiſsimaque, vbi erat ſepulchrum magnum ex marmore Pario, in quo grandæui cuiuſdam hominis corpus poſitum videbatur. In hoc ſepulchro ſuper ſepultum viuens præbyter ſepelitur, operiturq; lapide quo prius ſarcophagum fuit obtectum, datis ante oſtium cuſtodibus. Sed cuſtodes fi-

di,

di, quòd lapide premeretur cum eſſet hyems, accenſo igne, vino ſopiti calido obdormiunt. At presbyter tanquam nouus Ionas velut de ventre inferi, ita de concluſione tumuli domini miſericordiam flagitabat. Et quia ſpacioſum erat, vt diximus ſarcophagum, etſi ſe integrum vertere non poterat, manus tamen in parte qua voluiſſet liberè extendebat. Manabat enim ex oſsibus mortuis, vt ipſe referre erat ſolitus, fœtor letalis, qui non ſolum externa, verum etiam interna viſcerum quatiebat. Cumque pallio aditus narium obſeraret, quãdiu flatum continere poterat, nihil peſsimum ſentiebat: vbi autẽ ſe quaſi ſuffocari putabat, remoto paululũ ab ore pallio, non modo per os, aut per nares, verumetiam per ipſas, vt ita dicam, aures, odorem peſtiferum hauriebat. Quid plura? Quando diuinitati, vt credo, condoluit, manum dexteram ad ſpondam ſarcophagi tendit, reperitque vectem, qui decedente opertorio, inter ipſum ac labium ſepulchri remanſerat. Quem paulatim commouẽs, ſenſit cooperanti dei adiutorio, lapidem amoueri. Verum vbi ita remotus fuit, vt presbyter caput foras educeret, maiorẽ quo totus egrederetur aditum liberius patefecit: interea operientibus nocturnis tenebris diem, nec adhuc vſquequaque diffuſis, aliud cryptæ oſtium petit. erat enim feris fortiſsimis clauiſque firmiſſimis obſeratum. veruntamen non erat ita læuigatum, vt inter tabulas aſpicere homo non poſſet. Ad hos aditus presbyter caput recli-

nat aduertitque hominem viam prætereuntem. Hunc licet voce tenui, vocat. Exaudit ille, nec mora, ſecurem manutenens, ſudes ligneas quibus feræ continebantur, incidit: aditumque presbytero patefecit. At ille de nocte conſurgens, ad domum pergit, ſatis virum obſecrans, ne de eo cuiquam aliquid enararret. Domum igitur ſuam ingreſſus, inquiſitis chartis quas ei memorata regina tradiderat, ad Chlotharium regem defert, indicans qualiter ab epiſcopo ſuo viuens ſepulturæ fuerat mancipatus. Stupeſcentibus autem omnibus, & dicentibus, nunquam vel Neronem vel Herodem tale facinus perpetraſſe, vt homo viuens ſepulchro reconderetur, aduenit ad Chlotharium regẽ Cautinus epiſcopus. Sed accuſante presbytero, victus confuſusque diſceſſit. Preſbyter autem acceptis à rege præceptionibus, res ſuas vt libuit defenſauit, poſſeditq; ac ſuis poſteris dereliquit. In Cautino autẽ nihil ſancti, nihil pẽſi fuit: de omnibus enim ſcripturis tam eccleſiaſticis quàm ſecularibus, adplene immunis fuit: Iudęis valde charus ac ſubditus erat, non pro ſalute, vt paſtoris cura debet eſſe ſollicita, ſed pro comparandis ſpeciebus, quas cùm hic blandiretur, & illi ſe adulatores maniſeſtiſsime declararẽt, maior quàm conſtabant precio vænundabant.

13 CHRAMNVS verò his diebus apud Aruernum reſidebat. multæ enim cauſæ tunc per eum inrationabiliter gerebantur, & ob hoc celerius ablatus eſt de mundo. multum

tum enim maledicebatur à populo: nullum autem hominem diligebat, à quo conſilium bonum vtileque poſſet accipere: niſi collectas viles perſonas ætate iuuenili fluctuantes fouebat & diligebat, eorumque conſilium audiēs, ita vt filias ſenatorum dans prædonibus, eiſdem vi detrahi iuberet. Firminum à comitatu vrbis grauiter iniuriatum abegit, & Salustium Euodij filium ſubrogauit. Sed Firminus cum ſocru ſua, Eccleſiam petijt. Erant autem quadrageſimæ dies: & Cautinus epiſcopus, in Briuatenſem diœceſin pſallendo adire diſpoſuerat, iuxta inſtitutionē ſancti Galli, ſicut ſupra ſcripſimus. Egreſſus eſt igitur epiſcopus ab vrbe cum magno fletu, metuens ne aliquid in itinere aduerſi perferret: intendebat enim & ipſe rex Chramnus minas. Qui dum iter ageret, miſit rex Imnacharium & Scaptarium primos de latere ſuo, dicens: Ite & vi abſtrahite Firminum, Cæſariamque ſocrum eius de Eccleſia. Deſcendente verò epiſcopo cum pſallentio, ſicut ſupra memorauimus, hi qui miſſi fuerant à Chramno, ingrediuntur Eccleſiam, ac Firminum Cæſariamque varijs conlocutionum dolis mulcere tentant. Verum vbi diutiſſime, alia ex alijs deambulantes per Eccleſiam colloquuntur, & in hoc qui confugerant, intenderent ex animo quæ dicebantur, ad regias ædis ſacræ quæ tunc reſeratæ fuerant, adpropinquant. Tunc Imnacharius Firminum, Scaptarius Cæſariam adprehenſos, inter brachia ab Eccleſia eijciunt,

paratis pueris qui ſuſciperent: quos ſtatim in exilium direxerunt. Sed de altera depreſsis ſomno cuſtodibus, ipſi ſe liberos ſentientes, ad beati Iuliani baſilicam confugiunt, & ſic ab exilio liberantur: res tamen eorum fiſco conlatæ ſunt. Cautinus autem epiſcopus, cum ſuſpectus eſſet, quòd & ipſe iniuriaretur, ac memoratum iter terens equum haberet ſtratum, vidit poſt tergum homines venientes cum caballis, qui ad occurſum eius veniebant & ait: Væ mihi, quia hi ſunt quos Chramnus direxit ad me comprehendendum. Et aſcenſo equo, relicto pſallentio, ſolus vſque in porticum baſilicæ ſancti Iuliani, ambobus vrgens calcaneis cornipedem, pene exanimis percurrit. Sed nos hæc narrantes, Saluſtij ſentétiam, quam in detractores hiſtoriographorũ protulit, memoramus. ait enim: Arduum videtur res geſtas ſcribere primum, quòd facta dictis exęquanda ſunt: deinde quia plerique delicta quę reprehenderis maleuolentia & inuidia dicta putant. Sed cœpta ſequamur.

14 IGITVR Chlotharius poſt mortem Theodoualdi, cum regnũ Franciæ ſuſcepiſſet, atq; illud circumiret, audiuit à ſuis iterata inſania efferueſcere Saxones, ſibique eſſe rebelles, & quòd tributa quæ annis ſingulis conſueuerant miniſtrare contemnerent reddere. His incitatus verbis, ad eos dirigit. Cumque iam prope terminum illorum eſſet, Saxones legatos ad eum mittunt, dicentes: Non enim ſumus contemptores tui, & ea quæ fratribus

ac

ac nepotibus tuis reddere conſueuimus, non negamus, & maiora adhuc ſi quæſieris reddemus: vnum tantum expoſcimus, vt ſit pax, ne tuus exercitus & noſter populus conlidatur. Hæc audiẽs Chlotharius rex, ait ſuis: Bene loquuntur hi homines, non incedamus ſuper eos, ne forte peccemus in deũ. at illi dixerunt: Scimus enim, eos mẽdaces, nec omnino quod promiſerint impleturos: eamus ſuper eos. Rurſum Saxones obtulerunt medietatem facultatis ſuæ, pacem petentes. Et Chlotharius rex ait ſuis: Deſiſtite quæſo ab his hominibus, ne ſuper nos dei ira concitetur. Quod illi non adquieuerunt. Rurſum Saxones obtulerũt veſtimenta, peccora, vel omne corpus facultatis ſuæ, dicentes: Hæc omnia tollite cum medietate terræ noſtræ: tantum vxores & paruulos noſtros relinquite liberos, & bellum inter nos non committatur. Franci autem nec hoc adquieſcere voluerunt. Quibus ait Chlotharius rex, Deſiſtite quæſo, deſiſtite ab hac intentione. verbum enim directum non habemus. nolite ad bellum ire in quo diſperdamini. Tamen ſi eo ire volueritis, ſpontanea voluntate ego non ſequar. Tunc illi ira cõmoti contra Chlotharium regem, ſuper eum inruunt & ſcindentes tentorium eius, ipſum quoque cõuicij exaſperantes, ac vi detrahẽtes, interficere voluerunt, ſi cum illis abire differret. Hęc videns Chlotharius, inuitus fuit cum eis. At illi inito certamine, maxima ab aduerſarijs internecione cęduntur: tátaq; ab vtroq; exercitu multi-

tudo cecidit, vt nec æſtimari nec numerari penitus poſſit. Tunc Chlotharius valde cõfuſus pacem petijt, dicẽs, ſe non ſua voluntate ſuper eos veniſſe. Qua obtenta, ad propria redijt.

15 TVRONICI autem audientes regreſſum fuiſſe regem de cæde Saxonum, facto conſenſu in Eufronium presbyterum, ad eum pergunt, dataque ſuggeſtione, reſpondit rex: Præceperam enim vt Cato presbyter illic ordinaretur, & cur eſt ſpreta iuſſio noſtra? Reſponderunt ei: Petiuimus enim eum, ſed noluit venire. Hæc illis dicentibus, aduenit ſubito Cato presbyter, deprecans regem, vt eiecto Cautino, ipſum Aruerno iuberet inſtitui. Quod rege irridente, petijt iterũ vt Turonis ordinaretur, quod ante deſpexerat. Cui rex ait: Ego primũ præcepi, vt Turonis te ad epiſcopatum conſecrarent: ſed quãtum audio, deſpectui habuiſti eccleſiam illam, ideoq; elongaberis à dominatione eius. & ſic confuſus abſceſſit. De ſancto verò Eufronio interrogãs, dixerũt, eum nepotem eſſe beati Gregorij, cuius ſupra meminimus. Reſpõdit rex, Prima hæc eſt & magna generatio. Fiat voluntas dei, & beati Martini, electio compleatur: & data præceptione, XVIII. poſt beatum Martinum ſanctus Eufronius ordinatur epiſcopus.

16 CHRAMNVS autem apud Aruernos, diuerſa vt diximus, exercebat mala, ſemper aduerſus Cautinum epiſcopum inuidiam tenens. Eo tempore grauiter ægrotauit, ita vt capilli eius à nimia febre deciderent. Habebat

autem

autem tunc ſecum virum magnificum, & in omni benitate perſpicuum, ciuem Aruernum, Anſcouindum nomine, qui eum vi ab hac malitia quærebat auertere, ſed non poterat. Habebat enim & Leonem Pictauenſem, ad omnia mala perpetranda grauem ſtimulum, qui nominis ſui tanquam leo erat, in omni cupiditate ſæuiſſimus. Hic fertur quadam vice dixiſſe, quòd Martinus & Martialis confeſſores domini, nihil fiſci viribus vtile reliquiſſent. Sed ſtatim percuſſus à virtute confeſſorum, ſurdus & mutus effectus, amens eſt mortuus. Venit enim miſer ad Baſilicam ſancti Martini Turonos, celebrauitque vigilias, dedit munera: ſed non eum reſpexit virtus conſueta. cum ipſa enim qua venerat infirmitate, regreſſus eſt. Chramnus autem ab Aruerno regreſſus ad Pictauorum ciuitatem venit. Vbi cum in magna potentia reſideret, ſeductus per malorum conſilium, ad Childebertum patruum ſuum tranſire cupit, patri inſidias parare diſponens. Ille verò doloſe quidem, ſed ſuſcipere illum promittit, quem monere ſpiritaliter debuerat, ne patri exiſteret inimicus. Tunc per occultos nuncios inter ſe coniurati, contra Chlotharium vnanimiter conſpirarunt. Sed nec memor fuit Childebertus, quod quotienſcunque aduerſus fratrem ſuum egit, ſemper confuſus abſceſſit. Chramnus verò hoc fœdere inito, Lemouicinum rediјt, & illud per quod prius ambulauerat in regno patris ſui, in ſua dominatione redegit. Tunc Aruernus

populus intra muros tenebatur incluſus,& di uerſis infirmitatibus oppreſſus grauiter interi bat. Porro Chlotharius rex duos filios ſuos, id eſt Charibertum & Guntgramnum ad eum dirigit. Qui per Aruernum venientes, audientesque quod in Lemouicino eſſet, vſque ad montem quem Nigrum nomine dicunt, accedunt, eumque reperiunt. Figentesque tentoria, contra ſe reſederunt, mittentes legationem, vt res paternas quas male peruaſerat, reddere deberet: ſinautem aliud campum præpararet ad bellum. Cumque ille patri ſubditum ſe eſſe confingeret, diceretque, Omne quod circumiui laxare non potero, ſed ſub mea hoc poteſtate cum gratia patris mei cupio retinere. illi vt prælium hoc inter ipſos diiudicaret, poſtulant. Cumque moto vtrique exercitu cum magno armorum apparatu ad bellum conueniſſent, ſubito exorta tempeſtas cum graui coruſcatione atq; tonitruo, eos ne pugnarent, inhibuit. Redeuntes autē ad caſtra Chramnus doloſe per extraneā perſonam, patris mortem fratribus pronunciat. Eo enim tempore bellum contra Saxones, quod ſupra diximus, gerebatur. At illi timentes, cum ſumma velocitatę Burgundiam redierunt. Chramnus verò cum exercitu poſt eos dirigens, vſque ciuitatem Cauillonenſem venit, eamque obſidens adquiſiuit. Exinde vſque Diuionenſe caſtrum pertendit, ibiq; cum die dominico aduenisset, quid geſtum fuerit dicam. Erat ibi tūc ſanctus Tetricus epiſcopus, cuius

in

in ſuperiori libello memoriam fecimus, poſi-tis clerici tribus libris ſuper altariũ, id eſt Prophetiæ, Apoſtoli, atque Euãgeliorum, orauerunt ad dominum, vt Chramno quid eueniret oſtẽderet: aut ſi ei felicitas ſuccederet, aut certe ſi regnare poſſet, diuina potentia declararet. Simulque vnam habentes conniuentiam, vt vnuſquiſque in libro quod primum aperiebat, hoc ad Miſſas etiam legeret. Aperto ergò primùm omnium, prophetarũ libro, reperiũt: Auferam maceriam eius, & erit in deſolationem: pro eo quòd debuit facere vuam, fecit autem labruſcam. Reſeratoq; Apoſtoli libro inueniunt: Ipſi enim diligenter ſcitis fratres, quia dies domini ſicut fur in nocte, ita veniet. cum dixerint, Pax & ſecuritas, tunc repetinus illis ſuperueniet interitus; ſicut dolores parturientis, & non effugient. Dominus autẽ per euangelium ait: Qui non audit verba mea, adſimilabitur viro ſtulto, qui ædificauit domum ſuam ſuper arenam: deſcendit pluuia, aduenerunt flumina, flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & facta eſt ruina eius magna. Chramnus verò ad baſilicas ab antedicto ſacerdote ſuſceptus eſt, ibique comedens panem ad Childebertum pertendit. Intra tamen muros Diuionenſes nõ eſt permiſſus intrare. Fortiter tunc rex Chlotharius cõtra Saxones decertabat. Saxones enim vt adſerunt, per Childebertum commoti atque indignantes, contra Francos ſuperiori anno, exeuntesque de regione ſua in Franciam venerunt, &

vſque ad Nutiam ciuitatem prædas egerunt, nimiumque grande ſcelus perpetrati ſunt.

17 TVNC Chramnus iam accepta Vuiliacharij filia, Pariſios accedens, ſecum Childebertum regem conſtringit in fide atque charitate, iurans ſe patri eſſe certiſſimũ inimicum. Childebertus autem rex, dum Chlotharius contra Saxones decertaret, in Campaniam Remenſem accedit, & vſque Remos ciuitatem properans, cuncta prædis atque incendio deuaſtauit. Audierat enim fratrem ſuum à Saxonibus fuiſſe peremptum, & regno ſuo cuncta ſubijci æſtimans, quæ adire potuit, vniuerſa peruaſit.

18 TVNC & Auſtrapius dux Chramnum metuens, in baſilicam ſancti Martini confugit: cui tali in tribulatione poſito, non defuit diuinum auxilium. nam cum Chramnus ita eum conſtringi iuſſiſſet, ut nullus illi alimenta præbere præſumeret: & ita arctius cuſtodiretur, vt nec aquam quidem ei haurire liceret, quo facilius compulſus inedia, ipſe ſponte ſua de baſilica ſancta periturus exiret, accedens quidam vaſculum illi cum aqua ſemiuiuo detulit ad potandum. Quo accepto, velociter iudex loci aduolauit, ereptumq; de manu eius, terræ diffudit. Quod velox dei vltio, & beati antiſtitis virtus eſt ſubſecuta. ea namque die iudex qui iſta geſſerat, correptus à febre, nocte media expirauit. Nec peruenit in craſtinum, ad illam horam qua in baſilica ſancti poculum de manu excuſſerat fugitiui.

Poſt

Poſt iſtud miraculum, omnes ei opulētiſſimè quæ erant neceſſaria, detulerũt. Redeunte autem in regnum ſuum rege Chlothario, magnus cum eo eſt habitus. Tempore verò eius, ad clericatũm accedens apud Sellenſe caſtrum, quod in Pictaua habetur diœceſi, ordinatur. Futurum vt decedente Pientio antiſtite, qui tunc Pictauam regebat Eccleſiam, ipſe ſuccederet. Sed rex Charibertus in aliud vertit ſententiam. Denique cum Pientius epiſcopus ab hac luce migraſſet, apud Pariſios ciuitatē Paſcentius, qui tunc abbas erat baſilicæ ſancti Hilarij, ei ſuccedit, ex iuſſu regis Chariberti, clamante Auſtrapio ſibi hunc redhiberi locum: ſed parum ei iactati profuere ſermones. Ipſe quoq; regreſſus ad caſtrum ſuum, mota ſuper ſe Theifalorum ſeditione, quos ſæpe grauauerat, lancea ſauciatus crudeliter vitam finiuit. Diœceſes verò ſuas eccleſia Pictaua recepit.

19 TEMPORE quoque Chlotharij regis, ſanctus Dei Medardus epiſcopus, conſummato boni operis curſu, & plenus dierum, ſanctitate præcipuus, diem obijt. Quem Chlotharius rex cum ſummo honore apud Sueſſionas ciuitatem ſepeliuit, & baſilicam ſuper eum fabricare cœpit: quam poſtea Sygibertus filius eius expleuit atque compoſuit. Ad cuius beatũ ſepulchrũ, vidimus vinctorũ com pedes atq; catenas diſruptas cõfractaſq; iacere quæ vſq; hodie in teſtimoniũ virtutis eius, ad

ipſum beati ſepulchrum reſeruantur. ſed ad ſuperiora redeamus.

20 CHILDEBERTVS igitur rex ægrotare cœpit, & cum diutiſſimè apud Pariſios lectulo decubaſſet, obijt: & ad baſilicam beati Vincentij, quam ipſe cõſtruxerat, eſt ſepultus. Cuius regnum & theſauros Chlotharius rex accepit: Vultrogothã verò & filias eius duas, in exilium poſuit. Chramnus autem patri repræſentatur, ſed poſtea infidelis extitit. Cumque ſe cerneret euadere non poſſe, Britannias petijt: ibique cum Conoobro Britannorum comite, ipſe & vxor eius ac filiæ, latuerunt. Vuiliacharius autem ſocer eius, ad baſilicam ſancti Martini confugit. Tunc ſancta baſilica à peccatis populi ac ludibrijs quæ in ea fiebãt, per Vuiliacharium coniugemq; eius ſuccenſa eſt, quod non ſine graui ſuſpirio memoramus. Sed & ciuitas Turonica ante annum iam igni conſumpta fuerat, & totæ eccleſiæ in eadem conſtructæ, deſertæ relictæ ſunt. Protinus beati Martini baſilica ordinante Chlothario rege, ſtamno cooperta eſt, & in illa qua prius fuerat elegantia, reparata. Tunc duæ acies locuſtarum apparuerunt, quæ per Aruernum atq; Lemouicinũ tranſeuntes, vt ferunt, Romaniacum campum venerunt, in quo prælio magno inter ſe acto maximæ ſunt conliſæ. Chlotharius autẽ rex, contra Chramnũ frendens, cum exercitu aduerſus eum in Britanniã dirigit. Sed nec ille contra patrem egredi timuit. Cumque in vno campo conglobatus v-

terque

terque reſideret exercitus, & Chramnus cum Britannis contra patrem aciem inſtruxiſſet, incumbētē nocte à bello ceſſatum eſt. ea quoque nocte Conoober comes Britannorum dicit ad Chramnum: Iniuſtum cenſeo te contra patrem tuum debere egredi. Permitte me hàc nocte, vt inruam ſuper eum, ipſumque cum toto exercitu proſternam. Quod Chramnus vt credo virtute dei præuentus, fieri non permiſit: mane autem facto vterq; commoto exercitu ad bellum contra ſe properant. Ibatque Chlotharius rex tanquam nouus Dauid contra Abſalonem filium pugnaturus, plangēs atque dicens: Reſpice domine de cœlo, & iudica cauſam meam, quia iniuſte à filio iniurias patior. reſpice & iudica iuſte. illudque impone iudicium, quod quōdam inter Abſalonem & patrem eius Dauid poſuiſti. Confligētibus igitur pariter, Britannorum comes terga vertit, ibique & cecidit: denique Chramnus fugā inijt, naues in mari paratas habens. ſed dum vxorem & filias ſuas liberare voluit, ab exercitu patris oppreſſus, captus atque ligatus eſt. Quod cum Chlothario Regi nunciatum fuiſſet, iuſſit eum cum vxore & filiabus igni conſumi: incluſiſque in tugurio cuiuſdam pauperculæ, Chramnus ſuper ſcamnum extenſus orario ſuggillatus eſt, & ſic poſtea ſuper eos incenſa caſula, cum vxore & filiabus interijt.

21 REX verò Chlotharius anno quiquageſimo primo regni ſui, cū multis muneribus limina beati Martini expetijt, & aduenicns

Turonos ad ſepulchrum ante dicti antiſtitis, cunctas actiones quas fortaſſe negligẽter egerat replicans, & orans cum grandi gemitu, vt pro ſuis culpis beatus confeſſor domini miſericordiam exoraret,& ea quæ inrationabiliter cõmiſerat, ſuo obtentu dilueret. Exin regreſſus, quinquageſimo primo regni ſui anno, dũ in Cotia ſilua venationem exerceret, à febre corripitur,& exinde Compendium villam rediijt: in qua cum grauiter vexaretur à febre, aiebat, Vua, quid putatis? qualis eſt ille rex cœleſtis, qui ſic tam magnos reges interficit. in hoc enim tædio poſitus, ſpiritum exhalauit. Quem quatuor filij ſui cum magno honore Sueſſionas deferẽtes, in baſilica beati Medardi ſepelierunt. Obijt autem poſt vnum decurrentis anni diem, quo Chramnus fuerat interfectus.

22 CHILPERICVS verò poſt patris funera, theſauros qui in villa Brannaco erant congregati, accepit, & ad Francos vtiliores petijt, ipſoſque muneribus mollitos ſibi ſubdidit, Et mox Pariſios ingreditur, ſedemque Childeberti regis occupat, ſed non diu hoc ei licuit poſſidere. nam cuniuncti fratres eius, eum exinde repulere,& ſic inter ſe hi quatuor, id eſt Charibertus, Gunchramnus, Chilpericus, atque Sygibertus, diuiſionem legitimam faciunt: deditque ſors Chariberto regnum Childeberti, ſedemque habere Pariſios: Guntheramno verò regnum Chlodomeris, ac tenere ſedem Aurelianenſem: Chilperico

rico verò, regnum Chlotharij patris eius, cathedramque Sueſſionas habere: Sygiberto quoque, regnum Theodorici, ſedemque habere Remenſem.

23 NAM poſt mortem Chlotharij regis Chuni Gallias adpetunt, contra quos Sygibertus exercitum dirigit, & geſto contra eos bello, vicit atque fugauit: ſed poſtea rex eorum amicitias cum eodẽ per legatos meruit. Dum autem cum eis turbatus eſſet Sygibertus, Chilpericus frater eius Remos peruadit, & alias ciuitates quæ ad eum pertinebant, abſtulit. Ex hoc enim inter eos, quod peius eſt, bellum ciuile ſurrexit. Rediẽs autem Sygibertus victor à Chunis Sueſſionas ciuitatem occupat, ibiq; inuentum Theodobertum Chilperici regis filium, adprehendit, & in exilium tranſmittit. Accedens autem contra Chilpericum, bellum commouit: quo victo atque fugato, ciuitates ſuas in ſuam dominationem reſtituit. Theodobertum verò filium illius, apud Ponticonem villam cuſtodiri iuſſit per annum integrum, quem poſtea, vt erat clemens, muneribus ditatum patri reddidit ſanum: dato tamen ſibi ſacramento, ne vnquam contra eum agere deberet, quod poſtea peccatis facientibus eſt inruptum.

24 CVM autem Guntchramnus rex regni partem, ſicut fratres ſui obtinuiſſet, amoto Agroecula patritio, Celſum patritiatus honore donauit, virum procerum ſtatu, in ſcapulis validum, lacerto robuſtum, in verbis tumi-

dum, in reſponſis opportunum, iuris lectione peritum; cui tanta deinceps habendi cupiditas extitit, vt ſæpius Eccleſiarum res auferēs, ſuis ditionibus ſubiugarit. Nam cum audiſſet quadam vice Eſaiæ prophetæ lectioné in Eccleſia legi, in qua ait: Væ his qui iungunt domum ad domum, & agrum ad agrum copulāt vſque ad terminum loci, exclamaſſe fertur: Incongrue hoc Væ mihi & filijs meis. Sed reliquit filium, qui abſque liberis functus, maximam partē facultatis Eccleſijs quas pater expoliauerat, dureliquit.

25 GVNTCHRAMNVS autem rex bonus, primo Venerandam cuiuſdam ſuorum ancillam, pro concubina thoro ſubiunxit, de qua Gundobaldum filium ſuſcepit. Poſtea verò Marcatrudem filiam magnarij in matrimonium accepit. Gūdobaldum verò filium ſuum Aurelianis tranſmiſit. Æmula autem Marcatrudis poſt habitum filium, in huius mortem graſſatur: † & trāſmiſſum (vt aiunt) venenum in potum ei dari curauit. Quo mortuo ipſa iudicio Dei filium ſuum quem habebat perdidit, & odium regis incurrit, dimiſſaque ab eodem, nō multo poſt tempore mortua eſt. Poſt quam rex Auſtrigildem cognomento Bobilam accepit, de qua iterum duos filios habuit, quorum ſenior Chlotharius, iunior Chlodomeris dicebatur.

26 PORRO Haribertus rex Ingobergam accepit vxorem de qua filiam habuit, quæ poſtea Inguantia virum accipiens

cipiens eſt deducta. Habebat tunc tempo-
ris Ingoberga in ſeruitium ſuum duas puellas
pauperis cuiuſdam filias, quorum prima vo-
cabatur Marcoueſa religioſam veſtem ha-
bens, alia verò Merofledis, in quarũ amore rex
valdè detinebatur: erant enim vt diximus arti
ficis lanarij filiæ. Æmula ex hoc Ingoberga,
quòd à rege diligerentur, patrem earum ſecre
tius operari fecit, futurum vt dum hęc rex cer-
neret, odio filias eius haberet, quo operante
vocauit regem. Ille autem ſperans aliquid no-
ui videre, aſpicit hunc eminus laſcias regias
componentem: quod videns commotus in
ira, reliquit Ingobergam & Merofledem acce-
pit. Habuit & aliam puellam Opilionis filiam
nomine Theodogildem, de qua & fertur filiũ
habuiſſe, qui vt proceſſit ex aluo, protinus de-
latus eſt ad ſepulchrum. Huius regis tempore
apud vrbem Sanctonicam Leontius congre-
gatis prouincię ſuę Epiſcopis, Emerium ab e-
piſcopatu depulit, adſerẽs non canonicè eum
fuiſſe hoc honore donatum, Decretum enim
regis Chlotharij habuerat, vt abſque metropo
litani conſilio benediceretur, qui nõ erat præ-
ſens: quo eiecto conſenſum fecere in Heracliũ
tunc Burdegalenſis vrbis presbyterum, quod
regi Hariberto ſubſcriptum proprijs manibus
per nuncupatum præsbyterum tranſmiſerũt:
qui veniens Turonos rem geſtam beato Eu-
fronio pandit, deprecans vt hoc conſenſum
ſubſcribere dignaretur, quod vir Dei manife-
ſtè reſpuit. Igitur poſtquam præsbyter Pari-

ſiacæ vrbis portas ingreſſus regis præſentiam adijt, hæc effatus eſt: Salue rexglorioſe: ſedes enim Apoſtolica eminentiæ tuæ ſalutem mittit vberrimam. Cui ille, nunquid, ait, Turonicam adiſti vrbem, vt papæ illius nobis ſalutem deferas? pater (inquit presbyter) tuus Leontius cũ prouincialibus ſuis ſalutem tibi mittit, indicás Æmulum (ſic enim vocitare conſueuerant Emeriũ in infantia ſua) eiectum ab epiſcopatu, pro eo quòd prætermiſſa canonum ſanctione vrbis ſanctonicæ Epiſcopatum ambiuit: ideoque conſenſum ad te direxerunt, vt alius in loco eius ſubſtituatur: quo fiat, vt dum tranſgreſſores canonũ regulariter arguuntur, regni veſtri potentia æuis prolixioribus propagetur. Hæc eo dicente frendens rex eum à ſuis conſpectibus extrahi iuſsit, & plauſtro ſpinis ſuppleto imponi deſuper, & in exilium protrudi præcepit, dicens: putas ne quòd non eſt ſuper quiſquam de filijs Chlotharij regis, qui patris facta cuſtodiat, quòd hi epiſcopum, quem eius volũtas elegit, abſq; noſtro iudicio proiecerũt? & ſtatim directis viris religioſis, epiſcopũ in loco reſtituit, dirigens etiá quoſdam de camerarijs ſuis, qui exactis à Leontio epiſc. mille aureis, reliquos iuxta poſſibilitatẽ cõdemnarent epiſcopos, & ſic patris eſt vltus iniuriá. Poſt hæc Marcouei Fameroſledis ſcilicet ſororem, coniugio copulauit. Pro qua cauſa à ſancto Germano epiſcopo excommunicatus vterque eſt. Sed cùm eam rex relinquere

quere nollet, percuſſa iudicio dei obijt. Nec multo pôſt & ipſe rex poſt eam deceſſit Charibertus: cuius poſt obitum Theodogildis vna reginarum, eius nuncios ad Gunthcramnum regem dirigit, ſe vltro offerens matrimonio eius. Quibus rex hoc reddidit in reſponſis: Accedere ad me ei non pigeat cum theſauris ſuis: ego enim accipiam eam, faciamque magnam in populis, vt ſcilicet maiore mecum honore quàm cum germano meo, qui nuper defunctus eſt, potiatur. At illa gauiſa, collectis omnibus, ad eum profecta eſt. Quod cernens rex ait: Rectius eſt enim, vt hi theſauri penes me habeantur, quàm apud hanc quæ indigne germani mei thorum adiuit. Tunc ablatis multis, paucis relictis, Arelatenſi eam monaſterio deſtinauit. Hæc verò ægrè adquieſcēs, ieiunijs ac vigilijs adfici, per occultos nūcios Gothum quendam adiuit, promittens ſi ſe in Hiſpanias deductá cōiugio copularet, quòd cū theſauris ſuis de monaſterio egrediens, libenti eum animo ſequeretur. Quod ille nihil dubitans, repromiſit. Cumque hæc collectis rebus factisque volucris, à cœnibio pararet egredi, anticipauit voluntatem eius induſtria abbatiſſæ: deprehenſaque fraude, eam grauiter cæſam cuſtodiæ mancipare præcepit, in qua vſque ad exitum vitæ præſentis, non mediocribus adtrita paſsionibus, perdurauit.

27 PORRO Sigybertus rex, cùm videret, quòd fratres eius indignas ſibimet vxores acciperent, & per vilitatem ſuam etiam ancillas in matrimonium ſociarent, legationem in Hiſpaniam mittit, & cum multis muneribus Brunichildem Atanagildi regis filiam petiit. Erat enim puella elegans opere, venuſta aſpectu, honeſta moribus atque decora, prudens conſilio, & blanda conloquio. Quam pater eius non denegans, cum magnis theſauris ante dicto regi tranſmiſit. Ille verò congregatis ſenioribus ſecum, pręparatis epulis cum immēſa lætitia atque iocunditate eam accepit vxorem. Et quia Arrianæ legi ſubiecta erat, per prędicationem ſacerdotum atque ipſius regis commotionem conuerſa, beatam in vnitate confeſſa Trinitatem credidit, atque chriſmata eſt, quæ in nomine Chriſti catholica perſeuerauit.

28 QVOD vidēs Chilpericus rex, cum iam plures haberet vxores, ſororem eius Galſuintham expetijt, promittens per legatos ſe alias relicturum: tantum condignam ſibi, regiſque prolem mereretur accipere. Pater verò eius has promiſſiones accipiens, filiam ſuam ſicut anteriorem, ſimiliter ipſi cum magnis opibus deſtinauit. Nam Galſuintha ætate ſenior quàm Brunichildis erat. Quæ cum ad Chilpericum regem veniſſet, cum grandi honore ſuſcepta, eiuſque eſt ſociata coniugio. A quo etiam magno amore diligebatur. detulerat enim ſecum magnos theſauros: ſed per amorem

amorem Fredegundis, quam prius habuerat, ortum eſt inter eos grande ſcandalum. Iam enim in lege catholica conuerſa fuerat, & chriſmata. Cumque ſe regi quereretur aſſidue iniurias perferre, diceretque nullam ſe dignitatem cum eodem habere, petijt vt relictis theſauris quos ſecum detulerat, liberam redire permitteret ad patriam. Quod ille per ingenia diſſimulans, verbis eam lenibus demulſit. Ad extremum eam ſuggillari iuſſit à puero, mortuamque reperit in ſtrato. Poſt cuius obitum, deus virtutem magnam oſtendit. Lychnus enim ille qui fune ſuſpenſus coram ſepulchro eius ardebat, nullo tangente, fune diſrupto in pauimentum cõruit: & fugiente ante eum duritia pauimenti, tanquam in aliquod molle elementum deſcendit, atque medius eſt ſuffuſus, nec omnino contritus: quod non ſine magno miraculo vidẽtibus fuit. Rex autem cùm eam mortuam defleſſet, poſt paucos dies Fredegundem recepit in matrimonio. Poſt quod factum reputãtes eius fratres, quòd ſua emiſſione antedicta regina fuerit interfecta, eum à regno deijciunt. Habebat autẽ tunc Chilpericus tres filios de Audouera priore regina ſua: id eſt Theodobertum, cuius ſupra meminimus, Merouеum atque Chlodoueum. Sed ad cœpta redeamus.

29 CHVNI verò iterum in Gallias venire conabantur, aduerſus quos Sygibertus cum exercitu dirigit, habens ſecum magnam multitudinem virorum fortium. Cumq; con-

fligere deberent,iſti magicis artibus inſtructi, diuerſas eis fantaſias oſtẽdunt, & eos valde ſuperãt.Fugiente autem exercitu Sygiberti,ipſe incluſus à Chunis retinebatur,niſi poſtea vt erat elegans & verſutus,quos non potuit ſuperare virtute pręlij,ſuperauit arte donãdi.Nam datis muneribus fœdus cũ rege inijt,vt omnibus diebus vitæ ſuæ, nulla inter ſe prælia commouerent : idq; ei magis ad laudem,quàm ad aliquod pertinere opprobrium iuſta ratione penſatur. Sed & rex Chunorum multa munera regi Sygiberto dedit.vocabatur autem Gaganus.omnes enim reges gentis illius hoc appellantur nomine.

30 SYGIBERTVS verò rex Arelatẽſem vrbem capere cupiẽs,Aruernos cõmoueri præcepit. Erat enim tunc Firminus comes vrbis illius,qui cum ipſis in capite abijt. ſed & de alia parte Adouarius cum exercitu aduenit,ingreſſiq; vrbem Arelatenſem,ſacramenta pro parte Sygiberti regis exegerunt. Quod cum Gunthcramnus rex comperiſſet, Celſum patritium cum exercitu illuc dirigit:qui abiẽs Auennicam vrbem abſtulit. Accedens autem Arelatem , & vallans eam , impugnare exercitum Sygiberti qui intra muros continebatur, cœpit:tunc Sabaudus epiſcopus dixit ad eos: Egredimini foras,& inite certamen, quia non poteritis ſub murorum concluſione degentes,neque nos, neque vrbis iſtius ſubiecta defendere. Quod ſi vos deo propitio illos deuincitis , nos fidem quam promiſimus cuſto-

diemus:

diemus: ſi verò illi cõtra vos inualuerint, ecce reſeratas reperietis portas. Ingredimini ne pereatis. Hoc illi dolo deluſi, egreſſi foras bellum parant. ſed ſuperati ab exercitu Celſi, fugam ineunt, venienteſque ad vrbem, portas reperiunt obſeratas. Cumque exercitus à tergo iaculis foderetur, opperireturque lapidibus ab vrbanis, ad amnem Rhodanum dirigunt, ibique parmis ſuperpoſitis, vlteriorē ripam expetunt. Sed multos ex his violentia amnis direptos enecauit, fecitque Rhodanus tunc Aruernis, quod feciſſe quondam Simois legitur de Troianis, *-correpta ſub undis*
Scuta uirum galeasq; & fortia corpora uoluit.
Apparent rari nantes in gurgite uaſto. Qui vix nandi, vt diximus, impulſu, parmarumque adiuti adminiculo, litoris alterius plana cõtingere potuerũt. Qui nudati à rebus, ab equis deſtituti, non ſine grādi contumelia patriæ reſtituti ſunt. Firmino tamen & Adouario diſcedēdi via indulta eſt. Multi ibi tunc viri ex Aruernis, non ſolum torrentis impetu rapti, verumetiam gladiorum ictibus ſunt proſtrati. Ac ſic Gunthcrānus rex recepta vrbe illa, iuxta conſuetudinem bonitatis ſuæ, Auuennicam ditionibus patris ſui reſtituit.

31 IGITVR in Gallijs magnum prodigiũ de Taureduno caſtro apparuit. ſuper Rhodanum enim fluuium in monte collocatum erat. Qui cum per dies amplius ſexaginta neſcio quem mugitum daret, tandem ſciſſus atque ſeparatus mons ille ab alio mõte ſibi pro-

pinquo, cum hominibus eccleſijs opibusque ac domibus in fluuium ruit, excluſoque amnis illius litore, aqua retrorſum petijt. Locus etenim ille ab vtraque parte à montibus concluſus erat, inter quorum anguſtias torrens defluit. Inundans ergo ſuperiorem partem, quæ ripæ inſidebant, operuit atque deleuit. adcumulata enim aqua erumpens deorſum inopinatos reperiens homines, vt deſuper fecerat, ipſos enecauit, domos euertit, iumēta deleuit, & quæ cuncta litoribus illis inſidebant, vſque ad Ianobam ciuitatem, violentia atque ſubita inundatione diripuit vel ſubuertit. Traditur à multis tantam congeriem inibi aquæ fuiſſe, vt in antedictam ciuitatem ſuper muros ingrederetur. Quod dubium non eſt, quia, vt diximus, Rhodanus in locis illis inter anguſtias montium defluit, nec habuit in latere cùm fuit excluſus, quò ſe diuerteret: commotumque montem qui deſcenderat adſemel erupit, & ſic cuncta deleuit. Quod cùm factum fuiſſet, triginta monachi, vnde caſtrum ruerat, aduenerunt: & terram illam quæ monte diruente remáſerat, fodientes, æs ſiue ferrum reperiūt. Quod dum agerent, mugitū montis, vt prius fuerat, audierunt. Sed dum à ſæua cupiditate retinentur, pars illa quæ nondum ruerat, ſuper eos cecidit, quos operuit atque interfecit, nec vltra inuenti ſunt. Similiter & ante cladē Aruernam, magnā regionem illam prodigia terruerunt. nam plerunque tres aut quatuor ſplēdores magni circa ſolē apparuerunt, quos

ruſtici Soles vocabant, dicentes: Ecce tres vel quatuor ſoles in cælo. Quadam tamen vice in calendis Octobribus, ita ſol obſcuratus apparuit, vt nec quarta quidem pars in eodem lucens remaneret, ſed teter atq; decolor apparens quaſi ſaccus videbatur. nam & ſtellá quá quidam cometem vocant, radium tanquá gladium habens ſuper regionem illam, per annũ integrũ apparuit, & cælum ardere viſum eſt, & multa alia ſigna apparuere. In eccleſia verò Aruerna, dum matutinæ celebrarentur vigiliæ in quadam feſtiuitate, auis corydalus, quá alaudam vocamus, ingreſſa, omnia luminaria quæ lucebant, alis ſuperpoſitis in tanta velocitate extinxit, vt putares ea in vnius hominis manu poſita, aqua fuiſſe ſubmerſa: in ſacrarium autem ſub velo tranſiens, cicindilem extinguere voluit, ſed ab oſtiariis prohibita atque occiſa eſt. Simile & in baſilica beati Andreæ de lychnis lucẽtibus, auis alia fecit. Iam verò adueniente ipſa clade, tanta ſtrages de populo illo facta eſt per totam regionem illá, vt nec numerari poſſit quantæ ibidem cecide rint legiones. nam cum iam ſarcofagi aut tabulæ defeciſſent, decem aut eo amplius in vna humi foſſa ſepeliebantur. Numerata ſunt autem quadam dominica in vna beati Petri baſilica, trecenta defunctorum corpora. erat enim & ipſa mors ſubita. Nam cum naſcente in inguine aut in aſcella vulnere in modum ſerpentis, ita interficiabatur homo ille à veneno, vt die altera aut tertia ſpiritum exhalaret. Sed &

ſenſum vis illa veneni auferebat ab homine. Tunc & Cato presbyter mortuus eſt. nã cùm de hac lue multi fugiſſent, ille tamen populum ſepeliens, & Miſſas dicens viritim, nunquam ab eo loco diſceſſit. Hic autem presbyter multæ humanitatis, & ſatis dilector pauperũ fuit: & credo hæc cauſa ei, ſi quid ſuperbiæ habuit, medicamentum fuit. Cautinus autem epiſcopus, cùm diuerſa loca hanc cladem timens, circumiſſet, ad ciuitatem regreſſus eſt, & hanc incurrens, paraſceue Paſſionis dominicæ obijt. Nam ipſa hora & Tetradius conſobrinus eius mortuus eſt, Tunc & Lugdunum, Biturix, Cauallonum atque Diuionum oppida ab hac infirmitate valde depopulata ſunt.

32 EO autem tempore, mortuo apud Hiſpaniá Athanoldo rege, Leuuan cum Leuuieldo fratre regnũ accepit. Defuncto igitur Leuuane, Leuuieldus frater eius totum regnum occupauit. Qui vxore mortua, Gunſuintham reginæ Brunichildis matrem accepit, duos filios de prima vxore habẽs, quorum vnus Sygiberti, alius Chilperici filiam deſpõſauit. Ille quoq; inter eos regnum æqualiter diuiſit, interficiẽs omnes illos qui reges interimere conſueuerant, non relinquens ex eis mingentem ad parietem.

33 DEFVNCTO igitur apud vrbem Conſtantinopolitaná Iuſtiniano imperatore, Iuſtinus ambiuit imperium, vir nimiæ auaritiæ deditus, contẽptor pauperum, ſenatorum ſpoliator: cui tanta fuit cupiditas, vt arcas iu-

 beret

beret fieri ferreas, in quas numiſmatis aurei talenta congereret: quem etiam ferunt in hæreſin Pelagianam dilapſum. Nam non poſt multum tempus, demens effectus, Tyberium Cæſarem ſibi adſciuit ad defenſandas prouincias ſuas, hominem iuſtum, eleemoſynarium, æquum, diſcernentem, obtinentemque victorias: quod omnibus ſupereminet bonis, etiam veriſſimum Chriſtianum. Denique Sygibertus rex, legatos ad Iuſtinianum imperatorem miſit, pacem petẽs, id eſt Vuarniarium Francum, & Firminum Aruernum, qui euntes euectu nauali, Conſtãtinopolitanam ſunt vrbem ingreſſi, locutique cum imperatore, quæ petierant obtinuerunt. Ad ſequẽtem tamẽ annum in Galliam ſunt regreſſi. Poſt hæc autem Antiochia Ægypti, & Appamia Syriæ, maximæ ciuitates, à Perſis captæ ſunt, & populus captiuus abductus. Baſilica tunc ſancti Iuliani Antiochenſis martyris graui incendio concremata eſt. Ad Iuſtinianum autem imperatorem cum magni auri pondere venerũt, petentes amicitias eius, atq; narrantes ſe imperatori Perſarũ eſſe infenſos. Venerat enim ad eos, dicẽs: Sollicitudo imperialis ſcitatur ſi fœdus initum cum eo cuſtodiatis intactum. Reſpondentibus illis, omnia ab his pollicita inlibata ſeruari. dixerunt legati, In hoc apparebit vos eius amicitias cuſtodire, ſi ignem vt ille veneratur, & vos veneremini. Reſpondẽte populo, nequaquam ſe hæc facturum, ait epiſcopus, Quæ eſt in igne deitas, vt venerari

be Aruerna vterque coniugeretur, & altercantibus inter ſe pro hac actione comitatus, audiuit Palladius ſe à Sygiberto rege debere interfici, ſed falſa hæc & maximè à Romano emiſſa deprehenſa ſunt. Tunc ille timore perterritus ita in anguſtiam grauem redactus eſt, vt minaretur ſe propria dextra perimere. Cumque à matre vel à cognato ſuo Firmino intentè adtenderetur, ne perficeret quod mente amara conceperat, per interualla horarum elapſus à matris aſpectu, ingreſſus cubiculum accepto ſpatio ſolitudinis, euaginat gladium, cornuaque enſis pedibus calcans, acumen ad pactus erexit, impreſſusque deſuper gladius ab vna ingreſſus mamilla in ſpatulam dorſi regreſſus eſt: erectus iterum ſimiliter altera mamilla perfoſſus cecidit, & mortuus eſt, quod non ſine diaboli opere perfectum ſcelus mirati ſumus. Nam prima eum plaga interficere potuit, ſi non diabolus ſuſtentaculum præbuiſſet, quòd hæc nefanda perageret, currit mater exanimis & ſupra filij corpuſculum orbata collabitur, atque omnis familia voces planctus emittit. Verum tamen ad monaſteriū Dironenſium delatus ſepulturæ mādatur, ſed non iuxta Chriſtianorum cadauera poſitus, ſed nec miſſarū ſolénia meruit, quòd non ob aliam cauſam, niſi ob iniuriam Epiſcopi hæc ei eueniſſe probantur.

35 ALBOINVS verò Longobardorū rex, qui Chlothoſindá regis Chlotharij filiam habebat, relicta regione ſua, Italiam cum qua-

tuor milium Longobardorum gente petijt. Nam commoto exercitu, cum vxoribus & liberis abiere, illic manere deliberantes. Quam regionem ingreſſi, maxime per ſeptem annos peruagantes, ſpoliatis eccleſijs, ſacerdotibus interfectis, in ſuam redigunt poteſtatem. Mortua autem Chlothoſinda vxore Alboini, aliam duxit coniugem: cuius patrem ante paucum tempus interfecerat. Qua de cauſa mulier in odio rem per virum habens, locum operiebatur, in quo poſſet iniurias patris vlciſci: vnde factum eſt, vt vnum ex famulis concupiſcens, virum veneno necaret: quo defuncto, cum famulo abijt: ſed adprehenſi, pariter interfecti ſunt. Longobardi deinceps aliũ ſuper ſe regem ſtatuunt.

36 EVNIVS quoq; cognomẽto Mummolus, à rege Gunthcramno patritiatum promeruit. De cuius militiæ origine, altius quædam repetenda putaui. Hic etenim Pœnio patre ortus, Altiſiodorenſis vrbis incola fuit. Pœnius verò huius municipij comitatum regebat. Cumque ad renouandam actionem, munera regi per filium tranſmiſit, ille datis rebus paternis, comitatum patris ambiuit, ſupplantauitque genitorem quem ſubleuare debuerat. Ex hoc verò gradatim proficiens, ad maius culmen euectus eſt. Igitur prorumpentibus Longobardis in Gallias, armatur Pericius qui nuper Celſi ſucceſſor. Concurruntque ibi, tantamque tunc ſtragem Longobardi feruntur feciſſe de Burgundionibus, vt non

poſſit

poſſit colligi numerus occiſorum: oneratiq́ue præda aſcenderunt iterum in Italiam: quibus aſcendentibus Eunius qui & Mummolus, arceſſitus à rege, patritiatus culmen meruit. Inruentibus iterum Longabardis in Gallias, & vſque Muſcias Calmes accedentibus, quod adiacet ciuitati Ebredonenſi, Mummolus exercitum mouet, & cum Burgundionibus illuc proficiſcitur. Circundatisq́ue Longobardis cum exercitu, actisq́ue concidibus, per diuortia ſiluarum inruit ſuper eos: multos interfecit, nonnullos cepit, & regi direxit. Quos ille per loca diſperſos cuſtodire præcepit, paucis quodammodo per fugam elapſis qui patriæ nunciarent.

37 FVERVNTQVE in hoc prælio Saluinus & Sagittarius fratres atque epiſcopi, qui non cruce cœleſti muniti, ſed galea aut lorica ſeculari armati, multos manibus proprijs, quod peius eſt, interfeciſſe referuntur. Hæc prima Mummoli certaminis victoria fuit. Poſt hæc Saxones, qui cum Longobardis in Italiam venerant, & iterum proruperant in Gallias, & infra territorium Regenſe, id eſt apud Stablonem villam, caſtra ponunt, diſcurrentes per villas vrbium vicinarum, diripientes prædas, captiuos abducentes, vel etiam cuncta vaſtantes. Quod cùm Mummolus comperiſſet, exercitum mouet, inruensq́ue ſuper eos multa ex his milia interfecit, & vſque ad veſperam cædere non deſtitit, donec nox quietem faceret. ignaros

enim repererat homines, & nihil de his quæ acceſſerunt autumantes. Mane autem facto ſtatuunt Saxones exercitum, præparentes ſe ad bellum, ſed intercurrētibus nuncijs pacem fecerunt. Datisq́ue muneribus Mummolo, relicta vniuerſa regionis præda, cum captiuis diſceſſerunt, iurantes prius, quòd ad ſubiectionem regnumq́ue Francorum redire deberent in Gallias. Igitur regreſſi Saxones in Italiam, adſumptis ſecū vxoribus & paruulis, vel omni ſupellectile facultatis, redire in Gallias deſtinant. Scilicet vt à Sygiberto rege collecti, in loco vnde egreſſi fuerant, ſtabilirentur. Feceruntq́ue ex ſe duos, vt aiunt, cuneos: & vnus quidem per Niceam vrbem, alius verò per Ebredunēſem venit, illam reuera tenentes viā, quam anno ſuperiore tenuerant: coniunctiq́ue ſunt in Aruernico territorio. Erat enim tunc tempus meſſium, & locus ille maxime fructus terræ ſub dio habebat, nec quicquam ex his domi incolæ recondiderant: denique accedentes in areas, ſegetes inter ſe diuidunt. Colligentesq́ue ac triturantes, frumenta dabant, nihil ex his eis qui laborauerant relinquentes. Verùm poſtquam expenſis fructibus ad litus Rhodani amnis acceſſerunt, vt tranſacto torrente, regno ſe regis Sygiberti conferrent, occurrit eis Mummolus, dicens: Non tranſibitis torrentem hunc: ecce res domini mei regis depopulaſtis, collegiſtis regis pecora, deuaſtaſtis, trucidaſtis, non aſcendetis, niſi ſatisfaciatis prius his quos exiguos reliquiſtis.

ſtis, alioquin non effugietis manus meas, niſi ponam gladium ſuper vos, & vxores & paruulos veſtros, & vlciſcar iniuriam domini mei Guntchramni regis. Tunc illi timentes valde, dantes multa numiſmatis aurei milia pro redemptione ſua, tranſire permiſſi ſunt: & ſic Aruernum peruenerunt. Erat tunc tempus, quo ferebant ibi tegulas æris inciſas pro auro: quas quiſque videns, non dubitat aliud, niſi quòd aurum probatum atque examinatum eſſet. Sic enim coloratum ingenio neſcio quo fuit: vnde nonnulli hoc dolo ſeducti, aurum dantes & æs accipientes, pauperes facti ſunt. Hi verò ad Sygibertum regem tranſeuntes, in locum vnde prius egreſſi fuerant, ſtabiliti ſunt.

38 IN regno autem Sygiberti regis, remoto ab honore Iouino rectore prouinciæ, Albinus in loco eius ſubrogatur. Magnam inter eos inimicitiam hæc cauſa geſſit. Igitur aduenientibus tranſmarinis, Vigilij archidiaconi homines, ſeptuaginta vaſa, quæ vulgo Orcas vocant, olei liquaminiſque furati ſunt, neſciente domino. Negociator autem cùm cognouiſſet ſibi rem furto ablatam fuiſſe, inquirere diligenter cœpit, quo furtum fuiſſet conditum. Hæc quærens, audijt à quodam, quòd homines Vigilij archidiaconi perpetraſſent: perueniunt hæc ad archidiaconum, qui inquirens & inueniens, nequaquam publicare, ſed excuſare ſuos cœpit, dicens: Nunquam de domo mea egreſſus eſt qui tale auderet ad-

mittere. Taliter, inquam, excuſante archidiacono, negociator ad Albinum pergit: cauſam exerit, & archidiaconum in crimine fraudis huius mixtum accuſat. Die autem ſancto Natalitij epiſcopo in eccleſia adueniéte, archidiaconus indutus alba adeſt, epiſcopum, vt mos eſt, inuitans ad altare debere procedere, ac ſolennitatem diei ſancti opportuno debere tempore celebrare. Nec mora, Albinus de ſede exiliens, adprehēſum archidiaconum coarctat. Pro quo nunquam obtinere potuerūt, nec epiſcopus, nec ciues, nec vllus maior natu, nec ipſa vox totius populi adclamantis, vt datis fideiuſſoribus, diem ſanctum archidiacono liceat cum reliquis celebrare, atque accuſatio eius in poſterum debere audiri: ſed nec ob ipſa ſacroſancta ſolēnia metum habuit, vt miniſtrum dominici altaris tali in die non auderet adripere. Quid plura? Quatuor milibus ſolidorum archidiaconum condemnauit: quod in pręſentia regis Sygiberti veniēs, quadrupla ſatisfactione, inſequente Iouino, compoſuit.

39 POST hæc tres Longobardorum duces, id eſt Amo, Zaban, ac Rhodanus Gallias inrupere. Et Amo quidem Ebredunenſem carpens viam vſque Machao villam Auennici territorij, quam Mummolus munere meruerat regio, acceſſit, ibique fixit tentoria. Zaban verò per Deinſem deſcendens vrbem. vſque Valentiam venit: ibique caſtra poſuit. Rhodanus autem Gratianopolitanam

nam vrbem adgreſſus eſt, ibique papiliones extendit. Et Amo quoque Arelatenſem debellauit prouinciam cum vrbibus quæ circumſitæ ſunt. Et vſque ipſum Lapideum campum, qui adiacet vrbi Maſſilienſi accedens, tam de pecoribus, quàm de hominibus denudauit: Aquenſibus autem obſidionem parauit, de quibus viginti duabus libris argenti acceptis abſceſſit. Sicque & Rhodanus ac Zaban in locis quibus acceſſerant fecerunt. Quæ cum Mummolo perlata fuiſſent, exercitum mouit, & Rhodano qui Gratianopolitanam vrbem debellabat, occurrit. Sed cum Eſeram fluuium exercitus laborioſe tranſiret, nutu dei animal amnem igreditur, vadum oſtendit: & ſic populus in vlteriorem ripam egreditur. Quod videntes Longobardi, nec morati, euaginatis gladijs hos adpetunt. Commiſſoque bello, intantum cæſi ſunt, vt Rhodanus ſauciatus lancea, ad montium excelſa confugeret. Exinde cum quingentis viris qui ei remanſerant, per deuia ſiluarum prorumpens, ad Zabanem peruenit, qui tunc vrbem Valentiam obſidebat: narrauitq; ei omnia quæ acta fuerant. Tunc datis pariter cũctis in prædam, ad Ebredunenſem vrbem regreſſi ſunt: ibique eis cum innumero exercitu Mummolus in faciem venit. Commiſſoque prælio, Longobardorum phalangæ vſque ad internecioné cæſæ: cum paucis duces in Italiam ſunt regreſſi. Cumque vſque Siguſium vrbem perlati fuiſſent, & eos incolæ loci durè ſuſciperent, præ-

ſertim cum Siſinnius magiſter militum à parte imperatoris in hac vrbe reſideret, ſimulatus Mummoli puer in conſpectu Zabanis, Siſinnio literas protulit, ſalutemque ex nomine Mummoli dedit dicẽs, En ipſum in proximo. Quod audiens Zaban, curſu veloci ab vrbe ipſa digreſſus, præterijt. His auditis Amo collecta omni præda, in itinere proficiſcitur: ſed reſiſtentibus niuibus, relicta præda, vix cum paucis erumpere potuit. Exterriti enim erant virtute Mummoli.

40 MVLTA enim Mummolus bella geſſit, in quibus victor extitit. Nam poſt mortem Chariberti, cùm Chilpericus Turonos ac Pictauos peruaſiſſet, quæ Sygiberto regi per pactum in partem venerant, coniunctus rex ipſe cum Gunthcramno fratre ſuo, Mummulum eligũt, qui has vrbes ad verum dominum reuocare deberet. Qui Turonos veniens, fugato exinde Chlodoueo Chilperici filio, exactis à populo ad partem regis Sygiberti ſacramentis, Pictauos acceſſit. Sed Baſilius ac Sygarius Pictaui ciues, collecta multitudine, reſiſtere voluerunt: quos de diuerſis partibus circundatos oppreſſit, obruit, interemit, & ſic Pictauos accedens, ſacramenta exegit. Hęc interim de Mummolo dicta ſufficiãt: reliqua in poſterum ſunt digerenda.

41 DE Andarchij verò interitu locuturus, prius genus ordiri placet & patriam. Hic igitur, vt adſerũt, Facilis ſenatoris ſeruus fuit, qui ad obſequiũ domini deputatus, ad ſtudia

literarum

literarum cum eo poſitus, bene inſtitutus emicuit. Nam de operibus Vigilij, legis Theodoſianæ libris, arteque calculi adplene eruditus eſt. Hac igitur ſcientia tumens, deſpicere dominos cœpit: & ſe patrocinio Lupi ducis, cùm ad vrbem Maſsilienſem ex iuſſu regis Sygiberti accederet, commendauit. De qua regreſſus, hunc ſecum abire præcepit, inſinuauitque eum diligenter Sygiberito regi, atque ad ſeruiendum tradidit. Quem ille per loca diuerſa dirigens, locum præbuit militandi. Ex hoc quaſi honoratus habitus, Aruernum venit: ibiq; cum Vrſo ciue vrbis eius amicitias inligat. Interim vt erat acris ingenij, filiam eius deſponſare deſiderans, loricam vt ferunt, in libellari quo carthæ abdi ſolitæ ſunt, recondit, dicens mulieri coniugique Vrſi, quia multitudinem aureorum meorum amplius quàm ſaxdecim milia in hoc libellari recõditam tibi commendo, quod tuum eſſe poterit, ſi mihi filiam tuam præſtiteris deſponſari.

Sed quid nõ mortalia pectora cogis, Auri ſacra fames?

Promiſit mulier hæc ſimpliciter credens, abſente viro, huic deſponſari puellam. At ille regreſſus ad regem, præceptionem ad iudicem loci exhibuit, vt puellam hanc ſuo matrimonio ſociaret dicens, Quia dedi arram in deſponſatione eius. Negauit autem vir ille dicens: Quia neque te noui vnde ſis, neque aliquid de rebus tuis habeo. Qua intentione pullulante ac vehementius increſcente, Andarchius expetijt Vrſum regis præſentia arceſſi-

ri. Cumque veniſſet apud villam Brennacum, requirit hominē alium Vrſum nomine. quem ad altare clam adductū, iurare fecit ac dicere: Per hunc locū ſanctū & reliquias martyrū beatorum, quia ſi filiam meam tibi in matrimonio non tradidero, ſexdecim milia ſolidorū tibi ſatiſfacere non morabor. Stabant enim teſtes in ſacrario, auſcultantes occulte verba loquētis, ſed perſonam quæ loqueretur penitus non videntes. Tunc Andarchius demulſit verbis lenibus Vrſum, fecitq; eum ſine regis præſentia reuerti ad patriam. Factoq; ex hoc iuramento, breue ſacramētorum, regi illo protulit diſcedenti dicēs: Hæc & hæc mihi Vrſus ſcripſit: & ideo gloriæ veſtræ præceptionem depoſco, vt filiam ſuam mihi tradat in matrimonio. Alioquin mihi liceat res eius poſsidere, donec ſexdecim milibus ſolidorum acceptis, me ab hac cauſa remoueā. Tūc adeptis præceptionibus, Aruernum redijt: oſtēdit iudici iuſsionem regis. Vrſus autē ſe in Villauum territoriū contulit. Cumq; res eius huic conſignarentur, & hic in Villauum acceſsit. Ingreſſusq; vná Vrſi domum, cœnam ſibi præcepit præparari, atq; aquas quibus ablueretur calefieri iubet. Sed cum ſerui domus minime rudi domino parerēt, alios fuſtibus, alios virgis cædit, nonnullis capita percutiens ſanguinem elicuit. Turbata ergo familia, præparatur cœna, abluitur hic aquis calidis, inebriatur vino, & ſe collocat ſuperſtratum. Erant autē cum eo ſeptē pueri tantum. Cumq; non minus ſomno quàm vino ſepul-

pulti altius obdormiſſent, congregata familia, oſtia domus quę erat ex ligneis fabricata tabulis, claudit. Acceptisq́; clauibus, metas annonæ, quæ aderant elidit: ac circa domũ & ſupra domum adgregatis his aceruis annonæ quæ tunc in manipulis erat, ita vt operta ex his domus cerneretur omnino, tũc immiſſo per partes diuerſas igne, cùm iam ſuper hos infelices materia ædificij exuſta dirueret, excitantur, emittunt voces: ſed nõ fuit qui exaudiret, donec tota domo aduſta ipſos pariter ignis adſorberet. Vrſus verò metuens, baſilicam ſancti Iuliani expetijt: datisq́ue regi muneribus, res ſuas in ſolidum recepit.

47 CHLODOVEVS verò Chilperici filius de Turonico eiectus, Burdegalam abijt. Denique cum apud Burdegalẽſem ciuitatem nullo prorſus inquietãtę reſideret, Sigulfus quidã à parte Sygiberti, ſe ſuper eum obiecit. quẽ fugiẽtem cum tubis & buccinis quaſi labentem ceruum fugans, inſequebatur. qui vix ad patrẽ regredi liberum habuit aditum. Tamen per Andegauos regreſſus, ad eum redijt. Cum autem contentio inter Guntheramnum & Sygibertum reges verteretur, Gunthcramnus rex apud Pariſios omnes epiſcopos regni ſui congregat, vt inter vtroſque quid veritas haberet, edicerent. Sed vt bellum ciuile in maiore pernicitatę creſceret, eos audire peccatis facientibus diſtulerunt. Chilpericus autem rex in ira commotus, per Theodobertum filium ſuum ſeniorem, qui à Sygiberto

quondam adprehenſus ſacramentum dederat vt ei fidelis eſſet, ciuitates eius peruadit, id eſt Turonos & Pictauos, & reliquas citra Ligerim ſitas. Qui Pictauos veniēs contra Gundobaldum ducem pugnauit. Terga autē vertēte exercitu partis Gundobaldi, magnam ibi ſtragem de populo illo fecit. Sed & de Turonica regione maximam partem incēdit, & niſi ad tempus manus dediſſent, totam continuo debellaſſet. Commoto autem exercitu Lemouicinum, Cadurcinum, vel reliquas illorum prouincias peruadit, vaſtat, euetit, eccleſias incēdit, miniſteria detrahit, clericos interficit, monaſteria virorum deijcit, puellas deludit, & cuncta deuaſtat, fuitque illo in tempore peior in eccleſijs gemitus, quàm tempore perſecutoris Diocletiani.

48 ET adhuc obſtupeſcimus & admiramur, cur tantæ ſuper eos plagæ irruerant: ſed recurramus ad illud quod parētes eorum egerunt, & iſti perpetrāt: illi poſt prædicationem ſacerdotum, de fanis ad eccleſias ſunt conuerſi: iſti quotidie de eccleſijs prædas detrahunt. illi ſacerdotes domini ex toto corde venerati ſunt, & audierunt: iſti non ſolū non audiunt, ſed etiam perſequuntur. illi monaſteria & eccleſias ditauerunt: iſti eas diruunt ac ſubuertunt. Quid de Latta monaſterio referam, in quo beati Martini habentur reliquiæ? cum ad eum vnus cuneus hoſtium aduentaret, & fluuium qui propinquus eſt, tranſire diſponeret, vt monaſterium expoliaret, clamauerunt mo-

nachi

nachi dicentes: Nolite ô barbari, nolite huc tranſire. Beati enim Martini iſtud eſt monaſterium. Hæc audientes eorum multi compuncti à dei timore regreſsi ſunt. Viginti tamen ex ipſis, qui non metuebant deum, neque beatum confeſſorem honorabant, aſcēdentes nauem illuc tranſgrediuntur, & inimico ſtimulante, monachos cædunt, monaſterium euertunt, resque diripiunt, de quibus facientes ſarcinas, naui imponunt. Ingreſsique fluuium, protinus vibrante carina huc illucque feruntur. Cumque amiſſo auxilio remorum, haſtilibus lancearum in fundum aluei defixis remeare conarentur, nauis ſub pedibus eorum dehiſcit, & vniuſcuiuſque ferrum quod contra ſe tenebat, pectori difigitur, tranſuerberatique cuncti à proprijs iaculis interimuntur. Vnus tantū ex ipſis qui eos increpabat, ne iſta committerent, remanſit inlæſus. Quod ſi hoc quis fortuitu eueniſſe iudicat, cernat vnū inſontē plurimis euaſiſſe de noxijs. Quibus interfectis, monachi ipſos & res ſuas ex alueo detrahētes, illos ſepeliētes res domi reſtituūt.

49 DVM hæc agerētur, Sygibertus rex gentes illas quæ vltra Rhenum habentur, cōmouet, & bellum ciuile ordiens, contra fratrē ſuum Chilpericum ire deſtinat. Quod audiēs Chilpericus, ad fratrem ſuum Gunthcramnū legatos mittit. Qui cōiuncti pariter fœdus ineunt, vt nullus fratrē ſuum perire ſineret. Sed cum Sygibertus gentes illas adducēs veniſſet, & Chilpericus de alia parte cum ſuo exercitu

reſideret, nec haberet rex Sygibertus ſuper fratrē iturus, vbi Sequanam fluuium trāſmearet, fratri ſuo Gunthcrāno mandat dicēs: Niſi me permiſeris per tuam ſortem hunc fluuium tranſire, cum omni exercitu meo ſuper te pergam. Quod ille timens, fœdus cum eodē inijt, eumq; tranſire permiſit. Denique ſentiēs Chilpericus, quòd Cunthcramnus, ſcilicet relicto eo ad Sygibertū tranſiſſet, caſtra mouit & vſq; Aualocium Carnotenſem vicum abijt. Quem Sygibertus inſecutus, campum ſibi præparari petijt. Ille verò timens, ne cōliſo vtroque exercitu, etiam regnū eorum cōrueret, pacē petijt, ciuitatesq; eius quas Theodobertus male peruaſerat, reddidit, deprecans vt nullo caſu culparentur earum habitatores, quos ille iniuſte igni ferroq; obprimēs adquiſierat. Vicos quoque qui circa Pariſios erant, maxime tunc flāma conſumpſit, & tam domus quàm res reliquæ ab hoſte direptæ ſunt, vt etiam & captiui ducerentur. Obteſtabatur enim rex, ne hæc fierent: ſed furorem gētium quæ de vlteriore Rheni amnis parte venerant, ſuperare non poterat. ſed omnia patienter ferebat, donec redire poſſet ad patriam. Tunc ex gentilibus illis contra eum quidam murmurauerunt, cur ſe à certamine ſubſtraxiſſet. Sed ille, vt erat intrepidus, aſcenſo equo, ad eos dirigit, eosq; verbis lenibus demulſit, multos ex eis poſtea lapidibus obrui præcipiens. Sed nec hoc ſine beati Martini fuiſſe virtute ambigitur, vt hi ſine bello pacificarētur. Nam in ipſa die qua hi pacem

fecerunt,

fecerũt, tres paralytici ad beati baſilicam ſunt directi, quod in ſequẽtibus libris domino iuuante diſſeremus.

50 DOLOREM enim ingerit animo, iſta ciuilia bella referre. Nam poſt annũ iterũ Chilpericus ad Gunthcramnum fratrẽ ſuum legatos mittit dicens: Veniat frater meum, & videamus nos, & pacificati perſequamur Sygibertum inimicũ noſtrum. Quod cum fuiſſet factum, ſeq; vidiſſent, ac muneribus honoraſſent, cõmoto Chilpericus exercitu vſque Rhemos acceſsit, cuncta incendens atque debellans. Quod audiens Sygibertus, iterum conuocatis gentibus illis quarum ſupra memoriã fecimus, Pariſios venit, & cõtra fratrem ſuum ire diſponit, mittens nuncios Dunenſibus & Turonicis, vt cõtra Theodobertum ire deberent. Quod illi diſsimulantes, rex Godegiſilũm & Gunthcramnum duces in capite dirigit. Qui commouentes exercitum aduerſus eum, pergunt. At ille derelictus à ſuis, cũ paucis remanſit: ſed tamen ad bellum exire non dubitat. Ineuntes autem prælium, Theodobertus euictus, in campo proſternitur, & ab hoſtibus exanime corpus, quod dici dolor eſt, ſpoliatur. Tunc ab Arnulfo quodam collectus, ablutusq; ac dignis veſtibus eſt indutus, & ad Engoliſmenſem ciuitatem ſepultus. Chilpericus verò cognoſcens, quòd iterum ſe Gunthcramnus cum Sygiberto pacificaſſet, ſe infra Tornacenſes muros cum vxore & filijs ſuis communiuit.

51 In eo anno fulgur per cælũ diſcurriſſe viſum eſt, ſicut quondam ante mortem Chlotharij factum vidimus. Sygibertus verò obtẽtis ciuitatibus illis, quæ citra Pariſios ſunt poſitę, vſq; Rothomagenſem vrbem acceſsit, volens eaſdem vrbes hoſtibus cedere. Quod ne faceret, à ſuis prohibitus eſt. regreſſus inde, Pariſios eſt ingreſſus: ibiq; ad eum Brunichildis cum filijs venit. Tunc Franci, qui quondam ad Childebertum aſpexerant ſeniorẽ, ad Sygibertum legationem mittunt, vt ad eos veniẽs, derelicto Chilperico, ſuper ſeipſum regem ſtabilirent. Ille verò hæc audiens, miſit qui fratrem ſuum in ſuprà memorata ciuitate obſiderent, ipſe illuc properare deliberans. Cui ſanctus Germanus epiſcopus dixit, Si abieris, & fratrẽ truum interficere nolueris, viuus & victor redibis: ſinautem aliud cogitaueris, morieris: ſic enim dominus per Salomonem dixit: Foueam quam fratri tuo parabis, in eam cõrues. Quod ille peccatis facientibus, audire neglexit. Veniente autem illo ad villam, cui nomen eſt Victoriacum, collectus eſt ad eum omnis exercitus, impoſitoq; ſuper clypeo ſibi regem ſtatuunt. Tunc duo pueri cum cultris validis, quos vulgo Scramaſaxos vocãt, infecti veneno, maleficati à Fredegũde regina, cũ aliã cauſam ſe gerere ſimularẽt, vtraq; ei latera feriũt. At ille vociferans, atq; conruẽs, non pòſt multo ſpacio emiſit ſpiritum: ibiq; & Charegiſilus cubicularius eius conruit: ibi & Sygila qui quondam ex Gothia venerat, multum lacera-

tus eſt:& poſtea ab Chilperico rege comprehenſus, incenſis cum cauterijs candentibus omnibus iuncturis, ac membratim ſeparatus, crudeliter vitam finiuit. Fuit autem Charegiſilus ille tam leuis opere, quàm grauis cupiditate: de minimis conſurgens, magnus per adulationes cum rege effectus eſt: cōpetitor rerum alienarum, teſtamentorumq; effractor: cui talis fuit vitæ exitus, vt non mereretur voluntatem propriam morte imminente complere, qui aliorum voluntates ſæpe deſtruxerat. Chilpericus autem in ancipiti caſu defixus, in dubium habebat, an euaderet, an periret, donec ad eum miſsi veniunt de fratris obitu nunciantes. Tunc egreſſus à Tornaco cum vxore & filijs, eum veſtitum apud Lambros vicum ſepeliuit. Vnde poſtea Sueſsionas in baſilica ſancti Medardi, quam ipſe ædificauerat, tranſlatus, ſecus Chlotharium patrē ſuum ſepultus eſt. Obijt autem quartodecimo regni ſui anno, ætate quadragenaria. A tranſitu ergo Theodoberti ſenioris vſq; ad exitum Sygiberti, ſupputantur anni xxix. Inter exitum verò eius & nepotis ſui Theodoberti, fuere dies xviij. Mortuo autem Sygiberto, regnauit Childebertus filius eius pro eo. A principio vſque ad diluuium, anni bis mille ducenti quadraginta duo. A diluuio autem vſque ad Abraham, anni nongēti quadraginta duo. Ab Abraham verò vſque ad egreſſum filiorum Iſrael ex Ægypto, anni CCCCLXII. Ab egreſſu filiorum Iſrael ex Ægypto vſq; ad ædificatio-

nem templi Salomonis,anni cccclxxx. Ab ædificatione ergo templi vſque ad deſolationem eius,& tráſmigrationem in Babyloniam, anni ccclx. A tranſmigratione igitur vſque ad paſsionem domini,anni ſexcenti lxviij. A paſſione domini vſque ad tranſitum ſancti Martini,anni ccccxij. A tranſitu ſancti Martini vſq; ad tranſitum Chlodouei regis, anni cxij. A tranſitu Chlodouei regis vſque ad tranſitum Theodoberti, anni xxxvij. A tranſitu Theodoberti vſque ad exitum Sygiberti,anni xxix. Qui ſunt ſimul anni, quinquies mille ſeptingenti quadraginta quatuor.

GREGORII TVRONICI HISTORIARVM

LIBER QVINTVS.

TEDET me bellorum ciuilium diuerſitates quæ Francorum gentem & regnum valde proterũt, memorare:in quo quod peius eſt,tempus illud quod dominus de dolorũ prædixit initio,iam videmus.Conſurgit pater in filium, filius in patrem: frater in fratrem, proximus in propinquum.Debebát enim eos exempla anteriorum regum terrere,qui vt diuiſi,ſtatim ab inimicis ſunt interempti. Quotiés & ipſa vrbs

vrbium,

vrbium, & totius mundi caput, iniens bella ciuilia, ruit: quo ceſſante, rurſum quaſi ab humo ſurrexit. Vtinam & vos ô reges in his prælia in quibus parētes veſtri deſudauerũt, exercere-mini, vt gentes veſtra pace conterritæ, veſtris viribus premerētur. Recordamini quid caput victoriarum veſtrarũ Chlodoueus fecerit, qui aduerſos reges interfecit, noxias gentes eliſit, patrias gētes ſubiugauit: quarũ regnum vobis integrum inlæſumq; reliquit. Et cum hoc face ret, neq; aurum, neque argētum ſicut nunc eſt. in theſauris veſtris habebatur. Quid agitis? quid quæritis? quid non abundatis? In domibus deliciæ ſupercreſcunt: in promptuarijs, vinum, triticum, oleumq; redundat: in theſauris aurum atque argentum coaceruatur. Vnum vobis deeſt, quòd pacem non habentes, dei gratia indigetis. Cur vnus tollit alteri ſuum? cum alter concupiſcit alienum? Cauete illud quæſo apoſtoli: Si inuicem mordetis & comeditis, videte ne ab inuicem conſumamini. Scrutamini diligenter veterum ſcripta, & videbitis quid ciuilia bella parturiant. Requirite quid de Carthaginēſibus ſcribat Oroſius: qui cum poſt ſeptingentos annos ſubuerſam dicat ciuitatem & regionem eorum, addidit: Quæ res eam tandiu ſeruauit? concordia. Quæ res eam poſt tanta deſtruxit tempora? diſcordia. Cauete diſcordiam, cauete bella ciuilia quæ vos populumque veſtrum expugnant. Quid aliud ſperandum erit, niſi cum exercitus veſter ceciderit, vos ſine ſola-

tio relicti, atque à gentibus aduerſis obpreſsi protinus conruatis? Si te ô rex, bellum ciuile delectat, illud quod apoſtolus in hominẽ agi meminit, exerce, vt ſpiritus cõcupiſcat aduerſus carnẽ, & vitia virtutibus cedant, & tu liber capiti tuo, id eſt Chriſto ſeruias, qui quondam radici malorum ſeruieras compeditus.

1 IGITVR interempto Sygiberto rege apud victoriacum villam, Brunichildis regina cum filijs Pariſijs reſidebat. Quod factum cum ad eam perlatũ fuiſſet, & conturbata dolore ac luctu, quid ageret, ignoraret, Gundobaldus dux adprehenſum Childebertum filium eius paruulum furtim abſtulit: ereptumque ab imminenti morte, collectisque gentibus, ſuper quas pater eius regnum tenuerat, regem inſtituit, vix luſtro ætatis vno iam peracto. qui die dominici natalis regnare cœpit. Anno igitur primo regni eius, Chilpericus rex Pariſios venit, adprehenſamque Brunichildem, apud Rhothomagenſem ciuitatem in exilium truſit, theſaurosque eius quos Pariſios detulerat, abſtulit. Filias verò eius Meledis vrbe teneri præcepit. Tunc Rucculenus cum Cœnomannicis Turonos venit, & prædas egit, & multa ſcelera fecit: quod in ſequenti qualiter à virtute beati Martini pro tantis malis quæ geſsit, percuſſus interijt, memoramus.

2 CHILPERICVS verò filium ſuum Meroueum cum exercitu Pictauos dirigit. At ille relicta ordinatione patris, Turonos venit, ibiq;

ibique & dies ſanctos paſchæ tenuit: multum enim regionem illam exercitus eius vaſtauit. Ipſe verò ſimulans ad matrem ſuam ire velle, Rothomagum petijt, & ibi Brunichildi reginæ coniungitur: eamque ſibi in matrimonio ſociauit. Hæc audiens Chilpericus, quòd ſcilicet contra fas legemque canonicam vxorem patrui accepiſſet, valde amarus, dicto citius ad ſupra memoratum oppidum dirigit. At illi cum hæc cognouiſſent, quòd eoſdem ſeparare decerneret, ad Baſilicam ſancti Martini quæ ſuper muros ciuitatis ligneis tabulis fabricata eſt, confugium faciunt. Rex verò adueniens, cum in multis ingenijs eos exinde auferre niteretur, & illi doloſe eum putantes facere non crederent, iurauit eis dicens: Si, inquit, volũtas dei foret, ipſe hos ſeparare non conaretur. Hæc illi ſacramenta accipientes, de baſilica egreſsi ſunt, exoſculatisque & dignanter acceptis epulauit cum eis. Poſt dies verò paucos, adſumpto ſecum rex Merouco, Sueſsionas redijt.

3 CVM autem ibidem commorarentur, collecti aliqui de Campania, Sueſsionas vrbẽ adgrediuntur, fugataque ex ea Fredegunde regina, atque Chlodoueo filio Chilperici, volebant ſibi ſubdere ciuitatem. Quod vt Chilpericus rex comperit, cum exercitu illuc dirigit, mittens nuncios ne ſibi iniuriam facerent, & excidium de vtroque eueniret exercitu. Illi autem hæc negligentes, præparentur ad bellum: commiſſoque prælio inualuit pars

Chilperici, atque fugauit partem ſibi aduerſam, multos ex ea ſtrenuos atque vtiles viros proſternens, fugatisq; reliquis Sueſsionas ingreditur. Quæ poſtquã acta ſunt, rex propter cõiugationem Brunichildis, ſuſpectum habere cœpit Meroueum filium ſuum, dicens, hoc prælium eius nequitia ſurrexiſſe: ſpoliatumq; armis, datis cuſtodibus liberè cuſtodiri præcepit, tractans quid de eo in poſterum ordinaret. Godinus autem, qui à ſorte Sygiberti ſe ad Chilpericum tranſtulerat, & multis ab eo muneribus locupletatus eſt, caput belli iſtius fuit: ſed in campo victus, primus fuga dilabitur: villas verò quas ei rex à fiſco in territorio Sueſsionico indulſerat, abſtulit, & baſilicæ cõtulit beati Medardi. Ipſe quoque Godinus nõ poſt multum tẽpus repentina morte præuentus, interijt. Cuius coniugem Rauchingus accepit, vir omni vanitate repletus, ſuperbia tumidus, elatione proteruus: qui ſe ita cum ſubiectis agebat, vt non cognoſceret in ſe aliquid humanitatis habere, ſed vltra modum humanæ malitiæ atque ſtultitiæ in ſuos deſæuiens, nefanda mala gerebat. Nam ſi ante eum, vt adſolet, conuiuio vtentem puer cereum tenuiſſet, nudari eius tibias faciebat, atque tandiu in his cereum comprimi donec lumine priuaretur: iterum cum inluminatus fuiſſet, ſimiliter faciebat, vſque dum totæ tibiæ famuli tenẽtis exurerentur. Quòd ſi vocem emitere, aut ſe de loco illo alia in parte mouere conatus fuiſſet, nudus ilico gladius imminebat: fiebatque vt

hoc

hoc flente, iſte magna lætitia exultaret. Aiebát enim quidam, eo tẽpore duo de famulis eius, vt ſæpe contingit, mutuo ſe amore dilexiſſe, virum ſcilicet & puellam. Cumque hæc dilectio per duorum annorum aut eo amplius ſpacia traheretur, coniuncti pariter eccleſiam petierunt. Quod cùm Rauchingus comperiſſet, accedit ad ſacerdotem loci: rogat ſibi protinus reddi ſuos famulos excuſatos. Tunc ſacerdos ait ad eum: Noſti enim quæ veneratio debeat impendi eccleſijs dei: non enim poteris eos accipere, niſi vt fidẽ facias de permanente eorum coniunctione: ſimiliter & vt de omni pœna corporali liberi maneant, repromittas. At ille, cùm diu ambiguus cogitatione ſiluiſſet, tandem conuerſus ad ſacerdotem, poſuit manus ſuas ſuper altare cum iuramento, dicens: Quia nunquam erunt à me ſeparandi, ſed potius ego faciam, vt in hac coniunctione permaneant: quia quanquam mihi moleſtum fuerit, quòd abſque mei conſilij conniuẽtia talia ſint geſta, illud tamen libens amplector, quod nec hic ancillam alterius, neq; hæc extranei ſeruũ acceperit. Credidit ſacerdos ille ſimpliciter promiſsioni hominis callidi, reddiditque homines excuſatos. Quibus ille acceptis, & gratias agens, abſceſsit ad domum ſuam: & ſtatim iuſsit elidi arborem, truncatamq; columnam eius per capita cuneo ſciſſam præcepit excauari: effoſſaque in altitudine trium aut quatuor pedum, humo deponi vas iubet in foueam. Ibiq; puellam vt mortuam componẽs,

puerum deſuper iactari præcepit: poſitoque opertorio, foſſam humo repleuit, ſepeliuitque eos viuentes dicens, Quia non fruſtraui iuramentum meum, vt non ſepararentur hi in ſempiternum. Quæ cum ſacerdoti nunciata fuiſſent, cucurrit velociter: & increpans hominẽ vix obtinuit vt detegerentur. Veruntamen puerum viuum extraxit, puellam verò reperit ſuffocatam. In talibus enim operibus valde nequiſsimus erat, nullam aliam habẽs potius vtilitatem, niſi in cachinnis ac dolis, omnibusque peruerſis rebus. Vnde non immerito taliter exceſsit à vita qui talia geſsit, cùm frueretur hac vita, quod in poſterum digeſturi ſumus. Syggo quoque referendarius qui annulum regis Sygiberti tenuerat, & ab Chilperico rege ita prouocatus erat, vt ſeruitium quod tempore fratris ſui habuerat, obtineret, ad Childebertum regem Sygiberti filium relicto Chilperico tranſiuit, resque eius quas in Sueſsionico habuerat, Anſoualdus obtinuit. Multi autem & alij de his qui ſe de regno Sygiberti ad Chilpericum tradiderant, receſſerunt. Vxor quoque Syggonis non pòſt multo tempore ſpacio obijt: ſed ille aliam rurſus accepit.

4 HIS diebus Rucculenus ab Chilperico miſſus, Turonos aduenit cum magna iactãtia, & vltra Ligerim caſtra ponens, nuncios ad nos direxit, vt ſcilicet Gunthcramnũ, qui tunc de morte Theodoberti impetebatur, à Baſilica ſancta deberemus extrahere. Quod ſi non faceremus,

faceremus, & ciuitatem, & omnia ſuburbana eius iuberet incēdio concremari. Quo audito mittimus ad eum legationem, dicentes: Hæc ab antiquo facta non fuiſſe quæ hic fieri depoſcebat: ſed nec modo permitti poſſe, vt baſilica ſancta violaretur. Quod ſi fieret, nec ſibi fore proſperum, nec regi qui hæc iuſſa mandaſſet: metueretq; magis ſanctitatem antiſtitis, cuius virtus heſterna die paralyticam direxiſſet. Nihil ex his ille formidans, cùm in domo eccleſiæ vltrà Ligerim reſideret, domū ipſam quæ clauis adfixa erat, diſſecat. Ipſos quoque clauos Cœnomannici qui tunc cum eodē aduenerant, impletis follibus portant, annonas euertunt, & cuncta deuaſtant. Sed dum hæc Rucculenus agit, à deo percutitur, morboque regio croceus effectus, mandata aſpera remittit, dicēs: Niſi hodie proieceritis Guntchramnum ducem de baſilica, ita cuncta virētia quæ ſunt circa vrbē adteram, vt dignus fiat aratro locus ille. Interim aduenit dies ſanctus Epiphaniæ: & hic magis ac magis torqueri cœpit. Tunc accepto à ſuis conſilio, amne tranſacto, ad ciuitatē accedit. Denique cùm pſallētes de eccleſia egreſsi ad ſanctam baſilicam properarent: hic poſt crucem præcedētibus ſignis, equo ſuperpoſitus ferebatur. Verùm vbi baſilicam ſanctam introijt, mox furor minātis intepuit: regreſſusq; ab eccleſia, nihil cibi ea die accipere potuit. Exinde cùm valde anhelus eſſet, Pictauū abijt. Erant enim dies ſanctæ quadrageſimæ, in qua fœtus cuniculorū ſæpe co-

medit. Diſpoſitis verò actionibus,quibus in
Calēdis Martijs ciues Pictauos vel adfligeret,
vel damnaret, pridie animam reddidit: & ſic
ſuperbia,tumorq́; quieuit.

5 EO tēpore Felix Namneticæ vrbis epi
ſcopus,literas mihi ſcripſit,plenas obprobrijs,
ſcribēs etiam fratrē meum ob hoc interfectū,
eo quòd ipſe cupidus epiſcopatus,epiſcopum
interfeciſſet.Sed vt hæc ſcriberet,villā eccleſię
concupiuit.Quam cùm dare nollē,euomuit in
me,vt dixi,plenus furore,obprobria mille.Cui
aliquādo ego reſpondi,Memēto dicti prophe-
tici: Væ his qui iungunt domū ad domum, &
agrum ad agrū copulant.nunquid ſoli inhabi-
tabunt terram?O ſi te habuiſſet Maſsilia ſacer
dotem,nunquā naues oleum, aut reliquas ſpe
cies detuliſſent, niſi tantū chartam quo maio-
rem opportunitatem ſcribēdi ad bonos infa-
mandos haberes.Sed paupertas chartæ,finem
imponit verboſitati: immēſæ enim erat cupi-
ditatis atq; iactantiæ. Sed ego iſta poſtponēs,
ne illi ſimilis appaream,illud explicabo,quali-
ter germanus meus ab hac luce migrauerit,&
quàm velocem in percuſſorem eius dominus
præſtiterit vltionem.Conſeneſcēte beato Te-
trico eccleſię Lingonicę ſacerdote,cum Lam-
padium diaconum quem creditorem habuit,
deieciſſet,& frater meus dū pauperibus quos
ille male ſpoliauerat, opitulari cupiēs conſen-
ſiſſet in eius humiliationem,odium ex hoc in-
currit.Interea beatus Tetricus à ſanguine ſau-
ciatur:cui cum nulla medicorum fomenta va-
lerent,

lerent, conturbati clerici, & à paſtore vtpote deſtituti, Mondericũ expetunt: qui à rege indultus ac tonſuratus, epiſcopus ordinatur, ſub ea ſpecie, vt dum beatus Tetricus viueret, hic Ternodorenſe caſtrũ, vt archipresbyter regeret, atque in eo commoraretur: migrante verò deceſſore, iſte ſuccederet. In quo caſtro dum habitaret, irã regis incurrit: adſerebatur enim cõtra eum, quòd ipſe Sygiberto regi aduerſus fratrem ſuum Gunthcramnũ venienti, alimenta & munera præbuiſſet. Igitur extractus à caſtro, in exilium ſuper ripam Rhodani in turri quadam arcta atque detecta retruditur: in qua per duos ferè annos cum grandi cruciatu cõmoratur. Obtinente beato Nicetio epiſcopo, Lugdunum regreditur: habitauitque cum eo per duos menſes. Sed cùm obtinere non poſſet à rege, vt in locum vnde deiectus fuerat, reſtitueretur, nocte per fugam lapſus ad Sygiberti regnum tranſijt, & apud Ariſitenſem vicum epiſcopus inſtituitur, habens ſub ſe plus minus diœceſes quindecim, quas primũ Gothi quidam tenuerant, nunc verò Dalmatius Ruthenenſis epiſcopus vendicabat. Quo abeunte iterum Lingonici Silueſtrum propinquum, vel noſtrũ, vel beati Tetrici epiſcopum expetunt. Sed vt eum peterẽt, fratris mei hoc inſtinctu fecerunt. Interea tranſeunte beato Tetrico, hic tõſo capite, presbyter ordinatur, accepta omni poteſtate de rebus eccleſiæ: qui verò vt benedictionem epiſcopalem Lugduni accipiat, iter parat. Quæ dum aguntur, ipſe

quia iam diu epilepticus erat, ab hoc morbo correptus, aſperius extra ſenſum factus, & per dies duos aſsiduè dans mugitũ, tertia die ſpiritum exhalauit. Quibus peractis, Lampadius, vt ſuperius diximus, ab honore & facultate priuatus in odio Petri diaconi, cum filio Silueſtri coniungitur, machinans atque confirmans patrem ſuum ab ipſo fuiſſe maleficijs interfectum. At ille ætate iuuenis, ſenſu leuis, cõtra eum cõmouetur, ipſum impetẽs publicè parricidã. Porrò ille hæc audiens, facto placito in præſentia ſancti Nicetij epiſcopi auunculi matris meæ, Lugdunum dirigitur: & ibi Syagrio epiſcopo coram adſtante, & alijs ſacerdotibus multis cum ſecularium principibus, ſe ſacramento exuit: nunquam ſe in mortem Silueſtri mixtum fuiſſe. Poſt duos verò annos inſtigatus iterum à Lampadio filius Silueſtri, adſequutus in via Petrum diaconum, lancea ſauciatum interfecit. Quod cùm factum fuiſſet, de eo loco eleuatus, & ad diuionemſe delatus caſtrũ, ſecus ſanctum Gregoriũ proauum noſtrum ſepelitur. Iſte verò fugam iniens, ad Chilpericum regem tranſijt facultatibus ſuis fiſco regis Gunthcramni dimiſsis. Cumq; per diuerſa vagaretur pro commiſſo ſcelere, nec ei eſſet locus firmus ad commorãdum: tandem, vt credo, contra eum ſanguine inſonte ad diuinam potentiam proclamante, in quodam loco dum iter ageret, innocentem hominem euaginatio gladio interemit. Cuius parentes condolentes propinqui exitum, commota ſeditione

ditione, extractis gladijs, eum in fruſtá concidunt, membratimq; diſpergunt. Talem iuxta iudicium dei exitum miſer accepit, vt qui propinquum innocentem interemerat, ipſe nocens diutius non maneret: nam tertio hæc ei euenerunt anno. Denique Silueſtri poſt tranſitum, Lingonici iterum epiſcopum flagitantes, Pappolum qui quondam archidiaconus Auguſtodunenſis fuerat, accipiunt: qui multa, vt adſerunt, egit iniqua, quæ à nobis prætermittuntur, ne detractores fratrum eſſe videamur: tamen qualem habuerit exitum, non omittam. Anno octauo epiſcopatus ſui, dum diœceſes ac villas eccleſiæ circumiret, quadam nocte dormienti apparuit illi B. Tetricus vultu minaci. Cui ita, Quid tu, inquit, hic Pappole? vt quid ſedem meam polluis? vt quid eccleſiam peruadis? vt quid oues mihi creditas ſic diſpergis? cede loco, relinque ſedem, abſcede longius à regione. Et hæc dicens, virgam quam habebat in manu, pectori eius cum ictu valido impulit. In quo ille euigilans, dum cogitat quid hoc eſſet, ficta in loco illo defigitur, ac dolore maximo cruciatur. Abhorret cibum potumque, & mortem iam ſibi proximam præſtolatur. Quid plura? Tetia die cùm ſanguinem ore proijceret, expirauit. Exinde elatus Lingonas, eſt ſepultus. In cuius locum Mummolus abbas quem Bonum cognomento vocant, epiſcopus ſubſtituitur: quem multi magnis laudibus proſequuntur, eſſe eum caſtum, ſobrium, modera-

tum, ac in omni bonitate promptiſsimum, a-
mantem iuſtitiam, charitatem, omni inten-
tione diligētem. Qui accepto epiſcopatu, co-
gnoſcens quòd Lampadius multum de rebus
fraudaſſet eccleſiæ, ac de ſpolijs pauperum,
agros, vineasque, vel mancipia congregaſſet,
eum ab omni re nudatum à præſentia ſua iuſ-
ſit abigi. Qui nunc in maxima paupertate de-
gens, manibus proprijs victum quærit. Hæc
de his ſufficiant.

6 ANNO verò quo ſupra, id eſt quo mor-
tuo Sygiberto Childebertus filius eius regna-
re cœpit, multæ virtutes ad ſepulchrum beati
Martini apparuerũt, quas in illis libellis ſcripſi
quos de ipſis miraculis componere tētaui. Et
licet ſermone ruſtico, tamen celare paſſus non
ſum, quæ aut ipſe vidi, aut à fidelibus relata co
gnoui. hic tantum quid negligētibus euenerit,
qui poſt virtutē cœleſtē terrena medicamenta
quęſierũt, exſoluam, quia ſicut per gratiā ſani-
tatum, ita & per caſtigationē ſtultorũ virtus e-
ius oſtēditur. Leonaſtes Biturigis archidiaco-
nus decidētibus cataractis, lumine caruit ocu
lorũ. Qui cùm per multos medicos ambulans,
nihil omnino viſionis recipere poſſet, acceſsit
ad baſilicā beati Martini: vbi per duos aut tres
menſes cõſiſtens, & ieiunās aſsiduè, lumen vt
reciperet flagitabat. Adueniēte autē feſtiuita-
te, clarificatis oculis cernere cœpit: regreſſus
quoq; domũ, vocato quodam Iudæo, vētoſas
quorũ beneficio oculis lumē augeret, humeris
ſuperponit. Decedēte quoq; ſanguine, rurſus
in

in recidiuam cæcitatem redigitur. Quod cùm factum fuiſſet, rurſum ad templum ſanctum regreſſus eſt. Ibique iterum longo ſpacio commoratus, lumen recipere non meruit. Quod ei ob peccatum nō præſtitum reor, iuxta illud dominicū oraculum, Qui habet, dabitur ei, & abundabit: & qui nō habet, ipſum quod habet auferetur ab eo. & illud, Ecce ſanus factus es iam noli peccare, ne quid tibi deterius eueniat. Nam perſtitiſſet hic in ſanitate, ſi Iudæum non induxiſſet ſuper diuinam virtutem. Tales enim admonet & arguit apoſtolus, dicēs, Nolite enim iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iuſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas lucis cum tenebris? Quæ autem cōmunicatio Chriſti cum Balial? aut quæ pars fideli cum infideli? quis autē cōſenſus templo dei cum idolis? Vos eſtis enim templū dei viui: propterea exite de medio eorū, & ſeparamini ab his, ait dominus. Ideo doceat vnumquenque Chriſtianum hæc cauſa, vt quando cœleſtē accipere meruerit medicinam, terrena non requirat ſtudia.

7 SED & illud commemorare libet, qui vel quales viri hoc anno à domino ſunt cōuocati. Vnde magnum eum & deo acceptabilem ego cenſeo, qui tales de noſtra terra ſuo paradiſo collocauit. Nam benedictus Senoch preſbyter, qui apud Turonos morabatur, ſic migrauit à ſeculo. Fuit autem genere Theifalus, & in Turonico clericus factus, in cellulam quam ipſe inter parietes antiquos compoſue-

rat, ſe remouit: collectisq; monachis, oratoriũ quod multo tempore dirutũ fuerat, reparauit. Idẽ ſuper infirmos multas virtutes fecit, quas in libro vitæ eius ſcripſimus.

8 EO anno & beatus Germanus Pariſiorum epiſcopus tranſijt: in cuius exequijs, multis virtutibus quas in corpore geſſerat, hoc miraculum confirmationẽ fecit. Nam carcerarijs adclamantibus, corpus in platea adgrauatum eſt. Solutisq; eiſdem rurſum ſine labore leuatur: ipſi quoq; qui ſoluti fuerãt, in obſequium funeris vſque ad baſilicam in qua ſepultus eſt, liberi peruenerunt. Ad ſepulchrum autẽ eius multas virtutes domino tribuente, credentes experiuntur: ita vt quiſque ſi iuſta petierit, velociter exoptata reportet. Si quis tamen ſtrenuus virtutes illius quas in corpore fecit, ſollicitè vult inquirere, librum vitæ illius qui à Fortunato presbytero compoſitus eſt, legens cuncta reperiet.

9 EODEM quoque anno & Caluppa reclauſus obijt. Hic autem ab infantia ſua ſemper religioſus fuit, & apud monaſterium Melitenſe termini *Aruerni* conuerſus, in magna ſe humilitate fratribus præbuit, ſicut in libro vitæ eius ſcripſimus.

10 FVIT autem in Biturico termino reclauſus nomine Patroclus, presbyterij honore præditus, miræ ſanctitatis ac religionis, vir magnæ abſtinẽtiæ: qui plerunque ab inedia, diuerſis incommodis vexabatur. Vinum, ſiceram, vel omne quod inebriare poteſt, non

bibebat,

bibebat, præter aquam parumper melle linitam: ſed nec pulmẽto aliquo vtebatur. Cuius victus erat panis in aquam infuſus atque ſale reſperſus: huius oculi nunquam caligauerũt. Erat autem in oratione aſsiduus: quam ſi parũper prætermiſsiſſet, aut legebat aliquid, aut ſcribebat. Frigoriticis puſtulis laborantibus, vel reliquis morbis, ſæpe per orationem remedia cõferebat. Sed & alia ſigna multa fecit, quę per ordinem longũ eſt enarrare. Cilicium ſemper puro adhibebat corpori. Qui octogenaria ætate abſcedẽs à ſeculo, migrauit ad Chriſtũ. Scripſimus & de huius vita libellum.

11 ET quia ſemper deus noſter ſacerdotes ſuos glorificare dignatur, quid Aruerno de Iudæis hoc anno contigerit, pandam. Cum eoſdem plerunque beatus Auitus epiſcopus commoneret, vt relicto velamine legis Moſaicæ, ſpiritaliter lecta intelligerent, & Chriſtum filium viuentis dei prophetica & legali auctoritate promiſſum, corde puriſsimo in ſacris literis contemplarentur, manebat in pectoribus eorum, iam non dicam velamen illud quo facies Moyſi obũbrabatur, ſed paries: ſacerdote quoque orante vt conuerſi ad dominum, velamen ab eis literæ rumperetur, quidã ex his ad ſanctum paſcha, vt baptizaretur expetijt, renatusque deo per baptiſmi ſacramentum, cum albatis reliquis in albis & ipſe procedit. Ingredientibus autem populis portam ciuitatis, vnus Iudæorum ſuper caput conuerſi Iudæi oleum fœtidum diabolo inſtigan-

te diffudit. Quod cùm cunctus abhorrens populus voluiſſet eum vrgere lapidibus, pontifex vt fieret non permiſit. Die autem beato quo dominus ad cœlos poſt redemptum hominem aſcendit glorioſus: cùm ſacerdos de eccleſia ad baſilicam pſallendo procederet, inruit ſuper ſynagogam Iudæorum multitudo tota ſequentium, deſtruensque à fundamentis, campi planitiei locus adſimilatur. Alia autẽ die ſacerdos eis legatos mittit, dicens: Vi ego vos confiteri dei filium non impello, ſed tamen prædico, & ſalem ſcientiæ veſtris pectoribus trado. Paſtor ſum enim dominicis ouibus ſuperpoſitus, & de vobis ille verus paſtor qui pro nobis paſſus eſt, dixit habere ſe alias oues quæ nõ ſunt ex ouili ſuo, quas eum oporteat adducere, vt fiat vnus grex & vnus paſtor. Ideoque ſi vultis credere vt ego eſtote vnus grex, cuſtode me poſito: ſin verò aliud, abſcedite à loco. Illi autem diu æſtuantes atq; dubitantes, tertia die, vt credo, obtentu pontificis coniuncti in vnum, ad eum mãdata remittunt dicentes, Credimus Ieſum filium dei viui nobis prophetarũ vocibus repromiſſum. & ideo petimus vt abluamur baptiſmo, ne in hoc delicto permaneamus. Gauiſus autẽ nuncio pontifex, nocte ſancta Pentecoſtes vigilijs celebratis, ad baptiſterium foras muraneum egreſſus eſt: ibique omnis multitudo coram eo proſtrata, baptiſmum flagitauit. At ille præ gaudio lachrimãs cunctos aqua abluẽs, chriſmate liniens, in ſinu matris eccleſiæ cõgregauit.

uit. Flagrabàt cerei, lampades refulgebant, albicabat tota ciuitas de grege candido, nec minus fuit vrbi gaudiũ, quàm quondã ſpiritu ſancto deſcendente ſuper apoſtolos, Hieruſalẽ videre promeruit. Fuerunt autem qui baptizati ſunt, amplius quingenti. Hi verò qui baptiſmũ percipere noluerunt, diſcedentes ab illa vrbe, Maſsiliæ redditi ſunt.

12 TRANSIIT poſt hæc & Brachio abbas cellulæ Manatenſis. Fuit autem genere Thoringus, in ſeruitium Sygiualdi quondam ducis venationem exercens, ſicut alibi ſcripſimus.

13 ERGO vt ad propoſitum reuertamur, Chilpericus rex Chlodoueum filiũ ſuum Turonos tranſmiſit, qui congregato exercitu inter terminum Turonicum, & Andegauum vſque Sanctonas tranſijt, eamque peruaſit. Mummolus verò patritius Guntheráni regis, cum magno exercitu vſq; Lemouicinũ trãſijt: & contra Deſiderium ducem Chilperici regis bellũ geſsit. In quo prælio cecidere de exercitu eius quinq; millia. de Deſiderij verò viginti quatuor millia. Ipſe quoq; Deſiderius fugiens vix euaſit. Mummolus verò patritius per Aruernum redijt, eamq; per loca exercitus eius deuaſtauit, & ſic in Burgundiam peraccesſit.

14 POST hæc Meroueus cùm in cuſtodia à patre retineretur, tonſuratus eſt, mutataque veſte qua clericis vti mos eſt, præsbyter ordinatur, & ad monaſterium Cœnomannicum quod vocatur Aninſula, dirigitur, vt

ibi ſacerdotali erudiretur regula. Hęc audiens Gunthcramnus Boſo, qui tunc in baſilica ſancti Martini, vt diximus reſidebat, miſit Riculſum ſubdiaconũ, vt ei conſilium occulte præberet expetendi baſilicam ſancti Martini. Qui cùm abijſſet ab alia parte, Gailenus puer eius aduenit. Cumque paruum ſolatium qui eum ducebant haberent, ab ipſo Gaileno in itinere excuſſus eſt, opertoque capite, indutusque veſte ſeculari, beati Martini templum expetijt. Nobis autem Miſſas celebrantibus, in ſanctam baſilicam, aperta reperiens oſtia, ingreſſus eſt. Poſt Miſſas autem petijt, vt ei eulogias dare deberemus. Erat autem tunc nobiſcum Ragnemodus Pariſiacæ ſedis epiſcopus, qui ſancto Germano ſucceſſerat. Quod cum refutaremus, ipſe clamare cœpit & dicere, quòd non rectè eum à cõmunione ſine fratrum cõniuentia ſuſpenderemus. Illo autem hæc dicente, cum conſenſu fratris qui præſens erat, cõteſtata cauſa canonica, eulogias à nobis accepit. Veritus autem ſum, ne dum vnum à cõmunione ſuſpendebam, in multos exiſterem homicida. Minabatur enim aliquos de populo noſtro interficere, ſi communionem noſtram non meruiſſet. Multas tamen pro hac cauſa Turonica regio ſuſtinuit clades. His diebus Nicetius vir neptis meæ, propriã habens cauſam, ad Chilpericum regem abijt cum diacono noſtro, qui regi fugam Merouei narraret. Quibus viſis Fredegundis regina ait: Exploratores ſunt, & ad ſciſcitandum quid agat rex aduenerunt,

aduanerunt, vt ſciant quid Meroueo renunciẽt. Et ſtatim ſpoliatos in exiliũ retrudi pręcepit, de quo menſe ſeptimo relaxati ſunt. Igitur Chilpericus nuncios ad nos direxit dicẽs: Eijcite apoſtatam illum de baſilica: ſinautem aliud, totam regionem illam igni ſuccendam. Cumque nos reſcripſiſſemus, Impoſsibile eſſe quod temporibus hæreticorum non fuerat, Chriſtianorũ nunc temporibus fieri, ipſe exercitum commouet, & illuc dirigit. Anno autem ſecundo Childeberti regis, cùm videret Meroueus patrem ſuum in hac deliberatione intentum, adſumpto ſecum Gunthcramno duce ad Brunichildem pergere cogitat, dicens: Abſit vt propter meam perſonam baſilica domini Martini violentiam perferat, aut regio eius per me captiuitati ſubdatur. Et ingreſſus baſilicam, dum vigilias ageret, res quas ſecum habebat, ad ſepulchrum beati Martini exhibuit, orans vt ſibi ſanctus ſuccurreret, atque ei concederet gratiam ſuam, vt regnum accipere poſſet. Leudaſtes tunc comes cum multas ei in amore Fredegundis inſidias tenderet, ad extremum pueros eius qui in pago egreſsi fuerant, circunuentos dolis gladio trucidauit, ipſumque interimere cupiens, ſi reperire loco opportuno potuiſſet. Sed ille conſilio vſus Gunthcramni, & ſe vlciſci deſiderãs, redeunte Marileifo archiatro de præſentia regis, comprehendi præcipit: cæſumque grauiſsimè, ablato auro argentoque eius, & reliquis rebus quas ſecum exhibebat, nudũ reliquit. Et inter-

feciſſet vtique, ſi non inter manus cædentium elapſus, eccleſiá expetiſſet: quem nos poſtea indutum veſtimentis, obtenta vita Pictauum remiſimus. Meroueus verò de patre atque nouerca, multa crimina loquebatur: quę cum ex parte vera eſſent, credo acceptum non fuiſſe deo, vt hæc per filium vulgarentur, ſicut in ſequentibus cognoui. Quadam enim die ad conconuiuium eius adcitus, dum pariter ſederemus, ſuppliciter petijt aliqua ad inſtructionem animæ legi. Ego verò reſerato Salomonis libro, verſiculum qui primus occurrit arripui, qui hæc continebat: Oculum qui aduerſus aſpexerit patrem, effodiant eum corui de conuallibus. Illo quoque non intelligente, conſideraui hunc verſiculum à domino præparatum. Tunc direxit Guntheramnum puerum ad mulierem quandam ſibi iam cognitam à tempore Chariberti regis, habentem ſpiritum Phitonis, vt ei quæ erant euentura narraret. Adſerebat præterea ipſam ſibi ante hoc tẽpus, non ſolum annũ, ſed & diem & horã, in qua rex Charibertus obiret, denunciaſſe. Quæ hæc ei per pueros mãdata remiſit: Futurum eſt enim vt rex Chilpericus hoc anno deficiat, & Meroueus incluſis fratribus omñe capiat regnum. Tu verò ducatum totius regni eius annis quinque tenebis. Sexto verò anno in vna ciuitatum quæ ſuper Ligeris alueum ſita eſt, in dextra eius parte fauente populo epiſcopatus gratiam adipiſceris, ac ſenex & plenus dierum ab hoc mundo migrabis.

Cumq;

Cumq; hęc pueri redeuntes omnino nunciaſſent, ſtatim ille vanitate elatus tanquã ſi iam in cathedra Turonicæ eccleſiæ reſideret, ad me hæc detulit verba. Cuius ego irridens ſtultitiã, dixi: A deo hæc poſcenda ſunt. nam credi non debent quæ diabolus repromittit. ille autem ab initio mẽdax eſt, & in veritate nunquã ſtetit. Illo quoque cum confuſione diſcedente, valde irridebam hominem qui talia credi putabat. Denique quadam nocte vigilijs in baſilica ſancti antiſtitis celebratis, dum lectulo decubans obdormiſſem, vidi angelum per aera volantem, cumque ſuper ſanctam baſilicam præteriret, voce magna ait: Heu heu, percuſsit deus Chilpericum, & omnes filios eius: nec ſuperabit de his qui proceſſerunt ex lumbis eius, qui regat regnum illius in æternum. Erant ei eodem tempore de diuerſis vxoribus filij quatuor, exceptis filiabus. Cum autem hæc in poſterum impleta fuiſſent, tunc ad liquidum cognoui falſa eſſe quæ promiſerant arioli. Igitur commorantibus his apud baſilicam ſancti Martini, miſit ad Gunthcramnum Boſonem Fredegundis regina, quæ ei iam pro morte Theodoberti patrocinabatur, occulte, dicens: Si Meroueum eijcere potueris de baſilica vt interficiatur, magnum de me munus accipies. At ille præſto putans eſſe interfectores, ait ad Merouecum: Vt quid hic quaſi ſeghes & timidi reſidemus, & vt hebetes circa baſilicã occulimur? Veniant enim equi noſtri, & acceptis accipitribus, cum canibus

orationibus, ad beatum tumultum iterum accedens, reuoluit librum qui erat Regum. Verſus autem primus paginæ quam reſerauit, hic erat: Pro eo quòd dereliquiſtis dominũ deum veſtrum, & ambulaſtis poſt deos alienos, nec feciſtis rectum ante conſpectum eius, ideo tradidit vos dominus deus veſter in manibus inimicorum veſtrorum. Pſalterij autem verſus hic eſt inuentus: Veruntamen propter doloſitatem poſuiſti eis mala: deieciſti eos, dum alleuarentur. Quomodo facti ſunt in deſolationem? ſubito defecerunt: perierũt propter iniquitates ſuas. In Euangelijs autẽ hoc eſt repertum: Scitis quia poſt biduum paſcha fiet, & filius hominis tradetur vt crucifigatur. In his reſponſionibus ille confuſus, flens diutiſsime ad ſepulchrum beati antiſtitis, adſumpto ſecum Gunthcramno duce cum quingentis aut eo amplius viris diſceſsit. Egreſſus autem baſilicam ſanctam, cum iter ageret per Altiſiodorenſe territorium, ab Erpone duce Gunthcrãni regis comprehenſus eſt. Cumque ab eo detineretur, caſu neſcio quo, dilapſus, baſilicam ſancti Germani ingreſſus eſt. Audiens hæc Gunthcramnus rex in ira cõmotus Erponem ſeptingẽtis aureis damnat, & ab honore remouet, dicẽs: Retinuiſti, vt ait frater meus, inimicum ſuũ. quod ſi hoc facere cogitabas, ad me eũ debuiſti prius adducere: ſinautẽ aliud, nec tangere debueras quem tenere diſsimulabas. Exercitus autẽ Chilperici regis vſq; Turonos accedens, regionẽ illam in prædas mittit, ſuc-

cendit,atq; deuaſtat: nec rebus ſancti Martini pepercit, ſed quod manu tetigit, ſine vllo dei intuitu,aut timore,diripuit. Meroueus propè duos menſes,ad ante dictam baſilicā reſidens, fugam inijt, & ad Brunichildem reginam vſq; peruenit,ſed ab Auſtraſijs nō eſt collectus,Pater verò eius exercitum contra Campanenſes commouit,putans eum ibidem occultari: ſed nihil nocuit,nec eum potuit reperire.

15 ET quia tempore illo quo Alboinus in Italiam ingreſſus eſt, Chlotharius & Sygibertus Suauos, & alias gentes in loco illo poſuerunt, hi qui tempore Sygiberti regreſsi ſunt, id eſt qui cum Alboino fuerant, contra hos conſurgunt, volentes eos à regione illa extrudere ac delere. At illi obtulerunt eis tertiam partem terræ, dicentes, Simul viuere ſine conliſione poſſumus. Sed illi contra eos irati, eo quòd ipſi hoc antea tenuiſſent, nullatenus pacificare voluerunt. Dehinc obtulerunt eis iterum iſti medietatem: poſt hæc duas partes, ſibi tertiam relinquentes. Nolentibus autem illis,obtulerunt cum terra omnia pecora,tantum vt à bello ceſſarēt. Sed nec hoc illi adquieſcētes,certamen expetunt. Et inter ſe ante certamen, qualiter vxores Suauorum diuiderēt,& qui quam poſt eorum exitum acciperet,tractant,putantes eos iam quaſi interfectos habere. Sed domini miſeratio quæ iuſtitiam facit,in aliam partem voluntatem eorum retorſit. Nam confligentibus illis:erant autem viginti ſex milia Saxonum, ex quibus viginti milia

milia ceciderunt: Suauorum quoque ſex milia, ex quibus quadringēti & octoginta tātum proſtrati ſunt: reliqui verò victoriam obtinuerunt. Illi quoque qui ex Saxonibus remanſerant, deteſtati ſunt, nullum ſe eorum barbam, neque capillos inciſurum, niſi prius ſe de aduerſarijs vlciſcerentur. Quibus iterum decertantibus: in maiore excidio corruerunt: & ſic à bello ceſſatum eſt.

16 IN Britannijs hęc acta ſunt. Macliauus quondam & Bodiccus Britannorum comites, ſacramentum inter ſe dederant, vt qui ex eis ſuperuiueret, filios partis alterius tanquā proprios defanſaret. Mortuus autem Bodiccus reliquit filium Theodoricum nomine. Quo Macliauus oblitus ſacramēti, expulſo à patria, regnum patris eius acccepit. Hic verò multo tēpore profugus vagusq; fuit. Qui tandem miſerante deo, collectis ſecum à Britannia viris, ſe ſuper Macliauum obiecit, eumque cum filio eius Iacob gladio interemit, partemque regni quam quondā pater eius tenuerat, in ſua poteſtate reſtituit: partem verò aliam Vuarochus Macliaui filius vindicauit.

17 GVNTHCRAMNVS verò duos Magnacharij quondā filios gladio interemit, pro eo quòd in Auſtrigildem reginam, eiusq; ſobolem multa deteſtabilia atque exſecranda proferrent: facultatesque eorum fiſco ſuo redegit. Ipſe quoq; duos filios ſuos ſubito morbo obpreſſos perdidit. de quorum funere valde contriſtatus eſt, eo quòd orbatus abſque li-

beris remanſiſſet. Eo anno dubietas paſchæ fuit. In Gallijs verò nos cùm multis ciuitatibus, quartodicimo Calendas Maias ſanctum paſcha celebrauimus. Alij verò cum Hiſpanis, duodecimo Calendas Aprilis, ſolennitatem hanc tenuerunt: tamen vt ferũt, fontes illi qui in Hiſpanijs nutu dei complentur, in noſtro paſcha repleti ſunt. Cainone vero Turonico vico, dum ipſo glorioſo Reſurrectionis dominicæ die Miſſæ celebrarentur, ecclesia contremuit, populusq; cõterritus à pauore, vná vocẽ dedit dicẽs, quòd ecclesia caderet: cũctisq; ab ea etiam effractis oſtijs per fugã lapſi ſunt. magna poſt hæc lues populum deuaſtauit. Poſt hæc Gũthcramnus rex ad Childebertum nepotem ſuum legatos mittit, pacem petens, ac deprecans eum videre. Tũc ille cum proceribus ſuis ad eũ venit: qui ad pontẽ quẽ Petreũ vocant, coniuncti ſunt, conſalutantes atq; inuicem oſculantes ſe. Gunthcramnus rex ait, Euenit impulſu peccatorũ meorũ, vt abſq; liberis remanerẽ: & ideo peto, vt hic nepos meus mihi ſit filius. Et imponẽs eum ſuper cathedram ſuá, cunctũ ei regnũ tradidit dicens, Vna nos parma protegat, vnaque haſta defendat. Quòd ſi filios habuero, te nihilominus tanquã vnũ ex his reputabo, vt illa cum meis, tecumq; permaneat charitas, quam tibi hodie ego polliceor teſte deo. proceres verò Childeberti ſimiliter pro eodẽ polliciti ſunt. Et manducãtes ſimul atq; bibentes, dignisq; ſe muneribus honorantes, pacifici diſceſſerũt, ad Chilpericum

regem

regem legationem mittẽtes, vt redderet quod de eorum regno minuerat. Quod ſi differret, campum præpararet ad bellum. Quod ille deſpiciens, apud Sueſsionas atque Pariſios, circos ædificare præcepit, eos populis ſpectaculum præbens.

18 HIS ita geſtis, audiẽs Chilpericus, quòd Prætextatus Rothomagenſis epiſcopus, contra vtilitatem ſuam populis munera daret, eum ad ſe arceſsiri præcepit. Quo diſcuſſo, reperit cum eodem res Brunichildis reginæ commendatas: ipſiſque ablatis, eum in exilio vſque ad ſacerdotalem audientiam retineri præcepit. Coniuncto autem concilio, exhibitus eſt. erant autem epiſcopi qui aduenerant, apud Pariſios, in baſilica ſancti Petri apoſtoli. Cui rex ait, Quid tibi viſum eſt ô epiſcope, vt inimicum meum Meroueum, qui filius eſſe debuerat, cum amica ſua, id eſt patrui ſui vxore, coniungeres? An ignarus eras, quæ pro hac cauſa canonum ſtatuta ſanxiſſent? Etiam non hîc ſolum exceſsiſſe probaris, ſed etiam cum illo egiſti, datis muneribus, vt ego interficerer. Hoſtem autem filium patri feciſti, ſeduxiſti pecunia plebem, vt nullus mecum fidem habitam cuſtodiret; voluiſtiq; regnum meum in manum alterius tradere. Hæc eo dicente, infremuit multitudo Francorum, voluitque oſtia baſilicæ rumpere, quaſi vt extractum ſacerdotem lapidibus vrgeret; ſed rex prohibuit fieri. Cumque Prætextatus epiſcopus ea quæ rex dixerat, facta negaret,

aduenerunt falſi teſtes, qui oſtendebant ſpecies aliquas, dicentes, Hæc & hæc nobis dediſti, vt Meroueo fidem promittere deberemus. Ad hæc ille dicebat, verum enim dicitis, vos à me ſæpius muneratos, ſed non hæc cauſa extitit, vt rex eijceretur à regno. Nam & cum vos mihi & equos optimos, & res alias præberetis, nunquid poteram aliud facere, niſi & ego vos ſimili ſorte remunerarem? Recedente verò rege ad metatum ſuum, nos collecti in vnum ſedebamus in ſecretario baſilicæ beati Petri. Confabulantibusq; nobis, ſubito aduenit Aetius archidiaconus Pariſiacæ eccleſiæ: ſalutatisq; nobis, ait, Audite me ô ſacerdotes domini, qui in vnum collecti eſtis: aut enim hoc tempore exaltabitis nomen veſtrum, & bonæ famæ gratia refulgebitis: aut certè nullus vos amodo pro dei ſacerdotibus eſt habiturus, ſi perſonas veſtras ſagaciter non erigitis, aut fratrem perire permittitis. Hæc eo dicente, nullus ſacerdotum ei quicquam reſpondit. timebant enim reginæ furorem, cuius inſtinctu hæc agebantur. Quibus intentis & ora digito comprimentibus, ego aio, Adtenti eſtote quæſo ſermonibus meis, ô ſanctiſſimi ſacerdotes dei, & præſertim vos qui familiariores eſſe regi videmini: adhibete ei conſilium ſanctum atq; ſacerdotale, ne exardeſcens in miniſtrum dei, pereat ab ira eius, & regnum perdat, & gloriam. Hæc me dicente, ſilebant omnes. Illis verò ſilentibus, adieci, Mementote domini mei ſacerdotes, verbi pro-

phetici quod ait, Si viderit ſpeculator iniquitatem hominis, & non dixerit, reus erit animæ pereuntis. Ergo nolite ſilere, ſed prædicate, & ponite ante oculos regis peccata eius, ne forte ei aliquid mali contingat, & vos rei ſitis pro anima eius. An ignoratis quid nouo geſtũ fuerit tempore? quomodo adprehenſum Sygimundum Chlodomeris retruſit in carcerẽ? dixitq; ei Auitus dei ſacerdos, Ne inijcias manum in eum, & cum Burgundiam petieris, victoriam obtinebis. Ille verò abnuens quæ ei à ſacerdote dicta fuerant, abijt, ipſumque cum vxore & filijs interemit: petijtq; Burgundiam: ibique oppreſſus ab exercitu, interemptus eſt. Quid Maximus imperator? nonne cum beatũ Martinum compuliſſet communicare cuidam homicidæ epiſcopo: & ille quo facilius addictos morti liberaret, Regi impio conſenſiſſet, proſequente Regis æterni iudicio, ab imperio depulſus Maximus, morte peſsima condemnatus eſt? Hæc me dicente, non reſpõdit vllus quicquam, ſed erant omnes intenti & ſtupentes. Duo tamen adulatores ex ipſis, quod de epiſcopis dici dolendum eſt, nunciauerũt regi dicentes, quia nullum maiorem inimicum in ſuis cauſis, quàm me haberet. Illico vnus ex aulicis, curſu rapido ad me repreſentandũ dirigitur. Cumq; veniſſem, ſtabat rex iuxta tabernaculum ex ramis factum, & ad dexteram eius Berthcramnus epiſcopus, ad læuam verò Ragnemodus ſtabat: & erat ante eos ſcamnum pane deſuper plenũ cum diuerſis ferculis. Vi-

ſoque me rex ait, O epiſcope,iuſtitiam cũctis largiri debes:& ecce ego iuſtitiam à te non accipio:ſed vt video,conſentis iniquitati,,& impletur in te prouerbium illud,quòd Coruus oculum corui non eruet. Ad hæc ego, Si quis de nobis, ô rex iuſtitiæ tramitem tranſcẽdere voluerit,à te corrigi poteſt: ſi verò tu exceſſeris,quis te corripiet? Loquimur enim tibi,ſed ſi volueris,audis:ſi autem nolueris,quis te cõdemnabit,niſi is qui ſe pronunciauit eſſe iuſtitiam? Ad hæc ille,vt erat ab adulatoribus contra me accẽſus, ait, Cum omnibus enim inueni iuſtitiam, & tecum inuenire non poſſum. ſed ſcio quid faciam, vt noteris in populis, & iniuſtum te eſſe omnibus perpateſcat.Conuocabo enim populum Turonicũ, & dicam eis, Vociferamini contra Gregorium quòd ſit iniuſtus,& nulli hominũ iuſtitiam præſtet. Illis quoq; hæc clamantibus,reſpondebo,Ego qui rex ſum,iuſtitiã cum eodẽ inuenire nõ poſſum & vos qui minores eſtis inuenietis? Ad hæc ego,Quòd ſim iniuſtus,tu neſcis.ſcit enim ille conſcientiam meam, cui occulta cordis ſunt manifeſta. Quod verò falſo clamore populus te inſultante vociferatur, nihil eſt, quia ſciunt omnes à te hæc emiſſa. Ideoque non ego,ſed potius tu in adclamatione notaberis. Sed quid plura? Habes legem & canones: hæc te diligenter rimari oportet: & tunc quæ præceperint,ſi non obſeruaueris,noueris tibi dei iudicium imminere. At ille,quaſi me demulcens, quod doloſè faciens putabat me non intelli-

gere,conuerſus ad iuſcellum quod coram erat poſitum, ait, Propter te hæc iuſcella paraui; in quibus nihil aliud præter volatilia, & parumper ciceris continetur. Ad hæc ego, cognoſcens adulationes eius, dixi, Noſter cibus eſſe debet, facere voluntatem dei, & non his delicijs delectari: vt ea quæ præcipit nullo caſu prætermittamus. Tu verò qui alios de iuſtitia culpas, pollicere prius quòd legem & canones non omittas: & tunc credimus quòd iuſtitiam proſequaris. Ille verò porrecta dextera, iurauit per omnipotẽtem deum, quòd ea quæ lex & canones edocebant, nullo prætermitteret pacto. Poſt hęc accepto pane, hauſto etiam vino diſceſsi. Ea verò nócte, decantatis nocturnalibus hymnis, oſtium manſionis noſtræ grauibus audio cogi verberibus. Miſſoque puero, nuncios Fredegundis reginæ adſtare cognoſco. Quibus introductis, ſalutationem reginæ ſuſcipio. Deinde precantur pueri, vt in eius cauſis contrarius non exiſtam, ſimulque ducentas argenti promittunt libras, ſi Prætextatus me impugnante obprimeretur. dicebant enim, Iam omnium epiſcoporum promiſsionem habemus, tantum tu aduerſus non incedas. Quibus ego, Si mihi mille libras auri argentique donetis, nunquid aliud facere poſſum, niſi quod dominus agi præcipit? vnum tantum polliceor, quòd ea quæ cæteri ſecundum canonum ſtatuta conſenſerint, ſequar. At illi non intelligentes quæ dicebam, gratias agentes diſceſſerunt. Mane au-

tem facto, aliqui de epiſcopis ad me venerunt, ſimile mandatum ferentes: quibus ego ſimilia reſpondi. Conuenientibus autem nobis in baſilica ſancti Petri, mane rex adfuit, dixitque, Epiſcopus enim in furtis deprehenſus ab epiſcopali officio, vt auellatur canonum auctoritas ſanxit. Nobis quoq; reſpondentibus, Quis ille ſacerdos eſſet, cui furti crimen inrogaretur: reſpondit rex, Vidiſtis enim ſpecies quas nobis furto abſtulit. Oſtenderat enim nobis ante diem tertiam rex duo volucra, ſpeciebus & diuerſis ornamentis referta: quæ pretiabantur amplius quàm tria milia ſolidorum. Sed & ſacculum cum numiſmatis auri pondere tenentem quaſi milia duo: hæc enim dicebat rex, ſibi ab epiſcopo fuiſſe furata. Qui reſpondit, Recolere vos credo, diſcedente à Rothomagenſi vrbe Brunichilde regina, quòd venerim ad vos, dixique vobis, quia res eius, id eſt quinque ſarcinas commendatas haberem: & frequentius aduenire pueros eius ad me, vt ea redderem, & nolui ſine conſilio veſtro. tu autem dixiſti mihi ô rex, Eijce hæc à te, & reuertantur ad mulierem res ſuæ: ne inimicitia inter me & Childebertum nepotem meum pro his rebus debeat pullulare. Reuerſus ergo ego ad vrbem, vuum volucrum tradidi pueris: non enim valebant amplius ferre. Reuerſi iterum requirebant alia: iterum conſului magnificentiam veſtram: tu autem præcepiſti dicens, Eijce eijce hæc à te ô ſacerdos, ne faciat ſcandalum hæc cauſa. Iterum tradidi

tradidi eis duo ex his: duo autem alia remanſerunt mecum. Tu autem, quid nunc calumniaris, & me furti arguis, cùm hæc cauſa non ad furtum, ſed ad cuſtodiam debeat deputari? Ad hæc rex, Si hoc depoſitum penes te habebatur ad cuſtodiendum, cur ſoluiſti vnum ex his, & limbum aureis contextum filis, in partes diſſecaſti, & dediſti per viros qui me à regno deijcerẽt? Prætextatus epiſcopus reſpondit, Iam dixi tibi ſuperius, quia munera eorum acceperam, ideoque cum non haberem de præſenti quod darem, hinc præſumpſi, & eis viciſsitudinem munerum tribui, proprium mihi eſſe videbatur quod filio meo Meroueo erat, quem de lauacro regenerationis excepi. Videns autem rex Chilpericus, quòd eum his calumnijs ſuperare nequiret, adtonitus valde ac conſcientia confuſus, diſceſsit à nobis: vocauitque quoſdam de adulatoribus ſuis, & ait, Victum me verbis epiſcopi fateor, & vera eſſe quæ dicit ſcio: quid nunc faciam vt reginæ de eo voluntas adimpleatur? Et ait, Ite, & accedentes ad eum dicite, quaſi conſilium ex vobiſmetipſis dantes: Noſti quòd ſit rex Chilpericus pius atque compunctus, & cito flectatur ad miſericordiam: humiliare ſub eo, & dicito ab eo obiecta à te perpetrata fuiſſe: tunc nos proſtrati omnes coram pedibus eius, dari tibi veniam impetramus. His ſeductus Prætextatus epiſcopus, pollicitus eſt ſe ita facturum. Mane autem facto, conuenimus ad cõſuetum locũ: aduenienſq;

& rex, ait ad epiſcopum, Si munera pro muneribus his hominibus es largitus, cur ſacramenta poſtulaſti, vt fidem Meroueo ſeruarent? Reſpondit epiſcopus, Petij fateor amicitias eorum haberi cum eo: & non ſolum hominem, ſed ſi fas fuiſſet, angelum de cælo euocaſſem, qui eſſet adiutor eius: filius enim mihi erat, vt ſępe dixi, ſpiritalis ex lauacro. Cumque hęc altercatio altius tolleretur, Prætextatus epiſcopus proſtratus ſolo, ait, Peccaui in cœlum & coram te, ô rex miſericordiſsime: ego ſum homicida nefandus: ego te interficere volui, & filium tuum in ſolio tuo erigere. Hæc eo dicente, proſternitur rex coram pedibus ſacerdotum, dicens, Audite, ô pijſsimi ſacerdotes, reum crimen exſecrabile confitentem. Cumque nos flentes regem eleuaſſemus à ſolo, iuſsit eum baſilicam egredi. Ipſe verò ad metatum diſceſsit, tranſmittens librum canonum, in quo erat quaternio nouus adnexus, habens canones quaſi apoſtolicos, continentes hæc, Epiſcopus in homicidio, adulterio, & periurio deprehenſus, à ſacerdotio diuellatur. His ita lectis, cùm Prætextatus ſtaret, ſtupens Berthcramnus epiſcopus ait, Audi, ô frater & coepiſcope, quia regis gratiâ non habes, ideoq; nec noſtra charitate vti poteris, priuſquam regis indulgentiam merearis. His ita geſtis, petijt rex, vt aut tunica eius ſcinderetur, aut centeſimus octauus pſalmus, qui maledictiones Iſchariothicas continet, ſuper caput eius recitaretur: aut certè iudicium contra

cum ſcriberetur, ne in perpetuum communicaret. Quibus conditionibus ego reſtiti, iuxta promiſſum regis, vt nihil extra canones gereretur. Tunc Prætextatus à noſtris raptus oculis, in cuſtodiam poſitus eſt. De qua fugere tentans, nocte grauiſsime cæſus, in inſulam maris quod adiacet ciuitati Conſtantinæ, in exilium eſt detruſus. Poſt hæc ſonuit, quod Meroueus iterum baſilicam ſancti Martini conaretur expetere. Chilpericus verò cuſtodiri baſilicam iubet, & omnes claudi aditus. Cuſtodes autem vnum oſtium per quod pauci clerici ad officium ingrederētur, relinquentes, reliqua oſtia clauſa tenebant. Quod non ſine tædio populis fuit. Cùm autem apud Pariſios moraremur, ſigna in cœlo apparuerunt, id eſt viginti radij à parte aquilonis, qui ab oriente ſurgentes, ad occidentem properabāt. Ex quibus vnus prolixior & alijs ſuperemi nens, vt eſt in ſublime elatus, mox defecit: & ſic reliqui qui ſecuti fuerant, euanuerunt. Credo interitum Merouei pronunciaſſe. Meroueus verò dum in Remenſi Campania latitaret, nec palam ſe Auſtraſijs crederet, à Tarabannenſibus circunuentus eſt, dicentibus, quòd relicto patre eius Chilperico, ei ſe ſubiugarēt, ſi ad eos accederet. Qui velociter adſumptis ſecum viris fortiſsimis, ad eos venit. Hi præparatos detegētes dolos, in villam eum quandam concludunt, & circunſeptum cum armatis, nuncios patri dirigunt. Quod ille audiens, illuc properare diſtinat. Sed hic cùm

in hoſpitiolo quodam retineretur, timens ne ad vindictam inimicorũ multas lueret pœnas, vocato ad ſe Gaileno familiari ſuo, ait, Vna nobis vſq; nunc & anima & conſilium fuit: rogo ne patiaris me manibus inimicorum tradi: ſed accepto gladio inruas in me. quod ille nec dubitans, eum cultro cõfodit. Adueniẽte autem rege, mortuus eſt repertus. Extiterũt tunc qui adſererent verba Merouei, quæ ſuperius diximus, a regina fuiſſe conficta: Meroueum verò eius fuiſſe iuſſu clam interemptum. Gailenum verò adprehenſum, abſciſsis manibus & pedibus, auribus, & narium ſummitatibus, & alijs multis cruciatibus adfectũ, infeliciter necauerunt. Grindionem quoque intextum rotæ, in ſublime ſuſtulerunt: Gucilionem, qui quondam comes palatij Sygiberti regis fuerat, abſciſſo capite interfecerunt. Sed & alios multos qui cum eodem venerant, crudeli nece diuerſis mortibus adfecerunt. Loquebantur etiã tunc homines, in hac circunuentione Egidium epiſcopum & Gunthcramnũ Boſonem fuiſſe maximum caput, eo quòd Gunthcramnus Fredegundis reginæ occultis amicitijs potiretur pro interfectione Theodoberti: Egidius verò, quòd ei iam longo tempore eſſet charus.

19 CVM autẽ Iuſtinus imperator amiſſo ſenſu amens effectus eſſet, & per ſolã Sophiam Auguſtam eius imperium regeretur, populi vt in ſuperiore libro iam diximus, Tyberium Cæſarem elegerunt, vtilem, ſtrenuum, atque

ſapientem,

ſapientem, eleemoſynarium, inopumque optimum defenſorem. Qui cùm multa de theſauris quos Iuſtinus adgregauit, pauperibus erogaret, & Auguſta illa eum frequentius increparet, quòd rempublicam redegiſſet in paupertatem: diceretque, Quod ego multis annis congregaui, tu infra paucum tempus prodigè diſpergis, aiebat ille, Non deerit fiſco noſtro: tantum pauperes eleemoſynam accipiant, aut captiui redimantur. Hic eſt enim magnus theſaurus, dicente domino, Theſaurizate vobis theſauros in cœlo, vbi neque ærugo, neque tinea corrumpit, & vbi fures non effodiunt nec furantur. Ergo de quo deus dedit, congregemus per pauperes in cœlo, vt dominus nobis augere dignetur in ſeculo. Et quia vt diximus, magnus & verus Chriſtianus erat, dum hilari diſtributione pauperibus opem præſtat, magis ac magis ei dominus ſubminiſtrat. nam deambulans per palatium, vidit in pauimento domus tabulã marmoream, in qua crux dominica erat ſcalpta, & ait, Cruce tua domine frontem noſtram munimus & pectora, & ecce crucem ſub pedibus conculcamus. Et dicto citius, iuſsit eam auferri, defoſſaque tabula atque erecta, inueniunt ſubter & aliam hoc ſignum habentem. Nunciantesque iuſsit & illam auferre. Qua amota, reperiunt & tertiam: iuſſuque eius & hæc aufertur. Qua ablata, inueniunt magnũ theſaurum habentem ſupra mille auri centenaria. Sublatumque aurum, pauperibus adhuc abundan-

tius vt conſueuerat, ſubminiſtrat: nec ei dominus aliquid deficere permittebat pro bona voluntate ſua. Quid ei in poſterum dominus tranſmiſerit, non omittam. Narſes ille dux Italiæ, cùm in quadam ciuitate domum magnam haberet, in Italiam cum multis theſauris egreſſus, ad ſupra memoratam vrbem aduenit: ibique in domo ſua occultè ciſternam magnam fodit, in qua multa milia centenariorum auri argentique repoſuit: ibique interfectis conſcijs, vni tantummodo ſeni per iuramentum condita commendauit. Defunctoq; Narſete, hæc ſub terra latebant. Cumque ſupradictus ſenex, huius eleemoſynas aſsiduè cerneret, pergit ad eum dicens, Si, inquit, mihi aliquid prodeſt, magnam rem tibi Cęſar edicam. Cui ille, Dic, ait, quod volueris. Proderit enim tibi, ſi quiddam nobis profuturum eſſe narraueris. Theſaurum, inquit, Narſetis reconditum habeo, quod in extremo vitæ poſitus celare non poſſum. Tunc Cæſar Tyberius gauiſus, mittit vſque ad locum pueros ſuos. Præcedente verò ſene, hi ſequuntur adtoniti. Peruenientesq; ad ciſternã, deopertamq; ingrediuntur. in qua tantum aurum argentumq; reperiunt, vt per multos dies vix euacuaretur à deportantibus. Ex hoc ille amplius hilari erogatione diſpenſauit egenis.

20 IGITVR contra Salonium Sagittariumq; epiſcopos, tumultus exoritur. hi enim à ſancto Nicetio Lugdunenſi epiſcopo educati, diaconatus officium ſunt ſortiti: huiusque

tempore

tempore Salonius Ebredunenſis vrbis, Sagittariusque Vapigenſis eccleſiæ, ſacerdotes ſtatuuntur. Sed adſumpto epiſcopatu in propriũ relati arbitrium, cœperunt in peruaſionibus, cædibus, homicidijs, adulterijs, diuerſisque in ſceleribus, inſano furore graſſari: ita vt quodam tempore celebrante Victore Tricaſſinorum epiſcopo ſolennitatem natalitij ſui, emiſſa cohorte, cum gladijs & ſagittis inruerent ſuper eum. Venientesq́; , ſciderunt veſtimenta eius, miniſtros cæciderunt, vaſa & omnem adparatum prandij auferentes, relinquẽtes epiſcopum in grandi contumelia. Quod cùm rex Gunthcramnus comperiſſet, congregari ſynodum apud vrbem Lugdunenſem iuſſit. Coniunctiq́; epiſcopi cum patriarcha Nicetio beato, diſcuſsis cauſis, inuenerunt eos de his ſceleribus quibus accuſabantur, valde conuictos: præceperuntq́; vt qui talia commiſerant, epiſcopatus honore priuarentur. At illi cùm adhuc propitium ſibi regem eſſe nôſſent, ad eum accedũt, implorantes ſe iniuſtè remotos: ſibiq́; tribui licentiam, vt ad Papam vrbis Romanæ accedere debeant. Rex verò annuẽs petitionibus eorum, datis epiſtolis eos abire permiſit. Qui accedentes coram Papa Ioanne, exponũt ſe nullius rationis exiſtẽtibus cauſis dimotos. Ille verò epiſtolas ad regem dirigit, in quibus locis ſuis eoſdẽ reſtitui iubet. Quod rex ſine mora, caſtigatis prius illis verbis multis, impleuit. Sed nulla, quod peius eſt, fuit emendatio ſubſecuta: tamen Victoris epiſcopi

pacem petierunt, traditis hominibus quos in ſeditionem direxerāt. Sed ille recordatus pręcepti dominici, non debere reddi inimicis mala pro bonis, nihil his mali faciens, liberos abire permiſit. Vnde in poſterum à communione ſuſpenſus eſt, pro eo quòd publicè accuſans, clam inimicis pepercisſet abſq; conſilio, quibus accuſauerat, fratrum. Sed per fauorem regis iterum in communionem reuocatus eſt. Hi verò in maioribus ſceleribus quotidie miſcebantur: & in prælijs illis, ſicut iam ſupra meminimus, quæ Mummolus cum Longobardis geſsit, tanquam vnus ex laicis, accincti arma, plurimos proprijs manibus interfecerunt. In ciues verò ſuos nonnullos commoti felle, verberantes fuſtibus vſq; ad effuſionem ſanguinis, ſæuiebant. Vnde factum eſt, vt clamor populi ad regem denuò procederet. Eoſdémque rex arceſsiri præcepit. Quibus aduenientibus, noluit ſuis obtutibus pręſentari, ſcilicet vt prius habita audientia, ſi idonei inuenirentur, ſic regis præſentiam mererentur. Sed Sagittarius felle commotus, hanc rationem durè ſuſcipiens, vt erat leuis ac vanus, & in ſermonibus inrationabilibus profluus, declamare plurima de rege cœpit, ac dicere, quòd filij eius regnum capere non poſſent, eo quòd mater eorum ex familia Magnacharij quondam adſcita, Regis thorum adijſſet: ignorans quòd prætermiſsis nunc generibus fœminarum, regis vocitantur liberi qui de regibus fuerint procreati. His auditis, rex commotus

motus valde, tam equos quã pueros vel quæcunque habere potuerant, abſtulit, ipſosque in monaſterijs à ſe longiori acceſſu dimotis, in quibus pœnitentiam agerent, includi præcepit, non amplius quàm ſingulos eis clericos relinquens, iudices locorum terribiliter commonens, vt ipſos cum armatis cuſtodire debeant, ne cui ad eos viſitandos vllus pateat aditus. Superſtites enim erant his diebus filij regis, ex quibus ſenior ægrotare cœpit. Accedentes autem ad regem familiares eius, dixerunt, Si propitius audire dignaretur rex verba ſeruorum ſuorum, loquerentur in auribus tuis. Qui ait, Loquimini quæ libet. dixeruntque, Ne fortè innocentes hi epiſcopi exilio condemnati fuiſſent, & peccatum regis augeatur in aliquo: & ideo filius domini noſtri pereat. Qui ait, Ite quantocyus, & laxate eos, deprecãtes vt orent pro paruulis noſtris. Quibus abeuntibus, dimiſsi ſunt. Egreſsi igitur de monaſterijs, coniuncti ſunt pariter, & ſe oſculantes, eo quòd olim à ſe viſi non fuerant, ad ciuitates ſuas regreſsi ſunt: & intantum compuncti ſunt, vt viderentur nunquam à pſallentio ceſſare, celebrare ieiunia, eleemoſynas exercere, librum Dauidici carminis explere per diem, noctesq; in hymnis à lectionibus meditando deducere. Sed non diu hæc ſanctitas inlibata permanſit: conuerſiq; ſunt iterum retrorſum: & ita plerunque noctes epulando atque bibendo ducebant, vt clericis matutinas in eccleſia celebrantibus, hi pocula

poſcerent, & vina libarent. Nulla prorſus de deo erat mentio, nullus omnino curſus memoriæ habebatur. Renidente aurora ſurgentes à cæna, mollibus ſe indumentis operientes, ſomno vinoque ſepulti, vſque ad horam diei tertiam dormiebant. Sed nec mulieres deerant cum quibus polluerentur. Exurgentes igitur abluti balneis, ad conuiuiū diſcumbebant: de quo veſpere ſurgentes, cœnæ inhiabant vſque ad illud lucis tempus quod ſuperius diximus. Sic faciebant ſingulis diebus, donec ira dei diruit ſuper eos, quod in poſterum memoraturi ſumus.

21 TVNC Vinnochus Britto in ſumma abſtinentia à Britannijs venit Turonos, Hieroſolyma accedere cupiens, nullum aliud veſtimentum niſi de pellibus ouium lana priuatis hàbens: quē nos quo facilius teneremus, quia nobis religioſus valde videbatur, præsbyterij gratia honorauimus. Ingetrudis autē religioſa cōſuetudinē habebat, aquá de ſepulcro ſancti Martini colligere: qua aqua deficiente, rogat vas cum vino ad beati tumulū deportati. Trāſacta autem nocte, id exinde, hoc presbytero præſente adſumi mandauit: & ad ſe delato, ait presbytero, Aufer hinc vinum, & vnam tantum guttam de aqua benedicta vnde parum ſupereſt funde. Quod cùm feciſſet, mirum dictu, vaſculum quod ſemiplenum erat, ad vnius guttæ deſcenſum impletum eſt. Idem bis eſt impletum: quod non ambigitur & in hoc beati

beati Martini fuiſſe virtutem.

22 HIS ita geſtis, Samſon filius Chilperici regis iunior, à dyſenteria & febre comprehenſus, è rebus humanis exceſsit. Hic verò cũ Chilpericus rex tornaci à fratre obſideretur, natus eſt: quẽ mater ob metũ mortis, à ſe abiecit, & perdere voluit. Sed cùm non potuiſſet obiurgata à rege, eum baptizari præcepit. Qui baptizatus, & ab ipſo epiſcopo ſuſceptus, luſtro vno nec perfecto, defunctus eſt. nam & mater eius Fredegundis, in his diebus grauiter ægrotauit, ſed conualuit..

23 POST hæc in nocte quæ erat tertio Idus Nouẽbris, apparuit nobis B. Martini vigilias celebrantibus magnũ prodigium. nam in medio lunæ ſtella fulgẽs viſa eſt elucere: & ſuper ac ſubter lunam aliæ ſtellæ propinquæ apparuerunt. Sed & circulus ille qui pluuiá plerunque ſignificat, circa eam apparuit. Sed quæ hæc figurauerint, ignoramus. nam & luná hoc anno ſæpe in nigredinem verſam vidimus, & ante natalẽ domini grauia fuere tonitrua. Sed & ſplẽdores illi circa ſolem, ſicut iam ante cladem Aruernam fuiſſe cõmemorauimus, quos ruſtici ſoles vocant, adparuerũt: & mare vltra modum egreſſum adſerunt, & multa alia ſigna apparuerunt.

24 GVNTHCRAMNVS Boſo Turonos cum paucis armatis veniens, filias ſuas quas in baſilica ſancta reliquerat, vi abſtulit, & eas Pictauos ciuitatem, quia erat Childeberti regis, perduxit. Chilpericus quoque rex Pi-

ctauum peruaſit, atq; nepotis ſui homines ab eius ſunt hominibus effugati. Ennodium ex comitatu ad regis præſentiam perduxerunt. Quo exilio damnato, facultates eius fiſco ſubdiderunt. Sed poſt annum, & patriæ & facultatibus redditus eſt. Gunthcramnus Boſo relictis filiabus ſuis in baſilica beati Hilarij, ad Childebertum regem tranſijt.

25 ANNO quoq; tertio Childeberti regis qui erat Chilperici & Gunthcramni ſeptimus decimus annus, cum Dacco Dagarici quondam filius, relicto rege Chilperico, huc illucque vagaretur, à Dracoleno duce qui dicebatur Induſtrius, fraudulenter adprehenſus eſt: quem vinctum ad Chilpericum regem, Brannacum deduxit, dato ei ſacramẽto, quòd vitam illius cum rege obtineret. Sed oblitus ſacramenti, egit cum principe, nefarias res aſſerens, vt moreretur. Ille quoque cùm vinctus detineretur, & cerneret ſe penitus non euaſurum, à presbytero rege neſciente pœnitentiam petijt. Qua accepta, interfectus eſt. Cùm autẽ idem Draccolenus velociter reuerteretur in patriam, his diebus Gunthcramnus Boſo filias ſuas à Pictauo auferre conabatur. Quod audiens Draccolenus, ſe ſuper eum obiecit. Sed illi ſicut erant parati reſiſtentes, ſe defenſare nitebantur. Gunthcramnus verò miſit vnum de amicis ſuis ad eum dicens, Vade & dic ei, Scis enim quòd fœdus inter nos initum habemus: rogo vt te de meis remoueas inſidijs. Quantum vis de rebus tollere non

prohi-

prohibeo: tantum mihi etſi nudo liceat cum filiabus meis accedere quo voluero. At ille, vt erat vanus ac leuis, Ecce, inquit, funiculum in quo alij culpabiles ligati, ad regem me ducente directi ſunt: in quo & hic hodie ligandus, illuc deducitur vinctus. Et hæc cùm dixiſſet, calcaneorum ictibus vrgens equum, ad illum veloci curſu dirigit: & caſſo eum verberans ictu, haſtili diuiſo enſis ad terram ruit. Gunthcramnus verò cùm ſuper ſe mortem cerneret imminere, inuocato nomine domini, & virtute magna beati Martini, eleuatoque conto, Draccolenum arctat in faucibus. Suſpenſumque de equo ſurſum, vnus de amicis ſuis eum lancea latere verberatum finiuit. Fugatiſque ſocijs, ipſoque ſpoliato, Gunthcramnus cum filiabus liber abſceſsit. Poſt hęc Seuerus ſocer eius à filijs apud regem grauiter accuſatur. Hæc ille audiens, cum magnis muneribus ad regem petit. Qui in via adprehenſus & ſpoliatus, atque in exilium deductus morte peſsima vitam finiuit. Sed & dum filij eius Burſolenus & Dodo ob crimē maieſtatis læſæ iudicio mortis ſuſcepto, ab exercitu vi oppreſſus eſt: alius in fuga adprehenſus, truncatis manibus & pedibus interijt: reſque omnes tam eorum quàm patris, fiſco conlatæ ſunt. Erát enim eis magni theſauri.

26 DEHINC Turonici, Pictaui, Baiocaſsin, Cœnomannici, Andegaui, cū alijs multis in Britanniā ex iuſſu Chilperici regis abierunt: & cōtra Varochum filium quōdam Ma-

cliaui ad Vicinoniam fluuiũ reſident. Sed ille doloſe per noctẽ ſuper Saxones Baiocaſsinos ruẽs, maximã exinde partẽ interfecit. Poſt die autẽ tertia, cum ducibus regis Chilperici pacẽ faciens, & filiũ ſuum in obſidatũ donans, ſacramento ſe conſtrinxit, quòd fidelis regi Chilperico eſſe deberet. Venetos quoque ciuitatẽ refudit, ſub ea conditione, vt ſe mereretur eam per iuſsionem regis regere tributa vel omnia quæ exinde debebantur, annis ſingulis nullo admonente diſſolueret. Quòd cum factũ fuiſſet, exercitus ab eo loco remotus eſt. Poſt hæc Chilpericus rex de pauperibus & iunioribus eccleſiæ vel baſilicæ bãnos iuſsit exigi, pro eo quòd in exercitu non ambulaſſent. non enim erat cõſuetudo, vt hi vllam exſoluerẽt publicã functionẽ. Poſt hæc Varochus obliuiſcẽs promiſsionis ſuæ, volẽs inrumpere quòd fecerat, Eunium epiſcopum Veneticæ vrbis, ad Chilpericum regẽ dirigit. At ille ira commotus, obiurgatum eum exilio damnari præcepit.

27 ANNO quoque quarto Childeberti, qui fuit decimus octauus Guntheráni & Chilperici regum, apud Cauillonum ciuitatem ſynodus acta eſt, ex iuſſu principis Gunthcramni: diſcuſsiſque diuerſis cauſis contra Salonium & Sagittarium epiſcopos, iteratur illa antiqua calamitas: obijciuntur eis crimina: & non ſolum de adulterijs, verumetiam de homicidijs accuſantur. Sed hæc per pœnitentiam purgari cenſentes epiſcopi, illud eſt additum, quòd eſſent rei maieſtatis, & patriæ proditores.

res, Qua de cauſa ab epiſcopatu diſcincti, in baſilicá beati Marcelli ſub cuſtodia detrudũtur. Ex qua per fugam lapſi, diſceſſerunt per diuerſa vagantes, donec in ciuitatibus eorum alij ſubrogati ſunt.

28 CHILPERICVS verò rex, deſcriptiones nouas & graues in omni regno ſuo fieri iuſsit. Qua de cauſa multi relinquentes ciuitates illas, vel poſſeſsiones proprias, alia regna petierũt, ſatius ducẽtes alibi peregrinari, quã tali periculo ſubiacere. ſtatutũ enim fuerat, vt poſſeſſor de propria terra, vnã amphorã vini per aripennẽ redderet. Sed & aliæ functiones infligebãtur multæ, tam de reliquis terris, quã de mancipijs; quod impleri non poterat. Lemouicinus quoq; populus cũ ſe cerneret tali faſce grauari, cõgregatus in Calendis Martijs, Marcum referendarium, qui hæc agere iuſſus fuerat, interficere voluit: & feciſſet vtique, niſi eum epiſcopus Ferreolus ab imminenti diſcrimine liberaſſet. Arreptis quoque libris deſcriptionum, incendio multitudo coniuncta cremauit: vnde multum moleſtus rex, dirigẽs de latere ſuo perſonas, immenſis damnis populũ adflixit, ſupplicijsq; conterruit, morte mulctauit. Ferunt etiam tunc abbates atque preſbyteros, ad ſtipites extẽſos diuerſis ſubiacuiſſe tormentis. Calumniantibus regalibus miſſis, quòd in ſeditione populi ad incendendos libros ſatellites adfuiſſent, acerbiora quoque deinceps infligentes tributa.

29 BRITANNI quoque grauiter regio-

nem Redonicam vaſtauerũt, incendio, prȩda, captiuitate: qui vſq; Cornutium vicum debellando progreſsi ſunt. Eunius verò epiſcopus de exilio reductus, Andegauo ad paſcendum delegatur, nec ad ciuitatẽ ſuam Veneticam redire permittitur. Byppolenus verò dux cõtra Britannos dirigitur, & loca aliqua Britanniæ ferro incendioq; obprimit: quæ res maiorem inſaniam excitauit.

30 DVM hæc gererentur in Gallijs, Iuſtinus impleto imperij octauo decimo anno, amentiam quã incurrerat, cum vita finiuit. Quo ſepulto Tyberius Cæſar arripuit iam olim adgreſſum imperiũ. Sed cùm eum ſecundũ conſuetudinem loci ad ſpectaculũ circi præſtolaretur populus proceſſurũ, parare ei cogitans pro parte Iuſtiniani inſidias, qui tunc nepos Iuſtini habebatur, ille per loca ſancta proceſsit. Completaq; oratione, vocato ad ſe vrbis Papa, cum conſulibus ac præfectis, palatium eſt ingreſſus. dehinc indutus purpura, diademate coronatus, throno imperiali impoſitus, cum immenſis laudibus imperium cõfirmauit. Factionarij quoque operientes ad circum, cum cognouiſſent quæ acta fuerant, pudore confuſi ſine effectu regreſsi ſunt, nihil homini qui in deo ſpem poſuerat, aduerſari valentes. Tranſactis igitur paucis diebus, adueniens Iuſtinianus, pedibus ſe proiecit Imperatoris, quindecim ei centenaria auri deferens ob meritũ gratiæ. Quem ille ſecundum patientiæ ſuæ ritum colligens, in palatium iuſsit adſiſtere. Sophia

verò

verò Auguſta, immemor promiſsionis, quam quondam in Tyberium habuerat, inſidias ei tentauit intendere. Procedente autem eo ad villam, vt iuxta ritum imperialem, xxx. diebus ad vindemiam iocundaretur, vocato clam Iuſtiniano Sophia, voluit eum erigere in imperium. Quo cõperto, Tyberius curſu veloci ad Conſtantinopolitanam ciuitatem regreditur. Adprehenſamq; Auguſtam, ab omnibus theſauris ſpoliauit, ſolum ei victus quotidiani alimentum relinquens. Segregatisq; pueris eius ab ea, alios poſuit de fidelibus ſuis, mandans prorſus vt nullus de anterioribus ad eam haberet acceſſum. Iuſtinianum verò obiurgatum tanto in poſterum amore dilexit, vt filio eius filiam ſuam promitteret: rurſumq; filio ſuo filiam eius expeteret: ſed non eſt res ſortita effectum. Exercitus eius Perſas debellauit, victorq; regreſſus, tantam molem prædæ detulit, vt crederetur cupiditati humanæ poſſe ſufficere. Viginti elephanti capti ad Imperatorem deducti ſunt.

31 BRITANNI eo anno valde infeſti circa vrbẽ fuere Namneticam atq; Redonicã, qui immẽſam auferentes prædã, agros peruadunt, vineas à fructibus vacuant, & captiuos abducunt. Ad quos cum Felix epiſcopus legationem miſsiſſet, emendare promittẽtes, nihil de promiſsis implere voluerunt.

32 APVD Pariſios autẽ mulier quędã ruit in crimen, adſerẽtibus multis, quaſi quòd relicto viro cum alio miſceretur. Igitur parẽtes il-

lius acceſſerũt ad patrẽ dicẽtes, Aut idoneam redde filiá tuá, aut certè moriatur, ne ſtuprum hoc generi noſtro notam infligat. Noui, inquit pater, ego filiá meam bene idoneá, nec eſt verum verbũ hoc quod mali homines proloquũtur. Tamen ne crimen conſurgat vlterius, innocentẽ eam faciam ſacramento. Et illi, Si, inquiũt, eſt innoxia, ſuper tumulũ hoc B. Dionyſij martyris ſacramentis adfirma. Faciá, inquit pater. Tunc inito placito ad baſilicá martyris ſancti conueniunt, eleuatiſque pater manibus ſuper altarium, iurauit, filiam nõ eſſe culpabilem. Econtrario verò periuraſſe eũ alij à parte viri pronunciant. His ergo altercátibus euaginatis gladijs in ſe inuicem proruunt, atq; ante ipſum altarium ſe trucidant: erant autem maiores natu & primi apud Chilpericum regem. Sauciantur multi gladijs, reſpergitur ſancta humano cruore baſilica, oſtia iaculis fodiuntur & enſibus, atque vſq; ad ipſum ſepulcrum tela iniqua deſęuiũt. Quod dum vix mitigatur locus officiũ perdidit, donec iſta omnia ad regis notitiá peruenirẽt. Hi verò properantes ad præſentiá principis, non recipiuntur in gratiá: ſed ad epiſcopũ loci illius remitti eos iuſſum eſt: vt ſi de hoc facinore culpabiles non inuenirentur, ſociarentur cõmunioni. Tunc ab epiſcopo Regnamodo qui Pariſiacę eccleſiæ pręerat, componẽtes quæ male geſſerant, in communionem eccleſiaſticam ſunt recepti. Mulier verò non pòſt multis diebus cum ad iudicium vocaretur, laqueo vitam finiuit.

ANNO

33 ANNO quinto Childeberti regis, Aruernorum regionem diluuia magna preſſerũt, ita vt per dies duodecim nõ ceſſaret à pluuia: tantaque inundatione Limane eſt infuſum, vt multos ne ſementem iacerent prohiberet. Flumina quoque Liger Flauariſque, quem Elacrem vocitant, vel reliqui torrentes pecurrentes in eum, ita intumuerunt, vt terminos quos nuuquam exceſſerant, præterirent. Quę grande de pecoribus excidium, dè culturis detrimentum, de ædificijs fecere naufragium. Pari modo Rodanus cum Arari coniunctus, ripas excedens, graue damnum populis intulit, muros Lugdunẽſis ciuitatis aliqua ex parte ſubuertit. Quieſcentibus verò pluuijs, arbores denuo floruerunt. erat enim menſis September. In Turonico verò eo anno mane priuſquam dies inluceſceret, fulgor per cœlum cucurriſſe viſus eſt, & ad orientis plagam cecidiſſe. Sed & ſonitus tanquam diruentis arboris, per totam terrã illam auditus eſt: quod ideo non eſt de arbore æſtimandum, quia in quinquaginta aut amplius miliaria eſt auditum. Ipſo anno grauiter vrbs Burdegalenſis ad terræ motu concuſſa eſt, mæniaque ciuitatis in diſcrimine euerſionis extiterunt: atque ita omnis populus metu mortis exterritus eſt, vt ſi non fugeret, putaret ſe cum vrbe dehiſcere. Vnde & multi ad ciuitates alias trãſierunt. Qui tremor ad vicinas ciuitates porrectus eſt, & vſque Hiſpaniam attigit, ſed non tam valide. Tamen Pyrenæis montibus immenſi lapi-

des ſunt cõmoti, qui pecora hominesq; proſtrauerũt. Nam & vicos Burdegalenſes incendium diuinitus ortum exuſsit, ita vt ſubitò cõprehẽſæ igni tam domus quàm areæ cum annonis, incendio cremarentur: nullum penitus incitamẽtum habens ignis alieni, niſi forſitan iuſsione diuina. nam & Aurelianenſis ciuitas, graui incendio conflagrauit, intantum vt ditioribus nihil penitus remaneret: & ſi aliquis ab igne quicquam eripuit, ab inſiſtentibus furibus eſt direptum. Apud terminum Carnotenum, verus de effracto pane ſanguis effluxit. Grauiter tunc & Biturica ciuitas à grandine verberata eſt.

34 SED hæc prodigia grauiſsima lues eſt ſubſecuta. nam diſcordantibus regibus, & iterũ bellũ ciuile parãtibus, dyſentericus morbus pene Gallias totas prę occupauit. Erat enim his qui patiebantur, valida cũ vomitu febris, renumque nimius dolor, caput graue vel ceruix. Ea verò quę ex ore proijciebantur, colore croceo, aut certè viridia erãt: à multis autem adſerebatur venenum occultum eſſe. Ruſticiores verò, corales hoc puſulas nominabãt quod nõ eſt incredibile, quia miſſæ in ſcapulis ſiue cruribus vẽtoſæ, procedẽtibus erũpentibusq; veſicis, decurſa ſanie multi liberabãtur: ſed & herbæ quæ venenis medẽtur, potui ſumptæ, pleriſque prę ſidia contulerũt. Et quidem primũ hæc infirmitas à mẽſe Auguſto initiata, paruulos adoleſcẽtes arripuit, letoq; ſubegit. Perdidimus dulces & charos nobis infãtulos,

quos

quos aut gremijs fouimus, aut vlnis baiulauimus, aut propria manu miniſtratis cibis ipſos ſtudio ſagaciore nutriuimus: ſed abſterſis lachrimis cũ beato Iob diximus, Dominus dedit, dominus abſtulit: quomodo domino placuit, ita factũ eſt. ſit nomẽ eius benedictũ in ſecula. Igitur in his diebus Chilpericus rex grauiter ægrotauit: quo conualeſcente filius eius iunior necdum ex aqua & ſpiritu ſancto renatus, ægrotare cœpit. quẽ in extremis vidẽtes, baptiſmo abluerũt. Quo parumper melius agente, frater eius ſenior nomine Chlodobertus, ab hoc morbo corripitur. ipſumq; in deſcrimine mortis Fredegundis mater cernens, ſerò pœnitens ait ad regem, Diu nos male agentes pietas diuina ſuſtentat. nam ſæpe nos febribus & alijs malis corripuit, & emendatio non ſucceſsit. Ecce iam perdimus filios: ecce iam eos lachrymæ pauperum, lamenta viduarum, ſuſpiria orphanorum interimũt. nec ſpes remanet cui aliquid congregemus: theſaurizamus, neſcientes cui congregemus ea. ecce theſauri remanent à poſſeſſore vacui, rapinis ac maledictionibus pleni. Nunquid non exundabant promptuaria vino? nunquid non horrea replebantur frumento? nunquid non erant theſauri referti auro, argento, lapidibus pretioſis, monilibus, vel reliquis imperialibus ornamentis? ecce quod pulchrius habebamus, perdimus. Nunc ſi placet venite, incendamus omnes deſcriptiones iniquas: ſufficiatq; fiſco noſtro, quod ſuffecit patri regiq; Chlo-

thario. Hæc effata regina, pugnis verberãs pectus, iuſsit libros exhiberi qui de ciuitatibus ſuis per Marcũ venerant: proiectiſq; in ignẽ, iterũ ad regem conuerſa, Quid tu, inquit, moraris? Fac quod vides à me fieri, vt & ſi dulces natos perdimus, vel pęnam perpetuam euadamus. Tunc rex compunctus corde tradidit omnes libros deſcriptionum igni, conflagratiſq; illis miſit qui futuras prohiberent deſcriptiones. Poſt hæc infantulus iunior dum nimio labore tabeſcit, extinguitur. quem cum maximo mœrore deducẽtes à villa Brennaco Pariſios, ad baſilicam ſancti Dionyſij ſepelire mandauerunt. Chlodobertum verò componentes in feretro, Sueſsionas ad baſilicam ſancti Medardi duxerunt, proijcienteſq; eum ad ſanctum ſepulcrum, vouerũt vota pro eo, ſed media nocte anhelus iam & tenuis ſpiritũ exhalauit: quem in baſilica ſanctorũ Criſpini atque Criſpiniani martyrum ſepelierunt: magnus vſq; huc planctus omni populo fuit. nam viri lugentes mulieresq; lugubribus veſtimẽtis indutę, vt ſolet in coniugum exequijs fieri, ita hoc funus ſunt proſecutæ. Multa poſtea Chilpericus rex, eccleſijs ſiue baſilicis vel pauperibus eſt largitus.

35 HIS diebus Auſtrigildis Guntchramni principis regina, ab hoc morbo conſumpta eſt: ſed priuſquam nequam ſpiritum exhalaret, cernens quòd euadere non poſſet, alta trahens ſuſpiria, voluit leti ſui habere participes, agens vt in exequijs eius aliorum funera plangerentur.

geretur. Fertur enim Herodiano more regem petijſſe dicens, Adhuc ſpes viuendi fuerat, ſi non inter iniquorum medicorum manus interiſſem. nam potiones ab illis acceptæ, mihi vi abſtulerunt vitam, & fecerunt me hanc lucem velociter perdere: & ideo ne inulta mors mea prætereat, quæſo & cum ſacramenti interpoſitione cõiuro, vt cum ab hac luce diſceſſero, ſtatim ipſi gladio trucidẽtur: vt ſicut ego amplius viuere non queo, ita nec illi poſt meũ obitum gloriẽtur, ſed ſit vnus dolor noſtris pariter ac eorũ amicis. Hæc effata, infelicem animam tradidit. Rex verò peracto ex more iuſtitio, obpreſſus iniquę coniugis iuramento, impleuit præceptum iniquitatis. nam duos medicos qui ei ſtudium adhibuerant, gladio feriri præcepit: quod nõ ſine peccato factum fuiſſe, multorum cenſet prudentia.

36 HAC itaque ægritudine & Nantinus Engoliſmenſis comes exinanitus interijt, ſed quæ contra ſacerdotes vel eccleſias dei egerit, altius repetenda ſunt. Denique Maracharius auunculus eius, diu in ipſa vrbe vſus eſt comitatu. quo officio expleto, eccleſię ſociatur, clericusq; factus ordinatur epiſcopus. Qui multum vigilanter vel eccleſias, vel eccleſiæ domos, & erigens, & componens, ſeptimo ſacerdotij anno iniecto ab inimicis in caput piſcis veneno, ſimpliciter accipiens crudeliter enecatur. Sed non diu inultam eius mortem pertulit diuina clementia. nam Frontonius, cuius conſilio hoc ſcelus eſt perpetratum, adſumpto

confeſtim epiſcopatu,vno in eo degens anno, præcurrente iudicio dei interijt. Cuius poſt obitum Heraclius Burdegalenſis presbyter, qui quõdam legatus Childeberti ſenioris fuerat, epiſcopus ordinatur. Nantinus verò ob requirendam auunculi ſui mortem, comitatum in ipſa vrbe expetijt. Quo accepto,multas epiſcopo iniurias inrogauit. aiebat enim, Homicidas illos qui auunculum meum interfecerunt tecum retines: ſed & presbyteros huic noxæ admixtos, ad conuiuium recipis. Deinde inimicitia increſcente paulatim cœpit villas eccleſiæ quas Maracharius teſtamento ſcripto reliquerat,violenter inuadere, adſerẽs non debere eccleſiam eius facultatẽ adipiſci,à cuius clericis teſtator fuerat interfectus. Poſt iſta verò iam aliquibus ex laicis interfectis, addidit vt adprehẽſum presbyterũ adligaret, ac conto perfoderet. Cui adhuc viuenti retortis poſt tergum manibus, adpenſo ad ſtipitem elicere quærebát ſi in hac cauſa fuiſſet admixtus. Quod cum ille negaret,profluente cruore de vulnere, reddidit ſpiritum. Qua de cauſa commotus epiſcopus, iuſsit eum ab eccleſiæ foribus prohiberi. Conuenientibus autem apud ciuitatem Sanctonas ſacerdotibus, deprecabatur Nantinus, vt pacem epiſcopi mereretur,promittens ſe omnes Eccleſiæ res quas ſine ratione abſtulerat,redditurum,atque humilem exhibere ſe ſacerdoti. At ille fratrum iuſſioni obaudire procurãs,cuncta quę petebantur indulſit: cauſam tamen presbyteri omnipotenti

potenti deo commendás, comitem in charitate recepit. Qui poſt iſta regreſſus vrbẽ, domos illas quas male peruaſerat, ſpoliat, elidit, ac deſijcit dicens, Et ſi hoc ab Eccleſia recipitur, vel deſertũm inueniatur. Qua de cauſa iterum motus epiſcopus, eum à cõmunione ſuſpẽdit. Quæ dum aguntur, impleto beatus pontifex vitæ curſu, migrauit ad dominum. Nantinus quoque ab aliquibus epiſcopis, intercedentibus præmijs atque adulationibus, communicatur. Poſt paucos verò menſes à ſupradicto morbo corripitur. qui nimia exuſtus febre, clamauit dicens, Heu heu, ab Heraclio antiſtite exuror, ab illo crucior, ab illo ad iudicium vocor. cognoſco facinus, reminiſcor me iniuſtè iniurias intuliſſe pontifici: mortem deprecor, ne diutius crucier hoc tormẽto. Hæc cum maxima in febre clamaret, deficiente robore corporis, infelicem animam fudit, indubia relinquens veſtigia, hoc ei ad vltionem beati antiſtitis eueniſſe. nam exanimum corpus ita nigredinem duxit, vt putares eum prunis ſuperpoſitum fuiſſe combuſtum. Ergo omnes hæc obſtupeſcant, admirentur, & metuant, ne inferant iniurias ſacerdotibus, quia vltor eſt dominus ſeruorum ſuorum ſperantium in ſe.

37 HOC tẽpore & beatus Martinus Galicienſis epiſcopus obijt, magnum populo illi faciente planctum. nam hic Pannoniæ ortus fuit, & exinde ad viſitanda loca ſancta in orientem properans, intantum ſe literis imbuit, vt nulli ſecundus ſuis temporibus haberetur.

Exinde Galliciam venit, vbi cum beati Martini reliquiæ portarentur, epiſcopus ordinatur: in quo ſacerdotio impletis plus minus triginta annis, plenus virtutibus migrauit ad dominum. Verſiculos qui ſuper oſtium ſunt à parte meridiana in baſilica ſancti Martini, ipſe compoſuit.

38 MAGNA eo anno in Hiſpanijs Chriſtianis perſecutio fuit: multiq; exilijs dati, facultatibus priuati, fame decocti, carcere mancipati, verberibus adfecti, ac diuerſis ſupplicijs trucidati ſunt. Caput quoque huius ſceleris Goiſuintha fuit, quá poſt Athanachildi regis connubium, rex Leuuichildus acceperat: ſed quæ dei ſeruis notá humilitatis inflixerat, proſequēte vltione diuina, ipſa quoq; eſt omnibus populis facta notabilis. nam vnū oculum nubes alba contegens, lumen quod mens non habebat, pepulit à palpebris. Erant autē Leuuichildo regi ex alia vxore duo filij, quorum ſenior Sygiberti, iunior Chilperici regis filiam deſponſauerat. Sed Ingundis Sygiberti regis filia cum magno apparatu in Hiſpanias directa, ab auia Goiſuintha cum gaudio magno ſuſcipitur: quam nec paſſa eſt in religione Catholica diu commorari, ſed vt rebaptizaretur in Arriana hæreſi blandis cœpit ſermonibus inlicere: ſed illa viriliter reluctans, cœpit dicere, Sufficit ſatis me ab originali peccato baptiſmo ſalutari ſemel ablutā fuiſſe, & ſanctam trinitatem in vna æqualitate eſſe confeſſam: hæc me credere ex toto corde confiteor, nec

vnquam

vnquam ab hac fide ibo retrorſum. Hæc illa audiens, iracundiæ furore ſuccenſa, adprehenſam per comam capitis puellam in terram conlidit, & diu calcibus verberatam, ac ſanguine cruentatam, iuſsit ſpoliari & piſcinę immergi: ſed vt adſerunt multi, nũquam animum ſuum à fide noſtra reflexit. Leuuichildus autem dedit eis vnam de ciuitatibus, in qua reſidentes regnarent. Ad quam cum abijſſent, cœpit Ingundis prædicare viro ſuo, vt relicta hæreſis fallacia, catholicæ legis veritatem agnoſceret. Quod ille diu refutans, tandem commotus ad eius prædicationem conuerſus eſt ad legem catholicam: ac dum chriſmaretur, Ioannes eſt vocitatus. Quod cum Leuuichildus audiſſet, cœpit cauſas quærere qualiter eum perderet. Ille vero hæc intelligens, ad partem ſe imperatoris iungit, ligans cum præfecto eius amicitias, qui tunc Hiſpaniam impugnabat. Leuuichildus autem direxit ad eum nuncios, dicẽs, Veni ad me, quia extant cauſæ quas conferamus ſimul. Et ille, Non ibo, quia infenſus es mihi, pro eo quòd ſim Catholicus. At ille datis præfecto imperatoris triginta milibus ſolidorum, vt ſe ab eius ſolatio reuocaret, commoto exercitu cõtra eum uenit. Herminichildus verò vocatis Græcis, cõtra patrem egreditur, relicta in vrbę coniuge ſua. Cumq; Leuuichildus ex aduerſo veniret, relictus à ſolatio, cum videret nihil ſe præualere poſſe, eccleſiam quę erat propinqua, expetijt dicens, Non veniat ſuper me pater meus: nefas eſt enim aut patrem

à filio, aut filium à patre interfici. Hæc audiés Leuuichildus, miſit ad eum fratrem eius qui dato ſacramento, ne humiliaretur, ait, Tu ipſe accede, & proſternere pedibus patris noſtri, & omnia indulget tibi. At ille popoſcit vocari patrem ſuum. Quo ingrediente, proſtrauit ſe ad pedes illius: ille verò adprehenſum oſculatus eſt eum, & blandis ſermonibus delinitū duxit ad caſtra: oblitusque ſacramenti, innuit ſuis, & adprehēſum ſpoliauit eum indumentis ſuis induitq; illum veſte vili: regreſſusq; ad vrbem Toletum, ablatis pueris eius, miſit eum in exilium cum vno tantùm puerulo.

39 IGITVR poſt mortem filiorū Chilperici, rex mēſe Octobri in Cotia ſilua plenus luctu cum coniuge reſidebat. Tunc Chlodoueum filium ſuum, Brennacum, faciente regina tranſmiſit, vt ſcilicet & ipſe ab hoc interitu deperiret. Grauiter ibi his diebus morbus ille qui fratres interfecerat, ſæuiebat, ſed nihil ibidem incommodi pertulit: ipſe enim rex Calam Pariſiacæ ciuitatis villam aduenit. Poſt paucos verò dies Chlodoueum ad ſe venire præcepit. Cui qualis interitus fuerit, dicere non pigebit. Igitur cū in ſupradicta villa apud patrem habitaret, cœpit immaturè iactare vel dicere, Ecce mortuis fratribus meis ad me reſtitit omne regnū: vniuerſæ Galliæ ſubijcientur, imperiumq; vniuerſum mihi fata largita ſunt. Ecce inimicis in manu poſitis, inferam quæcunque placuerit. Sed & de nouerca ſua Fredegunde regina non condecibilia detrectabat.

bat. Quæ illa audiẽs, pauore nimio terrebatur. Poſt dies verò aliquot, aduenies quidã reginę, vt orbata filijs ſedeas, dolus id Chlodouei eſt operatus. nam ipſe concupiſcẽs vnius ancillarum tuarũ filiá, maleficijs tuos per matrẽ eius filios interfecit: ideoq; moneo ne ſperes de te melius, cum tibi ſpes per quá regnare debueras ſit ablata. Tunc regina timore perterrita, & furore ſuccẽſa, noua orbitate cõpuncta, adprehenſa puella in quã oculos iniecerat Chlodouęus, & grauiter verberata, incidi comã capitis eius iuſsit: ac ſciſſa, ſudi impoſitam defigi ante męstatũ præcepit Chlodouei: matre quoque puellæ religata, & tormentis diu cruciata, elicuit ab ea profeſsionem quæ hos ſermones veros eſſe firmaret. Regi exinde hæc & alia huiuſcemodi inſinuás, vindictam de Chlodoueo popoſcit. Tũc rex in venationẽ directus, eum præcepit arceſsiri ſecretius. Quo adueniente ex iuſſu regis adprehenſus in manicis à Deſiderio atque Bobone ducibus, nudatur armis & veſtibus, ac vili indumento contectus reginæ vinctus adducitur. At illa in cuſtodia eum retineri præcepit, elicere ab eo cupiens, ſi hæc ita vt audierat ſe haberent, vel cuius conſilio vſus fuerit, aut cuius hæc inſtinctu feciſſet, vel cum quibus maximè amicitias conligaſſet. At ille reliqua denegans, amicitias multorum detexit. Denique poſt triduum, reginam vinctum iuſsit eum tranſire Matronam fluuium, & in villa cui Noceto nomẽ eſt, cuſtodiri. In qua cuſtodia cultro percuſſus, in-

terijt: ipſoq; in loco ſepultus eſt. Interea aduenerunt nuncij ad regem qui dicerent, quòd ipſe ſe ictu proprio perfodiſſet: & adhuc ipſum cultrum de quo ſe perculit, in loco ſtare vulneris adfirmabant. Quibus uerbis rex Chilpericus inluſus, nec fleuit, quem ipſe, vt ita dicam, morti tradiderat, inſtigante regina. Seruiẽtes quoq; illius per diuerſa diſperſi ſunt. Mater autem eius crudeli morte necata: ſoror illius in monaſterium recluſa, à pueris reginæ trãſmittitur; in quo nunc veſte mutata conſiſtit: opeſque eorum omnes reginæ delatæ ſunt. Mulier quæ ſuper Chlodoueum locuta fuerat, dijudicatur incendio concremari. Quæ cum duceretur, reclamare cœpit miſera, ſe mendacia protuliſſe: ſed nihil proficientibus verbis, ligata ad ſtipitem, viuens exuritur flammis. Theſaurarius Chlodouei à Cuppane ſtabuli comite de Biturico retractus, uinctus reginę tranſmiſſus eſt, diuerſis cruciatibus exponẽdus: ſed eũ regina & à ſupplicijs, & vinculis iuſsit abſolui, liberumq; nobis obtinẽtib. abire permiſit.

40 POST hæc Elafius Catalaunenſis epiſcopus propter cauſas Brunichildis reginę in Hiſpanias in legationẽ directus, correptus à febre nimia, ſpiritum exhalauit: & exinde delatus mortuus, ad ciuitatẽ ſuam ſepultus eſt. Eonius quoq; epiſcopus, quem legatum Britannorũ ſupra meminimus, ad ciuitatẽ ſuam regredi non permiſſus, vt Andegauis paſceretur de publico, à rege præceptum eſt. Qui Pariſios aduenĩens, dum die dominica ſacroſancta

ſolennia

ſolennia celebraret, emiſſa cum hinnitu voce terræ conruit. Erumpente uero ab ore eius & naribus ſanguine, inter manus deportatus eſt: ſed conualuit: nimium enim vino deditus erat, & plerumq; ita deformiter inebriabatur, vt greſſum facere non valeret.

41 MIRVS rex Gallicienſis legatos ad Gunthcramnum regem direxit. Cumq; per Pictauum terminū præterirēt, quem tunc Chilpericus rex tenebant, nunciata ſunt ei. At ille ſub cuſtodia ſibi eos exhiberi præcipit & Pariſijs cuſtodiri. Eo tempore apud Pictauenſem ciuitatem lupus ex ſiluis veniens, per portam ingreſſus eſt: clauſiſq; portis intra muros ipſius vrbis oppreſſus, occiſus eſt. Adſerebant enim quidam & cœlum ardēs ſe vidiſſe. Liger fluuius maior ab anno ſuperiore fuit, poſtquā ei Caris torrens ſe adiunxit. Ventus auſter nimium violenter cucurrit, ita vt ſiluas proſterneret, domos erueret, ſepes efferret, ipſoſq; homines ad internecionem vſq; volutaret. Erat enim ſpatium eius in latitudinem quaſi iugera ſeptem. Longitudo autem non potuit æſtimari. nam & galli plauſum cantus in initio noctis ſæpe dederunt. Luna contenebricata eſt, & cometes ſtella apparuit. Grauis autem lues in populo ſubſecuta eſt. Legati autem Sueuorum poſt annum dimiſsi, ad propria redierūt.

42 MAVRILIO Cadurcenſis vrbis epiſcopus grauiter ægrotabat ab humore podagrico, ſed ſuper hos dolores quos ipſe humor commouit, magnos ſibi cruciatus adde-

bat.nam ſæpe candẽs ferrum tibijs ac pedibus defigebat, quo facilius cruciatum ſibi amplius adderet. Sed cum epiſcopatũ eius multi expeterent, ipſe Vrſicinum qui quondam referendarius Vltrogotho reginæ fuerat, elegit. Quẽ dum adhuc viueret, benedici deprecans, migrauit à ſeculo: fuit autem valde eleemoſynarius, in ſcripturis eccleſiaſticis valde inſtructus, ita vt ſeriem diuerſarum generationum, quæ in libris veteris Teſtamenti deſcribitur, quod à multis difficile retinetur, hic plerunq; memoria recenſeret. Fuit etiam & in iudicijs iuſtus, ac defendens pauperes eccleſiæ ſuæ de manu malorum iudicũ, iuxta illud Iob, Conſeruaui egenum de manu potẽtis, & inopi cui non erat adiutor, auxiliatus ſum: os viduæ benedixit me, cùm eſſem oculus cæcorum, pes claudorum, & inualidorum pater.

43 LEVVIELDVS verò rex Agilanẽ legatum ad Chilpericũ mittit, virum nullius ingenij aut diſpoſitionis ratione peritum, ſed tantum voluntate in catholica lege peruerſum: quem cùm via Turonos detuliſſet, laceſſire nos de fide, & impugnare eccleſiaſtica dogmata cœpit. Iniqua enim, inquit, fuit antiquorum epiſcoporum lata ſententia, quæ æqualem adſeruit filium patri. nam qualiter, inquit, poterit eſſe patri æqualis in poteſtate qui ait, Pater maior me eſt? Non eſt ergo æquum vt ei ſimilis æſtimetur quo ſe minorem dicit, cui triſtitiam mortis ingemit, cui poſtremo moriẽs, ſpiritum quaſi nulla præditus po-

teſtate

teſtate commendat. Vnde pater eum & ætate & poteſtate paterna minorem. Ad hæc ego interrogo, ſi crederet Ieſum Chriſtum filium dei eſſe, ſi eundemque eſſe dei ſapientiam, ſi lumen, ſi veritatem, ſi vitam, ſi iuſtitiam fateretur. Qui ait, Credo hæc omnia eſſe filium dei. Et ego, Dic ergo mihi, quando pater ſine ſapientia? quando ſine lumine? quando ſine vita? quando ſine veritate? quando ſine iuſtitia fuerit? ſicut enim pater ſine iſtis eſſe non potuit, ita & ſine filio eſſe non potuit, quæ maxime & dominici nominis myſteriũ coaptantur: ſed nec pater eſſet vtique, ſi filium non haberet. Quod autem eum dixiſſe ais, Pater maior me eſt, ſcias eum hoc ex adſumptæ carnis humilitate dixiſſe, vt cognoſcas non poteſtate, ſed humilitate te fuiſſe redemptum. nam tu qui dicis, Pater maior me eſt, oportet te meminiſſe quod alibi ait, Ego & pater vnũ ſumus. nam & mortis timor & commendatio ſpiritus ad infirmitatem corporis eſt referenda, vt ſicut verus deus, ita & verus homo credatur. Et ille, Cuius quis implet voluntatem, eo & minor eſt. ſemper filius minor eſt patre, quia ille facit voluntatem patris, nec pater illius voluntatem facere comprobatur. Ad hæc ego, intellige quia pater in filio, & filius in patre, in vna ſemper deitate ſubſiſtit. nam vt cognoſcas patrem filij facere voluntatem, ſi in te fides euangelica manet, audi quid ipſe Ieſus deus noſter cùm ad reſuſcitandum venit Lazarum, ait, Pater gratias ago tibi, quo-

niam audiſti me: & ego ſciebam quia ſemper me audis:ſed propter turbam quæ circunſtat, dixi,vt credant quia tu me miſiſti. Sed & cùm ad paſsionem venit,ait, Pater clarifica me claritate quá habui apud temetipſum,priuſquam mundus fieret. Cui pater de cœlo reſpondit, Et clarificaui, & iterum clarificabo. Æqualis eſt ergo filius in deitate,non minor:ſed neque aliquid minus habens. nam ſi deum confiteris,neceſſe eſt integrum fatearis,& nihil egentem: ſi verò integrum eſſe negas, deum eſſe non credis. Et ille, Ex adſumpto homine cœpit dei filius vocitari. nam erat quando non erat. Et ego, Audi Dauid dicentem ex perſona patris, Ex vtero ante luciferum genui te. Et Ioannes euangeliſta ait, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum: hoc ergo verbum caro factum eſt,& habitauit in nobis: per quem facta ſunt omnia. nam vos cæcati veneno perſuaſionis, nihil dignum de deo ſentitis. Et ille, Nunquid & ſpiritum ſanctum deum dicitis, aut æqualem patri filioque decernitis? Cui ego, Vna in tribus eſt voluntas,poteſtas,operatio:vnus deus in trinitate, & trinus in vnitate. Tres perſonæ, ſed vnum regnum,vna maieſtas,vna potentia omnipotentiaque. Et ille, Spiritus ſanctus, inquit, quem æqualem patris profertis ac filio, vtriſque minor accipitur, quia & à filio promiſſus,& à patre legitur miſſus. nemo enim promittit, niſi quod ſuæ dominationi ſubſiſtit: & nemo mittit, niſi inferiorem ſe,
ſicut

ſicut ipſe ait in euangelio, Niſi ego abiero, paracletus ille non veniet: ſi autem abiero, mittam illum ad vos. Ad hæc ego reſpondi, Bene filius ante paſsionem ait, quia niſi ille ad patrẽ victor remeauerit, ac proprio ſanguine redem pto mundo dignum deo ex homine præparet habitaculum, nõ poteſt ſanctus ſpiritus idem deus in pectore fanatico, & originalis criminis labe infecto deſcẽdere. Spiritus enim ſanctus, ait Salomon, fugiet fictum. Tu autem ſi ſpem aliquam reſurrectionis habes noli loqui aduerſus ſpiritum ſanctum, quia iuxta ſententiam domini, ſpiritum ſanctum blaſphemanti non remittetur, neque in hoc ſeculo, neque in futuro. Et ille, Deus eſt qui mittit, nõ eſt deus qui mittitur. Ad hæc ego interrogo, ſi crederet doctrinam Petri Pauliq́ue apoſtolorum. reſpondente autem eo, Credo adieci, Cùm argueret Petrus apoſtolus Ananiam pro fraude fundi, vide quid dicat, Quid tibi viſum eſt mentiri ſpiritui ſancto? non es enim mentitus hominibus, ſed deo. Et Paulus, cum gratiarum ſpiritualium diſtingueret gradus, Hæc omnia, inquit, operatur vnus atque idem ſpiritus, diuidens vnicuique prout vult. Qui enim quod voluerit facit, in nullius redigitur poteſtatem. nam vos vt ſuperius dixi, nihil rectè de trinitate ſancta ſentitis, & quàm iniqua ſit huius ſectæ peruerſitas, ipſius auctoris veſtri, id eſt Arrij expreſsit interitus. Ad hæc ille reſpondit, Legem quam nõ colis, blaſphemare noli. Nos verò quæ creditis, etſi non credimus, non ta-

men blaſphemamus: quia non deputatur crimini, ſi & illa & illa colantur. ſic enim vulgato ſermone dicimus, Non eſſe noxium ſi inter gentilium aras, & dei eccleſiam quis tranſiens vtraque veneretur. Cuius ego ſtultitiam cernens, aio, Vt video, & gentilium defenſorem, & hęreticorum adſertorem te eſſe manifeſtas, cùm & eccleſiaſtica dogmata maculas, & paganorum ſpurcitias prædicas adorari. Satius, inquio, faceres, ſi ea te armaret fides, quam Abraham ad ilicem, Iſaac in ariete, Iacob in lapide, Moyſes vidit in ſente: quam Aaron portauit in logio, Dauid exultauit in tympano, Salomon prddicauit in intellectu: quam omnes patriarchæ, prophetæ, ſiue lex ipſa, vel oraculis cecinit, vel ſacrificijs figurauit: quam & nunc præſens ſuffragator Martinus noſter, vel poſſedit in pectore, vel oſtendit in opere: vt & tu conuerſus crederes inſeparabilem trinitatem, & accepta à nobis benedictione, purgatoque à malæ credulitatis veneno pectore delerentur iniquitates tuæ. At ille furore commotus, & neſcio quid quaſi inſanus frendens, ait: Ante anima ab huius corporis vinculis emicet, quàm ab vllo religionis veſtræ ſacordote, benedictionem accipiam. & ego, Nec noſtram dominus religionem ſiue fidem ira tepeſcere faciat, vt diſtribuamus ſanctum eius canibus, ac precioſarum margaritarum ſacra porcis ſqualentibus exponamus. Ad hæc, ille relicta altercatione ſurrexit, & abijt. Sed poſt hæc cùm in Hiſpanias reuerſus fuiſſet, infirmitate

tate debilitatus, ad noſtram religionem neceſſitate cogente conuerſus eſt.

44 PER idē tēpus Chilpericus rex ſcripſit indiculum, vt ſancta trinitas non in perſonarum diſtinctione, ſed tantum Deus nominaretur: adſerens indignum eſſe, vt deus perſona, ſicut homo carneus nominetur. Adfirmans etiam ipſum eſſe patrem qui eſt filius, idemque ipſum eſſe ſpiritum ſanctum, qui pater & filius. ſic, inquit, prophetis ac patriarchis apparuit, ſic eum ipſa lex nunciauit. Cumque hæc mihi recitari iuſsiſſet, ait, Sic, inquit, volo vt tu & reliqui doctores eccleſiarum credatis. Cui ego reſpondi, Hac credulitate relicta pie rex, hoc te oportet ſequi quod nobis poſt apoſtolos alij doctores eccleſiæ reliquerūt. Quod Hilarius Euſebiusque docuerunt, quod & in baptiſmo es confeſſus. Tunc iratus rex ait, Manifeſtum eſt mihi in hac cauſa Hilariū Euſebiumque validos inimicos haberi. Cui ego reſpondi, Obſeruare te conuenit, neq; deum, neq; ſanctos eius habere offenſos. Nam ſcias, quia in perſona aliter pater, aliter filius, aliter ſpirituſſanctus. Non pater adſumpſit carnem, neq; ſpirituſſanctus, ſed filius: vt qui erat dei filius, ipſe ad redēptionem hominis, filius haberetur & virginis. Non pater paſſus neque ſpirituſſanctus, ſed filius: vt qui carnem adſumpſerat in mundo, ipſe offerretur pro mundo. De perſonis verò quod ais, non corporaliter, ſed ſpiritaliter ſentiendum eſt. In his ergo tribus perſonis, vna gloria, vna æterni-

tas, vna poteſtas. At ille commotus, ait, Sapientioribus te hæc pandam, qui mihi conſentiant. & ego, Nunquam erit ſapiens, ſed ſtultus, qui hæc quæ proponis ſequi voluerit. Ad hæc ille frendens, ſiluit. Non poſt multos verò dies adueniente Saluio Albigenſi epiſcopo, hæc ei præcepit recenſeri, deprecans vt ſibi conſentaneus fieret. Quod ille audiens, ita reſpuit, vt ſi chartam in qua hæc ſcripta tenebantur, potuiſſet adtingere, in fruſta diſcerperet. Et ſic rex ab hac intentione quieuit. Scripſit alios libros idem rex verſibus, quaſi Sedulium ſecutus: ſed verſiculi illi nulli penitus metricæ conueniunt rationi. Addidit autem & literas literis noſtris, id eſt ω ſicut Græci habent, ae, the, vuui: quarum characteres ſubſcripſimus. hi ſunt: O. ⅄. Z. Π. Et miſit epiſtolas in vniuerſas ciuitates regni ſui, vt ſic pueri docerentur. ac libri antiquitus ſcripti, planati pumice reſcriberentur:

45 AGROECVLA autem Cabillonenſis epiſcopus, hoc obijt tempore: fuitque homo valde elegans ac prudens, genere ſenatorio. multa in ciuitate illa ædificia fecit, domos compoſuit, eccleſiam fabricauit, quam columnis fulciuit, variauit marmore, muſiuo depinxit. Magnæ autem abſtinentiæ fuit. nam nunquam prandio vſus eſt, niſi tantum cœna: ad quam ſic temporiue reſidebat, vt ſole ſtante conſurgeret. Humanitatis exiguæ, facundiæ verò magnæ erat. Obijt autem, epiſcopatus anno quadrageſimo octauo, æui autem

octo-

octogeſimotertio : cui Flauius referendarius Gunthcramni regis ſucceſsit.

46 EO tempore & Dalmatius Ruthenæ ciuitatis epiſcopus, migrauit à ſeculo, vir in omni ſanctitate præcelſus, abſtinens vel à cibis, vel à concupiſcentijs carnis: valde eleemoſynarius, & cunctis humanus, in oratione & vigilijs ſatis ſtabilis: eccleſiam conſtruxit. Sed dum eam ad emendationem ſæpius deſtruit, incompoſitam dereliquit. Poſt cuius obitum, multi, vt fit, epiſcopatum petebant. Tranſobadus verò presbyter qui quondam archidiaconus eius fuerat, maxime in hoc intendebat, fidus quòd filium ſuum cum Gogone, qui tunc regis erat nutritius, commendauerat. Condiderat autem epiſcopus teſtamentum, in quo regi Sexenium, qui poſt eius obitum acciperet, indicabat, adiurans terribilibus ſacramentis, vt in eccleſia illa non ordinaretur extraneus, non cupidus, non coniugali vinculo nexus, ſed ab his omnibus expeditus, qui in ſolis tantùm dominicis laudibus degebat, ſubſtitueretur. Tranſobadus autem presbyter epulum in ipſa vrbe clericis præparat. Reſidentibus autem illis, vnus presbyterorum cœpit antiſtitem memoratum impudicis blaſphemare ſermonibus, & vſque ad hoc erupit, vt eum delirum & fatuum nominaret. Hæc eo dicente, pincerna poculum oblaturus aduenit. At ille acceptum dum ori proximat tremere, cœpit. laxatoque de manu calice, ſuper alium qui ſibi erat proximus caput reclinans, reddidit

ſ

ſpiritum. Ablatusq; ab epulo, ad ſepulchrum humo contectus eſt. Poſt hæc relecto teſtamẽto antiſtitis, in præſentia Childeberti regis ac procerum eius, Theodoſius qui tunc archidiaconatu vrbis illius potiebatur, epiſcopus ordinatus eſt.

47 AVDIENS autem Chilpericus omnia mala quæ faciebat Leudaſter eccleſijs Turonicis & omni populo, Anſoualdum illuc dirigit: qui veniens ad feſtiuitatem ſancti Martini, data nobis & populo optione, Eunomius in comitatũ erigitur. Denique Leudaſtes cernens ſe remotũ, ad Chilpericum dirigit dicẽs, Vſque nũc, ô pijſsime rex, cuſtodiui ciuitatem Turonicam: nunc autẽ me abactione remoto, vide qualiter cuſtodiatur. Nam noueris quia Gregorius epiſcopus eam ad filium Sygiberti tradere deſtinat. Quod audiẽs rex, ait, Nequaquam, ſed quia remotus es, ideo hæc adponis. & ille, Maiora, inquit, de te ait epiſcopus: dicit enim reginã tuam in adulterio cum epiſcopo Berthcramno miſceri. Tunc iratus rex, cæſum pugnis & calcibus, oneratũ ferro, recludi præcepit in carcere.

48 SED quia liber finẽ poſtulat narrare aliqua de eius actionibus libet: ſed prius videtur, genus ac patriam moresq; ordiri. Cracina Pictauenſis inſula vocitatur, in qua à Fiſcalis vinitoris ſeruo Leocadio nomine, naſcitur. Exinde ad ſeruitium arceſsitus, culinæ regiæ deputatur. Sed quia lippis erat in adoleſcentia oculis, quibus fumi acerbitas non con-

gruebat

gruebat, amotus à piſtillo promouetur ad cophinum. Sed dum inter fermentatas maſſas ſe delectari conſimulat, ſeruitium fugam iniens dereliquit. Cumque bis aut tertiò reductus à fugæ lapſu teneri non poſſet, auris vnius inciſione multatur. Dehinc cùm notam inflictam corpori occulere nulla auctoritate valeret, ad Marcoueifam regniam quam Charibertus rex nimium diligens, in loco ſororis thoro adſciuerat, fugit. Quæ libenter eum colligens, prouocat, equorumque meliorum deputat eſſe cuſtodem. Hinc iam obſeſſus vanitate, ac ſuperbiæ deditus, comitatum ambit ſtabulorũ: quo accepto, cunctos deſpicit ac poſtponit: inflatur vanitate, luxuria diſſoluitur, cupiditate ſuccenditur, & in cauſis patronæ alumnus proprius huc illucq; defertur. Cuius poſt obitum refertus prædis, locum ipſum cum rege Chariberto oblatis muneribus tenere cœpit. Poſt hæc, peccatis populi ingruentibus, comes Turonus deſtinatur: ibiq; ſe amplius honoris glorioſi ſupercilio iactat: ibiq; ſe exhibet rapacem prædis, turgidum rixis, adulterijs lutulentum: vbi ſeminando diſcordias, & inferendo calumnias, non modicos theſauros adgregauit. Poſt obitum verò Chariberti, cùm in Sygiberti ſortem ciuitas illa veniſſet, tranſeunte eo ad Chilpericum, omnia quæ iniquè adgregauerat, à fidelibus nominati regis direpta ſunt. Peruadente igitur Chilperico rege per Thodobertum filium vrbem Turonicam, cùm iam ego Turonos aduenissem,

mihi à Theodoberto ſtrenuè commendatur, vt ſcilicet comitatu quem prius habuerat potiretur. Multum ſe nobis humilem ſubditumq; reddebat, iurans ſæpius ſuper ſepulchrum ſancti antiſtitis, nunquam ſe contra rationis ordinem eſſe venturum: ſeq; mihi tam in cauſis proprijs, quàm in eccleſiæ neceſsitatibus in omnibus eſſe fidelē. Timebat enim quod poſtea euenit, ne vrbem illam iterum rex Sygibertus in ſuum dominium reuocaret. Quo defuncto, ſuccedente iterum Chilperico in regnum, iſte in comitatum accedit. Adueniente autem Turonos Merouco, omnes res eius vſquequaque diripuit. Sed dum Sygibertus duos annos Turonos tēnuit, hic in Britannijs latuit: qui adſumpto, vt diximus comitatu, in tali leuitate elatus eſt, vt in domo eccleſiæ cum thoracibus atque loricis, præcinctus pharetra, & contum manu gerens, capite galeato ingrederetur: de nullo ſecurus, quia omnibus erat aduerſus. Iam ſi in iudicio cum ſenioribus vel laicis, vel clericis reſediſſet, & vidiſſet hominem iuſtitiam proſequentem, protinus agebatur in furias, ructabat conuicia in ciues: presbyteros manicis iubebat extrahi, milites fuſtibus verberari: tantaque vtebarur crudelitate, vt vix referri poſsit. Diſcedente autem Merouco qui res eius diripuerat, nobis calumniator exiſtit, adſerens fallaciter Merouꝫum noſtro vſum conſilio, vt res eius auferret. Sed poſt inlata damna, iterat iterum ſacramenta, pallamque ſepulchri beati Marti-

pi fideiuſſorem donat, ſe nobis nunquam aduerſaturum.

49 SED quoniam longum eſt per ordinem proſequi periuria vel reliqua mala eius, veniamus ad illud, qualiter me voluit iniquis ac nefarijs calamnijs ſubplantare, vel qualiter in eum vltio diuina deſcendit, vt illud adimpleretur, Omnis ſubplantans ſubplantabitur: & iterum, Qui fodit foueam, incidet in eam. Igitur poſt multa mala quæ in me meosq; intulit, poſt multas direptiones rerum eccleſiaſticarum, adiuncto ſibi Riculfo presbytero, ſimili malitia peruerſo, ad hoc erupit vt diceret me crimen in Fredegundem reginam dixiſſe, adſerens ſi archidiaconus meus Plato, aut Gallienus amicus noſter, ſubderentur pœnæ, conuincerent me vtique hæc locutum. Tunc rex iratus, vt ſupra diximus, iuſsit eum pugnis calcibusq; cæſum, oneratum catenis, recludi in carcerem. Nam Riculfum clericum ſe habere dicebat, per quem hæc loquutus fuiſſet. Hic verò Riculfus ſubdiaconus, ſimili leuitate perfacilis, ante hunc annum cõſilio cum Leudaſte de hac cauſa habito, cauſas offenſionis requirit, quibus ſcilicet me offenſo, ad Leudaſtem tranſiret: nactusq; tandem, ipſum adiuit, ac per mẽſes quatuor dolis omnibus ac muſcipulis præparatis, ad me cum ipſo Leudaſte reuertitur, deprecans vt eum debeã recipere excuſatum. Feci, fateor, & occultũ hoſtẽ publicè in domum ſuſcepi. Diſcedẽte verò Leudaſte, ipſe ſe pedibus meis ſternit, dicens, Niſi ſuc-

curras velociter, periturus ſum. Ecce inſtigãte Leudaſte, locutus ſum quod loqui non debui: nunc verò alijs me regnis emitte: quod niſi feceris, à regalibus comprehenſus, mortales pœnas ſum luiturus. Cui ego aio, Si quid incongruum rationi effatus es, ſermo tuus in caput tuum erit. nam ego alteri te regno non mittam, ne ſuſpectus habear coram rege. Poſt iſta Leudaſtes extitit accuſator eius, dicens ſe ſermones iam dictos à Riculfo audiſſe ſubdiacono. At ille iterum vinctus, relaxato Leudaſte, cuſtodię deputatur, dicens, Gallienum eadem die & Platonem archidiaconos fuiſſe præſentes, cum hæc eſt epiſcopus eloquutus. Sed Riculfus presbyter, qui iam promiſsionem de epiſcopatu à Leudaſte habebat, intantum elatus fuerat, vt magi Simonis ſuperbię æquaretur. Qui tertio aut eo amplius mihi ſacramentum ſuper ſepulcrum ſancti Martini dederat. in die ſexta Paſchæ intantùm me conuicijs & ſputis egit, vt vix manibus temperaret, fidus ſcilicet doli quem præparauerat. In craſtina autẽ die, id eſt ſabbati, in ipſo Paſcha, venit Leudaſtes in vrbem Turonicam, adſimulansq; aliud negocium agere, adprehenſos Platonem archidiaconũ, & Gallienũ in vincla connectit: catenatosq; ac exutos veſtę iubet eos ad reginam deduci. Hæc ego audiẽs, dum in domo eccleſiæ reſiderem, mœſtus turbatusq;, ingreſſus oratorium, Dauidici carminis ſumo librum, vt ſcilicet apertus aliquem conſolationis verſiculum daret. In quo ita repertum

tam eſt, Eduxit eos in ſpe, & non timuerunt, & inimicos eorum operuit mare. Interea ingreſsi in fluuiū ſuper pontem qui duabus lintribus tenebatur, nauis illa quæ Leudaſtem vehebat, demergitur: & niſi nandi fuiſſet adminiculo liberatus, cum ſocijs forſitan interiſſet. Nauis verò alia quæ huic innexa erat, quæ & vinctos vehebat, ſuper aquas, dei auxilio, eleuatur. Igitur deducti ad regem qui vincti fuerant, incuſantur inſtanter, vt capitali ſententia finirentur. Sed rex recogitans abſolutos à vinculo, libera cuſtodia reſeruat inlæſos. Ad ciuitatem verò Turonicam Berulfus dux cum Eunomio comite fabulam fingit, quòd Gunthcramnus rex capere vellet Turonicam ciuitatem: & idcirco ne aliqua negligentia accederet, oportere ait vrbem cuſtodia conſignari. Ponunt portis doloſe cuſtodes, qui ciuitatem tueri adſimulantes, me vtique cuſtodirent. Mittunt etiam qui mihi conſilium miniſtrarent, vt occultè adſumptis melioribus rebus eccleſiæ, Aruernum fuga ſecederem: ſed nō adquieui. Igitur rex arceſsitis regni ſui epiſcopis, cauſam diligēter iuſsit exquiri. Cumq; Riculfus clericus ſæpius diſcuteretur occultè, & contra me vel meos multas fallacias promulgaret, Modeſtus quidā faber lignarius ait ad eum, O infelix qui contra epiſcopum tuum tam contumaciter iſta meditaris. Satius tibi erat ſilere: & petita venia epiſcopi gratiā impetrares. Ad hæc ille clamare cœpit voce magna ac dicere: En ipſum qui mihi ſilentiū indicit,

ne proſequar veritatem: en reginæ inimicum, qui cauſam criminis eius nō ſinit inquiri. Nunciantur protinus hæc reginæ. Adprehenditur Modeſtus, torquetur, flagellatur: & in vincula compactus, cuſtodiæ deputatur. Cumq; inter duos cuſtodes catenis & cippo teneretur vinctus, media nocte dormientibus cuſtodibus, orationem fudit à dominum, vt dignaretur eius potentia miſerum viſitare: & qui innocens conligatus fuerat, viſitatione Martini præſulis ac Medardi abſolueretur. Mox diſruptis vinculis, confracto cippo, reſerato oſtio, ſancti Medardi baſilicam nocte nobis vigilantibus introiuit. Congregati igitur apud Brennacum villam epiſcopi, in vnam domum reſidere iuſsi ſunt. Dehinc adueniente rege, data omnib. ſalutatione, ac benedictione accepta, reſedit. Tunc Berthcramnus Burdegalenſis ciuitatis epiſcopus, cui hoc cum regina crimen impactū fuerat, cauſam proponit, meq; interpellat, dicens, à me ſibi ac reginæ crimē obiectum: negaui ego in veritate me hæc locutum: & audiſſe quidem hæc alios: nam non excogitaſſe. Nam extra domum rumor in populo magnus erat dicentium, Cur hæc ſuper ſacerdotem dei obijciuntur? cur talia rex proſequitur? nunquid potuit epiſcopus talia dicere vel de ſeruo? Heu, heu domine deus largire auxilium ſeruo tuo. Rex autem dicebat, Crimen vxoris meæ, meum habetur obprobrium. ſi ergo cenſetis vt ſuper epiſcopum teſtes adhibeantur, ecce adſunt. Certè ſi videtur vt hæc

non

non fiant, & in fidem epiſcopi committantur, dicite: libenter audiam quæ iubetis. Mirati ſunt omnes Regis prudentiam vel patientiam ſimul. Tunc cunctis dicentibus, Non poteſt perſona inferior ſuper ſacerdotem credi, reſtitit ad hoc cauſa, vt dictis Miſsis, in tribus altaribus me de his verbis exuerem ſacramento. Et licet canonibus eſſent contraria, pro cauſa tamen regis impleta ſunt. Sed nec hoc ſileo, quòd Rigunhtis regina condolens doloribus meis, ieiunium cum omni domo ſua celebrauit, quouſque puer nunciaret me omnia ſic impleſſe, vt fuerât inſtituta. Igitur regreſsi ſacerdotes ad regem, aiunt, Impleta ſunt omnia ab epiſcopo quæ imperata ſunt, ô rex: quid nunc ad te, niſi vt cum Berthcramno accuſatore fratris, cõmunione priueris? & ille, Non inquit, ego niſi audita narraui. Quærentibus illis, Quis hæc dixerit? reſpõdit, Se hęc à Leudaſte audiſſe: ille autẽ ſecũdum infirmitatẽ vel cõſilij, vel propoſitionis ſuæ, iam fugã inierât. Tũc placuit omnibus ſacerdotibus, vt ſator ſcandali, inficiator reginæ, accuſator epiſcopi, ab omnibus arceretur eccleſijs, eo quòd ſe ab audientia ſubtraxiſſet. Vnde & epiſtolam ſubſcriptam, alijs epiſcopis qui non adfuerant trãſmiſerunt. Et ſic vnuſquiſque in locum ſuum regreſſus eſt. Leudaſtes verò hæc audiens, baſilicam ſancti Petri Pariſijs expetijt. Sed cum audiſſet edictum regis, vt in ſuo regno à nullo colligeretur: & præſertim quòd filius eius quẽ domi reliquerat, obijſſet, Turonos occultè ve-

niens,quæ optima habuit in Biturico,tranſpo ſuit.Proſequẽtibus verò regalibus pueris,ipſe per fugam labitur.Capta quoque vxor eius,in pagum Tornacenſe exilio retruditur. At Riculfus clericus ad interficiendum deputatur: pro cuius vita vix obtinui: tamen de tormentis excuſare non potui.Nam nulla res,nullum metallum,tanta verbera potuit ſuſtinere,ſicut hic miſerrimus. Ab hora tertia diei, reuinctis poſt tergum manibus, ſuſpenſusad arborem dependebat, ad horam verò nonam depoſitus,extenſus ad trocleas, cædebatur fuſtibus, virgis, ac loris duplicibus, & non ab vno vel duobus, ſed quot accedere circa miſeros potuiſſent artus,tot cæſores erant. Cum autem iam in diſcrimine eſſet, tunc aperuit veritatem, & archana doli publicè patefecit.dicebat enim ob hoc reginæ crimen obiectum, vt eiecta de regno interfectis fratribus & patre, Chlodoueus regnum acciperet,Leudaſtes ducatum: Riculfus verò presbyter qui iam à tempore beati Eufronij epiſcopi amicus erat Chlodouei,epiſcopatum Turonicum ambiret,huic Riculfo clerico archidiaconatu promiſſo.Nos verò cum dei gratia Turonos reuerſi, inuenimus eccleſiam conturbatam per Riculfum presbyterum.nam hic ſub Eufronio epiſcopo de pauperibus prouocatus,archidiaconus ordinatus eſt. Exinde ad presbyteriũ admotus, receſsit ad propria;ſemper elatus,inflatus,prę ſumptuoſus: nam me adhuc commoráte cum rege,hic quaſi iam eſſet epiſcopus, in domum eccleſiæ

eccleſiæ ingreditur impudenter, argẽtum deſcribit eccleſiæ, reliquasq; res ſub ſuam redigit poteſtatem. Maiores clericos muneribus ditat, largitur vineas, prata diſtribuit: minores verò fuſtibus plagisq; multis, etiam manu propria adfecit, dicens, Recognoſcite dominũ veſtrum qui victoriam de inimicis obtinuit, cuius ingenium Turonicam vrbem ab Aruernis populis emundauit: ignorans miſer, quòd præter quinque epiſcopos, reliqui omnes qui ſacerdotium Turonicum ſuſceperunt, parentum noſtrorum proſapiæ ſunt coniuncti: illud ſępe ſuis familiaribus dicere erat ſolitus, quòd hominem prudentem non aliter niſi in periurijs quis decipere poſsit. Sed cũ me reuerſum adhuc deſpiceret, nec ad ſalutationem meam ſicut reliqui ciues fecerant, adueniret, ſed magis me interficere minitaretur, cum conſilio comprouincialiũ eum in monaſteriũ remoueri præcipio. Cumq; ibidẽ arctius diſtringeretur, intercedentib. Felicis epiſcopi miſsis, qui memoratæ cauſæ fautor extiterat, circunuẽto periurijs abbate, fuga elabitur, & vſq; ad Felicẽ accedit epiſcopũ: eumq; ille ambiẽter colligit quẽ execrari debuerat. Leudaſtes verò in Bituricũ pergens, omnes theſauros quos de ſpolijs pauperũ detraxerat, ſecũ tulit. Nec multo poſt inruentibus Bituricis, cum iudice loci ſuper eum, omne aurum argentumque vel quod ſecum detulerat, abſtulerũt, nihilq; ei niſi quod ſuper ſe habuit relinquentes: ipſamque abſtuliſſent vitam, niſi fuga fuiſſet ęlapſus. Reſum-

ptis dehinc viribus cum aliquibus Turonicis iterum inruit ſuper prædones ſuos: interfectoque vno aliqua, de rebus ipſis recepit, & in Turonicum reuertitur. Audiens hæc Berulfus dux miſit pueros ſuos cum armorum adparatu ad comprehendendum eum. Ille verò cernens ſe iam iamque capi relictis rebus baſilicam ſancti Hilarij Pictauenſis expetijt. Berulfus verò dux res captas regi tranſmiſit. Leudaſtes enim egrediebatur de baſilica, & inruens in domos diuerſorum, prædas publicas exercebat. Sed & in adulterijs ſæpe intra ipſam ſanctam porticum deprehenſus eſt. Commota autem regina, quòd ſcilicet locus deos ſacratus taliter pollueretur, iuſsit eum à baſilica ſancti eijci. Qui eiectus, ad hoſpites ſuos iterum in Bituricum expetit, deprecans ſe occuli ab eis.

50 ET licet de beati Saluij epiſcopi conlocutione ſuperius memorare debueram, ſed quia mentem exceſsit, eſſe ſacrilegum non arbitror, ſi in poſterum ſcribatur. Igitur cum Vale poſt ſynodum memoratam regi iam dicto, ad propria redire vellemus, non antè diſcedere placuit, niſi hunc virum libatis oſculis linqueremus. Quem quæſitum in atrio Brinacẽſis domus reperi. Cui dixi, quia iam eram ad propria rediturus: tunc remoti paululum, dum hinc inde ſermocinaremur, ait mihi, Vidésne ſuper hoc tectum quę ego ſuſpicio? cui ego, Video enim ſuper tegulum quod nuper rex poni præcepit. & ille, Aliud, inquit, non aſpicis?

ſpicis? cui ego, Nihil aliud, inquam, video. ſuſpicabar enim quòd aliquid iculariter loqueretur: & adieci, Si tu aliquid magis cernis, enarra. at ille alta trahens ſuſpiria ait, Video ego euaginatum iræ diuinæ gladium ſuper domum hanc dependentem. veruntamen non fefellit dictio ſacerdotem. nam poſt dies viginti, dúo filij regis quos ſuperiùs mortuos ſcripſimus, obierunt.

Explicitus eſt liber quintus, finitus in anno quinto Childeberti regis.

Incipit liber ſextus, incohoatus ab anno ſexto eiuſdem Childeberti.

GREGORII TVRONICI HISTORIARVM LIBER SEXTVS.

ANno igitur ſexto regni ſui Childebertus rex, reiecta pace Gunthcramni regis cùm Chilperico coniunctus eſt. Non poſt multum tempus Gogo moritur, in cuius locum Vuãdelinus ſubrogatur. Mummolus à regno Gunthcram-

ni fuga dilabitur, & ſe intra murorum Auenni-
corum munitionē concludit. Apud Lugdunū
ſynodus epiſcoporum coniungitur, diuerſarū
cauſarū altercationes incidēs, negligētioresq́;
iudicio damnans. ſynodus ad regē reuertitur,
multa de fuga Mummoli ducis, nonnulla de
diſcordijs tractaus.
2 INTEREA legati Chilperici regis qui
ante triēnium ad Tyberium imperatorē abie-
rant, regreſsi ſunt, non ſine graui damno atq;
labore. Nam cum Maſsiliēſem portū propter
regū diſcordias adire auſi non eſſent, Agathen
vrbē quæ in Gothorum regno ſita eſt, aduene
runt. Sed priuſquā litus adtingerēt, nauis acta
vento impulſa terris in fruſta minuitur. Legati
verò cum pueris ſe in periculo cernentes, arre
ptis tabulis vix ripæ relati ſunt, multis puero-
rum amiſsis: ſed plurimi euaſerunt: res autem
quas vndę litori inuexerant, incolę rapuerūt.
ex quibus quòd melius fuit recipiētes, ad Chil
pericum regem retulerunt. multa tamē ex his
Agathenſes ſecū retinuerūt. Tunc ego Noui-
gentum villā, ad occurſum regis abierā: ibiq́;
nobis rex miſſoriū magnū, quòd ex auro gem-
miſq́; fabricauerat in quinquaginta librarum
pondere, oſtendit, dicens, Ego hæc ad exor-
nandam atq; nobilitandam Francorū gentem
feci. Sed & plurima adhuc ſi vita comes fue-
rit, faciam. Aureos etiam ſingularum librarum
pondere, quos imperator miſit, oſtēdit, haben
tes ab vna parte iconē imperatoris pictam, &
ſcriptum in circulo, TYBERII CON-
STAN-

STANTINI PERPETVI AVGVSTI: ab alia verò parte habentes quadrigam & aſcenſorem, continẽtesq́; ſcriptum, GLORIA ROMANORVM. multa autem & alia ornamenta quæ à legatis ſunt exhibita, oſtendit.

3 DENIQVE cùm apud eandẽ villam commoraretur, Egidius Rhemẽſis epiſcopus cũ primis Childeberti proceribus, in legationem ad Chilpericũ regẽ venit, ibiq́; conlocutione facta, vt ablatę Guntherâni regis regno, hi ſe coniungere debeant in pace, ait Chilpericus rex, Filij mihi peccatis increſcentibus non remâſerunt, nec mihi nũc alius ſupereſt hęres, niſi fratris mei Sygiberti filius, id eſt Childebertus rex. Ideoq́; in omnibus quæ laborare potuero, hic hæres exiſtat. tantum dum aduixero liceat mihi ſine ſcrupulo aut diſceptatione cuncta tenere. At illi gratias agẽtes, pactionibus ſubſcriptis ea quæ locuti fuerant, firmauerunt, & ad Childebertum cum magnis muneribus ſunt regreſsi. Quibus diſcedentibus, Chilpericus rex Leudoualdum epiſcopũ cum primis regni ſui direxit. Qui dato ſuſceptoq́; de pace ſacramento, pactionibusq́; firmatis, munerati regreſsi ſunt.

4 LVPVS verò dux Campanẽſis, cum iam diu à diuerſis fatigaretur & ſpoliaretur aſſidue, & præſertim ab Vrſione & Bertefredo, ad extremũ conuẽtione facta vt occideretur, commouerunt exercitum contra eum. Quod cernens Brunichildis regina, condolens fide-

lis ſui inſecutiones iniuſtas, præcingens ſe viriliter, inrupit medios hoſtium cuneos, dicẽs, Nolite ô viri nolite malum hoc facere, nolite perſequi innocentem: nolite pro vno homine committere prælium, quo ſolatium regionis intereat. Hæc illa loquente, reſpondit Vrſio, Recede à nobis ô mulier, ſufficiat tibi ſub viro tenuiſſe regnum. Nunc autem filius tuus regnat, regnũq; eius non tua, ſed noſtra tuitione ſaluatur. Tu verò recede à nobis, ne te vngulæ equorum noſtrorum cum terra confodiant. Hęc & alia cũ diutiſsimè inter ſe protuliſſent, obtinuit reginæ induſtria ne pugnarent. Tamen ab illo loco diſcedentes, inruerunt in domos Lupi. Et direpto omni præſidio, fingentes ſe illud in theſauro regis recondere, ſuis eum domibus intulerunt, intendentes Lupo minas atque dicentes, Viuus virtutẽ noſtram non euadet. At ille cernens ſe in diſcrimine, tutata intra vrbis Lugduni clauati muros coniuge ſua, ad Gunthcramnum regem confugit. A quo benigne ſuſceptus cum eo latuit, expectans vt Childebertus ad legitimam perueniret ætatem.

5 IGITVR Chilpericus rex, cũ adhuc apud ſupradictam villam moraretur, impedimenta moueri præcipiens, Pariſios venire diſponit. Ad quem cum iam Vale dicturus accederem, Iudæus quidam Priſcus nomine, qui ei ad ſpecies coemendas familiaris erat, aduenit. Cuius cæſarie rex blandè adprehenſa manu, ait ad me dicens, Veni ſacerdos dei, & impone

pone manum ſuper eum. Illo autem renitēte, ait rex, O mens dura, & generatio ſemper incredula, quæ non intelligit Dei filium ſibi prophetarum vocibus repromiſſum: non intelligit eccleſiaſtica myſteria in ſuis ſacrificijs figurata. Hæc eo dicente, Iudæus ait, Deus non eget cōiugio, neque prole ditatur, neque vllum conſortem regni habere patitur, qui per Moyſen ait, Videte, videte quia ego ſum dominus, & abſque me non eſt deus. Ego occidam, & viuere faciam: percutiā, & ego ſanabo. Ad hæc rex ait, Deus ab ſpiritali vtero filium genuit ſempiternum, non ætate iuniorem, non poteſtate minorem, de quo ipſe ait, Ex vtero ante luciferum genui te. Hunc ergo ante ſecula natum, in nouiſsimis ſeculis mundo miſit ſanatorem, ſicut ait propheta tuus, Miſit verbum ſuum, & ſanauit eos. Quod autē ais, quia ipſe non generet, audi prophetam tuum dicentem ex voce dominica: Nunquid ego qui alios parere facio, ipſe non pariam? hæc enim de populo qui in eum per fidem renaſcitur, ait. Ad hæc Iudæus reſpondit, Nunquid deus homo fieri potuit, aut de muliere naſci? verberibus ſubdi? morte damnari? Ad hæc rege tacente, in medium me ingerēs dixi, Vt deus dei filius homo fieret, non ſuæ, ſed noſtræ neceſsitatis extitit cauſa. Nam captiuū peccato hominem, & diaboli ſeruituti ſubiectum redimere non potuerat, niſi hominem adſumpſiſſet. Ego verò non de Euāgelijs & Apoſtolo quæ non credis, ſed de tuis libris teſtimonia præbens, pro-

prio te mucrone confodiam, ſicut quondam Dauid Goliam legitur trucidaſſe. Igitur quòd deus homo futurus eſſet, audi prophetã tuũ: Et deus, inquit, & homo, & quis cognouit eũ? Et alibi. Hic deus noſter, & non reputabitur alius præter eum, qui inuenit omnẽ viam ſciẽtiæ, & dedit illam Iacob puero ſuo, & Iſrael dilecto ſuo. poſt hæc in terris viſus eſt & cum hominibus conuerſatus eſt. Quòd autem de virgine naſcitur, audi ſimiliter prophetam tuum dicentem, Ecce virgo in vtero concipiet, & pariet filiũ, & vocabitur nomen eius Emmanuel, quod eſt interpretatum, nobiſcũ deus. Quòd verberibus ſubdi, quòd clauis adfigi deberet, & alijs iniurijs vel ſubiacere, vel adfici, alius propheta ait: Foderunt manus meas & pedes meos: diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, &c. & iterum, Dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto. Et quòd per ipſum crucis patibulum labentem mundum & diaboli ditioni ſubiectũ reſtitueret in regno ſuo, idem Deuid ait, Dominus regnauit à ligno. Non quod antea nõ regnauerit apud patrem, ſed ſuper populum quem à diaboli ſeruitute liberauerat, rude regnũ accepit. Iudæus ad hæc reſpondit, Quæ deo fuit neceſsitas, vt iſta pateretur? Cui ego, Iam dixi tibi, Deus hominẽ creauit innoxium, ſed aſtu ſerpentis circumſcriptus, præuaricator præcepti factus eſt: & ideo à ſede Paradiſi eiectus, mundanis laboribus deputatus eſt. qui per mortem vnigeniti dei Chriſti, deo reconciliatus eſt patri. Iudæus

dixit,

dixit, Nō poterat deus mittere prophetas aut apoſtolos, qui eum ad viam reuocarēt ſalutis, niſi ipſe humiliatus fuiſſet in carne? Ad hæc ego, A principio genus ſemper deliquit humanum: quem nunquam terruit nec ſubmerſio diluuij, nec incendium Sodomæ, nec plagæ Ægyti, nec miraculum maris Iordanisq; diuiſi. qui ſemper legi dei reſtitit, prophetis non credidit: & non ſolum nō credidit, verumetiā ipſos prædicatores pœnitētiæ interemit. Ideo niſi ipſe ad eū deſcēdiſſet, redimere, hęc explere non poterat alter. Cuius nos natiuitate renati, baptiſmo abluti, vulnere curati, reſurrectione erecti, aſcenſione glorificati ſumus. Quòd autem morbis noſtris mederi venturus erat, propheta tuus ait: Liuore eius ſanati ſumus: & alibi, Ipſe peccata noſtra portabit, & orabit pro tranſgreſſoribus: & iterum, Sicut ouis ad occiſionem ductus eſt: & quaſi agnus coram tondēte ſe ſine voce, ſic non aperuit os ſuum. In humiliatione iudiciū eius ſublatum eſt. Generationē eius quis enarrabit? Dominus exercituum nomen eius. De hoc & Iacob ille de cuius te iactas veniſſe generatione, in illa filij ſui Iudæ benedictione, quaſi ad ipſum Chriſtum filium dei lóquens, ait, Adorabunt te filij patris tui. Catulus leonis Iuda: de germine fili mi aſcēdiſti, recubans dormiſti quaſi leo, quaſi catulus leonis. quis ſuſcitabit eum? Pulchriores oculi eius vino, & dentes eius lacte candidiores. Quis inquit ſuſcitabit eum? Et licet ipſe dixerit, Poteſtatem habeo ponēdi

animam meam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam, tamē Paulus apoſtolus ait, Qui non crediderit quòd deus illum ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eſſe non poterit. Hæc & alia nobis dicentibus, nunquam compunctus eſt miſer ad credendum. Tunc rex ſilēte illo, cum videret eum his ſermonibus non cōpungi ad me conuerſus, poſtulat vt accepta benedictione diſcederet. ait enim, Dicam, inquit, tibi, ô ſacerdos, quod Iacob dixit ad angelum qui ei loquebatur, Non dimittam te niſi benedixeris mihi. Et hæc dicens, aquam manibus porrigi iubet. quibus ablutis, facta oratione, accepto pane, gratias deo agētes, & ipſi accepimus, & regi porreximus, hauſtoq; mero, Vale dicētes, diſceſsimus. Rex verò aſcenſo equo Pariſios eſt regreſſus, cum coniuge & filia, & omni familia ſua.

6 FVIT autem apud vrbem Nicenſem eo tempore, Hoſpitius reclauſus magnæ abſtinentiæ, qui conſtrictus catenis ad purum corpus ferreis, induto deſuper cilicio, nihil aliud quàm purum panem cum paucis dactylis comedebat. In diebus autem quadrageſimæ, de radicibus herbarum Ægytiarum: quibus eremitæ vtūtur, exhibētibus ſibi negociatoribus alebatur. Et primum quidem ius in quo coxerant hauriens ipſas ſumebat in poſterum. Magnas enim per eum dominus virtutes dignatus eſt operari. Nam quodam tempore reuelante ſibi ſpiritu ſancto aduentum Longobardorum in Gallias, hoc modo prædixit: Veniet

inquit,

inquit. Longobardi in Gallias, & deuaſtabunt ciuitates ſeptem, eo quòd increuerit malitia eorum in cõſpectu domini, quia nullus eſt intelligens, nullus eſt qui faciat bonum, quo ira dei placetur. Eſt enim omnis populus infidelis, periurijs deditus, furtis obnoxius, in homicidijs promptus, à quib. nullus iuſtitiæ fructus vllatenus gliſcit: non decimæ dátur, non pauper alitur, nõ tegitur nudus, non peregrinus hoſpitio recipitur, aut cibo ſufficienti ſatiatur: ideo hæc plaga ſuperuenit. Nunc autem dico vobis, congerite omnem ſubſtãtiam veſtram intra murorũ ſepta, ne à Lõgobardis diripiatur: & voſipſos in locis firmiſsimis cõmunite. Hæc eo loquẽte, omnes obſtupefacti, & Vale dicentes, cum magna admiratione ad propria ſunt regreſsi. Monachisquoque dixit, Abſcedite & vos à loco, auferẽtes vobiſcũ quę habetis. ecce enim appropinquat gens quam prædixi. Dicẽtibus autẽ illis, Nõ relinquimus te ſanctiſsime pater, ait, Nolite timere pro me: futurũ eſt enim, vt inferant mihi iniurias, ſed non nocebũt vſque ad mortem. Diſcedẽtibus autẽ monachis, venit gẽs illa: & dum cũcta quę reperit vaſtat, peruenit ad locũ vbi ſanctus dei reclauſus erat. At ille per feneſtrã turris oſtendit ſe eis. Illi verò circumeuntes turrem, aditum per quem ingrederẽtur ad eum, inuenire non poterãt. Tunc duo aſcendẽtes detexerũt tectum, & vidẽtes eum cinctum catenis, indutumq; cilicio dicunt, Hic malefactor eſt & homicidiũ fecit: ideo in his ligaminibus vinctus

tenetur: vocatoque interprete, ſciſcitantur ab eo quid mali fecerit, vt tali ſupplicio arctaretur. At ille fatetur, ſe homicidam eſſe, omnisq; criminis reum. Tunc vnus extracto gladio, vt in caput eius libraret, dextera in ipſo ictu ſuſpenſa diriguit, nec eam ad ſe potuit reuocare. Tunc gladiũ laxans, terrę deiecit. Hæc vidẽtes ſocij eius, clamorẽ in cœlũ dederũt, flagitãtes à ſancto, vt quid agi oporteret, clementer inſinuaret. Ipſe verò impoſito ſalutis ſigno, brachium ſanitati reſtituit. Ille autẽ in eodẽ loco conuerſus, tonſurato capite fideliſsimus monachus nũc habetur. Duo verò duces qui eum audierunt, incolumes patriæ redditi ſunt: qui verò contempſerunt præceptũ eius, miſerabiliter in ipſa prouincia ſunt defuncti. Multi autem ex ipſis à dæmonijs correpti, clamabant, Cur nos ſancte & beatiſsime ſic crucias & incendis? ſed impoſita eis manu, mundabat eos. Poſt hæc homo erat Andegauenſis incola, qui per nimiam febrẽ eloquium pariter auditũq; perdiderat. Et cum de febre conualuiſſet, ſurdus permanebat ac mutus. Igitur diaconus ex prouincia illa Romam directus eſt, vt beatorum apoſtolorum pignera, vel reliquorum ſanctorum qui vrbem illam muniunt, exhiberet. Qui cùm ad parentes infirmi illius perueniſſet, rogant vt eum ſibi comitem itineris ſumere dignaretur, confiſi quòd ſi beatiſsimorum apoſtolorum adiret ſepulchra, protinus poſſet adſequi medicinam. Euntibus autem illis, venerunt ad locum vbi beatus Hoſpitius habitabat,

bat. Quo ſalutato ac deoſcultato, cauſas itineris diaconus pãdit, acproficiſci ſe Romam indicat, ſeſeq; his qui ſancto viro de naucleris amici eſſent commendari depoſcit. Cumq; ibi adhuc moraretur, ſenſit vir beatus per ſpiritum domini adeſſe virtutem. Et ait diacono, Infirmũ qui comes tui nunc eſt itineris, rogo vt meis conſpectibus repræſentes. At ille nihil moratus, velociter ad metatum vadit, inuenitq; infirmum febre plenum, qui per nutum aures ſuas dare tinnitum indicabat: adprehẽſumq; ducit ad ſanctum dei. At ille adprehẽſa manu cæſarie, adtraxit caput illius in feneſtrã, aſſumptoq; oleo benedictione ſanctificato, tenens manu ſiniſtra linguam eius., ori verticiq; capitis infudit, dicens, In nomine domini mei Ieſu Chriſti aperiantur aures tuæ, reſeretq; os tuum virtus illa quę quondam ab homine ſurdo & muto noxium eiecit dæmonium. Et hæc dicens, interrogat nomen. Ille verò clara voce ait, Sic dicor. Cum hæc vidiſſet diaconus, ait, Gratias tibi immenſas refero Chriſte, qui talia per ſeruum tuũ dignaris oſtẽdere. Quærebam Petrum, quærebã Paulum, Laurentiumq;, vel reliquos qui Romã proprio cruore inluſtrãt: hîc omnes reperi, hic cunctos inueni. Hæc eo cum maximo fletu & admiratione dicẽte, vir dei omni intẽtione vanam vitans gloriam, ait, Sile ſile, dilectiſsime frater, non hęc ego facio, ſed ille qui mundum ex nihilo condidit, qui pro nobis hominẽ ſuſcipiens cæcis viſum, ſurdis auditum, mutis præſtat eloquium, qui le-

proſis cutem priſtinã, mortuis vitã, & omni-buſ infirmis adfluentem medicinã indulget. Tunc diaconus gaudens, & Vale dicẽs, abſceſ-ſit cum comitibus ſuis. Quibus diſcedẽtibus, homo quidam Dominicus (ſic enim erat viro nomẽ) à natiuitate cæcus, aduenit ad iſtius mi raculi virtutem probandam. Qui dum in mo-naſterio duobus aut tribus mẽſibus reſideret, orationi ac ieiunijs vacans, tãdem vocat eum ad ſe vir dei, & ait, Vis recipere viſum? Cui ille ait, Voluntas, inquit, mea erat, ignota co-gnoſcere. Nã quæ ſit lux ignoro. Vnum tãtum ſcio, quòd ab omnib. conlaudatur. ego autẽ ab initio ętatis meę vſq; nunc videre non merui. Tunc cum oleo benedicto ſuper oculos eius crucem ſanctam faciens, ait, In nomine Ieſu Chriſti redemptoris noſtri, aperiantur oculi tui. Et ſtatim aperti ſunt oculi eius: & erat ad-mirans, cernensque magnalia dei quæ in hoc mundo videbat. Dehinc mulier quædam, quæ vt ipſa reclamabat, tria habens dæmonia, ad eum adducta eſt: quam cùm tactu ſacro bene-dixiſſet, atque ex oleo ſancto crucem fronti eius impoſuiſſet, eiectis dæmonibus purgata diſceſsit. Sed & aliam puellam ab ſpiritu im-mundo vexatam, benedictione ſanauit. Cùm autem iam dies obitus eius adpropinquaret, vocauit ad ſe præpoſitum monaſterij, dicens, Exhibe ferramentum, & inrumpe parietem, & mitte nuncios ad epiſcopum ciuitatis, vt ve niat ad me ſepeliendum. Die enim tertia ab hoc egredior mundo, & vado in requiem de-ſtinatam,

ſtinatam, quã mihi dominus repromiſit. Hæc eo dicente, miſit præpoſitus ad epiſcopum ciuitatis Nicenſis, qui ei hæc nunciarent. Poſt hæc Creſcens quidam venit ad feneſtram, & videns eum catenis vinctũ vermibus plenum ait, O domine mi, qualiter tam valida tormẽtá tolerare tam fortiter potes? cui ille ait, Confortat me ille pro cuius nomine hæc patior. Dico autem tibi, quia iam abſoluor ab his vinculis, & vado in requiem meam. Adueniente autem die tertia, depoſuit catenas quibus vinctus erat, proſtrauit ſe in orationem: & cùm diutiſsimè cum lachrimis oraſſet, conlocans ſe ſuper ſcamnum, extenſis pedibus, eleuatisq́; ad cœlum manibus, gratias agens deo, tradidit ſpiritum. Et ſtatim omnes vermes illi qui ſanctos artus perforabant, euanuerunt. Aduenies autem Auſtadius epiſcopus, beatũ corpus ſtudioſiſsimè ſepulturæ mãdauit. Hæc omnia ab ipſius ore cognoui, quem ſuperius mutum & ſurdum ab eo ſanatũ expoſui; qui multa mihi & alia de eius virtutibus narrauit, ſed prohibuit me res illa loqui, quia audiui vitá ipſius à multis fuiſſe conſcriptam.

7 EO tempore Ferreolus Vcecenſis epiſcopus, magnæ vir ſanctitatis, obijt, plenus ſapientia & intellectu; qui libros aliquos epiſtolarum, quaſi Sidonium ſecutus, cõpoſuit. Poſt cuius obitum, Albinus ex præfecto per Dynamium rectorem prouinciæ extra regis conſilium ſuſcepit epiſcopatum: quo non amplius quàm tribus vtens mẽſibus, cùm ad hoc

cauſa reſtitiſſet, vt remoueretur defunctus eſt. Iouinus iterum qui quondam prouinciæ rector fuerat, regium de epiſcopatu præceptum accipit. Sed præuenit eum Marcellus diaconus, Felicis ſenatoris filius. Qui cōuocatis cōprouincialibus, per conſilium Dynamij epiſcopus ordinatus eſt. Sed & ipſe vi pulſatus, deinceps à Iouino, vt remoueretur, concluſus in ciuitate, virtute ſe defenſare nitebatur, ſed cùm non valeret, muneribus vicit.

8 OBIIT & Eparchius reclauſus Engoliſmenſis, vir magnificæ ſanctitatis, per quem deus multa miracula oſtendit: de quibus relictis plurimis, pauca perſtringam. Petrogoricæ vrbis incola fuit, ſed poſt conuerſionem clericus factus, Engoliſmam veniēs, cellulam ſibi ædificauit. In qua collectis paucis monachis, in oratione morabatur aſsiduè: etſi ei aliquid auri argentiq; offerebatur, aut in neceſſitatibus pauperum, aut in redemptione captiuorum diſtribuebat. Panis in cellula illa eo viuente coctus nunquam fuit, ſed à deuotis cùm neceſsitas exegiſſet, inferebatur. Magnā enim cateruam populorum de oblationibus deuotorum redemit: puſularum malarum venenum crucis ſigno ſæpe compreſsit: dæmonas de obſeſsis corporibus oratione abegit: & iudicibus plerunque vt culpabilibus ignoſcerent, dulcedine profuſa imperauit potius quàm rogauit. nam ita erat dulcis adloquio, vt ei negare non poſſent, cùm fuiſſet indulgentiam deprecatus. Quodam verò tēpore

dum

dum pro furto quis ad pendēdum deduceretur, qui & in alijs multis ſceleribus tam in furtis, quàm in homicidijs accuſabatur ab incolis criminoſius, & hæc ei nunciata fuiſſent, miſit monachum ſuũ ad deprecandum iudicem, vt ſcilicet culpabilis ille vitæ concederetur. Sed inſultante vulgo atque vociferante, quòd ſi hic dimitteretur, neque regioni, neque iudici poſsit eſſe conſultum, dimitti non potuit. In terra extenditur, ad trocleas virgis ac fuſtibus cæditur, & patibulo condemnatur. Cumque Mœſtus monachus abbati renunciaſſet, Vade, inquit, adtēde à longe, quia ſcito quòd quem homo reddere noluit, dominus ſuo munere donabit. Tu verò cùm eum cadere videris, protinus adprehenſum adducito in monaſterium. Monacho verò iuſſa complente, ille proſternitur in oratione: & tam diu in lachrimis ad dominum fudit preces, quoadusque diſrupto obice cum catenis terræ reſtitueretur adpenſus. Tunc monachus adprehenſum eum, abbatis conſpectibus incolumem repræſentat. At ille gratias deo agens, comitem arceſsiri iubet, dicens, Semper me benigno animo ſolitus eras audire, fili dilectiſsime, & cur hodie induratus, hominem pro cuius vita rogaueram, non laxaſti? At ille, Libēter te, inquit, audio ſancte ſacerdos: ſed inſurgente vulgo, aliud facere non potui, timens ſuper me ſeditionē moueri. Et ille, Tu, inquit, me non audiſti: deus autem audire dignatus eſt. & quem tu tradidiſti morti, ille vitæ re-

ſtituit. En, inquit, coram te adſtat ſanus. Hæc eo dicente, proſternitur ad pedes comitis ſtupentis, quod videbat viuere quem in mortis interitu reliquiſſet. Hæc ego ab ipſius comitis ore cognoui: ſed & alia multa fecit, quæ inſequi longum putaui. Poſt quadraginta quatuor verò annos recluſionis ſuæ parumper febre pulſatus, tradidit ſpiritum. Protractuſq; à cellula, ſepulturæ mādatus eſt. Magnus autē conuentus, vt diximus, de redemptis, in eius proceſsit exequijs.

9 DOMNOLVS verò Cœnomannorum epiſcopus ægrotare cœpit: tempore enim Chlotarij regis apud Pariſios ad baſilicam ſancti Laurentij gregi monaſteriali præfuerat, ſed quoniam Childeberto ſeniore viuente ſemper Chlotario regi fidelis extitit, & nuncios illius ad ſpeculandum miſſos, crebrius occulebat, præſtolabatur rex locum in quo pontificatus honorem acciperet. Migrante autem Auennienſis ciuitatis pōtifice, iſtum illuc dare deliberauerat. Sed beatus Domnolus hæc audiens, ad baſilicam ſancti Martini antiſtis, quo tunc Chlotharius rex ad orationem venerat, acceſsit, & nocte tota in vigilijs excubans, per priores qui aderant, regi ſuggeſtionem intulit, vt non quaſi captiuus ab eius elongaretur aſpectu; nec permitteret ſimplicitatem illius inter ſenatores ſophiſticos ac iudices philoſophicos fatigari, adſerens hunc locum humilitatis ſibi eſſe potius, quàm honoris. Ad hæc rex annuens,

migrante

migrante Innocentio Cœnomannorum epiſcopo, ipſum eccleſiæ illi antiſtitem deſtinauit. Iam adſumpto epiſcopatu, talem ſe tantumq; præbuit, vt in ſummæ ſanctitatis culmen euectus, debili vſum greſſuum, cæco reſtitueret viſum. Qui poſt viginti duos epiſcopatus annos, dum ſe cerneret morbo regio calculoq; grauiſsime fatigari, Theodulfum abbatem in locum ſuum prælegit: cuius adſenſui rex præbuit voluntatem: ſed non multũ poſt tempus mutata ſentẽtia, in Badechiſilum domus regiæ maiorem transfertur electio. Qui tonſuratus gradus quos clerici ſortiuntur, aſcendens, poſt quadraginta dies migrante ſacerdote ſucceſsit.

10 HIS diebus baſilica ſancti Martini à furibus effracta fuit. Qui ponentes ad feneſtrã abſidæ cancellum, qui ſuper tumulum cuiuſdam defuncti erat, aſcendentes per eum, effracta vitrea ſunt ingreſsi: auferenteſque multum auri argentique, & palliorum holoſericorum, abierunt, non metuentes ſuper ſanctum ſepulchrum pedem ponere, vbi vix vel os adplicare præſumimus. Sed virtus ſancti voluit hanc temeritatem etiam cum iudicio manifeſtare terribili. nam hi perpetrato ſcelere ad Burdegalenſem ciuitatem venientes, orto ſcandalo, vnus alterum interemit: ſicque patefacto opere, furtum repertum eſt: ac de hoſpitali eorum argentum communitum, & pallia ſunt extracta. Quod cum regi Chilperico nunciatum fuiſſet, iuſsit eos alligari

vinculis, & ſuo conſpectui præſentari. Tunc ego metués, ne ob illius cauſam homines morerentur, qui viuens in corpore pro perditorum vita ſæpius deprecatus eſt, epiſtolam regi precationis tranſmiſi, ne nobis non accuſantibus ad quos proſecutio pertinebat, hi interficerentur. Quod ille benigne ſuſcipiens, vitæ reſtituit. Species verò quæ diſsipatæ fuerant, ſtudioſiſsimè componens, loco ſancto reddi præcepit.

11 APVD Maſsilienſem verò vrbem Dynamius rector prouinciæ, grauiter inſidiari Theodoro epiſcopo cœpit. at ille ad regem properare diſponens, comprehenſus ab eo, in medio ciuitatis tenetur: & grauiter iniuriatus, tandem laxatus eſt. Clerici autem Maſsilienſes dolum cum Dynamio moliebantur, vt ab epiſcopatu eijceretur. Sed dum ad regem Childebertum ambularet, cum Iouino ex præfecto à Gunthcramno rege detineri iubetur. Quod audientes Maſsilienſes clerici, gaudio magno repleti, quòd iam teneretur, iam deputaretur exilio, quòd iam in hoc res perſtitiſſet, vt nunquam Maſsiliam reuerteretur, domos eccleſiæ adprehendunt, miniſteria deſcribunt, regeſtoria reſerant, promptuaria expoliant, omnesq; res eccleſiæ tanquam ſi iam mortuus eſſet epiſcopus, peruadunt, diuerſa crimina de pontifice proloquentes, quæ falſa, Chriſto auſpice, deprehendit. Childebertus verò poſtquam cum Chilperico pacificatus eſt, legatos ad Gunthcramnum regem mittit,

mittit, vt medietatem Mauſsiliæ, quam ei poſt obitum patris ſui dederat, reddere deberet. Quod ſi nollet, nouerit ſe multa perditurum pro partis iſtius retentione. Sed ille cùm hæc reddere nollet, vias claudi præcepit, vt nulli per regnum eius tranſeundi aditus panderetur. Hæc cernens Childebertus, Gundulfum ex domeſtico duce facto de genere ſenatorio, Maſsiliam dirigit. Qui cùm non auderet ambulare, iam per Guntheramni regnum Turonos venit. Quem benigne ſuſceptũ, recognoſco matris meæ auunculum eſſe retentumque mecum quinque diebus, impoſitisque neceſſarijs, abire permiſi. Ille verò progreſſus, Maſſiliam ingredi, obſiſtente Dynamio non valebat. Sed nec epiſcopus qui iam tunc cum Gundulfo venerat, in eccleſia ſua recipiebatur. Dynamius autem vnà cum clericis, portas obſerat vrbis, inſultans pariter ac vtrumque deſpiciens, epiſcopum ſcilicet & Gundulfum. Tandem ad colloquium ducis adſcitus, in baſilicam beati Stephani quæ vrbi eſt proxima, venit. Oſtiarij enim cuſtodiebant ædis ingreſſum, vt introeũte Dynamio, valuæ protinus clauderentur. Quo facto, excluſæ armatorum turbæ poſt Dynamium ingredi nequiuerunt. Quo non intelligente, dum diuerſa inter ſe ſuper altarium conferunt, recedentes ab altario, ſalutatorium ingrediuntur. Introeuntem cum his Dynamiũ nudatumq; iam à ſuorum ſolatio terribiliter increpât. Fugatisq; ſatellitibus, qui cum armis eo adducto circũ-

ſtrepebant, ſeniores ciuium ad ſe dux vnà cum epiſcopo collegit, vt ciuitatem ingrederetur. Tunc Dynamius hæc omnia cernens, veniam petens, datis duci multis muneribus, reddito etiam ſacramento, ſe fidelem epiſcopo deinceps regiq; futurum, ſuis induitur indumentis. Tunc reſeratis tam portarum quàm ſacrarum ædium valuis, ingrediuntur vtrique ciuitatem, dux ſcilicet & epiſcopus, cum ſignis & laudibus diuerſisq; honorum vexillis. Clerici autem qui ſceleri huic mixti fuerant, quorum caput Anaſtaſius abbas, & Proculus preſbyter erant, intra Dynamij tecta confugiunt, petentes ab eo opem refugij à quo fuerant incitati. Multi tamen eorum per idoneos fideiuſſores dimiſsi, ad regem iuſsi ſunt ambulare. Interea Gundulfus ſubiugata ciuitate in Childeberti regis ditionem, reſtitutoque in locum ſuum antiſtite, ad regem Childebertum regreſſus eſt. Sed Dynamius immemor fidei quam Childeberto regi promiſerat, ad Gunthcramnum regem nuncios dirigit dicens, quòd partem ſibi debitam ciuitatis per epiſcopum perderet: nec vnquam Maſsilienſem vrbem ſuo potiretur dominio, niſi hic euellatur ab ea. At ille ira commotus, iubet contra fas religionis, vt pontifex ſummi dei, arctatus vinculis ſibi exhiberetur, dicens, Trudatur exilio inimicus regni noſtri, ne nobis nocere amplius valeat. Sed cùm epiſcopus de his ſuſpectus eſſet, nec facile poſſet ab vrbe erui, aduenit feſtiuitas Dedicationis oratorij ruris ſuburbani.

urbani. Cumque ad hæc feſta egreſſus ciuitatem, properaret, ſubito armati cum magno fremitu ab occultis inſidijs ſcatentes, ſanctum vallant antiſtitem: deiectumque ab equo, fugant omnes comites eius, ſeruientes alligant, clericos cædunt, ipſumque ſuper miſerabilem imponentes caballum, nullum de ſuis ſequi permittentes, ad regis deducunt præſentiam. Cumque per Aquenſem præterirent vrbem, Piencus epiſcopus loci, condolens fratri, datis clericis ad ſolatium, impoſitisque neceſſarijs, abire permiſit. Dum hæc agerentur, clerici iterum Maſsilienſes domos eccleſiæ reſerant, arcana rimatur, & alia deſcribunt, alia ſuis domibus inferunt. Epiſcopus verò ad regem deductus, nec culpabilis inuetus, ad ciuitatẽ ſuã redire permiſſus, cum grandi eſt à ciuitatibus laude ſuſceptus. Ex hoc autẽ gauis inimicitia inter Gũthcramnum regem, & Childebertum nepotem ſuũ exoritur, diſruptóq; fœdere ſibi inuicem inſidiabantur.

12 IGITVR Chilpericus rex, cernens has diſcordias inter fratrem ac nepotem ſuum pullulare, Deſiderium ducem euocat, iubetq; vt aliquid nequitiæ inferat fratri. At ille, commoto exercitu, Ragnoualdo duce fugato, Petrogoricum peruadit. Exactoque ſacramento, Aginnum pergit. hæc audiens vxor Ragnoualdi, quòd ſcilicet fugato viro ſuo, hæ ciuitates in poteſtatem regis Chilperici redigerentur, baſilicam ſancti martyris Capraſij expetijt. Sed extracta exinde & ſpoliata facultá-

te ac ſolatio famulorum, datis fideiuſſoribus Tholoſam dirigitur: ibiq; iterum in baſilica ſancti Saturnini ingreſſa reſidebat. Deſiderius verò cunctas ciuitates quæ in parte illa ad regem Guntheramnum aſpiciebant, abſtulit, & ditionibus regis Chilperici ſubegit. Berulfus verò dux, cùm Biturigas muſsitare, quòd Turonicum terminum ingrederentur, audiſſet, exercitum commouet, & ſe in ipſos fines ſtatuit. Grauiter tunc pagi Iſiodorẽſis ac Beraüenſis vrbis Turonicæ deuaſtati ſunt. Sed & poſtea crudeliter qui in hac obſidione adeſſe non poterant, ſunt dãnati. Blandaſtes verò dux in Vaſconiam abijt, maximamq; partem exercitus ſui amiſit.

13 LVPVS verò vrbis Turonicæ ciuis, cùm, vxore perdita ac liberis, clericatũ expeteret, à fratre Ambroſio prohibitus eſt, timẽs ne hæredem inſtitueret dei eccleſiam, ſi ei cõiungeretur: rurſumq; illi vxorẽ prouidit, & diem in quo ad ſponſalia donanda coniungerent, male ſuaſus frater indicit. Dehinc ad Cainonenſe caſtrum, vbi hoſpitium habebant, pariter aduenerunt. Sed vxor Ambroſij cùm eſſet adultera, & alium amore lupanario exoſo marito diligeret, inſidias viro tetendit. Cumq; hi germani pariter epularentur, & nocte vſq; ad ebrietatem vino maduiſſent, in vno ſtrato pariter quieuerunt. Tunc mœchus vxoris Ambroſij, nocte veniens, quieſcentibus cunctis, & vino depreſsis, accenſis igne paleis, vt videret quid ageret, extracto gladio, Ambroſiũ in capite

capite librat, ita vt deſcendens per oculos gladius, ceruical capitis amputaret: in quo ictu expergefactus Lupus, & ſe in ſanguinẽ voluntari decernens, exclamat voce magna dicens, Heu heu ſuccurrite, frater meus interfectus eſt. Mœchus verò qui iam perpetrato ſcelere diſcedebat, hæc audiens, regreſſus ad lectum, Lupum adit. Quo repugnante, multis plagis laceratũ obpreſsit, & mortali ictu ſauciatum, ſemiuiuum reliquit. Sed nullus de familia ſenſit. Mane autẽ facto, ſtupebant omnes de tanto ſcelere. Lupus tamen adhuc viuens inuentus, ſicut actum fuerat referens, ſpiritum exhalauit. Sed nec longum meretrix lugendi ſumpſit ſpatium: ſed paucis diebus interpoſitis, coniuncta mœcho diſceſsit.

14. ANNO igitur ſeptimo Childeberti regis, qui erat Chilperici & Guntheramni viceſimus & primus, menſe Ianuario, pluuię, coruſcationes, atque tonitrua grauia fuerunt: flores in arboribus oſtenſi ſunt: ſtella quam cometen ſuperius nominaui, adparuit, ita vt in circuitu eius magna nigredo eſſet. Et illa tanquam in foramine aliquo poſita, ita inter tenebras relucebat, ſcintillans ſpargensq; comas. Prodibat autem ex ea radius miræ magnitudinis, qui tanquam fumus magnus incendij adparebat à longe. Viſa eſt autem ad partem occidentis in hora noctis prima. In die autem ſancto paſchæ apud Sueſsionas ciuitatem cœlum ardere viſum eſt, ita vt duo apparerent incendia: & vnum erat maius, aliud verò mi-

nus.Poſt duarum verò horarum ſpacium coniuncta ſunt ſimul: factaque phato magna, euanuerunt. In Pariſiaco verò termino, verus ſanguis ex nube defluxit, & ſuper veſtimenta multorum hominum cecidit, & ita tabe maculauit, vt ipſi propria indumenta horrentes abnuerent. Tribus enim locis in termino ciuitatis illius hoc prodigium adparuit. In Siluanectenſi verò territorio hominis cuiuſdam domus, cùm ille mane ſurgeret, ſanguine reſperſa abintus adparuit. Magna igitur eo anno lues in populo fuit, valitudines variæ, milinæ cum puſulis & veſicis, quæ multum populum adfecerunt morte. Multi tamen adhibentes ſtudium, euaſerunt. Audiuimus enim eo anno in Narbonenſem vrbem inguinarium morbum grauiter deſæuire, ita vt nullum eſſet ſpacium, cùm homo correptus fuiſſet ab eo.

15 FELIX verò epiſcopus Namneticæ ciuitatis, in hanc valitudinem corruens, grauiter ægrotare cœpit. Tunc vocatis ad ſe epiſcopis qui propinqui erant, ſupplicat vt conſenſum quem in Burgundionem nepotem ſuũ fecerat, ſuis ſubſcriptionibus roborarent. Quod cùm factum fuiſſet, eum ad me dirigunt. Erat tunc temporis Burgundio quaſi annorum vigintiquinque. Qui veniens, rogat vt accedens vſque Namnetas, epiſcopum eum in locum auunculi qui adhuc ſuperſtes erat, tonſuratum conſecrare deberem. Quod ego abnui, quia Canonibus nõ conuenire cognoui.

ni, conſilium tamen præbui, dicens : Habemus ſcriptum in Canonibus fili, Non poſſe quenquam ad epiſcopatum accedere, niſi prius eccleſiaſticos gradus regulariter ſortiatur. Tu ergo dilectiſsime, reuertere illuc, & pete vt ipſe te qui elegit debeat tonſurare. Cumque presbyterij honorem acceperis, ad eccleſiam aſsiduus eſto ; & cùm eum deus migrare voluerit, tunc facile epiſcopalē gradum aſcendes. At ille regreſſus, cōſilium acceptum adimplere diſsimulauit, eo quòd Felix epiſcopus ab incōmodo leuius agere videretur. Sed poſtquam febris diſceſsit, tibiæ eius ab humore puſulas emiſerunt. Tunc cantharedarum cataplaſmam nimium validam ponens, computreſcentibus tibijs, anno epiſcopatus ſui triceſimo tertio, ætate ſeptuagenaria, vitam finiuit. Cui Nonnichius conſobrinus, rege ordinante, ſucceſsit.

16 AVDIENS autem Pappolenus eius obitum, neptem illius de qua ſeparatus fuerat recepit. Ante hoc autem tempus deſponſatam eam habuerat ; ſed diſsimulante de nuptijs Felice epiſcopo, hic cum magna cohorte veniens, ab oratorio puellam abſtraxit, & in baſilicam beati Albini confugit. Tunc Felix epiſcopus ira commotus, circunuentam puellam dolis, à marito ſeparauit. Mutataque veſte apud Vaſatenſem vrbem in monaſterio poſuit : ſed illa occultos puero nuncios dirigit, vt ſcilicet eam ereptam à loco in quo poſita erat, acciperet.

Quod ille non abnuens, adſumptam de monaſterio puellam ſuo coniugio copulauit, regalibusq; munitus præceptionibus, timere parentum diſtulit minas.

17 REX verò Chilpericus multos Iudęorũ eo anno baptizari præcepit, ex quibus plures excepit è ſancto lauacro. Nonnulli tamen eorum corpore tantùm, non corde abluti, ad ipſam quã prius perfidiã habuerant, deo mentiti regreſsi ſunt, ita vt & ſabbatum obſeruare, & diem dominicum honorare viderẽtur. Priſcus verò ad cognoſcendam veritatem nulla penitus potuit ratione deflecti. Tunc iratus rex, iuſsit eum cuſtodiæ mancipari, ſcilicet vt quem credere voluntariè non poterat, ſaltem credere faceret vel inuitum. Sed ille datis quibuſdam muneribus, ſpatium poſtulat, donec filius eius Maſsilienſem Hebræam accipiat: pollicetur doloſe ſe deinceps quæ rex iuſſerat impleturum. Interea oritur intentio inter illum & Pathitem ex Iudæo conuerſum, qui iam regis filius erat ex lauacro. Cumque die ſabbati Priſcus præcinctus orario, nullum in manus ferens ferramentum, Moſaicas leges quaſi impleturus ſecretiora competeret, ſubito Pathir adueniens, ipſum gladio cum ſocijs qui aderant iugulauit. Quibus interfectis, ad baſilicam ſancti Iuliani cum pueris ſuis, qui ad propinquam plateam erant, confugit. Cumque ibidem reſiderent, audiunt, quòd rex domino vitæ ceſſo, famulos tanquam malefactores à baſilica tractos, iuberet

interfici. Tunc vnus ex his euaginato gladio, domino iam fugato, ſocios ſuos interficit, ipſe poſt modum cum gladio de baſilica egreſſus: ſed inruente ſuper ſe populo, crudeliter interfectus eſt. Pathir autem accepta licentia, ad regnum Gunthcramni vnde venerat eſt regreſſus: ſed non poſt multos dies à parentibus Priſci interfectus eſt.

18 IGITVR legati Chilperici regis, id eſt Anſoualdus & Domichiſilus, qui ad conſpiciendam dotem in Hiſpanias fuerant miſsi, regreſsi ſunt. His diebus Leuuichildus rex in exercitu contra Hermenichildum filium ſuum reſidebat. cui & Emeritam ciuitatem abſtulit. Nam hic qualiter cum ducibus imperatoris Tyberij fuerit coniunctus, iam ſuperius expoſuimus. Nam & legatis hæc cauſa nexuit moras, vt tardius regrederentur. Quibus viſis, ego ſollicitus eram qualiter in ipſis Chriſtianis qui pauci in eo loco remanſerant, fides Chriſti ferueret. Cui hæc Anſoualdus reſpondit, Chriſtiani qui nunc apud Hiſpanias commorantur, catholicam fidem integrè ſeruant. Sed rex nouo nunc ingenio eam nititur exturbare, dum doloſe & ad ſepulchra martyrum, & in eccleſijs religionis noſtræ orare confingit. Dicit enim, Manifeſtè cognoui eſſe Chriſtum filium dei æqualem patri, ſed ſpiritum ſanctum, deum penitus eſſe nō credo, eo quòd in nullis legatur codicibus deus eſſe. Heu heu quàm iniquam ſententiam, quàm venenoſum ſenſum, quàm prauam mentem. Et vbi eſt

illud quod dominus ait, Spiritus deus eſt: & illud Petri, quod ad Ananiam ait, Quid tibi viſum eſt tentare ſpiritũ ſanctum? Non es hominibus mentitus, ſed deo. Vbi eſt & illud quod Paulus myſtica dona commemorans, ait, Hæc enim operatur vnus atque idem ſpiritus, diuidens vnicuiq; prout vult. Qui enim operatur quod vult, nulli cognoſcitur eſſe ſubiectus. Accedente autem Anſoualdo ad Chilpericum regem, legatio Hiſpanorum eſt ſubſecuta. Quæ de Chilperico ad Childebertum accedens, in Hiſpanias eſt regreſſa.

19 APVD Pontẽ verò Vrbienſem ciuitatis Pariſiacæ, Chilpericus rex cuſtodes poſuerat, vt inſidiatores de regno fratris ſui ne nocerẽt aliquid, arcerẽtur. Quo Aſclepius ex duce præcognito, nocte inruens, interfecit omnes, pagũq; ponti proximũ grauiter depopulatus eſt. Cumq; hæc regi Chilperico nunciata fuiſſent, mittit nuncios comitibus, ducibusq;, & reliquis agentibus vt collecto exercitu in regnum germani ſui inruerẽt. Sed prohibitus eſt conſilio bonorũ, ne faceret, dicentium ſibi, Illi peruerſe egerunt, tu verò ſapienter age. Mitte fratri nuncios, & ſi iniuriam tuam emendare voluerit, nihil mali quæras: ſi verò noluerit, tractabis deinceps quid ſequaris. Et ſic ratione accepta, prohibito exercitu legationem fratri dirigit. Sed ille cuncta emendans, fratris quæſiuit integrè charitatem.

20 EO anno Chrodinus obijt, vir magnificæ bonitatis & pietatis, eleemoſynarius valde,

de,pauperumq; refector, profluus ditator ecclesiarum, clericorumq; nutritor. nam ſæpe à nouo fundans villas, ponens vineas, ædificās domos, culturas erigens, vocatis epiſcopis quorū erat parua facultas,dato epulo ipſas domos cum cultoribus & culturis cum argento, periſtromatibus,vtēſilibus,miniſtris & famulis benigne diſtribuebat, dicens, Sint hæc eccleſiæ data,vt dum de his pauperes reficiūtur, mihi veniam obtineant apud deum. Multa autē & alia bona de hoc viro audiuimus, quæ inſequi longum eſt. Tranſijt autem ætate ſeptuagenaria.

21 HÆC in hoc anno iteratò ſigna adparuerunt: luna eclipſin paſſa eſt. intra Turonicum territorium, verus de effracto pane ſanguis effluxit: muri vrbis Sueſsionicæ córuerunt: apud Andegauam vrbem terra tremuit: intra muros verò Burdegalenſis oppidi ingreſſi lupi canes deuorauerunt,nequaquam hominem metuentes: per cœlum ignis diſcurrere viſus eſt. Sed & Vaſatenſis ciuitas incendio concremata eſt,ita vt eccleſiæ domus eccleſiaſticæ vaſtarentur,Miniſterium tamen omne ereptum fuiſſe cognouimus.

22 REX igitur peruaſis Chilpericus ciuitatibus fratris ſui, nouos comites ordinat, & cūcta iubet ſibi vrbiū tributa deferri.Quod ita impletum fuiſſe cognouimus. His diebus adprehenſi ſunt duo homines à Nonnichio Lemouicinę vrbis comite deferentes ex nomine Charterij Petrogoricæ vrbis epiſcopi, literas

quę multa improperia loquebantur in regem: in quibus inter reliqua erat inſertum, quaſi quereretur ſacerdos ſe à paradiſo ad inferos deſcendiſſe. Scilicet quòd à regno Gunthcramni in Chilperici fuerit ditiones commutatus. has literas cum his hominibus iam dictis comes ſub ardua cuſtodia regi direxit. Rex verò patienter propter epiſcopum mittit, qui eum ſuo conſpectui præſentarent, diſcuſſurus vtique ſi vera eſſent quæ ei opponebantur, an non. Adueniente verò epiſcopo, rex homines illos cum literis repræſentat: interrogat ſacerdotem, ſi ab eo directæ fuerint. Negat ille à ſe directas. Interrogantur verò homines, à quo eas acceperint. Frontonium diaconum proferunt. Interrogatur de diacono, ſacerdos reſpondit, ſibi eum eſſe præcipuum inimicũ, nec dubitari debere ipſius eſſe nequitias, qui cõtra eum ſæpius cauſas cõmouiſſet iniquas. Adducitur diaconus ſine mora: interrogatur à rege, confitetur ſuper epiſcopum dicens: Ego hanc epiſtolam epiſcopo iubente dictaui. Proclamante verò epiſcopo & dicente, quòd ſæpius hic ingenia quæreret, qualiter eum ab epiſcopatu deijceret, rex miſericordia motus, commendans deo cauſam ſuam, ceſsit vtriſque, deprecans clementer epiſcopum pro diacono, & ſupplicans vt pro ſe ſacerdos oraret: & ſic cum honore vrbi remiſſus eſt. Poſt duos verò menſes Nonnichius comes qui hoc ſcandalum ſeminauerat, ſanguine percuſſus interijt, reſque eius quia abſque liberis erat, diuer-

ſis

ſis à rege conceſſæ ſunt.

23 DEHINC Chilperico regi poſt multa funera filiorum, filius naſcitur: ex hoc iubet rex omnes cuſtodias relaxari, vinctos abſolui, compoſitionesq; negligentũ fiſco debitas præcepit omnino non exigi. Sed magnũ deinceps dolum hic intulit infans.

24 NOVA iterum contra Theodorum epiſcopũ bella conſurgũt. nam Gundobaldus qui ſe filium Chlotharij regis eſſe dicebat, de Gonſtantinopoli veniens, Maſsiliam eſt aduectus: de cuius origine quædam ſtrictim libuit memorare. Hic cum natus eſſet in Gallijs, & diligenti cura nutritus, vt regum iſtorum mos eſt, crinium flagellis per terga demiſsis, literis eruditus, Childeberto regi à matre repræſentatur, dicente ea, Ecce inquit, nepotem tuum Chlotharij regis filium. Et quia inuiſus habetur patri ſuſcipe eum, quia caro tua eſt. Quem ille, eo quòd ei filij non eſſent, accipiens, retinebat ſecum. Nunciantur hæc regi Chlothario: miſitq; fratri nuncios dicens, Dimitte puerum, vt veniat ad me. Nec moratus ille, iuuenem fratri direxit. Quo viſo, Chlotharius iuſsit tonderi comam capitis eius, dicẽs, Hunc ego non generaui. Igitur poſt Chlotharij regis obitum, à Chariberto rege ſuſceptus eſt: quem Sygibertus arceſsitum iterum amputauit comam capitis eius, & miſit eum in Agrippinenſem ciuitatem, quæ nunc Colonia dicitur. Ille quoque ab eo loco delapſus, dimiſsis iterum capillis, ad Narſetem abijt, qui tunc

Italiæ præerat: ibi accepta vxore, filios procreauit, & ad Conſtantinopolin acceſsit. Inde vt ferunt, poſt multa tempora, à quodam inuitatus vt veniret in Gallias, Maſsiliam adpulſus, à Theodoro epiſcopo ſuſceptus eſt. Et ab eodem etiam acceptis equis, Mummolo duci coniunctus eſt. Erat autem tunc Mummolus in ciuitate Auennica, ſicut ſupra iam diximus. Gunthcramnus verò dux adprehenſum Theodorũ epiſcopum, in cuſtodiam pro hac cauſa detruſit, reputans cur hominem extraneum intromiſiſſet in Gallias, voluiſſetque Frácorum regnum imperialibus per hæc ſubdere ditionibus. At ille epiſtolam, vt aiunt manu maiorum Childeberti regis ſubſcriptá, protulit dicens, Nihil per me feci, niſi quæ mihi à dominis noſtris & ſenioribus imperata ſunt. Cuſtodiebatur igitur ſacerdos in cellula, nec permittebatur eccleſiæ propinquare. Quadam verò nocte, dum attentius oraret ad dominum, refulſit cellula nimio ſplendore, ita vt comes qui erat cuſtos eius, ingenti pauore terreretur: viſusque eſt ſuper eum lucis immenſæ globus per duarum horarum ſpacium, Mane autem facto, narrabat hæc comes ille cæteris qui cum eo erant, Poſt hæc autem ductus eſt ad Gunthcramnum regem cum Epiphanio epiſcopo: qui tunc Longobardos fugiens, Maſsiliæ morabatur, ſcilicet quòd & ipſe conſcius huius cauſæ fuiſſet. Diſcuſsi igitur à rege, in nullo inuenti ſunt crimine. Rex tamen iuſsit eos ſub cuſtodia degere, in qua

poſt

poſt multa ſupplicia, Epiphanius epiſcopus obijt. Gundobaldus verò in inſulam maris ſeceſsit, expectans euentum rei. Guntheramnus verò dux cum duce Gunthcramni regis res Gundobaldi diuiſit, & ſecum in Aruernum detulit immenſum, vt ferunt, argenti pondus, & auri, & reliquarum rerum.

25 ANNO octauo Childeberti regis, pridiæ Calendas Februarias, cùm die dominico ad vrbem Turonicam ad matutinas ſignum commotum fuiſſet, & populus ſurgens, ad eccleſiam cónueniret, cœlo nubilo cum pluuia globus magnus ignis de cœlo dilapſus in ſpacio multo cucurrit in aera. Qui tantám lucem dedit, vt tanquam media die omniá cernerentur. Quo iterum in nubem ſuſcepto, nox ſucceſsit. Aquæ verò extra ſolitũ inualuerunt. nám tantam inundationem Sequana, Matronaq́; circa Pariſios intulerunt, vt inter ciuitatem & baſilicam ſancti Laurentij naufragia ſępe contingerent.

26 GVNTHCRAMNVS quoq; dux Aruernũ cum ſupradictis theſauris reuerſus, ad Childebertum regem abijt. Cumq́; exinde regrederetur cum vxore & filijs, à Gunthcramno rege comprehenſus retinebatur, dicente ſibi rege, Tua inuitatio Gundobaldum adduxit in Gállias, & ob hoc ante hos annos abiſti Conſtátinopolin. Cui ille, Mummolus inquit, dux tuus ipſe ſuſcepit eum, & in Auenione ſecum retinuit. Nunc autẽ permitte me, & adducam ipſum tibi, & tunc immunis ero

ab his quæ reputantur mihi. Cui rex ait, Non permittam te abire, niſi dignas ſuas pœnas pro his quæ commiſiſti. At ille cernens ſe morti propinquum, ait, Ecce filium meum, ſuſcipe illum, & ſit obſes pro his quæ promitto domino meo regi. Et niſi Mummolum adducam tibi, perdam paruulum meum. Tunc rex permiſit eum abire, retento ſecum eius infantulo. At ille adſumptis ſecum Aruernis atque Vellauis Auenionem abijt. Sed aſtu Mummoli, naues in Rhodano infirmæ paratæ ſunt. Aſcẽdenteſq; ſimpliciter, vt in medio amnis venerunt, impletis nauibus mergebantur. Tunc in periculo poſiti, alij nando euaſerunt, nonnulli verò arreptis ipſarum nauium tabulis attigerunt litus. Plerique autem quorum minor fuit aſtutia, in amne demerſi ſunt. Gunthcramnus verò dux aduenit Auenionem. prouiderat enim Mummolus, poſtquam intra muros vrbis illius eſt ingreſſus, vt quia pars parua reſidebat, quæ non vallabatur à Rhodano; educta ex eo parte, locus ille totus hoc alluuio muniretur: in quo loco foſſas magnæ profunditudinis fodit, præparatoſque dolos aqua decurrens operuit. Tunc adueniente Gunthcramno, ait ex muro Mummolus, Si fides eſt integra, veniat ille ab vna parte ripæ, ego ex alia, & quod voluerit eloquatur. Quo cum cõueniſſent, ait Gunthcramnus econtra, (hoc enim brachium fluminis inter vtrunque erat poſitum) Si licet, inquit, vadam: quia ſunt aliqua quæ inter nos ſecretius conferãtur. Cui ille,

ille, Veni, ait, ne timeas. Ingreſſus cum vno amicorum ſuorum, vt erat loricæ pondere adgrauatus: illico amicus ille, vt foueam amnis attigit, ſub aquis demerſus, nuſquam comparuit. Guntheramnus verò cum demergeretur atq; portaretur ab vnda veloci, vnus de aſtantibus porrecta manui eius haſta, eum litori reddidit. Et tunc inlatis ſibi conuicijs ipſe & Mummolus diſceſſerunt: obſidéte quoque Gunthcramno ipſam vrbem cum exercitu Gunthcramni, regi nunciata ſunt hæc Childeberto. At ille ira commotus, cur hæc non iuſſus ageret, Gundulfum ſuperius dictum illuc direxit. Qui amota obſidione, Mummolum Aruernos adduxit. ſed poſt paucos dies Auenionem regreſſus eſt.

27 CHILPERICVS rex pridie quàm paſcha celebraretur, Pariſios abijt. Et vt maledicto quod in pactione ſua & fratrum ſuorum conſcriptũ erat, Vt nullus eorum Pariſios ſine alterius voluntate ingrederetur, carere poſſet, reliquijs ſanctorum multorum præcedẽtibus, vrbem ingreſſus eſt: dieſq; paſchæ cum multa iocunditate tenuit, filiumq; ſuũ baptiſmo tradidit, quẽ Ragnemodus ipſius vrbis ſacerdos, de lauacro ſancto ſuſcepit, ipſumq; Theodoricum vocitari præcepit.

28 MARCVS quoq; referẽdarius, cuius ſupra meminimus, poſt cõgregatos de iniquis deſcriptionibus theſauros, ſubito lateris dolore detentus, caput totõdit, atque pœnitẽtiam accipiens, ſpiritum exhalauit, reſq; eius fiſco

conlatæ ſunt (nam magni ibidem theſauri ex auro argentoq;, & multarũ ſpecierum reperti ſunt) nihil exinde ſecum aliud portans, niſi animæ detrimentum.

29 LEGATI de Hiſpanijs reuerſi nihil certi renunciauerunt, eo quòd Leuuichildus contra filium ſuum ſeniorem in exercitu reſideret. In monaſterio autem beatæ Radegũdis, puella quædam nomine Diſciola, quæ beati Saluij Albigẽſis epiſcopi neptis erat, obijt hoc modo: Cum ægrotare cœpiſſet, & ei aſsidue ſorores aliæ deſeruirent, venit dies ille quo migraret à corpore: & circa horam nonam ait ſororibus, Ecce iam leuiorem me ſentio: ecce nihil doleo: nunc autem non eſt neceſſe ſollicitudini veſtræ, vt mihi curæ aliquid impendatis, ſed potius diſcedite à me, quo facilius ſopori relaxer. Hæc audientes ſorores eius, receſſerũt parumper à cellula. Et poſt paululum aduenerunt: denique ſtantibus illis coram ea, expectabant quid ab illa elocutionis audirẽt. Ipſa autem expanſis manibus, benedictionem à neſcio quo efflagitans, ait: Benedic, inquit, mihi, ſancte ac famule dei excelſi. ecce enim iam tertiò fatigaris hodie mei cauſa. Et cur ſancte pro infirma muliercula crebras iniurias ſuſtines? Interrogantibus verò illis, ad quem hæc verba proferret, penitus non eſt effata. Tunc facto modico interuallo, emiſit vocem magnam cum riſu: & ſic tradidit ſpiritum. Et ecce quidam energumenus qui tunc ad beatæ crucis gloriam mundandus aduenerat, arre-

pta

pta manibus cæſarie, conſiſit ſe in terrá, dicens; Heu heu heu nobis qui tale damnum perpeſsi ſumus: vel licuiſſet prius cauſás inquirere, & ſic de poteſtate noſtra fuiſſet ablata hæc anima. Inquirentibus verò his qui aderant, quòd eſſet hoc verbum quod loquebatur, reſpõdit, Ecce animá puellæ Michael ángelus ſuſcepit. & ipſe eam ad cœlos euehit. Princeps verò nõ ſter quem vos Diabolum nominatis, nihil in ea participatur. Poſt hæc corpus aquis ablutum, ita candore niueo refulgebat, vt nullum linteum reperire abbatiſſa potuiſſet in promptu, quod corpore candidius cerneretur: induta tamen linteis mundis, ſepulturæ mandata eſt. nam & alia puella huius monaſterij viſum vidit, quod ſororibus retulit. Putabat, inquit, ſe iter aliquod conficere, & erat ei votum vt ad fontem viuum gradiẽs perueniret. Cumque viam neſciret, vir quidam ſe obuiam obtulit, dicẽs: Si, inquit, vis ad fontem viuum accedere, ego ero præuius itineris tui. At illa gratias agens, ſequebatur præcedentem. Quibus ambulantibus, peruenerunt ad fontẽ magnũ, cuius aquę tanquam aurum ſplendebant, herbæ verò in modum diuerſarũ gemmarum vernante luce radiabant. Et ait vir ad eam, Ecce fontem viuum quẽ multo labore quæſiſti. Satiare nunc ab eius fluĕtis, vt fiat tibi fons aquæ viuę ſalientis in vitá æterná. Cumq; illa auidè ex his aquis hauriret, ecce ab alia parte veniebat abbatiſſa: & denudatam puellam induit veſte regia, quæ tanta luce, auroq;, & monili-

bus refulgebat, vt vix poſſet intendi, dicente ſibi abbatiſſa: Spõſus enim tuus mittit tibi hęc munera. Hæc cum puella vidiſſet, compuncta eſt corde, & poſt dies paucos rogauit abbatiſſam, vt ſibi in qua includeretur cellulã præpararet. At illa velociter perfecta ait, Ecce, inquit, cellulã, quid nunc deſideras? Puella verò petijt, vt recludi permitteretur. Quod cum ei prę́ſtitum fuiſſet, cõgregatis virginibus cum magno pſallentio accẽſis lampadibus, tenente ſibi beata Radegunde manu, ad locum vſque perducitur. Et ſic Vale faciens omnibus, & oſculans ſingulas quáſque, recluſa eſt. Obſtructoq́; aditu per quem ingreſſa fuerat, ibi nunc orationi ac lectioni vacat.

30 HOC anno Tyberius imperator migrauit à ſeculo, magnum luctum relinquẽs populis de obitu ſuo. erat enim ſummæ bonitatis, in eleemoſynis prõptus, in iudicijs iuſtus, in iudicando cautiſsimus, nullum deſpiciens, ſed omnes in bona voluntate complectẽs, omnes diligens, ipſè quoque diligebatur ab omnibus. Hic cũ ægrotare cœpiſſet, & ſe iam viuere deſperaret, vocauit Sophiam Auguſtã dicens, Ecce iam impletum ſentio tempus vitæ meæ, nunc cum conſilio tuo eligam, qui reipublicæ præeſſe debeat. At illa Mauriciũ quendam elegit, dicens, Valde ſtrenuus & ſagax eſt vir iſte: nam & ſæpius cõtra inimicos reipu. dimicans, victorias obtinuit. Hæc enim dicebat, vt iſto tranſeunte, huius cõiugio necteretur. Sed Tyberius poſtquam conſenſum cognouit Augu-

ſtæ

ſtæ de huius electione, iuſsit exornari filiam ſuam ornamẽtis imperialibus, & vocato Mauricio ait, Ecce cum conſenſu Sophiæ Auguſtę ad imperium elegeris: in quo vt firmior ſis, filiam meam tradam tibi. Et accedente puella, tradidit eam pater Mauricio dicens, Sit tibi imperium meum cum hac puella conceſſum. Vtere ea felix, memor ſemper vt æquitate & iuſtitia delecteris. At ille accepta puella, duxit eam ad domum ſuam, & tranſacta ſolennitate nuptiarum, Tyberius obijt. Igitur celebrato iuſtitio, Mauricius indutus diademate & purpura, ad circum proceſsit: acclamatisq́ue ſibi laudibus, largitis populo muneribus, in imperio confirmatur.

31 DENIQVE Chilpericus rex legatos nepotis ſui Childeberti ſuſcepit, inter quos primus erat Egidius Rhemenſis epiſcopus: quibuś intromiſsis ad regem, data ſuggeſtione dixerunt, Pacem quam cum domino noſtro nepote tuo feciſti, petit à te omnimodis conſeruari: cum fratre verò tuo pacem habere non poteſt, quia partem Maſsiliæ ei poſt mortem abſtulit patris, fugaceſq; ſuos retinet, nec eos vult ei remittere, Ideo Childebertus nepos tuus charitatem quam nunc tecum retinet, integre vult ſeruare. Et ille, In multis, inquit, frater meus acceſsit culpabilis. nam ſi ordinem rationis filius meus Childebertus inquirat, cognoſcet protinus, quòd huius conludio pater eius eſt interfectus. Hæc eo dicente, Egidius epiſcopus ait, Si cum nepote tuo coniunge-

ris, & ipſe coniungitur tibi. Commoto exercitu, vltio quę debetur ſuper eum velocius infertur. Quod cum iuramento firmaſſent, obſidesq; inter ſe dediſſent, diſceſſerunt. Igitur fidens in promiſsis eorũ Chilpericus, commoto regni ſui exercitu, Pariſios venit: vbi cum reſediſſet, magnum diſpendium rerum incolis intulit. Berulfus verò dux cum Turonicis, Pictauis, Andegauisq;, atque Namneticis, ad terminum Biturigum venit. Deſiderius verò & Bladaſtes cum omni exercitu prouinciæ ſibi commiſſę ab alia parte Bituricum vallant, multum vaſtantes per quas venerunt regiones. Chilpericus verò iuſsit exercitum, qui ad eum acceſsit, per Pariſios tranſire. Quo tranſeunte & ipſe tranſijt atque ad Mecledonẽſe caſtrum abijt, cuncta incendio tradens atque deuaſtãs. Et licet exercitus nepotis ſui ad eum non veniſſet, tamen duces & legati eius cum ipſo erant. Tunc miſit nuncios ad ſupradictos duces, dicens, Ingredimini Bituricum, & accedentes vſque ad ciuitatem, ſacramenta fidelitatis exigite de nomine noſtro. Biturici verò cum quindecim milibus ad Mecledonenſe caſtrum confluunt: ibique contra Deſiderium ducem confligunt: factaque eſt ibi ſtrages magna, ita vt de vtroque exercitu amplius quàm ſeptem milia cecidiſſent: duces quoque cum reliqua parte populi, ad ciuiuitatem peruenerunt, cuncta diripientes vel deuaſtantes. taliſque depopulatio inibi acta eſt, qualis nec antiquitùs eſt audita, fuiſſe, vt nec domus remane-

maneret, nec vinea, nec arbores, ſed cuncta ſuccidèrent, incenderent, debellarent. nam & ab eccleſijs auferentes ſacra miniſteria, ipſas incendio concremabant. Gunthcramnus verò rex cum exercitu contra fratrem ſuum aduenit, totam ſpem in dei iudicio collocans. Qui die vna iam veſpere, miſſo exercitu maximam partem de germani ſui exercitu interfecit. Mane autem concurrentibus legatis, pacem fecerunt, pollicentes, alter alterutro, vt quicquid ſacerdotes vel ſeniores populi iudicarent, pars parti componeret quæ terminum legis exceſſerat: & ſic pacifici diſceſſerunt. Chilpericus verò rex cum exercitum ſuum à prædis arcere non poſſet, Rhotongenſem comitem gladio trucidauit: & ſic Pariſios redijt, omnem relinquens prædam, captiuosq́; relaxans. At iſti qui Biturigas obſidebant, accepto mandato vt reuerterentur ad propria, tantas prædas ſecum ſuſtulerunt, vt omnis regio illa vnde egreſsi ſunt, valde putaretur euacuata, & de hominibus, & pecoribus. Ingreſſus quoque exercitus Deſiderij atque Bladaſtis per Turonicum, incendia, prædas & homicidia tanta fecerunt, ſicut ſolet contra inimicos fieri. nam & captiuos abduxerunt, de quibus ſpoliatos plurimos poſtea dimiſerunt. Subſecutus eſt morbus pecorum hâc cladem, ita vt vix vnicum remaneret: nouumq́; eſſet, ſi aliquis aut iumentum videret, aut cerneret buculam. Sed dum hęc agerentur, Childebertus rex cũ exercitu ſuo vno in loco reſidebat.

Nocte autem quadam commoto exercitu,magnum murmur contra Egidium epiſcopum,& duces regis minor populus eleuauit, ac vociferari cœpit,& publicè proclamare,Tollantur à facie regis qui regnum eius venundant, ciuitates illius dominationis alteri ſubdunt, populum ipſius principis alterius ditionibus tradunt. dum hæc & his ſimilia vociferando proferrent, facto mane adprehenſo armorum adparatu,ad tentorium regis properant, ſcilicet vt adprehenſis epiſcopo & ſenioribus, vi obprimerent,verberibus adficerent,gladijs lacerarent. Quo compertò, ſacerdos fugam inijt, aſcenſoq; equo ad vrbẽ propriã tendit. At populus ille cum clamore ſequebatur,proijciens poſt eum lapides, euomensq; conuicia. Fuit tunc ei hæc cauſa præſidium,quòd hi paratos equos non habebant. Attamen laſſatis ſociorum equis,ſolus pertendit epiſcopus, tanto timore perterritus, vt vnam caligam de pede elapſam colligere non curaret: & ſic vſque ciuitatem veniens, ſe intra murorum Rhemenſium ſepta concluſit.

32 ANTE paucos autem mènſes Leudaſtes in Turonicum cum præcepto regis aduenit,vt vxorem reciperet, ibiq; commoraretur. Sed & nobis epiſtolam ſacerdotũ manu ſubſcriptam detulit, vt in communionem reciperetur. Sed quoniam literas reginæ non vidimus, cuius cauſa maximè à communione remotus fuerat, ipſum recipere diſtuli, dicens, Cùm reginæ mandatum ſuſcepero, tunc eum recipere

recipere non morabor. Interea ad eam dirigo, quæ mihi ſcripta remiſit dicens, Compreſſa à multis, aliud facere non potui, niſi vt eum abire permitterem: nunc autem rogo, vt pacem tuam non mereatur, neque eulogias de manu tua ſuſcipiat, donec à nobis quid agi debeat, plenius pertractetur. At ego hæc ſcripta relegens, timui ne interficeretur: accerſitoque ſocero eius hæc innotui, obſecrans vt ſe cautum redderet, donec reginæ animus leniretur. Sed ille conſilium meum quod pro dei intuitu ſimpliciter inſinuaui, doloſe ſuſcipiens, cùm adhuc nobis eſſet inimicus, noluit agere quæ mandaui: impletumque eſt autem illud prouerbium quod quendam ſenem narrantem audiui: Amico inimicoque bonum ſemper præbe conſilium, quia amicus accipit, inimicus ſpernit. Spreto ergo hoc conſilio, ad regem dirigit, qui tunc cum exercitu in pago Megledunenſi degebat: deprecatusque eſt populum, vt regi preces funderet, vt eius præſentiam mereretur. Deprecante igitur omni populo, rex ſe videndum ei præbuit. Proſtratusq; pedibus eius, veniam flagitauit: cui rex, Cautum, inquit, te redde pauliſper, donec viſa regina conueniat, qualiter ad eius gratiam reuertaris, cui multum inueneris eſſe culpabilis. At ille, vt erat incautus ac leuis, in hoc fidens, quòd regis præſentiam meruiſſet, rege Pariſios reuertente, die dominico in eccleſia ſancta, reginæ pedibus prouoluitur, veniam deprecans. At illa frendens & execrans aſpe-

ctum eius, à ſe repulit, fuſisq; lachrimis ait, Et quia non extat de filijs qui criminis mei cauſas inquirat, tibi eas, Ieſu domine, inquirendas committo. Proſtrataque pedibus regis, adiecit, Væ mihi quæ video inimicum meum, & nihil ei præualeo. Tũc repulſo eo à loco ſancto, Miſſarum ſolennia celebrata ſunt. Igitur egreſſo rege cum regina de eccleſia ſancta, Leudaſtes vſq; ad plateã eſt proſecutus, inopinans quid ei accideret: domosq; negociantum circumiens, ſpecies rimatúr, argentum penſat, atque diuerſa ornamenta proſpicit; dicens, Hæc & hæc comparabo, quia multum mihi aurum argentumq; reſedit. Iſta illo dicente, ſubito aduenientes reginæ pueri, voluerunt eum vincire catenis. Ille verò euaginato gladio, vnum verberat: reliqui exinde ſuccenſi felle, adprehenſis parmis & gladijs ſuper eum ruunt. Ex quibus vnus librans ictum, maximam partem capitis eius à capillis & cute detexit. Cumq; per pontem vrbis fugeret, elapſo inter duos axes, qui pontem faciunt, pede, effracta obpreſſus eſt tibia: legatisq; poſt tergum manibus, cuſtodiæ mancipatur: iuſsitq; rex vt ſtuderetur à medicis, quoadusq; ab his ictibus ſanatus, diuturno ſupplicio cruciaretur. Sed cùm ad villam fiſcalem ductus fuiſſet, & computreſcentibus plagis, extremam ageret vitam, iuſſu reginæ in terram proijcitur reſupinus, poſitoq; ad ceruicẽ eius vecte immenſo, ab alio ei gulam verberát, ſicq; ſemper perfidam agens vitam, iuſta morte finiuit.

33 ANNO nono Childeberti regis partẽ Maſsiliæ Gunthcramnus rex ipſi nepoti ſuo refudit. Legati principis Chilperici de Hiſpanijs regreſsi, nunciauerunt prouinciam Carpitaniam grauiter à locuſtis fuiſſe vaſtatam, ita vt non arbor, non vinea, non ſilua, non fructus aliquis, aut quicquam viride remaneret, quod non à locuſtis euerteretur. Aiebãt enim, inimicitias illas quæ inter Leuuichildum & filium ſuum pullulauerant, vehementer augeri. per loca enim eius lues vaſtabat. Sed maxime apud vrbem Narbonenſem validius deſæuiebat, etiam tertio anno, quòd ibidem adprehenderat & requieuerat, populiq; reuertentes à fuga, iterum morbo conſumpti ſunt. Nam & Albigenſis ciuitas maximè ab hoc incommodo laborabat. His diebus adparuerunt à parte aquilonis nocte media radij multi, fulgore nimio relucẽtes, qui ad ſe veniẽtes, iterũ ſeparabantur, vſquequo euanuerunt. Sed & cœlum ab ipſa ſeptentrionali plaga ità reſplenduit, vt putaretur aurora producere.

34 LEGATI iterum ab Hiſpania venerunt, deferentes munera, & placitũ accipiẽtes cum Chilperico rege, vt filiam ſuam ſecundum conniuentiam anteriorem, filio regis Leuuichildi tradere deberet in matrimoniũ: denique dato placito, & omnibus pertractàtis, legatus ille reuerſus eſt. Sed Chilperico regi egreſſo de Pariſijs, vt in pagum Sueſsionicum accederet, nouus luctus aduenit: filius enim eius quem anno ſuperiore ſacro baptiſ-

mate abluerat, à dyſenteria correptus, ſpiritum exhalauit. hoc enim fulgor ille quem ſuperius ex nube dilapſum memorauimus, figurauit. Tunc cum immenſo fletu regreſsi Pariſios, ſepelierunt puerum, mittentes poſt legatum, vt reuerteretur, ſcilicet, vt placitum quod poſuerat, prolongaret, dicēte rege, Ecce planctum in domo ſuſtineo, & qualiter nuptias filiæ celebrabo? Voluit enim tunc aliā filiam illuc dirigere, quam de Audouera habebat, & eam in monaſterio Pictauēſi poſuerat, Sed illa diſtulit, reſiſtente præcipuæ beata Radegunde, & dicente, Non eſt enim dignum vt puella Chriſto dicata, iterum ad ſeculi voluptates reuertatur.

35 DVM autem hæc agerentur, nunciatur reginæ puerum qui mortuus fuerat, maleficijs & incātationibus fuiſſe ſubductum, ibiq; Mummolum præfectum, quem iam diu regina inuiſum habebat, conſcium eſſe. Vnde factum eſt, vt epulante eo in domo ſua, quidam de aulicis regis puerum dilectum ſibi, qui à dyſenteria correptus fuerat, lamentaretur. Cui præfectus reſpondit, Habetur mihi herba in promptu, de qua ſi dyſentericus hauriat, quālibet deſperatus ſit, mox ſanatur. Nunciatis his reginæ, maiore furore ſuccenditur. Interea adprehenſas mulieres vrbis Pariſiacæ tormentis applicat, ac verberibus cogit fateri quæ nouerant. At illæ confitentur ſe maleficas eſſe, & multos occumbere leto ſe feciſſe teſtatæ ſunt addentes illud, quod nulla ratione

ne

ne credi patior: Filium, aiunt, tuum ô regina pro Mummoli pręfecti vita donauimus. Tunc regina tormentis grauioribus mulieribus adfectis, alias enecat, alias incendio tradit, alias rotis oſsibus confractis innectit. & ſic Compédium villá vnà cũ rege ſeceſsit: ibiq; vniuerſa regi quæ de præfecto audierat reuelauit. Rex verò miſsis pueris, iuſsit eum arceſsiri, diſcuſſumq; catenis onerant, & ſupplicijs ſubdunt. Trabi poſt tergum reuinctis manibus adpenditur, & ibi quid maleficij nouerit, interrogatur. Sed nihil de his quæ ſuperius memorauimus, confitetur. Hoc tamen protulit, ſæpius ſe inunctiones & potiones quæ ei regis reginęq; gratiam præberēt, ab his mulieribus ſuſcepiſſe. Depoſitus igitur de pœna, vocat ad ſe lictorem dicens, Nuncia domino meo regi, quia nihil mali ſentio de his quæ inlata ſunt. His auditis rex, Verúm ne eſt, inquit, hunc eſſe maleficũ, ſi de his nihil eſt læſus pœnis? Tunc extenſum ad trocleas, tandiu loricis triplicibus cæſus eſt, quoaduſque ipſi laſſarētur tortores: poſt hæc ſudes vngulis manuum pedumque defigunt. Cumque in hoc cauſa ageretur, vt ad decidendam ceruicem eius, gladius immineret, à regina vitam obtinuit, ſed non fuit minor morte humilitas ſubſecuta. Nam impoſitus plauſtro, ad Burdegalenſem vrbem in qua ortus fuerat, ablata omni facultate, tranſmittitur: in via verò ictuatus ſanguine, vix accedere quo iuſſus eſt valuit. Sed non poſt multũ tempus, ſpiritum exhalauit. Poſt hæc regina

adprehenſo pueruli theſauro, tam veſtimenta quàm reliquas ſpecies, vel ex ſerico, aut quocunq; vellere inuenire potuit, igne cõſumpſit: quod ferunt quatuor plauſtra leuaſſe: aurum verò & argẽtum fornace conflatum repoſuit, ne aliquid integrum remaneret quod ei planctum filij in memoriam reuocaret.

36 ÆTHERIVS verò Lyxoenſis epiſcopus, cuius ſuprà meminimus, hoc ordine à ciuitate ſua vel expulſus eſt, vel receptus. Clericus quidam extitit ex Cœnomannica vrbe, luxurioſus nimis, amatorq; mulierum, & gulæ ac fornicationis omnique immunditiæ valde deditus. Hic mulieris cuiuſdam ſæpius ſcorto commixtus, comam capitis totondit, mutatoq; virili habitu, ſecum in aliam ciuitatem deduxit, vt ſuſpicio adulterij auferretur, cùm inter incognitos deueniſſet. Erat enim mulier ingenua genere, & de bonis orta parentibus. Comperto autem poſt dies multos propinqui eius quæ acta fuerant, ad vlciſcendam humilitatem generis ſui velocius properant, repertumq; clericum vinctum cuſtodiæ mancipant: mulierem verò igni conſumunt. Et ſicut cogit auri ſacra fames, clericum ſub precio venundari procurant, ea videlicet ratione, vt aut eſſet qui redimeret, aut certè morti addiceretur obnoxius. Cumque hæc Ætherio epiſcopo delata fuiſſent, miſericordia motus, datis viginti aureis, eum ab imminenti exemit interitu. Igitur poſtquam vitæ donatus eſt, profert ſe literarum eſſe doctorem, promittens

tens ſacerdoti, quôd ſi ei pueros delegaret, perfectos eos in literis redderet. Gauiſus auditu ſacerdos, pueros ciuitatis collegit, ipſiq; delegat ad docendum. Denique cùm iam honoraretur à ciuibus,& pontifex ei aliquid terræ vinearumque largitus fuiſſet.ac per domos parentum eorum quos erudiebat,inuitaretur, reuerſus ad vomitum, vnius puerulı matrem, immemor anterioris iniuriæ, concupiſcit. Quod cùm pudica viro mulier declaraſſet, coniuncti parentes eius grauiſsimis clericum tormentis ſubdentes, interimere voluerunt. Quem ſacerdos iterum miſericordia motus, caſtigatum verbis lenibus liberauit, honoriq; reſtituit. Sed mens læua nunquam ad bonitatem potuit inclinari, ſed potius factus eſt eius inimicus à quo ſæpius fuerat de morte redemptus. Coniunctus eſt enim archidiacono ciuitatis: & ſe epiſcopatu dignum proferens,epiſcopum molitur occidere: locatoque clerico qui eum bipenne percuteret, ipſi vbique diſcurrunt, muſsitant, amicitias clam inligant, proferunt præmia,vt ſi ſacerdos obiret, ipſe ſuccederet. Sed miſericordia domini anticipauit eorum perfidiam, crudelitatemque iniquorum hominum veloci pietate repreſsit. Die verò quo ſacerdos operarios in agro adgregauerat ad ſulcandum,clericus ante dictus cum ſecuri proſequitur ſacerdotem nihil de his penitus ſcientem. Tandem igitur hæc aduertés, Quid tu, inquit,me attentius cum hac bipenne proſequeris? At ille timore perterri-

tus, ad genua viri prouoluitur, dicens, Fortis eſto ſacerdos dei. Nam ſcias me emiſſum ab archidiacono ac præceptore, vt te ſecuri percuterē. Quod cũ ſæpius facere voluiſſem, & ictũ dextra ſuſpenſa librarem, tegebantur tenebris oculi mei, & aures obſerabantur, totumq; corpus tremore quatiebatur: ſed & manus abſque virtute erāt, & quæ optabam implere non poterā. cùm verò manus depoſuiſſem, nihil mali ſentiebam omnino: cognoui enim quoniam tecum eſt dominus, eo quòd nō potui aliquid tibi nocere. Hæc eo dicēte, fleuit ſacerdos, imponēs ſilentiũ clerico: reuerſusq; domũ cœnę diſcubuit. Qua exacta, in ſtrato ſuo quieuit, habens circa lectũ ſuum multos lectulos clericorum. Denique diffiſi hi de clerico per ſe nefas perficere cogitantes, noua argumenta machinantur, per quæ aut eum vi extinguerent, aut certè crimē quo à ſacerdotio diuelleretur, imponerent. Interea quieſcentibus cunctis, media ferè nocte cubiculũ ſacerdotis inrumpũt, exclamantes voce magna atq; dicētes, Vidiſſe ſe mulierem à cubiculo egredi, ipſamq; ob hoc dimiſiſſe, dum ad epiſcopũ feſtinaſſent. Et ſane pars hæc & conſilium diaboli fuit, vt in tali ætate crimen imponerēt ſacerdoti, qui erat ferè lxx. annorum. Nec mora, coniuncto ſecum iterũ antedicto clerico, adligatur ſacerdos catenis ab eius manib. de cuius collo ſæpius vincla diſcuſſerat, & arduæ cuſtodiæ mancipatur ab eo quem de cœnoſis carceribus plerunque liberauerat. At ille cognoſcēs inimicos ſibi ve-

hemēter inualuiſſe, domini miſericordiá cum lachrimis in vincula compactus exorat. Mox opprimũtur ſomno cuſtodes, ſolutisq́; diuinitus vinclis, de cuſtodia procedit innoxius, noxiorum frequentiſsimus liberator: deinde dilapſus ad regnum Gunthcramni regis, tranſijt. Quo diſcedente, liberius iam coniuncti ſatellites ad regem Chilpericum properant pro epiſcopatu petēdo, multa crimina de epiſcopo proloquentes, addentes iſta, In hoc cognoſce rex glorioſiſsimè, vera eſſe hæc quæ dicimus, quia mortem pro ſcleribus timens ad fratris tui trāſijt regnum. Quod ille non credens, hos ad ciuitatem redire iubet. Dum hæc agerētur, mœſti ciues de paſtoris abſentia, cognoſcētes omnia quæ de eo acta fuerāt, per inuidiam & auaritiam perpetrata, adprehēſo cum ſatellite archidiacono, iniurię ſubdentes, ad regem petierunt, vt reciperēt ſacerdotem ſuum. At rex legatos fratri ſuo dirigit, adſerens nihil ſe criminis in epiſcopo reperiſſe. Tunc Gunthcramnus rex, vt erat benignus & profluus ad miſerandum, multa ei munera contulit, dans etiam epiſtolas per omnes epiſcopos regni ſui, vt peregrinũ aliquo pro dei intuitu conſolarentur. Tunc circumiens ciuitates, tanta ei à ſacerdotibus dei collata ſunt, tam in veſtibus quàm in auro, vt vix ciuitati quæ meruerat poſſet inferri: impletumq́; eſt illud quod ait apoſtolus. Quia diligentibus deum omnia concurrunt in bonum. Nam huic peregrinatio diuitias attulit, & exilium opes multas inuexit: poſt hæc

regrediens, à ciuibus cum tali honore ſuſceptus eſt, vt pro gaudio flerent, & benedicerẽt deum, qui tandem eccleſiæ tantum reſtituit ſacerdotem.

37 LVPENTIVS verò abbas baſilicæ ſancti Priuati martyris vrbis Gabalitanæ, à Brunichilde regina arceſsitus, aduenit. Incuſatus enim, vt ferunt, fuerat ab Innocentio ſupradictæ vrbis comite, quòd prophanum aliquid effatus de regina fuiſſet. Sed diſcuſsis cauſis, cùm nihil de crimine maieſtatis cõſcius eſſet inuentus, diſcedere iuſſus eſt. Verum vbi viam carpere cœpit, iterũ ab antedicto comite captus, & ad Ponticonẽ villam deductus, multis ſupplicijs eſt adfectus: dimiſſusq́; iterum vt rediret, cùm ſuper Axonam fluuium tentorium tetendiſſet, iterũ inruit ſuper eum inimicus eius. Cuius vi oppreſsi amputatum caput in culeum oneratum lapidibus poſuit, & flumini dedit: reliquum verò corpus vinctũ cum ſaxo immerſit gurgiti. Pòſt verò paucis adparuit quibuſdam paſtoribus, & ſic extractum à flumine ſepulturæ mandatum eſt. Sed dum neceſsitates funeris pararentur, & ignoraretur quis eſſet è populo, præſertim cùm caput truncati non inueniretur, ſubitò adueniens aquila leuauit culeum à fundo fluminis, & ripæ depoſuit: admiranteſq́; qui aderant, adprehenſo culeo dum ſolicitè quid contineret inquirunt, caput truncati reperiunt: & ſic cum reliquis artubus eſt ſepultũ. Nam ferunt nunc & lumen ibi diuinitus adparere: & ſi infirmus ad

ad hunc tumulum fideliter deprecatus fuerit, accepta ſoſpitate recedit.

38 THEODOSIVS Rutenorum epiſcopus, qui ſancto Dalmatio ſucceſſerat, diem obijt: in qua eccleſia intantum pro epiſcopatu intentiones & ſcandala orta conualuerunt, vt penè ſacris miniſteriorũ vaſis & omne facultate meliori nudaretur: veruntamen Tranſobadus presbyter reijcitur, & Innocentius Gabalitanorum comes eligitur ad epiſcopatum, opitulante Brunichilde regina. Sed adſumpto epiſcopatu confeſtim Vrſicinum Cadurcinæ vrbis epiſcopum, laceſſere cœpit, dicens, quia diœceſes Rutenæ eccleſiæ debitas retineret. Vnde factum eſt, vt diuturua intentione gliſcente, poſt aliquot annos coniunctus metropolitanis cum ſuis prouincialibus apud vrbẽ Aruernam reſidens, iudicium emaneret, ſcilicet vt parochias quas nunquam Rutena eccleſia tenuiſſe recolebatur, reciperet. quod ita factum eſt.

39 REMIGIVS Biturigum epiſcopus obijt: cuius poſt trãſitum graui incendio pars maxima ciuitatis cremata eſt: ibique illa quæ hoſtilitati reſederant, perierunt. Poſt hæc Sulpitius in ipſa vrbe ad ſacerdotium Cunthcramno rege fauente, præeligitur. Nam cum multi munera offerrent, hæc rex epiſcopatum quærentibus reſpondiſſe fertur, Non eſt principatus noſtri conſuetudo, ſacerdotium venundare ſub precio: ſed nec veſtrũ eum præmijs comparare: ne & nos turpis lucri infa-

mia notemur, & vos mago Simoni comparemini. Sed iuxta dei præſcientiam Sulpitius vobis erit epiſcopus, & ſic ad clericatum deductus, epiſcopatum eccleſiæ ſupradictæ ſuſcepit. Eſt enim vir valde nobilis, & de primis ſenatoribus Galliarum, in literis bene eruditus rhetoricis, in metricis verò artibus nulli ſecundus. Hic ſynodum illam, cuius ſupra meminimus, pro parochijs Cadurcinis fieri commonuit.

40. LEGATVS verò Oppila nomine, de Hiſpanijs aduenit, multa munera Chilperico regi deferens. Timebat enim rex Hiſpanorum, ne Childebertus exercitũ ad vlciſcẽdam ſororis ſuæ iniuriam commoueret, quia Leuuichildus adprehenſum filium ſuum Herminichildum, qui ſororem Childeberti regis acceperat, retruſerat in cuſtodiam, ipſaq; muliere cum Græcis relicta. Igitur cùm die ſancto paſchæ hic legatus Turonos aduenisſet, ſciſcitati ſumus, vtrum noſtræ religionis eſſet. Reſpondit ſe hoc credere quod Catholici credunt. exinde procedens nobiſcum ad eccleſiam, Miſſarum ſolennia tenuit, ſed neque pacem cum noſtris fecit, neque de ſacrificijs communicauit. Cognitumq; eſt, mendacium eſſe quod dixerat ſe eſſe catholicum: nihilominus ad conuiuium inuitatus adfuit. Cumque ego ſollicitus requirerem, quid crederet, reſpondit, Credo patrem & filium & ſpiritum ſanctum vnius eſſe virtutis. Cui ego reſpondi, Si hæc, vt adſeris, credis, quæ obſtitit cau-

ſa vt de ſacrificijs quæ deo offerimus, communicare differres? & ille, Quia, inquit, Gloriam non rectè reſpondetis. nam iuxta Paulum apoſtolum nos dicimus, Gloria deo patri per filium: vos autem dicitis, Gloria patri & filio & ſpiritui ſancto: cùm doctores eccleſiarum doceant, patrẽ per filium nunciatum fuiſſe in mundo, ſicut ipſe Paulus ait, Regi autẽ ſæculorum immortali inuiſibili ſoli deo, honor & gloria in ſecula ſeculorũ, per Ieſum Chriſtum dominum noſtrũ. Et ego reſpõdi, patrem per filium adnunciatum nulli catholico eſſe incognitum reor: ſed ſic prædicauit patrem in ſeculo, vt & ſe virtutibus oſtenderet deum. deo autem patri hæc neceſsitas fuit, filium mittendi ad terras, vt oſtenderet deum: vt quia mundus patriarchis, & prophetis, atque ipſi latori legis non crediderat, ſaltem vel filio crederet. Ideoque neceſſe eſt, vt ſub ſignificatione perſonarum, gloria detur deo. Dicimus ergo, Gloria deo patri qui miſit filium: gloria deo filio, qui ſanguine ſuo redemit mundum: gloria deo ſpiritui ſancto, qui ſanctificat hominem iam redemptum. Nam tu qui dicis, Gloria patri per filium, adimis gloriam filio, quaſi ipſe non ſit glorioſus cum patre: propterea quòd eum adnunciauit in mũdo: nunciauit, vt diximus, filius patrẽ in mũdo, ſed multi nõ crediderunt, dicente Ioanne euãgeliſtâ, In propria venit, & ſui eum non receperũt. Quotquot autem eum receperũt, dedit eis poteſtatem filios dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Nam

tu qui Paulo apoſtolo derogas, & ſenſum eius non intelligis, percipe quam cautè loquitur, & iuxta vt recipere quis poteſt, aduerte, qualiter prædicat inter gẽtes incredulas, vt nulli onus graue videatur imponere, ſicut quibuſdã dicit: Lac vobis potum dedi, non eſcam: nondum enim poteratis, ſed nec adhuc quidẽ poteſtis: perfectorũ eſt enim ſolidus cibus. Sed & alijs dicit: Nihil vobis prædicaui, niſi Chriſtum, & hunc crucifixum. Nunc autem quid vis ô tu hæretice, quia Paulus Chriſtum tãtum crucifixum prædicauit, reſurrexiſſe tu dubitas? aduerte potius cautelã eius, & vide aſtutiam, quid alijs dicit quos robuſtiores videbat in fide: Et ſi, inquit, nouimus Ieſum Chriſtum crucifixum, nunc autem iam non nouimus. Nega ergo tu accuſator Pauli, ſi tãta mẽtem dementia cepit, quia nec crucifixus eſt: ſed quæſo relinque iſta, & audi cõſilium melius: adhibe collyria oculis lippis, & lucẽ prædicationis apoſtolicæ percipe. Secundum homines enim loquebatur Paulus humilius, vt eos ad celſioris fidei faſtigia ſubleuaret, ſicut alibi ait, Omnibus omnia factus ſum, vt omnes lucrifacerẽ. Nunquid homo mortalis non eſt daturus gloriam filio, quem ipſe pater non ſemel, ſed bis & tertio glorificauit è cœlo? Auſculta quid de cœlis loquitur, cùm idem filius deſcendente ſpiritu ſancto ſub Ioannis manu baptizaretur: Hic eſt, ait, filius meus dilectus, in quo bene complacui: certè ſi obpilatas habes aures vt iſta non audias, crede apoſtolis quid in monte

audierint,

audierint, cum transfiguratus Ieſus in gloria loqueretur cùm Moyſe & Helia: nempe de nube ſplendida pater ait, Hic eſt filius meus chariſsimus, ipſum audite. Ad hæc hæreticus reſpõdit, Nihil in his teſtimonijs pater de gloria loquitur filij, niſi tantùm ipſum filium monſtrat. & ego: Si enim iſta ſic recipis, proferam tibi aliud teſtimonium, in quo pater reddidit filium glorioſum. Veniente autem domino ad paſsionem, cum ille diceret, Pater glorifica filium tuũ, vt filius tuus glorificet te, quid ei pater reſpondit de cœlo? Nónne ait, Et glorificaui, & iterum glorificabo? Ecce enim pater glorificat eum propria voce, & tu ei gloriam conaris adimere? Voluntatem quidem oſtendis, ſed poteſtas nulla ſuppetit. Nam qui Pauli apoſtoli accuſator exiſtis, audi ipſum, immo Chriſtum in ipſo loquentem: Omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt dei patris. Quòd ſi nunc communis eſt cum patre gloria, & in ipſa qua nunc pater eſt gloria commoratur, qualiter eum tu quaſi inglorium exhonoras? aut cur non erit ei reddenda gloria inter homines, qui pari gloria cũ patre regnat in cœlis? Confitemur ergo Chriſtum filium dei deum verum, Ideoq; quia deitas vna, vna erit & gloria. Poſt hæc dato ſilentio, ab altercatione ceſſatum eſt. Ille quoq; ad Chilpericum regem accedens, oblatis muneribus quæ rex Hiſpanorum miſerat, in Hiſpaniam eſt regreſſus.

41 COMPERTO autem Chilpericus

rex quòd Gunthcrãnus frater eius cum Childeberto nepote ſuo pacem fecerat, & ciuitates quas violenter inuaſerat ei, ſimul vellent auferre, cum omnibus theſauris ſuis in Cameracenſem vrbem diſceſsit, & omnia quæ melius habere potuerat, ſecũ tulit. Miſitq; ad duces & comites ciuitatũ nuncios, vt muros cõponerent vrbiũ, resq; ſuas cum vxoribus & filijs intra murorũ munimẽta concluderent, atq; ipſi, ſi neceſsitas exigeret, repugnarẽt viriliter, ne his pars aduerſa noceret, illud addens, Et ſi aliquid perdideritis, cũ de inimicis vlciſcemur, maiora cõquiretis, neſciens patrationẽ victoriarum in manu dei conſiſtere. Deinde ſæpius exercitũ commouet, & iterum intra terminũ requieſcere iubet. His diebus ei filius natus eſt, quem in villa Victoriacenſi nutrire præcepit, dicẽs: Ne forte dũ publicè videtur, aliquid mali incurrat & moriatur.

42 CHILDEBERTVS verò rex in Italiam abijt. Quod cũ audiſſent Longobardi, timentes ne ab eius exercitu cæderẽtur, ſubdiderunt ſe ditioni eius, multa ei dãtes munera, ac promittentes ſe parti eius eſſe fideles atque ſubiectos: patratisq; cũ his omnibus quæ voluit rex, in Gallias eſt regreſſus, atq; exercitũ commoueri præcepit, quẽ in Hiſpaniã dirigi iuſsit, ſed quieuit. Ab imperatore autẽ Mauricio ante hos annos quinquaginta milia ſolidorũ acceperat, vt Lõgobardos de Italia extruderet. Audito autem imperator, quòd cùm his in pace coniunctus eſt, pecuniam repetebat: ſed

hic fidus à ſolatijs, ne reſponſum quidem pro hác re voluit reddere.

43 IN Gallicia quoq; nouę res actę ſunt, quæ deſuperius memorabūtur. Igitur cū Herminichildus, ſicut ſupra diximus, patri inſenſus eſſet, & in ciuitate quadam Hiſpaniæ cum coniuge reſideret, ſolatio fretus imperatoris atque Mironis Gallicienſis regis, patrem ad ſe cum exercitu venire cognouit, conſiliumque inijt qualiter veniētem aut repelleret, aut necaret: neſciens miſer iudicium ſibi imminere diuinum, qui contra genitorem quamlibet hæreticum talia cogitaret. Habitò ergò tractatu de multis virorum milibus, trecentos viros elegit armatos, & intra caſtrum Oſſer, in cuius eeclesia fontes diuinitus complētur, includit: vt ſcilicet primo impetu ab his pater territus ac laſſatus, facilius ab inferiori manu quę erat plurima, vinceretur. Denique his dolis Leuuichildus rex cognitis, cogitatione maxima fatigatur. Si, inquit, illuc cū omni exercitu abiero, conglobatus in vnum exercitus aduerſorum iaculis crudeliſsimè ſauciatur. Si verò cum paucis vadam, virorum fortium manum nequeo ſuperare: tamen cum omnibus ibo. Et accedens ad locum viros protriuit, caſtrumq; combuſsit, ſicut iam ſuperius memoratum eſt. Patrata quoque victoria, cognouit Mironem regem contra ſe cum exercitu reſidere. Quo circundato, ſacramēta exigit ſibi in poſterum fore fidelem. Et ſic datis ſibi inuicem muneribus, vnuſquiſque ad propria eſt regreſſus. Sed

Miro poſtquàm in patriam redijt, non multos poſt dies conuerſus ad lectulum, obijt: infirmatus enim ab aquis Hiſpaniæ fuerat malis, aeribusq; incommodis. Quo defuncto, filius eius Euricus Leuuichildi regis amicitias expetit. Datoq; vt pater fecerat ſacramẽto regnũ Galliciẽſe ſuſcepit. Hoc verò anno cognatus eius Auduca qui ſororem illius deſponſatam habebat, cum exercitu venit. Adprehenſumq; clericum facit, ac diaconatus ſiue presbyterij ei imponi honorem iubet: ipſe verò accepta ſoceri ſui vxore, Galliciẽſe regnum obtinuit. Leuuichildus verò filium ſuũ Herminichildũ cepit, & ſecum vſque Toletum adduxit, condemnans eum exilio: vxorẽ tamẽ eius à Græcis eripere non potuit.

44 LOCVSTÆ quoq; de Carpitania prouincia, quam per quinq; vaſtauerãt annos, hoc anno progreſſæ, aggeremq; publicum tenentes, ad aliam ſe prouinciam quæ huic vicina erat prouinciæ, contulerunt. Quarum ſpacio in centum quinquaginta extenditur milia longitudo: latitudo verò in centum milibus terminatur. Hoc anno multa prodigia adparuerunt in Gallijs, vaſtationesq; multæ fuerunt in populo. Nam menſe Ianuario roſæ viſæ ſunt: circa ſolem quoque circulus magnus adparuit diuerſis coloribus mixtus, vt ſolet in illo cœleſtis Iris ambitu pluuia diſcedẽte mõſtrari. Pruina grauiter vineas exuſsit: tempeſtas etiam ſubſecuta vineas ſegetesq; per plurima loca vaſtauit, reſiduum quoque grandi-

nis

nis ſiccitas immenſa conſumpſit. Exiguusq; frúctus in aliquibus vineis viſus, in alijs veró nullus, ita vt irati contra deum homines patefactis aditibus vinearum, pecora vel iumenta intromitterent, noxias ſibi immiſcentes miſeri preces, atque dicentes, Nunquam in his vineis palmes naſcatur in ſempiternum. Arbores veró quæ menſe Iulio poma protulerant, menſe Septembri fructus alios ediderũt. Morbus pecorum iteratus inualuit, ita vt vix quicquàm remaneret.

45 INTERIM aduenientibus Calẽdis Septembribus, Gothorũ magna legatio ad regem Chilpericum accedit. Ipſe veró iam regreſſus Pariſios, familias multas de domibus fiſcalibus auferri præcipit, & in plauſtris componi. Multos quoque flentes & nolẽtes abire, in cuſtodiam retrudi iuſsit, vt eos facilius cum filia tranſmittere poſſet. Nam ferũt multos ſibi ob hanc amaritudinem vitam laqueo extorſiſſe, dum de parentibus proprijs auferri metuebant. Separabatur autem filius à patre, mater à filia, & cum graui gemitu ac maledictionibus diſcedebant, Tantusq; planctus in vrbe Pariſiaca erat, ut plãctui compararetur Ægyptio. Multi veró meliores natu, qui vi compellebantur abire, teſtamenta condiderunt, resq; ſuas eccleſijs deputãtes, atq; petentes vt cum in Hiſpanias puella introiſſet, ſtatim teſtamenta illa tanquã ſi iam eſſent ſepulti, reſerarẽtur. Interea legati regis Childeberti Pariſios aduenerũt, conteſtãtes Chilperico regi, vt nihil de

ſcula cum de porta egrederetur, vno carrucæ effracto axe, omnes Mala hora dixerũt. Quod à quibuſdã pro auſpicio ſuſceptũ eſt. Denique hæc de Pariſijs progreſſa, octauo ab vrbe milia rio tentoria figi præcepit. ſurgẽtes enim quinquaginta viri de nocte, adprehenſis centum equis optimis, totidemq; frenis aureis, ac duabus cetenis magnis, ad Childebertum regem fuga dilapſi abierũt. Sed & per totum iter cum labi quis potuiſſet, effugiebat, ferens ſecũ quæ arripere potuiſſet. Adparatus quoq; magnus expenſę de diuerſis ciuitatibus in itinere congregatus eſt: in quo nihil de fiſco ſuo rex dari præcepit, niſi omnia de pauperum coniecturis. Sed quoniã ſuſpicio erat regi, ne frater aut nepos aliquas inſidias puellæ in via pararent, vallatã ab exercitu pergere iuſsit. Erãt autem cũ ea viri magnifici, Bobo dux filius Mũmoleni cum vxore quaſi paranymphus, Domigiſilus, & Anſoualdus, maior domus Vuaddo, qui olim Sanctonicum rexerat comitatũ: reliquum veró vulgus, ſuper quatuor milia erat. Cæteri autem duces & camerarij, qui cum ea properauerant, de Pictauo regreſsi ſunt: iſti veró iter conficientes, pergebant vt poterant. Per quam viam tanta ſpolia tantæque prædæ factæ ſunt, vt vix valeant enarrari: nam hoſpitiola pauperum ſpoliabant: vineas deuaſtabant: ita vt inciſis caudicibus cum vuis auferrent, leuãtes pecora, vel quicquid inuenire po tuiſſent: nihilq; per viam qua gradiebantur relinquẽtes: impletumq; eſt quod dictum eſt

per Iohel prophetam, reſiduum locuſtæ comedit eruca, & reſiduum erucæ comedit bruchus, & reſiduum bruchi comedit rubigo. Ita & hoc actum eſt tempore, vt reſiduum pruinæ protereret tempeſtas, & reſiduum tempeſtatis exureret ſiccitas, & reſiduum ſiccitatis auferret hoſtilitas.

46 HIS itaque cum hac pręda pergentibus, Chilpericus, Nero noſtri temporis & Herodes, ad villam Calenſem quæ diſtat ab vrbe Pariſiaca quaſi centum ſtadijs, accedit, ibique venationes exercet. Quadam uerò die regreſſus de venatione, iam ſubobſcura nocte, dum de equo ſuſciperetur, & vnam manum ſuper ſcapulam pueri retineret, adueniens quidam, eum cultro percutit ſub aſcellâ, iteratoq; ictu ventrem eius perforat. Statimq; profluente copia ſanguinis, tam per os quàm per aditum vulneris, iniquum fudit ſpiritum. Quam verô malitiam geſſerit, ſuperior lectio docet. nam regiones plurimas ſæpius deuaſtauit atq; ſuccendit. De quibus nihil doloris, ſed lætitiam magis habebat, ſicut quondam Nero cum inter incēdia palatij tragœdias decantaret. Perſæpe homines pro facultatibus eorum iniuſtè puniuit: in cuius tēpore pauci quodammodo epiſcopatum clerici meruerūt. erat enim gulæ deditus, cuius deus venter fuit: nullumq; ſe aſſerebat eſſe prudentiorem: confecitq; duos libros, quaſi Seduliū meditatus, quorum verſiculi debiles nullis pedibus ſubſiſtere poſſunt: in quibus dum non intelligebat, pro longis

ſyllabas

ſyllabas breues poſuit, & pro breuibus longas ſtatuebat: & alia opuſcula vel hymnos ſiue miſſas, quæ nulla ratione ſuſcipi poſſunt. Cauſas pauperum exoſas habebat: ſacerdotes domini aſsiduè blaſphemabat: nec aliunde magis dum ſecretus eſſet, exercebat ridicula vel iocos, quàm de eccleſiarum epiſcopis: illum ferebat leuem, alium ſuperbum: illum abundátem, iſtũ luxurioſum: illum aſſerebat elatũ, hunc tumidum, nullam rem plus odio habens quàm eccleſias. aiebat enim plerunque, Ecce pauper remanſit fiſcus noſter, ecce diuitiæ noſtræ ad eccleſias ſunt tranſlatæ. Nulli penitus, niſi ſoli epiſcopi regnant: perijt honor noſter, & tranſlatus eſt ad epiſcopos ciuitatum. Hæc agens aſsiduè, teſtamenta quæ in eccleſijs conſcripta erant, plerunque diſrupit, ipſasq; patris ſui præceptiones, putans quòd non remaneret qui voluntatem eius ſeruaret, ſæpe calcauit. Iam de libidine atque luxuria non poteſt reperiri in cogitatione, quod non perpetraſſet in opere. Nouaq; ſemper ad lædendum populũ ingenia perquirebat. nam ſi quos hoc tempore culpabiles reperiſſet, oculos eis iubebat erui, & in præceptionibus quas ad iudices pro ſuis vtilitatibus dirigebat, hæc addebat: Si quis præcepta noſtra contempſerit, oculorum auulſione mulctetur. Nullum vnquam purè dilexit, à nullo dilectus eſt: ideoq; cum ſpiritum exhalaſſet, omnes eum reliquerunt ſui. Mallulfus autem Siluanectēſis epiſcopus,

qui iam tertia die in tentorio reſidebat, & ipſum videre non poterat, vt eum interemptum audiuit, aduenit: ablutumq; veſtimentis melioribus induit. noctem in hymnis deductam, in nauim leuauit, & in baſilica ſancti Vincentij, quæ eſt Pariſijs, ſepeliuit, Fredegunde regina in eccleſia derelicta.

GREGORII TVRONICI HISTORIARVM

LIBER SEPTIMVS.

LICET ſit ſtudium, hiſtoriam proſequi, quam priorum librorum ordo reliquit, tamen prius aliqua de beati Saluij epiſcopi obitu expoſcit loqui deuotio, qui hoc anno obijſſe probatur. Hic enim, vt ipſe referre erat ſolitus, diu in habitu ſeculari commoratus, cum iudicibus ſeculi mundiales cauſas eſt executus: nunquam tamen ſe in his concupiſcentiis obligans, quibus adoleſcentum animus ſolitus eſt implicari. Iam cum diuini ſpiramenti odor interna viſcerum adtigiſſet, relicta ſeculari militia monaſterium expetiuit, intellexitq; vir iam tunc diuinitati deditus, melius eſſe vti paupertate cum dei timore, quàm ſeculi pereuntis lucra ſectari:

in quo monaſterio diu ſub regula à patribus inſtituta verſatus eſt. Iam vero cum in robore maiori tam intellectus quam ætatis euectus eſſet, defuncto abbate qui huic monaſterio præerat, alendi gregis ſuſcipit officium. Et qui ſe magis fratribus publicũ pro correctione reddere debuerat, fit adſumpto honore remotior: ilico ſibi ſecretiorem cellulam quærit. Nam in priore, vt ipſe adſerebat, amplius quàm nouẽ vicibus nimia exeſus abſtinentia, pellem corporis demutauit. denique accepto honore, cùm in hac contentius parſimonia orationi & lectioni vacaret, illud plerunque reuoluebat, melius ſibi fieri ſi eſſet inter monachos occultus, quàm nomẽ acceperit abbatis in populos. Quid plura? Includitur, Vale dicẽs fratribus, ſibique ipſis Vale dicentibus: in qua incluſione in omni abſtinentia magis quàm prius egerat, commoratur: ſtudens pro charitatis obſequio, vt cũ quiſque veniſſet extraneus, & orationem tribueret, & eulogias gratia pleniſſima miniſtraret, quæ multis infirmis plerunq; ſalutem integram detulerunt. Quodam autem tempore, febre nimia exhauſtus, anhelus iacebat in lectulo. Et ecce ſubito, magno lumine cellula clarificata contremuit. At ille extenſis ad cœlũ manibus, cum gratiarũ actione ſpiritum exhalauit. Mixto quoq; vlulatu monachi cũ ipſius genitrice corpus defuncti extrahunt, aqua diluunt, veſtimentis induunt, & feretro ſuperponunt, atque in pſallentio fletuq; labentem exigunt noctem. Mane au-

tem facto, funeris officio præparato, corpus moueri cœpit in feretro. Et ecce malis rubeſcentibus, vir quaſi de graui ſomno ſuſcitatus, excutitur, apertiſque oculis & manibus eleuatis, ait, O domine miſericors, quid feciſti mihi, vt me in hunc tenebroſum mũdanæ habitationis locum redire permiteres, cum mihi melior eſſet in cœlo tua miſericordia, quàm iſtius mundi vita nequiſsima? Stupentibus autem ſuis, & interrogantibus, quid fuerit tale prodigium, nihil interrogantibus ille reſpondit. Surgens autem de feretro, nihil mali ſentiens de incommodo quo laborauerat, triduo abſque cibi ac poculi perſtitit alimento. Die autẽ tertio, conuocatis monachis & matre ait, Audite ô dilectiſsimi & intelligite, quia nihil eſt quod cernitis in hoc mundo: ſed ſunt iuxta id quod Salomõ propheta cecinit, Omnia vanitas: felix eſt enim qui ea agere poteſt in ſeculo, vt gloriã dei cernere mereatur in cœlo. Et cum hæc diceret, dubitare cœpit, vtrum loqueretur amplius an ſileret. Quo tacẽte implicitus fratrum precibus, vt quid vidiſſet exponeret, ait, Cum me ante hos quatuor dies contremiſcente cellula exanimen vidiſtis, adprehenſus à duobus angelis in cœlorum excelſa ſublatus ſum, ita vt non ſolum hoc ſqualidum ſeculum, verumetiam ſolem ac lunam, nubes & ſidera ſub pedibus habere putarem: deinde per portam luce iſta clariorem introductus ſum in illud habitaculum, in quo omne pauimentum erat quaſi aurum argentumq; renitens,

tens, lux ineffabilis, amplitudo inenarrabilis: quam ita multitudo promiſcui ſexus obtexerat, vt longitudo ac latitudo cateruæ prorſus peruideri non poſsit. Cumque nobis via inter comprimentes ab his qui præcedebant angelis pararetur, peruenimus ad locum quem iam de longinquo contemplabamur: in quo ſuperpendebat nubes omni luce lucidior, in quo non ſol, non luna, non aſtrum cerni poterat, ſed ſuper his omnibus naturali luce ſplendidius effulgebat. Et vox procedebat de nube, tanquam vox aquarum multarũ. Ibi etiam me peccatorem humiliter ſalutabant viri in veſte ſacerdotali ac ſeculari, quos mihi qui præcedebant enarrauerunt eſſe martyres ac confeſſores, quos hîc ſummo excolimus famulatu. Stans igitur in loco, in quo iuſſus ſum, operuit me odor nimiæ ſuauitatis, ita vt ab hac ſuauitate refectus, nullum adhuc cibum potumque deſiderem. Et audiui vocem dicentem, Reuertatur hic in ſeculum, quoniam neceſſarius eſt eccleſijs noſtris. Vox enim audiebatur. nam qui loqueretur, penitus cerni non poterat. Et ego proſtratus ſuper pauimẽtum, cum fletu dicebã, Heu, heu domine, cur mihi hæc oſtẽdiſti, ſi ab his fruſtrandus eram? Ecce hodie eijcis me à facie tua, vt reuertar ad ſeculum fragile, & huc vltra redire nõ valeam. Ne quæſo domine auferas miſericordiã tuã à me, ſed deprecor vt permittas me hîc habitere, ne illuc decidens peream. Et ait vox quæ loquebatur mihi, Vade in pace: ego enim ſum cu-

ſtós tuus, donec reducam te in húc locũ. Tunc relictus à comitibus meis, deſcẽdens cum fletu, per portam qua ingreſſus fueram huc ſum regreſſus. Hæc eo loquẽte ſtupentibus cũctis qui aderãt cœpit iterũ ſanctus dei cum lachrimis dicere, Væ mihi quia tale myſteriũ auſus ſum reuelare. Ecce enim odor ſuauitatis quẽ de loco ſancto hauſeram, & in quo per hoc triduum ſine vllo cibo potúq; ſuſtẽtatus ſum, receſsit à me. Sed & lingua mea grauibus eſt operta vulneribus, & ita tumefacta, vt omne os meum videatur implere. Et ſcio quia non fuit beneplacitum domino deo meo, vt hæc arcana vulgarentur. Sed tu noſti domine, quia in ſimplicitate cordis hæc feci, non in iactantia mentis. Sed quæſo indulgeas, & non me derelinquas iuxta pollicitationẽ tuam. Et hæc dicens ſiluit, & accepit cibum potúq;. Ego verò hęc ſcribens, vereor ne alicui legenti ſit incrẽdibile, iuxta id quod Saluſtius hiſtoriam ſcribens ait, vbi de virtute atq; gloria bonorum memor eſt: Quæ ſibi quiſq; facilia factu putat, æquo animo accipit: ſupra ea veluti ficta pro falſis ducit. Nam teſtor deum omnipotentem, quia ab ipſius ore omnia quæ retuli, audita cognoui. Poſt multũ verò tempus ipſe vir beatus cellula ſua extractus, ad epiſcopatũ electus, inuítus eſt ordinatus: in quo vt opinor, decimũ annũ cum ageret, inualeſcẽte apud Albigẽſem vrbẽ inguinario morbo, & maxima iam parte de populo illo defuncta, cũ iam pauci de ciuibus remanerẽt, vir beatus tãquã bonus paſtor, nun-

nunquá ab illo loco recedere voluit, ſed ſemper hortabatur eos qui relicti erant, orationi incúbere, ac vigilijs inſtáter inſiſtere: & bona ſemper tam in operibus quàm in cogitatione verſare dicés, Hæc agite, vt ſi vos deus de hoc múdo migrare voluerit, non in iudiciú, ſed in requié introire poſsitis. Cúm autem vt credo, iam reuelante domino, tépus ſuæ vocationis agnoſceret, ipſe ſibi ſarcofagum cópoſuit, corpus abluit, veſté induit: & ſic intétum ſemper cœlo beatum ſpiritum exhalauit. Fuit auté magnæ ſanctitatis minimæq; cupiditatis, aurum nunquá habere volens. nam ſi coactus accepiſſet, protinus pauperibus erogabat. Cuius tempore cum Mummolus patritius multos captiuos ab ea vrbe duxiſſet, proſecutus ille omnes redemit. Tantáq; ei dominus gratiá cum populo illo tribuit, vt ipſi etiam qui captiuos duxerant, & de precio ei concederent, & in reliquo munerarent: & ſic patriæ ſuæ captiuos libertati priſtinæ reſtaurauit. Multaq; de hoc viro bona audiui: ſed dum ad hiſtorię cœptum reuerti cupio, plurima prætermitto.

2 DEFVNCTO igitur Chilperico, inuentaq; quam diu quæſierat morte, Aurelianenſes cum Bleſenſibus iuncti ſuper Dunéſes inruunt, eosq; inopinantes proterút, domos annonasq;, vel quæ mouere facile nó poterát, incendio tradunt, pecora diripiunt, atque res quas leuare poterát, ſuſtulerunt: quibus diſcedentib. cóiuncti Dunenſes cú reliquis Carnotenis, de veſtigio ſubſequútur, ſimili ſorte eos

adficientes qua i pſi adfecti fuerant, nihil in domibus, vel extra domos, vel de domibus relinquentes. Cumq; adhuc inter ſe iurgia commouentes deſæuirent, & Aurelianenſes contra hos arma concuterent, intercedentibus comitibus pax vſque iñ audientiam data eſt, ſcilicet vt in die quo iudicium erat futurum, pars quæ contra partem iniuſtè exarſerat, iuſtitia mediante componeret, & ſic à bello ceſſatum eſt.

3 VEDASTES cognomento Auo, qui ante hos annos Lupum Ambroſiumq; pro amore vxoris Ambroſij interfecerat, & ipſam ſibi quæ conſobrina ſua eſſe dicebatur, in matrimonium acceperat, dum multa ſcelera infra Pictauum terminum perpetraret, quodam loco cum Childerico Saxone cõiunctus, dum ſe inuicem conuicijs laceſsirent, vnus ex pueris Childerici Auonem haſta transfixit. Qui ad terram ruens, pleriſque adhuc ictibus ſauciatus, iniquam animam ſanguine defluente refudit: fuitq; vltrix diuina maieſtas ſanguinis innocentis, quem propria effuderat manu. Multa enim furta, homicidia, adulteriaque miſerrimus ſæpè commiſerat, quæ ſilere melius puto. Compoſuit tamen filijs Saxo ille mortem eius.

4 INTEREA Fredegundis regina iam viduata Pariſios aduenit, & cũ theſauris quos intra murorum ſepta cõcluſerat, ad eccleſiam cõfugit, atque à Ragnemodo fouetur epiſcopo: reliquos verô theſauros, qui apud villam

Calam remanſerant,in quibus erat miſſorium illud aureũ,quod nuper fecerat,theſaurarij leuauerũt,& ad Childebertum regem, qui tunc apud Meldenſem commorabatur vrbem velociter tranſierunt.

5 FREDEGVNDIS igitur regina accepto cõſilio, legatos ad Gunthcramnum regem mittit, dicens, Veniat dominus meus, & ſuſcipiat regnum fratris ſui. Eſt, inquit, mihi infans paruulus, quem in eius vlnis ponere deſiderans, meipſam eius humilio ditioni. Comperto autem Gunthcramnus rex de fratris exceſſu,amariſsimè fleuit.Moderato quoque planctu, commoto exercitu Pariſios dirigit.Cumque ille intra muros ſuſceptus fuiſſet, Childebertus rex nepos eius, ab alia aduenit parte.

6 SED cùm eum Pariſiaci recipere nollent, legatos ad Gunthcramnũ regem dirigit, dicens, Scio, pijſsime pater, non latere pietatem tuam,qualiter vtrunq; vſque præſens tempus pars obpreſſerit inimica, vt nullus de rebus ſibi debitis poſsit inuenire iuſtitiam: idcirco ſupplex nunc deprecor, vt placita quæ inter nos poſt patris mei obitum ſunt innexa cuſtodiantur. Tunc Gunthcramnus rex legatis illius ait, O miſeri & ſemper perfidi, nihil in vobis verum habentes, neque in promiſsis permanentes, ecce omnibus quæ mihi polliciti eſtis relictis, cum Chilperico rege nouam pactionem ſcripſiſtis, vt me à regno depulſo, ciuitates meas inter ſe diuiderent.

Ecce pactiones ipſas, ecce manus veſtræ ſubſcriptiones, quibus hanc conniuentiam confirmaſtis: & qua nunc fronte quæritis, vt nepotem meum Childebertum ſuſcipere debeã, quem mihi veſtra peruerſitate voluiſtis facere inimicum? Cui legati dixerunt, Si tantũ mentem iracundia cœpit, vt nihil nepoti tuo de his quę pollicitus es indulgeas, vel illa quæ de regno Chariberti debentur, auferre deſiſte. Quibus ille ait, Ecce pactiones quæ inter nos factæ ſunt, vt quiſquis ſine fratris volũtate Pariſios vrbẽ ingrederetur, amitteret partẽ ſuam, eſſetq; Polioctus martyr cũ Hilario atq; Martino confeſſoribus iudex ac retributor eius. Poſt hæc ingreſſus eſt in eam germanus meus Sygibertus, qui iudicio dei interiens, amiſit partẽ ſuam. Similiter & Chilpericus geſsit. per has ergo trãſgreſsiones, amiſerũt partes ſuas: ideoq; quia illi iuxta dei iudicium & maledictiones pactionum defecerũt, omne regnum Chariberti cum theſauris eius, meis ditionib. lege optitulante, ſubijciam: nec exinde alicui quicquã niſi ſpontanea voluntate indulgeam. Abſiſtite igitur vos ſemper mẽdaces ac perfidi, & hæc regi veſtro referte.

7 QVIBVS diſcedentibus, legati iterũ Childeberti ad antedictum regem veniunt, Fredegundem reginam requirentes atque dicentes, Redde homicidam quę amitam meam ſuggillauit, quæ patrem interfecit, & patruum: quæ ipſos quoque conſobrinos meos gladio interemit. At ille, In placito, inquit,

quod

quod habemus, cũcta decernimus, tractantes quid oporteat fieri. Nam Fredegundem patrocinio ſuo fouebat, ipſamq; ſæpius ad conuiuium euocans, promittens ſe ei fieri maximum defenſorem. Quadam verò die dum pariter ad menſam epularentur, regina conſurgens,& Vale dicens, à rege detinebatur dicente ſibi, Adhuc aliquid cibi ſume. Cui illa, Indulge,inquit, deprecor domine mi, quia iuxta conſuetudinem mulierum contigit mihi,vt pro conceptu conſurgam. Hæc ille audiens, obſtupuit, ſciens quartum eſſe mẽſem,ex quo alium ediderat filium : tamen permiſit eam conſurgere.Priores quoque de regno Chilperici, vt erat Anſoualdus & reliqui, ad filium eius qui erat, vt ſuperius diximus, quatuor menſium, ſe collegerũt, quem Chlotharium vocitauerunt, exigentes ſacramenta per ciuitates quæ ad Chilpericum prius aſpexerant, vt ſcilicet fideles eſſe debeant Gunthcramno regi, ac nepoti ſuo Chlothario. Gunthcramnus verè rex omnia quæ fideles regis Chilperici, non rectè diuerſis abſtulerant, iuſtitia intercedente reſtituit.Multa & ipſe eccleſijs conferens, teſtamenta quoque defunctorum qui eccleſias hæredes inſtituerant, & ab Chilperico compreſſa fuerant, reſtaurauit; multiſq; ſe benignum exhibens, ac multa pauperibus tribuens.

8 SED quia nõ erat fidus ab omnib. inter quos venerat, armis ſe muniuit, ne vnquã ad eccleſiam aut relicta loco, quã ire delecta-

bat, ſine grandi pergebat cuſtodia. Vnde factum eſt, vt quadam die dominica, poſtquam diaconus ſiletium populis vt Miſſæ auſcultarentur, indixit: rex conuerſus ad populum diceret, Adiuro vos, ô viri cum mulieribus qui adeſtis, vt mihi fidem inuiolatam ſeruare dignemini, nec me vt fratres meos nuper feciſtis, interimatis; liceatq; mihi vel tribus annis nepotes meos, qui mihi adoptiui facti ſunt filij enutrire, ne fortè contingat quod diuinitas æterna non patiatur, vt cum illis paruulis me defuncto, ſimul pereatis, cùm de genere noſtro robuſtus non fuerit qui defenſet. Hæc eo dicente, omnis populus orationem pro rege fudit ad dominum.

9 DVM hæc agerentur Rigunthis Chilperici regis filia, cum theſauris ſupra ſcriptis, vſque Tholoſam acceſsit: & cernens ſe iam ad terminũ Gothorum eſſe propinquam, moras innectere cœpit, dicentibus ſibi tum præterea ſuis, oportere eam ibidem commorari, cùm ipſi fatigati de itinere, veſtimenta haberent inculta, calciamenta ſciſſa, ipſosq; equorum atque carrucarum adparatus adhuc ſicut plauſtris euecti erant, ſeorſum eſſe diſiunctos. Oportere potius omnia hæc prius diligenter ſtabiliri, & ſic itinere proficiſci, ac ſuſcipi cum omni elegantia ab ſponſo, ne fortè ſi inculti inter Gothos adparerent, inriderentur ab ipſis. Dum ergo his retardarentur ex cauſis, mors Chilperici regis in aures Deſiderij ducis inlabitur. Ipſe quoque collectis ſecum viris fortiſ-

ſortiſsimis, Tholoſam vrbem ingreditur, repertosq́; theſauros abſtulit de poteſtate reginæ, & in domum quandam ſub ſigillorum munitione ac virorũ fortium cuſtodia mancipat, deputans reginæ victum arctum, donec ad vrbem regrederetur.

10 IPSE verò ad Mummolum cum quo fœdus ante duos annos inierat, properauit. Morabatur tũc Mummolus intra muros Auẽnicæ vrbis cum Gundobaldo, cuius in libro ſuperiore meminimus. Qui coniuctus cum ſu pradictis ducibus Lemouicinum accedens, Briuam Curretiam vicũ, in quo ſanctus Martinus noſtri, vt aiunt, Martini diſcipulus, requieſcit, aduenit: ibique parmæ ſuperpoſitus, rex eſt leuatus. Sed cùm tertiò cum eodem gyrarent, cecidiſſe fertur, ita vt vix manibus circunſtantium ſuſtentari potuiſſet. Deinde ibat per ciuitates in circuitu poſitas. Rigunthis verò in baſilica ſanctæ Mariæ Tholoſæ, in quam Ragnoualdi vxor, cuius ſuprà meminimus, Chilpericum metuens confugerat, reſidebat. Ragnoualdus verò de Hiſpanijs rediens, vxori facultatique reſtituitur. Legationis enim cauſa, Hiſpaniam petierat à rege Gunthcramno direptus. Magno ea tempeſtate incendio baſilica ante dicti Martini beati apud Briuam vicum ab imminenti hoſte cremata eſt, ita vt tam altarium quàm colomnæ quæ de diuerſis marmorum generibus aptatæ erant, ab igne diſſoluerentur. Sed ita hæc ædes in poſterum à Ferreolo epiſcopo repa-

rata eſt,tanquam ſi nihil mali pertulerit: vehementer enim admirantur venerantur q́; hunc ſanctum incolæ, eo quòd plerunque virtutes eius experiantur.

11 ERAT enim cùm hæc agebâtur, menſis decimus. Tunc adparuerunt in caudicibus vinearum, palmites noui cum vuis deformatis: in arboribus flores, pharus magna per cœlum diſcurrens, quæ priuſquam lux in die fieret, latè mundum illuminauit. Adparuerunt etiam in cœlo & radij: à parte ſeptentrionali, columna ignea quaſi de cœlo pendens per duarum horarum ſpacium viſa eſt, cui ſtella magna ſuperpoſita erat. In Andegauo autem terra tremuit: & multa alia ſigna adparuerunt, quæ, vt opinor, ipſius Gundobaldi interitum nunciauerunt.

12 IGITVR Gunthcramnas rex, comites ſuos ad comprehendendas ciuitates, quas quondam Sygibertus de regno Chariberti fratris ſui acceperat, direxit, vt exigentes ſacramenta, ſuis eas ditionibus ſubiugarent. Turonici verò atque Pictaui ad Childebertum Sygiberti filium, tranſire voluerunt. Sed commoti Biturici contra eos venire diſponunt, atque intra terminum Turonicum incendia facere cœperũt. Tunc Maroialenſem eccleſiam termini Turonici, in qua ſancti Martini reliquiæ habebantur, incendio concremarunt: ſed virtus beati adfuit, vt in tam valido incendio pallulæ quæ ſuper altarium fuerant poſitæ, non conſumerentur ab igne. Et non ſolum

lum ipſe, ſed etiam herbulæ olim collectæ, altarioq; locatæ, nequaquam exuſtæ ſunt. Quæ incendia videntes Turonici, legationem mittunt, dicētes, Melius ſibi eſſe ad tēpus Gunthcramno regi ſubdi, quàm cuncta incendio aut ferro vaſtari.

13 CONFESTIM autem poſt mortem Chilperici, Gararicus dux Lemouicas acceſſerat, & ſacramenta de nomine Childeberti ſuſceperat. Exinde Pictauos veniens, ab ipſis receptus eſt, & ibi morabatur. Audiens autem quæ Turonici patiebantur, mittit legationem, obteſtans ne nos ad partem Gunthcramni regis tradere deberemus, ſi nobis vellemus eſſe conſultum: ſed meminerimus potius Sygiberti, qui quondam genitor Childeberti fuit. Nos verò hęc rurſum epiſcopo & ciuibus mādata remiſimus, quòd niſi ſe ad tēpus Gunthcramno regi ſubderent, ſimilia paterentur, adſerentes hunc eſſe nunc patrem ſuper duos filios, Sygiberti ſcilicet & Chilperici, qui ei fuerant adoptati: & ſic tenere regni principatum, vt quondam Chlotharius rex fecerat pater eius. His quoque non aquieſcentibus, Gararicus de ciuitate egreditur quaſi exercitum adducturus, in vrbe verò Eberonem cubicularium Childeberti regis relinquens. Sicharius verò cum Vuillachario Aurelianenſi comite, qui tunc Turonos acceperat, exercitum contra Pictauos commouit, vt ſcilicet ab vna parte Turonici, ab alia Biturici commoti cuncta vaſtarēt. Qui cùm ad terminum propinquaſ-

ſent, ac domos cremare cœpiſſent, miſerunt ad eos Pictaui legatos, dicentes, Petimus vt vſq; in placito quòd inter ſe Gunthcramnus & Childebertus reges habēt, ſuſtineatis. Quòd ſi conuenit vt pacis bonus rex Gunthcramnus accipiat, non reſiſtimus: ſin aliud, dominum noſtrum recognoſcimus, cui ſeruire plenius debeamus. Ad hæc illi reſponderunt, Nihil ad nos de hac cauſa pertinet, niſi tantum iuſſa principis adimplere. Nam ſi nolueritis, cuncta vt cœpimus deuaſtamus. Cumque in hoc res ageretur, vt vniuerſa incendio, prædæ, atque captiuitati traderentur: eiectis de ciuitate hominibus Childeberti, ſacramenta Gunthcramno regi dederunt, non longo tempore ea cuſtodientes.

14 IGITVR adueniente placito, directi ſunt à Childeberto rege Egidius epiſcopus, Gunthcramnus Boſo, Sygiualdus, & alij multi, ad Gunthcramnum regem: ingreſsiſq; ad eum, ait epiſcopus: Gratias agimus deo omnipotenti, ô pijſsime rex, quòd te poſt multos labores regionibus tuis regnoq; reſtituit. Cui rex ait, Illi enim dignæ ſunt gratiæ referendæ qui eſt rex regum, & dominus dominorum: qui hæc ſua miſeratione operari dignatus eſt. Nam non tibi, cuius conſilio doloſo ac periurijs regiones meæ anno ſuperiore incenſæ ſunt, qui nunquam fidem integram cum vllo homine habuiſti: cuius doloſitas vbique diſpergitur: qui non ſacerdotem, ſed inimicum regni noſtri te eſſe declaras. Ad hæc

verba

verba epiſcopus iracundia commotus ſiluit. Vnus autem ex legatis dixit, Supplicat nepos tuus Childebertus, vt ciuitates quas pater eius tenuit, reddi iubeas. Ad hæc ille reſpondit, Iam dixi vobis prius, quia pactiones noſtræ mihi hæc conferunt: ideoq; eas reddere nolo. Alius quoq; legatorum ait, Rogat nepos tuus vt Fredegundem maleficam, per quam multi reges interfecti ſunt, reddi iubeas ad vlciſcendam mortem patris, patrui & conſobrinorum ſuorum. Ait ille, Tradi ei, inquit, in poteſtatem non poterit, quia filium regem habet. Sed & ea quæ cōtra illam adſeritis, vera eſſe non credo. Poſt hos Gunthcramnus Boſo, quaſi aliquid ſuggeſturus, ad regem accedit. Et quia ſonuerat Gundobaldum manifeſte regem leuatum, anticipans rex verba eius ait, O inimice regionis regniq; noſtri, qui propterea ante hos annos orientem adgreſſus es, vt Ballomerem quendam (ſic enim vocabat rex Gundobaldum) ſuper regnum noſtrum adduceres, ſemper perfide, & nunquam cuſtodiens quæ promittis. Cui ille, Tu, inquit, dominus & rex regali in ſolio reſides, & nullus tibi ad ea quæ loqueris auſus eſt reſpondere. Inſontem enim me de hac cauſa profiteor. At ſi aliquis eſt ſimilis mihi, qui hoc crimen impingat occulte, veniat nunc palam, & loquatur. Tu, ô rex piiſſime, ponens hoc in dei iudicio, vt ille diſcernat cùm nos in vnius campi planitie viderit dimicare. Ad hæc cunctis ſilentibus, addidit rex, Omnibus autem hæc cauſa animos

accẽdere debet, vt repellatur à finibus noſtris aduena, cuius pater molendina gubernauit: & vt verè dicam, pater eius pectinibus inſedit, lanasq́; compoſuit. Et quanquam poſsit fieri, vt vnus homo vtriuſque artificij magiſterio ſubderetur, ad increpationem tamẽ regis quidam ex ipſis reſpondit: Ergo duos, vt adſeris, patres hic homo habuit, lanariũ ſimul molendinariumq́;. Abſit à te, ô rex, vt tam incultè loquaris. Non enim auditũ eſt, vnum hominem præter ſpiritalem cauſam, duos habere poſſe pariter genitores: dehinc cùm multi ſoluerentur in riſu, reſpondit alius legatorum dicens, Vale dicimus tibi ô rex. nam quia reddere noluiſti ciuitates nepotis tui, ſcimus ſaluam eſſe ſecurim, quæ fratrum tuorum capitibus eſt defixa: celerius tuum librabit defixa cerebrum. Et ſic cum ſcandalo diſceſſerunt. Tunc rex his verbis ſuccenſus, iuſsit ſuper capita euntium proijci equorum ſtercora, putrefactas haſtulas, paleas, ac fœnum putredine diſſolutum, ipſumq́; fœtidum vrbis lutum. Quibus de rebus maculati grauiter, non ſine immenſa iniuria atque contumelia abierunt.

15 RESIDENTE verò Fredegunde regina in eccleſia Pariſiaca, Leonardus ex domeſtico qui tunc ab vrbe Tholoſa aduenerat, ingreſſus ad eam, cauſas contumeliæ iniuriasq́; filiæ eius narrare cœpit, dicens, Quia iuxta imperium tuum acceſsi cum regina Riguntbe, ac vidi humilitatem eius, & qualiter

ter expoliata eſt à theſauris & omnibus rebus: ego verò per fugam dilapſus, veni nunciare dominæ meæ quæ geſta ſunt. Hæc illa audiens, furore commota, iuſsit eum in ipſa eccleſia ſpoliari, nudatumq; veſtimentis ac baltheo, quod ex munere Chilperici regis habebat, diſcedere à ſua iubet præſentia. Cocos quoque ſiue piſtores, vel quoſcunque de hoc itinere regreſſos eſſe cognouit, cæſos, ſpoliatosq;, ac demãcatos reliquit. Nectarium autem Baudegiſili epiſcopi fratrem nefandis accuſationibus cum rege tentauit obruere, adſerens eum de theſauro regis mortui multa portaſſe. Sed & de promptuarijs tam tergora quàm vina multa eum abſtuliſſe dicebat, petens vt vinctus carceralibus tenebris truderetur. Sed patientia regis, fratrisque auxilium fieri non permiſit. Multa quidem ibi vana exercens, non metuebat deum, in cuius eccleſia petebat auxilium. Habebat tunc temporis ſecum Audonem iudicem, qui ei tempore regis in multis conſenſerat malis. Ipſe enim cum Mummolo præfecto, multos de Francis qui tempore Childeberti regis ſenioris ingenui fuerant, publico tributo ſubegit. Qui poſt mortem regis ab ipſis ſpoliatus ac denudatus eſt, vt nihil ei præter quod ſuper ſe auferre potuit, remaneret: domos enim eius incendio ſubdiderunt: abſtuliſſent vtique & ipſam vitam, ni cum regina eccleſiam expetiſſet.

16 PRÆTEXTATVM verò epiſco-

pum ægrè ſuſcipit, quem ciues Rothomagenſes poſt exceſſum regis, de exilio expetentes cum grandi lætitia & laude ciuitati ſuæ reſtituerunt. Poſt reditum verò ſuum, ad vrbē Pariſiacam aduenit, ac ſe Gunthcramno regi repræſentauit, exorans vt cauſam ſuam diligenter exquireret. Adſerebat enim regina eum nō debere recipi, qui fuiſſet per iudicium quadragintaquinque epiſcoporum à ſacerdotali officio ſegregatus. Cumq; rex pro hac cauſa ſynodum excitare vellet, Ragnemodus huius vrbis epiſcopus, pro omnibus reſponſum reddidit, dicens, Scitote ei pœnitentiam indictam à ſacerdotibus, non tamen eum prorſus ab epiſcopatu remotum. Et ſic à rege ſuſceptus, atque conuiuio eius adſcitus, ad vrbem ſuam regreſſus eſt.

17 PROMOTVS verò qui in Dunenſi caſtro, ordinante Sygiberto rege, epiſcopus fuerat inſtitutus, & poſt mortem regis amotus fuerat, eo quòd caſtrum illud eſſet diœceſis Carnotenæ, contra quem ita iudicium latum fuerat, vt presbyterij tantum officio fungeretur, acceſsit ad regem, deprecans vt ordinationem epiſcopatus in antedicto caſtro reciperet. Sed obſiſtente Pappolo Carnotenæ vrbis epiſcopo, ac dicente quia diœceſis meæ eſt, oſtendente præſertim iudicio epiſcoporū, nihil aliud potuit obtinere cū rege, niſi ea quæ ſub ipſius caſtri termino propria habere reciperet, in qua cum genitrice adhuc ſuperſtite moraretur.

COM-

18 COMMORANTE verò rege apud vrbem Pariſiacam, venit quidam pauper, dicēs, Audi rex verba oris mei. Nóueris enim quia Faraulfus cubicularius quondam fratris tui, quærit te interficere. Audiui enim conſilium eius, vt eunte te matutina oratione ad ecclesiam, aut cultro adpeteret, aut haſta transfoderet. Obſtupefactus autem rex, miſit vocari eum. Quo negante de his rex metuens, armis ſe valde muniuit. Nec penitus ad loca ſancta, vel alió, niſi vallatus armatis atq; cuſtodibus procedebat. Faraulfus autem nō poſt multum tempus mortuus eſt.

19 CVM autem clamor fieret magnus aduerſus eos qui potentes cum rege fuerant Chilperico, ſcilicet quòd abſtuliſſent vel villas, vel res reliquas de reb. alienis, omnia quæ iniuſtè ablata fuerant, rex reddi pręcepit, ſicut iam ſuperius indicatū eſt. Fredegūdem quoque reginam ad villam Rhotoialenſem, quę in Rothomagenſi termino ſita eſt, abire præcepit. Secutiq; ſunt eam omnes meliores natu regni Chilperici regis: ibiq; relinquentes eam cum Melanio epiſcopo, qui de Rothomago ſubmotus fuerat, ad filium eius ſe tranſtulerunt, promittentes quod ab eis ſtudioſiſsimè nutriretur.

20 POSTQVAM autem Fredegundis regina ad ſupradictam villam abijt, cùm eſſet valde mœſta, quòd ei poteſtas ex parte fuiſſet ablata, meliorem ſe exiſtimans Brunichilde, miſit occultè clericum ſibi familiarē, qui eam

circunuentam dolis interimere poſſet, videlicet vt cùm ſe ſubtiliter in eius ſubderet famulatum, ab ea credi poſſet: & ſic clam percelleretur. Veniens igitur clericus cum diuerſis ingenijs ſe eidem commendauit, dicens, A facie Fredegundis reginæ fugio, depoſcens auxiliū tuum. Cœpit ſe etiam omnibus reddere humilem, charum, obedientem, ac reginæ priuatū. Sed non longo tempore interpoſito, intellexerunt eum doloſe tranſmiſſum: vinctusq́; ac cæſus, cùm rem patefeciſſet occultam, redire permiſſus eſt ad patronam: referansque quæ acta fuerant, effatus quòd iuſſa patrare non potuiſſet, manuū ac pedum abſciſsione mulctatur.

21 HIS ita geſtis cùm rex Gunthcramnus Cabillonum regreſſus, mortem fratris conaretur inquirere, & regina crimen ſuper Eberulfum cubicularium impoſuiſſet (rogatus enim fuerat ab ea, vt poſt mortem regis cùm ipſa reſideret: ſed obtinere non potuit) hæc ergo inimicitia pullulante, adſeruit regina ab eodem principe interfectum, ipſumque multa de theſauris abſtuliſſe, & ſic in Turonicum abſceſsiſſe: ideoque ſi rex mortem fratris deſideraret vlciſci, nouerit huius cauſæ hunc eſſe ſigniferum. Tunc rex iurauit omnibus optimatibus, quòd non modo ipſum, verum etiam progeniem eius in nonam generationem deleret, vt per horum necem conſuetudo auferretur iniqua, ne reges amplius interficerentur. Quod cum Eberulfus comperiſſet,

baſilicam

baſilicam ſancti Martini, cuius res ſæpe peruaſerat, expetiuit. Tunc data occaſione vt cuſtodiretur, Aurelianenſes atq; Bleſenſes viciſsim ad has excubias veniebãt: impletisq; quindecim diebus, cum multa præda reuertebantur, adducentes iumẽta, pecora, vel quodcunq; diripere potuiſſent. Illi verò qui beati Martini iumenta abduxerant, commota altercatione, ſe inuicem lanceis transfixerunt: duo qui mulas diripiebant, in domum vicini cuiuſdã accedẽtes, potum rogare cœperunt. Cumq; ille ſe habere negaret, eleuatis lanceis vt eum transfoderet, hic extracto gladio vtrunque perfodit: cecideruntq; ambo & mortui ſunt: iumenta tamen ſancti Martini reddita ſunt. tantaq; ibi tunc mala per hos Aurelianenſes geſta ſunt, vt nequeant explicari.

22 DVM autem hæc agerẽtur, res ipſius Eberulfi diuerſis conceduntur, aurum argentũmque, vel alias meliores ſpecies quas ſecum retinebat, in medio expoſuit. Quod verò commendatum habuit, publicatum eſt: greges etiam equorum, porcorum, iumentorumque diripiuntur. Domus verò intramuranea, quam de dominatione eccleſiæ abſtulerat, referta annonis, vino, atque tergoribus rebusq; alijs multis adplenè ſpoliata eſt. nec ibi aliud quàm parietes vacui remanſerunt. Ex hoc nos maximè ſuſpectos habebat, qui in cauſis eius fideliter currebamus, promittens plerunque, quòd ſi vnquam ad regis gratiã perueniret, in nobis hæc quæ perferebat vlciſceretur. Deus

enim nouit, cui arcana pectoris reuelantur, quia de puro corde inquantum potuimus ſolatium miniſtrauimus: & quanquam multas nobis inſidias prius de rebus ſancti Martini feciſſet, extabat tamen cauſa vt eaſdem obliuiſcerer, eo quòd filium eius de ſacro lauacro ſuſcepiſſem. Sed credo infelici ea res maximum fuit impedimentum, quòd nullam reuerentiam ſancto præſtabat antiſtiti. Nam ſæpe cædes intra ipſum atrium quod ad pedes beati erat, exegit, exercens aſsiduè ebrietates ac vanitates. Presbyterum quoque vnum pro eo quòd ei vinum dare differret, cum iam crapulatus aſpiceret, eliſum ſuper ſcamnum pugnis ac diuerſis ictibus verberauit, vt penè animam reddere videretur: & feciſſet forſitan ſi ei medicorum ventoſæ non ſubueniſſent. Habebat enim pro timore regis in ipſo ſalutatorio beatæ baſilicæ manſionem. Cùm autem presbyter qui claues oſtij retinebat, clauſis reliquis receſsiſſet, per illud ſalutatorij oſtium introeuntes puellæ, cum reliquis pueris ejus ſuſpiciebant picturas parietum, rimabanturq; ornamenta beati ſepulchri, quod valde facinoroſum religioſis erat. Quod cùm presbyter cognouiſſet, defixis clauis ſuper oſtium, intrinſecus ſeras aptauit. Hæc ille cum poſt cœnam vino madidus aduertiſſet, & nos in baſilica in initio noctis orationis gratia pſalleremus, furibundus ingreditur, meq; conuicijs ac maledictionibus vrgere cœpit, illud inter iurgia exprobrans, quòd ego eum velim à ſancti antiſtitis

ſtitis fimbrijs ſeparare. Sed ego ſtupens quæ virum cepiſſet inſania, blandis eum ſermonibus mulcere conatus ſum. Sed cum eius furias verbis lenibus ſuperare non poſſem, ſilelere decreui. Ille verò me tacitum intendens, ad presbyterum conuertitur, euomitque in eum multa conuicia. nam & illum verbis procacibus, & me diuerſis obprobrijs impugnabat. Nos verò cum vidiſſemus eum, vt ita dicam, agi à dæmone, egreſsi à baſilica ſancta ſcandalum vigiliasq; finiuimus, illud maxime indignum ferentes, quòd ad hoc iurgium abſque reuerentia ſancti, ante ipſum ſepulchrum antiſtitis excitauerat. His diebus vidi ſomnium, quod ipſi in ſancta baſilica retuli dicens, Putabam me quaſi in hac baſilica ſacroſancta Miſſarum ſolennia celebrare; cumque iam altarium cum oblationibus pallio ſerico opertũ eſſet, ſubito ingredientem Gunthcrammum regem conſpicio, qui voce magna clamabat, Extrahite inimicum generationis noſtræ, euellite homicidam à ſacro dei altario. At ego cum hæc audirem, ad te conuerſus dixi, Adprehende pallium altaris, infelix, quo ſacra munera conteguntur, ne hinc abijciaris. Cúmque adprehenderes, laxabas eum manu, & non viriliter detinebas. Ego verò expanſis manibus contrà pectus regis, meum pectus aptabam dicens, noli eijcere hunc hominem de baſilica ſancta, ne vitæ periculum patiaris, ne te ſanctus antiſtes ſua virtute confodiat. Noli te proprio iaculo interimere: quia

hoc ſi feceris, præſenti vita æternaq; carebis. Sed cum rex mihi reſiſteret, tu laxabas palliũ, & poſt me veniebas. Ego verò valde tibi moleſtus eram. Cumque reuerteres ad altarium, adprehendebas pallium, ſed rurſum relinquebas. dum hoc tu tepide retineres, & ego viriliter regi reſiſterem, euigilaui pauore conterritus, ignarus quid ſomnium indicaret. Igitur cum ei iſta narraſſem, ait, Verum eſt ſomnium quod vidiſti, quod valde cogitationi meæ concordat. Cui ego, Ecquid prouidit cogitatio tua? Et ille, Deliberatum, inquit, habui, vt ſi me rex ab hoc loco iuberet extrahi, ab vna manu pallas altaris tenerem: ab alia verò euaginato gladio te prius interfecto, quantoſcunque deinceps clericos reperiſſem, in mortem proſternerem. Nec mihi poſt hæc erat iniuria, leto ſuccumbere, ſi de huius ſancti clericis acciperem vltionem. Hęc ego audiens & ſtupens, admirabar quod erat, quia per os eius diabolus loquebatur: nunquã enim in deum vllum timorẽ habuit. nam dum eſſet in libertate, equi eius ad pecora per ſegetes pauperum vineasq; dimittebantur. Quòd ſi expellebantur ab his quorum euertebant labores, ſtatim à ſuis percellebantur. nam in hac anguſtia qua erat, ſæpe commemorabat, quòd res beati antiſtitis abſtuliſſet iniuſtè. Denique anno ſuperiore commotum quendam leuem è ciuibus eccleſiæ, actores fecit interpellare. Tunc poſtpoſita iuſtitia, res quas olim eccleſia poſsidebat, ſub ſpecie emptionis abſtraxit,

data

data ipſi homini parte aurea balthei ſui. ſed & talia multa peruerſe egit vſque ad finem vitæ ſuæ, quæ in poſterum explanabimus.

23 PRÆSENTI quoq; anno Armētarius Iudæus cū vno ſectæ ſuæ ſatellite, & duobus Chriſtianis ad exigendas cautiones quas ei propter tributa publica Iniurioſus ex vicario, ex comite verò Eunomius depoſuerant, Turonos aduenit: interpellatisque viris promiſsionem accepit de reddendo pecuniæ fœnore cum vſuris, dicentibus ſibi præterea ipſis, Si ad domum noſtram veneris, & quæ debentur exſoluimus, & aliјs te muneribus ſicut dignum eſt, honoramus. Eo quoque eunte ab Iniurioſo ſuſcipitur, & conuiuio conlocatur: expletoque epulo, adpropinquante nocte commoti ab eodem loco ad alium tranſeunt. Tunc vt ferunt, Iudæi cum duobus Chriſtianis ab Iniurioſi hominibus interfecti, in puteum qui propinquus erat domui eius, proiecti ſunt. Auditis his parētes eorum quæ gæſta fuerant, Turonos aduenerunt, datoque quibuſdam hominibus indicio puteum reperiunt, viroſque extrahunt, multum negante Iniurioſo, quód in hac cauſa non fuerat inquinatus. Poſt hæc in iudicium venit: ſed cum fortiter, vt diximus, denegaret, & hi non haberent qualiter eum conuincere poſſent, iudicatum eſt, vt ſe inſontem redderet ſacramento. Sed nec hoc his adquieſcentibus, placitum in regis Childeberti pręſentia poſuerunt. Veruntamen neque pecunia, neque cautio-

nes Iudæi defuncti repertæ ſunt. Loquebátur tunc multi hominum Medardum tribunum in hoc ſcelere mixtum fuiſſe, eo quòd & ipſe à Iudæo pecuniam mutuaſſet. Iniurioſus tamen ad placitum in conſpectu regis Childeberti aduenit, & per triduum vſque occaſum ſolis obſeruauit. Sed cũ hi non veniſſent, neq; de cauſa hac ab vllo interpellatus fuiſſet, ad propria rediјt.

24 ANNO igitur decimo Childeberti regis rex Gunthcramnus commotis gentibus regni ſui magnum iunxit exercitum. Sed pars maior cum Aurilianenſibus atque Bituricis Pictauum petijt. exceſſerát enim de fide quam regi promiſerant. Miſeruntque prius legationem, vt ſcirent vtrum ſuſciperentur ab his, an non. Sed epiſcopus loci Maroueus durè ſuſcepit hos nuncios. At illi intra terminum ingreſsi, prædas, incendia, atque homicidia faciebant. Hi verò qui cum præda reuertebantur, per Turonicum tranſeuntes, ſimiliter illi qui iam ſacramenta dederant, faciebant. Ita vt ipſe quoque eccleſiæ incenderentur: & quæcunq; inuenire potuiſſent, diriperentur: quod ſæpius actum eſt, dum illi ad regem ægre conuerterentur. Sed cum exercitus propius ad vrbem accederet, etiam pars maxima regionis deuaſtata cerneretur, tunc miſerunt nuncios fideles ſe regi Gunthcramno fatentes. At illi intra muros vrbis recepti, ſuper epiſcopum inruerunt, dicentes eum infidelem eſſe. Ille verò cum ſe ab his cerneret coarctatum,

ſtatum, effracto vno de ſacris miniſterijs cálice aureo, & in numiſmata redacto, ſe populumq; redemit.

25 MARILEIFVM verò qui primus medicorum in domo Chilperici regis habitus fuerat, ardentiſsimè vallant. Et qui iam à Gararico duce valde ſpoliatus fuerat, ab his iterum denudatur, ita vt nulla ei ſubſtantia remaneret. Equos quoque eius, aurum argentumq; ſiue ſpecies quas meliores habebat, pariter auferẽtes, ipſum ditioni eccleſiaſticę ſubdiderũt. Seruitium enim patris eius tale fuerat, vt molendina eccleſiaſtica ſtuderet, fratresq; ac conſobrini, vel reliqui parentes culinis dominicis atque piſtrino ſubiecti erant.

26 GVNDOBALDVS verò Pictauũ accedere voluit, ſed timuit. Audierat enim iam contra ſe exercitum commoueri. In ciuitatibus enim quæ Sygiberti regis fuerant ex nomine regis Childeberti ſacramenta ſuſcipiebat. In reliquis verò quę aut Gunthcramni aut Chilperici fuerant, nomine ſuo, quòd fidẽ ſeruarent iurabant. Poſt hæc Engoliſmam acceſsit, ſuſceptisq; ſacramentis, muneratiſque prioribus, Petrogoricum adgreditur, grauiter epiſcopũ tunc iniuriatũ reliquit, pro eo quòd ſuſceptus ab eodem non fuiſſet.

27 EXINDE Tholoſam digreſſus, emiſſit nuncios ad Magnulfum epiſcopum ciuitatis, vt ab eo ſuſciperetur. Sed ille non immemor prioris iniuriæ, quam per Sigulfum quõdam qui ſe in regnum eleuare voluit, pertule-

rat,dixit ciuibus ſuis: Scimus enim regem eſſe Guntheramnũ ac nepotẽ eius,hunc autẽ neſcimus vnde ſit. Eſtote ergo parati: & ſi voluerit Deſiderius dux hãc calamitatẽ inducere ſuper nos,ſimili vt Sigulfus ſorte depereat:ſitq; omnibus exemplum, ne quis extraneorum,Francorum regnum audeat violare. His ita reſiſtentibus & bellum parantibus, adueniente Gundobaldo cum magno exercitu, cum vidiſſent quòd ſuſtinere non poſſent,ſuſceperunt eum. Poſt hæc cum ad conuiuium in domo eccleſię epiſcopus vnà cum Gũdobaldo reſideret,ait, Filium te Chlotharij regis adſeris. ſed vtrum ſit verum an non, ignoramus. Et ſi poſsis vindicare cœpta, incredibile habetur apud animos noſtros. At ille ait, Ego regis Chlotharij ſum filius, & partẽ regni de præſenti ſum percepturus,& vſque Pariſios velociter accedam, & ibi ſedem regni ſtatuam. Cui epiſcopus ait, Verúm ne eſt ergo,quòd nullus de ſtirpe Francorum remanſit, ſi tu quæ dicis impleueris? Inter has altercationes, cùm hæc Mummolus exaudiſſet, eleuata manu alapis cecidit epiſcopum,dicens,Non pudet vt tam degener & ſtultus ita magno regi reſpondeat? Verum vbi & Deſiderius de conſilio epiſcopi comperit quę fuerant dicta, ira commotus, manus in eum iniecit: cæſumq; communiter haſtis, pugnis, & calcibus, ac fune reuinctum, exilio damnauerunt, res eius tam proprias quàm eccleſiæ integrè auferentes. Vuaddo autẽ qui erat maior domus reginæ Riguntthis, ſe eiſdem copulauit.

lauit. Reliqui verò qui cum eo abierant, per fugam dilapſi ſunt.

28 POST hæc exercitus ab vrbe Pictaua remotus inantea, poſt Gundobaldum proficiſcitur. Secutiq; ſunt eum de Turonicis multi lucri cauſa. ſed Pictauis ſuper eum inruentibus, nonnulli interempti, plurimi verò ſpoliati redierunt. Hi autem qui de his ad exercitum prius iunxerant, pariter abierunt. Itaque exercitus ad Dorononiam fluuium accedens, præſtolari cœpit, quid de Gundobaldo cognoſceret. Cui iam vt ſupradictum eſt, adhęſerant dux Deſiderius & Bladaſtes cum Vuaddone maiore domus Rigunthis reginæ. Erant enim primi cum eo Sagittarius epiſcopus & Mummolus. Sagittarius enim iam promiſsionē de epiſcopatu Tholoſano acceperat.

29 DVM autem hæc agerētur, miſit rex Gunthcramnus Claudium quendam dicens, Si abieris, inquit, & eiectum de baſilica Eberulfum aut gladio interemeris, aut catenis vinxeris, magnis te muneribus locupletabo. Veruntamen ne ſanctæ baſilicæ iniuriam inferas omnino, commoneo. Ille verò vt erat vanitati atque auaritiæ deditus, velociter Pariſios adublauit. Vxor enim ei ex Meldenſi territorio erat. Voluere animo cœpit, vtrum Fredegundem reginam videret dicens, Si eam videro, elicere ab ea aliquid muneris poſſum. ſcio enim eam eſſe homini ad quem directus ſum, inimicam. Tunc accedens ad eam de præſenti munera magna capiens, promiſsiones mul-

tas elicuit, vt aut extractum à baſilica Eberulfum occideret, aut circumuentum dolis, catenis vinciret, aut certè in ipſo eum atrio trucidaret. Regreſſus autem ad Dunenſe caſtrum, comitem commonet, vt in trecétos viros quaſi ad cuſtodiendas Turonicæ vrbis portas, adiungeret: ſcilicet vt cum veniſſet per eorum ſolatium, Eberulfum poſſet opprimere. Cumque comes loci viros iſtos commoneret, Claudius Turonos acceſsit. Et cum iter ageret, vt conſuetudo eſt barbarorum, auſpicia intendere cœpit, ac dicere ſibi eſſe contraria: ſimulq; interrogare multos, ſi virtus beati Martini de præſenti manifeſtaretur in perfidis. Aut certè ſi aliquis iniuriam in eum ſperantibus intuliſſet, ſi protinus vltio ſequeretur. Igitur poſtpoſitis vt diximus, viris qui ad ſolatium eius venire debuerant, ipſe ad baſilicam ſanctam acceſsit. Statimq; infelici Eberulfo cõiunctus, ſacraméta dare cœpit, ac iurare per omnia ſacroſancta, vel virtuté præſentis antiſtitis, nullum in cauſis eius fore fideliorem, qui ita cum rege cauſas eius poſsit exſerere Hoc enim apud ſe conſiliũ habuerat miſerrimus, Niſi eum peierando decepero, non vincam. Verum vbi vidit Eberulfus, quòd ei talia cum ſacraméto in ipſa baſilica ac per porticus, & ſingula loca atrij veneranda promitteret, credidit miſer homini peieranti. Die autẽ altero cum nos in villa quaſi milia xxx. ab vrbe commoraremur, ad conuiuiũ baſilicæ ſanctæ cum eodé & reliquis ciuibus eſt adſcitus: ibiq; cum Claudius gladio

dio ferire voluit, ſi pueri eius longius adſtitiſſent. Veruntamen nunquam hæc Eberulfus, vt erat vanus, aduertit. Poſtquam autem conuiuium eſt finitum, ipſe ſimul ac Claudius per atrium domus baſilicæ deambulare cœperũt, ſibi inuicem fidem ac charitatem ſacramentis intercurrentibus promittentes. His ita loquentibus ait Claudius Eberulfo, Delectat animum ad metatum tuum haurire potum, ſi vina odoramentis eſſent immixta, aut certè potentioris vini libationem ſtrenuitas tua requireret. Hæc eo dicente, gauiſus Eberulfus, reſpondit habere ſe, dicens, & omnia quæ volueris ad metatum meum reperies: tantum vt dignetur dominus meus tugurium ingredi manſionis meæ. Miſitq; pueros, vnum poſt alium ad requirenda potentiora vina, Laticina videlicet atque Gatizina. Cumq; illum à pueris relictum ſolum Claudius conſpexiſſet, eleuata contra baſilicam manu, ait, Martine beatiſsime fac me vxorem cum parentibus cito videre. Infelix enim in diſcrimine poſitus, & hunc interficere in atrio cogitabat, & virtutem ſancti antiſtitis metuebat. Tunc vnus è pueris Claudij qui erat robuſtior, adprehenſum Eberulfum à tergo, validioribus lacertis adſtringit, reſupinatumque pectus eius ad iugulandum parat. At Claudius extracto à baltheo gladio, ad eum dirigit. Sed & ille prolatum à cingulo ferrum ſe ad percutiẽdum dum teneretur adaptat. Cumq; Claudius eleuata dextera, cultrum eius pectori inieciſſet, & ille

non ſegniter ſub aſcella illius pugionē defixiſſet, retractoq; ad ſe, librato ictu, pollicē Claudij intercidit. Ex hoc conuenientes pueri eius cum gladijs, Eberulfum diuerſis ictibus ſauciāt. Quorū de manu dilapſus, dum fugere iam exanimis niteretur, extracto gladio caput eius grauiſsimè verberāt, effuſoq; cerebro cecidit, & mortuus eſt: nec promeruit ab eo ſaluari, quē fideliter nunquam intellexit expoſcere. Igitur Claudius timore perterritus, cellulam abbatis expetijt, ab eo tutari ſe cupiens, in cuius patronum reuerentiam habere non ſapuit. Illo quoque reſidente, ait, Perpetratum eſt ſcelus immenſum, & niſi tu ſubueneris, peribimus. Hęc eo loquente, inruerunt pueri Eberulfi cum gladijs ac lanceis. Obſeratumq; reperientes oſtium, effractis cellulæ vitreis haſtas per parietis feneſtras inijciunt, Claudiumq; iam ſemiuiuum ictu transfigunt. Satellites autem eius poſt oſtia & ſub lectis abduntur. Abbas adprehenſus à duobus clericis, inter gladiorū acies, vix viuus eripitur. Referatiſq; oſtijs turba gladiatorum ingreditur. Nonnulli etiam matriculariorum & reliquorum pauperū, pro ſcelere commiſſo tectum cellulæ conantur euertere. Sed & energumeni ac diuerſi ageni cum petris & fuſtibus ad vlciſcendam baſilicæ violentiam proficiſcuntur, indignè ferentes, cur talia quæ nunquam facta fuerant, eſſent ibidem perpetrata. Quid plura? Extrahuntur fugaces ex abditis, & crudeliter trucidantur, Pauimentum cellulæ tabo maculatur. Poſtquam

quam verò interempti ſunt, extrahūtur foras, & nudi ſuper humum frigidam relinquuntur. Percuſſores verò nocte ſequenti adprehenſis ſpolijs fuga dilabūtur. Adfuit autem dei vltio de præſenti ſuper eos qui beatum atrium humano ſanguine polluerunt. Sed nec eius facinus paruum eſſe cenſetur, quem talia beatus antiſtes perferre permiſit. Magná ex hoc rex iracundiam habuit, ſed cognita ratione quieuit. Res tamen ipſius infelicis tam mobiles quàm immobiles, quod à prioribus relictū fuerat, ſuis fidelibus condonauit. Qui vxorem eius valde ſpoliatam, in ſancta baſilica reliquerunt. Corpus verò Claudij & reliquorum, parentes proximi auferentes in ſuam regionem ſepelierunt.

30 IGITVR Gundobaldus duos ad amicos ſuos legatos direxit, clericos vtique: ex quibus vnus abbas Cadurcinæ vrbis, literas quas acceperat, cauata codicis tabula ſub cera recondidit. Sed adprehenſus ab hominibus regis Cuntchramni, repertis literis in regis præſentiam eſt deductus: qui cæſus grauiſsimè, in cuſtodiam eſt retruſus.

31 ERAT tunc temporis Gundobal. in vrbe Burdegalenſi à Berthcramno epiſcopo valde dilectus: inquirēs autē quæ ei cauſæ ſolatium præbere poſſent, narrauit quidam, quòd aliquis in partibus orientis rex, ablato ſancti Sergij martyris pollice, in dextro brachio corporis ſui ſeruiſſet. Cumq; ei neceſsitas ad depellendū inimicos obueniſſet, in hoc

confiſus auxilio, vbi dextri lacerti erexiſſet vlnam, protinus multitudo hoſtium quaſi martyris obpreſſa virtute, labebatur in fugam. Hęc audiens Gundobaldus, inquirere diligentius cœpit, quiſnam eſſet in eo loco qui reliquias ſancti Sergij martyris meruiſſet accipere. Interea proditus ab epiſcopo Berthcramno Eufron negociator per inimicitiam, quia inuitum aliquando eum totonderat, inhians facultati eius. Quod ille diſpiciens, ad aliam vrbem tranſiens, cæſarie creſcente regreditur. Ait ergo epiſcopus: Eſt hic quidam Syrus Eufron nomine, qui de domo ſua eccleſiam faciens, huius ſancti reliquias collocauit: & plurima ex his ſigna virtute martyris opitulante conſpexit. Nam cum tempore quodam Burdegalenſis ciuitas maximo flagraret incendio, hæc domus circundata flammis, nullatenus eſt adusta. Iſta eo dicente, ſtatim Mummolus curſu rapido cum epiſcopo Berthcramno ad domum Syri accedit: vallatóq; homine, pignera ſibi ſancta præcepit oſtendi. Negat ille: tamen cogitans, quòd pro malitia aliqua ei hæ parantur inſidiæ, ait, Noli fatigare ſenem, nec ſancto inferre iniuriam: ſed acceptis à me centum aureis abſcede. Illo quoque inſiſtente, vt ſanctas videret reliquias, ducétos aureos obtulit: & nec ſic obtinuit eum recedere, niſi ipſa pignera viderentur. Tunc Mummolus eleuari ad parietem ſcalam iubet. erant enim in ſublimi parietis contrà altarium in capſula reconditæ. diaconum ſuum ſcandere præcepit.

Qui

Qui per gradus ſcandens ſcalę, adprehendens capſam, ita tremore concuſſus eſt, vt nec viuēs putaretur ad terrā reuerti. Attamen accepta vt diximus, capſula quę de pariete pēdebat, detulit. Qua perſcrutata Mūmolus, os de ſancti digito reperit, quod cultro ferire nō metuit. Poſito enim deſuper cultro, & ſic de alio percutiebat. Cumq; poſt multos ictus vix frangi potuiſſet, diuiſum in tres partes oſsiculum diuerſas in partes dilabitur. Credo non erat acceptum martyri, vt hæc ille contingeret. Tunc flente vehementius Eufronio, proſternuntur omnes in orationem, deprecantes vt deus dignaretur oſtendere quæ ab oculis fuerant humanis ablata. Poſt orationem autem repertæ ſunt particulæ, ex quibus vna Mummolus adſumpta, abſceſsit: ſed non vt credo cum gratia martyris, ſicut in ſequenti declaratum eſt. Dum autem in hac vrbe morarentur, Fauſtianum presbyterum Aquenſi vrbi epiſcopum ordinari præcipiunt. Nuper enim in Aquenſi vrbe epiſcopus obierat, & Nicetius comes loci illius, germanus Ructici, vici Iulienſis epiſcopi, præceptionem ab Chilperico elicuerat, vt tōſuratus ciuitati illi ſacerdos daretur. Sed Gundobaldus deſtruere nitens eius decreta, conuocatis epiſcopis iuſsit eū benedici. Berthcramnus autem epiſcopus qui erat metropolis, cauens futura, Palladium Sanctonicum iniungit qui eum benediceret. Nam & oculi ei eo tempore à lippitudine grauabatur. Fuit autem ad hanc ordinationē & Oreſtes Vaſatēſis

epiſcopus:ſed negauit hoc coram rege.
32 POST hæc miſit iterũ Gundobaldus duos legatos ad regem cum virgis conſecratis, iuxta ritum Francorũ, vt ſcilicet non contingerẽtur ab vllo, ſed expoſita legatione cum reſponſo reuerterentur. Sed hi incauti, priuſquam regis præſentiam cernerent, multis quæ petebant explanauerunt. Extemplo ſermo cucurrit ad regem: itaque vincti catenis in regis præſentiam deducuntur. Tunc illi quid quærerent, ad quem directi, vel à quo fuerint miſſi negare nõ auſi, aiunt, Gundobaldus qui nuper ab oriente veniens, dicit ſe filium eſſe patris veſtri regis Chlotharij, miſit nos vt debitã portionem regni ſui recipiat: ſin autem à vobis non redditur, noueritis eum in has partes cum exercitu eſſe venturum. omnes enim viri fortiſsimi regionis illius quæ vltra Derononiam ſita ad Gallias pertinet, ei cõiuncti ſunt. & ita infit, Iudicabit tunc deus cum in vnius campi planitie iunxerimus, vtrum ſim Chlotharij filius, an non. Tunc rex furore ſuccenſus iuſsit eos ad trocleas extendi, & fortiſsimè cædi, vt ſi vera eſſent quæ dicerent, euidentius adprobarent: & ſi aliquid doli adhuc intra pectorum arcana retinerent, vis tormentorum extorqueret inuitis. Deinde increſcentibus ſupplicijs, aiunt, neptem illius, id eſt regis Chilperici filiam, cum Magnulfo Tholoſanorum epiſcopo exilio deputatam, theſauros omnes ab ipſo Gundobaldo ſublatos reddidiſſe: ipſum quoque regem ab omnibus maioribus

natu

datu Childeberti regis expetitum eſſe: ſed præſertim cùm GunthcramnusBoſo ante hos annos Conſtantinopolin abiſſet,ipſum in Gallias inuitaſſe.

33 QVIBVS cæſis & in carcerẽ retruſis, rex arceſsiri nepotem ſuum Childebertum iubet, vt ſcilicet coniuncti pariter homines iſtos audire deberent. Denique cùm ſimul coniuncti, viros interrogarent, iterauerunt ea regibus ſimul aſtãtibus,quę prius ſolus rex Gũthcramnus audiuit. Adſerebant etiam conſtanter hanc cauſam,ſicut iam ſupra diximus, omnibus ſenioribus in regno Childeberti regis eſſe cognitam. Et ob hoc nonnulli de prioribus regis Childeberti, in hoc placitum abire timuerunt, qui in hac cauſa putabantur eſſe participes. Poſt hæc rex Gunthcramnus data in manu regis Childeberti haſta, ait, Hoc eſt iudicium quòd tibi omne regnũ meum tradidi. Ex hoc nũc vade, & omnes ciuitates meas tanquam tuas proprias, ſub tui iuris dominationem ſubijce. Nihil enim facientibus peccatis,de ſtirpe mea remanſit, niſi tu tantum qui mei fratris es filius. Tu enim hæres in omni regno meo ſuccede, cæteris exhæredibus factis. Tunc relictis omnib. adſumpto ſeorſum puero clam locutus eſt, prius obteſtãs diligẽtiſsimè,ne ſecreta conlocutio vlli hominũ panderetur. Tunc indicauit ei quos in cõſilio haberet,aut ſperneret à cõloquio: quibus ſe crederet,quos vitaret, quos honoraret muneribus, quos ab honore depelleret. Interea interdicẽs

vt Egidium epiſcopū qui ei ſemper inimicus extiterat, nullo modo aut crederet, aut haberet, quia & ipſi patri ſuo ſæpius peieraſſet. Deinde cùm ad conuiuiū conueniſſent, cohortabatur Gunthcramnus rex omnem exercitum, dicens, Videte, ô viri, quia filius meus Childebertus iam vir magnus effectus eſt. Videte, & cauete, ne eū pro paruulo habeatis. Relinquite nūc peruerſitates, atq; præſumptiones quas exercetis, quia rex eſt cui vox nunc deſeruire debetis. Hæc & his ſimilia locutus, per triduū epulantes atq; iocundantes, multisq; muneribus locupletantes, cum pace diſceſſerunt. Tunc ei reddidit rex Gunthcramnus omnia quæ pater eius Sygibertus habuerat, obteſtās ne ad matrem accederet, ne fortè aliquis daretur aditus, qualiter ad Gundobaldum ſcriberet, aut ab eo ſcripta ſuſciperet.

34 IGITVR Gundobaldus cùm audiſſet ſibi exercitū propinquare, relictus à Deſiderio duce, Garonnam cum Sagittario epiſcopo, Mummolo, & Bladaſte ducibus atque Vuaddone tranſiuit, Conuenas petentes. Eſt enim vrbs in cacumine mōtis ſita, nulliq; monti contigua. Fons magnus ad radicem montis erumpens, circūdatus turre tutiſsima: ad quē per cuniculum deſcendentes ex vrbe, latenter latices hauriunt. Hanc enim ingreſſus vrbem, in initio quadrageſimę, locutus eſt ciuibus dicēs, Noueritis mecum omnibus qui in regno Childeberti habētur, electum eſſe regem, atq; haberi mecum non modicum ſolatium. Sed quoniam

quoniam frater meus Gunthcramnus rex, immenſum aduerſus me mouet exercitum, oportet vos alimenta atque cunctam ſupellectilem intra murorum munitionem concludere, vt ſcilicet dum nobis illa pietas diuina auget ſolatium, non pereatis inopia. Hæc illis credentibus, quæcunque habere potuerunt conlocãtes in vrbe, præparabant ſe ad reſiſtendum. Eo tempore Gunthcramnus rex miſit literas ad Gundobaldum ex nomine Brunichildis reginæ, in quibus erat ſcriptum, vt relicto exercitu & in loca ſua abire iuſſo, ipſe remotior apud Burdegalenſem vrbem hiberna deduceret. Scripſerat enim hæc doloſe, vt de eo plenius quid ageret, poſſet agnoſcere. Igitur commorante eo apud vrbem Conuenas, locutus eſt incolis dicens, Ecce iam exercitus adpropinquat, egredimini ad reſiſtendum. Quibus egredientibus, hi occupantes portas atq; claudentes, excluſo foris populo, cum epiſcopo loci cuncta quæ in vrbe inuenire potuerant, ſuis ditionibus ſubdiderunt. Tantaq; ibi multitudo annonæ atque vini reperta eſt, vt ſi viriliter ſtetiſſent, per multorũ annorum ſpacia victus alimentis non egerent.

35 AVDIERANT enim eo tẽpore duces Gunthcramni regis, Gundobaldum vltra Garonnam in litore reſidere cum ingenti hoſtium multitudine: ipſosque theſauros quos Rigunthis tulerat ſecum retinere. Tunc impetu facto cum equis Garonnam nando tranſiere, nonnullis de exercitu in amne demerſis.

Reliqui in litus egreſsi, requirentes Gundobaldum, inuenerunt camelos cum ingenti pōdere auri atque argenti, ſiue equos quos feſſos per vias reliquerat. Audientes deinceps eos infra muros vrbis Conuenicæ commorari, relictis plauſtris ac diuerſis impedimentis cum populo minore robuſtiores viri ipſum ſicut iam Garonnam tranſierant, inſequi deſtinant. Quibus properantibus, venerunt ad baſilicam ſancti Vincentij, quæ eſt iuxta terminum Agennenſis vrbis, vbi ipſe martyr pro Chriſti nomine agonem dicitur conſummaſſe: inueneruntq; eam refertam diuerſis theſauris incolarum. Erat enim ſpes incolis non eſſe à Chriſtianis tanti martyris baſilicam violandam: cuius oſtia ſummo ſtudio obſerata erant. Nec mora adpropinquans exercitus cùm reſerare templi valuas non valeret, ignem accendit: conſumptisq; oſtijs, omnem ſubſtantiam, cunctamq; ſupellectilem quam in ea inuenire potuerunt, cum ſacris miniſterijs abſtulerunt. Sed multos ibi vltio diuina conteruit. Nam pleriſque manus diuinitus vrebantur, emittentes fumum magnum ſicut ex incendio ſurgere ſolet. Nonnulli arrepti à dæmone per energiam debacchantes martyrem declamabant. Plurimi verò ſemoti à ſeditione proprijs ſe iaculis ſauciabant. Reliquum verò vulgus inante non ſine grandi metu progreſſum eſt. Quid plura? Conuenitur ad Conuenas: ſic enim diximus nomē vrbis. Omnisq; phalanga in ſuburbana vrbis cāpania caſtra metata eſt: ibiq;

ibiq; extẽſis tentorijs, reſidebat. Vaſtabatur in circuitu tota regio: nonnulli autẽ ab exercitu, quos fortior auaritiæ aculeus terebrabat, longius euagantes perimebantur ab incolis.

36 ABSCONDEBANT enim ſe multi per collẽ, & cũ Gũdobaldo ſæpius loquebãtur, inferentes ei conuicia ac dicentes, Tú ne es pictor ille qui tempore Chlotharij regis per oratoria parietes atq; cameras caraxabas? Túne es ille quem Ballomerem nomine ſæpius Galliarum incolæ vocitabant? Tú ne es ille qui plerunque à regibus Francorum propter has præſumptiones quas profers, tonſuratus, & exilio datus es? Vel quis te infelicíſsimè hominum in hæc loca adduxit, edicito. Quis tibi tantam audaciam præſtitit, vt dominorum ac regum noſtrorum fines auderes adtingere? Certè ſi à quoquam es euocatus, clara voce teſtare. En tibi ante oculos mortem expoſitam: en ipſam quam diu quæſiſti exitij foueam, in quam præceps deijciaris. Dic ſatellites viritim, vel à quibus inuiteris enuncia. At ille cùm hæc audiret, propius ſuper portam adſtans dicebat, Quòd me Chlotharius pater meus exoſum habuerit, habetur incognitum nulli: quòd autem ab eo vel deinceps à fratribus ſim tonſuratus, manifeſtum eſt omnibus. Et hæc me cauſa Narſeti præfecto Italiæ iunxit: ibiq; vxorem accipiens, duos filios generaui. Qua mortua, adſumptis mecum liberis, Conſtantinopolin abij. Ab imperatoribus verò ſuſceptus benigniſsimè, vſque ad hoc tem-

pus vixi. Ante hos enim annos cùm Gunthcramnus Boſo Conſtantinopolin abijſſet, & ego ſollicitus cauſa fratrum meorum diligenter rimarer, cognoui generationem noſtram valde adtenuatam, nec ſupereſſe de ſtirpe noſtra niſi Childebertum & Gunthcramnū, fratrem ſcilicet, & fratris mei filium. Filij enim Chilperici regis cum ipſo interierant, vno tantùm paruulo derelicto. Gūthcramnus frater meus filios nō habebat. Childebertus nepos noſter, minimè fortis erat. Tunc Gunthcramnus Boſo his mihi diligenter expoſitis, inuitauit me, dicēs, Veni quia ab omnibus regni regis Childeberti principibus inuitaris, nec quiſquam contra te mutire auſus eſt. Scimus enim omnes te filium eſſe Chlotharij: nec remanſit in Gallijs qui regnum illud regere poſsit, niſi tu aduenias. At ego datis ei multis muneribus per duodecim loca, ſancta ab eo ſuſcipio ſacramenta, vt ſecurus in hoc regnum accederem. Veni enim Maſsiliam, ibique me epiſcopus ſumma benignitate ſuſcepit: habebat enim ſcripta ſeniorum regni nepotis mei. Ex hoc enim Auinionem acceſsi, iuxta placita patritij Mummoli. Gunthcramnus verò immemor ſacramenti ac promiſsionis ſuę, theſauros meos abſtulit, & in ſuam ditionem ſubegit. Nunc autem recognoſcite, quia ego ſum rex, ſicut & frater meus Gunthcramnus. Tamen ſi tanto odio noſtro mens veſtra graſſatur, vel ad regem veſtrum deducar, & ſi me cognoſcit fratrem, quod voluerit faciat. Certè ſi nec hoc vo

lueritis, vel liceat mihi regredi, vnde prius egreſſus ſum. abibo enim, & nulli quicquam iniuriæ inferam. Tamẽ vt ſciatis vera eſſe quæ dico, Radegundem Pictauam, & Ingetrudem Turonicam interrogate: ipſæ enim vobis adfirmabunt certa eſſe quæ loquor. Hæc eo dicente, multi cum conuicijs & improperijs hæc verba proſequebantur.

37 QVINTVS & decimus in hac obſidione effulſerat dies, & Leudegiſilus nouas ad deſtruendam urbem machinas præparabat: plauſtra enim cum arietibus, clitellis & axibus texta, ſub quibus exercitus properaret ad deſtruẽdos muros. Sed cùm adpropinquaſſent, ita lapidibus obruebantur, vt omnes adpropinquantes muro conruerent. Cuppas cum pice & adipe accenſas ſupra eos proijcientes, alias verò lapidibus plenas ſuper eos deijciebant. Sed cùm nox certamina prohiberet, hoſtes ad caſtra regreſsi ſunt. Erat autẽ cum Gundobaldo & Curiulfus valde diues ac præpotens, cuius apothecis ac prõptuarijs vrbs valde referta erat: de cuius ſubſtantia hi maximè alebantur. Bladaſtes autẽ hæc cernens quæ gerebantur, metuens ne Leudegiſilus obtenta victoria eos morti traderet, impoſito igne in eccleſiæ domo, cõcurrentibus ad incendium mitigandum incluſis, ille fuga dilapſus abſceſsit. Mane autẽ facto, exercitus iterum ad bella cõſurgit, ac ex virgis faſces faciũt, quaſi ad cõplendam vallẽ profundam, quæ à parte oriẽtis ſita erat: ſed nocere hæc machina nihil potuit

Sagittarius verò epiſcopus, frequētius muros cum armis circumibat, & ſæpius lapides contra hoſtem manu propria iecit è muro.

38 DENIQVE ij qui vrbem impugnabāt, cùm viderēt quòd nihil proficere poſſent, nūcios occultos ad Mūmolū dirigūt, dicētes, Recognoſce dominū tuum, & à peruerſitate iſta tādem aliquādo deſiſte. Quæ enim te amētia vallat, vt ignoto homini ſubiungaris? Vxor enim tua iam cū filijs captiuita eſt: filij tui vtpote iam interfecti ſunt. Quo ruis? quidve præſtolaris, niſi vt conruas? Hæc ille mādata accipiens, dixit, Iam vt video regnum noſtrum finem accipit, & potētia cadit. Vnum supereſt, ſi ſecuritatem vitæ me habere cognoſcerem, de multo vos labore poterā remouere. Diſcedentibus nūcijs, Sagittarius epiſcopus cū Mūmolo, Cariulfo atq; Vuaddone, ad eccleſiam pergit: ibiq; ſibi ſacramēta dederunt, vt ſi de vitæ promiſsione certiores fierent, relicta amicitia Gundobaldi, ipſum hoſtibus traderent. Reuerſi iterum nuncij, promiſerunt eis vitę ſecuritatem. Mummolus verò dixit, Hoc tantū fiat, ego hunc in manu veſtra tradā: & ego recognoſcens dominū meum regē, ad eius præſentiam properabo. Tunc illi promittunt, quòd ſi hæc impleret, ipſum in charitate ſuſciperent. Et ſi eum regi excuſare nō poſſent, in eccleſiam ponerēt, ne vitæ amiſsione mulctaretur. Hæc cū ſacramēti interpoſitione polliciti, diſceſſerūt. Mummolus verò, cum Sagittario epiſcopo, & Vuaddone ad Gundobaldū pergētes, dixerūt,

Sacra-

Sacramēta fidelitatis qualia tibi dedimus ipſe qui præſens es noſti. Nunc autē accipe ſalubre cōſiliū: diſcede ab hac vrbe, & repręſentare fratri tuo, ſicut ſępe quæſiſti. Iam enim cū his hominibus conlocuti ſumus, & ipſi dixerūt, quia nō vult rex perdere ſolatiū tuū, eo quòd parū de generatione veſtra remáſerit. At ille intelligēs dolū eorū, lachrimis perfuſus ait, Inuitatione veſtra in has Gallias ſum delatus. Theſaurorum verò meorū, in quib. immēſum pódus argēti cōtinetur & auri, ac diuerſarū ſpecierū, aliquid in Auēnica vrbe retinetur, áliquid Gūthcránus Boſo diripuit. Ego verò iuxta dei auxiliū ſpe omni in vobis poſita, vobis cōſiliū meū credidi: per vos regnare ſemper optaui. Nunc cū deo vobis ſit actio, ſi quid mihi mēdacij dixeritis: ipſe enim iudicet cauſam meā. Hæc eo dicēte, reſpōdit Mūmolus, Nihil tibi fallaciter loquimur: ſed ecce viros fortiſsimos ſtātes ad portá, tuū opperiētes aduentū. Nūc autē depone baltheū meū aureū quo cingeris, ne videaris in iactátia procedere: & tuū accinge gladiū, meūq; reſtitue. & ille, Non ſimpliciter, inquit, hęc verba ſuſcipio, vt ea quę de tuis vſq; nūc in charitate vſus ſum, à me auferátur. Mūmolus verò adſerebat cum iuramēto, nihil ei moleſtè fieri. Egreſsi igitur portá, ab Ollone Biturigū comite, & Boſone ſuſceptus eſt. Mummolus autem cum ſatellitibus in vrbem regreſſus, portam firmiſsimè obſerauit. Hic autem cùm ſe in manibus inimicorum cerneret traditum, eleuatis ad cœlū manibus & oculis, ait Iudex

æternæ,& vltio vera innocentium, deus à quo omnis iuſtitia procedit, cui mendacium non placet, in quo nullus dolus neque verſutia malitiæ continetur; tibi commẽdo cauſam meã, deprecans vt ſis velociter vltor ſuper eos qui me inſontem manibus tradiderunt inimicorũ. Hæc cùm dixiſſet, conſignans ſe cruce dominica, abire cœpit cum hominibus ſupradictis. Cumque à porta ſe elongaſſent, ſicut eſt circa vrbem vallis tota in præcipitium, impulſus ab Ollone cecidit, illo quoque clamante, En vobis Ballomerem veſtrum, qui ſe regis & fratrem dicit, & filium. Et immiſſa lancea, voluit eum transfigere, ſed repulſa à circulis loricæ nihil nocuit. Denique cùm eleuatus ad montem regredi niteretur, Boſo emiſſo lapide caput eius librauit, qui cecidit, & mortuus eſt. Venitq; omne vulgus, & defixis in eũ lanceis, pedes eius fune ligantes, per omnia exercituũ caſtra traxerunt: euellentesq; cæſariem ac barbam eius, inſepultum ipſo in loco quo interfectus fuerat, reliquerunt. Nocte verò ſequenti, ij qui primi erant, omnes theſauros quos in vrbe reperire potuerunt, cum miniſterijs eccleſiæ clam abſtulerunt. Mane verò reſeratis portarum valuis, immiſſo exercitu, omne vulgus incluſum in ore gladij tradiderunt, ſacerdotes quoque domini cum miniſtris ad ipſa eccleſiarum altaria trucidantes. Poſtquam autem cunctos interfecerunt, vt non remaneret mingens ad parietem, omnem vrbem cum eccleſijs reliquisq; ædificijs ſuccenderunt, nihil

hil ibi præter humum vacuam relinquentes.

39 IGITVR Leudegiſilus rediês ad caſtra cum Mummolo & Sagittario, Cariulfo, & Vuaddone, nuncios occultè ad regem dirigit, quid de his fieri velit. At ille capitali eos iuſsit finire ſententia. Vuaddo tunc cum Cariulfo, relictis filijs obſidibus, diſceſſerunt ab eis. Delato quoque nuncio de horum interitu, cùm hoc Mummolus aduertiſſet, accinctus armis tugurium Leudegiſili petit. At ille vidês eum, ait, Quid ſic, inquit, quaſi fugiens venis? cui ille, Nihil vt video, de fide promiſſa ſeruatur. nam cerno me in mortis exitio poſitum. Cui ille, Ego egrediar foras, & omnia mitigabo. Quo egrediente, confeſtim ex iuſſu eius vallata eſt domus, vt hic interficeretur. Sed & ille cum diutiſsimè contra bellantes reſtitiſſet, venit ad oſtium. Cumq; egrederetur, duo cum lanceis vtraque ei latera feriunt, ſicq; cecidit, & mortuus eſt. Quo viſo epiſcopus, dum timore conſternatus paueret, ait ad eum quidam de aſtantibus, Inſpice propriis oculis epiſcope, quæ geruntur: & tecto capite, ne agnoſcaris, ſiluam pete, vt abſcondaris paululum, atque ira labente poſsis euadere. At ille accepto conſilio, dum obtecto capite fugere niteretur, extracto quidam gladio caput eius cum cucullo decîdit. Deinde vnuſquiſque ad propria rediens, magnas per viam prædas & homicidia fecit. Fredegundis autem his diebus Cuppanem in Tholoſanum direxit, vt ſcilicet filiam ſuam exinde quocunque modo

ctus eſt, ita magno corpore elatus, vt duos aut tres pedes ſuper longiſsimos homines putaretur magnus, lignarius faber, qui non multo pòſt obijt.

42 POST hæc edictum à iudicibus datum eſt, vt qui in hac expeditione tardi fuerát, damnarentur. Biturigum quoque comes miſit pueros ſuos, vt in domo beati Martini, quæ in hoc termino ſita eſt, huiuſmodi homines ſpoliare deberét. Sed agens domus illius reſiſtere fortiter cœpit, dicés, Sancti Martini homines ij ſunt: nihil eis quicquá inferatis iniuriæ, quia non habuerunt conſuetudiné in talibus cauſis abire. At illi dixerunt, Nihil nobis & Martino tuo, qué ſemper in cauſis inaniter profers: ſed & tu, & ipſi preciꝗ diſſoluetis pro eo, quòd regis imperiũ neglexiſtis. Et hęc dicés ingreſſus eſt atriũ domus. Protinus dolore percuſſus cecidit, & grauiter agere cœpit. Conuerſusq; ad agentem, voce flebili ait, Rogo vt facias ſuper me crucé domini, & inuoces nomé B. Martini. Nunc autem cognoui, quòd magna eſt virtus eius. nam ingrediente me atrium domus, vidi virum ſenem exhibentem arborem in manu ſua quæ mox extenſis ramis omne atriũ texit. ex ea enim vnus me attigit ramus, de cuius ictu turbatus conrui: & innuens ſuis rogabat, vt eijceretur de atrio. Egreſſus autem, inuocare nomen beati Martini attentius cœpit. Ex hoc enim commodius agens, ſanatus eſt.

43 DESIDERIVS verò infra caſtrorum munitioné ſe resq; ſuas tutauit. Vuaddo

maior domus Riguntis ad Brunichildem reginam tranſijt. Et ab ea ſuſceptus, cum muneribus & gratia eſt dimiſſus. Cariulfus baſilicã ſancti Martini expetijt.

44 FVIT tunc temporis mulier, quæ ſpiritum Phitonis habens, multum præſtabat dominis diuinando quæſtum. Eoq; in gratia profecit, vt ab his libera facta, ſuis voluntatibus laxaretur. Si quis enim aut furtum, aut aliquid mali præferret, ſtatim hæc quò fur abijt, cui tradidit, vel quid ex hoc fecerit, edicebat. Congregabat quotidie aurum argentumq;, procedens in ornamentis, ita vt putaretur aliquid eſſe diuinũ in populis. Sed cùm Agerico Viridunenſi epiſcopo hæc nunciata fuiſſent, miſit ad comprehendum eam. Qua adprehenſa & ad ſe adducta, iuxta id quod in Actibus legimus apoſtolicis, cognouit in ea immundum ſpiritum eſſe Phitonis. Denique cùm exorciſmum ſuper eam diceret, ac frontem oleo ſancto perungeret, exclamauit dæmoniũ, & quid eſſet prodidit ſacerdoti. Sed cùm per eum à puella non extruderetur, abire permiſſa eſt. Cernẽs verò puella, quòd in loco illo habitare non poſſet, ad Fredegundem reginam abijt, ibiq; & latuit.

45 MAGNA hoc anno fames penè Gallias totas obpreſsit. nam plurimi vuarum ſemina, flores auellanarum, nonulli radices herbæ filicis arefactas redactasq; in puluerem, admiſcentes parum farinæ, panẽ conficiebant. multi etiam herbam ſegetum decidentes, ſimiliter facie-

faciebant. Fuerũt etiam multi quibus non erat aliquid farinæ, qui diuerſas colligẽtes herbas; & comedentes tumefacti deficiebant. Plurimi enim tunc ex inedia tabeſcentes, mortui ſunt: grauiter tunc negociatores populum ſpoliauerunt, ita vt vix, vel modium annonæ, aut ſemimodiũ vini vno triente venundarent. Subdebant ſe pauperes ſeruitio, vt quãtuluncunq; de alimento porrigerent.

46 HIS diebus Chriſtophorus negociator ad Aurelianenſem vrbem abijt. Audierat enim, quòd eò multum vini delatum fuiſſet. Abiẽs ergo comparato vino & lintribus inuecto, accepta à ſocero pecunia multa, cum duobus pueris Saxonibus viam equitãdo terebat. Pueri verò diu dominum exoſum habebant, & plerunque fugerant illum, eo quod crebrius grauiſsimè verberarentur. Cum veniſſent in quandam ſiluam, præcedente domino, puer vnus iaculata validè lancea, dominum ſuum trãsfixit. Quo ruente, alius cum framea caput eius dilacerauit; & ſic ab vtroq; in fruſta deciſus, exanimis eſt relictus. Hi verò accipientes pecuniã, fuga dilapſi ſunt. Frater verò Chriſtophori ſepulto corpuſculo, homines ſuos poſt pueros dirigit: qui iuniorem comprehenſum ligant, ſeniore cum pecunia fugiente. Quibus redeuntibus, cum vinctum laxius reliquiſſent, accepta lancea vnum ex his à quibus adducebatur, interemit. Sed deductus ab alijs vſque Turonos diuerſis ſupplicijs adfectus detruncatusq;, patibulo valde exanimis eſt adpenſus.

47 GRAVIA tunc inter Turonicos ciues bella ciuilia ſurrexerunt. Nam Sicharius Ioannis quondam filius, dum natalis dominici ſolennia apud Montalomagenſem vicum, cum Auſtregiſilo reliquisq; pagenſibus celebraret, presbyter loci miſit puerum ad aliquorum hominum inuitationem, vt ad domum eius bibendi gratia venire deberent. Veniente verò puero, vnus ex his qui inuitabantur, extracto gladio eum ferire non metuit: qui ſtatim cecidit & mortuus eſt. Quod cum Sicharius audiſſet, qui amicitias cum presbytero retinebat, quòd ſcilicet puer eius fuerit interfectus, arreptis armis eccleſiam petijt Auſtregiſilum operiens. Ille autem hæc audiens, adprehenſo armorum adparatum, contra eum dirigit: mixtisq; omnibus cum ſe pars vtraque collideret, Sicharius inter clericos ereptus, ad villam ſuam effugit, relictis in domo presbyri cum argento & veſtimentis quatuor pueris ſauciatis. Quo fugiente Auſtregiſilus iterum inruens, interfectis pueris, aurum argentumq; cum reliquis rebus abſtulit. Dehinc cum in iudicio ciuium conueniſſent, & præceptum eſſet vt Auſtregiſilus qui homicida erat, & intefectis pueris res ſine audientia diripuerat, cenſura legali condemnaretur. inito placito paucis infrà diebus Sicharius audiens, quòd res quas Auſtregiſilus diripuerat, cum Aunone & filio atque eius fratre Eberulfo retinerentur, poſtpoſito placito, coniunctus Audino. mota ſeditione cum armatis viris

viris inruit ſuper eos nocte. Eliſoq; hoſpitio in quo dormiebant, patrem cum fratre & filio interemit; reſque eorum cũm pecoribus interfectiſque ſeruis abduxit. Quod nos audientes, vehementer ex hoc moleſti, adiuncto iudice, mittimus ad eos legationem, vt in noſtri præſentiam venientes accepta ratione cum pace diſcederent: ne iurgium in amplius pullularet. Quibus venientibus coniunctiſq; ciuibus ego aio, Nolite ô viri in ſceleribus proficere, ne malum longius extendatur. perdidimus enim eccleſiæ filios: metuimus hunc, ne & alijs in hac intentione careamus. Eſtote quæſo pacifici, & qui malum geſsit, ſtante charitate componat, vt ſitis filij pacifici, qui digni ſitis, regnum dei ipſo domino tribuente percipere. Sic enim ipſe ait, Beati pacifici, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Ecce enim & ſi illi qui noxæ ſubditur, minor eſt facultas, argento eccleſiæ redimetur: interim anima viri non pereat. Et hæc dicens, obtuli argentum eccleſiæ, ſed pars Chramniſindi quæ mortem patris fratriſq; & patrui requirebat, accipere noluit. His diſcendentibus Sicharius, ita vt ad regem ambularet præparat, & ob hoc Pictauum ad vxorem cernendam proficiſcitur. Cumq; ſeruum, vt exerceret operam, commoneret, eleuataq; virga ictibus verberaret, ille extracto balthei gladio, dominum ſauciare non metuit. Quo in terram ruente, currentes amici, adprehenſum

ſeruum crudeliter cæſum truncatis manibus & pedibus, patibulo damnauerunt. Interim ſonus in Turonicum exijt, Sicharium fuiſſe defunctum. Cum autem hæc Chramniſindus audiſſet, commonitis parentibus & amicis, ad domum eius properat. Quibus ſpoliatis, interremptis nonnullis ſeruorum, domus omnes tam Sicharij quàm reliquorum qui participes huius villæ erant, incendio concremauit, abducẽs ſecum pecora, & quęcunq; mouere potuit. Tunc partes à iudice ad ciuitatem deductæ, cauſas proprias proloquũtur: inuentumque eſt à iudicibus, vt qui noles accipere prius compoſitionẽ, domos incẽdiis tradidit, medietatem precij quod ei fuerat iudicatum, amitteret. Et hoc cõtra leges actum, vt tãtum pacifici rederẽtur, aliam verò medietatẽ cõpoſitionis Sicharius redderet. Tunc dato ab eccleſia argẽto, quę iudicauerãt accepta ſecuritate componunt, datis ſibi partes inuicem ſacramentis, vt nullo vnquam tempore cõtra alteram pars altera muſsitaret: & ſic altercatio terminum fecit.

GREGORII TVRONICI HISTORIARVM LIBER OCTAVVS.

IGITVR Gunthcramnus rex anno xxiiij. regni ſui de Cabillono progreſſus, Niuernenſem vrbem adgreditur. Inuitatus enim Pariſios veniebat, vt Chilperici filiũ quẽm iam Chlotharium vocitabat à ſacro regenerationis fonte deberet excipere. Digreſſus verò à Niuerno Ad Aurelianenſem vrbem venit, magnum ſe tunc ciuibus ſuis præbens. nam per domos eorum inuitatus abibat, & prandia data libabat. Multum ab his muneratus, muneraq; ipſis proflua benignitate largitus eſt. Sed cum ad vrbem Aurelianenſem veniſſet, erat ea die ſolennitas beati Martini, id eſt iiij. nonas menſis quinti. Proceſsitq; in obuiam eius immenſa populi turba cum ſignis atque vexillis, canentes laudes. Et hinc lingua Syrorum, hinc Latinorum, hinc etiam ipſorum Iudæorum in diuerſis laudibus variè concrepabat, dicẽs, Viuat rex, regnumq; eius in populis annis innumeris dilatetur. Iudæi verò qui in his laudibus videbantur eſſe participes, dicebant; Omnes gentes te adorent, tibiq; genu flectant, atque tibi ſint ſubditæ.

Vnde factum eſt, vt celebratis Miſsis, cum rex ad conuiuium reſideret, diceret, Væ genti Iudaicæ malæ & perfidæ, ac ſubdolo ſemper ſenſu viuenti. Ob hoc enim mihi, inquit, hodie laudes adulatorias acclamabat, vt me cunctæ gentes quaſi dominum adorarent, vt ſynagogam eorum quæ dudum à Chriſtianis diruta eſt, iuberem ope publica ſubleuari: quod inhibente domino nunquam ero facturus. O regem admirabili prudentia clarum. Sic intellexit doloſitatem hæreticorum, vt ei penitus non valeret ſubripere quæ erant poſtmodum ſuggeſturi. Iam enim mediante epulo rex locutus eſt ſacerdotibus qui aderant, dicens, Rogo vt in domo mea craſtina die veſtrã promerear benedictionẽ, fiatq; mihi ſalus in ingreſſu veſtro, vt ex hoc ſaluus fiam cum ſuper me humilem veſtrarum benedictionum verba defluxerint. Hæc eo dicente omnes gratias agentes epulo expleto ſurreximus.

2 MANE autẽ facto, dum rex loca ſanctorũ orationis gratia viſitaret, ad metatũ noſtrũ aduenit. erat enim ibi baſilica ſancti Auiti abbatis, cuius in libro miraculorum meminimus. Surrexi gauiſus fateor, ad occurſum eius, & data oratione deprecor, vt in manſione mea eulogias beati Martini dignaretur accipere. Quod ille non reſpuens, benigno animo ingreſſus, hauſto poculo, admonitis nobis, ad conuiuium lætus abſceſsit. Tunc Berthcramnus Burdegalenſis epiſcopus cum Palladio Sanctonico valde regi infenſus erat pro ſuſce-

ptione

ptione Gũdobaldi, cuius ſupra meminimus: ſed & Palladius epiſcopus ob hoc maximè re gis iram incurrerat, quòd ei ſæpius fallacias intuliſſet. Diſcuſsi enim ante paululum fuerant ab reliquis epiſcopis & optimatibus regis, cur Gundobaldum ſuſcepiſſent, cur Fauſtianum Aquis epiſcopum ad præceptionem eius leuiſsimam ordinaſſent. Sed hāc cauſam ordinationis Palladius epiſcopus à Berthcrā no metropolitano ſuo auferens ſuper ſe deuoluit, dicēs, Oculi metropolitani mei valde doloribus artabantur, & ego ſpoliatus & contēptus, inuitus in eo loco adductus ſum. Non potui aliud facere, niſi quæ ille qui omnē principatum Galliarum ſe teſtabatur accipere, imperabat. Cum hæc regi nunciata fuiſſent, valde commotus eſt, ita vt vix obtineri poſſet, vt eos ad conuiuium cōuocaret quos antea non viderat. Viſoq; Berthcramno, interrogat rex: Quis, ait, eſt iſte? diu enim erat quòd ab eo viſus non fuerat. dixerūtq;, Hic eſt Berthcramnum Burdegalenſis vrbis epiſcopus. Cui ille, Gratias, inquit, agimus, quòd ſic cuſtodiſti fidem generationi tuæ. Scire enim te oportuerat dilectiſsimè pater, quòd parēs eras nobis ex matre noſtra, & ſuper gentem tuam non debueras inducere peſtem extraneā. Cumq; talia & his ſimilia Berthcramnus audiſſet, cōuerſus ad Palladium rex ait, Nec tibi ô Palladi epiſcope, nimium ſunt gratiæ referendę. Tertiò enim mihi, quod de epiſcopo dici iniquū eſt, peieraſti, mittēs indiculos doloſitate ple-

nos: à me excuſabaris per epiſtolas,& germanum meum cum ſcriptis alijs inuitabas. Iudicauit enim deus cauſam meam,cum ego prouocare vos ſemper tanquam eccleſiæ patres ſtudui, & vos circa me ſemper egiſtis doloſe. Nicatio autē & Antidio epiſcopis dixit, Quid vos ô ſanctiſsimi patres pro regionis vtilitate, vel regni noſtri ſoſpitate tractaſtis,edicite. Illis quoq; tacentibus,ablutis rex manibus, accepta à ſacerdotibus benedictione, ad mēſam recedit læto vultu & hilari facie,quaſi nihil de contemptu ſuo fuiſſet effatus.

3 INTEREA iam medio prandij peracto,iubet rex vt diaconum noſtrum qui ante diem ad Miſſas pſalmum reſponſorium dixerat,canere iuberem. Quo canente,iubet iterum mihi,vt omnes ſacerdotes qui aderāt,per meam commonitionem datis ex officio ſuo ſingulis clericis,coram rege iuberentur cantare. Per me enim ſecūdum regis imperium admoniti, quiſque vt potuit in regis præſentia pſalmum reſponſorium decantauit. Cum autem fercula proferrentur, dixit rex, Argētum omne quod cernitis, Mummoli illius periuri fuit. Sed nunc gratia domini tribuente in noſtram dominationem tranſlatū eſt.nam quindecim ex eo catinos,vt iſtum maiorem cernitis,iam concidi, & non exinde amplius quàm hunc & alium de cētum ſeptuaginta libris reſeruaui. Et quid amplius quàm ad opus quotidianum neceſſe eſt me retinere? Non ego, quòd peius eſt, alium filiū præter Childebertum

tum habeo, cui ſatis ſit de theſauris quos ei pa ter reliquit: & quæ iam de huius miſerrimi rebus, quæ Auinione inuentæ ſunt, tranſmittere curaui. Reliqua verò pauperum & eccleſiarum erunt neceſsitatibus tribuenda.

4 VNVM vos tantummodo ſacerdotes domini, deprecor, vt pro filio meo Childeberto domini miſericodiam exoretis. Eſt enim vir ſapiens atque vtilis, vt de multorum annorum æuo vix ita cautus homo reperiri poſsit ac ſtrenuus. Quia ſi hunc deus his Gallijs concedere dignabitur, fortaſsis ſpes erit de eodem gentē noſtram, quæ valde exinanita eſt, poſſe conſurgere. Quod fieri iuxta eius miſericordiam non diffido, eo quòd tale fuerit pueri natiuitatis præſagium. Nam in die ſancto paſchæ ſtante fratre meo Sygiberto in eccleſia, procedente diacono cum ſancto euangeliorum libro nuncius regi aduenit, vnaq; vox fuit pronunciãtis lectionem euãgelicam, ac nuncij dicẽtis, Filius natus eſt tibi: vnde factum eſt vt omnis populus in vtraq; annũciatione proclamaret pariter: Gloria deo omnipotenti. Sed baptiſmum in die ſancto pẽtecoſtes accepit, & rex nihilominus in die ſancto dominicæ natiuitatis eſt eleuatus. Vnde ſi oratio veſtra proſequitur, poterit hic domino annuente regnare. Hæc rege dicente, omnes orationem fuderunt ad dominum, vt vtrunq; regẽ eius miſericordia conſeruaret. Adiecitq; rex, Verum quia mater eius Brunichildis me minatur interimere: ſed nihil mihi ex hoc for

midinis eſt. dominus enim qui me eripuit de manibus inimicorum meorum, & de huius inſidijs liberabit me.

5 MVLTA tunc & in Theodorum aduerſa locutus eſt, proteſtás, quòd ſi ad ſynodũ veniret, iterum exilio truderetur dicens, Scio enim quòd horũ cauſa germanũ meum Chilpericum interſici fecit. Denique nec nos pro viris haberi debemur, ſi eius necem vlciſci nõ valemus hoc anno. Cui ego reſpondi, Et quis Chilpericum interemit, niſi malitia ſua tuaq; oratio? multas enim tibi contra iuſtitiá tetendit inſidias, quę ei mortis exitium intulerunt. Quod vt dicam valde hoc per viſionẽ ſomnij inſpexi, cum viderem eum à te tonſurato capite quaſi epiſcopum ordinari, deinde ſuper cathedram puram ſola fuligine tectam impoſitũ ferri prælucentibus corá eo lychnis ac cereis. Me hæc narráte, rex ait, Vidi & ego aliam viſionem quę huius interitum nunciauit. Adducebatur enim in cõſpectu meo à tribus epiſcopis vinctus catenis, quorũ vnus Tetricus, alius Agricola, tertius verò Nicetius Lugdunẽſis erat: è quibus dicebát duo, Soluite quęſumus eũ, & caſtigatũ abire permittite. Quibus ecõtrario cum amaritudine Tetricus epiſcopus reſpondebat, Non fiet ita, ſed igni cõcremabitur pro ſcelerib. ſuis. Et cùm diu multumque quaſi altercantes hæc inter ſe verba proferrent, conſpicio eminus æneum ſuper ignem poſitum feruere vehemẽter. Tunc me flente, adprehenſum infelicem Chilpericum

confractis

confractis mēbris proijciunt in æneum. Nec mora, inter vndarū vapores ita diſſolutus ac liquefactus eſt, vt nullum ex eo penitus indicium remaneret. Hæc rege dicente, admirantibus nobis epulo expleto ſurreximus.

6 REX igitur in craſtinū in venationem progreſſus eſt: quo redeunte, Garacharius comes Burdegalenſis atq; Bladaſtes à nobis repræſentati ſunt: qui, vt ſuperius diximus, in baſilica ſancti Martini confugiū fecerant, pro eo quòd Gundobaldo cōiuncti fuiſſent. Nam cū prius pro his deprecatus, nihil obtinere potuiſſem, hęc inſequenti locutus ſum: Audiat ô rex poteſtas tua: ecce à domino meo in legatione ad te directus ſum, ſed quid renunciabo ei qui me miſit, cum nihil mihi reſponſi reddere velis? At ille obſtupefactus ait: Et quis eſt dominus tuus, qui te miſit? Cui ego ſubridēs, Beatus Martinus, inquio, miſit me. Tunc ille iuſsit ſibi repræſentari viros. Sed cum in eius cōſpectu veniſſent, multas eis perfidias ac periuria exprobrauit, vocans eos ſæpius Vulpes ingenioſas: ſed reſtituit eos gratiæ ſuæ, reddens quæ illis ablata fuerant.

7 ADVENIENTE quoq; die dominico, rex eccleſiam ad ſpectanda Miſſarum ſolennia petit; fratres verò conſacerdotesq; qui aderant, locum Palladio epiſcopo ad agenda feſta præbuerunt. Quo incipiente prophetiam, rex interrogat, quis eſſet. Cumq; Palladium epiſcopum initiaſſe pronunciaſſent, ſtatim commotus rex ait, qui mihi ſemper infi-

delis & perfidus fuit, ille nunc ſacrata verba prædicabit? egrediar prorſus ab hac eccleſia, ne inimicum meum audiam prædicantem. Et hæc dicens, egredi cœpit eccleſiam. Tunc cõturbati ſacerdotes de fratris humilitate, dixerunt regi, Vidimus enim eum conuiuio tuo adeſſe, ac de eius manu te benedictionem accipere: & cur eum nunc rex aſpernatur? ſi enim ſciſſemus tibi exoſum, declinaſſemus vti que ad alium qui hæc agere debuiſſet. Nunc ſi permittis, celebret quæ cœpit: in poſterum autem ſi aliquid oppoſueris, canonicæ ſanctionis cenſura finiatur: iam enim Palladius epiſcopus in ſacrarium cum grãdi humilitate diſceſſerat. Tunc rex iuſsit eum reuocari, & ſic quæ agere cœperat, expediuit. Nam cùm iterato ad conuiuium regis Palladius atque Bertheramnus adſciti fuiſſent, commoti inuicem multa ſibi de adulterijs ac fornicatione exprobrarunt, nonnulla etiam de periurijs. Quibus de rebus multi ridebant, nonnulli verò qui alacrioris erant ſcientiæ, lamentabantur, cur inter ſacerdotes domini taliter zizania diaboli pullularent. diſcedentes itaque à regis præſentia, cautiones & fideiuſſores dederunt, vt decimo Calendas menſis noni ad ſynodum conuenirent.

8 TVNC adparuerunt ſigna, id eſt radij à parte aquilonis ſicut ſæpius adparere ſolent, fulgor per cœlum occurriſſe viſus eſt, floresq; in arboribus oſtenſi ſunt. erat enim menſis quintus.

9 POST hæc rex Pariſios venit, & coram omnibus loqui cœpit dicens, Germanus meus Chilpericus moriens dicitur filium reliquiſſe : cuius nutritores matre deprecante petierunt, vt eum de ſancto lauacro in dominici natalis ſolennitate deberem excipere : & non venerunt. Rogauerunt deinceps vt ad ſanctum paſcha baptizaretur: ſed nec tunc allatus eſt infans. Deprecati ſunt autem tertiò, vt ad feſtiuitatem ſancti Ioannis exhiberetur: ſed nec tunc venit. Mouerunt itaque me per tempus ſterile de loco vbi habitabam : veni igitur & ecce abſconditur, nec oſtenditur mihi puer : vnde quantum intelligo nihil eſt quod promittitur ; ſed vt credo alicuius ex leudibus noſtris ſit filius. nam ſi de ſtirpe noſtra fuiſſet, ad me vtique fuiſſet deportatus. Ideoq; noueritis, quia à me nõ ſuſcipitur, niſi certa de eo cognoſcam indicia. Hæc audiens Fredegundis regina, coniunctis prioribus regni ſui, id eſt tribus epiſcopis & trecentis viris optimis, ſacramẽta dederunt hunc à Chilperico rege generatum fuiſſe : & ſic ſuſpicio ab animis regis ablata eſt.

10 DENIQVE cum interitũ Merouei atque Chlodouei ſæpius lamentaretur, neſciretq; vbi eos poſt quã interfecerant, proieciſſent, venit ad regẽ homo qui diceret, Si mihi contrariũ in poſterũ nõ habetur, indicabo in quo loco Chlodouei cadauer ſit poſitum : iurauit rex nihil ei moleſtum fieri, ſed potius muneribus ampliari. Tunc ille, Veritatem,

inquit, me loqui ô rex ipſa ratio quæ acta eſt comprobabit. Nã quãdo Chlodoueus interfectus eſt, ac ſub ſtillicidio oratorij cuiuſdam ſepultus, metuẽs regina ne aliquãdo inuẽtus cũ honore ſepeliretur, iuſsit eũ in alueũ Matronæ fluminis proijci. Tũc intra capſum quod opere meo ad capiendorũ piſciũ neceſsitatẽ præparauerã, reperi. Sed cũ ignorarẽ quiſnã eſſet, à cęſarie prolixa cognoui Chlodoueũ eſſe: ad prehenſumq́; in humeris ad litus detuli, ibiq́; eum ceſpite ſuperpoſito tumulaui. Ecce ſaluatis artubus quod volueris effice. Quod cũ rex comperiſſet, confingens ſe ad venationẽ procedere, detectoq́; tumulo, reperit corpuſculũ integrum & inlæſum, vna tantum pars capillorum quæ ſubter fuerat iam defluxerat: alia verò cum ipſis crinium flagellis intacta durabat. Cognitumq́; eſt, hunc eſſe quem rex intento animo requirebat. Conuocato igitur epiſcopo ciuitatis cum clero & populo ac cereorum innumerabilium ornatu, ad baſilicam ſancti Vincentij detulit tumulandum, non minus plangẽs nepotes mortuos, quàm cùm vidit filios proprios iam ſepultos. Poſt hæc miſit Pappolum Carnotenæ vrbis epiſcopũ, qui Merouei cadauer requirẽs, iuxta Chlodouei tumulum ſepeliuit.

11 OSTIARIVS verò quidam de alio oſtiario dixit, Domine rex, hic accepto præmio cõſenſit vt tu interficiaris: adprehẽſusq́; oſtiarius de quo dixerat, cæſus ſupplicijsque multis adfectus, nihil de cauſa qua interrogabatur

bàtur aperuit. Loquebantur enim tunc multi hoc inſidijs & inuidia factum, quód oſtiarius ille cui hoc crimen impactum fuerat, plurimũ à rege diligeretur. Anſoualdus autem neſcio qua ſuſpicione tactus, nec Vale dicens, à rege diſceſsit. Rex verò Cabillonnũ regreſſus iuſſit Boantum qui ſibi ſemper fuerat infidelis, gladio percuti. Qui vallatus in domo ſua, ab hominibus regis peremptus interijt, resq́; ſuę fiſci ditionibus ſubiugatæ ſunt.

12 DENIQVE cum rex maxima intẽtione Theodorũ epiſcopũ iterũ perſequi conaretur, & Maſsilia iam in Childeberti regis dominationẽ reuocata fuiſſet, ad diſcutiẽdas cauſas Ratharius illuc quaſi dux à parte regis Childeberti dirigitur. Sed poſtpoſita actione quæ ei à rege iniuncta fuerat, epiſcopũ vallat, fideiuſſores requirit, & ad præſentiam regis Gũthcramni direxit, vt ſcilicet ad ſyodũ quæ Matiſcone futura erat, quaſi ab epiſcopis damnandus adeſſet. Nec defuit vltio diuinã, quæ ſeruos ſuos ab ore canum rabidorũ defenſare cõſueuit. Nã egrediẽte epiſcopo à ciuitate, ſtatim res eccleſię diripit: & alia quidem ſibi uindicat, alia ſub ſigillorũ munitione concludit. Cumq́; hoc feciſſet, protinus famulos eius ſæuiſsimus inuadit morb. exhauſtosq́; febre peremit: filiꝰ eius ab hoc incõmodo defecit, quẽ in ſuburbano Maſsiliæ ipſius cũ graui gemitu ſepeliuit: fuitq́; talis domui eius plaga, vt cum ab vrbe illa eſt digreſſus, vix ad patriá ſuam regredi putaretur. Theodorus verò epiſcopus à

Gunthcramno rege detentus eſt. Sed nihil ei rex nocuit. eſt enim vir egregiæ ſanctitatis, & in oratione aſsiduus, de quo mihi Magnericus Treuerenſis epiſcopus hæc retulit: Ante hos annos cum ad præſentiam Childeberti regis, ita ſub ardua cuſtodia duceretur, vt quandocunque ad vrbem aliquam veniſſet, neque epiſcopum, neque quenquam de ciuibus videre permitteretur, adueniente Treueros nunciatum eſt epiſcopo, hunc iam in naui poſitum clam abduci: ſurrexitq; ſacerdos triſtis, ac velociter proſecutus, reperit eum ad litus, cauſatusq; cum cuſtodibus, cur tanta eſſet impietas, vt non liceret fratri fratrem aſpicere: viſoq; tandem, oſculatus eum indulgens aliquid veſtimẽti, diſceſsit. veniens itaque ad baſilicam ſancti Maximini proſternitur ſepulcro, illud apoſtoli Iacobi retinens, Orate pro inuicem vt ſaluemini: fuſaq; diu oratione cum lachrimis, vt fratrem dignaretur dominus adiuuare, egreſſus eſt foras. Et ecce mulier quam ſpiritus erroris agitabat, clamare ſacerdoti cœpit ac dicere, O ſceleſte & inueterate dierum, qui pro inimico noſtro Theodoro orationẽ fundis ad dominum. Ecce nos quotidie quærimus, qualiter ab his Gallijs extrudatur, qui nos quotidianis incendijs conflat: & tu pro eo rogare non deſinis? Satius enim tibi erat res eccleſiæ tuæ diligenter inquirere, ne pauperibus aliquid deperiret, quàm pro hoc tam intentè depoſcere. Et aiebat, Væ nobis qui eum non poſſumus expugnare.

gnare. Et licet dæmonijs credi non debeat, tamen qualis eſſet ſacerdos de quo hęc dæmon condolens declamabat, adparuit. Sed ad cœpta redeamus.

13 IGITVR legatos ad nepotem ſuum Childebertum rex dirigit, qui morabatur tūc ad caſtrū Confluentis, quod ob hoc nomē accepit, pro eo quòd Moſella Rhenusq; amnes pariter confluentes in eodem loco iungantur. Et quia placitum fuerat, vt Trecas Campaniæ vrbem de vtroque regno coniungerēt; ſacerdotibusque de regno Childeberti congruum non fuit, Felix legatus ſalutatione præmiſſa oſtenſis literis ait, Patruus tuus, ô rex, diligenter interrogāt, quis te ab hac promiſſione retraxit, vt ſacerdotes regni veſtri ad concilium quod ſimul decreueratis, venire differrēt: an forſitan mali homines aliquam inter vos diſcordiæ radicem faciant pullulare. Tunc ego rege tacente reſpondi, Nil mirum, ſi zizania ſeratur inter populos. nam inter hos quo radicem obliget, protinus non poteſt reperire. Nullum enim latet, quòd Childebertus rex alium patrem niſi patruum non habet. Neque ille alium filium niſi hunc habere diſponit, iuxta id quod eum anno præſenti audiuimus loqui. Abſit ergo vt inter eos radix diſcordiæ germinet, cùm ſe pariter & tueri debeant & amare. Tunc vocato ſecretius Felice legato, Childebertus rex rogauit dicēs, Deprecor dominum & patrem meum, vt Theodoro epiſcopo nihil iniuriæ inferat:

quod ſi fecerit, confeſtim inter nos ſcãdalum germinabit, erimusq; diſcordia impediente diſiuncti, qui debemus amorem tuendo eſſe pacifici. Acceptoq; & de alijs cauſis reſponſo, legatus diſceſsit.

14 NOBIS itaq; in antedicto caſtro cũ rege cõmorantibus, dum ad conuiuium principis vſque obſcura nocte retineremur, epulo expleto ſurreximus: venientesq; ad fluuium, offendimus nauem in litore quę nobis fuerat præparata: aſcendentibusq; nobis inruit turba hominum diuerſorum, impletaq; eſt nauis tam hominibus quàm aquis, ſed virtus domini adfuit, non ſine grandi miraculo, vt cùm vſq; labium impleta fuiſſet, mergi non poſſet: habebamus enim nobiſcum beati Martini reliquias cum aliorum ſanctorum, quorũ virtute nos credimus fuiſſe ſaluatos. At verò naue ad litus vnde egreſsi fuimus redeũte, euacuata ab hominibus & à lymphis, repulſis extraneis ſine impedimento tranſiuimus. in craſtino autem Vale regi dicentes, abſceſsimus.

15 PROFECTI igitur in itinere, ad Epoſiũ caſtrũ acceſsimus, ibiq; à Vulfilaico diacono nacti, & ad monaſteriũ eius deducti, benigniſsimè ſuſcepti ſumus. Eſt enim hoc monaſterium quaſi milibus octo ab antedicto caſtro, in mõtis cacumine locatũ: in quo monte magnam baſilicã ædificauit, quam B. Martini vel reliquorum ſanctorũ reliquijs inluſtrauit. Commorãtes autẽ ibi, petere ab eo cœpimus, vt nobis aliqua de cõuerſionis ſuæ bono narraret

raret, vel qualiter ad clericatus officium adue niſſet, quia erat genere Longobardus. Sed ne quibat exponere, vanam tota intentione cupiens gloriam euitare. Quem ego terribilibus ſacramẽtis coniurans, pollicitus primo vt nulli quæ referebat expenderẽ, rogare cœpi, vt nihil mihi de his quæ interrogabam occuleret. Cumq́; diutiſsimè reluctatus fuiſſet, victus tãdem tam precibus quàm obſecrationibus meis, hæc effatus eſt, Dũ eſſem, inquit, puer paruulus, audito beati Martini nomine, neſciens adhuc vtrũ martyr an cõfeſſor eſſet, vel quid boni in mundo geſsiſſet, vel quæ regio beatos artus tumulo meruiſſet accipere, iam in eius honorem vigilias celebrabã, ac ſi aliquid inter manus numiſmatis aduениſſet, eleemoſynas faciebã: iamq́; in maiori ætate proficien s, literas diſcere ſtudui. Ex quibus prius ſcribere potui, quàm ordinem ſcriptarũ literarũ ſcirem. Deinde Aredio abbati cõiunctus, ab eoq́; edoctus, beati Martini baſilicam adij. Reuerſensq́; cum eo, ille parumper pulueris beati ſepulchri pro benedictione ſuſtulit. Quem in capſula poſitũ, ad collum meum dependit, deuectiq́; ad monaſterium eius Lemouicino in termino accepta capſula, vt eam in oratorio ſuo locaret, in tantũ puluis adcreuit, vt nõ ſolum totã capſam repleret, verumetiam foris inter iuncturas vbi aditum reperire potuit ſcateret. Ex hoc mihi miraculi lumine animus magis accẽdit totã ſpem meam in eius virtute defigere; deinde territorium

Treuericæ vrbis expetij, & in quo nunc eſtis monte, habitaculum quod cernitis, proprio labore conſtruxi: reperi tamen hîc Dianæ ſimulacrũ, quod populus hic incredulus quaſi deum adorabat. Columnam etiam ſtatui, in qua cum grandi cruciatu ſine vllo pedum ſtabam tegmine. Itaque cùm hiemis tempus ſoli tę aduenisset, ita rigore glaciali vrebar, vt vngues pedum meorum ſæpius vis rigoris excuteret, & in barbis meis aqua gelu conexa candelarum more dependeret. Magnam enim hiemem regio illa perſæpe dicitur ſuſtinere. Sed cùm nos ſollicitè interrogaremus, Quis ei cibus aut potus eſſet, vel qualiter ſimulacra montis illius ſubuertiſſet, ait, Potus cibusq; meus erat, parum panis & oleris, ac modicum aquæ. Verùm vbi ad me multitudo vicinarũ villarum confluere cœpit, prædicabam iugiter, nihil eſſe Dianam, nihil ſimulacra, nihilq; quæ eis videbatur exerceri cultura: indigna etiam eſſe ipſa quæ inter pocula luxuriasq; profluas cantica proferebant: ſed potius deo omnipotenti qui cœlum fecit ac terram, dignum ſit ſacrificium laudis impendere. Orabam etiam ſæpius, vt ſimulacro dominus diruto dignaretur populum ab hoc errore diſcutere. Flexit domini miſericordia mentem ruſticam, vt inclinaret aurem ſuam in verba oris mei, vt ſcilicet relictis idolis dominum ſequeretur. Tunc conuocatis quibuſdam ex eis, ſimulacrum hoc immenſum quod elidere propria virtute non poteram, cum eorum adiuto-

ſatorio poſſem eruere: iam enim reliqua ſigillorum quæ faciliora fuerant, ipſe cõfregeram. Conuenientibus autem multis ad hanc Dianæ ſtatuam, miſsis funibus trahere cœperũt: ſed nihil labor eorum proficere poterat. Tũc ego ad baſilicam propero, proſtratusq; ſolo, diuinam miſericordiam cum lachrimis flagitabam, vt quia id humana induſtria euertere non valebat, virtus illud diuina deſtrueret. Egreſſusq; poſt orationẽ, ad operarios veni, adprehẽſumq; funẽ vt primo ictu trahere cœpimus, protinus ſimulacrũ ruit in terram, con fractumq; cum malleis ferreis in puluerem redegi. ipſa quoque hora, cùm ad cibum capiendum veniſſem, ita omne corpus meum à vertice vſque ad plantam pedis puſulis malis repletum eſt, vt locus quem vnus digitus tegeret, vacuus inueniri non poſſet: ingreſſusque baſilicam, ſolus denudaui me coram ſancto altario. Habebam enim ibi ampullam cum oleo plenã quam de ſancti Martini baſilica detuleram: ex qua proprijs manibus omnes artus perunxi, moxq; ſopori locatus ſum: expergefactus verò circa medium noctis, cùm ad curſum reddendum ſurgerem, ita corpus totum incolume reperi, ac ſi nullum ſuper me vlcus apparuiſſet. Quæ vulnera non aliter niſi per inuidiam inimici emiſſa cognoui; & quia ſem per ipſe inuidus, deum quærentibus nocere conatur, aduenientibus epiſcopis qui me magis ad hoc cohortari debuerant, vt cœptum opus ſagaciter explicare deberem, dixerunt

mihi, Non eſt æqua hæc via quã ſequeris, nec tu ignobilis Simeoni Antiocheno, qui columnæ inſedit, poteris comparari. Sed nec cruciatum hunc te ſuſtinere patitur loci poſitio. deſcende potius & cum fratribus quos adgregaſti, tecum inhabita. Ad quorum verba, quia ſacerdotes non obaudire, adſcribitur crimini, deſcendebam fateor, & ambulabam cum eiſdem, ac cibum pariter capiebam. Quadã verò die prouocans me epiſcopus, longius ad villã emiſit operarios cum ſcutis & malleis ac ſecuribus, & eliſerunt columnam in qua ſtare ſolitus eram: in craſtino autem veniens, inueni omnia diſsipata, fleuiq; vehementer: ſed erigere nequiui quæ deſtruxerant, ne dicerer contrarius iuſsionibus ſacerdotum: & ex hoc ſicut nunc habito cum fratribus, habitare contentus ſum.

16 CVI cùm de virtutibus beati Martini quas in eo loco operatus eſt, aliqua vt declararet expoſcerẽ, hæc retulit: Franci cuiuſdam & nobiliſsimi in gẽte ſua viri filius mutus ſurdusq; erat: adductusq; à parẽtibus ad hanc baſilicã, iuſsi eum cum diacono meo & alio miniſtro, intra ipſum templum ſanctũ in lectulo requieſcere, & per diem quidẽ orationi vacabat: nocte autẽ in ipſa, vt diximus, æde dormiebat, quandoq; miſerante deo apparuit mihi in viſione beatus Martinus, dicẽs, Eijce agnum de baſilica, quia iam ſanus factus eſt. Mane autem facto, cogitante me quòd eſſet hoc ſomnium, venit ad me puer, & emittens

vocem,

vocem, gratias agere deo cœpit, conuerſusq; ad me ait, Gratias ago deo omnipotenti, qui mihi & eloquium reddidit, & auditum. Ex hoc ſanus redditus, ad domum rediit. Alius verò qui plerunque in furtis diuerſisq; ſceleribus commixtus, peierare conſueuerat, cùm aliquádo à quibuſdam pro furto argueretur, ait, Ibo ad baſilicam beati Martini, & ſacramentis me exuens, innocens reddar. Quo ingrediente elapſa ſecuri de manu eius ad oſtium ruit, graui cordis dolore perculſus: cōfeſſusq; eſt miſer verbis proprijs quæ venerat excuſare periurijs. Alius ſimili modo cùm de incendijs domus vicini ſui argueretur, ait, Vadam ad templum ſancti Martini, & fide data inſons rediturus ero ab hoc crimine: manifeſtum erat enim hunc domum illam incendio concremaſſe. abiens autem ad ſacramenta danda, cōuerſus ad eum, dixi ei, Quantum vicinorum tuorum dictat adſertio, nō eris innocens ab hoc ſcelere: ſed tamen deus vbiq; eſt, & virtus eius ipſa eſt forinſecus. Tamen ſi ita te vana fiducia cepit, quòd deus vel ſancti eius in periurijs non vlciſcantur, ecce tēplum ſanctum, econtra iura vt libet: nam calcare limen ſacrum non permitteris. At ille eleuatis manibus ait, Per omnipotentem deum & virtutem beati Martini antiſtitis eius, quia hoc incendium nō admiſi: datis itaq; ſacramētis, dum recederet, viſum eſt ei quaſi ab igne circūdari. Et ſtatim ruens in terrá, clamare cœpit ſe à beato antiſtite vehementer exuri: aiebat

enim miſer, Teſtor deũ, quia ego vidi ignem de cœlo cadere, qui me circundans validis vaporibus conflat. Et dum hęc diceret, ſpiritum exhalauit. Multis hæc cauſa documentũ fuit, ne in hoc loco auderent vlterius peierare. Plurima quidem de his virtutibus hic diaconus retulit, quæ ſequi longum putaui.

17 DVM autem in loco illo commoraremur, vidimus per duas noctes ſigna in cœlo, id eſt radios à parte aquilonis tam clarè ſplendidos, vt prius ſic adparuiſſe non fuerint viſi: & ab vtraque quidem parte, id eſt ab euro, & zephyro, nubes ſanguineæ: tertia verò nocte quaſi hora ſecunda, adparuerunt hi radij. Et ecce dũ hos miraremur adtoniti, ſurrexerunt à quatuor plagis mundi alij horum ſimiles, vidimusq́; totum cœlum ab his operiri: & erat nubes in medio cœli ſplendida, ad quam ſe hi radij colligebant in modum tentorij, quod ab imo ex amplioribus incœptum faſcis anguſtatis in altum, in vnum cuculli caput ſæpe colligitur. Erantq́; in medio radiorum & aliæ nubes ceu coruſcum valide fulgurantes. Quod ſignum magnum nobis ingeſsit metum. Operiebamur enim ſuper nos aliquam plagam de cœlo tranſmitti.

18 CHILDEBERTVS verò rex cõpellentibus miſsis imperialibus, qui aurum quod anno ſuperiore datum fuerat, requirebat, exercitum in Italiam dirigit. Sonus enim erat ſororem ſuam Ingundem iam Conſtantinopolin fuiſſe tranſlatam. Sed cùm duces

inter

inter ſe altercarentur, regreſsi ſunt ſine vllius lucri conquiſitione. nam Vuintrio dux à pagenſibus ſuis depulſus, ducatu caruit; finiſſetq; vitam, niſi fuga auxilium præbuiſſet, ſed poſtea pacato populo, ducatum recepit. Itaq; Nicetius per emiſsionem Eulalij à comitatu Aruerno ſubmotus, ducatum à rege expetijt, datis pro eo immenſis muneribus. Et ſic in vrbe Aruerna Ruthena atque Vcetica dux ordinatus eſt, vir valde ætate iuuenis, ſed acutus in ſenſu: fecitq; pacem in regione Aruerna, & in reliquis ordinationis ſuæ locis. Childericus verò Saxo in offenſam regis Gunthcrāni incidens, pro cauſa ob quam ſuperius diximus alios confugiſſe, beati Martini baſilicam expetijt, vxorem in regno regis antedicti relinquens. Cui obteſtatus fuerat rex, ne virum videre præſumeret, niſi prius ille regali gratiæ reconciliaretur: ad quem cùm pro eo ſæpius legationem miſiſſemus, tandem obtinuimus, vt vxorem reciperet, & citra Ligerim fluuium commoraretur. non tamen ad regem Childebertum tranſire præſumeret. Sed ille accepta libertate recipiendæ vxoris, clam ad eum tranſijt. Adeptaq; ordinatione ducatus in ciuitatibus vltra Garonnam quæ in poteſtate ſupradicti regis habebantur, acceſsit. Gunthcramnus verò rex volens regnum nepotis ſui Chlotharij, filij ſcilicet Chilperici, regere, Theodulphum Andegauis comitem eſſe decreuit: introductuſq; in vrbem à ciuibus & præſertim à Domigiſilo, cū humilitate repul-

ſus eſt. Recurrenſq; ad regem, iterum præceptum accipiẽs à Sigulfo duce intromiſſus, comitatum vrbis illius rexit: Gundobaldus autem comitatũ Meldenſem ſuper Guerpinum ingreſſusq; vrbem, cauſarum actionem agere cœpit. Exinde dum pagũ vrbis in hoc officio circumiret, in quadam villa ab Guerpino interficitur. Cuius parentes congregati, ſuper hunc inruũt, incluſumq; in penſilem domum interimunt; ſicq; vterque à comitatu morte imminente diſceſsit.

19 CVM autem ſæpius Dagulfus abbas pro ſceleribus ſuis argueretur, quia furta & homicidia plerunque faciebat, ſed & in adulterijs nimium diſſolutus erat. quodam tempore cùm vxorem vicini ſui concupiſcens, miſceretur cum ea, requirens occaſiones diuerſas, qualiter virum adulteræ intra monaſterij huius ſepta deberet obprimere, ad extremum conteſtatus eſt ei dicens, quòd ſi ad vxorẽ ſuá accederet, puniretur. Illo quoq; diſcedẽte ab hoſpitiolo ſuo, hic Dagulfus nocte cũ vno clerico veniens, domum meretricis ingreditur. Poſtquã autem diutiſsimè bibentes inebriati ſunt, in vno ſtrato locãtur. Quibus dormiẽtibus aduenies vir ille accẽſo ſtramine, eleuata bipenne vtrunq; peremit. Ideoq; documentũ ſit hæc cauſa clericis, ne cõtra canonũ ſtatuta extranearũ mulierũ cõſortio potiantur, cùm hæc & ipſa lex canonica & omnes ſcripturæ ſanctæ prohibeant: præter has fœminas de quibus crimen non poteſt æſtimari.

20 INTERIM dies placiti aduenit,& epiſcopi ex iuſſu regis Gunthcrâni apud Mateſcenſem vrbẽ collecti ſunt. Fauſtinianus autem qui ex iuſſu Gundobaldi, Aquenſis vrbis epiſcopus ordinatus fuerat,ea conditione remouetur,vt eum Berthcrânus Oreſteſq; ſiue Palladius qui eum benedixerant, vicibus paſcerent,cẽtenoſq; ei aureos annis ſingulis miniſtrarẽt. Nicetius tamẽ ex laico qui prius ab Chilperico rege præceptum elicuerat, in ipſa vrbe epiſcopatũ adeptus eſt. Vrſicinus Cadurcẽſis epiſcopus excõmunicatur, pro eo quòd Gundobaldũ excepiſſe publicè eſt confeſſus: accepto huiuſmodi placito, vt pœnitentiam tribus annis agens,neq; capillum, neq; barbã tõderet,vino & carnibus abſtineret, miſſas celebrare,clericos ordinare,eccleſiaſq; & chriſma benedicere, eulogias dare penitus non auderet: vtilitas tamen eccleſię per eius ordinationem, ſicut ſolita erat omnino exerceretur. extitit enim in hac ſynodo quidam ex epiſcopis,qui dicebat mulierẽ, hominẽ nõ poſſe vocitari. Sed tamẽ ab epiſcopis ratione accepta quieuit: eo quòd ſacer veteris taſtamẽti liber edoceat,quòd in principio deo hominẽ creãte ait, Maſculum & fœminã creauit eos: vocauitq; nomen eorum, Adam,quod eſt homo terrenus: ſic vtique vocans mulierem,ceu virum: vtrunque enim hominem dixit. Sed & dominus Ieſus Chriſtus ob hoc vocitatur filius hominis,quòd ſit filius virginis,id eſt mulieris. Ad quam cùm aquas in vina transferre

pararet, ait, Quid mihi & tibi eſt mulier? & reliqua. Multiſq; & alijs teſtimonijs hæc cauſa conuicta quieuit. Prætextatus verò Rothomagenſis epiſcopus, orationes quas in exilio poſitus ſcalpſit, corã epiſcopis recitauit. Quæ quibuſdam quidem placuerant, à quibuſdam verò, quia artem ſecutus minimè fuerat, reprehendebantur. Stilus tamen per loca eccleſiaſticus & rationabilis erat. Cædes autem magna tunc inter famulos Priſci epiſcopi & Leudegiſili ducis fuit. Priſcus tamen epiſcopus ad coemendam pacem multum pecuniæ obtulit. His etiam diebus Guntheramnus rex grauiter ægrotauit, ita vt putaretur à quibuſdam non poſſe prorſus euadere: quod credo prouidẽtia dei fuiſſet. Cogitabat enim multos epiſcoporum exilio detrudere. Theodorus itaque epiſcopus, ad vrbem ſuam regreſſus, fauẽte omni populo cum laude ſuſceptus eſt.

21 ITAQVE cùm hæc ſynodus ageretur, Childebertus rex apud Belſonancum villam, quæ in medio Ardoennẽſis ſiluæ ſita eſt, cum ſuis coniungitur. Ibiq; Brunichildis regina pro Ingũde filia quæ adhuc in Africa tenebatur, omnib. prioribus queſta eſt: ſed parum conſolationis emeruit. Tunc cõtra Boſonem Guntheramnum cauſa exoritur. Ante paucos autẽ dies mortua propinqua vxoris eius ſine filijs, in baſilica vrbis Metenſis ſepulta eſt cum grandibus ornamentis & multo auro. Factum eſt autem, vt poſt dies paucos adeſſet feſtiuitas

feſtiuitas beati Remigij, quæ in initio menſis octobris celebratur. deſcẽdentibus autẽ multis è ciuitate cum epiſcopo, & præſertim ſenioribus vrbis cum duce, venerunt pueri Boſonis Gunthcramni ad Baſilicam, in qua mulier erat ſepulta. Ingreſsi, concluſis ſuper eos oſtijs, detexerunt ſepulchrũ, tollentes, & auferentes omnia ornamenta corporis defuncti quę reperire potuerunt. Sentientes autem hæc monachi baſilicæ illius, venerunt ad oſtium, ſed ingredi non ſunt permiſsi. Quod vi dẽtes, nunciauerũt hæc epiſcopo ſuo ac duci. Interea pueri acceptis rebus aſcenſiſq; equis, fugere cœperunt: ſed timentes ne adprehenſi in via diuerſis ſubigerentur pœnis, regreſsi ſunt ad baſilicam. Poſuerũtq; quidem res ſuper altarium, ſed foras egredi non ſunt auſi, clamantes atque dicentes, Quia à Gunthcramno Boſone tranſmiſsi ſumus. Sed cùm ad placitum in villam quam diximus, Childebertus cum proceribus ſuis conueniſſet, & Gunthcramnus de his interpellatus, nullum reſponſum dediſſet, clam aufugit: ablatæq; ſunt ei deinceps omnes res quæ in Aruerno de fiſci munere promeruerat. Sed & diuerſorum res quas male peruaſerat, cum confuſione reliquit.

22 LABAN Heloſenſis epiſcopus, hoc anno obijt. Cui Deſiderius ex laico ſucceſsit. Cum iureiurando enim rex pollicitus fuerat, ſe nunquã ex laicis epiſcopum ordinaturum. Sed quid pectora humana non cogat auri ſa-

cra fames? Berthcramnus verò regreſſus ex ſynodo, à febre corripitur. Arceſsitoq; Vualdone diacono, qui & ipſe in baptiſmo Berthcramnus vocitatus eſt, ſummam ei ſacerdotij deputat: omnesq; conditiones tam teſtamẽti quàm benemeritorum ſuorũ ipſi committit. Quo diſcedente, hic ſpiritum exhalauit. Regreſſus diaconus cum muneribus & conſenſu ciuium ad regem properat, ſed nihil obtinuit. Tunc rex data præceptione, iuſsit Gundegiſilum Sanctonicum comitem cognomẽto Dodonem, epiſcopum ordinari: geſtumq; eſt ita. Et quia multi clericorum Sanctonicorum ante ſynodum conſentientes Berthcramno epiſcopo, in Palladium ſacerdotem ſuum aliqua aduerſa conſcripſerant, quæ ei humilitatem ingererent, poſt eius obitum adprehenſi à ſacerdote, grauiter cæſi, atque expoliati ſunt. Hoc tempore & Vuandelinus nutritor Childeberti regis, obijt: ſed in locum eius nullus eſt ſubrogatus, eo quòd regina mater curam velit propriam habere de filio. Quæcunque de fiſco meruit, fiſci iuribus ſunt relata. Obijt his diebus Bodegiſilus dux plenus dierũ, ſed nihil de facultate eius filijs minutum eſt. In locum Fauſti Auſcenſis epiſcopi, Fabius epiſcopus eſt ſubrogatus. Poſt obitum ſancti Saluij hoc anno, Deſideratus Albigenſibus epiſcopus datus eſt.

23 MAGNÆ hoc anno pluuiæ fuerũt, amnesq; intantum conualuerunt, vt plerunque naufragia euenirẽt. Ipſiq; litora excedentes,

tes, propinquas ſegetes ac prata operientes, grauiter eliſerunt: fuerũtq; vernales æſtiuiq; mẽſes tam inrigui, vt hiems magis putaretur eſſe quàm æſtas.

24 DVÆ hoc anno inſulæ in mari diuinitus incendio concrematæ ſunt: quæ per dies ſeptem cum hominibus pecoribusq; cõſumptæ ſubuertebantur. Nam qui in mare confugerant, & ſe in profundum præcipitarant, aqua conſumebantur, grauioriq; ſupplicio qui non confeſtim emittebant ſpiritum, vrebantur. Redactisq; omnibus in fauillam, cuncta mare operuit. Ferebant etiam multi, ſigna quæ ſuperius nos vidiſſe octauo menſe narrauimus, quaſi arderet cœlum, ex huius incendij ſplendore fuiſſe.

25 IN alia verò inſula quæ eſt proxima ciuitati Veneticæ, erat ſtagnum validum, piſcibusq; refertum, quod in vnius vlnæ altitudinem cõuerſum eſt in cruorem: ita per dies multos congregata canum atque auium inæſtimabilis multitudo, ſanguinẽ hunc lambẽs, ſatiata redibat in veſperum.

26 TVRONICIS verò atque Pictauis Ennodius dux datus eſt. Berulfus autem qui his ciuitatibus ante præfuerat, pro theſauris Sygiberti regis quos clam abſtulerat, cum Aruegiſilo ſocio ſuſpectus habebatur. Qui cum hunc ducatum in ſupradictis vrbibus expeteret, à Rochingo duce facto inſtrumento cum ſatellite alligatur. Nec mora, miſſi ad domos eorum pueri expilant omnia,

multa ibi de proprio, nonnulla de antedictis theſauris ſunt reperta: quæ omnia ad Childebertum regem delata ſunt. Cumq; in hoc res ageretur, vt gladius ceruicem decideret, interuentu epiſcoporum obtenta vita laxati ſunt, nihil tamen de his quæ eis ablata fuerát, recipientes.

27 DESIDERIVS verò dux cum aliquib. epiſcopis, & Aredio abbate, & Anteſtio ad regē Gunthcramnū properauit. Sed cum eum rex ægrè vellet accipere, victus precibus ſacerdotum in gratiam ſuam recepit. Tunc ibi Eulalius adfuit quaſi pro cōiuge quæ eū ſpreuerat, & ad Deſideriū tranſierat cauſaturus: ſed in ridiculum & humilitatem redactus, ſiluit. Deſiderius verò remuneratus à rege, cū gratia eſt reuerſus.

28 IGITVR vt ſuperius diximus, Ingundis à viro cum imperatoris exercitu derelicta, dum ad ipſum principē cū filio paruulo duceretur, in Africa defuncta eſt & ſepulta. Leuuichildus verò Herminichildum filium ſuum quem ante dicta mulier habuit, morti tradidit. Quibus de cauſis commotus Gunthcramnus rex, exercitum in Hiſpanias deſtinat, ſcilicet, vt prius Septimaniam quæ adhuc intra Galliarum terminum habetur, eius dominationi ſubderent: & ſic inantea proficiſceretur. Dum autem hic exercitus moueretur, indiculum à neſcio quibuſdam hominibus ruſticis eſt repertum. Quod & Gunthcramno regi legendum miſerunt hoc modo,

quaſi

quaſi Leuuichildus ad Fredegundem ſcriberet, vt quocunque ingenio exercitum illuc prohiberet ire dicens, Inimicos noſtros, id eſt Childebertum & matrem eius, velociter interimite, & cum rege Gunthcramno pacem inite, quam præmijs multis coemite. Et ſi vobis minus eſt fortaſsis pecuniæ, nos clam mittimus: tantum, vt quod petimus impleatis. Cum autem de inimicis noſtris vlti fuerimus, tunc Amelio epiſcopo, ac Leubæ matronæ bona tribuite. per quos miſsis noſtris ad vos accedendi aditus reſeratur. Leuba enim eſt ſocrus Bladaſtis ducis.

29 ET licet hæc ad Gunthcramnum regem perlata, & nepoti eius Childeberto in notitiá data fuiſſent, tamen Fredegundis duos cultros ferreos fieri præcepit: quos etiám caraxari profundius, & veneno infici iuſſerat, ſcilicet ſi mortalis adſultus vitales non diſſolueret fibras, vel ipſá veneni infectio vitam poſſet velocius extorquere. Quos cultros duobus clericis cum his mandatis tradidit, dicens, Accipite hos gladios, & quantocyus pergite ad Childebertum regem adſimulantes vos eſſe mendicos: cumq; pedibus eius fueritis ſtrati, quaſi ſtipem poſtulantes, latera eius vtraque perfodite, vt tandem Brunichildis, quæ ab illo adrogantiam ſumit, eo cadente corruat, mihiq; ſubdatur. Quòd ſi tanta eſt cuſtodia circa puerum, vt accedere nequeatis; vel ipſam interimite inimicam. Merces quoque operis veſtri hæc erit, vt ſi mortui in

hoc opere fueritis, parentibus veſtris bona tribuam, ipſosq; muneribus ditans, primos in regno meo conſtituam: interim vos timorem omnem omittite, nec ſit trepidatio mortis in pectore. Noueritis enim, quòd cunctos homines hæc cauſa continet. Armate virilitate animos, & conſiderate ſæpius fortes viros in bello conruere: vnde nunc parentes eorum nobiles effecti, opibus immenſis cunctis ſupereminent, cunctosq; præcellunt. Cumq; hæc mulier loqueretur, clerici tremere cœperunt, difficile putantes hæc iuſſa poſſe complere. At illa dubios cernens, medificatos potione direxit, quò ire præcepit: ſtatimq; robur animorum adcreuit: promiſeruntq; ſe omnia quæ præceperat impleturos. Nihilominus vaſculum hac potione repletum, ipſos leuare iubet, dicens, In die illa cum hæc quæ præcipio facitis, mane priuſquam opus incipiatur, hinc potum ſumite. Erit vobis magna conſtantia ad hæc peragenda. His ita inſtructis dimiſit eos: qui pergētes & ad vrbem Sueſsionas accedētes, à Rauchindo duce capti, diſcuſsisq; omnia referunt, & ſic in carcerē religati ſunt. Poſt dies verò paucos Fredegundis, certa iam quòd fuiſſent implēta quæ fuerant imperata, miſit puerum inquirere, quid aut rumor populi ferret, aut ſi aliquem inueniret indicantem, qui diceret, Childebertum iam interemptū fuiſſe. Egreſſus igitur puer ab ea, Sueſsionas vrbem venit. audiens denique hos in carcerem retineri, ad

oſtium

oſtium adpropinquat. Sed cùm loqui ſatellitibus cœpiſſet, & ipſe captus, cuſtodię mancipatur. Tunc omnes ſimul ad Childebertum regem directi ſunt: diſcuſsiq; veritatem aperiunt, indicātes ſe à Fredegunde miſſos ad eū interimendum, dicentes: Iuſſa reginæ ſuſcepimus, vt nos egenos adſimularemus, cumq; pedibus tuis prouoluti aliquid ſtipendij quęreremus, ab his te gladijs transfodere voluimus. Quòd ſi adſultu ſegniore gladius defixus eſſet, ipſum venenum quo ferrum erat infectum animam velociter penetraret. Hęc his dicentibus, diuerſis ſupplicijs adfecti, truncatis manibus auribusq; & naribus, varijs ſunt mortibus interempti.

30 IGITVR Gunthcramnus rex commoueri exercitū in Hiſpanias pręcepit, dicēs, Prius Septimaniam prouinciā ditioni noſtræ ſubdite: quę Gallijs eſt propinqua. Indignum eſt, vt horrendorum Gothorum terminus vſque in Gallias ſit extenſus. Tunc commoto omni exercitu regni ſui, illuc dirigit. Gentes verò quæ vltra Ararim Rhodanumq; & Sequanam commanebant, cum Burgundionibus iunctę, Ararica Rhodaniticaq; litora, tam de fructibus, quàm de pecoribus valde depopulati ſunt. Multa homicidia, incendia, prædasq; in regione propria faciētes, ſed & eccleſias denudantes, clericos ipſos cum ſacerdotibus ac reliquo populo ad ipſas ſacratas deo aras interimentes, vſq; ad vrbem Nemauſum proceſſerunt. Similiter & Biturici, Sanctoni-

ci cum Petragoricis, Engoliſmenſibus, & reliquarum vrbium populo, qui tunc ad ante dicti regis imperium pertinebát, vſque ad Carcaſonam vrbẽ deuecti, ſimilia mala geſſerunt. Sed cum ad vrbem acceſsiſſent, referatis ſponte ab habitatoribus portis, nullo reſiſtente ingreſsi, neſcio quo cum Carcaſonenſibus ſcandalo commoti, vrbem egreſsi ſunt. Tunc Terentiolus comes quondam vrbis Lemouicinæ, lapide de muro proiecto percuſſus, occubuit. Cuius caput truncatum eſt ad vindictam aduerſariorum, & vrbi delatum eſt. Ex hoc omnis populus timore perterritus, ad propria regredi deſtinans, vniuerſa reliquit, quæ vel per viam cœperat, vel quæ ſecum adduxerat. Sed & Gothi per occultas inſidias multis de his ſpoliatis interemerunt: exinde in Tholoſanorum manus incidentes, quibus dum pergerent, multa intulerãt mala, ſpoliati ac cæſi vix propria contingere potuerunt. Hi verò qui Nemauſum adgreſsi fuerant, deuaſtantes vniuerſa regionis, ſuccenſis domibus, incenſis ſegetibus, diſciſsis oliuetis, vinetisq; ſuccisis, nihil incluſis nocere potentes ad alias vrbes progreſsi ſunt. Erant enim valde munitæ & de cibis ac reliquis neceſſarijs ad plenè refertæ, & horum vrbana depopulantes, vrbes minus inrumpere valuerunt. Tunc & Nicetius dux cum Aruernis in hac expeditione commotus, cum reliquis vrbes adſedit. Sed cum minus valeret, ad caſtrũ quoddam peruenit: dataq; fide, ſponte incluſi reſerantes

tes portas, eos creduli tanquam pacificos ſuſceperunt. Illi verò ingreſsi, poſtpoſito ſacramento præſidia cuncta diripiunt, animas in captiuitatem ſubdentes. Tunc accepto conſilio vnuſquiſq; ad propria eſt regreſſus. Tantaq; per viam ſcelera, homicidia, prædas, direptiones per regionem propriam geſſerunt, vt ea vſquequaque memorari perlongum ſit. Veruntamen quia ſegetes prouinciæ igni ab hiſdem ſuccenſas dicimus, fame atque inedia pereuntes, per viã relinquebantur exanimes, nonnulli in fluminibus demerſi, plerique in ſeditionibus interempti ſunt. Ferebant enim amplius quàm quinque milia in his ſtragibus fuiſſe peremptos. Sed non eos qui remanſerãt, coercebat aliorũ interitus. Tũc & Aruernæ regionis eccleſiæ quæ viæ publicę propinquæ erant, à miniſterijs denudatæ ſunt. Nec fuit terminus male faciẽdi, niſi cũ ad propria ſinguli peruenerunt. Quibus reuerſis, magna Gunthcrãnum regem amaritudo cordis obſedit. Duces verò ſupradicti exercitus ad baſilicam ſancti Symphoriani martyris expetierunt. Veniente itaque rege ad eius ſolennitatem, repręſentati ſunt ſub conditione audientiæ in poſtmodũ futuræ. Poſtea verò quatuor conuocatis epiſcopis, necnon & maioribus natu laicorum, duces diſcutere cœpit dicens, Qualiter nos hoc tẽpore victoriam obtinere poſſumus, qui ea quæ patres noſtri conſecuti ſunt, nõ cuſtodimus: illi verò eccleſias ędificãtes, in deum ſpem omnem ponẽtes, martyres

honorantes, ſacerdotes venerantes, victorias obtinuerunt, genteſque aduerſas diuino opitulante adiutorio, in enſe & parma ſæpius ſubdiderunt. Nos verò non ſolum deum non metuimus, verumetiam ſacra eius vaſtamus, miniſtros interficimus, ipſa quoque ſanctorum pignera in ridiculo diſcerpimus, ac vaſtamus. Non enim poteſt obtineri victoria, vbi talia perpetrantur. Ideo manus noſtræ ſunt inualidæ, enſis tepeſcit, nec clypeus nos vt erat ſolitus defendit ac protegit. Ergo ſi hoc meæ culpæ adſcribitur, iam id deus capiti meo reſtituat. Certè ſi vos regalia iuſſa contemnitis, & ea quæ præcipio implere differtis, iam debet ſecuris capiti veſtro ſubmergi. Erit enim documentum omni exercitui, cum vnus de prioribus fuerit interfectus: verũtamen iam experiri debemus quid agi oporteat. Si quis iuſtitiam ſequi deſtinat, iam ſequatur. Si quis contemnit, iam vltio publica ceruici eius immineat. Satius eſt enim vt pauci contumaces pereant, quàm ira dei ſuper omnem regionem dependat innoxiam. Hæc rege dicente, reſponderunt duces, Bonitatis tuæ magnanimitas rex optime, enarrari facile non poteſt: qui timor tibi in deum ſit, qui amor in eccleſias, quæ reuerentia in ſacerdotes, quæ pietas in pauperes, quæ ue diſpenſatio in egenos: ſed quia omnia quæ gloria veſtra profert, recta veraque eſſe cenſentur, quid faciemus quòd populus omnis

nis in vitium eſt dilapſus? Omnemque hominem agere quæ ſunt iniqua delectat, nullus regem metuit, nullus ducem, nullus comitem reueretur: & ſi fortaſsis alicui iſta diſplicent, & ea pro longeuitate vitæ veſtræ emendare conatur, ſtatim ſeditio in populo, ſtatim tumultus exoritur, & in tantum vnuſquiſqne contra ſeniorem ſæua intentione graſſatur, vt vix ſe credat euadere, ſi tandem ſilere nequiuerit. Ad hæc rex ait, Si quis ſequitur iuſtitiam, viuat: ſi quis legem mandatumque noſtrum reſpuit, iam pereat, ne nos diutius hoc blaſphemium proſequatur. Hæc eo dicente, aduenit nuncius dicens, Richaredus filius Leuuieldi de Hiſpanijs egreſſus, Caput arietis caſtra obtinuit, & ex pago Tholoſano maximam partem depopulatus eſt, hominesque captiuos abduxit: Vgernum Arelatenſe caſtrum inrupit, resque cunctas cum hominibus abſtulit, & ſic ſe intra muros Nemauſenſis vrbis incluſit. Hæc audiens rex, Leudegiſilum in locum Calumnioſi cognomento Ægilanis, ducem deligens, omnem ei prouinciam Arelatenſem commiſit, cuſtodesque per terminos ſuper quatuor virorum milia conlocauit. Sed & Nicetius Aruernorum dux ſimiliter cum cuſtodibus perrexit, & fines regionis ambiuit.

31 DVM hæc agerentur, & Fredegundis apud Rothomagenſem vrbem cõmoraretur, verba amaritudinis cum Prætextato põtifice

habuit, dicẽs, Venturum eſſe tempus quandq; exilia in quibus detentus fuerat, reuiſeret. Et ille, Ego ſemper & in exilio, & extra exilium epiſcopus fui, ſum, & ero. nam tu non ſemper regali potentia prefrueris. Nós ab exilio prouehimur tribuente deo in regnum: tu verò ab hoc regno demergeris in abyſſum. Rectius enim erat tibi, vt relicta ſtultitia atque malitia, iam te ad meliora conuerteres, & ab hac iactantia, qua ſemper ferues, abſtrahereris, vt & tu vitam adipiſceceris æternam, & paruulum quem genuiſti, adducere ad legitimam poſſes ætatem. Hæc effatus, cum verba illius mulier grauiter acciperet, ſe à conſpectu eius felle feruens abſtraxit. Adueniente autem dominicæ Reſurrectionis die, cum ſacerdos ad implenda eccleſiaſtica officia, ad eccleſiá maturius properaſſet, antiphonas iuxta conſuetudinem incipere per ordinem cœpit. Cumq; inter pſallendum formulæ decumberet, crudelis adfuit homicida, qui epiſcopum ſuper formulam quieſcentem, extracto baltei cultro, ſub aſcella percutit. Ille verò vocem emittens, vt clerici qui aderant adiuuarẽt, nullius auxilio de tantis adſtantibus eſt adiutus. At ille plenas ſanguine manus ſuper altarium extendens, orationem fundens, & deo gratias agens in cubiculum ſuum inter manus fidelium deportatus, & in ſuum lectulum collocatus eſt. Statimq; Fredegundis cum Beppoleno duce & Anſoualdo adfuit, dicens, Non oportuerat hæc nobis ac reliquæ plebi tuæ, ô

ſancte

ſanctę ſacerdos, vt iſta tuo cultui euenirent. Sed vtinam indicaretur qui talia auſus eſt perpetrare, vt digna pro hoc ſcelere ſupplicia ſuſtineret. Sciens autem eam ſacerdos hæc doloſe proferre, ait, Et quis hæc fecit? niſi is qui reges interemit, qui ſæpius ſanguinem innocentem effudit, qui diuerſa in hoc regno mala commiſit. Reſpondit mulier, Sunt apud nos peritiſsimi medici, qui huic vulneri mederi poſſunt. Permitte, vt accedant ad te. Et ille, Iam inquit, me deus præcipit de hoc mundo vocari. nam tu quę his ſceleribus princeps inuēta es, eris maledicta in ſeculo, & erit deus vltor ſanguinis mei de capite tuo. Cumq; illa diſcederet, pontifex ordinata domo ſua, ſpiritum exhalauit. Ad quem ſpeliendum Romacharius Conſtantinæ vrbis epiſcopus aduenit. Magnus tunc omnes Rothomagenſes ciues, & præſertim ſeniores loci illius Francos mœror obſedit. Ex quibus vnus ſenior ad Fredegundem veniens, ait, Multa enim mala in hoc ſeculo perpetraſti, ſed adhuc peius non feceras, quàm vt ſacerdotem dei iuberes interfici: ſit deus vltor ſanguinis innocentis velociter, nam & omnes erimus inquiſitores mali huius, vt tibi diutius non liceat tam crudelia exercere. Cum autem hæc dicens, diſcederet à conſpectu reginæ, miſit illa qui eum ad conuiuium prouocaret. Quo renuente, rogat vt ſi conuiuio eius vti non velit, ſaltem vel poculum hauriat, ne ieiunus à regali domo diſcedat. Quo expectante, accepto po-

culo,bibit abſinthium cum vino & melle mixtum, vt mos barbarorum habet: ſed hic potus veneno imbutus erat. Statim autem vt bibit, ſenſit pectori ſuo dolorem validum imminere: & quaſi ſi incideretur intrinſecus, exclamat ſuis dicens, Fugite ô miſeri, fugite malum hoc, ne mecum pariter perimamini. Illis quoque non bibentibus, ſed feſtinantibus abire, ille protinus excæcatus, aſcenſoque equo in tertio ab hoc loco ſtadio cecidit, & mortuus eſt. Poſthæc Leudoualdus epiſcopus epiſtolas per omnes ſacerdotes direxit, & accepto conſilio eccleſias Rothomagenſes clauſit, vt in his populus ſolennia diuina non ſpectaret, donec indigatione communi reperiretur huius auctor ſceleris. Sed & aliquos adprehendit, quibus ſupplicio ſubditis, veritatem extorſit, qualiter per conſilium Fredegundis hæc acta fuerant: ſed ea defenſante, vlciſci non potuit: ferebant etiam ad ipſum percuſſores veniſſe, pro eo quòd hæc inquirere ſagaciter deſtinaret: ſed cuſtodia vallato ſuorum, nihil ei nocere potuerunt. Itaque cum hæc ad Guntcramnum regẽ perlata fuiſſent, & crimen ſuper mulierem iaceretur, miſit tres epiſcopos ad filium qui eſſe dicitur Chilperici, quem ſuperius Clotharium ſcripſimus vocitatum, id eſt Arthemium Senonicum, Veranum Cabillonenſem, & Agrecium Tricaſsinum, vt ſcilicet cum his qui paruulum nutriebant, perquirerẽt huius ſceleris perſonam, & in conſpectu eius exhiberent.

berent. Quod cum ſacerdotes locuti fuiſſent, reſponderunt ſeniores, Nobis prorſus hæc facta diſplicent, & magis ac magis ea cupimus vlciſci. nam non poteſt fieri vt ſi quis inter nos culpabilis inuenitur, in cõſpectum regis veſtri deducatur, cũ nos poſsimus noſtrorum facinora regali ſanctione comprimere. Tunc ſacerdotes dixerunt, Noueritis enim, quia ſi perſona quæ hęc perpetrauit, in medio poſita non fuerit, rex noſter cum exercitu huc veniens, omnẽ hanc regionẽ gladio incendioq; vaſtabit: quia manifeſtũ eſt hanc interfeciſſe gladio epiſcopũ, qui maleficijs Frãcum iuſsit interfici: & his dictis diſceſſerũt, nullum rationabile reſponſum accipientes, obteſtãtes omnino vt nũquam in eccleſia illa Melantius qui prius in loco Prætextati ſubrogatus fuerat, ſacerdotis fungeretur officio.

32 MVLTA enim hoc tẽpore mala geſta ſunt. nam Domnola relicta quondam Burgolini, quæ fuit filia Victorij Redonenſis epiſcopi, quam Nectarius Matrimonio copulauerat, intentionem de vineis cum Boboleno referendario Fredegundis habebat. Audiens eam in has vineas adueniſſe, miſit nuncios obteſtantes, ne ingredi penitus in hãc poſſeſſionem præſumeret. Quod illa deſpiciens, & res patris ſui fuiſſe proclamans, ingreſſa eſt. Tunc ille commota ſeditione, ſuper eam cum armatis viris inruit. Qua interfecta, vineas vindemiauit, resq; diripuit: & tam viros quàm mulieres qui cum ea erant, interfecit

gladio, nec remanſit ex his niſi qui fuga labi potuit.

33 EXTITIT autē in his diebus apud vrbem Pariſiacam mulier quę diceret incolis, Fugite ab vrbe, & ſcitote eam incendio concremandam. Quæ cùm à multis inrideretur, quòd hæc aut ſortium præſagio diceret, aut vana aliqua ſomniaſſet, aut certè dęmonij meridiani hæc inſtinctu proferret, reſpondit, Nequaquam eſt ita vt dicitis. nam in veritate loquor, quia vidi per ſomnium à baſilica ſancti Vincentij venientem virum inluminatum, tenentem manu cereum, & domos negociantum ex ordine ſuccendentem. Denique poſt tertiam noctem, quòd hæc mulier eſt effata, inchoante creſpuſculo, quidam è ciuibus accenſo lumine, in promptuarium eſt ingreſſus: adſumptoq; eo ac cæteris quæ neceſſaria erant, abſceſsit, lumine ſecus cupellam olei derelicto. Erat enim domus hæc prima ſecus portam quæ ad medium diem pandit egreſſum, Ex quo lumine adprehenſa domus incendio concrematur, de qua & aliæ adprehendi cœperunt. Tunc diruente igne ſuper vinctos carceris, adparuit eis beatus Germanus, & comminuens trabem atque catenas, quibus vincti tenebantur, reſerato carceris oſtio, vinctos abire permiſit incolumes. Illi verò egreſsi ſe ad baſilicam ſancti Vincentij, in qua ſepulchrum habetur beati antiſtitis contulerunt. Igitur cum per totam ciuitatem huc atque illuc flante vento flamma ferretur,

totisq;

totisq; viribus regnaret incēdium, adpropinquare ad aliam portā cœpit, in qua beati Martini oratoriū habebatur: quod ob hoc aliquando factum fuerat, eo quòd iſti lépram maculoſi hominis oſculo depuliſſet. Vir autem qui eum intextis virgultis in ſublime conſtruxerat, confiſus in domino, nec de beati Martini virtute diffiſus, ſe resq; ſuas intra eius parietes ambiuit, dicens, Credo enim & fides mea eſt, quòd repellat ab hoc loco incendium, qui ſæpius incendijs imperauit: & in hoc loco leproſi hominis cutem oſculo medente purgauit. Adpropinquante enim illuc incendio, ferebantur validi globi flammarum qui percutientes parietem oratorij, protinus tepeſcebant. Clamabat autem populus viro ac mulieri, Fugite ô miſeri vt euadere poſsitis: ecce iam ignium pondus ſuper vos diruit: ecce fauillæ incēdij cum carbonibus, tanquam validus imber ad vos vſque diſtenditur: egredimini ab oratorio, ne cum eodē incendio concrememini. At illi orationem fundentes, nunquam ab his vocibus mouebantur. Sed nec mulier ſe vnquam à feneſtra per quam interdum flammæ ingrediebantur, amouit, quæ erat ſpe firmiſsima de virtute beati antiſtitis præmunita. Tantaq; fuit virtus beati pontificis, vt non ſolum hoc oratorium cum alumni proprij domo ſaluaret, verumetiā nec alijs domibus quæ in circuitu erant, nocere flammis dominantibus permiſiſſet: ibiq; cecidit incendium, quòd ab vna parte pontis cœpe-

rat deſæuire. Ab alia verò parte tã valide cunćta conflagrauit, vt amnis finẽ imponeret. veruntamen eccleſiæ domibus ſuis non ſunt aduſtæ. aiebant enim hãc vrbem quaſi conſecratam fuiſſe antiquitus, vt non ibi incẽdium præualeret, non ſerpens, nõ glis adparuiſſet. Nuper autem cum cuniculus pontis emũdaretur, & cœnum de quo repletum fuerat, auferretur, ſerpentem, gliremq; æreum repereruot. Quibus ablatis, & glires ibi deinceps extra numerum, & ſerpentes adparuerunt, & poſtea incendia perferre cœpit.

34. ET quia princeps tenebrarũ mille habet artes nocẽdi, quid de reclauſis ac deo deuotis nuper geſtum fuerit, pãdam. Vennocus Britto presbyterij honore præditus, cuius in alio libro meminimus, tantæ ſe abſtinẽtiæ dedicauit, vt indumẽto de pellibus tantũ vteretur, cibũ de herbis agreſtibus incoćtis ſumeret: vini verò tantũ vas ad os poneret, quod magis putaretur libare oſculo quàm haurire. Sed cùm eidẽ deuotorũ largitas frequẽter exhiberet vaſa hoc plena liquore, didicit quod peius eſt, extra modũ haurire, & intantũ diſſolui potione, vt plerunq; ebrius cerneretur: vnde fać tũ eſt, vt inualeſcente temulentia, tẽpore procedente à dæmonio correptus, per energiã vexaretur, intantũ vt accepto cultro, vel quodcunque genus teli, vel lapidẽ, aut fuſtem potuiſſet adripere, poſt homines inſano furore diſcurreret: vnde neceſsitas exegit, vt catenis vinćtus, cuſtodiretur in cellula. in hac

quoque

quoque dãnatione per duorũ annorũ ſpacia debacchans, ſpiritũ exhalauit. Alius quoque Anatolius Burdegalenſis, puer vt ferũt annorum duodecim, cùm eſſet famulus cuiuſdam negociatoris, petiit ſibi ad recluſionem licentiam tribui. Sed reſiſtente diu domino, putãs eum in hoc tepeſcere, atque implere nõ poſſe in hac ętate quod nitebatur appetere, tandẽ victus precib. famuli facultatẽ tribuit, vt id quod flagitabat impleret. Erat autem ibi crypta ab antiquis tranſuoluto elegantiq; opere expoſita, in cuius angulo erat cellula parua de quadratis lapidibus clauſa, in quã vix vnus ſtans homo recipi poſſet. In hanc cellulam puer ingreditur: in hac per octo aut eo amplius annos cõmoratus, tenui cibo potuq; contentus, vigiliis orationibusq; vacabat. Poſthæc pauorem validum perpeſſus clamare cœpit, intrinſecus ſe torqueri. Vnde factum eſt, vt adiuuante eum, vt credo, diabolicæ partis militia, amotis quadris quibus concluſus tenebatur, elideret parietem in terram, cõlidens palmas, & clamans ſe à ſanctis dei peruri. Cumq; diutiſsimè in hac inſania teneretur, & ſancti Martini crebrius confiteretur nomen, ac diceret ſe potius ab eo quã à ſanctis aliis cruciari, Turonos adducitur. Sed malus ſpiritus, credo, ob virtutem atque magnitudinem ſancti compreſſus, nequaquam hominẽ mutilauit. Nam in loco ipſo per anni curriculum degẽs, cùm nihil mali pateretur, regreſſus eſt: ſed rurſus quibus caruerat, incurrit.

35 LEGATI de Hiſpanijs ad regem Guntheramnum venerunt cum multis muneribus pacem petentes, ſed nihil certi accipiunt in reſponſis. nam anno præterito cùm exercitus Septimaniá debellaſſet, naues quæ de Gallijs in Galliciam abierât, ex iuſſu Leuuieldi regis vaſtatæ ſunt, res ablatæ, homines cęſi atque interfecti, nonnulli captiui abducti ſunt. Ex quibus pauci quodammodo ſcaphis erepti, patriæ quę acta fuerant nunciauerunt.

36 IGITVR apud Childebertum regem Magnoualdus cauſis occultis ex iuſſu regis interficitur hoc modo: Stante intra Metēſis vrbis Palatium rege, & ludum ſpectante qualiter animal caterua canum circundatum fatigabatur, Magnoualdus arceſsitur. Qui veniens & neſciens quæ agenda erant, cùm reliquis diſſolutus riſu, proſpicere pecudem cœpit. At is cui iuſſum fuerat, cùm videret eum ſpectaculo intētum, librata ſecuri, caput eius inliſit. Qui cecidit & mortuus eſt; ac per feneſtrá domus proiectus, à ſuis ſepultus eſt: resq; eius protinus direptæ, & ærario publico quátum repertum eſt, ſunt inlatæ. Autumabant tamen quidam, eo quòd poſt mortem fratris diuerſis plagis cōiugem adfectá interfeciſſet, & vxorē fratris adſciſſet toro, extitiſſe cauſam qua interimeretur.

37 POST hæc Childeberto regi filius natus eſt, qui à Magnerico Treuerorum epiſcopo de ſacro fonte ſuſceptus, Theodobertus eſt vocitatus: de quo tantum gaudium Gunth-

Gunthcramnus rex habuit, vt ſtatim legatos dirigẽs multa ei munera tranſmitteret, dicẽs, Per hunc enim deus erigere Francorum regnum propria maieſtatis ſuę pietate dignabitur, ſi huic pater, aut ipſe vixerit patri.

38 ANNO denique vndecimo regni Childeberti regis, legati iterum de Hiſpanijs venerunt, pacem petentes: ſed nihil certi obtinentes, regreſsi ſunt. Richaredus autem filius Leuuieldi vſque Narbonam venit, & intra terminum Galliarum prædas egit, & clam regreſſus eſt.

39 EO anno multi epiſcoporũ obierunt. Badegiſilus verò Cœnomannorũ epiſcopus, vir valde ſæuus in populo, auferens ſiue diripiens iniuſtè res diuerſorũ: ad cuius animum acerbum atque immitem coniunx acceſſerat ſæuior, quæ illum in cõmittẽdis ſceleribus, nequiſsimis cõſilij ſtimulis perrurgebat. Nec præteribat dies aut momẽtum vllum, in quo non aut in ſpolijs ciuium, aut in diuerſis altercationibus graſſaretur. Quotidie autem cum iudicibus cauſas diſcutere, militias ſeculares exercere, ſæuire in alios, alios cædibus agere non ceſſabat, manibus etiam proprijs verberare progrediebatur multos, ac dicere, Num ideo quia clericus factus ſum, vltor iniuriarũ mearum non ero? Sed quid dicam de cæteris, cùm nec ipſis quoque germanis parceret, ſed ipſos magis expoliaret. Cum quo nunquã iuſtitiam de rebus paternis maternisue aſſequi potuerunt. Quinto autem anno epiſco-

patus ſui expleto, cùm iam ſextum ingrediẽs, epulum ciuibus cum immenſa lætitia præparaſſet, à febre correptus annum quem cœperat protinus morte imminente finiuit. In cuius locum Berthcramnus Pariſiacus archidiaconus ſubrogatus eſt. Qui multas altercationes cum relicta illius defuncti habuiſſe probatur, eo quòd res quæ tempore Badegiſili epiſcopi eccleſiæ datæ fuerant, tanquam proprias retinebat, dicens, Militia hæc fuit viri mei: & licet inuita, tamen cuncta reſtituit. erat enim ineffabili malitia. nam ſæpius viris omnia pudenda cum ipſis ventris pellibus incidit: fœminis ſecretiora corporis loca laminis candentibus peruſsit: ſed & multa alia iniquè geſsit, quæ tacere melius putaui. Obiit & Sabaudus Arelatenſis epiſcopus, in cuius locum Licerius regis Gunthcramni referendarius eſt adſcitus. Grauis tunc prouinciã ipſam lues depopulata eſt. Obiit & Euantius Viennenſis epiſcopus, in cuius ſedem Virus presbyter de ſenatoribus rege eligente ſubſtituitur. Multiq; eo anno ſacerdotum ex hoc mundo migrauerunt: quod præterire volui, eo quòd vnuſquiſque in vrbe ſua, ſui reliquerit monimenta.

49 FVIT autem & in vrbe Turonica Pelagius quidam, in omni malitia exercitatus, nullum iudicem metuens, pro eo quòd iumẽtorũ fiſcaliũ cuſtodes ſub eius poteſtate conſiſterent. Ob hoc furta ſuperuenta, peruaſiones, cædes, diuerſaq; ſcelera tam in fluminibus

bus quàm in terris agere nõ ceſſabat. nam plerunque arceſsitum & minacibus lenibusque verbis, vt ab hac malitia deſiſteret, prohibere volui, ſed magis odia quàm aliquem fructum iuſtitię ab eo recepi, iuxta illud Salomoniacę ſapientiæ prouerbium, Argue ſtultũ, adiiciet odire te. Nam tantũ in me odium miſer habebat, vt ſæpius ſpoliatis cæſisq; hominibus ſanctæ eccleſię, exanimes reliquerit, cauſas qualiter eccleſiæ vel baſilicæ ſancti Martini damna intenderet, inquirens. Vnde factũ eſt, vt quadam vice venientes homines noſtros, atque echinum in vaſis deferentes, cæderet, protereret, ipſaq; vaſa caperet. Quod factum cùm comperiſſem, eum à communione ſuſpendi, non quaſi vltor iniuriæ meę, ſed vt facilius eũ ab hac inſania redderẽ emẽdatum. At ille electis duodecim viris, vt hoc ſcelus peieraret, aduenit. Sed cùm ego nullũ vellem ſacramẽtum ſuſcipere, compulſus ab eo, vel à ciuibus noſtris, amotis reliquis ipſius tantũ iuramentum ſuſcepi, iuſsiq; eum recipi in communionem. Erat autem eo tempore menſis primus. Adueniente autem menſe quinto quo prata ſecari ſolent, pratum ſanctimonialum, quod termino prati ſui adhęrebat, peruadit. In quo ſtatim vt falcẽ miſit, febre correptus, die tertia ſpiritum exhalauit. Depoſuerat enim ſibi ſepulcrum in baſilica ſancti Martini vici Condatenſis, quod detectum ſui & effractum in fruſta reperiunt. Sic poſtea in porticu ipſius baſilicæ eſt ſepultus: vaſa quoq; echini, quæ

peierauerat, poſt obitum illius ab eius promptuario ſunt delata. Manifeſtata eſt autē virtus beatę Mariæ, in cuius baſilica miſer ſacramentum protulit mendax.

41 CVM autem per totam terram ſonus ille percurreret, Prætextatū epiſcopum à Fredegunde fuiſſe interfectum, illa quoque quo facilius detergeretur à crimine, adprehenſum puerum cædi iuſsit vehementer, dicens, Tu hoc blaſphemium ſuper me intuliſti, vt Prætextatum vrbis Rothomagenſis epiſcopum gladio adpeteres: & tradidit eum nepoti ipſius ſacerdotis. Qui cùm eum in ſupplicio poſuiſſet, omnem rem euidenter aperuit, dixitq́; , A regina enim Fredegunde centum ſolidos accepi, vt hoc facerem: à Melantio verò epiſcopo, quinquaginta: & ab archidiacano ciuitatis, alios quinquaginta: inſuper & promiſſum habui, vt ingenuus fierem, ſicut & vxor mea. In hac voce illius, euaginato homo ille gladio, prædictum reum in fruſta concîdit. Fredegundis verò Melantium quem prius epiſcopum poſuerat eccleſiæ, inſtituit.

42 DVM à Fredegūde Beppolenus dux valde fatigaretur, nec iuxta perſonam ſuam ei honor debitus impenderetur, cernens ſe deſpici, ad Gunthcramnum regem abiit. A quo accepta poteſtate ducatus ſuper ciuitates illas quæ ad Chlotharium Chilperici regis filium pertinebant, cum magna potentia pergit. ſed à Redonicis non eſt receptus. Andegauos

gauos

gauos verò veniens, multa mala ibidem geſſit, ita vt annonas, fœnum, vinum, & quicquid reperire potuiſſet in domibus ciuium ad quas acceſſerat, nec expectatis clauibus, diſruptis oſtijs deuaſtaret: multosq́; de habitatoribus loci cædibus adfecit, protriuitq́;. Domigiſilo quoq; metum intulit, ſed pacificatus eſt cum eo. Accedens autem ad vrbem, dum epularetur cùm diuerſis in triſtega, ſubito effracto pulpito domus, vix ſemiuiuus euaſit, multis debilitatis, in eiſdem tamen malis perdurans quæ prius geſſerat. Multa tunc & Fredegundis in regno filij ſui de rebus eius euertit. Ipſe quoque ad Redonicos rediens, & eos regi Gunthcramno ſubdere cupiens, filium ſuum in hoc loco reliquit. Qui non multo intercedente tẽpore, irruẽtibus Redonicis interemptus eſt cũ multis honoratis viris. Hoc anno multa ſigna adparuerunt. nam menſe ſeptimo arbores viſæ ſunt floruiſſe: ſed & multæ quæ prius poma habuerant, noua dederunt, quæ vſq; ad natalis dominici tẽpora in ipſis arboribus habitæ ſunt. Fulgor per cœlum ſerpentis cucurriſſe viſus eſt.

43 ANNO quoq; duodecimo Childeberti regis, Nicetius Aruernus rector Maſſilienſis prouinciæ, & reliquarũ vrbium quæ in illis partib. ad regnum regis ipſius pertinebãt eſt ordinatus. Anteſtius verò in Andegauos à rege Gunthcramno dirigitur, multis ibidem damnis adfligens eos qui in morte Domnolę vxoris Nectarij mixti fuerũt: resq́; Beppoleni

eo quòd fuerit huius caput ſceleris, in fiſcum redigẽs, Namnetas acceſsit: ac laceſsire Nonnichium epiſcopum cœpit, dicens, Quia filius tuus in hoc facinore eſt admixtus, vt dignas pro commiſsis ſuis pœnas luat meritum exigit: ſed puer conſcientia accuſante territus, ad Chlotharium filium Chilperici aufugit. Anteſtius verò acceptis fideiuſſoribus ab epiſcopo, vt in præſentia regis adeſſet, Sanctonas venit. Sonus autem his diebus exierat, quòd Fredegundis occultos in Hiſpanias nuncios dirigeret, eoſdemq́; à Palladio Sanctonicæ vrbis epiſcopo clam ſuſceptos, & in antea tranſmiſſos fuiſſe. Erant autem eo tempore dies quadrageſimæ ſanctæ, & epiſcopus in inſulam maris, orationis cauſa ſeceſſerat. Secundum conſuetudinem autem dum ad dominicæ cœnæ feſta ad eccleſiam ſuam populo expectante rediret, ab Anteſtio in via vallatur. Qui nec diſcuſſa rei veritate dicebat, Non ingredieris vrbem, ſed exilio condemnaberis, quia ſuſcepiſti nuncios inimicę domini noſtri regis. At ille, Neſcio, ait, quid loquaris: tamen quia dies ſancti imminent, accedamus ad vrbem, decurſisq́; ſolẽnitatum ſanctarum feſtis, poſtea quęcunque volueris obpone, rationẽ à me accipies: quia quod reputas nihil eſt. At ille, Nequaquam, inquit, ſed non adtinges limina eccleſiæ tuæ, quia infidelis adparuiſti domino noſtro regi. Quid plura? tenetur in via piſcopus, domus eccleſiæ deſcribitur, rẹſq́; diripiũtur: ciues cum homine obtinerẹ

nere non queunt, vt ſaltem vel celebrata ſolẽnitate paſchali diſcutiatur. Hisq; ſupplicantibus, & illo renitente, tandem patefacit vulnus quod latebat in pectore. Si, inquit, domum quam intra territorij Biturici terminũ habere dignoſcitur, meæ ditioni facta venditione ſubdiderit, quę flagitatis facio: alioquin non effugiet manus meas, niſi trudatur in exilium. Metuit negare epiſcopus, ſcripſit, ſubſcripſitq; ac tradidit agrum: & ſic datis fideiuſſoribus de pręſentia ſua ante regẽ in ciuitatem ingredi permiſſus eſt. Tranſactis igitur diebus ſanctis, ad regem pergit: adfuit & Anteſtius, ſed nihil de his quę opponebat epiſcopo, potuit adprobare. Epiſcopus autem ad vrbem redire iubetur, & vſque ad ſynodum futuram dilatatur, ſi fortè aliqua de his quę opponebantur, euidentius poſsint agnoſci. Adfuit & Nõnichius epiſcopus, qui datis multis muneribus abſceſsit.

44 FREDEGVNDIS verò quaſi ex nomine filij ſui, legatos ad Gunthcramnum regem dirigit, qui reſerata petitione, accepto reſponſo, Valedicentes abſcedunt: ſed neſcio quibus cauſis paululum apud metatum ſuum remorati ſunt. Manè autem facto, procedente rege ad matutinos, ac præeũte cereo, viſus eſt homo quaſi ebrius in angulo oratorij dormitare, accinctus gladio, cuius haſta pariete ſuſtentabatur: hoc viſo rex exclamauit, dicẽs, Non eſſe ſimpliciter hominem ſub hoc horrore noctis tali in loco quieſcere. Obpreſſus

auté, & loris reuinctus, interrogabatur quid ſibi hæc vellent quæ ageret. Nec mora, ſupplicio ſubditus, dicit ſe à legatis qui aduenerát, emiſſum fuiſſe, vt rex deberet interfici. Denique adprehenſi legati Fredegundis, nihil de his quæ interrogati ſunt confitentur, dicẽtes, Nos nihil ad aliud miſſos, niſi vt legationem quam ſuggeſsimus deferremus. Tunc hominem illum diuerſis plagis adfectum, & carceri mãcipatum, legatos per diuerſa loca exilio condemnari præcipit. Manifeſtiſsimè enim patuit ſub hoc dolo à Fredegunde fuiſſe directos, vt regem interficere deberent (quod miſericordia domini non permiſit) inter quos Baddo ſenior habebatur.

45 CVM autem legati de Hiſpaniis crebro ad regem Gunthcramnum venirent, & nullius pacis gratiam obtinere potuiſſent, ſed magis inimicitia pullularet, rex Gunthcramnus Albigenſem vrbem nepoti ſuo Childeberto reddidit. Quod cernens Deſiderius dux, qui maximè in eiuſdem vrbis territorio meliora facultatis ſuæ condiderat, timens ne vltio expeteretur ab eo propter antiquam inimicitiã, quòd aliquando in eadem ciuitate exercitum glorioſę memoriæ Sygiberti regis grauiter adfeciſſet, cũ Tetradia vxore ſua, quã Eulalio tũc Aruerno comiti abſtulerat, in termino Tholoſano cum rebus omnib. tranſiens exercitum cõmouet, & contra Gothos abire diſponit, diuiſis prius, vt ferũt, rebus inter filios & coniugẽ: adſumptoq; ſecũ Auſtroual-
do

do comite, Carcaſoná petiit. Præparauerant enim ſe hoc audito vrbis illius ciues, quaſi reſiſtere volentes. audierát autem de his prius. Denique inito bello fugere Gothi cœperunt, & Deſiderius cũ Auſtrouualdo à tergo cædere hoſtem. Illis quoque fugiẽtibus, hic cum paucis ad vrbem acceſsit: laſſati enim fuerát equi ſociorum. Tunc ad portam vrbis accedens, vallatus à ciuibus qui intra muros erát, interfectus eſt cum his omnibus qui eum fuerant proſecuti: ita vt vix pauci exinde quodámodo euaderent, qui rem, vt geſta fuerat, nunciarent. Auſtrouualdus verò audiens Deſiderium mortuum, de via regreſſus, ad regẽ perrexit, qui mox in eius locum dux ſtatuitur.

46 POST hæc Leuuieldus rex Hiſpanorum ægrotare cœpit, ſed, vt quidam adſerunt, pœnitẽtiam pro errore hæretico agens, & obteſtans ne huic hæreſi quiſquam reperiretur conſentaneus, in legẽ catholicá tranſiit: ac per ſeptem dies in fletu perdurans, pro his quæ contra deum iniquè molitus eſt, ſpiritũ exhalauit: regnauitq; Richaredus filius eius pro eo.

GREGORII TVRONICI HISTORIARVM LIBER NONVS.

IGITVR poſt mortem Leuuieldi Hiſpanorum regis, Richaredus filius eius fœdus iniit cum Goiſintha relicta patris ſui, eámque vt matrem ſuſcepit. Hæc enim erat mater Brunichildis reginæ, matris Childeberti iunioris. Richaredus verò de alia vxore erat filius Leuuieldi: denique cum nouerca habito conſilio, legatos ad Gunthcramnum regẽ, atque Childebertum dirigit, dicens, Pacem habete nobiſcum, & ineamus fœdus, vt adiuti præſidio veſtro, cùm neceſsitas popoſcerit, ſimili nos conditione intercedente charitate muniamus. Venientes verò legati qui ad Gunthcramnum regem directi erant, apud Mataſcenſe oppidum iuſsi ſunt reſidere: ibiq; tranſmiſsis viris rex cauſas cognouit, ſed recipere noluit verba eorum: vnde talis poſtmodum inter eos inimicitia pullulauit, vt ad ciuitates Septimaniæ nullum de regno eius tranſire permitterent. Hi verò qui ad Childebertum regem venerũt, cum charitate recepti ſunt, datiſq; muneribus accepta pace cum muneribus ſunt regreſsi.

2 EO anno beatiſsima Radegundis ab hoc mundo migrauit. Quæ magnum planctum in monaſterio quod conſtituerat dereliquit. fuiq; & ego præſens ad eam ſepeliendam. Obiit autem menſe ſexto, tertiadecima die menſis, ſepulta poſt triduum. Quæ autem ibi ipſa die virtutes adparuerunt, & qualiter fuerit funerata, in libro miraculorum plenius ſcribere ſtudui.

3 INTEREA aduenit feſtiuitas ſancti Marcelli, quę apud vrbẽ Cabillonenſem mẽſe ſeptimo cęlebratur, & Gunthcramnus rex adfuit: verum vbi peractis ſolennibus ad ſacroſanctum altarium communicãdi gratia acceſſiſſet, venit quidã quaſi aliquid ſuggeſturus. Qui dum properat contra regem, culter ei de manu delabitur. Adprehenſoq; repẽte, alium cultrum euaginatum in manu eius reperiunt. Nec mora, eductus à baſilica ſancta, vinctus & tormentis addictus, confitetur ſe emiſſum ad interficiendum regem, dicens, Sic enim tractauit qui me miſit, quia cognouit rex multorũ in ſe odia adgregata, & ſuſpectus ne percutiatur, omnino ſe à ſuis vallari præcipit, nec reperitur aditus qualiter ad eum cum gladiis poſsit accedere, niſi in eccleſia in qua ſecurus & nihil metuens ſtare dignoſcitur, trãſuerberetur. Sed & his de quibus locutus fuit adprehenſis, multis interemptis, hunc verberatum plagis dimiſit viuum, quia nefas putauit, ſi is qui ab eccleſia eductus fuerat, truncaretur.

4 EO anno Childeberto regis alius fi- lius natus eſt, quem Veratus Cabillonenſis epiſcopus ſuſcipiẽs à lauacro, Theodorici nomen poſuit. Erat enim eo tempore ipſe ponti fex magnis virtutib. præditus, ita vt plerunq; infirmis ſignum crucis imponens, ſtatim ſanitati, tribuente domino reſtauraret.

5 . PRODIGIA quoque multa dehinc adparuerunt. Nam vaſa per domos diuerſorum, ſignis neſcio quibus caraxata ſunt, quæ res nullo vnquam modo, aut eradi potuit, aut deleri. Incæptum eſt autem hoc prodigium ab vrbis Carnotenæ territorio: & veniẽs per Aurelianenſem vſque Burdegalenſem terminum peraccesſit, non pertermittens vllam vrbem quæ fuit in medio. In vineis verò menſe octauo tranſacta vindemia, palmites nouos cum vuis deformatis aſpeximus. In aliis arboribus frondes nouæ, & noua viſa ſunt poma. Radij à parte aquilonis adparuerunt. Adſerebant nonnulli vidiſſe ſe ſerpentes ex nube delapſos. Alij adfirmabant villam cum caſis & hominibus ſubitanea internecione euanuiſſe: & multa alia ſigna adparuerunt, quæ aut regis obitum adnunciare ſolent, aut regionis excidium. Vindemia eo anno tenuis, aquæ validæ, pluuiæ immenſæ, flumina quoq; granditer adaucta fuerunt.

6 FVIT eo anno in vrbe Turonica Deſiderius nomine, qui ſe magnum quẽdam eſſe dicebat, adſerens ſe multa poſſe facere ſigna. Nam & nuncios inter ſe atque Petrum Paulumq;

ſumq; apoſtolos diſcurrere iactitabat: ad quē quia præſens non eram, ruſticitas populi multa confluxerat, deferentes ſecum cæcos & debiles, quos non ſanctitate ſanare, ſed errore necromātici ingenij quærebat inludere. nam hos qui erant paralytici, aut alia impediti debilitate, iubebat validè extendi, vt quos virtutis diuinæ largitione dirigere non poterat, quaſi per induſtriam reſtauraret. Denique adprehendebant pueri eius manus hominum, alij verò pedes, tractosq; diuerſas in partes ita vt nerui putarentur abrumpi, cùm non ſanarentur, dimittebātur exanimes. Vnde factum eſt, vt in hoc ſupplicio multi ſpiritum exhalarent: tantumq; miſer elatus erat, vt minorem ſe beatum Martinum eſſe diceret, ſe verò apoſtolis coæquaret. Nec mirum, ſi hic ſimilem ſe dicat apoſtolis, cùm ille auctor nequitiæ à quo iſta procedunt, Chriſtum ſe in fine ſeculi faſſurus ſit. nam de hoc animaduerſum eſt, vt ſuperius diximus, errore necromanticæ artis fuiſſe imbutum. Quia, vt adſerunt qui eum viderunt, cum quiſque de eo procul & abditè quicquam locutus fuiſſet mali, coram populo adſtante improperabat dicens, Quia hoc & illud de me effatus eſt, quæ ſanctitate mea erāt indigna: & quo alio niſi nunciantibus dæmoniis id cognoſcebat? Habebat autem cucullum ac tunicam de pilis caprarum: & in præſenti quidem abſtinens erat à cibis & potu: clam autem cum in diuerſorium veniſſet, ita infarcibat in ore, vt miniſter non occurreret

tantum poſcenti porrigere. Sed detecta doloſitate eius, & à noſtris deprehenſa, eiectus eſt extra vrbis terminum. Nec cognouimus deinceps quò abiſſet: dicebat tamen ciuem ſe eſſe Burdegalenſem. nam & ante hos ſeptem annos fuit & alius magnus valde ſeductor, qui multos decepit doloſitate ſua. Hic enim colobio indutus erat, amictus deſuper ſyndone, crucem ferens, de qua dependebant ampullulæ, quas dicebat oleum ſanctū habere. Aiebat enim ſe de Hiſpaniis aduentare, ac reliquias beatiſsimorū martyrum Vincentij leuitæ, Feliciſq; martyris exhibere. Sed cū iam veſpere ad baſilicam ſancti Martini Turonos aduenisſet, & nos conuiuio reſideremus, mandatum miſit, dicens, Occurrant reliquijs ſanctis. Cui nos, quia hora iam præterierat, diximus, Requieſcant beatæ reliquiæ ſuper altarium, donec mane procedamus ad occurſum earum: ſed hic primo diluculo conſurgens, nec expectatis nobis, aduenit cum cruce ſua, & in cellula noſtra adfuit. Stupefactus ego & admirās leuitatem, interrogo quid hæc ſibi velint? Reſpondit quaſi ſuperbus & inflata voce, Meliorem, inquit, occurſum nobis exhibere debueras. Sed hæc ego in aures Chilperici regis ingeram: ille autem vlciſcetur deſpectionem meam. Et ingreſſus in oratorium me poſtpoſito, ipſe capitellum vnum atque alterum ac tertium dicit: ipſe orationem profert, & ipſe conſummat, eleuataque iterum cruce abiit. Erat enim ei & ſermo ruſticus, & ipſius lingua

guæ latitudo turpis atque obſcœna: ſed nec de eo ſermo rationabilis procedebat: qui vſque Pariſios acceſsit. His enim diebus rogationes publicæ celebrabantur, quæ ante ſanctum dominicæ aſcenſionis diem agi ſolent. Factum eſt autem vt procedēte Ragnemodo pontifice cum populo ſuo, & loca ſancta circumeunte, vt & hic cum cruce ſua aduentiēs, inuſitatum populis exhibens indumentum, adiunctiſque publicanis ac ruſticis mulierib. & iſte chorum ſuum facere, & quaſi cum ſua multitudine loca ſancta circumire tentat. Hæc cernēs epiſcopus, miſit archidiaconum ſuum dicens, Si reliquias ſanctorum exhibes, pone eas paululum in baſilica, & nobiſcum celebra dies ſanctos. decurſa autem ſolennitate, proficiſceris in viam tuam. At ille paruipendens quę ab archidiacono dicebātur, cœpit epiſcopum conuiciis ac maledictionibus proſequi. Sacerdos verò intelligens eum ſeductorem, iuſsit eum recludi in cellulam. Per ſcrutatiſq; cunctis quæ habebat, inuenit cum eo ſacculum magnum plenum de radicibus diuerſarum herbarum: ibiq; & dentes talpæ, & oſſa murium, & vngues atque adipes vrſinos: videnſq; hæc maleficia eſſe, cuncta iuſsit in flumē proiici. Ablataq; ei cruce, iuſsit eum à termino Pariſiacæ vrbis excludi. Sed hic iterum facta altera cruce, cœpit quæ geſſerat exercere. Captuſq; ab archidiacono, & catenis vinctus, iuſſus eſt cuſtodiri. His diebus Pariſios adueneram, & ad baſilicam beati Iu-

bus, vt opinor, & dominus in euangelio ait, Conſurgere in nouiſsimis tẽporibus pſeudo-chriſtos, & pſeudoprophetas, qui dãtes ſigna & prodigia etiam electos in errorẽ inducãt. De his iſta ſufficiant: nos potius ad propoſitũ redeamus.

7 ENNODIVS cum ducatũ vrbium Turonicæ atque Pictauæ miniſtraret, adhuc & vici Iulienſis atque Benarnæ vrbium principatum accipit. Sed euntibus comitibus Turonicæ atque Pictauæ vrbis ad regem Childebertum, obtinuerunt, eum à ſe remoueri. Ille verò vbi ſe remotum de his ſenſit, ad ciuitates ſuperius memoratas properat: ſed dũ in illis commoraretur, mandatũ accepit vt ſe ab eiſdem remoueret: & ſic accepto ocio, ad domũ ſuam reuerſus, priuati operis curam gerit. Vaſcones verò de montibus prorumpentes, in plana deſcendunt, vineas, agroſq; depopulantes, domos tradentes incendio, nonnullos abducentes captiuos cum pecoribus, contra quos ſæpius Auſtroualdus dux proceſsit, ſed paruam vltionem exercuit ab eis. Gothi verò propter ſuperioris anni deuaſtationem quam in Septimania regis Guntchramni exercitus fecit, in Arelatenſem prouinciã proruperunt, egeruntq; prædas, & captiuos abduxerunt vſque ad decimum ab vrbe miliarium: vnum etiam caſtrum Vgernum nomine cum rebus atque habitatoribus deſolantes, nullo reſiſtẽte regreſsi ſunt.

8 GVNTHCRAMNVS verò Boſo

cùm exoſus reginæ haberetur, cœpit per epiſcopos ac proceres diſcurrere, & veniam miſero precari quam ante deſpexerat. Nam cum rex Childebertus eſſet iunior, Brunichildem reginam ſępe conuiciis atque improperiis laceſsibat: ſed & iniuriis quę ei ab aduerſis inferebantur, fautor extiterat. Sed & rex ad vlciſcendam iniuriam genitricis, iuſsit eum perſequi atque interfici: ille verò cum ſe cerneret poſitum in diſcrimine, Viridunenſem eccleſiam petiit, per Agericum prorſus epiſcopum qui erat regis pater ex lauacro, veniam impetrare confidens. Tunc pontifex ad regē properat, deprecaturq́; pro eo: cui rex cum negare nequiret quæ petebat, ait, Veniat corā nobis, & datis fideiuſſoribus in pręſentia patrui mei, quicquid illius iudicium decreuerit, exequamur. Tunc adductus ad locū vbi rex morabatur, nudatus armis, ac per manicas tentus ab epiſcopo repræſentatur regi. Ad cuius prouolutus pedes, ait, Peccaui tibi ac genitrici tuæ, non obediendo præceptionibus veſtris, ſed agendo contra voluntatē veſtram atque vtilitatem publicam: nunc autē rogo, vt indulgeatis malis meis quæ contra vos geſsi. Rex autē iuſsit eum eleuari à terra, & poſuit in manu epiſcopi dicēs, Sit penes te ſancte ſacerdos, donec in præſentiam Gunthcramni regis aduematiat: & iuſsit eum diſcedere.

9 POST hęc Rauchingus cōiunctus cū prioribus regni Chlotharij filij Chilperici, cōfingēs ſe quaſi tractaturū de pace, vt inter terminū

minū vtriuſq; regni nulla intétio aut direptio gereretur, cōſiliū habuerūt, vt ſcilicet interfecto Childeberto rege, Rauchingus cū Theodoberto ſeniore eius filio regnū Cāpaniæ teneret: Vrſio verò ac Berthefredus iuniore filio nuper genito, qui Theodoricus cognominatur, ad ſe ſuſcepto, & excluſo Gunthcrāno rege, reliquū regni teneret. Multa etiam contra Brunichildem reginā fremētes, vt eam in cōtumeliā redigerēt, ſicut prius fecerāt in viduitate ſua. Rauchingus ergo ſumma elatus potentia, & vt ita dicā, ad ipſius regalis ſceptri ſe iactās gloriā peruenire, iter præparat ad Childebertum regem accedēdi, vt cōſilium quod inierat poſſet explere. Sed pietas domini hæc verba in aures Guntherāni regis prius impoſuit. Qui miſsis nunciis, clam ad Childebertū regē, omnes ei molitiones has in notitiā poſuit, dicens, Accelera velociter, vt videamur à nobis: ſunt enim cauſæ quæ agi debeāt. At ille diligēter inquirēs quæ ei nunciata fuerāt, veraq; eſſe cognoſcens, arceſsiri Rauchingū iuſſit. Qui cū adfuiſſet, priuſquā eum rex ſuo iuſſiſſet adſtare conſpectui, datis literis & pueris deſtinatis cum euectione publica, qui res eius per loca ſingula deberēt capere, iuſsit eum in cubiculum intromitti: locutusq; cum eo alia ex aliis, egredi iterū de cubiculo iubet. Cūq; egrederetur à duobus ostiariis pedib. adprehenſus ruit in gradibus oſtij, ita vt pars corporis eius eſſet intrinſecus, pars verò extrinſecus extenderetur. Tunc ij qui iuſsi ad hęc explen-

da parati erant, cum gladiis ſuper eum ruunt: atque ita minutatim caput eius conliſerunt, vt ſimile totum cerebro putaretur: ſtatimq; mortuus eſt. Tunc denudatus & per feneſtrã eiectus, ſepulturæ mãdatus eſt. Erat autem leuis in moribus, vltra humanum genus cupiditati, ac facultatibus inhians alienis, & ex ipſis diuitiis valde ſuperbus, intantum vt iam in ipſo interitus ſui tempore Chlotharij regis filium ſe fateretur. Multum tamen cum eo auri repertum eſt. Quo interfecto, protinus vnus puerorum eius curſu veloci euolans, nũciauit coniugi eius quæ acta erát. Hæc verò per plateam Sueſsionicæ ciuitatis compta, grãdibus ornamentis ac gemmarum precioſitatibus, & auri fulgore obtecta, aſcenſo equo, præcedentibus pueris aliiſque ſequentibus ferebatur: atque ad baſilicam ſancti Criſpini Criſpinianiq; properabat, quaſi ſpectatura Miſſas: erat enim eo die paſsio martyrum beatorum. Sed videns nuncium per aliam plateam greſſum retorquens, proiectis in terram ornamẽtis in baſilicam ſancti Medardi antiſtitis confugit, ibi ſe tutari confeſſoris prǽſidio putans. Pueri verò qui miſsi à rege fuerant, ad requirendas res eius, tãta in theſauris illius reperiunt, quãta nec in ipſo ærarij publici regeſto poterãnt inueniri, quod totum regis conſpectibus præſentarunt. nam eo die quo hic interfectus eſt, erant cum rege multi Turonorum atque Pictauorum, de quibus tale fuit conſilium, vt ſi malum hoc perficere potuiſſent, his ſubditis

ſuppli-

ſupplicio dicerent quia ex vobis fuit qui regem noſtrum interemit: eisq; diuerſis ſuppliciis trucidatis, vltores ſe mortis regiæ eſſe iactarent. Sed deus omnipotens conſilia eorum quia iniqua erant, diſsipauit, impleuitq; illud quod ſcriptum eſt, Quia foueam quam fratri parabis, incides in eam. In locum tamen Rauchingi Magnoualdus dirigitur dux. iam enim Vrſio atq; Berthefredus certi quòd Rauchingus quæ cólocuti fuerant, poſsit explere, collecto exercitu veniebant. Sed audientes, quòd ſcilicet tali fuiſſet adfectus interitu, adaucta adhuc ſecum multitudine hominũ quæ ad eos pertinere videbatur, intra caſtrum Vabrenſe, quod villæ Vrſionis propinquum erat, cum rebus omnibus ſe muniunt conſcij conſilij ſui, tractantes vt ſi rex Childebertus aliquid cótra eos agere voluiſſet, virtute ſe ab eius exercitu defenſarent. caput enim horum & cauſa malorum Vrſio erat. Sed Brunichildis regina mãdata miſit Berthefredo, dicens, Diſiunge te ab homine inimico, & habebis vitam: alioquin cum eodem interibis. filiam enim eius ex lauacro regina ſuſceperat, & ob hoc miſericordiam de eo habere voluit. Qui ait, Niſi morte diuellar ab eo, nunquam à me relinquetur.

10 DVM hæc agerentur, iterum miſit Guntheramnus rex ad nepotem ſuum Childebertum dicens, Moræ omnes abſcedant, & veni vt te videam. eſt enim certæ neceſsitatis cauſa, tam pro vitæ noſtræ commodo, quàm

pro vtilitatibus publicis, vt videamur à nobis. Hæc ille audiens, adſumpta matre cum ſorore & coniuge, ad occurſum patrui deſtinat. Adfuit autem & Magnericus epiſcopus, Treuericę vrbis. Venit etiam Gunthcramnus Boſo, quem Agericus Viridunẽſis epiſcopus ſua in fide ſuſceperat: ſed põtifex ille qui pro eo fidem fecerat, non adfuit, quia conuenerat vt abſque vllius defenſione regi præſentaretur, ſcilicet vt ſi ipſe decerneret eum mori debere, non excuſaretur à ſacerdote: ſin autem ille vitam concederet, liber abiret. Sed coniunctis regibus pro diuerſis falſitatibus culpabilis iudicatur: iuſſum eſt vt interficeretur. Quod cum ille comperiſſet, ad manſionẽ Magnerici epiſcopi cõuolauit, & clauſis oſtiis, ſegregatis ab eo clericis ac famulis, ait, Scio te beatiſsimè ſacerdos magnũ cum regibus honorem habere, & nunc ad te confugio vt euadam, ecce percuſſores ad oſtiũ: vnde manifeſtè ſcias, quòd ſi à te nõ eruor, interfecto te, egrediar foras, & moriar. Manifeſtiſsimè enim noueris, quia aut mors vna nos occupat, aut par vita defenſat. O ſancte ſacerdos, ſcio enim te patrem cõmunem cum rege eſſe filio eius, & noui quoniá quęcunque petieris ab eo, obtinebis: nec negare omnino poterit ſanctitati tuæ quæcunque popoſceris: ideoq; aut impetra veniá, aut moriamur ſimul. Hæc autẽ euaginato aiebat gladio. Turbatus audito epiſcopus, ait, Et quid faciá, ſi hîc à te teneor: dimitte me, vt eam, & deprecer miſericordiá regis, &

fortaſsis

fortaſsis miſerebitur tui. Et ille nequaquã, ſed trãſmitte abbates & creditos tuos, vt hęc quæ loquor exponãt. Veruntamen non hęc regi vt erant, nunciata ſunt: ſed dixerunt quòd hic ab epiſcopo defenſaretur: vnde factum eſt vt cõmotus rex diceret, Si epiſcop9 exinde egredi noluerit, pariter cum illo auctore perfidię pereat. Hæc audiẽs epiſcopus, direxit nũcios ad regẽ. Qui cũ iſta narraſſent, ait rex Gunthcrãnus, Iniicite ignẽ in domũ, & ſi exire nequiuerit epiſcopus pariter cõcremẽtur. Hæc audiẽtes clerici, effracto vi oſtio, ſacerdotẽ eiiciunt foras. Tunc miſerrimus cùm videret ſe flãmis validis ab vtraque parte vallari, accinctus gladio accedit ad oſtiũ: verũ vbi primũ limẽ domus egrediens greſſum foris fixit, ſtatim vnus è populo eiecta lãcea, frontẽ eius inliſit. At ille hoc ictu turbatus, quaſi amens, gladiũ eiicere tentans, ab adſtãtibus ita lancearũ multitudine ſauciatur, vt defixis in lateribus eius ſpiculis & ſuſtentãtibus haſtilibus ad terram ruere nõ poſſet. Interfecti ſunt & pauci qui cum eo erant, expòſitiq; in campo ſimul. Pro quibus vix obtentũ fuit cum principibus, vt terræ recondere ntur. Fuit autem hic in actu leuis, auaritiæ inhians, rerum alienarum vltra modum cupidus, omnibus iurans, & nulli promiſſa adimplens. Vxor autem eius cum filiis exilio data eſt, resq; illius fiſco conlatæ ſunt. Multitudo autem auri argentiq; ac diuerſarum ſpecierum in eius regeſtis reperta eſt. Sed & quæ ſub terra abſconderat ſtimulante conſcientia

iniquitatis ſuæ, non latuerunt. ariolis ac ſortibus ſæpius vtebatur, ex quibus futura cognoſcere cupiens, remanſit inluſus.

11 REX verò Guntchramnus cum nepote ſuo ac reginis, pacem firmauit, datis ſibi inuicem muneribus, ac ſtabilitis cauſis publicis, epulati ſunt pariter. Laudabat enim dominum Guntchramnus rex dicens, Refero tibi maximas gratias omnipotens deus, qui mihi præſtitiſti vt videre merear filios de filio meo Childeberto: vnde nõ me puto vſquequaque à tua maieſtate relictum, qui mihi hæc præſtitiſti, vt videã filios filij mei. Tunc Dynamium & Lupum ducem redditos rex Childebertus recepit, Cadurcum Brunichildis reginæ refudit. Et ſic cum pace & gaudio iterum atq; iterum deo gratias agentes, conſcriptis pactionibus, ſe remunerantes & oſculantes, regreſſus eſt vnuſquiſque ad ciuitatem ſuam.

12 CHILDEBERTVS verò rex, collecto exercitu ad locũ dirigi iubet, in quo Vrſio ac Berthefredus incluſi morabantur. Erat enim villa in pago Vabrenſi, cui imminebat mons arduus. In huius cacumine baſilicam in honore ſancti ac beatiſſimi Martini cõſtruxit. ferebant enim ibi caſtrum antiquitus fuiſſe: ſed nunc non cura, ſed natura tantum munitum erat. In hac ergo baſilica cum rebus atque vxoribus & familia ſe ante dicti concluſerant. Commoto ergo exercitu, ſicut diximus, Childebertus rex illuc dirigi iubet. Verumtamẽ commoti homines, antequam ad eos accederent,

cederent, vbicunque aut villas, aut res eorum reperire potuerunt, omnia incendio ac prędę tradiderũt. Accedẽtes autem ad hunc locum ad mõtem ſe proripiunt, & baſilicam cum armis vallant. Habebant autem quaſi ducem tũc Godegiſilum Lupi ducis generum. Cumque eos extrahere de baſilica nõ valerẽt, ignẽ adplicare nituntur. Quod cernens Vrſio, accinctus gladio, foras egreſſus eſt. Tantaq; cæde hos qui adſidebant mactauit, vt quotcunque in eius cõtemplationem aduenisſent, nullus viuens remanere poſsit. Ibi & Trudulfus palatij regalis comes cecidit, & multi de hoc exercitu proſtrati ſunt. Cúmque iam nullus de cæde Vrſionis cerneretur, percuſſus à quodam in femore debilitatus ad terram ruit, & ſic ruentibus aliis vitam finiuit. Quod cernens Godegiſilus, clamare cœpit ac dicere, Fiat nunc pax, ecce maximus inimicus dominorũ noſtrorũ ruit, hic verò Berthefredus vitam habeat. Hæc eo dicente, cum omnis populus ad direptionẽ rerum quæ in baſilica adunatæ fuerãt, inhiaret, Berthefredus aſcenſo equo ad Viridunenſem vrbem dirigit: ibique in oratorio quod in domo eccleſiaſtica erat, ſe tutari putans, præſertim cum & ipſe pontifex Agericus in hac domo reſideret. Sed cum Childeberto regi nunciatum fuiſſet, effugiſſe ſcilicet Berthefredum, percuſſus cordis dolore ait, Si hic mortem euaſerit, nõ euadet Godegiſilus manus meas. Neſciebat tamen rex, eum in domum eccleſiæ ingreſſum fuiſſe,

ſed quaſi in regionem aliam confgiſſe. Tunc timens Godegiſilus commoto iterum exercitu, domum eccleſiæ armatis vallat. Sed cum eum pontifex reddere nequiret, ſed defenſare conaretur, aſcendentes ſuprà tectum, eum ab ipſis tegulis ac maceriis, quibus oratorium opertum erat, inlidentes, interfecerunt: ibiq; cum tribus famulis mortuus eſt. Multum ex hoc epiſcopus dolens, quod eum non ſolum defenſare non potuit, verum etiam locum in quo orare conſueuerat, & in quo ſanctorum pignera adgregata fuerant, ſanguine humano pollui vidit. Miſit autem Childebertus rex cũ muneribus, vt à mœrore reuocaretur: ſed noluit conſolari. Multi autem his diebus pertimeſcentes regem, in alias regiones abſceſſerunt. Nonnulli etiam à primatu ducatus remoti ſunt, in quorũ ordinem alij ſucceſſerũt.

13 GVNTHCRAMNVS verò Baddonem quẽ pro crimine maieſtatis ſuperius vinctum diximus, in præſentiam ſuam venire juſsit, & tranſmittens vſque Pariſios, ait, Si eũ cum idoneis hominibus Fredegundis ab hac actione qua impetitur, immunem fecerit, abſcedat liber, & quò voluerit eat. Sed veniens Pariſios, nullus de parte memoratæ mulieris adfuit, qui eum idoneum reddere poſſet. Tũc vinctus & catenis oneratus ſub ardua cuſtodia, ad vrbem Cabillonenſem reddnctus eſt. Sed poſtea intercurrentibus nunciis, & præſertim Leudoualdo Baiocaſsino pontifice dimiſſus, ad propria rediit. Grauiter tunc mor-

bus dyſentericus apud Metenſem ſæuiebat vrbem. His diebus nos dum ad occurſum regis properaremus, Vuiliulfum ciuē Pictauū, plenum febre, hoc morbo laborantem in via offendimus, id eſt ad Remēſem vrbem, de qua profectus valde exinanitus cum ad vrbē Pariſiacam cum filio vxoris ſuæ veniſſet, apud villam Rigoialenſem facto teſtamēto defunctus eſt: puer verò qui & ipſe ab hoc lāguore tenebatur obiit: & ſic pariter in vrbis Pictauæ delati terminum, tumulati ſunt. Vxor quoque ipſius Vuiliulfi tertio copulatur viro, filio ſcilicet Beppoleni ducis: qui & ipſe duas iam, vt celebre fertur, vxores viuas reliquerat. erat enim leuis atq; luxurioſus, & dū nimio ardore fornicationis arctaretur, ac relicta cōiuge cū famulabus accubaret, exhorrēs legitimū connubiū, aliud expetebat: ſic & ſecundæ fecit, & huic cui tertio copulatus eſt, ignorās quòd corruptio incorruptionem non poſsidebit.

14 POST hæc cum Egidius Remenſis vrbis epiſcopus, de illo crimine maieſtatis quo ſuperius memorati perempti ſunt, ſuſpectus haberetur, cum magnis muneribus ad Childebertum accedēs, veniam deprecatur: prius tamen ſacramenta ſuſcipiens, in baſilica ſancti Remigij, ne aliquid mali in itinere pateretur: ſuſceptusq; à rege cum pace diſceſſit. Pacem etiam cum Lupo duce obtinuit, quem inſtinctu eius de Campaniæ ducatu ſupra memorauimus, fuiſſe depulſum. Vnde rex Guntchramnus valde in amaritudinem

excitatus eſt, eo quòd ei promiſerit Lupus, nũquam ſe cum eodem pacem facturum, quia fuiſſet regis cognitus inimicus.

15 IGITVR eo tempore in Hiſpania Richaredus rex compunctus miſeratione diuina, conuocatis epiſcopis religionis ſuæ ait, Cur inter vos & ſacerdotes illos qui ſe catholicos dicunt, iugiter ſcandalum propagatur: & cum illi per fidem ſuam ſigna multa oſtendant, vos nihil tale agere poteſtis? qua de re conuenite quæſo ſimul, & diſcuſsis vtriuſque partis credulitatibus, quæ vera ſunt cognoſcamus: & tunc aut accepta illi à vobis ratione ea credant quæ dicitis, aut certè vos ab illis veritatem agnoſcentes, quæ prædicauerint vos credatis. Quod cum factum fuiſſet, congregatis vtriuſque partis epiſcopis, propoſuerunt hæretici illa quæ ſæpius ab ipſis dicta iam ſcripſimus; ſimiliter reſponderunt epiſcopi noſtræ religionis ea de quibus hæreticorum partem plerunque victam libris ſuperioribus demonſtrauimus: & præſertim cum rex diceret, quòd nullum ſignum ſanitatis ſuper infirmos ab hæreticorũ oſtenderetur epiſcopis, ac in memoria replicaret qualiter tempore genitoris ſui, epiſcopus qui ſe iactabat per fidem non rectã cæcis reſtituere lumẽ, tacto cæco & cæcitati perpetuæ dãnato diſceſſiſſet confuſus, quod nos in libro miraculorũ plenius declarauimus: vocauit ad ſe ſeorſum ſacerdotes dei, quibus perſcrutatis, cognouit vnum deũ ſub diſtinctione coli perſonarum

trium,

trium,id eſt patris & filij & ſpiritus ſancti: nec minorem filium patre ſpirituq; ſancto, neque ſpiritum ſanctum minorem patre vel filio, ſed in vna æqualitate atque omnipotentia hanc trinitatem verum deum fateri. Tunc intelligens veritatem Richaredus, poſtpoſita altercatione,ſe catholicæ legi ſubdidit, & accepto ſignaculo beatæ crucis cũ chriſmatis vnctione,credidit Ieſum Chriſtum filium dei æqualem cum ſpiritu ſancto regnantem in ſecula ſeculorum. Amen. Deinde nuncios mittit ad prouinciam Narbonenſem, quibus narrantibus ea quæ ille geſſerat, ſimili credulitate populus ille connecteretur. Erat enim tunc temporis Arrianæ ſectę epiſcopus Athalocus,qui ita per propoſitiones vanas ac interpretationes falſas ſcripturarũ, eccleſias dei conturbabat,vt putaretur quòd ipſe eſſet Arrius,quem proieciſſe in ſeceſſum exta hiſtoriographus narrauit Euſebius. Sed cùm hæc populo ſectę ſuæ credere non ſineret, & ad conſentiendum ei paucorũ faueret adulatio, commotus felle, ingreſſus in cellulam ſuam inclinato ſuper lectulum capite,nequã ſpiritũ exhalauit. Sicq; hæreticorum populus, in ipſa conſiſtens prouincia,inſeparabilem trinitatem confeſſus,ab errore diſceſit.

16 POST hæc Richaredus legationem ad Gunthcramnum atque ad Childebertũ direxit pacis gratia, vt ſcilicet ſicut in fide ſe ad ſerebat vnum, ita & charitate ſe præſtaret vnitum. Sed à Gunthcramno rege repulſi ſunt

dicente, Qualem mihi fidem promittere poſſunt, aut quemadmodum à me credi debent, qui neptem meam Ingũdem in captiuitatem tradiderunt, & per eorum inſidias & vir eius interfectus eſt, & ipſa in peregrinatione defuncta? Non recipio ergo legationem Richaredi, donec me deus vlciſci iubeat de his inimicis. Hæc legati audiẽtes, ad Childebertum proficiſcuntur, à quo & in pace excepti ſunt, dicentes, Vult ſe dominus noſter, frater tuus Richaredus de hoc crimine exuere, quod ei imponitur, quaſi in mortem ſororis veſtræ fuiſſet conſcius. de quo, ſacramento, ſi vultis, aut qualibet alia cõditione idoneus reddi poteſt. Deinde datis gratiæ veſtræ decem milibus ſolidorum, charitatem veſtram habere deſiderat, & vt ille veſtro vtatur ſolatio, & vos eius vbi neceſſe fuerit, beneficiis potiamini. Hæc illis dicentibus, promiſerunt Childebertus rex & mater eius pacem & charitatẽ cum ipſo ſe integrè cuſtodituros. Acceptisq; ac datis muneribus, addiderunt legati, Iuſsit etiam dominus noſter ponere verbũ in auribus veſtris de filia ſiue ſorore veſtra Chlodoſinda, vt ei tradatur in matrimonium, quo facilius pax quæ inter vos promittitur, confirmetur. Qui dixerunt, Promiſsio noſtra ex hoc habilis dabitur, ſed ſine patrui noſtri Guntheramni regis conſilio hæc facere non audemus: promiſſum enim habemus de maioribus cauſis nihil ſine eius conſilio agere: accepto itaque reſponſo redierunt.

17 EO anno verno tẽpore pluuiæ validę fuerũt, & cùm iam vel arbores vel vineæ fron duiſſent, nix decidua cuncta operuit. Subſequenti quoque gelu, tam palmites vinearum, quàm reliqui oſtẽſi fructus incenſi ſunt. Tantusq; rigor fuiſſe viſus eſt, vt etiam hirũdines & alites quæ de externis regionibus venerãt, vi algoris extinguerentur. Illud etiam admirabile fuit, quòd vbi nũquam gelu nocuit, tunc omnia abſtulit: & eò vbi conſueuerat lædere, non acceſsit.

18 BRITANNI quoq; irruẽtes in terminum Namneticum, prædas egerunt, peruadentes villas, & captiuos abducentes. Quod cum Gunthcramno regi perlatum fuiſſet, iuſſit commoueri exercitum, dirigens illuc nuncium qui eis loqueretur vt componerẽt cuncta quæ malè geſſerant, aut certè nouerint ſe gladio caſuros ab exercitu eius. At illi timentes, promittunt ſe omnia quæ malè geſſerant, emendare. His auditis, rex dirigit illuc legationem, id eſt Nematium Aurelianenſem, & Berthcramnum Cœnomannenſem epiſcopũ, cum comitibus & aliis viris magnificis. Adfuerunt etiam & de regno Chlotharij Chilperici regis filij viri magnifici: qui euntes in terminum Namneticum locuti ſunt cum Vuarocho & Vidimaclo omnia quæ rex præceperat. At illi dixerunt, Scimus & nos ciuitates iſtas Chlotharij regis filiis redhiberi, & nos ipſis debere eſſe ſubiectos: tamen quę contra rationem geſsimus, cuncta componere non

moramur: & datis fideiuſſoribus, atque ſubſcriptis cautionibus, promiſerunt ſe ſingula milia ſolidorum Gunthcramno regi & Chlothario in compoſitionem daturos, promittentes nunquam terminum ciuitatum illarum vltra ſe adgreſſuros. His ita compoſitis, regreſſi ſunt reliqui, & narrauerunt regi quæ geſſerant. Namatius verò epiſcopus, dum receptis villis intra terminum Namneticæ vrbis, quas olim parentes eius perdiderant, ibidem moraretur, puſulæ malæ ei tres oriuntur in capite. Ex hoc valde confectus tædio, dum ad ciuitatem ſuam reuerti cuperet, intra Andegauenſis territorij terminum, ſpiritum exhalauit. Corpuſculũ eius ad vrbem ſuam delatũ, in baſilica ſancti Aniani confeſſoris ſepultum eſt: in cuius cathedram Auſtrinus Paſtoris quondam filius ſubrogatur. Vuarocus verò oblitus ſacramenti & cautionis ſuæ, omnia poſtpoſuit quæ promiſit. Vineas Namneticorum abſtulit, & vindemiam colligens, vinũ in Veneticum tranſtulit. Et ex hoc iterum rex Guntchramnus valde furens, exercitum commoueri iuſsit, ſed quieuit.

19 BELLVM verò illud quod inter ciues Turonicos ſuperius diximus, terminatũ, in rediuiuam rurſum inſaniam ſurgit. Nam Sicharius cùm poſt interfectionem parẽtum Chramiſindi, magnam cum eo amicitiam patrauiſſet, & intantum ſe charitate mutua diligerent, vt plerunque ſimul cibum caperent, ac in vno pariter ſtrato recumberent, quadam die

die cœnam ſub nocturno tempore præparat Chramiſindus, inuitás Sicharium ad epulum ſuum. Quo veniente,reſident pariter ad conuiuium. cumq; Sicharius crapulatus à vino, multa iactaret in Chramiſindum, ad extremũ dixiſſe fertur,Magnas mihi debes referre grates,ô dulciſsime frater, eo quòd interfecerim parentes tuos, de quibus accepta compoſitione, aurum argentumq; ſuperabundant in domo tua:& nudus nunc eſſes & egens,niſi hæc te cauſa paululũ roboraſſet.Hæc ille audiens, amaro ſuſcepit animo dicta Sicharij,dixitquè in corde ſuo, Niſi vlciſcar interitum parẽtum meorum amittere nomen viri debeo, & mulier infirma vocari. Et ſtatim extinctis luminaribus,caput Sicharij ſica diuidit. Qui paruulam in ipſo vitæ termino vocem emittens, cecidit & mortuus eſt. Pueri verò qui cum eo venerant, dilabuntur. Chramiſindus exanimum corpus nudatum veſtimentis,adpendit in ſępis ſtipite, aſcenſisq; equis eius ad regem pergit, ingreſſusque eccleſiam ad pedes proſternitur regis, dicens,Vitam peto,ô glorioſe rex,eo quòd occiderim homines qui parentibus meis clam interfectis res omnes diripuerunt.Cumq; expoſitis per ordinẽ cauſis,& reginaBrunichildis grauiter accepiſſet,eo quòd in eius verbo Sicharius poſitus, taliter fuerat interfectus, frẽdere in eum cœpit.At ille cùm vidiſſet eam aduerſam ſibi,Voſagenſem territorij Biturici pagũ expetiit, in quo eius parentes degebãt, eo quòd in regno Gunthcramni

H

regis haberetur: Tranquilla quoque cõiunx Sicharij relictis filiis & reb. viri ſui, in Turonico ſiue in Pictauo ad parẽtes ſuos Mauriopes vicum expetiit: ibiq; & matrimonio copulata eſt. Obiit autẽ Sicharius quaſi annorum xl. Fuit autẽ in vita ſua leuis, ebrioſus, homicida, qui nonnullis per ebrietatẽ iniuriam intulit. Chrammiſindus verò iterũ ad regem abiit, iudicatũq; eſt ei vt côuinceret ſuper ſe eum interfeciſſe. quod ita fecit. Sed quoniã, vt diximus, regina Brunichildis in verbo ſuo poſuerat Sichariũ, ideo res huius confiſcari præcepit: ſed in poſterũ à Flauiano domeſtico redditæ ſunt. ſed & ad Aginnũ properans, epiſtolam eius elicuit, vt à nullo contingeretur. Ipſi enim res eius à regina conceſſæ fuerant.

20 EO annó quoq; xiij. regis Childeberti, cùm ad occurſum eius vſque Metenſem vrbem properaſſemus, iuſsi ſumus ad Gunthcramnũ regem in legationẽ accedere: quem apud vrbem Cabillonenſem reperimus, dicẽtes, Salutem vrberrimam mittit tibi glorioſiſſimus nepos tuus Childebertus, ô inclite rex, immenſas referens gratias pietati tuæ, quòd à te iugiter commonetur, vt ea agat quæ & deó placeant, & tibi ſint accepta, & populo congrua. De his verò quæ locuti ſimul fuiſtis, omnia implere promittit, nec quicquam ſe de pactionibus quę inter vos conſcriptę ſunt, inrũpere pollicetur. Et rex ad hæc ait, Non ſimiliter ego gratias ago, quòd taliter inrumpitur quod mihi permiſſum eſt. Pars mea de vrbe Sil-

Siluanectenſi non redditur. Homines quos pro vtilitate mea, quia mihi infenſi erant, migrare volui, non permiſerunt: & quomodò dicetis, quòd nihil de pactionib. ſcriptis trāſcēdere vult dulciſsimus nepos meus? Et nos adhæc, Nihil vult cōtra pactiones agere illas, ſed omnia implere promittit, ita vt de præſenti ſi ad diuiſionē Siluanectenſem vis mittere, nec tardetur: ſtatim enim recipies tuum. De hominibus verò quos dicis, nomina ſcripta tradentur, & omnia quę promiſſa ſunt implebuntur. Hæc nobis loquentibus, pactionem ipſam relegi rex coram adſtantibus iubet.

Exemplar pactionis.

CVM in Chriſti nomine præcellentiſsimi domini Gunthcrānus & Childebertus reges, & glorioſiſsima domina Brunichildis regina, Andelaum charitatis ſtudio conueniſſent, vt omnia quæ vndecunque inter ipſos ſcandalū poterāt generare, pleniori conſilio definirēt: id inter eos mediantibus ſacerdotibus atque proceribus, deo medio, charitatis ſtudio ſedit, complacuit, atque conuenit, vt quandiu eos deus omnipotēs in pręſenti ſeculo ſupereſſe voluerit, fidem & charitatem puram, & ſimplicem ſibi debeant conſeruare. Similiter quia dominus Gunthcrānus iuxta pactionem quam cum bonæ memoriæ domino Sygiberto inierat, integram portionem, quæ eſt de regno Chariberti, illis fuerat cōſecutus, ſibi diceret in integrum redhiberi, & pars domni Childeberti, ea quæ pater ſuus poſſederat, ad

ſe vellet ex omnibus reuocare, id inter ipſos conſtat fixa deliberatione finitum, vt in illam tertiam portionem de Pariſienſi ciuitate cum terminis & populo ſuo, quæ ad domnum Sygibertum de regno Chariberti conſcripta pactione peruenerat, cũ caſtellis Duno, & Vindocino, & quicquid de pago Stampenſi, vel Carnoteno in peruio illo antefatus rex cum terminis & populo ſuo perceperat, in iure & dominatione domni Gunthcramni, cũ eo quod ſuperſtite domno Sygiberto de regno Chariberti antea tenuit, debeant perpetualiter permanere: pari cõditione ciuitates Meldonenſes, & duas portiones de Siluanectis, Turonos, Pictauos, Abrincatas, vicum Iulienſem cũ Soranis, Lapurdo & Albige, domnus Childebertus rex cum terminis à præſenti die ſuæ vindicet poteſtati. Ea igitur cõditione ſeruata, vt quẽ deus de ipſis regib. ſuperſtitẽ eſſe præceperit, regnũ illius qui abſq; filiis de præſentis ſeculi luce migrauerit, ad ſe in integritatem iure perpetuo debeat reuocare, & poſteris ſuis, domino auxiliante, relinquere. Illud ſpecialiter placuit per omnia inuiolabiliter cõſeruari, vt quicquid domnus Gunthcramnus rex filiæ ſuæ Chlothieldi cõtulit, aut adhuc deo propitiante cõtulerit, in omnibus rebus atq; corporibus, tam in ciuitatibus, quã agris vel redditib. in iure & dominatione ipſius debeant permanere: & ſi quid de agris fiſcalibus, vel ſpeciebus atq; præſidio pro arbitrij ſui volũtate facere, aut cuiquã conferre voluerit,

in

in perpetuo auxiliāte domino cōſeruetur, neque à quocunq; vllo vnquā tēpore cōuellatur & ſub tuitione ac defenſione domni Childeberti, cum his omnibus quæ ipſam tranſitus genitoris ſui inuenerit poſsidētem, ſub omni honore & dignitate ſecura debeat poſsidere. Pari conditione repromittit domnus Gunthcramnus rex, vt ſi, vt habet humana fragilitas, quod diuina pietas non permittat, nec ille videre deſiderat, ſi contigerit domnum Childebertum, eo ſuperſtite de hac luce migrare, filios ſuos Theodobertum & Thedoricum regem, vel ſi adhuc alios ipſi deus dare voluerit, vt pius pater ſub ſua tuitione & defenſione recipiat, ita vt regnum patris eorum ſub omni ſoliditate poſsideant: & genitricem domni Childeberti, domnā Brunichildem reginam, vel filiam eius Chlodoſuindam, germanam dōni Childeberti regis, quādiu intra regionē Francorū fuerit, vel eius reginam Faileubam, tanquam ſororē bonam, & filias in ſua tuitione & defenſione, ſpiritali dilectione recipiat, & ſub omni honore & dignitate cū omnibus rebus earū, cum ciuitatibus, agris, reditibus, vel cunctis titulis, & omni corpore facultatis, tam quòd præſenti vidētur tempore poſsidere, quā quod adhuc Chriſto præſule iuſtè potuerint augmentare, ſub omni ſecuritate & quiete poſsideāt: vt ſiquid de agris fiſcalibus vel ſpeciebus atq; præſidio pro arbitrij ſui voluntate facere, aut cuiquā conferre voluerint, fixa ſtabilitate in perpetuo conſeruetur, nec à

quibuſcũque voluntas illarum vllo tempore conuellatur. De ciuitatibus verò, hoc eſt Burdegala, Lemouica, Cadurco, Benarno & Begorra, quas Gaileſuindam germanam domnę Brunichildis, tam in dote, quàm in morganegiba, hoc eſt, matutinali dono, in Fràciam venientem certum eſt adquiſiſſe. Quas etiam per iudiciũ glorioſiſsimi domni Gunthcramni regis, vel Francorũ ſuperſtitibus Chilperico & Sygiberto regibus, domna Brunichldis noſcitur acquiſiſſe: ita cõuenit, vt Cadurcam ciuitatem cum terminis & cũcto populo ſuo, domna Brunichildis de præſenti in ſua proprietate percipiat. Reliquas verò ciuitates ex hac conditione ſuperius nominatas, domnus Gunthcramnus dum aduiuit poſsideat, ita vt quandoque poſt eius tranſitum, in dominationem domnæ Brunichildis hæredũq; ſuorum cum omni ſoliditate deo propitio reuertantur. Nec ſuperſtite domno Gunthcrãno, neque à domna Brunichilde, neque à filio ſuo Childeberto rege, filiisque ſuis, quolibet ingenio, vel tempore repetantur. Simili modo conuenit, vt Siluanectum domnus Childebertus in integritate teneat, & quantum tertia domni Gunthcramni exinde debita competit, de tertia domni Childeberti quæ eſt in Roſſontenſi domni Gunthcramni partibus compenſetur. Similiter conuenit, vt ſecundũ pactiones inter domnum Gunthcramnum & bonæ memoriæ domnum Sygibertum initas leudes, illi qui domno Gunthcrãno poſt tranſitum

ſitum domni Chlotharij ſacramenta primitus præbuerunt; & ſi poſtea conuincuntur ſe in parte alia tradidiſſe de locis vbi commanere videntur, cõuenit vt debeant remoueri. Similiter & qui poſt tranſitum domni Chlotharij conuincuntur domno Sygiberto ſacramenta primitus præbuiſſe, & ſe in aliam partem trãſtulerunt, modo ſimili remoueantur. Similiter quicquid anteſati reges eccleſiis aut fidelibus ſuis contulerint, aut adhuc cõferre cum iuſtitia, deo propitiante, voluerint, ſtabiliter conſeruetur: & quicquid vnicuique fidelium in vtriuſq; regno per legem & iuſtitiam redhibetur, nullum ei præiudicium patiatur, ſed liceat res debitas poſsidere atque recipere. Et ſi aliquid cuicunq; per interregna ſine culpa ſublatum eſt, audientia habita reſtauretur. Et de eo quòd per munificentias præcedentium regum vnuſquiſque vſque ad tranſitum glorioſæ memoriæ domni Chlotharij regis poſſedit, cum ſecuritate poſsideat. Et quod exinde fidelibus perſonis ablatum eſt, de præſenti recipiat. Et quia inter præfatos reges pura & ſimplex eſt in dei nomine concordia inligata, conuenit vt in vtroque regno vtriuſque fidelibus tam pro cauſis publicis quàm priuatis, quicunque voluerit ambulare, peruium nullis temporibus denegetur. Similiter conuenit, vt nullus alterius leudes nec ſolicitet, nec venientes excipiat. Quòd ſi forſitam pro aliqua amiſsione partem alteram crediderit expetendam, iuxta qualitatem culpæ

excuſati reddantur. Hoc etiam huic addi placuit pactioni, vt ſi qua pars præſentia ſtatuta ſub quacunque calliditate, tempore quocunque tranſcenderit, omnia beneficia, tam repromiſſa quàm in præſenti conlata amittat, & illi proficiat qui inuiolabiliter omnia ſuprà-ſcripta ſeruauerit; & ſit de ſacramentorum obligatione in omnibus abſoluta. His itaque omnibus definitis, iurant partes per dei omnipotentis nomen & inſeparabilem trinitatem, vel diuina omnia, ac tremendum diem iudicij, ſe omnia quæ ſuperius ſcripta ſunt abſque vllo dolo malo, vel fraudis ingenio inuiolabiliter ſeruaturos. Facta pactio ſub die quarto Calendis Decembris anno viceſimo ſexto regni domni Gunthcramni regis, domni Childeberti verò duodecimo anno. Lectis igitur pactionibus ait rex, Iudicio dei feriar, ſi de his quicquam tranſcendero quæ hîc continentur. Et conuerſus ad Felicem, qui tũc nobiſcũ legatus aduenerat, ait, Dic, ô Felix. iam enim pleniſsimè connexuiſti amicitias inter ſororem meam Brunichildem, & inimicã dei & hominum Fredegundem. Quo negante, ego dixi, Non dubitet rex, quia illæ amicitiæ inter eaſdem cuſtodiuntur, quæ ante hos annos plurimos ſunt ligatę. nam certè ſcias quia odium quod inter illas olim ſtatutum eſt, adhuc pullulat, non areſcit. Vtinam tu, ô rex glorioſiſsime, minus cum ea charitatem habetes. Nam vt ſępe cognouimus, dignius eius legationem quàm noſtram excipis. Et ille, Scias

inquit,

inquit, ſacerdos dei, quia ſic eius legationem ſuſcipio, vt charitaté nepotis mei Childeberti regis non omittam. Nam ibi amicitias ligare non poſſum de qua ſæpius proceſſerũt qui mihi vitam præſentem auferrent. Hæc eo dicente, Felix ait, Perueniſſe ad gloriam veſtram credo, quòd Richaredus legationem ad nepotem veſtrũ direxit, quæ neptem veſtram Chlodoſuindam filiam fratris veſtri ei in matrimoniũ poſtularet. Sed ille abſque veſtro conſilio nihil exinde promittere voluit. Rex ait, Non eſt optimum enim vt illuc neptis mea ambulet, vbi ſoror ſua eſt interfecta: ſed nec illud rationabiliter complacet, vt non vlciſcatur mors neptis meæ Ingundis. Felix reſpondet, Multumſe exinde excuſare volunt, aut ſacramentis, aut quibuſlibet aliis conditionibus iuſſeritis: tantum vos conſenſum præbete, vt ei Chlodoſuinda ſicut poſtulat, deſponſetur. Rex ait, Si enim nepos meus implet quæ in pactionibus conſcribi voluit, & ego de his facio voluntaté eius. Promittẽtibus nobis eum omnia impleturũ, adiecit Felix. Deprecatur etiam pietatem veſtram, vt ei ſolatium contra Longobardos tribuatis, qualiter expulſi de Italia pars illa quam genitor ſuus vendicauit viuens, ad eum reuertatur. reliqua verò pars per veſtrum ſuumq; ſolatium imperatoris ditionibus reſtituatur. Reſpondit rex, Non, inquit, poſſum in Italiam exercitum meum dirigere, vt vltro eos morti tradam. grauiſſima enim lues Italiam nunc deuaſtat. Et ego,

Indicaſtis enim nepoti veſtro, vt omnes regni ſui epiſcopi in vnum conuenirent, quia multa ſunt quæ debeant indagari: ſed iuxta conſuetudinem canonũ, placebat glorioſiſsimo nepoti veſtro, vt vnuſquiſque metropolitanus cum prouincialib. ſuis coniungeretur: & tunc quæ inrationabiliter in regione propria fiebant, ſanctione ſacerdotali emendarentur. Quæ enim cauſa extat, vt in vnum tanta multitudo conueniat: eccleſię fides periculo vllo non quatitur: hæreſis noua non ſurgit. Quæ erit iſta neceſsitas, vt tanti debeant in vnum cõiungi domini ſacerdotes? Et ille, Sunt multa, inquit, quæ debeant diſcerni, quæ iniuſtè geſta ſunt, tam de inceſtis, quàm de ipſis quæ inter nos aguntur cauſis. Sed præcipuè illa dei cauſa extat omnibus maior, vt inquirere debeatis, cur Pręxtextatus epiſcopus gladio in eccleſia fuerit interemptus. Sed & de iis qui pro luxuria accuſantur, debet eſſe diſcuſsio, vt aut victi ſanctione ſacerdotali debeant emendari, aut certè ſi innocentes inueniuntur, publicè error criminis auferatur. Tunc iuſsit, vt in Calendis mẽſis quarti hæc ſynodus prolongaretur. Et iis dictis, ad eccleſiam proceſſimus: erat enim dies illa dominicæ Reſurrectionis ſolennitas. Dictis igitur miſsis, conuiuio nos adſciuit, quod fuit non minus oneratum in ferculis, quàm lætitia opulentum. Semper enim rex de deo, de ædificatione eccleſiarum, de defenſione pauperum ſermonem habens; ridebat interdum ſpiritali ioco

de-

delectans: addens etiã vnde & nos aliquid lætitiæ frueremur. dicebat enim & hæc verba, Vtiná mihi nepos meus promiſſa cuſtodiat. omnia enim quæ habeo, eius ſunt: tamẽ ſi eũ ſcandalizat illud, quòd legatos Chlotharij nepotis mei ſuſcipio, nunquid demẽs ſum, vt non poſſim tẽperare inter eos, ne ſcádalum propagetur? Noui enim id magis incidere quá in longius promulgare. dabo enim Chlothario, ſi eũ nepotẽ meũ eſſe cognouero, aut duas, aut tres in parte aliqua ciuitates, vt nec hic videatur exhæredari de regno meo, nec huic inquietudinem præparẽt quę iſti reliquero. Hæc & alia locutus, dulci nos adfectu fouens, ac muneribus onerans, diſcedere iubet, mandans vt ea ſemper Childeberto regi inſinuẽtur, quę vitæ eius commoda fient.

21 IPSE autẽ rex, vt ſæpe diximus, in eleemoſynis magnus, in vigiliis atque ieiuniis prõptus erat. nam tũc ferebatur Maſſilia à lue inguinaria valde vaſtari: & hunc morbum vſque ad Lugdunẽſem vicum Octauum nomine fuiſſe celeriter propalatum. ſed rex, ac ſi bonus ſacerdos, prouidens remedia quibus cicatrices peccatoris vulgi mederẽtur, iuſsit omnem populum ad eccleſiam cõuenire, & rogationes ſumma cũ deuotione celebrari: & nihil aliud in vſu veſcendi niſi panem hordeaceum cum aqua munda adſumi, vigiliisq́; adeſſe inſtanter omnes iubet: quod eo tempore ita geſtum eſt. Per triduum enim ipſius eleemoſynis largius ſolito præcurrentibus, ita de cun-

cto populo formidabat; vt iam tunc non rex tantum, ſed etiam ſacerdos domini putaretur totam ſpem ſuam in domini miſerationem transfundens, & in ipſo iactans cogitationes quæ ei ſuperueniebāt, à quo eas affectui tradi tota fidei integritate putabat. Nam celebre tunc à fidelibus ferebatur, quod mulier quædam cuius filius quartano typo grauabatur, & in ſtrato anxius decubabat, acceſsit inter turbas populi vſq; ad tergū regis, abruptiſq; clam regalis indumenti fimbriis in aquam poſuit, filioq; bibēdum dedit: ſtatimq; reſtincta frebre ſanatus eſt. Quod non habetur à me dubium, cum ego ipſe ſæpius laruas energia famulante nomen eius inuocantes audierim, ac criminum propriorum geſta virtute ipſius diſcernente fateri.

22 NAM ſicut ſuperius diximus, Maſsilienſis vrbs contagio peſsimo ægrota, quanta ſuſtinuerit, altius replicari placuit. His enim diebus Theodorus epiſcopus ad regem abierat, quaſi aliquid contra Nicetium patritium ſuggeſturus. Sed cum à rege Childeberto minimè de hac cauſa fuiſſet auditus, ad propria redire diſpoſuit. Interea nauis ab Hiſpania vnà cum negocio ſolito ad portum eius adpulſa eſt, quæ huius morbi fomitem ſecum nequiter deferebat: de qua cum multi ciuium diuerſa mercarentur, vna confeſtim domus in qua viij. animæ erant, hoc contagio interfectis habitatoribus relicta eſt vacua. Nec ſtatim hoc incendium luis per domos ſpargitur

totas;

totas: ſed interrupto certi temporis ſpacio ac velut in ſegetem flamma accēſa, vrbem totam morbi incendio conflagrauit. Epiſcopus tamen vrbis acceſsit ad locum,& ſe intra baſilicæ ſancti Victoris ſepta continuit cum paucis qui tunc cum ipſo remanſerāt,ibiq; per totam vrbis ſtragem orationibus ac vigiliis vacans, domini miſericordiam exorabat, vt tandem ceſſante interitu, populo liceret in pace quieſcere. Ceſſante verò hac plaga menſibus duobus, cum iam populus ſecurus rediſſet ad vrbem,iterum ſuccedente morbo, qui redierāt, ſunt defuncti: ſed & multis vicibus deinceps ab hoc interitu grauata eſt.

23 AGERICVS verò Viridunenſis epiſcopus,cū ex illo diuturnę amaritudinis felle grauiter ęgrotaret,pro eo quòd Gunthcrānus Boſo pro quo fideiuſſor extiterat, interfectus eſſet: vel etiam abdita amaritudine,quòd Berthefredus intra oratoriū domus eccleſiaſticæ fuerat interfectus: & præſertim cum ipſos Gunthcramni filios ſecum retinens quoti die fleret dicens, In meo vos odio orphani relicti eſtis. His accenſus vt diximus cauſis, fellis amaritudine adgrauatus,& maximè inedia comſumptus, diem obiit,adpoſitusq; eſt in ſepulchro: Buciouualdus quoq; abbas eius pro epiſcopatu cucurrit, ſed nihil obtinuit. Charimerem enim referendarium cum conſenſu ciuium regalis decreuit auctoritas fieri ſacerdotem, Buciouualdo abbate poſtpoſito. ferebant enim hūc eſſe ſuperbum, & ob hoc à nōnullis

Buccus validus vocitabatur. Obiit autem & Licerius Arelatẽſis epiſcopus, in cuius eccleſiam Virgilius abbas Auguſtodunenſis opitulante Syagrio epiſcopo, ſuſtitutus eſt.

24 OBIIT autẽ & Deutherius Vincienſis epiſcopus, in cuius locũ Fronimius ſubrogatus eſt. Hic autem Fronimius Bituricæ vrbis incola fuit: ſed cauſa neſcio qua in Septimaniam abiit: ac poſt mortẽ Athanaeldi regis à Leuuane ſucceſſore eius magnificè eſt receptus, atque in vrbe Agathenſi epiſcopus ordinatus eſt. Sed poſt mortẽ Leuuanis cum Leuuieldus in illa hæreticæ prauitatis perfidia graſſaretur, & Ingundis filia Sygiberti regis cuius ſupra meminimus, in Hiſpaniã ad matrimonium duceretur, audiuit Leuuieldus quaſi hic epiſcopus ei conſiliũ dediſſet, vt nũquam ſe veneno hæreticæ credulitatis deberet admiſcere: & ob hoc ſemper ei moleſtus iniuriarum laqueos intendebat, quouſque eum ab epiſcopatu deiiceret. Cumq; non inueniret quib. eum muſcipulis poſſet inneɛtere, ad extremum emiſit qui eum gladio deberet adpetere. Quod ille per internuncios cognoſcens, relicta vrbe Agathẽſi in Gallias aduenit, ibiq; à multis epiſcopis receptus ac muneratus, ad Childebertũ regem pertrãſiit. Sicq; patefacto loco apud ſupradictam vrbẽ poteſtatem pontificalem nono deiectionis ſuæ anno rege largiente ſuſcepit.

BRITANNI eo anno grauiter territoriũ Namneticũ Redonicumq; prędæ ſubiecerũt,

vin-

vindemiantes vineas, culturas deuaſtâtes, ac populum villarũ abducentes captiuũ: nihilq; de promiſsis ſuperiorib. cuſtodientes, & non ſolum non cuſtodiẽtes promiſſa, verumetiam detrahentes regibus noſtris.

15 IGITVR Childebertus rex cũ petentibus Longobardis ſororem ſuam regi eorum eſſe coniugẽ acceptis muneribus promiſiſſet, aduenîẽtibus Gothorum legatis ipſam, eo quòd gẽtem illam ad fidem catholicã conuerſam fuiſſet cognoſceret, repromiſit: ac legationem ad imperatorem direxit, vt quod prius non fecerat, nunc contra Longobardorum gentem debellans cum eius conſilio eos ab Italia remoueret: nihilominus & exercitum ſuum ad regionẽ ipſam capeſſendam direxit. Commotis ducibus cum exercitu illuc abeuntibus, cõfligunt pariter: ſed noſtris valde cæſis, multi proſtrati, nonnulli capti, plurimi etiam per fugam lapſi, vix in patriam redierunt. Tantaq; ibi fuit ſtrages de Frãcorum exercitu, vt olim ſimilis non recolatur.

16 ANNO quoq; quartodecimo Childeberti regis Ingoberga regina Chariberti quondã relicta migrauit à ſeculo mulier valde cordata, ac vita religioſa prædita: vigiliis & orationibus atque eleemoſynis non ignaua: quæ credo per prouidẽtiam dei cõmonita ad me vſque nuncios dirigens, vt in his quæ de voluntate ſua, id eſt pro animæ remedio cogitabat, adiutor exiſterem. Sic tamen vt ad ipſam accedens, quę conſilio habito fieri decer-

nebat, ſcriptura connecteret. Acceſsi fateor, vidi hominem timentem deum, quæ cum me benignè excepiſſet, notarium vocat, & habito, vt dixi mecum conſilio, quædam eccleſiæ Turonicæ, & baſilicæ ſancti Martini. quædam Cœnomannicæ eccleſiæ delegauit; ac poſt paucos menſes ſubitanea ægritudine fatigata, migrauit à ſeculo, multos per chartulas liberos derelinquens, ſeptuageſimo vt arbitror vitæ anno, relinquēs filiam vnicā, quam in Canthia regis cuiuſdam filius matrimonio copulauit.

27 AMALO quoq; dux dum cōiugem in aliam villam pro exercēda vtilitate dirigit, in amorem puellulæ cuiuſdam ingenuæ ruit. Et facta nocte crapulatus à vino miſit pueros, vt detrahentes puellulam, eam thoro eius adſcirent. Illa quoque repugnante, & violenter in eius manſionē deducta, dum eam alapis cędunt, ſanguinis vnda ex narium meatibus decurrente perfunditur. Vnde factum eſt, vt ipſe quoq; ſtratus ducis antedicti hoc riuo cruētaretur, quam & ipſe pugnis, colaphis, aliisq; ictibus verberatā in vlnam ſuſcepit, & ſtatim obpreſſus ſomno dormire cœpit. At illa extenſa manu trans caput viri gladium reperit: quo euaginato, caput ducis, velut Iudith Holofernis, ictu virili librauit. Illo quoque voces emittente, concurrunt famuli. Quam cum interficere vellent, exclamauit ille, dicens, Ne faciatis quæſo: ego enim pecaui qui vim caſtitati inferre conatus ſum. Nam hæc quæ pudici-

dicitiã ſtuduit conſeruare, omnino nõ pereat: Hæc dicens, ſpiritum exhalauit. Cumq; ſuper eum familia coniuncta lamentaretur, adiutorio dei eruta puella domum egreditur, & per noctem Cabillonenſem vrbem adiit, quæ eſt ſita ab eo loco quaſi milia XXXV: ibiq; baſilicã ſancti Marcelli ingreſſa, regis proſtrata pedibus cuncta quæ pertulerat pãdit. Tunc rex miſericordiſsimus non ſolum ei vitam donauit; verum etiam præceptionem tribui iuſsit vt in verbo ſuo poſita, à nullo vnquam parentum defuncti illius in aliquo moleſtiam pateretur. Veruntamen hoc deo præſtãte cognouimus, quod puellæ caſtitas non eſt ab ereptore ſeuo vllatenus violata.

28 BRVNICHILDIS quoq; regina iuſsit frabricari ex auro ac gemmis miræ magnitudinis clypeum, ipſumq; cum duabus pateris ligneis, quas vulgo Bacchinon vocant, eiſdemq; ſimiliter ex gemmis fabricatis auro, in Hiſpaniam regi mittit: in quã Ebregiſilum, qui ſæpe ad ipſam regionem legationis gratia acceſſerat, direxit. Quo abeunte, nunciatum eſt regi Gunthcramno, dicente quodam, quia Brunichildis regina ad filios Gundobaldi munera dirigit. Quod rex audiens, iuſsit cuſtodias arduas per vias regni ſui fieri, ita vt nullus penitus præterire poſsit, qui non diſcuteretur. Inquirebant etiam in hominum vel veſtimentis, vel calciamentis, aut in reliquis rebus, ſi occultè literę portarentur. Ebregiſilus verò Pariſios accedens cum his ſpecie-

bus, ab Ebrachario duce comprehenſus, ad Gunthcramnum deducitur: dixitque ei rex, Non ſufficit ô infelicisſime hominum, quòd impudico conſilio Ballomerem illum, quem Gūdobaldum vocitatis, ad cōiugium arceſsiſtis, quē manus mea ſubegit, qui voluit ditioni ſuæ regni noſtri ſuperare potentiam: & nunc filiis eius munera mittitis, vt ipſos iterum in Gallias prouocetis ad iugulādum? ideoq; nō accedes quò volueris, ſed morte morieris: quia cōtraria eſt legatio tua genti noſtræ. Illo quoque recuſante, non ſe his verbis eſſe communem, ſed potius ad Richaredum, qui Chlodoſuindam ſororē Childeberti regis ſponſare debuerat, hæc munera mitti. Credidit rex loquēti, & dimiſit eum, abiitq; in itinere quo directus fuit cum ipſis muneribus.

29 IGITVR Childebertus rex inuitāte Sygimundo Momociacenſis oppidi ſacerdote, dies paſchæ ad ſupradictā celebrari ſtatuit vrbē. Grauiter tunc Theodobertus filius eius ſenior, gulæ adflictus tumore laborauit, ſed cōualuit. Interea Childebertus rex exercitum cōmouet, & Italiā ad debellādam Longobardorum gentem, cum eiſdem pergere parat. Sed Longobardi his auditis, legatos cum muneribus mittunt dicentes, Sit amicitia inter nos, & non pereamus, ac diſſoluamus certum ditioni tuæ tributum. Ac vbicunque neceſſarium contra inimicos fuerit, ferre auxilium non pigebit. Hæc Childebertus rex audiens, ad Gunthcramnum regem legatos dirigit:

git: qui ea quæ ab his offerebâtur, in eius auribus intimarent. Sed ille non obuius de hac conniuētia, cōſilium ad cōfirmandam pacem præbuit. Childebertus verò rex iuſsit exercitum in loco reſidere: miſitq; legatos ad Longobardos, vt ſi hæc quæ promiſerāt confirmarēt, exercitus reuerteretur ad propria. ſed minime eſt impletum.

30 CHILDEBERTVS verò rex deſcriptores in Pictauos, inuitante Marouco epiſcopo, iuſsit abire, id eſt Florentianum maiorem domus regiæ, & Romulfum palatij ſui comitem, vt ſcilicet populus cenſum quem tēpore patris reddiderat, facta ratione, innouata re, reddere deberet. Multi enim ex his defuncti fuerant: & ob hoc viduis orphanisq; ac debilibus tributi pondus inſederat: quod hi diſcutientes, per ordinem relaxātes pauperes ac infirmos illos, quos iuſtitiæ conditio tributarios dabat, cenſu publico ſubdiderunt: & ſic Turonos ſunt delati. Sed cum populis tributariam functionem infligere vellent, dicentes quia librum præ manibus haberent, qualiter ſub anteriorum regum tempore diſſoluiſſent, reſpondimus nos, dicētes, deſcriptam vrbem Turonicam Chlotharij regis tempore, manifeſtū eſſe, libriq; illi ad regis preſentiá abierunt. Sed compuncto per timorem ſancti Martini antiſtis rege, incenſi ſunt. Poſt mortem verò Chlotharij regis, Chariberthо regi populus hic ſacramentum dedit. Similiter etiam & ille cum iuramento promiſit, vt leges conſuetu-

dinesq; nouas populo nõ infligeret,ſed in illo quo quondam ſub patris dominatione ſtatu vixerát,in ipſo hic eos deinceps retineret,neque vllam nouam ordinationem ſe inflicturum ſuper eos quod pertineret ad ſpoliũ,ſpopondit. Gaiſo verò comes eiuſdem temporis accepto capitulario,quod anteriores ſcriptores feciſſe commemorauimus, tributa cœpit exigere: ſed ab Eufronio epiſcopo prohibitus,cum exacta paruitate ad regis direxit præſentiam, oſtendens capitularium in quo tributa continebantur. Sed rex ingemiſcens ac metuens virtutem ſancti Martini, ipſum incendio tradidit: aureos exactos baſilicæ ſancti Martini remiſit,obteſtans vt nullus de populo Turonico vllum tributũ publico redderet. Poſt cuius obitum Sygibertus rex hanc vrbem tenuit,nec vllius tributi pondus inuexit. Sic & nunc xiiij. anno Childebertus poſt patris obitum regnans, nihil exegit, nec vllo tributi onere hæc vrbs adgrauata cõgemuit. Nunc autem poteſtatis veſtræ eſt,vtrum cenſeatis tributum,an non: ſed videte ne aliquid noceatis, ſi contra eius ſacramentum ambulare diſponitis. Hæc me dicente reſponderunt, Ecce librum præ manibus habemus, in quo cenſus huic populo eſt inflictus. Et ego aio, Liber hic à regis theſauro delatus nõ eſt, nec vnquam per tot conualuit annos. Non eſt mirum enim ſi pro inimicitiis horum ciuium, in cuiuſcunque domo reſeruatus eſt. iudicabit enim deus ſuper eos qui pro ſpoliis ciuium no-

noſtrorum hunc poſt tāti temporis tranſactū ſpacium protulerunt; dum autem hæc agerētur, Audini filius, qui librū ipſum protulerat, ipſa die à febre correptus, die tertia expirauit. Poſt hæc nos tranſmiſimus nuncios ad regē, vt quid de hac cauſa iuberet, mādata remitteret. Sed protinus epiſtolam cum auctoritate miſerunt, ne populus Turonicus pro reuerētia ſancti Martini deſcriberetur. Quibus relectis, ſtatim viri qui ad hæc miſsi fuerant, ad patriam ſunt regreſsi.

31 GVNTHCRAMNVS verò rex exercitū commouit in Septimaniam. Auſtrouualdus autē dux prius Carcaſonam accedens ſacramēta ſuſceperat, ipſosq́; populos ditioni ſubegerat regiæ. rex autem ad reliquas ciuitates capiendas, Boſonē cum Anteſtio deſtinauit. Qui accedens cum ſuperbia, deſpecto Auſtrouualdo duce atque cōdemnato, cur abſque eo Carcaſonā regredi præſumpſiſſet, ipſe cum Sanctonicis, Petragoricis, Burdegalēſibusq́;, Agennēſibus etiā ac Tholoſanis illuc direxit. Cumq́; in hac iactantia ferretur, & Gothis hęc nunciata fuiſſent, parauerunt ſe in inſidiis. Hic verò ſuper fluuium paruulū propinquum vrbi caſtra ponit, epulis inſedit, ebrietatibus incumbit, conuiciis & blaſphemiis Gothos exaggerans. Illiq́; irruentes ſuper ipſos reperiunt epulantes inopinantesq́;. Tunc hi dātes voces, exurgunt contra eos. At illi paululum reſiſtentes, fugā ſimulant: proſequentibusq́; iſtis cōſurgunt qui pręparati erant de inſidiis,

concludentes eos in medio, vſque ad interne cionem ceciderunt: qui autem euadere potuerunt, vix equo aſcenſo per fugam dilapſi ſunt, omnem ſupellectilem relinquentes in cāpi planitie, nihilq́; ſecum de rebus propriis auferentes, hoc pro magno ducentes ſi vel vitæ donarentur. Inſequentes autem Gothi res eorũ omnes reperiũt, diripiũtq́;, pedeſtres omnes captiuos abducentes: cecideruntq́; ibi quaſi quinque milia virorũ: captiui autē amplius quàm duo milia abierunt. multi tamen ab his laxati, redierunt in patriam.

32 COMMOTVS autē rex vias claudi per regnũ ſuũ præcepit, ne vllus de Childeberti regno per eius regni territoriũ peruiũ poſſet habere, dicens, Quia per nequitiā eius qui cum rege Hiſpaniæ fœdus iniit, exercitus cōruit meus, & vt ſe non ſubdāt vrbes illæ ditioni meæ, eius hoc immiſsio facit. Additum eſt etiam huic cauſę aliud amaritudinis incendiũ quòd Childebertus rex filium ſuum ſeniorem Theodobertum nomine, Sueſsionas dirigere cogitabat: quæ res ſuſpicionē fecerat Gunthcramno regi, dicente eo, Quia in hoc filium ſuũ nepos meus Sueſſionas dirigit, vt Pariſios ingredi faciat, regnumq́; meum auferre cupiat: quod nunquam Childebertus vel in cogitatione, ſi dici fas eſt, habere potuit. Multa autem & in Brunichildem reginā obprobria iactabat, dicens eius conſilio hęc fieri: addens etiam quòd Gundobaldi quondā filium inuitatum coniugio copulare vellet. Vnde etiam ſyno-

ſynodum epiſcoporum in Calendis Nouembribus congregari præcepit. Multiq; de extremis partibus Galliarum ad hunc conuentum properantes, de via regreſsi ſunt, pro eo quòd Brunichildis regina ſe ab hoc crimine exuit ſacramētis: & ſic viis iterũ reſeratis, peruium patefecit volētibus ad regem Childebertum accedere.

33 HIS dieb. Ingeltrudis, quę monaſteriũ in atrio ſancti Martini ſtatuerat, ad regẽ quaſi filiá accuſatura proceſsit: in quo monaſterio Berthefledis, filia quondam Chariberti regis, reſidebat. Sed iſta egrediente, hæc in Cœnomannicum eſt regreſſa. Erat enim gulæ & ſomno dedita, & nullam de officio dei curam habens. Negocium verò Ingeltrudis & filię eius altius repetendũ puto. Igitur ante hos annoscum Ingeltrudis monaſterium puellarum intra atrium ſancti Martini, vt diximus, collocare cœpiſſet, filiæ ſuæ mãdata mittit, dicens, Relinque virũ tuũ, & veni vt faciã te abbatiſſam gregi huic quẽ congregaui. At illa, audito leuitatis conſilio, cum viro Turonos aduenit: ingreſſaq; monaſterium matris, dicebat viro, Regredere hinc, & guberna res liberosq; noſtros: nam ego non reuertar tecũ. non enim videbit regnũ dei coniugio copulatus. Ille verò adueniens, nunciauit mihi omnia quę à cõiuge audierat. Tunc ego accedẽs ad monaſteriũ canonũ Nicenorũ decreta relegi: in quibus cōtinetur, Quia ſi quæ reliquerit virũ, & thorũ in quo bene vixit ſpreuerit, dicẽs, quia non

ſit ei portio in illa cœleſtis regni gloria qui fue rit coniugio copulatus, anathema ſit. Quibus auditis Berthegundis metuens, ne à ſacerdotibus dei cõmunione priuaretur, egreſſa monaſterium, rediit cum viro ſuo. interpoſitis autem tribus vel quatuor annis, iterum mandata mittit ad eam mater, deprecãs eam ad ſe accedere. At illa oneratis nauib. tam de rebus propriis, quàm viri ſui, adſumpto ſecum vno filio viro abſente, Turonos eſt adpulſa. Sed cũ à matre propter improbitatẽ viri retineri non poſſet, ſcilicet ne calumniam quę eius dolo fabricata fuerat exciperet, ad Berthcramnũ germanum eius, filium videlicet ſuum Burdegalenſis vrbis epiſcopũ eam direxit. Proſequente igitur viro eius dicebat, quia ſine cõſilio parentum eam cõiugio copulaſti, non erit vxor tua. Erant enim iam fere xxx. anni. ex quo cõiuncti pariter fuerant. Adiit enim vir eius plerunque vrbem Burdagalẽſem: ſed noluit eam epiſcopus reſtituere. Cum autem rex Gunthcramnus ad Aurelianẽſem vrbẽ, ſicut in ſuperiore libro memorauimus, adueniſſet, ibi eum acrius hic vir impugnare verbis cœpit, dicẽs, Abſtuliſti vxorem meam cum famulis eius. Et ecce, quod ſacerdotẽ non decet, tu cum ancillis meis, & illa cum famulis tuis dedecus adulterij perpetratis. Tunc furore commotus rex, adſtrinxit epiſcopũ, vt polliceretur eam reddere viro, dicens, quia parens mea hæc eſt: ſi quicquam mali exercuit in domo viri ſui, ego vlciſcar: ſin aliud, cur ſub omni deformitate

redacta

ſedacta viro coniunx eius auſertur? Tunc Berthcramnus epiſcopus pollicitus eſt dicẽs, Venit ad me, fateor, ſoror mea poſt multorũ annorum curricula: quam pro charitatis ac deſiderij ſtudio tenui mecum vt libuit. Nunc autem receſsit à me: requirat nunc eam, reuocetq; quò voluerit: me obuium nõ habebit. Et hæc dicens, miſit clàm nuncios ad eam mandans, vt veſte mutata ac pœnitentia accepta baſilicam ſancti Martini expeteret. quod facere illa non diſtulit, Venitq; vir eius cum multis inſequentib. viris, vt eam ex ipſo loco ſancto eiiceret. erat enim in veſte religioſa, adſerens ſe accepiſſe pœnitentiam: ſed virum ſequi deſpexit. Interea defuncto apud Burdegalenſem vrbem Berthcramno epiſcopo, hæc ad ſe reuerſa ait, Væ mihi quæ audiui conſilium matris iniquæ. Ecce frater meus obiit, ecce à viro derelicta ſum, à filiis ſeparata. Et quo ibo infelix? vel quid faciam? Tunc habito conſilio Pictauum pergit: voluitq; eam mater retinere ſecum, ſed penitus non potuit. Ex hoc inimicitia orta, dum ſæpius regis præſentiam adeunt, & hæc res patris defenſare cupiens, hæc viri Berthegundis donationem Berthcráni germani ſui oſtendit, dicens, Quia hæc & hæc mihi germanus meus contulit. Sed mater eius non admittens donationem, omnia ſibi vendicare cupiens, miſit qui effracta domo eius, omnes res illius cum hac donatione diriperet: vnde ſeipſam genitrix reddidit comprobatam, cum de rebus ipſis inſequenti

filiæ quædam repetenti diſtricta reſtituit. Sed cum ſæpius ego & frater noſter Maroueus epiſcopus, acceptis regalibus epiſtolis, vt eas pacificare deberemus, Berthegundis aduenit Turonos: in iudicium quoque accedentem coegimus eam, inquantũ potuimus rationem ſequi: mater verò eius flecti non potuit. Tunc accenſa felle, ad regẽ abiit, quaſi filiam exhęredem datura de facultate paterna. Ac in pręſentia regis exponens cauſas filia abſente, iudicatum eſt ei vt quarta parte filiæ reſtituta, tres cum nepotib. ſuis quos de filio vno habebat, reciperet; in qua cauſa Theutharius presbyter qui nuper ex referendario Sygiberti regis cõuerſus, pręsbyterij honorẽ accepit, acceſsit vt hanc diuiſionẽ iuxta regis imperium celebraret. Sed reſiſtẽte filia, nec diuiſio facta, nec ſcandalum reſedatum eſt.

34 RIGVNTHIS autem filia Chilperici, cum ſæpius matri calumnias inferret, diceretq; ſe eſſe dominam, genitricemq; ſuam ſeruitio redhiberi, & multis eam & crebro conuiciis laceſsiret, ac interdum pugnis ſe alapisq; cæderent, ait ad eam mater, Quid mihi moleſta es filia? ecce res patris tui, quę penes me habentur, accipe & vtere vt libet. & ingreſſa in regeſtum reſerauit archam monilibus ornamentisq; precioſis refertam: de qua cum diutiſsimè res diuerſas extrahens filiæ adſtãti porrigeret, ait ad eam, Iam enim laſſata ſum: immitte tu, inquit, manum, & eiice quod inueneris. Cumq; illa immiſſo brachio res de ar-

cha

cha abſtraheret, adprehenſo mater opertorio archæ ſuper ceruicem eius inliſit. Quod cum in fortitudine premeret, atq; gulam eius axis inferior ita adtereret, vt etiam oculi ad crepandum parati eſſent, exclamauit vna puellarum quæ erat intrinſecus, voce magna, dicẽs, Currite, quæſo, currite: ecce domina mea à genitrice ſua grauiter ſuggillatur. Et inrumpentes cellulam qui coram foribus eorũ præſtolabantur aduentũ, erutã ab imminenti interitu puellam, eduxerũt foras. Poſt iſta verò inter eaſdem inimicitiæ vehemẽtius pullulantes, & non de alia cauſa maximè, niſi quia Rigunthis adulteria ſequebatur, ſemper cum eiſdem rixæ & cædes erant.

35 BERETRVTHIS verò moriẽs, filiã ſuam hæredem inſtituit, relinquens quępiam vel monaſteriis puellarum quæ ipſa inſtituerat, vel eccleſiis ſiue baſilicis confeſſorum ſanctorum. Sed Vuaddo, cuius in ſuperiore libro meminimus, querebatur à genero eius equos ſuos fuiſſe direptos: cogitauitq; accedere ad villam eius vnam quam reliquerat filiæ, quæ intra Pictauum terminum erat, dicens, Hic à regno alterius veniens diripuit equos meos, & ego auferã villam eius: interea mandatum mittit agenti, vt ſe adueniente omnia quæ erant ad expenſam eius neceſſaria, præpararet. Quod ille audiẽs, coniunctis ſecum hominibus ex domo illa ſe ad bellũ præparat, dicens, Niſi moriar, nõ ingredietur Vuaddo in domũ domini mei. Audiens autem vxor Vuaddonis

adparatū ſcilicet belli inſtaurari cōtra virum ſuū, ait ad eum, Ne acceſſeris illuc chare conjunx: morieris enim ſi abieris, & ego cum filiis miſera ero. & iniecta manu, voluit eum retinere, dicente præterea tum filio, Si abieris pariter moriemur, & relinques genitricē meam viduā, orphanosq; germanos. Sed cūm eum hæc verba penitus retinere non poſſent, furore accenſus contra filium, & timidum eum mollemq; exclamans, proiecta ſecure penè cerebrum eius inliſit. Sed ille in parte excuſſus, ictum ferientis euaſit. Aſcenſis denique equis abierunt, mandans iterum actori, vt domo ſcopis mundata, ſtragulis ſcamna operiret. Sed ille paruipendens mandatum eius, cum turbis, ſicut diximus, virorum ac mulierum ante fores domini ſui ſtetit, opperiens ad uentum huius. Qui veniens, ſtatim ingreſſus domum, ait, Cur non ſunt ſcamna hæc operta ſtragulis, aut domus ſcopis mūdata? & eleuās manum cum ſica, caput hominis librauit, ceciditq;, & mortuus eſt. Quod cernens filius hominis mortui, emiſſa ex aduerſo lancea, cōtra Vuaddonem dirigit: cuius mediam aluum ictu penetrauit à tergo egreſſa falarica: & ruēs ad terram, adueniente multitudine quæ collecta fuerat, lapidibus obrui cœpit. Tunc quidam de his qui venerant cum eo, inter imbres ſaxeos accedentes, coopertum ſago ac populo mitigato, eiulante filio eius, eumq; ſuper equum eleuans, adhuc viuentem domui reduxit. Sed protinus ſub lachrimis vxoris ac fillo-

liorum, ſpiritum exhalauit. Explicita igitur tam infeliciter vita, filius eius ad regem abiit, reſq; eius obtinuit.

36 IGITVR anno quo ſupra, regni ſui, Childebertus rex morabatur cum coniuge & matre ſua intra terminum vrbis quam Strataburgum vocant. Tunc viri fortiores, qui in vrbe erant Sueſsionica ſiue Meldenſi, venerunt ad eum, dicētes, Da nobis vnum de filiis tuis, vt ſeruiamus ei: ſcilicet vt de progenie tua pignus retinentes, nobiſcum facilius reſiſtētes inimicis, terminos vrbis tuæ defenſare ſtudeamus. At ille gauiſus nuncio, Theodobertū filium ſuum ſeniorem illuc dirigendum deſtinat. cui comitibus, domeſticis, maioribus, atque nutritiis, & omnibus qui ad exercendum ſeruitium regale erant neceſſarij, delegatis, menſe ſexto huius anni direxit eum iuxta volūtatem virorū qui eum à rege flagitauerāt tranſmittendū: ſuſcepitq; eum populus gaudens ac deprecans, vt vitam eius patriſq; ſui ęuo prolixiore pietas diuina concederet.

37 ERAT autem apud vrbem Sueſsionas his diebus Droctigiſilus, qui propter nimiam, vt ferunt, potationem, quarto inſtante anno ſenſum perdiderat. Aſſerebant enim multi ciuium, quòd hoc ei maleficiis acceſsiſſet, per emiſsionem archidiaconi, quem ab honore repulerat, intantum vt intra muros vrbis hanc amentiam magis haberet: ſi verò de ciuitate fuiſſet egreſſus, agebat commodius. Cumq; rex ſupradictus ad vrbem ve-

niſſet,& hic melius ageret, permittebatur ingredi vrbem propter regem qui aduenerat. Et licet eſſet vorax cibi ac potator vini extra modum quàm ſacerdotalem cautelam decet, tamen nullum de eo adulterium quiſpiam eſt locutus. Verumtamen inſequenti cùm apud Sauriciacum villam, epiſcoporũ ſynodus adgregata fuiſſet, iuſſum eſt vt liceret ei ingredi vrbem ſuam.

38. CVM autẽ Faileuba regina Childeberti regis partu edito mox extincto ægrotaret, adtigit aures eius ſermo, quòd quidam vel contra eam, vel cõtra Brunichildem reginam agere conarentur. Cumq; confortata ab incommodo, ad regis præſentiam acceſsiſſet, omnia tam ei quàm matri eius, quæ audierat reſerauit. Verba autem huiuſcemodi erant, quòd ſcilicet Septimina nutrix infantũ eius, conſilio ſuadere vellet regi, vt eiecta matre, coniugeq; relicta, aliam ſortiretur vxorem: & ſic cum eodem quæcunque vellent, vel actu agerent, vel precibus obtinerent. Quod ſi his rex nollet adquieſcere quæ ſuadebat, ipſo maleficiis interempto, eleuatis filiis eius in regnum, repulſa nihilominus matre eorum & auia, ipſi regerent regnum. Huius enim conſilij ſocios pronunciat eſſe Sunnegiſilum comitem ſtabuli, & Gallomagnum referendarium atque Droctulfum, qui ad ſolatium Septiminæ ad nutriendum regis paruulos fuerat datus. Denique corripiuntur hi duo, Septimina videlicet & Droctulfus. Nec mora, exten-

extenſi inter ſtipites cùm vehementius cæderentur, profitetur Septimina ſe virum ſuum Iouium maleficiis interfeciſſe, ob amorem Droctulfi: ipſumq́; ſecum ſcorto miſceri. De his quæ ſupra diximus cauſis pariter confitētur, & memoratos viros in hoc conſilio habitos indicant. Nec mora, inquiruntur & ipſi: ſed conſcientia terrente, latebram intra eccleſiarum ſepta petiere. Ad quos rex ipſe procedens, ait, Egredimini in iudicium, vt cognoſcamus de his quæ vobis obiiciuntur, ſi vera ſint, an falſa. Nam ego, vt opinor, in hanc eccleſiam fugá dilapſi non fuiſſetis, niſi vos conſcientia terruiſſet. Veruntamē promiſsionem habete de vita, etiam ſi culpabiles inueniamini. Chriſtiani enim ſumus. nefas eſt enim vel criminoſos ab eccleſia eductos punire. Tunc educti foras, cum rege venerūt ad iudicium: diſcuſsiq́; reclamant, dicentes, Quia Septimina cum Droctulfo hoc nobis conſilium patefecit. Sed nos execrantes ac fugientes, nunquam conſentire voluimus hoc ſcelus. Et rex, Si, inquit, vos nullam conniuentiá præbuiſſetis, noſtris auribus vtiq; intuliſſetis. Verúmne ergo eſt, vos in hac cauſa prębuiſſe cōſenſum, cùm hoc noſtrę ſciētiæ occuli voluiſtis? Et ſtatim eiecti foras, iterum eccleſiam petierunt. Septimina verò cum Droctulfo vehementer cæſa, ac cauteriis accenſis in facie vulnerata, ablatis omnibus quæ habebat, in Marilegium villam deducitur, vt ſcilicet trahēs molam, his quæ in gynæcio erát poſitæ, per dies

ſingulos farinas ad victus neceſſarias præpararet. Droctulfum autem inciſis capillis & auribus, ad vineam excolendam delegauerunt, ſed poſt dies paucos fuga dilabitur: inquiſitusq; ab actore, iterum ad regem deducitur: ibique multum cæſum, iterum ad vineam quam reliquerat, deſtinatur. At verò Sunnegiſilus & Gallomagnus priuati à rebus quas à fiſco meruerant, in exilium retruduntur. Sed venientibus legatis, inter quos epiſcopi erant, à rege Gunthcramno, & petentibus pro his, ab exilio reuocantur: quibus nihil aliud eſt relictum, niſi quod habere proprium videbantur.

39 IN monaſterio verò Pictauenſi inſidiante diabolo in corde Chrodieldis, quæ ſe Chariberti quondã regis filiã adſerebat, orto ſcãdalo, ipſa quoque quaſi de parentibus con fiſa regibus, exactis ſacramẽtis à ſanctimonialibus vt iniectis in abbatiſſam Leuboueram criminibus, eã monaſterio deiecta, ipſam ſubſtituerent principalẽ. Egreſſaq; eſt cum quadraginta aut eo amplius puellis, & conſobrina ſua Baſina filia Chilperici, dicens, Quia vado ad parẽtes meos reges, vt eis cõtumeliam noſtram innoteſcere valeam: quia non vt filiæ regum, ſed vt malarum ancillarum genitæ in hoc loco humiliamur. Infelix ac fatua non recordans, in qua ſe humilitate beata Radegundis, quæ hoc inſtituit monaſterium, exhibebat. Egreſſa ergo ab eo, Turonos aduenit, dataq; nobis ſalutatione, ait, Deprecor ſancte ſacer-

ſacerdos, vt has puellas quæ in magnam humilitatem ab abbatiſſa Pictauẽſi redactę ſunt, cuſtodire digneris, ac cibum præbere, donec ego eam ad reges parẽtes noſtros, exponamq́; eis quæ patimur, & reuertar. Quibus ego aio, Si abbatiſſa deliquit, aut canonicam regulam in aliquo prætermiſit, accedamus ad fratrem noſtrum Marouéum epiſcopum, & coniuncti arguamus eam: emendatisq́; negociis reſtituamini in monaſterium veſtrum, ne diſpergatur luxuria, quod ſancta Radegundis ieiuniis & orationibus crebris, eleemoſynisq́; frequentibus adgregauit. Et illa reſpondit, Nequaquam, ſed ad reges ibimus. Et ego, Quare reſponſioni reſiſtitis? Ob quam rem ſacerdotale monitũ non auditis? Vereor ne coniuncti ſacerdotes eccleſiarum, vos à communione remoueant: ſic enim & ab anteceſſoribus in epiſtola quam ad beatam Radegundem in initio huius congregationis ſcripſerunt, habetur inſertum. Cuius exemplaria huic lectioni inſerere placuit.

Exemplar epiſtolæ.

DOMINÆ beatiſsimæ & in Chriſto eccleſiæ filiæ Radegundi, Eufronius, Prætextatus, Germanus, Felix, Domitianus, Victorius, & Domnolus epiſcopi. Sollicita ſunt iugiter circa genus humanum immenſæ diuinitatis prouiſura remedia, nec ab aſsiduitate beneficiorum ſuorum quocunque loco vel tempore videntur aliquãdo ſeiuncta, cùm pius rerum abiter tales in hæreditate culturæ eccleſiaſti-

cæ perſonas vbiq; diſſeminat, quibus agrum eius intenta operatione fidei raſtro colétibus ad felicem centeni numeri reditum diuina temperie Chriſti ſeges valeat peruenire. Tantum igitur benignitatis eius ſe paſsim diſpenſatio profutura diffundit, vt illud nuſquam deneget quod prodeſſe multis agnoſcit. Quarum perſonarũ exemplo ſanctiſsimo cum iudicaturus aduenerit, habeat in plurimis quod coronet. Itaque cum ipſo catholicæ religionis exortu, cœpiſſent Gallicanis in finibus venerandæ fidei primordia reſpirare, & adhuc ad paucorum notitiam tunc ineffabilia perueniſſent trinitatis dominicæ ſacramenta, ne quid hîc minus adquireret quàm in orbis circulo prædicantibus apoſtolis obtineret, beatum Martinum peregrina de ſtirpe ad inluminationem patriæ dignatus eſt dirigere, miſericordia conſulente. Qui licet apoſtolorum tempore non fuerit, tamen apoſtolicam gratiam non effugit. Nam quod defuit in ordine, ſuppletum eſt in mercede: quoniam ſequens gradus illi nihil ſubtrahit, qui meritis antecellit. Huius quoque reuerentiſsima filia, in vobis congratulamur rediuiua ſurgere ſupernæ dilectionis exẽpla propitiatione diuina. nam declinãte tempore ſeculi vetuſtate, veſtri ſenſus certamine fides reuireſcit in flore: & quod veterno tepuerat algore ſenectæ, tandem feruẽtis animi rurſus incaleſcat ardore. Sed cùm penè eadẽ veneritis ex parte qua beatũ Martinum huc didicimus acceſsiſſe, nõ eſt mirum

ſi

ſi illum imitari videaris in opere, quem tibi ducem credimus itineris extitiſſe: vt cuius es ſecuta veſtigia, felici voto compleas & exempla, & beatiſsimum virum in tanto tibi facias eſſe ſocium, inquantum partem refugis habere de mundo. Cuius opinionis radio præmicante, ita reddis audientium pectora cœleſti fulgore ſuffuſa, vt paſsim prouocati puellarũ animi diuini ignis ſcintilla ſuccenſi, raptim feſtinent auidè in charitate Chriſti fonte veſtri pectoris inrigari: & relictis parentibus te ſibi magis eligant, quàm matrem. facit hoc gratia non natura. Igitur huius ſtudij vota videntes, gratias clemẽtiæ ſupernæ referimus, qui voluntates hominum ſuæ facit voluntati connecti: quoniam cõfidimus quas apud vos iubet colligi, ſuo vult amplexu ſeruari. Et quia quaſdam comperimus diuinitate propitia de noſtris territorij ad inſtitutionem veſtræ regulæ deſiderabiliter conuolaſſe, inſpicientes etiam veſtræ petitionis epiſtolá libenter à nobis exceptam, hoc Chriſto auctore & remediatore firmamus: vt licet omnes æqualiter quæ ibi conueniunt, in domini charitate manſuræ debeant inuiolabiliter cuſtodire, quod videntur libentiſsimo animo ſuſcepiſſe: quoniam contaminari non debet Chriſto fides cœlo teſte promiſſa: vbi non leue ſcelus eſt templum dei, quod abſit, pollui, vt ab eo poſsit ira ſuccendente diſperdi. tamen ſpecialiter definimus, ſi qua, ſicut dictum eſt, de locis ſacerdotaliter noſtræ gubernationi do-

mino pronidente commiſsis, in Pictaua ciuitate veſtro monaſterio meruerit ſociari, ſecundum beatæ memoriæ domini Cæſarij Arelatenſis epiſcopi conſtituta, nulli ſit vlterius diſcedendi licentia. Quæ ſicut continet regula, voluntate prodita videtur ingreſſa, ne vnius turpi dedecore ducatur in crimē, quod apud omnes emicat in honore. Et ideo, ſi, quod auertat deus, aliqua inſanæ mentis inlicitatione ſuccenſa, ad tanti obprobrij maculam præcipitare ſuam voluerit diſciplinam, gloriam & coronam, vt inimici conſilio, ſicut Eua eiecta de Paradiſo, per qualemcunque de clauſtris ipſius monaſterij, immo de cœli regno exire pertulerit, mergenda & conculcanda vili platearum in luto, ſeparata à communione noſtra, diri anathematis vulnere feriatur. Ita vt ſi fortaſsis Chriſto relicto homini voluerit nubere, diabolo captiuante, non ſolum ipſa quę refugit, ſed etiam ille qui ei coniunctus eſt, turpis adulter, & potius ſacrilegus quàm maritus: vel quiſquis vt hoc fieret, venenum magis quàm conſilium miniſtrauit, ſimili vltione, ſicut de illa dictum eſt, cœleſti iudicio, nobis optantibus, percellatur: donec ſeparatione facta per competentem execrandi criminis pœnitentiam, à loco quo egreſſa fuerat, recipi meruerit & adnecti. Adiicientes etiam vt eorum qui nobis quádoque ſucceſſuri ſunt ſacerdotes, ſimilis condemnationis teneantur adſtrictæ reatu, & ſi, quod non credimus, aliquid ipſi voluerint aliter quàm noſtra deli-

beratio

beratio continet, relaxare, nouerint ſe nobiſcum æterno iudice definiẽte cauſaturos, quia communis eſt ſalutis inſtructio, ſi quod Chriſto promittitur, inuiolabiliter obſeruetur. Quod noſtræ determinationis decretum pro firmitatis intuitu, propriæ manus ſubſcriptione credimus roborandum, perpetualiter à nobis Chriſto auſpice duraturum.

Lecta igitur hac epiſtola Chrodieldis dixit, Nunquam nos vlla retinebit mora, niſi ad reges quos parentes noſtros eſſe nouimus, accedamus. Venerant enim pedeſtri itinere à Pictauo, nec vllius equi beneficium habuerant: vnde anhelæ & ſatis exiguæ erant: ſed nec victus alimoniam vllam eis in via quiſquã præbuerat: acceſſerunt enim ad vrbẽ noſtram die prima mẽſis primi. erant enim pluuiæ magnę: ſed & viæ diſſolutæ erant à nimia immenſitate aquarum.

40 DETRAHEBANT autẽ & de epiſcopo dicentes, quia illius dolo & hę turbatæ, & monaſterium erat derelictũ: ſed materiam huius ſcandali altius placuit memorari. Tempore Chlotharij regis, cùm beata Radegundis hoc monaſterium inſtituiſſet, ſemper ſubiecta & obediens cum omni congregatione ſua anterioribus fuit epiſcopis. Tempore vero Sygiberti, poſtquam Maroueus epiſcopatum vrbis adeptus eſt, acceptis epiſtolis Sygiberti regis pro fide ac deuotione Radegundis beatæ, in partes orientis clericos deſtinat pro dominicæ crucis ligno, ac ſanctorum a-

poſtolorum cæterorumq; martyrũ reliquiis, qui euntes detulerunt hæc pignera: quibus delatis, petiit regina epiſcopum, vt cum honore debito, grandiq; pſallentio in monaſterio locarentur. Sed ille deſpiciens ſuggeſtionem eius, aſcenſis equis, villæ ſe cõtulit. Tunc regina iterato ad regem Sygibertum direxit, deprecans vt iniunctione ſua quicunque ex epiſcopis hæc pignera cum illo quo decebat honore, votumq; eius expoſcebat, in monaſterio conlocaret. Ad hoc enim opus beatus Eufronius vrbis Turonicę epiſcopus iniungitur. Qui cum clericis ſuis Pictauum accedẽs, cum grandi pſallentio, & cereorum micantium ac thymiamatis adparatu, ſancta pignera abſente loci epiſcopo in monaſterium detulit. Poſt hæc cum pontificis ſui ſæpius gratiam quæreret, nec poſſet adipiſci, neceſsitate commota cum abbatiſſa ſua quã inſtituerat, Arelatẽſem vrbem expetunt: de qua regula ſancti Cæſarij atque Cæſariæ beatæ ſuſcepta, regis ſe tuitione munierunt, ſcilicet quia in illum qui paſtor eſſe debuerat, nullam curam defenſionis ſuæ poterant reperire. Ex hoc ſcandalo de die in diẽ propagato, tẽpus migrationis beatæ Radegundis aduenit: qua migrante, iterum petiit abbatiſſa ſe ſub ſacerdotis ſui poteſtate degere. Quod ille cùm primum reſpuere voluiſſet, conſilio ſuorũ promiſit ſe patrem earum, ſicut dignum erat, fieri: & vbi neceſsitas fuiſſet, ſuam præbere defenſionem: vnde factum eſt, vt abiens ad Childebertum regem præceptio-

ptionem eliceret, vt ei hoc monaſterium ſicut reliquas parochias regulariter liceat guberna re. Sed neſcio quid, credo, adhuc in eius animis reſidebat, vt hæ puellæ adſerũt, quod mo ueret ſcádalum. His verò intẽdentibus, vt ad regis, ſicut diximus, præſentiam properarent, dedimus eis cõſilium dicẽtes, Intenditis contra rationẽ, & nullo modo vobis ea ſeries inſeri poteſt, quę blaſphemiũ arceat. Sed ſi vt diximus rationẽ prætermittitis, nec ſalubre cõſiliũ vultis accipere, vel hoc coniicite in animis veſtris, vt præterito hiberni huius tempore quod in hoc verno acceſsit, cùm auræ cõmodiores fuerint, quò ducit volũtas, pergere valeatis. Quod conſilium aptũ ſuſcipientes, ſub ſequente ęſtate, relictis Turonis, cęteris accõmodatis cõſobrinæ ſuæ Chrodieldi ſanctimonalibus, ad regẽ Gũthcrãnum acceſsit. A quo ſuſcepta ac muneribus honorata, Turonos eſt regreſſa. Conſtantina filia Burgolini in monaſterio Auguſtidunenſi relicta, expectans epiſcopos qui à rege fuerãt iuſsi aduenire, & cauſam ipſarum cum abbatiſſa diſcutere. Multæ tamen ex his à diuerſis circumuẽtæ matrimonio copulatæ ſunt, priuſquã hæc à rege regrederetur. Cumq; præſtolãtes aduentũ, nullum epiſcopum aduenire ſenſiſſent, Pictauum regreſſæ ſunt, & ſe intra baſilicam ſancti Hilarij tutauerunt, congregatis ſecum furibus, homicidis, adulteris, omniumq; criminum reis, ſtabilientes ſe ad bellum atque dicentes, Quia riginæ ſumus, nec prius in monaſterium no-

ſtrũ ingredimur, niſi abbatiſſa eiiciatur foras. Erat ibi tũc reclauſa quædã, quæ ante paucos annos per murum ſe deiiciens, ad baſilicã ſancti Hilarij confugit, multa in abbatiſſam crimina euomens, quę tamen falſa cognouimus. Sed poſtquam in monaſterium per eum locũ vnde ſe præcipitauerat, funibus eſt adtracta, petiit vt ſe in cellulam ſecretam recluderet, dicens, Quia multum peccaui in dominum, & domnam meam Radegundem, quæ illis diebus ſuperſtes erat. Volo me, ait, ab hac frequentia cõgregationis totius amouere, & pœnitentiam pro neglectis meis agere. ſcio enim quia miſericors eſt dominus, & remittit confitentibus ſe peccata. & ingreſſa eſt in cellulam. Cùm autem hoc ſcandalum cõmotum fuiſſet, & Chrodieldis à Guntheramno rege regreſſa eſſet, hæc diſrupto nocturnis horis cellulæ oſtia egreſſa eſt à monaſterio, & ad Chrodieldẽ abiit, multa ſicut prius fecerat, crimina de abbatiſſa prorumpens.

41 DVM autem hæc agerentur, Gundegiſilus Burdegalenſis, adiunctis ſecũ Nicaſio Engoliſmenſi, & Saffario Petragorico, ac ipſo Maroueo Pictauenſi epiſcopis, eo quòd huius vrbis metropolis eſſet, ad baſilicam ſancti Hilarij aduenit, arguens has puellas, & in monaſterium reducere cupiens. Sed cùm illæ obſtinatius reluctarentur, & hic cum reliquis iuxta epiſtolam ſuperiùs nominatam eis excommunicationem indiceret, exurgens turba murionum præfatorum tanta eos in ipſa

ſancti

ſancti Hilarij baſilica cæde mactauit, vt conruentibus in pauimento epiſcopis vix conſurgere poſſent. Sed & diaconi & reliqui clerici ſanguine perfuſi, cum effractis capitibus baſilicam ſunt egreſsi. Tam immenſus enim eos, & vt credo, diabolo cooperante, pauor obſederat, vt egredientes à loco ſancto, nec ſibi Vale dicentes, vnuſquiſque per viam quam arripere potuit, repedaret. Adfuit huic calamitati, & Deſiderius diaconus Syagrij Auguſtodunenſis epiſcopi, qui non inquiſito Cleni fluminis vado, quo primum litus adtigit, eſt ingreſſus: ac natante equo, ripæ vlterioris campo euectus eſt. Ex hoc Chrodieldis ordinatores eligit, villas monaſterij peruadit, & quoſcunque de monaſterio arripere potuiſſet, plagis ac cædibus adfectos ſuo ſeruitio ſubiugabat, minans, vt ſi monaſterium poſſet ingredi, abbatiſſam de muro proiectam, terræ deiiceret. Quod cùm Childeberto regi nunciatum fuiſſet, ſtatim directa auctoritate præcepit Macconi comiti, vt hæc reprimere omni intentione deberet. Godegiſilus autem cùm has à communione ſuſpenſas cum cæteris, vt diximus, reliquiſſet epiſcopis, epiſtolá ex ſuo fratrumq; præſentium nomine conſcripſit ad ſacerdotes illos, qui tunc cum rege Gunthcramno fuerant adgregati: à quibus hæc reſcripta ſuſcepit.

Exemplar reſcripti.

DOMNIS, ſemper ſuis atque apoſtolica ſede digniſsimis, Gundegiſilo, Niſcaſio &

Saffario, Ætherius, Syagrius, Annacharius, Heſychius, Agrœcola, Vrbicus, Felix, Veranus, item Felix, & Berthcramnus epiſcopi. Literas veſtræ beatitudinis tantũ reſerãte nũcio de veſtra ſoſpitate gauiſi, excepimus: tantum de iniuria quã vos pertuliſſe ſignaſtis, nõ modico mœrore adſtringimur, dũ & regula trãſcẽditur, & nulla reuerentia religioni ſeruatur. Sed quia indicaſtis monachas, quæ de monaſterio bonæ memoriæ Radegundis, inſtigãte diabolo fuerunt digreſſæ, quòd nullã à vobis acquieuerint correctionem audire, nec intra monaſterij ſui ſepta de quo egreſſæ fuerãt, voluiſſent reuerti: inſuper baſilicę domni Hilarij per cædes veſtras veſtrorũq; iniuriã intuliſſe: quapropter ipſas à cõmunionis gratia viſi fueritis ſuſpẽdere, ac per hoc noſtram exinde mediocritatem elegiſtis cõſulere. Igitur quia optimè vos nouimus ſtatuta canonũ percurriſſe, ac regulæ plenitudinem cõtinere, vt qui in talibus exceſsib. videntur deprehendi, non ſolum excommunicatione, verumetiam pœnitentiæ ſatisfactione debeant coerceri: ea de re addentes cum venerationis cultu ſummæ auiditatis dilectionis inſtinctum, indicamus ea quæ definiſtis nos cõcordanter veſtræ ſentẽtiæ cõſentire, quoadusq; in ſynodali cõcilio Calẽdis Nouembrib. pariter poſiti debeamus conſilio pari tractare, qualiter taliũ temeritas frænum diſtrictionis poſsit accipere, vt deinceps nulli liceat ſub hunc lapſum faciente iactantia ſimilia perpetrare. Attamen quia nos

ſua

ſua dictione domnus Paulus apoſtolus indeſinenter videtur monere, vt opportune inopportuneq; debeamus quoſcunque excedentes ſedula prædicatione corrigere: & pietatẽ proteſtatur ad omnia vtilẽ eſſe: ideo ſuggerimus vt adhuc vt oratione aſſidua domini miſericordiá deprecemini, vt ipſe ſpiritus cõpũctionis ipſas inflammare dignetur, vt id quod per delictũ viſæ ſunt contraxiſſe, digna ſatiſfactione pœniteant: vt in monaſterio ſuo veſtra prædicatione animæ quæ quodammodo perierunt, propitio Chriſto reuertantur: vt ille qui vnam humeris inlatam errantẽ ouem ad ouile reduxit, & de iſtarum tranſgreſsione quaſi adquiſito gregi congaudere dignetur. Hoc ſpecialius poſtulátes, vt pro nobis intercesſionum veſtrarũ ſuffragia indeſinenter, vt cõfidimus, tribuatis. Peculiaris veſter Ætherius peccator ſalutare præſumo. Cliens veſter Heſychius reuerẽter audeo ſalutare. Amator veſter Syagrius reuerenter ſaluto. Cultor veſter Vrbicus peccator famuláter ſaluto. Venerator veſter Veranus epiſcopus, reuerẽter ſaluto. Famulus veſter Felix ſalutare præſumo. Humilis veſter atq; amator Felix audeo ſalutare. Humilis atq; obediẽs veſter Berthcránus epiſcopus ſalutare præſumo.

42 SED & abbatiſſa recitauit epiſtolam quá beata Radegũdis epiſcopis qui ſuo tẽpore erãt, dirigi voluit. Cuius nunc iterũ ipſa abbatiſſa exemplaria ad vicinarũ vrbiũ ſacerdotes direxit: cuius hæc ſunt exemplaria.

Exemplar epiſtolæ.

DOMNIS ſanctis & apoſtolica ſede dignisſimis in Chriſto patribus omnibus epiſcopis Radegundis peccatrix. Congruę prouiſionis tunc roborabiliter ad effectum tendit exordium, cum generalib. patribus, medicis ac paſtoribus, ouilis ſibi commisſi cauſa auribus traditur, cuius ſenſibus commendatur. Quorum participatio de charitate, conſilium de poteſtate, ſuffragium de oratione miniſtrare poterit interuentum. Et quoniam olim vinclis laicalibus abſoluta, diuina prouidente & inſpirante clementia, ad religionis normam viſa ſum voluntariè duce Criſto tranſlata, hęc pronæ mentis ſtudio cogitans etiam de aliarum profectibus, vt adnunciáte domino mea deſideria efficerentur, reliquis profutura, inſtituente atq; remunerante præcellentisſimo domno rege Chlothario, monaſteriũ puellarum Pictaua vrbe conſtitui: conditumq; quátum mihi munificẽtia regalis eſt largita, facta donatione dotaui: inſuper congregationi per me Chriſto præſtante collectæ, regulam ſub qua ſancta Cęſaria degit: quá ſolicitudo beati Cæſarij antiſtitis Arelatenſis ex inſtitutione ſanctorum patrum conuenienter collegit, adſciui. Cui conſentiẽtibus beatisſimis & huius ciuitatis, & reliquis pontificibus, electione etiam noſtræ congregationis domnam & ſororem meam Agnetem, quam ab ineunte ætate loco filiæ colui & eduxi, abbatiſſam inſtitui, ac me poſt deum eius ordinationi regulariter obe-

obedituram commiſi. Cuiq; formam apoſtolicam obſeruantes, tam ego quàm ſorores de ſubſtantia terrena quæ poſsidere videbamur, factis chartis tradidimus metu Ananię & Sapphiræ, in monaſterio poſitæ, nihil propriũ reſeruantes. Sed quoniam incerta ſunt humanę conditionis mométa vel tépora, quippe mundo in finem currente, cum aliqui magis propriæ quàm diuinæ cupiant voluntati ſeruire: zelo ducta dei hanc ſuggeſtionis meę paginã, apoſtolatus veſtri in Chriſti nomine ſuperſtes porrigo vel deuota. Et quia præſens nõ valui, quaſi veſtris prouoluta veſtigiis, epiſtolę vicarietate proſternor, coniurans per patrem & filium & ſpiritum ſanctum, ac diem tremendi iudicij, ſic repræſentatos vos non tyrannus obpugnet, ſed legitimus rex coronet, vt ſi caſu poſt meum obitum quæcunque perſona, vel loci eiuſdem pontifex, ſeu poteſtas principis, vel alius aliquis, quod nec fieri credimus, congregationem, vel ſuaſu maliuolo, vel impulſu iudiciario perturbare tentauerit, aut regulã frãgere, ſeu abbatiſſam alterã quàm ſororẽ meã Agnetem, quã beatiſsimi Germani præſentibus ſuis fratribus benedictio cõſecrauit: aut ipſa cõgregatio, quòd fieri non poteſt, habita murmuratione mutare cõtenderit, vel quaſdam dominationes in monaſterio: vel rebus monaſterij quæcunque perſona vel põtifex loci pręter quas anteceſſores epiſcopi, aut alij me ſuperſtite habuerunt, nouo priuilegio quicunque adfectare voluerit, aut extra regu-

lam exinde egredi quis tentauerit, ſeu de reb. quas in me præcellentiſsimus domnus Chlotharius, vel præcellentiſsimi domni regis filij ſui contulerunt: & ego ex eius præceptionis permiſſu monaſterio tradidi poſsidendum, & per auctoritates præcellētiſsimorum domnorum regum Chariberti, Gunthcramni, Chilperici, & Sygiberti, cum ſacramenti interpoſitione, & ſuarum manuum ſubſcriptionibus obtinui confirmari: aut ex his quæ alij pro animarum ſuarū remedio, vel ſorores ibidem de rebus propriis contulerunt, aliquis princeps, aut pōtifex, aut potens, aut de ſororibus cuiuſlibet perſonæ auſi minuere, aut ſibimet ad proprietatem reuocare ſacrilego voto contenderit, ita veſtram ſanctitatē ſucceſſorumq; veſtrorum poſt deum pro mea ſupplicatione & Chriſti voluntate incurrat: vt ſicut prædones & ſpoliatores pauperū extra gratiam veſtram habeantur: nunquam de noſtra regula vel de reb. monaſterij obſiſtētibus vobis imminuere valeat aliquid aut mutare. Hoc etiā deprecans, vt cum deus prædictam domnam ſororem noſtram Agnetem de ſeculo migrare voluerit, illa in loco eius abbatiſſa de noſtra cōgregatione debeat ordinare, quę deo & ipſi placuerit, cuſtodiēs regulam, & nihil de propoſito ſanctitatis imminuet: nam nunquā propria aut cuiuſcunq; volūtas præcipitet. Quòd ſi, quod abſit, contra dei mandatum & auctoritatem regum aliquis de ſupraſcriptis conditionibus coram domino & ſanctis eius precabi-

tabiliter commendatis agere, aut de perſona aut ſubſtantia minuenda voluerit, aut memoratę ſorori meæ Agneti abbatiſſæ moleſtias aliquas inferre tentauerit, dei & ſanctæ crucis & beatæ Mariæ incurrat iudicium, & beatos confeſſores Hilarium & Martinum, quibus poſt deum ſorores meas tradidi defendẽdas, ipſos habeat contradictores & perſecutores. Te quoque beate pontifex, ſuaceſſoresq; veſtros, quos patronos in cauſa dei diligẽter adſciſco, ſi, quod abſit, extiterit qui cõtra hæc aliquid moliri tentauerit, pro repellendo & confutando dei hoſte, non pigeat ad regem quem eo tempore locus iſte reſpexerit, vel ad Pictauam ciuitatẽ pro re vobis ante dominum cõmendata percurrere, & cõtra aliorum iniuſtitiá executores & defenſores iuſtitiæ laborare, vt tale nephas nullo modo ſuis admitti temporibus rex patiatur catholicus, nec conuelli permittat quod dei & mea & regum ipſorum voluntate firmatum eſt. Simul etiam principes quos deus pro gubernatione populi poſt deceſſum meum ſupereſſe præceperit, coniuro per regem cuius regni non erit finis, & ad cuius nutum regna cõſiſtunt, qui eis donauit ipſum viuere vel regnare, vt monaſteriũ quod ex permiſſu & ſolatio domnorum regum, patris vel aui eorum conſtruxiſſe viſa ſum, & ordinaſſe regulariter, vel dotaſſe, ſub ſua tuitione & ſermone vnà cũ Agnete abbatiſſa iubeãs gubernare: & à nullo neque ſæpe dictá abbatiſſam noſtrã, neque aliquid ad noſtrũ monaſ-

ſterium pertinẽs moleſtari, aut inquietari, vel exinde imminui, aut aliquid mutari permittát, ſed magis pro dei intuitu vnà cũ domnis epiſcopis, ipſi me ſupplicáte coram redẽptore gentiũ ſicut eis cõmendo, defenſari iubeant & muniri: vt in cuius honore dei famulas protegunt, cũ defenſore pauperum, & ſpõſo virginũ perpetualiter ęterno ſocientur in regno. Illud quoque vos ſanctos põtifices, & præcellentiſsimos domnos reges, & vniuerſum populũ Chriſtianũ, coniuro per fidẽ catholicam in qua baptizati eſtis, & eccleſias quas conſeruatis, vt in baſilica quam in ſanctæ Mariæ dominicæ genitricis honorem cœpimus ædificare, vbi etiam multæ ſorores noſtræ conditæ ſunt in requie, ſiue perfectá, ſiue imperfectá, cum me deus de hac luce migrare præceperit, corpuſculum meum ibi debeat ſepeliri. Quòd ſi quis aliud inde voluerit, aut fieri tentauerit, obtinente cruce Chriſti, & beata Maria, diuinam vltionem incurrat: & vobis intercurrẽtibus, in loco ipſis baſilicæ merear cum ſororum congregatione obtinere loculum ſepulturę. Et vt hæc ſupplicatio mea, quá manu propria ſubſcripſi, vt in vniuerſalis eccleſiæ archiuo ſeruetur, effuſis cum lachrimis deprecor, quatinus ſi cõtra improbos aliquos neceſsitas exegerit, vt veſtra defenſione ſoror mea Agnes abbatiſſa, vel cõgregatio eius, quo ſuccurri ſibi popoſcerint, veſtræ miſericordię pia conſolatio opem paſtorali ſolicitudine ſubminiſtret. Nec de me deſtitutas ſe proclament,

ment, quibus deus præſidium veſtræ gratiæ preparauit. Illud vobis in omnib. ante oculos reuocantes, per ipſum qui de cruce glorioſa virginem ſuam genitricem beato Ioanni apoſtolo cõmendauit, vt qualiter ab illo complectum eſt domini mãdatum, ſic ſit apud vos, indigna & humilis domnis meis eccleſiæ patribus & viris apoſtolicis quod cõmendo: quod cum dignanter ſeruaueritis depoſitum, meritis participes cuius impletis mandatum apoſtolicum, digne reparetis exemplum.

43 POST hæc Maroueus epiſcopus, cũ diuerſa improperia ab his audiret, Porcarium abbatem baſilicæ beati Hilarij, ad Gundegiſilum epiſcopum, & reliquos comprouinciales eius deſtinat, vt data communione puellis, ad audientiam veniendi licentiam indulgere dignaretur. ſed nequaquã potuit obtinere. Chilbebertus autem rex, cum aſsiduas de vtraque parte, monaſterij ſcilicet, vel puellarum quæ egreſſæ fuerant, moleſtias pateretur, Theutharium presbyterum ad dirimendas querimonias quę inter eaſdem agebantur, deſtinat. Cui prouocatæ Chrodieldis cum reliquis puellis ad audientiã, dixerunt, Non venimus, quia à communione ſuſpenſæ ſumus: ſi recõciliari meremur, tunc ad audientiam venire non differimus. Hæc audiens ille, ad epiſcopos abiit: cumq; cum his de hac cauſa locutus fuiſſet, nullum effectum obtinere potuit de communione earum: & ſic ad vrbem Pictauiam regreſſus eſt. Puellę verò ſeparatæ ab in-

uicem, aliæ ad parentes, aliæ ad domos proprias, nonnullæ in hæc monaſteria, in quibus prius fuerant, ſunt regreſſæ: quia hiemem validam ſimul poſitæ propter penuriam ligni tolerare non poterant. Paucæ tamen cum Chrodielde & Baſina remanſerunt. Erat enim tunc & inter eas magna diſcordia, pro eo quòd altera alteri ſe præponere cupiebat.

44 EO anno poſt clauſum paſcha, tam immenſa cum grandine pluuia fuit, vt intra duarum aut trium horarum ſpatia etiam per minores vallium meatus ingentia currere flumina viderentur: arbores in autumno floruerunt, & poma ſicut prius dederant, ediderunt. Menſe nono roſæ adparuerunt. Flumina verò vltra modum excreuerunt: ita vt excedentia litora loca quæ nunquam contingere conſueta fuerant, operirent, non minimum ſationibus inferentia damnum.

GREG.

GREGORII TVRONICI HISTORIARVM

LIBER X.

ANNO igitur quintodecimo Childeberti regis, diaconus noſter ab vrbe Roma ſanctorum cum pignoribus veniens, ſic retulit, quòd anno ſuperiore menſe nono tanta inundatione Tyberis fluuius vrbem Romam obtexit, vt ædes antiquæ diruerentur: horrea etiam eccleſiæ ſubuerſa ſint, in quibus nonnulla milia modiorum tritici periere. Multitudo etiam ſerpentium cum magno dracone in modum trabis validæ, per huius fluuij alueum in mare deſcendit. Sed ſuffocatæ beſtiæ inter ſalſos maris turbidi fluctus, litori eiectæ ſunt. Subſecuta eſt de veſtigio clades quam inguinariam vocant. nam medio menſe xj. adueniens primum omnium iuxta illud quod in Ezechiele propheta legitur, A ſanctuario meo incipite, Pelagium papam percuſſit: quo defuncto, magna ſtrages populi de hoc morbo facta eſt. Sed quia eccleſia dei abſque rectore eſſe non poterat, Gregorium diaconum plebs omnis elegit. hic enim de ſenatoribus primis, ab adoleſcentia deuotus deo, in rebus propriis ſex in Sicilia monaſte-

ria congregauit: ſeptimum intra vrbis Romæ muros inſtituit: quibus tantam delegans terrarum copiam, quanta ad victum quotidianum præbendum ſufficeret, reliqua vendidit cum omni præſidio domus, ac pauperibus erogauit: & qui ante ſerico contextu ac gemmis micantib. ſolitus erat per vrbē procedere trabeatus, nunc vili cōtectus veſtitu, ad altaris dominici miniſteriū conſecratur. ſeptimusq; leuita ad adiutorium papæ adſciſcitur. Tantaq; ei abſtinentia in cibis, vigilantia in orationibus, ſtrenuitas in ieiuniis erat, vt infirmato ſtomacho vix conſiſtere poſſet. Literis grammaticis, dialecticiſq; ac rhetoricis ita erat inſtitutus, vt nulli in vrbe ipſa putaretur eſſe ſecundus. Hunc apicem adtentius fugere tentans, ne quod prius abiecerat, rurſum ei in ſeculo de adepto honore iactantia quædam ſubreperet: vnde factum eſt vt epiſtolam ad imperatorem Mauricium dirigeret, cuius filium ex lauacro ſancto ſuſceperat, coniurans, & multa prece poſcens, ne vnquam conſenſum præberet populis, vt hunc huius honoris gloria ſublimaret. Sed præfectus vrbis Romæ germanus eius, anticipauit nuncium, & comprehenſo diſruptis epiſtolis cōſenſu quem populus fecerat, imperatori direxit. At ille gratias deo agens pro amicitia diaconi, quod reperiſſet locum honoris eius, data præceptione ipſum iuſsit inſtitui. Cumq; in hoc reſtaret vt benediceretur, & lues populum deuaſtaret, verbum ad plebem pro agenda pœnitentia

tentia

tentia in hunc modum exorſus eſt:

Oratio Gregorij ad plebem.

OPORTET fratres dilectiſsimi, vt flagella dei quę metuere ventura debuimus, ſaltem præſentia & experta timeamus. Conuerſionis nobis aditum dolor aperiat, & cordis noſtri duritiam ipſa quam patimur, pœna diſſoluat: vt enim propheta teſte prædictum eſt, Peruenit gladius vſq; ad animã. Ecce etenim cuncta plebs celeſtis irę mucrone percutitur, & repentina ſinguli cæde vaſtantur; nec languor mortem præuenit, ſed languoris moras, vt cernitis, mors præcurrit. Percuſſus quiſque ante rapitur, quàm ad lamenta pœnitentiæ conuertatur. Penſate ergo, qualis ad conſpectum diſtricti iudicis peruenit, cui non vacat flere quod fecit. Habitatores quique non ex parte ſubtrahuntur, ſed pariter conruunt: domus vacuæ relinquuntur, filiorum funera parentes aſpiciunt, & ſui eos ad interitum hæredes prçcedunt. Vnuſquiſque ergo noſtrum ad pœnitentiæ lamenta confugiat, dum flere ante percuſsionem vacat. Rouocemus ante oculos mentis quicquid errando cõmiſimus, & quod nequiter egimus, flendo puniamus. Præueniamus faciem eius in confeſsione, & ſicut Propheta ammonet, leuemus corda noſtra cum manibus ad dominũ. Ad deum quippe corda cum manibus leuare eſt, orationis noſtræ ſtudium merito bonę operationis erigere. Dat profecto, dat tremori noſtro fiduciam qui per prophetam clamat, Nolo mor-

tem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat. Nullus autem de iniquitatum ſuarum immanitate deſperet: veternoſas namque Niniuitarum culpas triduana pœnitentia abſterſit: & conuerſus latro vitæ præmia etiam in ipſa ſententia ſuæ mortis emeruit. Mutemus igitur corda, & præſumamus nos iam percepiſſe quod petimus. citius ad precem iudex flectitur, ſi à prauitate ſua petitor corrigatur. Imminente ergo tantæ animaduerſionis gladio, nos importunis fletibus inſiſtamus. Ea namque quæ ingrata eſſe hominibus importunitas ſolet, iudicio veritatis placet: quia pius ac miſericors deus vult à ſe precibus veniam exigi, qui quantum meremur non vult iraſci: hic etenim per pſalmiſtam dicit, Inuoca me in die tribulationis tuæ, & eripiam te, & magnificabis me. Ipſe ergo ſibi teſtis eſt, quia inuocantibus miſereri deſiderat, qui am monet vt inuocetur. Proinde fratres chariſſimi, contrito corde & correctis operibus, ab ipſo feriæ quartæ primo diluculo, ſeptiformem letaniam iuxta diſtributionem inferius deſignatam, deuota ad lachrimas mente veniamus, vt diſtrictus iudex cum culpas noſtras nos punire conſiderat, ipſe à ſententia propoſitæ damnationis parcat. Clerus igitur egrediatur ab eccleſia ſanctorum martyrum Coſmæ & Damiani, cum presbyteris regionis ſextæ. Omnes verò abbates cũ monachis ſuis, ab eccleſia ſanctorum martyrum Geruaſij & Protaſij, cum presbyteris regionis quar-

tæ.

tæ. Omnes abbatiſſæ cum congregationibus ſuis, egrediantur eccleſia ſanctorum martyrum Marcellini & Petri, cum presbyteris regionis primæ. Omnes infantes, ab eccleſia ſanctorum martyrum Ioannis & Pauli, cum presbyteris regionis ſecundæ. Omnes verò laici, ab eccleſia ſancti protomartyris Stephani, cum presbyteris regionis ſeptimæ. Omnes mulieres viduæ, ab eccleſia ſanctæ Eufemiæ cum presbyteris regionis quintæ. Omnes autem mulieres coniugatæ egrediantur ab eccleſia ſancti martyris Clementis, cum presbyteris regionis tertiæ. Vt de ſingulis eccleſiis exeuntes cum præcibus ac lachrimis, ad beatæ Mariæ ſemper virginis genitricis domini dei noſtri Ieſu Chriſti baſilicam congregemur, vt ibi diutius cum fletu ac gemitu domino ſupplicantes, peccatorum noſtrorum veniam promereri valeamus. Hæc eo dicente, congregatis clericorum cateruis, pſallere iuſsit per triduum, ac deprecari domini miſericordiam: de hora quoque tertia veniebant vtrique chori pſallentium ad eccleſiam clamantes per plateas vrbis, Kyrie eleiſon. Adſerebat autem diaconus noſter qui aderat, in vnius horę ſpacio dum voces plebs ad dominũ ſupplicationis emiſit, octoginta homines ad terram corruiſſe, & ſpiritum exhalaſſe. Sed non deſtitit ſacerdos tantus prædicare populo, ne ab oratione ceſſarent. Ab hoc etiam diaconus noſter reliquias ſanctorum, vt diximus, ſumpſit, dum adhuc in diaconatu dege-

ret. Cumq; latibula fugæ præpararet, capitur, trahitur, & ad beati apoſtoli Petri baſilicã deducitur, ibiq; ad pontificalis gratiæ officium conſecratus papa vrbi datus eſt. Sed nec deſtitit diaconus noſter, niſi ad epiſcopatum eius de porta rediret, & qualiter ordinatus fuerit, præſenti contemplatione ſuſpiceret.

2 GRIPPO autẽ ab imperatore Mauritio rediens, hæc nunciauit, quòd anno ſuperiore cum adepto nauigio cum ſociis ſuis Africæ portum adtigiſſet, Carthaginem magnam ingreſsi ſunt. Vbi dum morarẽtur, iuſsionem opperientes præfecti qui aderant, qualiter imperatoris præſentiam adire deberent, vnus puerorum Euantij ſcilicet, qui cum eodem abierat, direptam ſpeciem de manu cuiuſdam negociatoris ad metatum detulit. Quem ille proſecutus cuius res erant, reddi ſibi rem propriam flagitabat: ſed iſto differente cùm de die in diem hoc iurgium in maius propagaretur, quadam die negociator puerum illum in platea reperit, adprehẽſoq; veſtimento eius, tenere cœpit dicens: Quia non à me laxaberis, priuſquam res quas violenter diripuiſti, meæ ditioni reſtituas. At ille excutere ſe de eius manibus conatus, non dubitauit erepto gladio hominem trucidare, & ſtatim ad metatum regreſſus eſt, nec aperuit ſociis quæ geſta fuerant: erant enim ibi tunc, vt diximus, legati Bodegiſilus filius Mummoleni Sueſsionici, & Euantius filius Diantemij Arelatenſis, & hic Grippo genere Francus, qui eleuan-

tes

ſes de epulo, ſopori ſe dederant pro quiete. Quare cum ſeniori vrbis nũciata fuiſſent quę puer horum geſſerat, collectis militibus, vel omni populo armis circundato, ad metatum eorum dirigit. At illi inopinantes experge-facti, obſtupeſcunt, cernentes hæc quæ gere-bãtur. Tunc ille qui prior erat, exclamabat di-cens, Arma deponite, & ad nos egredimini, vt cognoſcamus pacificè, qualiter homicidiũ factum eſt. Hæc illi audientes, timore perterri ti, adhuc ignorantes quæ geſta fuerant, fidem expetunt, vt ſecuri ſine armis egrederentur. iurauerunt homines illi, quod cuſtodire im-patientia nõ permiſit. Sed mox egredientem Bodegiſilum gladio percutiunt, ſimiliter & Euantium. Quibus ante hoſtiũ metatus pro-ſtratis, Grippo arreptis armis cum pueris qui ſecum erant proceſsit ad eos dicens, Quæ ge-ſta fuerunt nos ignoramus: & ecce ſocij iti-neris mei qui ad imperatorem directi fuerãt, gladio ſunt proſtrati; iudicabit deus iniuriam noſtram, & mortẽ illorum de interitu veſtro, quia nos innocentes & in pace venientes tali ter trucidatis, nec vltra erit pax inter reges no ſtros, imperatoremq; veſtrum. Nos enim pro pace venimus, & pro adiutorio reipublicę im pertiendo. Teſtem hodie inuoco deum, quia veſtra excitauit noxa, vt nõ cuſtodiatur inter principes pax promiſſa. Hæc & huiuſcemodi Grippone verba proferente, ſoluto Carthagi nenſis belli procinctu, regreſſus eſt vnuſquiſ-que ad propria. Præfectus verò ad Gripponẽ

accedens, mulcere cœpit animos eius de iis quæ geſta fuerāt, ordinās qualiter ad præſentiā imperatoris accederet. Qui veniēs narrata legatione pro qua directus fuerat, exitium ſociorū expoſuit. Qua de cauſa imperator valde moleſtus, pollicitus eſt vlciſci mortem eorum iuxta id quod Childeberti regis iudiciū promulgaret. Tunc ab imperatore muneratus, cum pace regreſſus eſt.

3 HIS à Grippone Childeberto regi relatis, cōfeſtim exercitū in Italiā cōmoueri iubet ac xx. duces ad Lōgobardorū gentē debellādā dirigit. Quorū nomina non putaui lectioni ex ordine neceſſario inſerēda. Audoualdus verò dux cū Vinthrione cōmoto Cāpanię populo, cùm ad Metēſem vrbē quæ ei in itinere ſita erat, acceſsiſſet, tātas prędas, tātaq; homicidia ac cędes perpetrauit, vt hoſtē proprię regioni putaretur inferre. Sed & alij quoq; duces ſimiliter cū phalāgis ſuis fecere, ita vt prius regionem propriā aut populū cōmanentem adficerent, quàm quiddā victoriæ de inimica gente patrarent. Adpropinquantes autē ad terminū Italiæ, Audoualdus cū ſex ducib. dexterā petiit, atq; ad Mediolanēſem vrbē aduenit: ibiq; eminus in cāpeſtria caſtra poſuerunt. Olo autem dux ad Bilitionem huius vrbis caſtrū, in campis ſitū Caninis, importunè accedens, iaculo ſub papilla ſauciatus, cecidit & mortuus eſt. Hi autem cùm egreſsi fuiſſent, in præda vt aliquid victus adquirerēt, à Longobardis inruentibus, paſſim per loca proſternebantur.

Erat

Erat autem ſtagnum quoddam in ipſo Medio
lanēſis vrbis territorio,quod Coreſiū vocitāt,
ex quo paruus quidā fluuius, ſed profundus
egreditur: ſuper huius laci litus Lōgobardos
reſidere audierāt. Ad quē cùm adpropinquaſ-
ſent,priuſquā flumē,quod diximus,tranſierēt
à litore illo vnus Longobardorū ſtans lorica
protectus & galea, cōtum manu geſtans,vocē
dedit cōtra Francorum exercitū,dicēs,Hodie
adparebit cui diuinitas obtinere victoriā prę-
ſtet. Vnde intelligi datur, hoc ſignū ſibi Lon-
gobardos præparauiſſe. Tunc pauci trāſeun-
tes cōtra Longobardū hunc decertantes pro-
ſtrauerūt eum: & ecce omnis exercitus Lon-
gobardorum in fugam verſus præteriit. Hi
quoque trāſeuntes flumen,nullum de iis repe
riunt, niſi tantū recognoſcentes adparatū ca-
ſtrorum,vbi vel focos habuerant,vel tentoria
fixerant. Cumq; nullum de iis deprehendiſ-
ſent, ad caſtra ſua regreſsi ſunt: ibiq; ad eos
imperatoris legati venerunt, nunciantes ad-
eſſe exercitum in ſolatium eorum, dicētesq;,
Quia poſt triduum cum eiſdem veniemus: &
hoc vobis erit ſignū,cùm videritis villę huius
quæ in monte ſita eſt,domus incendio cōcre-
mari,& fumum incēdij ad cœlos vſque ſuſtol-
li, noueritis nos cùm exercitu quem pollice-
mur adeſſe. Sed expectantes,iuxta placitum,
dies ſex,nullū ex iis veniſſe contemplati ſunt.
Chedinus autem cum tredecim ducibus læ-
uam Italiæ ingreſſus,quinque caſtella cepit, à
quibus etiā ſacramenta exegit. Morbus etiam

dyſenteriæ grauiter exercitum adficiebat, eo quòd aeres incongrui inſuetiq́; hominibus eſſent, ex quo plerique interierunt. Commoto autem vento & data pluuia, cùm pauliſper refrigeſcere aer cœpit, in infirmitate ſalubritatem contulit. Quid plura? per tres ferè menſes Italiam peruagantes, cùm nihil proficerēt, neque ſe de inimicis vlciſci poſſent, eo quòd ſe in locis communiſſent firmiſsimis; neque regem capere, de quo vltio fieret, qui ſe infra Ticinenſes munierat muros, infirmatus, vt diximus, aerum intemperātia exercitus ac fame adtritus, redire ad propria deſtinauit. Sub dens etiã illud, acceptis ſacramentis, regis ditionibus quod pater eius prius habuerat, de quibus locis & captiuos, & alias abduxere prædas: & ſic regredientes ita fame conficiebantur, vt prius & arma & veſtimenta ad coemendum victum demerent, quàm locum genitalem contingerent. At Aptacharius Longobardorum rex, legationem ad Gunthcramnum regem cum huiuſcemodi verbis direxit, Nos, piiſsime rex, ſubiecti atque fideles vobis gentiq́; veſtræ ſicut patrib. veſtris fuimus, & eſſe deſideramus: nec diſcedimus à ſacramēto quod prædeceſſores noſtri veſtris prædeceſſoribus iurauerunt. Nunc autem deſiſtite à perſecutione noſtra, & ſic pax nobis & concordia, vt vbi neceſſarium fuerit contra inimicos auxilium præbeamus, vt veſtra ſcilicet noſtraq́; gente ſaluata, ac nos pacificos cognoſcentes, terreantur magis aduerſarij qui in circuitu

chitu obſtrepunt de amicitia,quàm de noſtra diſcordia gratulentur.Pacificè hæc Gunthcrã nus rex verba ſuſcepit, miſitq; eos ad nepotẽ ſuum Childebertũ regem. Dum autẽ his narratis in loco commorarentur, venerũt alij qui mortuum Aptacharium regem nunciantes, Paulumq; in loco eius ſubſtitutum, eiuſmodi verba quæ ſupra diximus,deferẽtes. Sed Childebertus rex placitum eum eiſdem ponẽs, vt quid ei impoſterum conueniret, enunciaret, eos abſcedere iuſsit.

4 MAVRITIVS autẽ Carthaginẽſes illos,qui legatos Childeberti regis anno ſuperiore interemerant,vinctos manib.caternisq; oneratos, ad eius direxit præſentiam, duodecim ſcilicet numero viros, ſub ea videlicet conditione,vt ſi eos interficere velit, haberet licentiam: ſinautem ad redimendum laxaret, trecẽtis pro vnoquoque acceptis aureis quiesceret: ſicq; vt quod vellet eligeret: quò facilius ſopito ſcandalo, nulla occaſio inter ipſos inimicitiæ oriretur. Sed rex Childebertus differens homines vinctos accipere, ait, Incertũ apud nos habetur, Vtrum ij ſint homicidæ illi quos adducitis, en alij,vel fortaſsis cuiuſcũq; ſerui habentur,cũ noſtri bene ingenui generatione fuerint,qui apud vos fuerunt interẽpti. Præſertim & Grippo adſtabat, qui eo tempore legatus cum eiſdem fuerat miſſus, qui interfecti ſunt,ac dicebat, Quia præfectus vrbis illius cum collectis duobus aut tribus hominum milibus inruit ſuper nos, interemitque

ſocios meos: in quo excidio & ego ipſe interiſſem, ſi me viriliter defendere nequiuiſſem. Accedens autem ad locum, homines agnoſcere potero: de quibus ſi imperator veſter, vt dicitis, noſtro cum domino pacem cuſtodire deliberat, vltionē exigere debet: & ſic dato rex placito, vt poſt eos ad imperatorē dirigeret, ipſos abſcedere iubet.

5 HIS autem diebus Chuppa qui quondam comes ſtabuli Chilperici regis fuerat, inrupto Turonicæ vrbis termino, pecora reliquasq; res quaſi prædā exercens, diripere voluit. Sed cū hoc incolæ præſenſiſſent, collecta multitudine eum ſequi cœperunt. Excuſſaq; præda, duob. ex pueris eius interfectis, hic nudus aufugit, aliis duobus pueris captis: quos vinctos, ad Childebertum regem tranſmiſerunt: quos ille in carcerem coniici iubens, interrogare pręcepit, cuius auxilio Chuppa fuiſſet ereptus, vt ab iis non comprehenderetur qui ſequebantur. Reſponderūt, hoc Animodi vicarij dolo, qui pagū illū iudiciaria regebat poteſtate, factū fuiſſe. Protinusq; directis rex literis ad comitē vrbis, iubet vt eum vinctum in pręſentiam regis dirigeret. quod ſi reſiſtere conaretur, vi obpreſſum etiam interficeret, ſi principis gratiā cupiebat adquirere. Sed ille non reſiſtens, datis fideiuſſoribus, quo iuſſus eſt abiit: repertumq; Flauianū domeſticū cauſatus cum ſocio, ne noxialis inuentus, pacificatus cum eodē, redire ad propria iuſſus eſt, datis tamen domeſtico illi muneribus prius.

Ipſe

Ipſe quoque Chuppa iterũ commotis quibuſdam de ſuis, filiá Badegiſili quondam Cœnomanẽſis epiſcopi diripere ſibi in matrimoniũ voluit: inruens autem nocte cum cuneo ſociorum in villa Marogalẽſi, vt voluntatem ſuam expleret, præſenſit eum, dolumq́; eius Magatrudis materfamiliâs, genitrix ſcilicet puellæ: egreſſaq́; cum famulis contra eum vi repulit, cæſis pleriſque ex illis, vnde non ſine pudore diſceſſum eſt.

6 APVD Aruernos verò vincti carceris nocte nutu dei diſruptis vinculis, reſeratisq́; aditibus cuſtodiæ, egreſsi eccleſiam ingreſsi ſunt. Quibus cùm Eulalius comes onera catenarum addi iuſsiſſet, vt ſuper eos poſita, extemplo ceu vitrũ fragile comminuta ſunt: & ſic obtinente Auito pontifice eruti, propriæ ſunt redditi libertati.

7 IN ſupradicta verò vrbe Childebertus rex omne tributum tam eccleſiis quàm monaſteriis, vel reliquis clericis qui ad eccleſiá pertinere videbãtur, aut quicunq; eccleſię officiũ excolebãt, larga pietate cõceſsit. Multũ enim iam exactores huius tributi expoliati erãt, eo quòd per longũ tempus & ſuccedentiũ generationes, ac diuiſis in multas partes ipſis poſſeſsionibus, colligi vix poterat hoc tributum. quod hic, deo inſpirãte, ita præcepit emẽdari, vt quod ſuper hæc fiſco deberetur, nec exactorem damna percuterẽt, nec eccleſię cultorem tarditas de officio aliqua reuocaret.

8 IN cõfinio verò termini Aruerni, Ga-

balitani atque Ruteni, ſynodus epiſcoporum facta eſt cōtra Tetradiam relictam quondam Deſiderij, eo quòd repeteret ab ea Eulalius comes res quas ab eo fugiens ſecum tuliſſet. Sed hanc cauſam, vel qualiter Eulalium reliquerit, vel quemadmodum ad Deſiderium confugerit, altius memorādum putaui. Eulalius autem, vt iuuenilis ætas habet, agebat quæpiam inrationabiliter: vnde factum eſt, vt à matre ſæpius increpitus, haberet in eam odiū quam amare debuerat. Denique cùm in oratorio domus ſuæ hæc in oratione frequenter incumberet, & nocturnas vigilias perſæpe dormientibus famulis in oratione cū lachrimis expleret, in cilicio quo orabat ſuggillata reperitur. Sed neſcientibus cunctis, quis hæc feciſſet, crimen tamen parricidij refertur ad filium. Hæc cùm Cautinus epiſcopus Aruernę vrbis comperiſſet, eum à communione ſubmouit. Conuenientibus autem ciuibus cum ſacerdote, ad feſtiuitatem beati martyris Iuliani, ad pedes epiſcopi Eulalius ille proſternitur, querens ſe inauditum à communione remotum. Tunc epiſcopus permiſit eum cum cæteris Miſſarum ſpectare ſolennia. Verùm vbi ad communicandum ventum eſt, & Eulalius ad altarium acceſſiſſet, ait epiſcopus, Rumor populi parricidam te proclamat eſſe. Ego verò vtrum perpetraueris hoc ſcelus, an non, ignoro: idcirco in dei hoc & beati Martiris Iuliani ſtatuo iudicio. Tu verò ſi idoneus es, vt adſeris, accede propius, & ſume tibi Euchari-
ſtiæ

ſtiæ particulam, atque impone ori tuo. erit enim deus reſpector conſcientiæ tuæ. At ille accepta Euchariſtia, communicans abſceſsit. habebat enim vxorem Tetradiam nobilem ex matre, patre inferiorem. Sed cùm in domo ſua vir ancillarum concubitu miſceretur, coniugem negligere cœpit: & cùm ab ſcorto reuerteretur, grauiſsimis eam plagis ſæpius adficiebat. Sed & pro multis ſceleribus debita nonnulla contraxerat, in quibus ornaméta & aurũ vxoris ſæpiſsimè euertebat. Denique inter has anguſtias mulier conlocata, cùm honorem omnem quem in domo viri habuerat, perdidiſſet, & ille abiſſet ad regem, hęc à Viro (ſic enim erat nomen hominis) mariti ſui nepote concupiſcitur, ſcilicet vt quia ille perdiderat coniugem, huius matrimonio iungeretur. Virus autem timens inimicitias auunculi, mulierem Deſiderio duci tranſmiſit, videlicet vt ſuccedente tempore copularetur ei: quæ omnem ſubſtantiam viri ſui, tam in auro quàm in argento, & veſtimentis, & quæ moueri poterát, cum ſeniore filio ſecum ſuſtulit, relicto in domo alio iuniore. Rediés verò Eulalius ex itinere, comperit quæ acciderát. Sed cùm mitigato dolore paululum quieuiſſet, ſuper Virum nepotem ſuum inruit, eumque inter arcta vallium Áruernarum interemit. Audiens autem Deſiderius, qui & ipſe vxoré nuper perdiderat, quòd ſcilicet Virus interfectus fuiſſet, coniugio ſuo Tetradiam ſociauit. Eulalius verò puellá de monaſterio Lugdu-

nenſi diripuit, eamq; accepit. Sed concubinæ eius inſtigante, vt quidam adſerunt, inuidia, maleficiis ſenſum eius oppilauerunt. Poſt multum verò temporis, Eulalius Emerium huius puellæ conſobrinum clam adpetiit occiditq;. Similiter Socratium fratrem ſoceræ ſuæ, quem pater ex concubina habuerat, interemit. Et alia multa mala fecit, quæ enarrare perlongum eſt. Ioannes filius eius, qui cum ſua diſceſſerat genitrice, à domo Deſiderij dilapſus, Aruernum venit. Cumq; iam Innocentius epiſcopatum Rutenæ vrbis ambiſſet, mandatum ei mittit Eulalius, vt res quæ ipſi in huius ciuitatis territorio debebantur, per huius auxilium recipere poſſet. Sed Innocentius ait, Si de filiis tuis vnum accipio, quem clericum factum in ſolatio meo retineam, faciam quæ precaris. At ille tranſmiſit puerum Ioannem nomine, recepitq; res ſuas. Suſceptoq; Innocentius epiſcopus puero, totondit comam capitis eius, deditq; eum archidiacono eccleſiæ ſuæ: qui in tanta ſe abſtinentia ſubdidit, vt pro tritico hordeum ſumeret, pro vino aquam hauriret, & pro equo aſino vteretur, veſtimenta viliſsima habens. Igitur coniunctis, vt diximus, ſacerdotib. & viris magnificis in cõfinio ſupradictarũ vrbium: Tetradia ab Agyno repræſentatur, atque Eulalius contra eam cauſaturus acceſsit. Cumq; res quas de eius, abiens ad Deſiderium, domo abſtulerat, inquireret, iudicatũ eſt, Tetradia vt quadrupla ſatisfactione ablata reſtitueret, filiosq;

quos

quos de Deſiderio cōceperat, incertos habe-ri:illud etiam ordinātes,vt ſi hæc quæ Eulalio eſt iuſſa diſſolueret, accedendi in Aruernum licentia præberetur,rebusq́; ſuis quæ ei ex pa terna ſucceſsione obuenerant abſque calumnia frueretur: quod ita factum eſt.

9 CVM hęc agerentur,& Britanni circa vrbes, Namneticā vtique & Redonicam, valde ſæuirent,Gunthcramnus rex exercitū con tra eos cōmoueri iuſsit: in quorū capite Beppolenū & Ebracharium duces delegit.Sed Ebracharius ſuſpectus,quòd ſi victoria cū Beppoleno patraretur, ipſe ducatū eius adquireret,inimicitias cū eodē connectit,ac per viam totā ſc blaſphemiis, conuiciis atq; maledictio nibus laceſſunt.Verum per viam qua abierūt, incendia,homicidia,ſpolia,ac multa ſcelera egerunt.Interea venerunt ad Vicinoniam amnem. quē tranſmiſsi, ad Vldam fluuiū peruenerunt: ibiq; diſsipatis vicinitatis caſis, pontes deſuper ſtatuunt, ſicq; exercitus omnis tranſiuit. Coniuctus enim fuerat eo tempore Beppoleno presbyter quidam dicens, Si ſecu tus me fueris, ego te vſq; Vuarocum ducam, ac Britannos tibi in vnū collectos oſtendam. Fredegundis enim cùm audiiſſet,quòd in hoc procinctu Beppolenus abiret, quia ei iam ex anteriore tempore inuiſus erat, Baiocaſsinos Saxones,iuxta ritum Britānorum tonſos, atque cultu veſtimenti compoſitos,in ſolatium Vuaroci abire præcepit. Adueniente autem Beppoleno cum iis qui eum ſequi voluerunt,

certamen iniit, multosq́; per biduum de Britannis ac Saxonibus ſupraſcriptis interemit. Receſſerat enim ab eo Ebracharius cum maiori manu: nec ad eum accedere voluit, donec interemptum audiret. Die autem tertio cùm iam qui cùm eo erant interficerẽtur, atq; ipſe ſauciatus lancea repugnaret, inruentibus ſuper eum Vuaroco cum ſupradictis, interfecerunt eum: incluſerat enim eos inter anguſtias viarũ atq; paludes: in quibus magis luto necti quam gladio trucidati ſunt. Ebracharius verò vſque Venetos vrbem acceſsit: miſerat enim ad eum obuiá epiſcopus Regalis clericos ſuos cum crucib. & pſallentio, qui eos vſque ad vrbem deduxerũt. Ferebant etiá quidam eo tem pore, quòd Vuarocus in inſulas fugere cupiẽs cum nauibus oneratis auro argentoq́; & reliquis rebus eius, cùm alta maris cepiſſet, commoto vẽto, demerſis nauibus, res quas impoſuerat, perdidiſſet: tamẽ ad Ebracharium veniens, pacẽ petiit, obſidesq́; cum multis muneribus tradidit, promittẽs ſe nunquam contra vtilitatẽ Gunthcramni regis eſſe vẽturum. Quo recedente, & Regalis epiſcopus cum clericis & pagenſibus vrbis ſuæ, ſimilia ſacramẽta dedit, dicẽs, Quia nihil nos dominis noſtris regibus culpabiles ſumus, nec vnquam cótra vtilitatẽ eorũ ſuperbi extitimus: ſed in captiuitate Britannorũ poſiti, graui iugo ſubditi ſumus. Pace igitur celebrata inter Vuarocũ atq; Ebracharium, dixit Vuarocus: Diſcedite nũc & renũciate, quia omnia quæ iuſſerit rex, ſpóte

te implere curabo: quod vt plenius credere debeatis, nepotē meum obſidem tribuā. & ita fecit: ceſſatumq́; eſt ab illo. Veruntamen multitudo magna ſicut de regali exercitu, ita & de Britannis cæſa eſt. Egrediente autē exercitu à Britanniis, ac tranſeuntibus amnem robuſtioribus, inferiores & pauperes qui cum his erant, ſimul tranſire non potuerūt. Cumq́; in litus illud Vicinoniæ amnis reſtitiſſent, Vuarocus oblitus ſacramēti atque obſidum quos dederat, miſit Canaonem filiū ſuum cum exercitu, adprehenſisq́; viris quos in litore illo reperit, vinculis alligat, reſiſtētes interficit, non nullis qui cum caballis torrentem tranſmeare voluerunt, ab ipſius torrentis impetu in mare deiectis. Dimiſsi ſunt poſtea multi à coniuge Vuaroci cum cereis & tabulis quaſi liberi, & ad propria ſunt regreſſi. Exercitus verò ipſius qui prius tranſierat, metuēs per viā illam qua venerat regredi, ne forte mala quę fecerat pateretur, ad Andegauam vrbē dirigit, Meduanæ torrentis expetens pōtem: ſed parua quæ prius tranſiit manus ad ipſum quem præfati ſumus pontem, ſpoliati, cæſi, & ad omne dedecus ſunt redacti. Per Turonicum verò trāſeuntes, prædas agentes, multos expoliauerunt: inopinantes enim repererāt incolas loci. Multi tamen de hoc exercitu ad Guntheramnum regem acceſſerunt, dicentes, quia Ebracharius dux ac Vuiliacharius comes accepta pecunia ab Vuaroco, exercitum perire feciſſent. Qua de cauſa Ebracharius præſentatus, mul-

tum conuiciis actus à rege, à præſentia eius diſcedere iuſſus eſt, Vuiliachario comite per fugas latitante.

10 ANNO igitur xv. Childeberti regis, qui eſt Gūthcrāni nonus atq; viceſimus, dum ipſe Guntheramnus rex per Voſacum ſiluam venationē exerceret, veſtigia occiſi bubali deprehendit. Cumq; cuſtodem ſiluæ arctius diſtringeret, quis hæc in regali ſilua gerere præſumpſiſſet, Chundonē cubiculariū regis prodidit. quo hæc loquēte, iuſsit eum adprehēdi, & Cabillonum compactum in vinculis duci. cumq; vterque in præſentia regis intenderēt, & Chundo diceret, nunquā à ſe hæc præſumpta quæ obiiciebātur, rex campum diiudicat. Tunc cubicularius ille dato nepote pro ſe, qui hoc certamē adiret, in campo vterq; ſteterūt: iactaq; puer ille lancea ſuper cuſtodem ſiluæ, pedem eius transfigit: moxq; reſupinus ruit. Puer verò extracto cultro qui de cingulo dependebat, dum collū ruentis incidere tantat, cultro ſauciati vētre trāsfoditur: ceciderūtq; ambo, & mortui ſunt. Quod videns Chundo, ad baſilicā ſancti Marcelli fugam iniit. Adclamante verò rege vt comprehenderetur, priuſquam limē ſanctum adtingeret, comprehēſus eſt, vinctusq; ad ſtipitē, lapidibus eſt obrutus. Multū ſe ex hoc deinceps rex pœnitens, vt ſic eum ita præcipitē reddidiſſet, vt pro paruulæ cauſę noxa, fidelem ſibiq; virum neceſſarium, tam celeriter interemiſſet.

11 CHLOTHARIVS verò Chilperici

quondam

quōdam regis filius grauiter ægrotauit, & intantum deſperatus eſt habitus, vt regi Gūthcrāno obitus eius fuiſſet nūciatus: vnde factū eſt, vt egrediens de Cabillono, quaſi Pariſios accedere cupiens, vſq; ad terminos Senonicę vrbis accederet. Sed cùm audiſſet cōualuiſſe puerū, de itinere eſt regreſſus. Sed cùm eum Fredegundis mater eius deſperatum vidiſſet, multum pecuniæ ad baſilicā S.Martini vouit: & ſic puer melius agere viſus eſt. Sed & ad Vuarocū nuncios dirigit, vt qui adhuc in Britāniis de exercitu Guntherāni regis retinebantur, pro huius vita abſoluerentur: quod ita Vuarocus impleuit: vnde manifeſtatū eſt, huius mulieris conludio, & Beppolenū interfectum eſſe, & exercitum fuiſſe conliſum.

12 INGELTRVDIS verò religioſa, quæ, vt in ſuperiorib. libris expoſuimus, in atrio ſancti Mertini, puellarū monaſteriū collocauit, cùm ægrotarę cœpiſſet, neptē ſuam abbatiſſam inſtituit: vnde reliqua congregatio maximè murmurauit: ſed nobis increpātibus ceſſauit à iurgio. Hæc verò cū filia diſcordiam tenens, pro eo quòd res ſuas ei abſtulerat, obſęcrauit, vt neq; in monaſterio quod inſtituit, neq; ſuper ſepulchrum eius permitteretur orare. Quæ octogeſimo, vt opinor, anno vitæ obiit, ſepultaq; eſt vij. Idus menſis primi. Sed veniēs filia eius Berthegundis Turonos, cùm non fuiſſet excepta, ad Childebertum regem abiit, poſtulans vt ei liceret in locū matris ſuæ

monaſterium regere. Rex verò oblitus iudicij quod matri eius fecerat, huic aliā præceptionem manus ſuę roboratam ſubſcriptione largitus eſt, hęc continentem, vt res omnes quas mater vel pater eius habuerant, ſuo dominio ſubiugaret, & quicquid monaſterio Ingeltrudis reliquerat, auferretur. Cum quo præcepto veniēs, ita cunctam ſupellectillem monaſterij abſtulit, vt nihil intra præter vacuos relinqueret parietes, colligens ſecum diuerſorum criminū reos, atq; in ſeditionib. præparatos: qui ſi quid erat de villis reliquis quod deuotio dederat, fructū auferrēt. Tantaq; ibi mala geſsit quæ vix ex ordine poſſent narrari. Hæc verò acceptis his rebus quas diximus, in Pictauum rediit, multa in abbatiſſam crimina vomēs falſa, quæ parens eius proxima habebatur.

13 HIS autē dieb. extitit quidā de preſbyteris noſtris, Saducęę malignitatis infectus veneno, dicens non eſſe futuram reſurrectionem, Cumq; nos eam ſacris literis prædictā, & apoſtolicæ traditionis auctoritate monſtratam adfirmaremus, reſpōdit, Manifeſtum eſt hoc celebre ferri, ſed certi non ſumus, vtrum ſit, an non, præſertim cum dominus iratus primo homini quē manu ſacra plaſmauerat, dixerit, In ſudore vultus tui veſceris pane tuo, donec reuertaris in terrā de qua ſumptus es: quia puluis es, & in puluerē reuerteris. Quid ad hæc reſpondebitis, qui reſurrectionem futuram prædicatis: cum in puluerē redactum hominē reſurgere vlterius diuinitas non promit-

mittat? Cui ego, Quid de hac cauſa vel ipſius domini & redemptoris noſtri, vel patrũ prædeceſſorum verba loquantur, nullum catholicorum neſcire reor. Nam in Geneſi cum patres obirent, aiebat dominus, Tu autẽ congregaberis ad populum tuum, ſepultus in ſenectute bona. Et ad Cain dicitur, Quia vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Vnde liquido adparet, viuere animas poſt regreſſũ corporis, atque reſurrectionem futuram in tantis vultibus præſtolari. Sed & de Iob ſcriptum eſt, quia reſurrecturus eſt in reſurrectione mortuorũ. Et propheta Dauid, licet ex perſona domini, tamen reſurrectionẽ præuidens ait, Nunquid qui dormit non adiiciat vt reſurgat? hoc eſt, qui mortis ſomno obprimitur, nõ eſt vẽturus ad reſurrectionẽ? Et Eſaias, quòd de ſepulchris reſurrecturi ſunt mortui, docet. Sed & Ezechil propheta cũ oſſa arida obtecta cute, neruis ſolidata, venis infecta, flante ſpiritu animata, reformatũ hominẽ enarraret, maniſeſtiſsimè reſurrectionẽ futuram edocuit. Sed & illud manifeſtũ fuit reſurrectionis indicium, quòd Heliſei oſſa tangens extinctum cadauer, virtutis effectu reuixerit; quod ipſius domini qui eſt primogenitus mortuorum, reſurrectio manifeſtauit: qui morti mortẽ intulit, & de ſepulchro vitã mortuis reformauit. Ad hæc presbyter, Quòd dominus in adſumpto homine mortuus fuerit ac reſurrexerit, nõ ambigo: illud tamen, quòd reliqui reſurgant mortui, nõ admitto. Et ego, Et quę fuit neceſ-

ſitas filio dei de cœlo deſcendere, carnẽ adſu-
mere, mortem adire, inferna penetrare, niſi vt
hominem quem plaſmauerat, non permitte-
ret in morte perpetua derelinqui? Sed & iu-
ſtorum animæ quæ vſque paſsionẽ eius infer-
nali ergaſtulo tenebantur incluſæ, eo veniẽte
laxatę ſunt. Nam deſcendens ad inferos, dũ te-
nebras noua luce perfudit, animas eorũ ſecũ,
ne hoc exitu amplius cruciarẽtur, eduxit, iux-
ta illud, Et in ſepulchro eius reſurgẽt mortui.
Et presbyter ait, Nũquid poſſunt oſſa in fauil-
lam redacta, iterũ animari & hominẽ viuentẽ
proferre? Et ego reſpõdi, Nos credimus quia
quamlibet in puluerem redigatur homo, & a-
quis, ac terræ venti violenti impetu diſperga-
tur, non ſit difficile deo hæc ad vitam reſuſci-
tari. Presbyter reſpõdit, Hîc maximè vos erra
re puto, vt adſerere verbis lenib. tentetis acer
rimam ſeductionẽ, vt dicatis à beſtiis raptũ, a-
quis immerſum, piſciũ faucibus deuoratũ, in
ſtercus redactũ, & per ſecretũ digeſtionis eie-
ctum, aut aquis labentib. deiectũ, aut terra cõ-
putrecente abolitũ, ad reſurrectionẽ venturũ.
Ad hæc ego reſpõdi, Obliuioni apud te tradi-
tũ eſt, vt opinor, quid Ioannes euangeliſta ſu-
per pectus dominicũ recumbẽs, ac diuini my
ſterij arcana rimãs, in Apocalypſi dicat: Tũc,
inquit, reddet mare mortuos ſuos. Vnde ma-
nifeſtum eſt, quia quicquid humani corporis
piſcis abſorbuit, ales rapuit, beſtia deglutiuit,
à domino coniunctũ in reſurrectionę reparã-
dum erit: quia non erit ei difficile perdita re-
parare,

parare, qui ex nihilo non nata creauit: ſed ita hæc in integritatē ſolida ſicut prius fuerāt reparabit, vt corpus quod fuit in mūdo, aut pœnam iuxta meritū ferat, aut gloriam. Sic enim ipſe dominus in euangelio ait, Quia filius hominis veniet in gloria patis ſui cū angelis ſuis vt reddat vnicuiq; ſecundū opera ſua. Sed & Martha cum de reſurrectione præſenti fratris Lazari dubitaret, ait, Scio quia reſurget in reſurrectione in nouiſsima die. Cui domin⁹ ait Ego ſum reſurrectio, via, veritas, & vita. Ad hęc presbyter, Quomodo autē in pſalmo dicitur, Quia nō reſurgūt impij in iudicio? Et ego reſpōdi, Non reſurgūt vt iudicēt, ſed reſurgūt vt iudicētur. Nec enim ſedere cū impijs iudex poteſt, cauſas ſuorū redditurus actuū. Et ille, Domin⁹, inquit, in euāgelio dixit, Qui nō crediderit, iā iudicatus eſt: vtiq; quia peribit reſurrectioni. Et ego reſpōdi, Iudicat⁹ eſt enim vt ad ſuppliciū æternū perueniat, quia nō credidit vnigenitū filiū dei: tamen reſurrecturus in corpore, vt ipſum ſupplicium in quo peccauit corpore patiatur. Nec enim poteſt iudiciū fieri, niſi prius reſurgant mortui: quia ſicut illos qui defuncti ſunt ſancti, cælum vt credimus retinet, de quorum ſepulchris ſæpius virtus illa procedit, vt de his cæci illuminentur, claudi greſſum recipiant, leproſi mundentur, & alia ſanitatum beneficia infirmis petentibus tribuantur: ita credimus & peccatores in illo infernali carcere vſq; ad iudicium retineri. Et presbyter ait, In pſalmo autem legimus,

Spiritus pertranſiit ab homine, & non erit, & non cognoſcet amplius locũ ſuum. Ego dixi, Hoc eſt quod ipſe dominus per parabolam ad diuitem qui flammis tartareis cruciabatur, di cebat, Recepiſti tu bona in vita tua, ſimiliter & Lazarus mala. Nõ autẽ cognouit diues ille purpuras ſuas & byſſum, nec delicias cõuiuij, quas ei vel aer, vel terra, vel mare protulerat: ſicut nec Lazarus vulnera, aut putredines quas iacens ante eius ianuas perferebat. vel cũ hic in ſinu Abrahæ requieſceret, ille autem cruciaretur in flãmis. Presbyter dixit, In alio pſalmo legimus, Quia exiit ſpiritus eorũ & re uertetur in terram ſuam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorũ. Ad hæc ego, Bene ais, Quia cum egreſſus fuerit ab homine ſpiritus, & iacuerit corpus mortuum, non cogitat de his quæ in mundo reliquit, acſi verbi cauſa dicas, Non cogitat ædificare, plantare, agrum excolere: non cogitat congregare aurum, argentum vel reliquas diuitias mundi. Periit enim hæc cogitatio à corpore mortuo, quia nõ eſt ſpiritus in eo. Sed quid tu de reſurrectione dubitas, quam Paulus apoſtolus in quo ipſe, vt ait, Chriſtus loquebatur, euidẽter exprimit dicẽs, Conſepulti enim ſumus Chriſto per baptiſmum in mortem: vt ſicut ille mortuus eſt, & reſurrexit, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Et iterum, Omnes quidẽ reſurgemus, ſed nõ omnes immutabimur. Canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur. Et iterum, Stella autem differt à

ſtella

ſtella in claritate: ſic & reſurrectio mortuorũ. Item illic, Seminatur in corruptione, ſurget in incorruptione, & reliqua. Itẽ illic, Omnes nos repræſentari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſq; propria corporis ſui, prout geſsit ſiue bonum ſiue malum. Ad Theſſaloni cenſes autem, euidentiſsimè futuram reſurre ctionem deſignat dicens. Nolo vos ignorare de dormientibus, vt non contriſtemini, ſicut & cæteri qui ſpem non habent. Si enim credimus, quòd Ieſus mortuus eſt & reſurrexit, ita deus eos qui dormierunt per Ieſum adducet cum eo. Hoc enim vobis dicimus in verbo domini, quia nos qui viuimus, qui reſidui ſumus, in aduentu domini non præueniemus eos qui dormierunt. Quoniam ipſe dominus in iuſſu & in voce archãgeli, & in tuba dei deſcendet de cœlo, & mortui qui in Chriſto ſunt reſurgent primi: deinde nos qui viuimus qui relinquimur, ſimul rapiemur cũ illis in nubib. obuiam domino in aera, & ſic ſemper cũ domi no erimus. Itaq; conſolamini inuicẽ in verbis iſtis. Plurima ſunt enim de his teſtimonia quę hãc cauſam confirmãt. Sed tu ignoro quid am bigas de reſurrectione, quam ſancti expectãt pro merito, quam peccatores metuunt pro reatu. Hanc enim reſurrectionem, & illa quæ cernimus elementa demonſtrant, id eſt dum arbores in æſtate foliis tectæ, hieme veniente nudantur: ſuccedẽte verò verno tẽpore quaſi reſurgẽtes, in illud quod prius fuerant, foliorum tegmine veſtiuntur. Hæc oſtendunt &

illa quę iaciũtur ſemina terris, quæ cõmẽdata ſulcis, ſi fuerint mortua, cũ multiplici fructu reſurgũt, ſicut ait Paulus apoſtolus, Stulte tu, quod ſeminas nõ viuificatur, niſi prius moriatur. Quę omnia ad fidẽ reſurrectionis, mundo manifeſtata ſunt. ſi enim reſurrectio futura nõ eſt, quid proderit iuſtis bene agere, quid nocebit peccatoribus male? decidant ergo cuncti in voluptatibus ſuis, & faciat vnuſquiſq; quæ placuerit, ſi iudiciũ futurum nõ erit. Vel illud improbe non formidas, quod ipſe dominus beatis apoſtolis ait: Cum venerit, inquit, filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, congregabuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos ab inuicem, ſicut paſtor ſegregat agnos ab hœdis: & ſtatuet oues quidẽ ad dexterã, hædos autem ad ſiniſtrã. Et his dicet, Venite benedicti, percipite regnũ: illis autẽ, Diſcedite à me operarij iniquitatis. Atq; vt ipſa ſcriptura docet, ibũt hi in ſupplicium æternũ, iuſti autem in vitam æternã. Putáſne erit reſurrectio mortuorum, aut iudiciũ operum, quando iſta faciet dominus? Reſpõdeat ergo tibi Paulus apoſtolus, ſicut aliis incredulis, dicens, Si Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt prædicatio noſtra, inanis & fides veſtra. Ad hęc contriſtatus presbyter, à conſpectu noſtro diſcedẽs, pollicitus eſt credere in reſurrectionem, iuxta ſeriem ſcriptuarum ſanctarum quam ſupra memorauimus.

14 ERAT autem tunc temporis Theodulfus diaconus vrbis Pariſiacę, qui ſibi videbatur

batur in aliquo ſciolus, qui ſæpius de hac cauſa altercationes mouebat. Hic autem de Pariſiis vrbe abſcedés, Andegauos venit, & ſe Audoueo epiſcopo ſubdidit, propter antiquam amicitiam, quam ſimul Pariſiis commorantes habuerant: vnde & à Ragnemodo Pariſiacæ vrbis epiſcopo, ſæpius excommunicatus eſt, quòd ad eccleſiam ſuam in qua diaconus ordinatus fuerat, redire differret. Hic in tanta familiaritate cum præfato Andegauæ vrbis epiſcopo adhæſerat, vt non ſe poſſet ab eius importunitate diſcutere, pro eo quòd bonis moribus & adfectu pio erat. Factum eſt autem vt ędificaret ſuper muros vrbis ſolarium, de quo cœnæ epulo perfuncto deſcendens, manum ſuper diaconum ſubſtentabat, qui in tantum erat crapulatus à vino, vt vix vel figere greſsũ valeret, puerоq; qui præibat cum lumine neſcio quid commotus, pugno ceruicem ferit. Quo impulſo hic cum ſe cõtinere non potuiſſet, cum ipſo impetu de muro præcipitatur, ſudarium epiſcopi quod balteo dependebat, arripiens: cũ quo pene dilapſus fuerat, niſi pedes epiſcopi abbas velociter amplexus eſſet. Qui ruẽs ſuper lapidẽ, cõfractis oſsib. & crate pectoris, ſanguinẽ cũ felle diſrupto euomens, ſpiritũ exhalauit. Erat enim & vino deditus, & in adulterio diſſolutus.

15 CVM autẽ ſcandalũ quod ferente diabolo in monaſterio Pictauenſi ortum, in ampliorem quotidie iniquitatem cõſurgeret, & Chrodieldis adgregatis ſibi vt ſupra diximus,

homicidis,maleficis adulteris,fugitiuis,& reliquorum criminum reis, in ſeditione parata reſideret,iuſsit eis vt inruẽtes nocte in monaſteriũ,abbatiſſam foras extraherẽt. At illa tumultum ſentiẽs venientiũ,ad ſanctæ crucis archam ſe deportari popoſcit: grauabatur enim dolore humoris podagrici, ſcilicet vt vel eius foueretur auxilio. Sed vbi ingreſsi viri cereo accenſo cũ armis, huc illucq; vagarentur, per monaſterium inquirẽtes eam, introeuntes in oratorium, repererunt iacentẽ ſuper humum ante archá ſanctæ crucis. Tunc vnus acerbior cæteris,qui ad hoc ſcelus patrandũ adgreſſus fuerat, vt abbatiſſam gladio diuideret, ab alio vt credo, diuina prouidẽtia cooperãte cultro percutitur. Profluente verò ſanguine ſolo decubans, votum quod leui conceperat animo, non expleuit. Interea Iuſtina præpoſita cum aliis ſororib. palla altaris, quod erat ante crucem dominicam, extincto cereo, abbatiſſam operit. Sed venientes cum euaginatis gladiis ac lãceis,ſciſſa veſte, & penè ſanctimonialium manibus laniatis, adprehẽſam præpoſitá pro abbatiſſa,quia tenebræ erant, excuſsis linteaminibus,à capite ſoluta cæſarie detrahunt, & vſque baſilicam ſancti Hilarij inter manus deferũt cuſtodiæ mancipandá: adpropinquanteſq; baſilicæ, cœlo modicum albeſcente,vbi cognouerũt non eſſe abbatiſſam, mox ad monaſterium redire puellam præcipiunt: reuertenteſq;, abbatiſſam adprehẽdunt, extrahũt, & in cuſtodiam iuxta ſancti Hilarij baſilicá in

loco

loco vbi Baſina metatum habebat, retrudunt; poſitis ad oſtium cuſtodibus, ne quis vllũ captiuæ præberet auxilium. Exinde nocte ſubobſcura adgreſsi monaſterium, cùm nullo fulgore accenſi luminis potirentur, extractá promptuario cuppa, quæ olim pice linita ſicca remanſerat, ignem iniiciunt, factáq; pharo magna, de huius incendio cunctam monaſterij ſupellectilem rapuerũt, hoc tantum quòd ferre non poterant, relinquentes. Hæc autem geſta ſunt ante ſeptem dies paſchæ. Cumq; epiſcopus hæc omnia grauiter ferret, nec valeret ſeditioné diabolicam initigare, miſit ad Chrodieldem dicens, Relinque abbatiſſam vt in his diebus in hoc carcere nõ retineatur: alioqui non celebrabo paſcha domini, neque baptiſmum in hac vrbe vllus catechumenus obtinebit, niſi abbatiſſa à vinculo quo tenetur, iubeatur abſolui. Quòd ſi nec ſic volueritis, collectis ciuibus auferam eam. Hæc eo dicente, ſtatim Chrodieldis percuſſores deputat, dicens; Si eam violenter quis auferre tentauerit, ſtatim eam gladio percutite. Adfuit autem diebus illis Flauianus nuper domeſticus ordinatus, cuius ope abbatiſſa ſancti Hilarij ingreſſa baſilicam abſoluitur. Inter hæc ad ſepulchrum ſanctæ Radegundis homicidia perpetrantur, & ante ipſam beatæ crucis archam quidam per ſeditionem truncati ſunt. Cumq; hic furor ſuperueniente die per Chrodieldis ſuperbiam augeretur, & aſsiduæ cædes, & reliquæ plagę quas ſupra memorauimus, à ſedi-

tionariis perpetrarentur, atque ita hæc iactātia tumuiſſet, vt conſobrinam ſuam Baſinam altiori cothurno deſpiceret, illa pœnitentiam agere cœpit, dicens, Erraui ſequendo Chrodieldis iactantiam. Et ecce deſpectui habeor ab eadem, & abbatiſſæ meę contumax exiſto: & conuerſa, humiliauit ſe coram abbatiſſa, expetens pacem eius: fueruntq́; pariter vno animo eademq́; voluntate: denique orto ſcandalo pueri qui cum abbatiſſa erant, dum ſeditioni quam Chrodieldis ſchola commouit, reſiſterent, puerum Baſinæ percutiunt: qui cecidit & mortuus eſt. At illi poſt abbatiſſam ad baſilicam confeſſoris confugiunt, & ob hoc Baſina relicta abbatiſſa diſceſsit: ſed pueris iterum per fugam lapſis, in pace quam prius habuerant redierunt. Poſtea verò multæ inter has ſcholas inimicitiæ ortæ ſunt. Quis vnquam tantas plagas tantásq́; ſtrages vel tanta mala verbis poterit explicare? vbi vix præteriit dies ſine homicidio, hora ſine iurgio, vel momentū aliquod ſine fletu? Hæc autē Childebertus rex audiens, legationem ad Gunthcramnum regem direxit, vt ſcilicet epiſcopi coniuncti de vtroque regno, hæc quæ gerebantur ſanctione canonica emendarent. Ob hanc cauſam Childebertus rex mediocritatis noſtræ perſonā, cum Ebregiſilo Agrippinenſi & ipſo vrbis Pictauæ Maroueo epiſcopo iuſſit adeſſe. Guntherānus verò rex Gundegiſilū Burdegalenſem cum prouincialibus ſuis, eo quòd ipſe metropolitanus huic vrbi eſſet: ſed

nos

nos reſultare cœpimus dicẽtes, quòd non accederemus ad hunc locũ, niſi ſęua ſeditio quę per Chrodieldẽ ſurrexit, iudicis diſtrictione prematur. Pro hac cauſa Macconi tunc tẽporis comiti prolata præceptio eſt, in qua iubebatur vt hanc ſeditionem, ſi reſiſterent, vi obprimerẽt. Hæc audiens Chrodieldis, ſicarios iſtos cum armis ante oſtiũ oratorij adſtare iubet, vt ſcilicet repugnantes contra iudicem, ſi vim vellet inferre, pariter reſultarent: vnde neceſſarium fuit huic comiti illuc cum armis procedere, & quoſdã cæſos vectibus, nonnullos telis transfixos, & acrius reſultantes gladiorũ ictibus adfectos obprimere. Quod cum Chrodieldis cerneret, accepta cruce dominica, cuius prius virtutẽ deſpexerat, in obuiam egreditur dicens, Nolite ſuper me quæſo vim inferre quæ ſum regina, filia regis, regisq; alterius conſobrina: nolite facere, nequando veniat tempus, vt vlciſcar ex vobis. Sed vulgus paruipendens quæ ab ea dicebantur, inruens vt diximus, ſupra hos reſultantes, vinctos monaſterio extraxerunt, ac ad ſtipites extenſos, grauiſsimè cæſos, aliis cæſarie, aliis manibus, nonullis auribus naribusq; deciſis, ſeditio depreſſa quieuit. Tunc reſidentibus ſacerdotibus qui aderant ſuper tribunal eccleſię, adfuit Chrodieldis multa in abbatiſſam iactans conuicia cum criminibus, adſerens eam virum habere in monaſterio, qui indutus veſtimẽta muliebria, pro fœmina haberetur, cum eſſet vir manifeſtiſsimè declaratus, atq; ipſi abbatiſſæ

N 2

famularetur aſsiduè:indicans eum digito, En ipſum. Qui cum in veſte, vt diximus, muliebri coram omnibus adſtitiſſet, dixit ſe nullũ opus poſſe virile agere: ideoq; ſibi hoc indumentum aptaſſe. Abbatiſſam verò non niſi tantum nomine noſſe, ſeq; eam nunquam vidiſſe, neque cum eadem colloquium habuiſſe profeſſus eſt, præſertim cum hic amplius quàm quadraginta ab vrbe Pictaua milibus degeret. igitur abbatiſſam de iſto crimine non conuincens, adiecit, Quæ enim ſanctitas in hac abbatiſſa verſatur, quæ viros eunuchos facit, & ſecum habitare imperiali ordine pręcipit? Interrogata abbatiſſa ſe de hac ratione nihil ſcire reſpondit: Interea cum hæc nomen pueri eunuchi protuliſſet, adfuit Reoualis archiater dicens, Puer iſte paruulus cum eſſet, & infirmaretur in femore, deſperatus cœpit haberi: mater quoque eius, ſanctam Radegundem adiuit, vt ei aliquod ſtudium iuberet impēdi. At ille, me vocato, iuſsit vt ſi poſsim aliquid, adiuuarem. Tunc ego, ſicut quondã apud vrbem Conſtantinopolitanam medicos agere conſpexeram, inciſis teſticulis puerum ſanũm genitrici mœſtæ reſtitui. nam nihil de hac cauſa abbatiſſam ſcire cognoui. Sed cũ nec de hac re abbatiſſa potuiſſet culpabilis reperiri, alias cœpit Chrodieldis calumnias ſæuas inferre: quarum adſertiones reſpoſionesq;, quia in iudicio quod contra eaſdem ſcriptum eſt, habētur inſertæ, ipſius magis exemplaria lectioni libuit indere.

Exemplar

Exemplar iudicij earundem.

16 DOMNIS glorioſiſsimis regibus, epiſcopi qui adfuerūt. Propria diuinitate, piis atq; catholicis populo datis principib. quibus cōceſſa eſt regio, rectiſsimè ſuas cauſas patefacit religio, intelligens ſacroſancto participāte ſpiritu, eorū qui dominantur ſe ſociari & conſtabiliri decreto. Et quia ex iuſsione poteſtatis veſtræ, cū ad Pictauam ciuitatē pro conditionibus monaſterij ſanctę recordationis Radegundis conuenimus, vt altercationes inter abbatiſſam eiuſdem monaſterij, & monachas quæ de ipſo grege non ſalubri deliberatione progreſſæ ſunt, ipſis diſceptantibus agnoſcere deberemus: euocatis patribus, interrogata Chrodieldis & Baſina, quere tam audacter contra ſuam regulam foribus monaſterij confractis, diſceſſerant, & hac occaſione congregatio adunata diſceſsit: quæ reſpondentes profeſſæ ſunt, famis, nuditatis, inſuper & cædis ſe iam non ferre periculum: adiicientes etiam, eo quòd diuerſi, earum in balneo lauarentur incongruè, ad tabulam ipſa luſerit, atque ſeculares cum abbatiſſa reficerent, etiam ſponſalia in monaſterio facta ſint: de palla holoſerica, veſtimenta neptis ſuæ temerariè fecerit: foliola aurea quæ fuerant in gyro pallę, inconſultè ſuſtulerit, & ad collum neptis ſuæ facinoroſe ſuſpenderit; vittam de auro exornatam, eidem nepti ſuæ ſuperfluè fecerit: barbatorias intus eo, quòd celebrauerit. Interrogantes abbatiſſam, quid ad hæc reſponderet?

dixit, De fame quòd conquerunt ur, ſecũdum quod temporis penuria permitteret, nũquam ipſę nimiam egeſtatem pertulerunt: de veſtimento verò dixit, Si quis earũ arcellulas ſcrutaretur, amplius eas habere quàm neceſsitas indigeret: de balneo verò, quod opponeretur, retulit hoc factum diebus quadrageſimæ, & pro calcis amaritudine, ne lauantibus noceret nouitas ipſius fabricę iuſsiſſe domnam Radegundem, vt ſeruientes monaſterij, publicè hoc viſitarent, donec omnis odor nocendi diſcederet: quod per quadrageſimam vſque ad penteco ſtẽ in vſu famulis fuerit. Ad hęc Chrodieldis reſpõdit. Et poſtea ſimiliter multi per tempora lauerunt. Retulit abbatiſſa, Se nec probare quod dicerẽt, & ſe neſcire, an factum ſit. Sed adhuc inculpans eaſdem, quòd ſi ipſæ vidiſſent, cur abbatiſſæ non proderent? De tabula verò reſpondit, Et ſi luſiſſet viuente domna Radegunde, ſe minus culpa reſpiceret, tamen nec in regula per ſcripturã prohiberi, nec in canonibus retulit: ſed ad iuſsionem epiſcoporũ, repromiſit ceruice ſe inflexa per pœnitẽtiam quicquid iuberetur, implere. De conuiuiis etiam ait, ſe nullam nouam feciſſe conſuetudinem, niſi ſicut actum eſt ſub domna Radegunde: ſe Chriſtianis fidelibus eulogias obtuliſſe, nec ſibi comprobari cum illis vllatenus conuiuaſſe, De ſponſalibus quoque ait, Coram põtifice, clero, vel ſenioribus pro nepte ſua Orphanula arras accepiſſe: & tamen ſi hæc culpa ſit, veniam ſe coram cun-

ctis petere profeſſa eſt. tamen nec tunc conui uium in monaſterio fecerit. De palla quod re putarent, protulit monacham nobilem quæ ei mafortem holoſericum, quem de parentibus detulit, muneris cauſa conceſſerit, & inde partem abſcidiſſet, vnde quod vellet & faceret: de reliquo verò quantũ opportunum fuit, ad ornatum altaris pallam condigne condiderit: & de illa inſciſſura quæ pallæ ſuperfuit, purpuram nepti ſuæ in tunica poſuerit, quam ibi dediſſe dixit, quo monaſterio profuit, quæ per omnia donatrix Didimia cõfirmauit. De foliolis aureis & vita auro exornata Macconem famulum veſtrum præſentem teſtem adhibuit, eo quòd per manum eius ab ſponſo puellæ prædictæ neptis ſuæ viginti ſolidos acceperit, vnde hoc publicè fecerit, nec de re monaſterij quicquam ibi permixtum ſit. Interrogata Chrodieldis cũ Baſina, ſi forſitan aliquid abbatiſſæ, quod abſit, adulterij reputarent, ſiue quid homicidij, vel maleficij fecerit, aut crimen capitale quo percuteretur, edicerent: reſpondentes protulerunt, Non habere ſe aliquid niſi per hæc quæ dixerant, eam iſta feciſſe contra regulam proclamarent. Ad extremum, pro peccatis quia clauſtra diſrupta ſunt & miſeris licuit ſine diſciplina abbatiſſæ ſuæ, quod vellent commitere, per tot mẽſium ſpacia quas credebamus innocentes monachas, nobis protulerunt prægnantes. Quibus per ordinem diſcuſsis, nec inuento crimine quod abbatiſſam deiiceret, de leuioribus cauſis pa-

terna commonitione conteſtati ſumus,vt hęc nullatenus deinceps pro reprehenſione repeteret. Tunç nobis percunctantibus cauſam aduerſę partis, quæ maiora crimina commiſerunt,id eſt quæ prædicationem ſui ſacerdotis intra monaſterium, ne foras procederent, deſpexerunt,pontifice conculcato, & in ſummo contemptu in monaſterio relicto, confractis ſeris & ianuis, inrito facto diſceſſerunt, & ad ſuum peccatū aliæ tractæ tranſgreſſæ ſunt: inſuper & Gundegiſilus pontifex cum ſuis prouincialibus pro ipſa cauſa commonitus, per præceptionē regum Pictauos acceſsiſſet, & ad audientiam eas ad monaſterium conuocarent,deſpecta cōmonitione,ipſis occurrentibus ad beati Hilarij cōfeſſoris baſilicam, vbi ipſe commorabatur accedentes: vt condecet paſtorum ſollicitudinem, dum commonerentur, facta ſeditione, fuſtibus tam pontifices quàm miniſtros adfecerunt,& intra baſilicam fuderunt ſanguinem leuitarum. Dehinc ex iuſsione domnorum principum, cùm vir venerabilis Theutharius presbyter in cauſa directus fuerit, & ſtatutum fuiſſet, quando iudicium fieret,non expectato tempore, monaſteriū ſeditioſiſsimè accenſis in corte cuppis, vectibus ac ſecuribus confractis poſticis,igne accenſo,intra ſepta cæſis & vulneratis monachabus, in ipſis oratoriis ſpoliato monaſterio,denudata & diſciſſa capillis abbatiſſa,grauiter ad ridiculum ducta & tracta per compita,& in locum retruſa, & ſi nō ligata, nec libera:

ra: ſuperueniẽte diei paſchæ feſto per ſeculũ, offerente pontifice pro cõdemnata precium, vt ſpectaret vel baptiſmum, nec vlla ſauſione hoc impetraſſet vox ſupplicum, atque reſpondente Chrodielde, eo quòd tale facinus nec ſciſſent, nec iuſſerint, adhuc Chrodielde adſerente ad interſignium ſuum, ne à ſuis interficeretur, obtentum ſit; vnde certum eſt tractari quid ex hoc datur intelligi, quod additur crudelitati, ad ſepulchrum beatæ Radegundis fugientem ſeruum monaſterij ſui occiderent, & ſcelere creſcente nihil petendo ſanauerint, ſed per ſe poſt intrantes monaſterium ceperint, & ad domnorum iuſsionem, vt ſeditioſos illos in publico repræſentarent, nolentes adquieſcere, & contra regum præcepta magis arma tenerent, & ſe ſagittis vel lanceis contra comitem & plebem indignanter erigerent: hinc denuò egreſſæ ad audientiam publicam, extrahunt crucem ſanctam ſacratiſsimamq; occultè, & ad iniuriam, indecenter, ad culpam, quæ poſtea reſtituere coactæ ſunt in eccleſia. Quibus tot capitalibus agnitis facinoribus, nec refrenatis, ſed iugiter magis auctis criminibus, nobis eiſdem dicentibus, vt abbatiſſæ pro culpa veniã peterent, aut quod male directum fuerat emendarent: & nolentes hoc facere, ſed magis de eius interfectione tractarent, quod publicè ſunt profeſſæ, reſeratis à nobis & recenſitis canonibus, viſum eſt æquiſsimum vt eas vſque quo dignam agerent pœnitentiam, à communione priuari, &

abbatiſſam ſuo loco permanſurã reſtitui. Hæc nos pro veſtra iuſsione, quod ad eccleſiaſticum pertinuit ordinem, circunſcriptis canonibus, abſque perſonarum aliqua acceptione ſuggerimus peregiſſe. De cætero quod de rebus monaſterij vel inſtrumentis chartarum domnorum regum parentum veſtrorũ de loco ſubreptum eſt, quæ ſe habere profeſſę ſunt, ſed nobis inobedientes nullatenus erunt voluntariè redditurę, qualiter veſtra vel anteriorum principum merces æterna permaneat, ad loci inſtaurationem, veſtræ pietatis atque poteſtatis eſt, auctoritate regia cogere reformari, neque ipſas ad locum quem tam impiè ac profaniſsimè deſtruxerunt, ne peiora proueniant, vel redire cõcedite: vel permittatis iterum aſpirare, quatenus his in integrum, præſtante domino, reſtitutis, ſub catholicis regibus totũ adquiratur deo, nihil perdat religio, vt ſtatus conſeruatus tam patrum quàm canonum nobis proficiat ad cultum, vobis propagetur ad fructum. Chriſtus vos dominus alat regatq́;, regnum tribuens prolixius, vitamq́; conferat beatam.

17 POST hæc cùm emiſſo iudicio à cõmunione fuiſſent ſuſpenſæ, abbatiſſa etiam in monaſterium reſtituta, hæ ad Childebertum regem petierunt, adiicientes malum ſupra malum, denominantes ſcilicet regi perſonas quaſdam, quę non ſolum cũ ipſa abbatiſſa adulteria exercerent, verùmetiã ad inimicam eius Fredegundem quotidie nuncia deportarent.

tarent.

tarent. Quod audiens rex, miſit qui eos vinctos adducerent: ſed cùm diſcuſsi nihil criminis inuentũ in eis fuiſſet, abſcedere iuſsi ſunt.

18 ANTE hos verò dies cùm rex in oratorium domus Mariligenſis ingrederetur, viderunt pueri eius hominem ignotum eminus adſtãtem, dixeruntq; ad eum, Qui es tu, & vnde venis, aut quod eſt opus tuum? non enim à nobis agnoſceris. Illo quoque reſpondente, Quia de vobis ſum, dicto citius eiectus extra oratorium, interrogatur. Nec mora, confitetur, dicens à Fredegunde regina ſe trãſmiſſum ad interficiendum regem: dixitq;, Duodecim viri ſumus ab ea tranſmiſsi, ſex huc venimus, alij verò ſex Sueſsionibus remãſerunt ad decipiendum filium regis. Et ego cùm locum præſtolans, vt regem Childebertum in oratorio percutere deſtinaram, timore perterritus, nõ deliberaui implere quod volui. Hæc cùm dixiſſet, confeſtim ſæuis datus ſuppliciis, diuerſos nominat ſocios: quibus per loca ſingula inquiſitis, alios carcerib. mãcipant, alios manibus inciſis relinquunt, nonnullos auribus naribusq; amputatis ad ridiculum laxauerũt. Plerique tamẽ ex vinctis, ſuppliciorũ genera metuẽtes, propriis ſe cõfodêre mucronibus: nonnulli etiam inter ſupplicia defecerunt, vt regis vltio patraretur.

19 SVNNIGISILVS verò iterum tormentis addicitur, ac quotidie virgis loriſq; cæditur: & computreſcentibus vulneribus cum primùm decurrente pure cœpiſſent ipſa

vulnera claudi, iterum renouabãtur ad pœnã. In his tormentis, non ſolum de morte Chilperici regis, verumetiam diuerſa ſcelera ſe admiſiſſe confeſſus eſt: inter quas confeſsiones, addidit etiam Egidium Remenſem epiſcopum ſocium fuiſſe in illo Rauingi, Vrſionis, ac Berthefredi cõſilio ad interficiendum Childebertum regem. Nec mora rapitur epiſcopus, & ad Metenſem vrbem, cùm eſſet valde ab ægrotatione lõginqua defeſſus, adducitur; ibiq; ſub cuſtodia degens, rex epiſcopos arceſsiri ad eius examinationẽ precepit, ſcilicet vt in initio mẽſis octaui apud Viridunẽſem vrbem adeſſe deberent. Tunc ab aliis ſacerdotibus increpitus, cur hominem abſque audiẽtia ab vrbe rapi, & in cuſtodiam retrudi precepiſſet, permiſit eum ad vrbem ſuam redire, dirigens epiſtolas, vt ſupra diximus, ad omnes regni ſui pontifices, vt medio menſe nono ad diſcutiẽdum in vrbe ſupradicta adeſſe deberent. Erant autem pluuiæ validæ, aquæ immenſæ, rigor intolerabilis, diſſolutæ luto viæ, amnes litora excedentes: ſed præceptioni regiæ obſiſtere nequiuerunt. Denique conuenientes, pertracti ſunt vſque Metenſem vrbem; ibiq; & præfatus Egidius adfuit. Tunc rex inimicum eum ſibi, regionisq; proditorem eſſe pronuncians, Ennodium ex duce ad negociũ delegit proſequendum: cuius propoſitio prima hæc fuit, Dic mihi, ô epiſcope, quid tibi viſum fuit, vt relicto rege, in cuius vrbe epiſcopat9 honore fruebaris, Chilperici regis amicitiis ſubdereris

tis, qui ſemper inimicus domino noſtro regi fuiſſe probatur, qui patrem eius interfecit, matrem exilio condemnauit, regnumq; peruaſit, & in iis vrbibus quas, vt diximus, iniquo perſuaſionis ordine, ſuo dominio ſubiugauit? Tu ab eodem poſſeſsionum fiſcalium prædia meruiſti. Ad hæc ille reſpondit, Quod fuerim amicus regis Chilperici, negare non potero: non tamen contra vtilitatẽ regis Childeberti hæc amicitia pullulauit. Villas verò quas memoras, per iſtius regis chartas emerui. Tunc proferente eaſdem in publico, negat rex ſe largitum fuiſſe: requiſitusq; Otho, qui tũc Referendarius fuerat, cuius ibi ſubſcriptio meditata tenebatur, adfuit, negat ſe ſubſcripſiſſe. Cõficta enim erat manus eius in huius pręceptionis ſcripto. In hac igitur cauſa primum epiſcopus fallax repertus eſt. Poſt hæc epiſtolæ prolatæ ſunt, in quibus multa de improperiis Brunichildis tenebatur, quæ ad Chilpericum ſcriptæ fuerant: ſimiliter & Chilperici ad epiſcopum delatæ, in quibus inter reliqua habebatur inſertum, Quia ſi radix cuiuſlibet rei inciſa nõ fuerit, culmus qui terris eſt editus non areſcet: vnde prorſus manifeſtum eſt, ideo hæc ſcripta, vt ſuperata Brunichilde filius eius obprimeretur. Negauit ſe epiſcopus has epiſtolas vel miſiſſe ſuo nomine, vel ſuſcepiſſe à reſcripto Chilperici. Sed puer eius familiaris adfuit, qui hæc notarum titulis per tomos chartarum comprehenſa tenebat, vnde nõn dubium fuit reſidentibus, hæc ab eodem di-

recta. Deinde, prolatæ ſunt pactiones quaſi ex nomine Childeberti ac Chilperici regis, in quibus tenebatur inſertum, vt eiecto Gunthcramno rege, hi duo reges iter ſe eius regnum vrbesq; diuiderent: ſed negauit hæc rex cum ſuo factum conſilio, dicens, Quid tu commiſiſti patruos meos, vt inter illos bellum ciuile conſurgeret: vnde factum eſt vt commotus exercitus Biturigas vrbem, pagumq; Stampenſem, vel Miliodunenſe caſtrum adtererēt atq; depopularentur: in quo bello, multi interempti ſunt, quorum, vt puto, animæ erunt dei iudicio de tuis manibus requirendæ. Hęc epiſcopus negare non potuit. ſcripta enim iſta in regeſto Chilperici regis in vno ſcriniorum pariter ſunt reperta: ac tunc ad eum peruenerũt, quando interempto Chilperico, theſauri eius de Calenſi Pariſiacæ vrbis villa ablati ad eundem delati ſunt. Cumq; de huiuſcemodi cauſis altercatio diutius traheretur, adfuit & abbas Epiphanius baſilicę ſancti Remigij, dicens, quòd duo milia aureorum, ſpeciesq; multas pro conſeruanda regis Chilperici amicitia accepiſſet, Adſtiteruntq; etiam & legati qui cum eodem ad memoratum regem fuerant, dicētes, Quia nobis relictis diutius cum eodem ſolus conlocutus eſt: de quibus verbis nihil intelleximus, niſi ſupradicti excidij proſecutionem impoſterum cognoſcentes. Hæc eo negāte, abbas qui fuerat ſemper in ijs conſiliorum arcanis particeps, locũ homlnemq; denominat, vbi & qui aureos

quos

quos diximus detuliſſet, & qualiter de excidio regionis ac regis Guntchramni conuentum fuerat, vt geſtum eſt ex ordine denarrauit. Quæ & ille conuictus deinceps eſt confeſſus. Hæc audientes epiſcopi qui euocati fuerant, & in tantis malis ſacerdotem domini cõtuentes fuiſſe ſatellitem, ſuſpicantes, de ijs triduani temporis ſpacium deprecantur tractãdi, ſcilicet vt forſitan reſipiſcens Egidius vllũ modum reperire poſſet, per quem ſe ab ijs noxis quę ei obijciebantur, excuſare ualeret: ſed inluſcente die tertia, conuenientes in eccleſiam interrogant epiſcopum, ſi aliquid excuſationis haberet, ediceret. At ille cõfuſus, ait, Ad ſententiam dandam ſuper culpabilem ne moremini. nam ego noui me ob crimen maieſtatis reum eſſe mortis, qui ſemper contra vtilitatem huius regis matriſq; eius abij: ac per meum conſilium multa fuiſſe geſta certamina noui, quibus nonnulla Galliarum loca depopulata ſunt. Hæc epiſcopi audientes, ac lamentantes fratris obprobrium, obtenta vita, ipſum ab ordine ſacerdotali, lectis canonũ ſanctionibus, remouerunt: qui ſtatim ad Argentoratẽſem vrbem, quã nunc Strataburgũ vocant, deductus, exilio condemnatus eſt: in cuius locum Romulfus filius Lupi ducis, iam presbyterij honore præditus, epiſcopus ſubrogatus eſt, Epiphanio abbatis officio qui baſilicæ ſancti Remigij præerat, remoto. multa enim auri argentiq; in huius epiſcopi regeſto pondera ſunt reperta. Quæ autem de

illa iniquitatis militia erant, regalib. theſauris ſunt inlata: quæ autem de tributis aut reliqua ratione eccleſiæ inuēta ſunt, inibi relicta.

20 IN hac ſynodo Baſina Chilperici regis filia, quam ſupra cum Chrodielde à communione remotam diximus, coram epiſcopis ſolo proſtrata, veniam petijt, promittens ſé cum charitate abbatiſſæ monaſterium ingredi, ac de regula nihil tranſcendere. Chrodieldis autem obteſtata eſt, quòd Leobouera abbatiſſa in hoc monaſterio commorante, ibidem nunquam ingrederetur. Sed vtriſq; rex veniam impertiri deprecatus eſt: & ſic in cōmunionem receptæ, Pictauos regredi iuſſæ ſunt: ſcilicet vt Baſina in monaſterium, vt præfati ſumus, regrederetur: Chrodieldis uerò in villa, quæ quondam Vuaddonis ſuperius memorati fuerat, ſibi à rege conceſſa reſideret.

21 FILII autem Vuaddonis ipſius per Pictauum vagantes, diuerſa committebant ſcelera, homicidia, furtaq; nonnulla. nam inruentes ante hoc tempus ſuper negociatores, ſub noctis obſcuritate eos gladio trucidant, abſtuleruntq; res eorum: ſed & alium tribunitiæ poteſtatis virum circunuentum dolis, interfecerunt, diripiētes res eius. Quod cùm Macco comes reprimere niteretur, ij præſentiam expetūt regis. Eunte autem comite, vt debitum fiſco ſeruitium ſolitè deberet inferre, adfuerunt & ij coram rege, offerentes balteum magnū ex auro lapidibusq; precioſis ornatum, gladiumq; mirabilem, cuius capulum

pulum ex gemmis Hiſpanicis auroq; diſpoſitum erat. Cumq; rex hæc ſcelera quæ audierat, ab ijs cognouiſſet manifeſtiſsimè perpetrata, vinciri eos catenis præcepit, ac tormentis ſubdi. Qui dum torquerentur, theſauros patris abſconditos, quos de rebus Gundobaldi ſuperius memorati pater diripuerat, reuelare cœperunt. Nec mora, directi viri ad inquirendum immenſam multitudinem auri argẽtiq; ac diuerſarum ſpecierum, & auro gemmisq; exornatarum repererunt, quod theſauris regalibus intulerunt. Poſt hæc ſeniore capite plexo, iuniorem exilio damnauerunt.

22 CHVLDERICVVS uerò Saxo poſt diuerſa ſcelera, homicidia, ſeditiones, multaq; alia improba quæ geſsit, ad Auſcienſem vrbem, in qua poſſeſsio uxoris erat, abijt. Cumq; rex auditis eius improbitatibus iuſſiſſet eum interfici, quadam nocte ita crapulatus eſt vino, vt ab eo ſuffocatus, mortuus in ſtrato ſuo reperiretur. Adſerebat enim ad illud ſuperius ſcelus nominatum, quo ſacerdotes domini in baſilica ſancti Hilarij per Chrodieldem cæſi ſunt, hunc fuiſſe ſigniferum: vltusq; eſt deus, ſi ita eſt, iniuriam ſeruorum ſuorum.

23 IN hoc autem anno tantus terris nocturno tempore ſplendor inluxit, vt mediam putares diem: ſed & globi ſimiliter ignei per noctis tempora ſæpius per cælum cucurriſſe, mundumq; inluminaſſe viſi ſunt. Dubietas paſchæ fuit ob hoc, quod in cyclo Victor, lũ-

na xv. paſcha ſcripſit fieri. Sed ne Chriſtiani vt Iudæi ſub hac luna hęc ſolennia celebrarēt, addidit, Latini autem luna xxij. Ob hoc multi in Galliis, xv. luna celebrauerūt. Nos autē xxij. Inquiſiuimus tamē ſtudioſè: ſed fontes Hiſpaniç qui diuinitus implētur, in noſtrū paſcha repleti ſunt. Terrçmotus fact⁹ eſt magnus, xviij. Cal. menſis quinti, die quarto. primo mane, cùm lux redire cœpiſſet. Sol eclipſim pertulit menſe octauo mediante: & ita lumen eius minuit, vt vix quantum quintæ lunæ cornua retinent, ad lucendum haberet. Pluuiæ validæ, tonitrua in autumno grauia, aquæ autem nimium inualuerunt. Viuarienſem Auenicáq; vrbem grauiter lues inguinaria deuaſtauit.

24 ANNO igitur decimoſexto Childeberti, Gunthcramni autem xxx. regum, quidā epiſcopus de tranſmarinis partibus ad Turonicam vrbem aduenit, nomine Simō. Hic nobis euerſionem Antiochiæ vrbis enunciauit, adſerēs ſe de Armenia in Perſide captiuatum fuiſſe. Rex enim Perſarum inrupto Armeniorum termino prædas egit, eccleſiaſq; igni ſuccendit: & hunc ſacerdotem cum populo ſuo, vt diximus, captiuum abduxit. Tunc etiam & baſilicā ſanctorū quadraginta octo martyrū, de quibus in libro Miraculorum memini, qui in illa regione paſsi ſunt, oppleta ligni congeriç pice, tergoribuſq; ſuillinis immixtis, ſuppoſitis ardentibus facibus, ſuccendere viſi ſunt: ſed nequaquam ignis adparatum incendij comprehendit, ſicq; videntes magnalia dei,

dei,receſſerunt ab ea. Audita autem quidam epiſcopus iſtius memorati ſacerdotis abductione, direxit precium per homines ſuos ad regem Perſarum. Quo ille ſuſcepto,relaxauit à ſeruitutis vinculo epiſcopum iſtum. Ex iis ergo diſcedens regionibus,Gallias eſt adgreſſus,vt aliquid conſolationis à deuotis acciperet: qui nobis,vt præfati ſumus ſuperius,hæc retulit.Homo erat in Antiochia, valde deuotus in eleemoſynis, coniugem ac liberos habens: nec vnquã ei in omni vita ſua dies præteriit, poſtquam quiddam proprium habere cœpit,quòd ſine paupere epulum prælibaſſet. hic vna die cùm circumiſſet vrbem vſque ad veſperum, & reperire non potuiſſet egenum cum quo cibum capere poſſet, egreſſus extra portam, cùm nox irrueret, reperit virum in veſte alba cum duobus aliis ſtantem, quem aſpiciens quaſi Loth ille antiqua memoratus hiſtoria,territus ait,Et forſitan peregrinus eſt dominus meus: dignetur accedere ad domũ ſerui ſui, & ſumpto epulo, quieſcite in ſtrato: mane autem proficiſcemini in viam quam volueritis. Cui ille qui erat ſenior,tenens ſudarium in manu ſua, ait, Non poteras, ô homo dei,cum Simeone veſtro hanc vrbem ſaluare, ne ſubuerteretur? Et eleuans manum excuſſit ſudarium quod tenebat ſuper medietatem vrbis: & ſtatim conruerunt omnia ædificia, & quodcunq; ibi ſtructum fuit: ibiq; oppreſsi ſunt ſenes cum infantibus, viri cum mulieribus, atque vterque ſexus interiit. Quod ille

cernens, tam de perſona viri, quàm de ſonitu ruinæ hebes effectus, ruit in terram, & factus eſt velut mortuus. Eleuanſq; iterum vir ille manũ cum ſudario, quaſi ſuper aliam medietatem vrbis, adprehenſus eſt à duobus ſociis qui cum eo erant, atque obſecratus terribilibus ſacramentis, vt indulgeret medietati vrbis, ne rueret: mitigatoq; furore ſuſtinuit manum ſuam, atque eleuans hominem qui conruerat in terram, ait, Vade ad domum tuam, ne timeas: filij enim tui cum vxore, & omni domo tua ſalui ſunt: nec quiſquam ex eis periit. Cuſtodiuit enim te oratio aſſidua, & eleemoſynæ quas quotidie exerces in pauperes. Et hæc dicens, diſceſſerunt ab oculis eius, nec ei apparuerunt vltrà. Ille autẽ regreſſus in vrbem, reperit vrbis medietatem dirutã atque ſubuerſam cum hominib. pecoribuſq;, ex quibus nonnulli à ruinis deinceps extracti ſunt mortui, pauci debilitati reperti ſunt viui. Veruntamẽ nec illa caſſata ſunt quæ viro huic ab ipſo, vt ita dicam, angelo domini ſunt effata. Nam veniens, omnem domum ſuam incolumem reperit: tantum funera propinquorum, quæ in aliis domibus effecta fuerant, lamẽtabatur: protexitq; eum in medio iniquorum dextera domini cum domo ſua, ſaluatuſq; eſt à periculis mortis, ac velut memoratus Loth quondam in Sodomis.

25 AT in Galliis Maſsilienſem prouinciam morbus ſæpe nominatus inuaſit: Audegauos Namneticos atque Cœnomãnicos valida

ſida fames obpreſsit. Initia ſunt enim hæc dolorum, iuxta illud quod dominus ait in euangelio, Erunt peſtilentiæ & fames, & terræmotus per loca: & exurgent pſeudochriſti; & pſeudoprophetæ: & dabunt ſigna & prodigia in cœlo, ita vt electos in errorem mittant, ſicut præſenti geſtum eſt tempore. Quidam enim ex Biturico, vt ipſe poſtmodum eſt profeſſus, dum ſaltus ſiluarum ingreſſus, ligna cæderet ad explendam operis cuiuſdam neceſsitatem, muſcarum eum circunſedit examen, qua de cauſa per biennium amens eſt habitus: vnde intelligi datur diabolicę emiſsionis fuiſſe nequitiam. Poſt hæc tranſactis vrbibus propinquis, Arelatenſem prouinciam adiit: ibiq; indutus pellibus quaſi religioſus orabat: ad quem inludendum pars aduerſa, diuinandi ei tribuit facultatem. Ex hoc vt in maiori proficeret ſcelere, commotus à loco, prouinciam memoratã deſerens, Gabalitanæ regionis terminũ eſt ingreſſus, proferens ſe magnũ ac profiteri ſe non metuens Chriſtum, adſumpta ſecum muliere quadam pro ſorore, quam Mariam vocitari fecit. Confluebat ad eum multitudo populi, exhibens infirmos, quos contingens ſanitati reddebat. Conferebant enim ei aurum argentumq;, ac veſtimẽta, ij qui ad eum conueniebant. Quod ille quo facilius ſeduceret, pauperibus erogabat, proſternens ſe ſolo, effundens orationem cum muliere memorata. & ſurgens, ſe iterum à circunſtantibus adorari iubebat. Prædicebat enim futu-

ra,& quibuſdam morbos, quibuſdam damna prouenire denunciabat, paucis ſalutem futuram. Sed hæc omnia diabolicis artibus, & præſtigiis neſcio quibus agebat. Seducta eſt autem per eum multitudo immenſa populi, & non ſolum ruſticiores, verumetiam ſacerdotes eccleſiaſtici. Sequebantur autem eum amplius quàm tria milia populi. Interea cœpit quoſdam ſpoliare ac prædari quos in itinere reperiſſet: ſpolia tamen non habentibus largiebatur. epiſcopis ac ciuibus minas mortis intentabat: eo quòd ab iis adorari deſpiceretur. Ingreſſus autem Vellauæ vrbis terminum, ad locum quem Anicium vocitant, accedit: & ad baſilicas propinquas cum omni exercitu reſtitit, inſtruens aciem, qualiter Aurelio ibidem tunc conſiſtenti epiſcopo bellum inferret, mittens etiam ante ſe nuncios, homines nudo corpore, ſaltantes atque ludentes, qui aduentum eius adnunciarent. Quod ſtupens epiſcopus, direxit ad eũ viros ſtrenuos, inquirentes quid ſibi vellent iſta quæ gereret. Vnus autem ex iis qui erat ſenior, cum ſe inclinaſſet quaſi oſculaturus genua eius, ac diſcuſſurus viam illius, iuſsit eum adprehenſum ſpoliari: nec mora, ille euaginato gladio in fruſta concidit, ceciditq́; Chriſtus ille, qui magis Antichriſtus nominari debet, & mortuus eſt: diſperſiq́; ſunt omnes qui cum eo erant. Maria autẽ illa, ſuppliciis dedita, omnia phantaſmata eius ac præſtigias publicauit. Nam homines illi quos ad ſe credendum diabolica

circun-

circunuentione turbauerat, nunquam ad ſenſum integrum ſunt regreſsi: ſed hunc ſemper quaſi Chriſtum, Mariam autem illam partem deitatis habere profitebâtur. Sed & per totas Gallias emerſerunt plerique qui per has præſtigias adiungẽtes ſibi mulierculas quaſdam, quę debacchantes ſanctos eos confiterentur, magnos ſe in populis præferebant: ex quibus nos pleroſque vidimus, quos obiurgantes reuocare ab errore niſi ſumus.

26 RAGNEMODVS quoq; Pariſiacæ vrbis epiſcopus, obiit. Cumq; germanus eius Faramodus presbyter, pro epiſcopatu concurreret, Euſebius quidam negotiator, genere Syrus, datis multis muneribus, in locum eius ſubrogatus eſt: isq; accepto epiſcopatu omnem ſcholam deceſſoris ſui abiiciẽs, Syros de genere ſuo eccleſiaſticæ domui miniſtros ſtatuit. Obiit & Sulpitius Bituricæ vrbis pontifex, cathedramq; eius Euſtaſius Auguſtidunenſis diaconus eſt ſortitus.

27 INTER Tornacẽſes quoque Francos non mediocris diſceptatio orta eſt, pro eo quòd vnius filius, alterius filium qui ſororem eius in matrimonium acceperat, cũ ira ſæpius obiurgabat, cur coniuge relicta ſcortum adiret; quæ iracundia, cum emendatio criminis non ſuccederet, vſque adeo elata eſt, vt inruẽs puer ſuper cognatum ſuum, eum cum ſuis interficeret, atque ipſe ab iis cum quibus venerat ille proſterneretur, nec remaneret quiſpiam ex vtriſq; niſi vnus tãtum, cui percuſſor

deſuit. Ex hoc parentes vtriuſque inter ſe ſæuientes, à Fredegunde regina plerunque arguebantur, vt relicta inimicitia concordes fierent, ne pertinacia litis in maius ſubueheretur ſcandalum. Sed cũ eoſdem verbis lenibus placare nequiret, vtrunque bipenne compeſcuit. Inuitatis enim ad epulũ multis, hos tres in vno fecit ſedere ſubſellio: cumq; in eo prandium elongatum fuiſſet ſpacio, vt nox mundum obrueret, ablata menſa, ſicut mox Francorum eſt, illi in ſubſellia ſua ſicut locati fuerant, reſidebant. Potatoq; vino multo, intantum crapulati ſunt, vt pueri eorum madefacti per angulos domus vbi quiſque conruerat, obdormiret. Tunc ordinati à muliere viri cũ tribus ſecuribus, à tergo horum trium adſtiterunt, illiſq; conloquentibus, in vno vt ita dicamus, adſultu puerorum manus libratæ, hominibus perculſis, ab epulo eſt diſceſſum. Nomina quoque virorum, Charíualdus, Leodoualdus, atque Vualdinus. Quod cum parentibus perlatum fuiſſet, cuſtodire arctius Fredegundem cœperunt, dirigentes nuncios ad Childebertum regem, vt comprehenſa interficeretur. Commotus autem pro hac cauſa Campanenſis populus, dum moras innecteret, hæc ſuorum erepta auxilio, ad locũ alium properauit.

28 POST hæc autem legatos ad Gũthcramnum regem mittit, dicens, Proficiſcatur dominus meus rex vſque Pariſios, & arceſsito filio meo nepote ſuo, iubeat eum baptiſmatis

ſis gratia conſecrari: ipſumq; de ſancto lauacro exceptum, tanquam alumnum proprium habere dignetur. Hæc audiens rex, commotis epiſcopis, id eſt Ætherio Lugdunẽſi, Syagrio Auguſtidunenſi, Flauioq; Cabillonenſi, & reliquis quos voluit, Pariſios accedere iubet, indicans ſe poſtmodum ſecuturum. Fuerunt etiam ad hoc placitũ multi de regno eius, tam domeſtici quàm comites, ad præparanda regalis expenſæ neceſſaria. Rex autem deliberatione acta, vt ad hæc deberet accedere, pedum eſt dolore prohibitus. Poſtquam autem conualuit, acceſsit Pariſios: exinde ad Rotoialenſem villam ipſius vrbis properans, euocato puero iuſsit baptiſterium præparari in vico Nemptodoro. Dum autem hæc agerentur, legati Childeberti regis acceſſerũt ad eum dicentes, Non enim iſta nuper nepoti tuo Childeberto pollicitus eras, vt cum inimicis eius amicitias cõligares? Sed in quantũ cernimus, nihil de promiſsione tua cuſtodis: ſed potius quæ promiſeras prætermittis: & puerũ iſtum in vrbis Pariſiacæ cathedra, regem ſtatuis. Iudicabit enim deus, quia non reminiſceris quę vltro pollicitus es. Hæc iis dicentibus, rex ait, Promiſsionem quam in nepotẽ meũ Childebertum regẽ ſtatutã habeo, non omitto. Nam illum non oportet ſcãdalizari, ſi cõſobrinum eius filium fratris mei de ſancto ſuſcipiam lauacro: quia hanc petitionem nullus Chriſtianorum debet abnuere. Eamq; ego vt deus manifeſtiſsimè nouit, non calliditate aliqua, ſed

in ſimplicitate puri cordis agere cupio, quia offenſam diuinitatis incurrere formido. Non eſt enim humilitas gēti noſtræ, ſi hic à me excipiatur. Si enim domini proprios famulos de ſacro fonte ſuſcipiunt, cur & mihi non liceat propinquum parētem excipere, ac filium facere per baptiſmi gratiam ſpiritalē? Abſcedite nunc & nunciate domino veſtro, Pactionem quam tecum pepigi, cuſtodire cupio inlibatam, quam ſi tuæ conditionis noxa non omiſerit, à me prorſus omitti nequibit. Et hæc dicens legatis diſcedentibus, rex accedens ad lauacrum ſanctum, obtulit puerum ad baptizandum. Quem excipiens, Chlotharium vocitari voluit, dicens, Creſcat puer, & huius ſit nominis executor, ac tali potentia polleat, ſicut ille quondam, cuius nomen indeptus eſt. Quo myſterio celebrato, inuitatū ad epulum paruulum multis muneribus onerauit. Similiter & rex ab eodem inuitatus, pleriſq; donis refertus abſceſsit, & ad Cabillonēſem vrbem redire ſtatuit.

29 AREDIVS quoq; hoc anno terras relinquens, vocante domino migrauit ad cœlum. Lemouicinæ vrbis incola fuit, nō medio cribus regionis ſuę ortus parētibus, ſed valde ingenuus. Hic Theodoberto regi traditus, aulicis palatinis adiungitur. Erat enim tunc temporis apud vrbem Treuericam vir eximię ſanctitatis Nicetius epiſcopus, non ſolum in prædicatione admirabilis facundiæ, verumetiam in operibus bonis ac mirabilib. celeberrimus

habe-

habebatur in plebe. Qui intuens puerum in regis palatio, neſcio quid in vultu eius cernẽs diuinum, præcepit ei ſe ſequi. At ille relicto regis palatio, ſecutus eſt eum. Cumq; ingreſsi in cellulam, de iis quæ ad eum pertinẽt, confabularentur, expetiit adoleſcens à beato ſacerdote ſe corrigi, ab eo edoceri, ab eo imbui, ac in diuinis voluminibus ab eodem exerceri. Cumq; in huius ſtudij flagrantia cum antiſtite memorato degeret, tonſurato iam capite, quadam die pſallentibus clericis in eccleſia, deſcendit columba è camera, quæ leuiter volitans circa eum, reſedit ſuper caput eius, illud indicans, vt opinor, eum ſpiritus ſancti gratia iam repletum. Quam cum ille nõ ſine pudore conaretur abigere, hæc paululũ circunuolãs, iterum ſuper caput eius, aut ſuper ſcapulam reſidebat: quæ non modo ibi ſed etiam cum in cellulam epiſcopi ingrederetur, iugiter comitabatur cum eo. Quod per dies plurimos factum, non ſine admiratione epiſcopus intendebat. Exinde vir dei ſpiritu, vt diximus, ſancto repletus, ad patriam genitore ac germano defunctis, regreditur, conſolaturus Pelagiam genitricem, quæ nullum parentẽ præter hanc ſobolem ſpectabat. Deinde cum ieiuniis atque orationibus vacaret, deprecatur eam, vt omnis cura domus, id eſt, ſiue correctio familiæ, ſiue exercitium agrorũ, ſiue cultus vinearum ad eam aſpiceret: ne huic viro aliquod accideret impedimentum, quo ab oratione ceſſaret, vnum ſibi tãtum priuilegium

vindicans, vt ad eccleſias ædificandas ipſe præeſſet. Quid plura? conſtruxit templa dei in honore ſanctorum, expediitq́; eorum pignera, ac ex familia propria tonſuratos inſtituit monachos, cœnobiumq́; fundauit, in quo non modo Caſsiani, verumetiam Baſilij & reliquorum abbatum, qui monaſterialem vitam inſtituerunt, celebrantur regulæ, beata muliere victum atque veſtitum ſingulis miniſtrante. Nec minus hæc tamen impedita hoc onere in dei laudibus perſtrepebat, ſed aſsiduè, & ſi quiddam operis exerceret, ſemper orationem domino tanquam odorem incenſi acceptabilis offerebat. Interea ad ſanctum Aredium cœperunt infirmi cōfluere, quos, manus ſingulis cū vexillo crucis imponēs, ſanitati reddebat: quorum ſi ſingillatim nomina ſcribere velim, nec numerum percurrere valeā, nec vocabula memorare: vnum tamē noui, quòd quicunq; ad eum æger aduenit, ſoſpes abſceſsit. De maioribus quoq; miraculis parua proponimus. Iter quodam tempore cum genitrice dum ageret, & ſancti Iuliani martyris ad baſilicam properaret, venerunt veſpere in quendam locum. Erat autem locus ille aridus, & abſque fluentis currentibus infœcundus. Dixitq́; ad eum mater eius, Fili, aquam non habemus, & qualiter hic nocte præſenti quieſcere poſſumus? At ille proſtratus in orationem, & diutiſsimè preces fudit ad dominum; & erigens ſe defixit virgam in terra quā manu gerebat, eamq́; cum bis aut tertio in gyrum vertiſſet,

ad

ad ſe lætus extraxit: moxq; vnda aquæ ſecuta eſt tam valida, vt non ſolum ipſis de præſenti, ſed etiam pecoribus adfatim deinceps pocula miniſtraret. Nuperrimo autem tempore iter carpens, nimbus ad eum pluuiæ aduenire cœpit: quem ille cernens, paululum ſuper equum in quo ſedebat, caput inclinans, manus extendit ad dominum. Conſummata verò oratione, diuiſa eſt nubes in duas partes, ac in circuitu eorum immanis deſcendit pluuia: ſuper eos tamen, nulla, ſi dici fas eſt, gutta deſcendit. Vuiſtrimundo quoque cognomento Tattonis, ciui Turonico dentes grauem inferebat dolorem, ex quo etiam maxilla intumuerat. Quod cùm beato viro queſtus fuiſſet, manum ſuper locum doloris impoſuit, ſtatimq; dolor fugatus, nuſquam dein ceps ad iniuriam hominis excitatus eſt. Hæc ipſe qui paſſus eſt retulit. De his verò ſignis quæ per virtutem ſancti Iuliani martyris Martiniq; confeſſoris beati, in eius manibus dominus operatus eſt, pleraque in libris Miraculorum, ſicut ipſe effatus eſt, ſcripſimus. Poſt has verò & multas alias virtutes, quas Chriſto cooperante compleuit, aduenit Turonos poſt feſtiuitatem ſancti Martini, ibique paululum commoratus, dixit nobis ſe aut longæuo tem pore adhuc in hoc mundo retineri, aut certè velocius diſſolui: & Vale dicens, abſceſsit, gratias agens deo, quòd priuſquam obiret, ſepulchrum beati antiſtitis oſculari promeruiſſet. Cumq; ad cellulam ſuam acceſſiſſet, teſtamē-

to cõditio, ordinatis omnibus, ac ſancto Martino Hilarioq; antiſtibus hæredibus conſtitutis, ægrotare cœpit, ac dyſenteriæ morbo grauari. Sexta quoque ægrótationis eius die, mulier quæ ab ſpiritu immundo ſæpius vexata, à ſancto emundari non poterat, ligatis per ſe à tergo manibus, clamare cœpit ac dicere, Currite ciues, exilite populi, exite obuiam martyribus confeſſoribusq; qui ad exequium beati Aredij conueniunt. Ecce adeſt Iulianus à Briuate, Priuatus ex Mimate, Martinus à Turonis, Martialisq; ab vrbe propria. Adeſt Saturninus à Tholoſa: Dyoniſius ab vrbe Pariſiaca, nonnulli & alij quos cœlum retinet, quos vos vt confeſſores & dei martyres adoratis. Hæc cum in exordio noctis clamare cœpiſſet, à domino ſuo reuincta eſt. Sed nequaquá potuit contineri: quæ rumpens vincula, ad monaſteriũ cum his vocib. properare cœpit: moxq; beatus vir ſpiritum tradidit, non ſine teſtimonio veritatis, quòd ſit ſuſceptus ab angelis. mulierem quoq; in exequiis ſuis cum alia muliere nequiori ſpiritu vexata, vt eſt ſepulchro tectus, à nequitia infeſti dęmonij emundauit. Et credo., ob hoc dei nutu eaſdem in corpore poſitus non potuit emundare, vt exequiæ illius hac virtute glorificarentur. Poſt celebratum verò funus, mulier quędam rictu patulo, ſine vocis officio, ad eius acceſsit tumulum: quo oſculis delibato, elocutionis meruit recipere beneficium.

30 HOC anno mẽſe ſecũdo tam in Turoni-

ronico quàm in Namnetico grauis populum lues adtriuit, ita vt modico quiſquis ægrotus capitis dolore pulſatus, animam funderet. Sed factis rogationibus cum grandi abſtinentia & ieiunio, ſociatis etiam eleemoſynis, aduerſus diuini furoris impetus mitagatus eſt. Apud Lemouicinam verò vrbem ob dominici diei iniuriam, pro eo quòd in eo operam publicam exercerent, plerique igne cœleſti conſumpti ſunt. Sanctus eſt enim hic dies, qui in principio lucem conditá primus vidit, ac dominicæ reſurrectionis teſtis factus emicuit. ideoq; omni fide à Chriſtianis obſeruari debet, ne fiat in eo omne opus publicum. In Turonico verò nonnulli ab hoc igne, ſed non die dominico ſunt aduſti. Siccitas immenſa fuit, quæ omne pabulum herbarum auertit: vnde factum eſt, vt grauis morbus in pecoribus ac iumentis inualeſcens, parum vnde ſumeretur origo relinqueret: ſicut Abacuc propheta vaticinatus eſt: Deficient ab eſca oues, & non erunt in præſepibus boues. Non modo enim in domeſticis, verumetiā in ipſis ferarum immitium generibus hæc lues graſſata eſt. Nam per ſaltus ſiluarũ, multitudo ceruorum & reliquorum animátium proſtrata per inuia nacta eſt. Fœnum, ab infuſione pluuiarũ & inundatione amnium periit. Segetes exiguæ, vineæ verò profuſæ fuerunt. Quercuũ fructus oſtẽſi effectum non obtinuerunt.

31 DE epiſcopis Turonicis, licet in ſuperioribus libris quædam ſcripſiſſe viſus ſim,

tamen propter ordinationem eorum & ſuppututationem, quo tempore primum prædicator ad Turonicam acceſsit vrbem, reciprocare placuit.

Primus Gatianus epiſcopus, anno imperij Decij primo, a Romanæ ſedis papa tranſmiſſus eſt: in qua vrbe multitudo paganorum idololatriis dedita commorabatur: de quib. nonnullos prædicatione ſua conuerti fecit ad dominum. Sed interdum occulebat ſe ob impugnationem potentum, eò quòd ſæpius eum iniuriis & contumeliis cum reperetant, adfeciſſent, ac per cryptas & latibula cum paucis Chriſtianis, vt diximus, per eundem couerſis, myſterium ſolennitatis diei dominici clanculo celebrabat. Erat autem valde religioſus & timens deum: vt niſi fuiſſet talis, non vtique domos, parẽtes & patriam ob dominici amoris diligentiam reliquiſſet. In hac vrbe ſub tali conditione, vt ferunt, annos L. commoratus, obiit in pace, & ſepultus eſt in ipſius vici cœmitero, quod erat Chriſtianorum: & ceſſauit epiſcopatus xxxvij. annis.

Secundus, anno imperij Conſtãtis primo, Lidorius ordinatur epiſcopus: fuit autem de ciuibus Turonicis, & hic valde religioſus. Hic ędificauit eccleſiam primam intra vrbem Turonicam, cum iam multi Chriſtiani eſſent: primamq; ab eo ex domo cuiuſdam ſenatoris, baſilica facta eſt. Huius tempore ſanctus Martinus in Galliis prædicare exorſus eſt. Sedit autem annos xxxiij. & obiit in pace, ſepultusq;

tusq; eſt in ſupraſcripta baſilica, quæ hodieq; eius nomine vocitatur.

Tertius, ſanctus Martinus, anno viij. Valentis & Valentiniani, epiſcopus ordinatus. Fuit autem de regione Pannoniæ ciuitate Sabariæ: qui ob amorem dei apud vrbem Mediolanenſem Italiæ, primo monaſterium conſtituit: ſed ab hæreticis, eo quòd ſanctam trinitatem intrepidus prædicaret, virgis cæſus atque expulſus de Italia in Gallias acceſsit: multos paganorum conuerti fecit, templa eorum ſtatuasq; confregit, fecitq; multa ſigna in populos, ita vt ante epiſcopatum duos ſuſcitaret mortuos: poſt epiſcopatum autem, vnum tantummodo ſuſcitauit. Hic tranſtulit corpus beati Gatiani, ſepeliuitq; ipſum iuxta ſepulchrum ſancti Lidorij, in illa nominis ſui præfata baſilica. Hic prohibuit Maximum ne gladium in Hiſpaniam ad interficiendos deſtinaret hæreticos: quibus ſufficere ſtatuit, quòd à Catholicorum eccleſiis eſſent vel cõmunione remoti. Conſummato ergo præſentis vitæ curſu, obiit apud Condatenſem vicũ vrbis ſuæ, anno lxxxj. ætatis: de quo vico nauigio ſublatus, Turonis eſt ſepultus, in loco quo nunc adoratur ſepulchrum eius: de cuius vita tres à Seuero Sulpitio libros conſcriptos legimus. Sed & præſenti tempore multis ſe virtutibus declarat. In monaſterio verò quòd nunc Maius dicitur, baſilicam in honorem ſanctorũ apoſtolorum Petri & Pauli ædificauit: in vicis quoque, id eſt Alingauienſi,

Solonacenſi, Ambacienſi, Ciſomagenſi, Tornomagenſi, Condatenſi, deſtructis delubris baptizatisq; gentilibus, eccleſias ædificauit. Sedit autem annos xxvj. mẽſes quatuor, dies xxvij. & ceſſauit epiſcopatus dies xx.

Quartus, Briccius ordinatur epiſcopus, anno Arcadij & Honorij ſecundo, cum pariter regnarent. fuit autem ciuis Turonicus, cui xxxiij. epiſcopatus anno, crimen adulterij eſt impactum à ciuibus Turonicis: expulſoq; eo Iuſtinianum epiſcopum ordinauerunt: Briccius verò ſe ad papam vrbis dirigit. Iuſtinianus autem poſt eum abiens apud vrbem Vercellenſem obiit. Turonici iterum malignantes, Armentium ſtatuerunt: Briccius verò ſeptem apud papam vrbis annis degens, idoneus inuentus à crimine, ad vrbem ſuam redire iuſſus eſt. Hic ædificauit baſilicam paruulam ſuper corpus beati Martini, in qua & ipſe ſepultus eſt. Cumq; portam ingrederetur, Armentius per aliam portam mortuus efferebatur: quo ſepulto, cathedram ſuam recepit. Hunc ferunt inſtituiſſe eccleſias per vicos, id eſt, Calatonnum, Briccam, Rotomagum, Briotreidem, Cainonem. fueruntq; omnes anni epiſcopatus eius xlvij. Obiitq;, & ſupultus eſt in baſilica quam ſuper ſanctum Martinum ædificauit.

Quintus, Euſtochius ordinatur epſcopus, vir ſanctus & timens deum, ex genere ſenatorio. Hunc ferũt inſtituiſſe eccleſias per vicos, Brixeis, Iciodorũ, Luccas, Dolos. Ædificauit etiam

etiam eccleſiam intra muros ciuitatis, in qua reliquias ſanctorum Geruaſij & Protaſij martyris condidit, quæ à ſancto Martino de Italiá ſunt delatæ, ſicut ſanctus Paulinus in epiſtola ſua meminit. Sedit autem annos xvij. Et ſepultus eſt in baſilica quam Briccius epiſcopus ſuper ſanctum Martinum ſtruxerat.

Sextus ordinatur Perpetuus, de genere & ipſe, vt aiunt, ſenatorio, & propinquus deceſſoris ſui, diues valde, & per multas ciuitates habens poſſeſsiones. Hic ſubmota baſilicá quam prius Briccius epiſcopus ædificauerat ſuper S. Martinũ, ædificauit aliam ampliorem miro opere. In cuius abſida beatum corpus ipſius venerabilis ſancti trãſtulit. Hic inſtituit ieiunia vigiliaſq; qualiter per circulum anni obſeruarentur, quòd hodieq; apud nos tenetur ſcriptum, quorum ordo hic eſt,

De Ieiunijs.

Poſt quinquageſimam, quarta & ſexta feriá vſque ad natale ſancti Ioannis. De Calend. ſeptemb. vſque Calendas octob. bina in ſeptimana ieiunia. De Calendis octobris vſque depoſitionem domini Martini, bina in ſeptimana ieiunia. A depoſitione domini Martini vſque Natale domini, terna in ſeptimana ieiunia. De natali ſancti Hilarij, vſque mediũ Februarium, bina in ſeptimana ieiunia.

De Vigilijs.

Natali domini in eccleſia. Epiphania, in eccleſia. Natali ſancti Ioannis, ad baſilicam

domni Martini. Natili S.Petri epiſcopatus,ad ipſius baſilicam. Vi. Calend. April. reſurrectione domini noſtri Ieſu Chriſti, ad baſilicá domni Martini. Paſcha,in eccleſia. Die aſcenſionis in baſilica domni Martini. Die quinquageſimo,in eccleſia. Paſsione ſancti Ioannis,ad baſilicam in baptiſterio. Natali ſanctorum apoſtolorum Petri & Pauli, ad ipſorum baſilicam. Natali ſancti Martini, ad eius baſilicam. Natali ſancti Simphoriani, ad baſilicá domni Martini. Natali ſancti Lidorij, ad eius baſilicam. Natali ſancti Briccij ad domni Martini baſilicá. Natali ſancti Hilarij,ad domni Martini baſilicam. Hic ædificauit baſilicam ſancti Petri,in qua cameram baſilicæ prioris poſuit, quæ vſque ad noſtra tempora perſeuerat. Baſilicam quoque ſancti Laurentij monte Laudiaco ipſe conſtruxit. Huius tempore ædificatæ ſunt eccleſiæ in vicis, id eſt Euena, Mediconno, Berrao, Balatedine, Vernado. Condiditq; teſtamentum, & deputauit per ſingulas ciuitates quod poſsidebat,in eis ipſis ſcilicet eccleſiis, non modicam & Turonicæ tribuens facultatem. Sedit autem annos triginta, & ſepultus eſt in baſilica ſancti Martini.

Septimus verò, Voluſianus ordinatur epiſcopus, ex genere ſenatorio, vir ſanctus, & valde diues, propinquus & ipſe Perpetui epiſcopi deceſſoris ſui. Huius tempore iam Chlodoueus regnabat in aliquib. vrbib. in Galliis. Et ob hanc cauſam hic pontifex ſuſpectus habitus à Gothis, quòd ſe Francorū ditionibus ſub-

ſubdere vellet, apud vrbem Tholoſam exilio comdemnatus, in eo obiit. Huius tempore vicus Mantolomaus ædificatus eſt, & baſilica ſancti Ioannis in Maiori monaſterio. Sedit autem annos ſeptem, menſes duos.

Octauus, ordinatur epiſcopus Virus, & ipſe pro memoratæ cauſæ zelo ſuſpectus habitus à Gothis, in exilium deductus, vitam finiuit: facultates ſuas eccleſiis & bene meritis dereliquit. Sedit autem annos vndecim, dies octo.

Nonus, Licinius, ciuis Andegauus, qui ob amorem dei in orientem abijt, ſanctaque loca reuiſit; exinde digreſſus, in poſſeſsione ſua monaſterium collocauit intra terminum Andegauum, & poſtea abbatis officio in monaſterio vbi ſanctus Venantius abbas ſepultus eſt, functus, ad epiſcopatum eligitur. Huius tempore Chlodoueus rex victor de cęde Gothorum, Turonos redijt. Sedit autem annos duodecim, menſes duos, dies, xxv. & ſepultus eſt in baſilica ſancti Martini.

Decimo loco, Theodorus & Proculus, iubente beata Chrodielde regina, ſubrogantur, eo quòd de Burgundia iam epiſcopi ordinati, ipſam ſecuti fuiſſent, & ab hoſtilitate de vrbibus ſuis expulſi fuerant. Erant autem ambo ſenes valde; rexeruntque eccleſiam Turonicam ſimul annis duobus, & ſepulti ſunt in baſilica ſancti Martini.

Vndecimus, Dinifius epiſcopus, & ipſe ex Burgundia veniens: qui per electionem præ-

fati regis ad epiſcopatum acceſsit: cui aliquid de fiſci ditionibus eſt largitus, deditq́; ei poteſtatē faciendi de his rebus quæ voluiſſet: qui maximè eccleſiæ ſuę quod fuit melius, dereliquit: largitus eſt etiam quiddam & bene meritis. Sedit autem menſes decem, & ſepultus eſt in baſilica ſancti Martini.

Duodecimus, Ommatius de ſenatoribus ciuibusq́; Aruernis, valde diues in prædiis, qui condito teſtamento per eccleſias vrbiũ in quibus poſsidebat facultates ſuas, diſtribuit. Ipſe exaltauit eccleſiā intra muros vrbis Turonicæ, ſanctorũ Geruaſij atq; Protaſij reliquiis conſecratā, quæ muro coniuncta eſt. Hic cœpit ædificare baſilicā ſanctæ Mariæ intra muros vrbis, quam imperfectā reliquit. Sedit annos quatuor, menſes quinque: obiitq́;, & ſepultus eſt in baſilica ſancti Martini.

Tertiuſdecimus, Leo ex abbate Baſilicæ S. Martini ordinatur epiſcopus. fuit autem faber lignarius, faciens etiam turres holochryſo tectas, ex quibus quædā apud nos retinentur: in aliis etiam operibus elegans fuit. Sedit autem menſes vj. & ſepultus eſt in baſilica ſancti Martini.

Quartuſdecimus, Francilio ex ſenatoribus ordinatus epiſcopus, ciuis Pictauus, habens coniugem, Claram nomine, ſed filios non habens: fueruntq́; ambo diuites valde in agris, quos maximè ſancti Martini baſilicæ contulerunt, reliqueruntq́; quædam & proximis ſuis. Sedit autem annos duos, menſes ſex: obiitq́;

&

& ſepultus eſt in baſilica ſancti Martini.

Quintusdecimus, Iniurioſus ciuis Turonicus, de inferioribus quidem populi, ingenuus tamen. Huius tempore Chrodieldis regina tranſiit. Hic perædificauit eccleſiam ſanctæ Mariæ intra muros vrbis Turonicæ. Huius tempore & baſilica S. Germani ædificata eſt. Vici etiam, Nouiliacus & Luciliacus, fundati ſunt. Hic inſtituit tertiã & ſextam in eccleſia dici, quod modo in dei nomine perſeuerat. Sedit autem annos ſexdecim, menſes vndecim, dies viginti ſex. obiitq; & ſepultus eſt in baſilica ſancti Martini.

Sextuſdecimus, Baudinus ex referendario Chlotharij regis, ordinatur epiſcopus, habens & filium, multis eleemoſynis præditus: aurũ etiam quod deceſſor eius reliquerat, amplius quàm viginti milia ſolidorum, pauperibus erogauit. Huius tempore alter vicus Nouiliacus ædificatus eſt. Hic inſtituit menſam canonicorum. Sedit autem annos quinq;, mẽſes decem. obiitque & ſepultus eſt in baſilica ſancti Martini.

Decimusſeptimus, Guntharius ex abbate monaſterij ſancti Venantij ordinatur epiſcopus, vir valde prudens dum abbatis fungeretur officio, & ſæpius legationes inter reges Francorum faciens: poſtquam autem epiſcopus ordinatus eſt, vino deditus, penè ſtolidus apparuit: quæ res eum intantũ amentẽ faciebat, vt conuiuas, quos bene nouerat, nequiret agnoſcere: ſæpius tamẽ eos conuiciis agebat

& improperiis. Sedit autem annos duos, menſes decem, dies vigintiduos. Obiit autem & ſepultus eſt in baſilica S. Martini. ceſſauitq; epiſcopatus anno vno.

Octauuſdecimus, Eufronius presbyter ordinatur epiſcopus, ex genere illo quod ſuperius ſenatorium nuncupauimus, vir egregiæ ſanctitatis, ab ineunte ætate clericus. Huius tempore ciuitas Turonica cum omnibus eccleſiis magno incendio cõcremata eſt, de quibus ipſe poſtea duas reparauit, tertiam vetuſtiſsimã relinquens deſertam. Poſtea verò baſilica ſancti Martini & ipſa incendio eſt aduſta per Vuiliacharium, cùm ibi confugium pro Chramni quondam circunuentione feciſſet. Quam poſtea idem potifex texit ſtanno, opitulante rege Chlothario. Huius tempore baſilica ſancti Vincentij ædificata eſt. Tauriaco, Cærate, & Orbiniaco, vicis, eccleſiæ ædificatæ ſunt. Sedit autem annos ſeptem decim. obiitq; ætate ſeptuagenaria, & ſupultus eſt in baſilica ſancti Martini. Ceſſauitq; epiſcopatus dies xix.

Nonuſdecimus, Gregorius, ego indignus eccleſiam vrbis Turonicæ, in qua beatus Martinus & cæteri ſacerdotes domini ad pontificatus officium conſecrati ſunt, ab incendio diſſolutam diruptamq; nactus ſum, quam reædificatam in ampliori altiorique faſtigio ſeptimodecimo ordinationis meæ anno dedicaui: in qua, ſicut à longæuis presbyteris cõperi, beatorum ibidem reliquiæ Agaunẽſium

ab

ab antiquis fuerant collocatæ, ipſam etiam capſulam in theſauro baſilicæ ſancti Martini reperi: in qua valde putredine erat pignus diſſolutum, quod pro eorum religionis eſt virtute delatum. Ac dum vigiliæ in eorum honore celebrarētur, libuit animo hæc iterum prælucefcente cereo viſitare: quæ dum à nobis adtentè rimantur, dixit ædis æditaus: Eſt hic, inquit, lapis opertorio tectus, in qua quid habeatur prorſus ignoro, ſed nec prædeceſſores miniſtros huius cuſtodiæ ſcire comperi. deferam eum, & ſcrutamini diligenter quid contineatur intra concluſum. Quem delatum reſeraui, fateor, & inueni in hoc capſulam argenteam, in qua non modo beatæ legionis teſtium, verumetiam multorū ſanctorum tam martyrum quàm confeſſorum reliquiæ tenebantur. Nacti etiam ſumus & alios lapides, ita vt hic erat, concauos, in quibus ſanctorum apoſtolorum cum reliquorum martyrum, pignera continebantur. Quod munus ego diuinitus indultum admirans, & gratias agens, celebratis vigiliis, dictis etiam miſſis, hæc in eccleſia collocaui. In cellula ſancti Martini eccleſiæ ipſi contigua, ſanctorum Coſmæ & Damiani martyris reliquias poſui. Baſilicas ſancti Perpetui aduſtas incendio reperi, quas in illo nitore vel pingi, vel exornari, vt prius fuerant, artificum noſtrorum opere imperaui. Baptiſterium ad ipſam baſilicam ædificari pręcepi, in quo ſancti Ioannis cum Sergij martyris, reliquias poſui, & in illo priore baptiſte-

rio ſancti Benigni martyris pignera colloca-
ui. In multis verò locis intra Turonicum ter-
minum, & eccleſias, & oratoria dedicaui, ſan-
ctorumq; reliquiis inluſtraui, quæ memorare
ex ordine prolixum cenſui.

Decem libros Hiſtoriarū, ſeptem Miracu-
lorum, vnum de Vitis patrum ſcripſi: in Pſal-
terij tractatū librum vnū cōmentatus ſum: de
Curſibus etiā eccleſiaſticis vnū librū cōdidi.
Quos libros licet ſtilo ruſticiori ſcripſerim, ta-
men coniuro omnes ſacerdotes domini, qui
poſt me humilem, eccleſiam Turonicā ſunt re-
cturi, per aduentū domini noſtri Ieſu Chriſti,
ac terribilē reis omnibus iudicij diem, ſi nun-
quam confuſi de ipſo iudicio diſcedētes cum
diabolo condemnandi eſtis, vt nunquā libros
hos abolere faciatis, aut reſcribi quaſi quædā
legētes, & quaſi quædam prætermittētes: ſed
ita omnia vobiſcum integra inlibataq; perma-
neant, ſicut à nobis relicta ſunt. Quod ſi te ſa-
cerdos dei quicūq; es, Martianus noſter ſeptē
diſciplinis erudiit, id eſt, ſi te in grammaticis
docuit legere, in dialecticis altercationū pro-
poſitiones aduertere, in rhetoricis genera me-
trorū agnoſcere, in geometricis terrarū linea-
rumq; menſuras colligere, in aſtrologicis cur-
ſus ſiderū contemplari, in arithmeticis nume-
rorum partes colligere, in harmoniis ſonorū
modulationes ſuauium accētuum carminib.
concrepare: ſi in his omnibus ita fueris exer-
citatus, vt tibi ſtilus noſter ſit ruſticus, nec ſit
quoq; deprecor, vt auellas quæ ſcripſi. Sed ſi
tibi

tibi in his quiddam placuerit, ſaluo opere noſtro te ſcribere verſu non abnuo. Hos autem libros in anno viciſimoprimo ordinationis noſtræ perſcripſimus: ſcilicet in ſuperioribus de epiſcopis Turonicis ſcripſerimus, annotãtes annos eorũ, non tamẽ ſequitur ac ſupputatur numerus chronicalis, quia interualla ordinationum integrè non potuimus reperire. Eſt ergo omnis ſumma annorũ mundialium talis:

A principio vſque ad diluuium anni MM CCXLII.

A diluuio vſque ad tranſitum filiorum Iſrael per mare rubrum, anni MCCCCIIII.

Ab hoc maris tranſitu vſq; ad reſurrectionem dominicam, anni MDXXXVIII.

A reſurrectione dominica vſque ad tranſitum ſancti Martini, anni CCCCXII.

A tranſitu S. Martini vſq; ad memoratũ ſuperius annũ, id eſt ordinationis noſtrę primũ & viceſimũ, qui fuit Gregorij papę Romani quintus, Gunthcrãni regis xxxj. Childeberti iunioris, xix anni, CCXVIII.

Quorum omnes ſumma eſt, annorum MM MMMDCCCLXIIII.

FINIS.

INDEX LIBRI XI. SEV APPENDICIS AD GREGORIVM

additæ. quæ nūc primùm acceſsit.

1 *De bonitate Gunthcramni & eccleſiam ſancti Marcelli.*

2 *De Gundobaldo quòd contra Gunthcramnum factione Mummoli regnum arripere uoluit.*

3 *Qualiter Gūthcramnus Chlotharium in regno ſublimauit.*

4 *De interfectione Mummoli.*

5 *De exercitu Gunthcramni in Hiſpania.*

6 *De morte Leupoldi & Richario ſublimato in regno.*

7 *De pace inter Gūthcramnum & Childebertum firmata.*

8 *De ducibus iuſſu Childeberti interfectis.*

9 *De uxore Manoulfi regis Perſarum nomine Cæſſara.*

10 *De exercitu Gunthcramni in Hiſpania.*

11 *De Tunica Domini inuenta.*

12 *De Beppelnio & Ebrehario ducibus.*

13 *De Agone ſublimato in regno Italiæ & defectione ſolis.*

14 *De obitu Gunthcramni.*

15 *De regno Childeberti in Burgundia.*

16 *De obitu Childeberti.*

17 *De Fredegunde quòd Pariſios inuaſit, & pugna contra Theodobertum.*

De

18 De morte Quintrionis.
19 De Brunichilde qualiter de Auſtria eiecta eſt
20 De pugna quam Theodobertus & Theodoricus contra Chlothárium fecerunt.
21 De filio Theodorici nato, & de Agilone patricio interfecto.
22 De corpore ſancti Victoris inuento.
23 De Foca qualiter Mauritium Imperatorem interfecit, & Imperium aſſumpſit.
24 De exilio ſancti Deſiderij epiſcopi.
25 De Bertoaldo maiore domus.
26 De uictoria Theodorici contra Chlotharium.
27 De Procadio maiore domus eiuſq; interitu.
28 De bonitate Claudij maioris domus.
29 De interitu Vulfi patricij.
30 De Ermenberga quæ de Hiſpania ad Theodoricum uenit.
31 De Legatis Theodorici ad reges tranſmiſsis.
32 De martyrio ſancti Deſiderij.
33 Quòd Siſebodus rex in Hiſpania ſublimatur.
34 De Agone rege & eius regina Theudelinda.
35 De Brunichilde & Belichilde reginis.
36 De uita ſancti Columbani.
37 De iniuria Theodorici regis quam habuit apud Alſatios.
38 De pugna Theodorici & Theodoberti
39 De obitu Theodorici.
40 Quòd Chlotharius Auſtriam ingreditur.
41 De Conſilio perditionis filij Theodorici.
42 Quòd Chlotharius regnum Burgundiæ & Au-

ſtriæ recepit & filium Theodorici occidit.
43 *De internecione Herponis ducis.*
44 *De Leudomondo epiſcopo & Berthrude regina.*
45 *De tributis Longobardorum caſſatis.*
46 *De initio regni Dagoberti.*
47 *De morte Berthrudis reginæ.*
48 *De initio regni Samonis in Vuinidis.*
49 *De Adaloaldo rege Longobardorum.*
50 *De Charialdo rege ſuper Longobardos.*
51 *De Gundeberga regina eiusq; exilio.*
52 *De interitu Chlodoaldi.*
53 *De Dagoberto & eius regina & regno.*
54 *De interitu VVarnarij maiore domus, & interitu Godini filij.*
55 *De intentione Chariberti & Aeginæ.*
56 *De obitu Chlotharij, & quomodo regnum eius Dagobertus aſſumpſit.*
57 *De regno Chariberti filij Chlotharij.*
58 *De interitu Dagoberti in Burgundia & bonitate eius.*
59 *De nequitia Sygoberti filij Dagoberti.*
60 *De mutatione Dagoberti & ſuaſione malitiæ Neuſtraſ.*
61 *De bonitate & continentia Pippini.*
62 *De Chariberto rege, & Sygoberto nepote ſuo excepto.*
63 *De imperio Heraclij ſuper Perſas.*
64 *De pulchritudine & utilitate Heraclij.*
65 *De initio infeſtationis Sarracenorum contra*
Impe-

Imperatorem.

66 *De obitu Chariberti & filij ſui, & quòd regnũ eius Dagobertus acccepit.*

67 *De ſcandalo & ſtrage Francorum cum Vuinidis.*

68 *De Charialdo rege Longobardorum, quòd Taſonem occidit, & ipſe rex moritur.*

69 *De Chrotario rege Longobardorum.*

70 *De Aubedone ad Chrotarium in Italiam in legatione miſſo.*

71 *De Hunis in Baioaria occiſis.*

72 *De Siſenando per Dagobertum in regno leuáto in Hiſpaniam,*

73 *Quòd Dagobertus cum exercitu de Magantia contra Vuinidos iuit.*

74 *De regno Sigiberti in Auſtria.*

75 *De natiuitate Chlodouei & pactione de regno cum Auſtraſijs.*

76 *De Radulfo rebelle.*

77 *De exercitu Dagoberti de Burgundia in Vuaſconiam miſſo.*

78 *De obitu Dagoberti & initio regni Chlodouei.*

79 *De Egane maiore domus.*

80 *De Imperio Conſtantis & uaſtatione Sarracenorum.*

81 *Qualiter degradatus eſt Tolga rex Hiſpaniæ & Chindas inde ſublimatus.*

82 *De morte Eganis & interfectione Aginulfi comitis.*

83 *De Archenaldo maiore domus.*

84 De Auſtraſijs qui theſaurũ Sigiberto debitum receperunt.
85 De Grimoaldo & Ottone.
86 De pugna Sigoberti cum Radulfo in Thuringia.
87 De interitu Ottonis.
88 De Flauicaldo maiore domus.
89 De Vuillibaldi interitu, & Flauicaldi obitu.
90 De Baldichilde regina Chlodouei, & eius filijs, Chlothario, Childerico, & Theodorico, & de obitu Chlodouei.
91 Quòd Chlotharius eius filius eleuatur in regno, & de Ebroino maiore domus.
92 De obitu Chlotharij, & quòd Theodoricus frater ſucceßit in regno, & Childericus in Auſtria regnum accepit.
93 Quòd Theodoricum à regno deijciunt. & crines tondunt & Ebroinum in Luxouium monaſterium dirigunt, & Hildericum in cuncto regno ſuſcipiunt.
94 De obitu Childerici & Bilichilde regina, & quòd Leudeſius filius & Charialdus maior domus efficitur.
95 Quòd Ebroinus à Luxouio exiens Leudeſium interfecit, & ſanctum Leudegarium gladio perimi iußit.
96 Quòd Martinus dux & Pippinus filius Anſegiſili cõtra Ebroinum ad Locoficum pugnam inierunt.
97 De obitu Ebroini, & quòd Franci Vuaratonẽ maiorem domus efficiunt, & Ageslemaris filius

lius eius ipſum ſupplantauit.
98 *De obitu ſancti Audoini, & obitu Vuarado- nis, & qualiter Bertharius maior domus effi citur.*
99 *Qualiter Pippinus cum Auſtraſijs in oppido Virmandinſi, cui nomen Textricium, contra Theodoricum & Bertharium dimicauit.*
100 *De obitu Theodorici, & de Chlodoueo filio eius eleuato in regno, & quòd eo mortuo Childebertus frater eius reſedit in regno, & de Grimoaldo filio Pippini maiore domus, & bonitate eius.*
101 *Quòd Pippinus contra Radbodum pugnauit & uicit.*
102 *Quòd Pippinus Halpaidam duxit uxorem, & habuit ex ea filium nomine Carolum.*
103 *De obitu Childeberti & Grimoaldi, & quòd Dagobertus filius Childeberti succeßit in regnum, & de obitu Pippini, & Theudoaldo maiore domus, & de pugna in Cotia contra Theudoaldum.*
104 *De Raganfrido maiore domus, & qualiter Ca rolus de cuſtodia Plicthrudis auxilio Dei libe ratus eſt.*
105 *De obitu Dagoberti regis, & quòd Hilpericus ſucceßit in regno, & qualiter dux Carolus cõtra Raganfridũ pugnauit, & uictor extitit.*
106 *Qualiter Carolus Dux Chlotharium ſublimã uit in regno, quo mortuo Chilpericum, qui fuga lapſus, apud Ragandridum fuerat, abe-*

Q

done duce Aquitaniæ recepit, & eo mortuo Theodoricum regem ſtatuit.

107 *Qualiter Carolus cum Saxonibus, Baioarijs, & cum Eudone duce aduerſus Abdirama Regem Sarracenorum pugnauit & uicit.*

108 *Qualiter Burgundiam ipſe dux ſubiugauit, & Sarracenos qui in Auennione erant proſtrauit quomodo Narbonā uenit, & Sarracenos cumrege eorum in ore gladij interfecit.*

109 *De legatione Papæ Gregorij urbis Romæ cum clauibus ſancti Petri ad Carolū, & de diuiſione regni inter filios ſuos, ſeu de obitu ipſius.*

FINIS.

VNDECIMVS LIBER SIVE APPENDIX HISTORIÆ FRANCORVM, SVPPLEMENTI LOCO *ab aliô quopiam Gregorio Thuronenſi adiectus.*

TRANSACTIS Gregorij Thuronenſis libris, volumina temporum geſtorumq; vndecunq; potui ſcripta reperire, & quę mihi poſtea fuerũt cognita acta regum & bella gentium, quæ geſſerunt, legendo ſimul & audiendo, aut denique uidendo, cuncta omnino, quę certo cognoui, in huius libelli volumine ſcribere volui curioſiſsimè, quantum potui, omnia inſerendo, ab eodem incipiens tempore, quo hiſtoria Gregorij finem ſuum ſortita eſt.

1 Gunthcramnus rex Francorũ cum iam annos xxiij. Burgundiæ regnũ bonitate plenus feliciter regeret, cum ſacerdotibus vtique ſacerdotis inſtar ſe oſtendebat, & cum leudis erat aptiſsimus, eleemoſynam pauperibus largè tribuens, tantæ proſperitatis regnũ tenuit, vt omnes etiam vicinæ gentes ampliſsimas de ipſo laudes canerent.

Anno xxiiij, regni ſui diuino amore Eccleſiam beati Marcelli, vbi ipſe pretioſus requieſcit in corpore, ſuburbano Cabyllonenſi, ſed

done duce Aquitaniæ recepit, & eo mortuo Theodoricum regem ſtatuit.
107 Qualiter Carolus cum Saxonibus, Baioarijs, & cum Eudone duce aduerſus Abdirama Regem Sarracenorum pugnauit & uicit.
108 Qualiter Burgundiam ipſe dux ſubiugauit, & Sarracenos qui in Auennione erant proſtrauit quomodo Narbonã uenit, & Sarracenos cum rege eorum in ore gladij interfecit.
109 De legatione Papæ Gregorij urbis Romæ cum clauibus ſancti Petri ad Carolũ, & de diuiſione regni inter filios ſuos, ſeu de obitu ipſius.

FINIS.

VNDECIMVS LIBER SIVE APPENDIX HISTORIÆ FRANCORVM, SVPPLEMENTI LOCO *ab alio quopiam Gregorio Thuronenſi adiectus.*

TRANSACTIS Gregorij Thuronenſis libris, volumina temporum geſtorumq; vndecunq; potui ſcripta reperire,& quę mihi poſtea fuerũt cognita acta regum & bella gentium,quæ geſſerunt,legendo ſimul & audiendo,aut denique uidendo,cuncta omnino,quę certo cognoui, in huius libelli volumine ſcribere volui curioſiſsimè,quantum potui, omnia inſerendo, ab eodem incipiens tempore, quo hiſtoria Gregorij finem ſuum ſortita eſt.

1 Gunthcramnus rex Francorũ cum iam annos xxiij. Burgundiæ regnũ bonitate plenus feliciter regeret, cum ſacerdotibus vtique ſacerdotis inſtar ſe oſtendebat, & cum leudis erat aptiſsimus,eleemoſynam pauperibus largè tribuens,tantæ proſperitatis regnũ tenuit, vt omnes etiam vicinæ gentes ampliſsimas de ipſo laudes canerent.

Anno xxiiij, regni ſui diuino amore Eccleſiam beati Marcelli, vbi ipſe pretioſus requieſcit in corpore, ſuburbano Cabyllonenſi, ſed

quidem tamen ſequanum territorium mirificè & ſolerter ædificari iuſsit, ibique monachis congregatis monaſterium condidit, ipſamq; Eccleſiam rebus plurimis ditauit. Synodum xl. Epiſcoporum fieri pręcepit, & ad inſtar inſtitutionis monaſterij ſanctorum Agaunenſiū quòd temporibus Sigiſmundi regis ab Auto & cæteris Epiſcopis ipſo principe iubēte fuerat confirmatum, huius Synodi coniunctione Monaſterium ſancti Marcelli Gūthcramnus inſtitutione formandum curauit.

2 Hoc anno Gundoaldus cum ſolatio Mummoli & Deſiderij menſe Nouembri partem regni Gunthcramni præſumpſit inuadere, & ciuitates euertere. Gunthcramnus Leudigildū comitem ſtabuli, & Ægilanem patriciū cum exercitu contra ipſos direxit. Gundoaldus terga vertens, Combanem ciuitatem latebras dedit, & inde de rupe ab Oſone duce præcipitatus interiit.

3 Cumque Gunthcramno perlatum fuiſſet, eò quòd frater ſuus Chilpericus eſſet interfectus, feſtinans perrexit Pariſios, ibique Fredegundem cum filio Chilperici Chlothario ad ſe venire præcepit, quem in Riolo villa baptizari iubet & eum de ſancto lauacro excipiens in regnum patris firmauit.

4 Anno xxij. regni Gunthcramni Mummolus Senuuia iuſſu Gunthcramni interficitur, vxorē eius Sydoniam vnà cum omnibus theſauris eius Domnolus domeſticus & Valdamarus Camerarius Gūthcrāno præſentāt.

Anno

5 Anno xxvj. regni ſui exercitus Gunthcrāni Hiſpanias ingreditur, ſed loci infirmitate grauatus, protinus ad propria reuertitur. Anno xxvij. eiuſdem regni Leugiſiſtus à Gunthcramno patricius partibus prouinciæ ordinatur, quòd filius Childeberti regis Theodobertus natus fuiſſet nunciatur.

6 Eo anno nimia inundatio fluminū in Burgundia fuit, vt eorum terminos nimium tranſcenderent. Ipſoq; anno Syagrius comes Conſtantinopolim iuſſu Gunthcramni in legatione pergit, ibique fraude patricius ordinatur. Cœpta quidem, ſed ad perfectionē hæc fraus non peruenit. Eo anno ſignum apparuit in cœlo, globus igneus decidens in terram cū ſcintillis & rugitu, ipſoq; anno Leupildus rex Hiſpaniæ moritur, & regnum obtinuit Richardus filius eius. Anno xxviij. regni Domni Gunthcramni alius filius Childeberti nomine Theodoricus natus nunciatur.

7 Gunthcramnus cum Childeberto pacem firmat dum Andelaum coniunxit, Inibi mater & ſoror, & cōiunx Childeberti regis pariterq; fuerunt, ibiq; ſpetiali cōuenientia inter domnum Gunthcramnum & Childebertum fuit conuentum, vt regnum Gunthcramni poſt eius diſceſſum Childebertus aſſumeret.

8 Ipſoque tempore Rauchingus, & Boſo, Gunthcramnus Vrſio, & Bertifridus optimates Childeberti regis eò quòd eum tentauerunt interficere, ipſo rege ordinante interfecti ſunt, ſed & Leudefridus Alamannorum dux

quidem tamen ſequanum territorium mirificè & ſolerter ædificari iuſsit, ibique monachis congregatis monaſterium condidit, ipſamq; Eccleſiam rebus plurimis ditauit. Synodum xl. Epiſcoporum fieri pręcepit, & ad inſtar inſtitutionis monaſterij ſanctorum Agaunenſiũ quòd temporibus Sigiſmundi regis ab Auto & cæteris Epiſcopis ipſo principe iubēte fuerat confirmatum, huius Synodi coniunctione Monaſterium ſancti Marcelli Gũthcramnus inſtitutione formandum curauit.

2 Hoc anno Gundoaldus cum ſolatio Mummoli & Deſiderij menſe Nouembri partem regni Gunthcramni præſumpſit inuadere, & ciuitates euertere. Gunthcramnus Leudigildũ comitem ſtabuli, & Ægilanem patriciũ cum exercitu contra ipſos direxit. Gundoaldus terga vertens, Combanem ciuitatem latebras dedit, & inde de rupe ab Oſone duce præcipitatus interiit.

3 Cumque Gunthcramno perlatum fuiſſet, eò quòd frater ſuus Chilpericus eſſet interfectus, feſtinans perrexit Pariſios, ibique Fredegundem cum filio Chilperici Chlothario ad ſe venire præcepit, quem in Riolo villa baptizari iubet & eum de ſancto lauacro excipiens in regnum patris firmauit.

4 Anno xxij. regni Gunthcramni Mummolus Senuuia iuſſu Gunthcramni interficitur, vxorē eius Sydoniam vnà cum omnibus theſauris eius Domnolus domeſticus & Valdamarus Camerarius Gũthcrāno præſentāt. Anno

5 Anno xxvj. regni ſui exercitus Gunthcrāni Hiſpanias ingreditur, ſed loci infirmitate grauatus, protinus ad propria reuertitur. Anno xxvij. eiuſdem regni Leugiſiſtus à Gunthcramno patricius partibus prouinciæ ordinatur, quòd filius Childeberti regis Theodobertus natus fuiſſet nunciatur.

6 Eo anno nimia inundatio fluminū in Burgundia fuit, vt eorum terminos nimium tranſcenderent. Ipſoq; anno Syagrius comes Conſtantinopolim iuſſu Gunthcramni in legatione pergit, ibique fraude patricius ordinatur. Cœpta quidem, ſed ad perfectionē hæc fraus non peruenit. Eo anno ſignum apparuit in cœlo, globus igneus decidens in terram cū ſcintillis & rugitu, ipſoq; anno Leupildus rex Hiſpaniæ moritur, & regnum obtinuit Richardus filius eius. Anno xxviij. regni Domni Gunthcramni alius filius Childeberti nomine Theodoricus natus nunciatur.

7 Gunthcramnus cum Childeberto pacem firmat dum Andelaum coniunxit, Inibi mater & ſoror, & cōiunx Childeberti regis pariterq; fuerunt, ibiq; ſpetiali cōuenientia inter domnum Gunthcramnum & Childebertum fuit conuentum, vt regnum Gunthcramni poſt eius diſceſſum Childebertus aſſumeret.

8 Ipſoque tempore Rauchingus, & Boſo, Gunthcramnus Vrſio, & Bertifridus optimates Childeberti regis eò quòd eum tentauerunt interficere, ipſo rege ordinante interfecti ſunt, ſed & Leudefridus Alamannorum dux

in offenſam antedicti regis incidit, etiam in latebras ſe dedit. Ordinatus eſt loco ipſius Vncilinus dux. Eo anno Richardus rex Gotthorum diuino amplectens Chriſtianam religionem amore prius ſecretius baptizatur: poſt hæc omnes Gotthos, qui tum Arrianam ſectam tenebant, Toletum adunare præcepit, & omnes libros Arrianos præcepit ſibi præſentari, quos in vna domo collocatos incendio concremare iuſsit, & ad Chriſtianã legem baptizare Gotthos fecit.

9 Eo anno vxor Arnulphi imperatoris Perſarum nomine Cęſara virum relinquens, cum quatuor pueris, totidemque puellis ad beatum Ioannem perrexit. Cumq; ab ipſo Pontifice fuiſſet baptizata, Auguſta Mauritij imperatoris eam de ſancto ſuſcepit lauacro, Quã cum vir ſuus imperator Perſarum per legationes ſæpius repeteret, & Mauritius imperator vxorem eius eſſe neſciret, tunc Auguſta videns eam pulcherrimam, ſuſpicatur, ne ipſa eſſet, quam legati quærebant, dicensque eis: Mulier quædam de Perſis huc venit, dicens, ſe vnam eſſe de populo, videte eam, forſitan ipſa eſt, quam quæritis. quam legati videntes proni in terram adorauerunt dicentes, ipſam eſſe eorum dominam, quam quærebant. Dicit ad eam Auguſta, redde illis. reſponſum tunc illa reſpondit, Ego cum iſtis non loquor, vita eorum inſtar canum eſt, ſi conuerſi Chriſtiani ſicut & ego

ſum

ſum efficientur, tunc eis reſpondebo. Legati verò animo libenti baptiſmi gratiam accipiunt. Poſtea dicens ad eos Cæſara: ſi vir meus voluerit Chriſtianus fieri & baptiſmi gratiam accipere, libenter ad eum reuertar. Nam penitus aliter ad ipſum non repedabo. Legati id imperatori Perſarum nunciantes, ſtatim ille legationem ad Mauritium imperatorem miſit, vt ſanctus Ioannes veniret Antiochiam, ipſo tardente baptiſmum vellet accipere. Tunc Mauritius imperator infinitiſsimum apparatum Antiochiæ fieri iuſſit. ibi imperator Perſarum cum ſexaginta millibus Perſarum baptizatus eſt, & per duas hepdomodas à Ioanne & reliquis epiſcopis Perſæ ad plenitudinem ſupra ſcriptum numerum baptizantur. Imperatorem illum Gregorius Antiochæ epiſcopus ſuſcepit de lauacro. Arnulfus imperator à Mauritio imperatore petens, vt ſibi epiſcopos cum clero ſufficiente daret, quos in Perſia collocaret, vt vniuerſi Perſidæ baptiſmi gratiam adirent, quod Mauritius libenti animo præſtitit, ſummaque celeritate omnes Perſidiæ ad Chriſti cultum baptizantur.

10 Anno xxviiij. Gunthcramni exercitus in Hiſpaniam eiuſdem iuſſu dirigitur, ſed negligentia Boſonis qui caput exercitus fuit, grauiter à Gotthis exercitus ille trucidatur.

11 Anno xxx. regni ſupra ſcripti principis,

tunica domini noſtri Ieſu Chriſti, quæ eidem in paſsione ſublata eſt, & à militibus, qui eum cuſtodiebāt eſt ſortita, de qua Dauid propheta dicit: Et ſuper veſtimenta mea poſuerunt ſortem, Symon filius Iacob per duas hepdomadas multis cruciatibus affectus tandē profitetur ipſam tunicam in ciuitate Zafad procul à Hieroſolyma in arça marmorea poſitam eſſe, quam Gregorius Antiochenus & Thomas Hieroſolymorum, Ioannes Conſtantinopolitanus Epiſcopus cum aliis multis epiſcopis triduanum facientes ieiunium, exinde cōdignè cum arca marmorea quæ leuis effecta erat, quaſi ex ligno fuiſſet, ordine pedeſtri Hieroſolymam cum deuotione ſanctiſsima perduxerunt, eamq; in loco vbi crux domini adoratur cum tryumpho poſuerunt.

12 Beppelinus dux Francorum factione Hebrearij eodemq; duce à Britanis interficitur. Vnde poſt Hebrearius ad ſummam paupertatem rebus ſuis ſpoliatus peruenit.

13 Anno xxxj. regni Gunthcramni Theudifridus dux vltra Ioranos moritur, cui ſucceſsit Vuandalmarus in honore ducatus. Ipſoque anno Ago dux in Italia ſuper Longobardos in regno ſublimatur. Anno xxxij. regni Gunthcramni, ita à mane vſque ad mediam diem ſol minoratus eſt, vt tertia pars ex ipſo vix appareret.

14 Anno xxxiij. regni Ganthcramni v. Cal. April. ipſe rex moritur, ſepultus eſt in Eccleſia ſancti Marcelli, in monaſterio quod ipſe conſtru-

conſtruxerat. Regnum eiuſdem Childebertus aſſumpſit. Eodem anno Quintrio dux Campanenſis cum exercitu in regnum Chlotharij ingreditur. Chlotharius cum ſuis obuiam pergens hoſtiliter Quintrionem in fugam vertit, ſed vtrinque exercitus nimiũ trucidatus eſt.

15 Anno II. cum Childebertus regnum accepiſſet Burgundiæ, exercitus Francorum & Britannorum inuicem præliantes, vterque nimium gladio trucidantur. Anno iij. Childeberto in Burgundia regnante, multa ſigna in Cœlo oſtenſa ſunt, apparuit ſtella cometes. Eo anno exercitus Childeberti cum Vuarnis, qui rebellare conati fuerant, fortiter dimicauit, & ita Vuarni trucidati victi ſunt, vt parum ex eis remanſiſſet.

16 Anno iiij. poſtquam Childebertus regnũ acceperat Gunthcramni, defunctus eſt, Regnumq; eius filij ſui Theodobertus & Theodoricus accipiunt. Theodobertus ſortitus eſt Auſtriæ ſedem habens Metenſem, Theodoricus accepit regnum Gunthcramni, in Burgũdia, ſedem habens Aurelianis.

17 Eo anno Fredegũdis cũ filio Chlothario rege Pariſios & reliquas ciuitates ritu barbaro occupauit, & contra filios Childeberti regis Theodobertum & Theodoricum mouit exercitũ loco nominato Latofao. Caſtra vterq; ex aduerſo ponẽtes, Chlotharius cum ſuis ſuper Theodobertum & Theodoricum irruens, eorum exercitũ grauiter trucidauit. Anno ij. regni Theodorici Fredegundis moritur.

18 Anno iij. regni Theodoberti Quintrio dux inſtigante Brunichilde interficitur. Anno iiij. regni Theodorici, Quolenus genere Francus Patricius ordinatur. Eo anno clades grandinis Maſsiliā & reliquas Prouiociæ ciuitates grauiter vaſtauit. Eo anno aqua calidiſſima in lacu Dunenſi quem Arula flumen influit, ſic validè ebulliuit, vt multitudine piſcium coxiſſet. Eo anno Vuarnharius maior domus Theodorici trāſit, qui omnē facultatē ſuam in eleemoſynis pauperum diſtribuit.
19 Eo anno Brunichildis ab Auſtraſiis eiecta eſt, ac in Arciacenſi Campania à quodam homine paupere ſola reperitur. Secundum eius petitionem vſque ad Theodoricum perducitur. Theodoricus autem Brunichildem libenter recipiens, glorioſè honorat. Huius viciſsitudinem merito epiſcopatum Anthiſio derenſem faciente Brunichilde adſumpſit. Anno v. regni Theodorici iterum ſigna, quæ anno ſuperiore viſa fuerant, globi ignei per cœlum currentes ; & ad inſtar multitudinis haſtarum ignearum ad occidentē apparuerūt.
20 Ipſoq; anno Theodobertus & Theodoricus reges contra Chlotharium regem mouent exercitum, & ſuper fluuium Aroannam, nec procul à Doromello vico prælium confligentes inierunt. Ibiq; exercitus Chlotharij grauiſsimè trucidatus eſt. Ipſi qui ex his remāſerunt in fugā verſi, pagos & ciuitates Ripaſigonæ qui ſe ad Chlothariū tradiderant depopulātur & vaſtātur. ciuitatibus ruptis, plurimi captiuo-

captiuorum ab exercitu Theodorici & Theodoberti exinde ducũtur. Chlotharius oppreſſus vellet nollet per pactionis vinculum firmauit, vt inter Sigonam & Ligere vſque marę Oceanum, & Britannorum limitem partem Theodoricus haberet, & per Sigonam & Iſeram ducatum integrum Dentelini vſq; Oceanum mare Theodobertus reciperet, xij tãtum pagi inter Iſeram & Sigonam & mare littoris Oceani Chlothario remanſerunt. Anno vj. regni Theodorici Cautinus dux Theodoberti interficitur.

21 Anno vij. regni Theodorici de concubina filius naſcitur nomine Sygibertus, & Agila petricius nullis culpis extantibus inſtigante Brunichilde ligatus interficitur, niſi tantum cupiditatis inſtinctu. Facultates eius in fiſcum adſumuntur. Eo anno Theodobertus & Theodoricus exercitum contra Vuaſcones direxerunt, ipſosq; Deo auxiliante deiectos ſuæ dominationi redigunt, & tributarios faciũt. Ducemq; ſuper ipſos nomine Gemialem inſtituũt, qui eos feliciter dominauit.

22 Eo anno corpus ſancti Victoris qui Salodero cum ſancto Vrſo paſſus fuerat, à beato Æconio pontifice Maurionenſe inuenitur. Quadam nocte in ſua ciuitate ei reuelatur per inſomniũ vt ſurgens protinus iret ad eccleſiã, quã Sedeleuba regina ſuburbanũ Genauenſę cõſtruxerat, in medio eccleſię deſignatũ locũ, vbi ſanctum corpus adeſſet. Cumq; Genauã feſtinus perrexiſſet, cum beatis Ruſtico &

Patrico Epiſcopis, triduanũ ieiunium facientes lumen per noctem vbi illud glorioſum & ſplendidũ corpus erat apparuit, quo cum ſilentio hi tres pontifices cũ lachrymis & orationibus eleuato lapide in arca argentea inuenerũt ſepultum, cuius faciem rubẽtem quaſi viuam reperiunt. Ibiq; princeps Theodoricus præſens aderat, multisq; rebus huius Eccleſiæ maximam partem facultatis Vuarnharij ibidem confirmauit. Ad ſepulchrum illud ſanctum miræ virtutes ex ipſa die, qua repertum eſt, præſtante domino, integra aſsiduitate oſtenduntur. Eo anno Ætherius epiſcopus Lugdunenſis obiit, ordinatur loco ipſius Secundinus epiſcopus.

23 Eo anno Focas dux & Patritius reipubl. Victor à Perſis rediens, Mauritium imperatorem interfecit, & loco ipſius imperium adſumpſit.

24 Anno viij. regni Theodorici de concubina naſcitur ei filius, nomine Childebertus, & ſynodus Cabillono colligitur: Deſiderium Viennenſem epiſcopum deiiciunt, & inſtigãte Aridio Lugdunenſi epiſcopo & Brunichilde ſubrogatus eſt loco ipſius ſacerdotali officio Domnolus, Deſiderius verò in inſulam quandam exilio retruditur. Eo anno ſol obſcuratus eſt. Eo quoque tempore Berthoaldus genere Francus maior domus palatij erat Theodorici, moribus modeſtus, ſapiens, & acutus, in prælio fortis, fidem cum omnibus ſeruans. Anno nono regni Theodorici naſci-

tur

tur ei filius de concubia nomine Corbus. Cum iam Protadius genere Romanus vehementer ab omnibus in palatio veneraretur, & Brunichildis ſtupri gratia eum vellet honoribus exaltare. Defuncto Vuandalmaro duce in pago vltra Iuranum & Scotingorum Protadius patricius ordinatur inſtigatione Brunichildis, vt Bertoaldus potius interiret eum ripa Sigona vſque Oceanum mare per pagos & ciuitates fiſcum inquirendum dirigunt.

25 Bertoaldus ad Theodoricum miſſus, cum CCC. tantũ viris illis partibus properauit, cumq; ad Arelaum villam veniſſet, & venationem inibi exerceret. Hæc comperiens Chlotharius filium ſuum Meroueum & Landricum maiorem domus cum exercitu Bertoaldum præmendum direxit, & maximam partem inter Sigonam & Ligeræ pagos & ciuitates de regno Theodorici præſumpſit contra pactũ peruadere. Bertoaldus hæc audiens cum ſuſtinere non præualeret, terga vertens Aurelianos ingreditur, ibiq; à viro beatiſsimo Auſtrino Epiſcopo ſuſcipitur. Laudericus cũ exercitu Aurelianos circundans vocabat Berthoaldum, vt exiret ad prælium, Bertoaldus de muro reſpondens, nos duo ſingulare certamen, ſi me expectare deliberas, reliqua multitudine procul ſuſpenſa, iungamus, à domino iudicemur. Sed hæc Laudericus facere diſtulit. Addens Bertoaldus dixit, dum facere non audes proximo tẽpore domini noſtri pro iis quæ facitis iungent ad prælium. Induamur

vterque ego & tu veſtibus vermiclis, præcidamur cæteris, vbi congreſſus erit certaminis ibiq; & mea & tua apparebit vtilitas, promittentes ante dominum ab inuicem promiſsionis huius rei veritatem ſubſiſtere.

26. Cumq; hoc in die feſti ſancti Martini antiſtitis actũ fuiſſet, Theodoricusq; hæc comperiſſet, quòd à Chlothario pars regni ſui contra pactum fuerat peruaſa natiuitate Domini protinus cum exercitu Stampas per fluuium Loa, peruenit, eodemq; obuiam Meroueus filius Chlotharij regis, cũ Laudrico & magno exercitu venit. Cum eſſet autem peruius ille locus, vbi Loa fluuius tranſmeat, vix tertia pars exercitus Theodorici trãſierunt. initum eſt prelium, ibiq; Bertoaldus ſecundũ placitũ aggreditur vocitãs Laudricũ. Sed Laudricus nõ eſt auſus, vt promiſerat, tãtum huius certaminis congreſsionem adire. Ibiq; Bertoaldus cum nimis cæteris præceſsiſſet, ab exercitu Chlotharij cum ſuis interficitur, nec vellens exinde euadere dum ſenſerat ſe de ſui gradus honore à Protadio degradandum. Ibiq; Meroueus filius Chlotharij capitur, Laudericus in fugã verſus eſt, nimia multitudine exercitus Chlotharij in eo prælio gladio trucidata eſt. Theodoricus vict⁹ Pariſios ingreditur, Theodobertus pacẽ cum Chlotario Compẽdio villa iniuit, & vterque exercitus eorum illæſus rediit ad propria. Anno x. regni Theodorici Protadius inſtigante Brunichide, Theodorico iubente maior domus ſubſtituitur.

Cum

27 Cum eſſet nimium argutiſsimus & ſtremus in cunctis, ſed ſæua illi fuit contra perſonas iniquitas, fiſco nimium tribuens de rebus perſonarum, ingenioſè fiſcum vellens implere, & ſe ipſum ditare. Quoſcunque genere nobiles totus humiliare conabatur, vt nullus reperiretur qui gradū quē adripuerat potuiſſet adſumere. His & aliis nimia ſagacitate vexatis maximè cunctos in regno Burgundię fecit ſibi inimicos. Cum Burnichildis nepotem ſuū Theodoricum integra aſsiduitate moneret. vt contra Theodobertum moueret exercitum dicens: quaſi Theodobertus non eſſet filius Childeberti, niſi cuiuſdam hortulani, Et Protadius ipſi quoque conſilio adſiſtens, tandem iuſſu Theodorici mouetur exercitus. Quod cum loco nomine Caraciato Theodoricus cum exercitu caſtra metaſſet, hortabatur à Leudibus ſuis, vt cùm Theodoberto pacem iniret. Protadius ſingulos hortabatur, vt prælium commiteretur. Theodobertus nec procul cum exercitu exinde reſidebat. Tunc omnis exercitus Theodorici inuenta occaſione ſupra Protadiū irruunt dicentes: Melius eſſe vnum hominem mori, quàm tantum exercitū in periculū mitti. Protadius in tentorio Theodorici regis cum Petro Archiatro ad tabulam ludens ſedebat quē vndiq; cum iam exercitus circūdaſſet, & Theodoricū Leudes tenebāt ne illuc graderetur, miſit Vncilenū, vt ſuæ iuſsionis verbum nuntiaret exercitui, vt ſe de inſidiis Protadij remouerēt. Vncilenus protinus

ad exercitum nuntians dixit. Sic iubet dominus Theodoricus, vt interficiatur Protadius. Irruentes ſuper eum in tẽtorium regis gladio vndique incidentes Protadiũ interficiunt. Theodoberto pacem iniuit, & illęſus vterque exercitus reuertitur ad proprias ſedes poſt cædem Protadij.

38 Anno xj. regni Theodorici ſubrogatur maior domus Docudius genere Romanus, homo prudens,iucundus in fabulis, ſtrenuus in cunctis,patientiæ deditus,plenitudine conſilij abundans,literarum ſtudijs eruditus, fide plenus,amicitiam cum omnibus ſectans,priora exempla metuens lenem ſe & patientem huius gradus aſcenſus oſtendit. Sed hoc tantum impedimentum habebat,quòd ſagina eſſet corporis adgrauatus.Anno xij.regni Theodorici Vncilænus qui ad mortem Protadij inſidiosè fuerat locutus inſtigante Brunichilde pede truncato de rebus expoliatus ad debilitatem perductus. eſt

29 Vulfus patricius idemq; Brunichilde inſtigante conſilio,qui in mortem Protadij conſenſerat, Fauriniaco villa iubente Theodorico occiditur,& in patriciatum eius Richomeris Romanus genere ſubrogatur.Eo anno natus eſt de cõcubina Theodorici filius nomine Meroueus, quem Chlotharius de ſancto lauacro ſuſcepit.

30 Eodem anno Theodoricus Aridium epiſcopum Lugdunenſem Rogonem & Aeborinum comeſtabulum ad Bethericum regem Hiſpa-

Hiſpaniæ direxit, qui exinde Ermenbergam filiam eius Theodorico matrimonio ſociandam adducerent. Ibiq; datis ſacramentis, ne à Theodorico vnquam à regno degradaretur, ipſamq; accipiunt, & Theodorico Cabillono præſentant, quam ille gaudens diligenter ſuſcepit. Eadem factione auiæ ſuæ Brunichildæ virilem coitum non cognouit. Inſtigantibus verbis Brunichildæ auiç & Theudelındæ Germanæ efficitur odioſa. Poſt anni circulum Theodoricus Ermenbergam expoliatā à theſauris Hiſpaniam retranſmittit. Bethericus hæc indignans legationem ad Chlotharium direxit: legatus Chlotharij cum Betherici legato ad Theodobertū perrexit. Iterum Theodoberti legati cum Chlothario & Betherico legatariis, ad Agonem regem Italiæ acceſſerunt, & vnanimiter hi quatuor reges cum exercitu vndique ſuper Theodoricum irruunt, vt regnum eius auferrent, & eum morte damnarent, eo quòd tātum de ipſo reuerentia ducebant. Legatus verò Gothorum naui de Italia per mare Hiſpaniam reuertitur. Sed hoc conſilium diuino nutu non ſortitur effectum. quod cum Theodorico compertū fuiſſet, fortiſsimè ab eodem deſpicitur.

32 Eo anno Theodoricus conſilio Aridij epiſcopi Lugdunenſis perfidi vtens, & perſuaſu auiæ ſuę Brunichildę ſanctum Deſiderium de exilio egreſſum lapidare præcepit: ad cuius ſepulchrum miræ virtutes à die tranſitus ſui dominus integra aſsiduitate oſtendere di-

gnatur, per quod credendum eſt, per hoc malum geſtum regnum Theodorici & filiis ſuis fuiſſe deſtructum.
33 Eo anno mortuo Betherico Siſebutus ſucceſsit in Hiſpaniæ regnũ, vir ſapiens & per totam Hiſpaniã laudabilis, valde pietate plenus. Nam & aduerſus manum publicam dimicauit fortiter. Prouinciam Cantabriam Gothorum regno ſubegit, quam aliquando Frãci poſſederant. Dux Francio nomine qui Cantabriam tempore Francorum rexerat, tributa Francorũ regibus multo tẽpore impleuerat. Sed cũ à parte imperij fuerat Cantabria reuocatus, à Gothis vt ſupra legitur præoccupatur, & plures ciuitates ab imperio Romano Siſebutus littore maris abſtulit, & vſq; fundamentum deſtruxit. Cumq; Romani ab exercitu Siſebuti trucidarẽtur, Siſebutus dicebat pietate plenus: Heu me miſerum, cuius tempore tanti ſanguinis humani effuſio fiat. cuicũque poterat occurrere de morte liberabat. Confirmatum eſt regnum Gothorum in Hiſpania per maris littora vſq; mõtes Pireneos.
34 Ago rex Longobardorum accepit vxorẽ Grimoaldi & Gundoaldi Germanã, nomine Theodilindam ex genere Francorum, quam Childebertus habuerat deſponſatã. Cum eam cõſilio Brunichildæ poſtpoſuit, Gundoaldus cum omnibus rebus ſecum germanam Theodilindam in Italiã tranſtulit, & in matrimoniũ Agoni tradidit. Gũdoaldus de gẽte nobili Lõgobardorũ accepit vxorẽ, de qua duos filios accepit

accepit his nominibus Gundobertum & Charibertũ. Ago rex filius Autharij regis de Theudilinda habuit filium nomine Adoaldum, & filiam nomine Gundebergam. Dum Gundoaldus à Longobardis nimium diligeretur, factione Agonis regis & Theudilindæ, cum ipſum iá zelo teneret, vbi ad ventrẽ purgandũ in faldeone ſedebat, ſagitta ſaucius moritur.

35 Anno xiij. regni Theodorici, cun Theodobertus Belichildem habebat vxorẽ, quam Brunichildis à negotiatoribus mercata fuerat. Cum eſſet Belichildis vtilis & à cunctis Auſtraſiis vehementer diligeretur, ſimplicitate Theodoberti honeſti compórtans nihil ſe minorem à Brunichilde eſſe cerneret, ſed ſæpius per legatos Brunichildem deſpiceret; dum ab ipſa increpabatur, quod ancilla Brunichildæ fuiſſet: tandem his & aliis verbis legatis diſcurrentibus ab inuicem vexarentur, placitum eſt incolecenſi & ſoznitenſi fieri, vt has duas reginas pro pace inter Theodoricum & Theodobertum coniungerent ad colloquium. Sed Belichildis conſiliis Auſtraſiorum inibi venire diſtulit.

36 Anno xiiij. regni Theodorici beatus Columbanus creuerat iam paſsim fama ciuitatis ſuæ in vniuerſas Gallias, & Germaniæ Prouincias, eratque omnium rumore laudabilis, omnium cultu venerabilis, in tantum, vt Theodoricus rex ad eum ſæpe Luxouium veniret, & rationum ſuarum ſuffragio omni cum humilitatẽ poſceret. Ad quem ſæpiſsimẽ

cum veniret cœpit vir Dei eum increpare, cur concubinarũ adulteriis miſceretur, & non potius legittimi coniugij ſolaminibus frueretur, vt regalis proles ex honorabili regina procederet, & non potius ex lupanaribus videretur emergere. Cũq; iam ad viri Dei imperium regis ſermo obtemperaret, & ſe ab omnibus illicitis ſegregare ſponderet, mentem Brunichildis auiæ ſecundum vetera & deteſtabilis antiquus anguis adiit, eamq; cõtra virũ Dei ſtimulatam ſuperbiæ aculeo excitat, quia cerneret viro Dei Theodoricum obedire. Verebatur enim ne ſi abiectis concubinis reginam aulæ præficeret, dignitatis atque honoris ſui modum amputaret. Euenit ergo, vt quadam die beatus Columbanus ad Brunichildem veniret (erat enim tũc apud Brucariacum villam) cumq; illa eum in aula venire cerneret, filios Theodorici quos de adulterinis permixtionibus habebat ad virum Dei adducit: quos cum vidiſſet ſciſcitatur quid ſibi vellent. Brunichildis ait, Regis ſunt filij, tu eos benedictione robora. ait ille: Nequaquam, inquit, iſtos regalia ſceptra ſuſcepturos ſcias, de lupanaribus emerſerunt. Illa furens paruulos adimi iubet. Egrediens vir Dei regiam aulam, dum limitẽ tranſiliret, fragor ex terrore incuſsit, nec tamen miſeræ fœminæ furorem compeſcuit: parat quidẽ inde inſidias moliri. Viciniis monaſterij per nuntios imperat, vt nulli eorum extra monaſterij terminos iter pandatur, neq; receptacula Monachis eius, vel cuilibet ſubſidia

ſidia tribuâtur. Cernens beatus Columbanus regios animos aduerſum ſe permotos, ad eos properat, vt ſuis monitis miſeræ pertinaciæ intantum frangat. Erant enim tunc temporis apud Spinſiam villam publicá, quò cum iam ſole occumbente veniſſet, regi nuntiát, virum Dei inibi eſſe, nec regis domibus metari velle. Tunc Theodoricus; Melius eſſe virum Dei oportunis ſubſidiis honorare, quàm dominũ ex ſeruorum eius offenſa ad iracundiam prouocare. Iubet ergo regio cultu oportune parare, Dei famulo dirigere. Itaque venerũt & iuxta imperium regis oblata offerũt. Qui cum vidiſſet dapes & pocula cultu regio adminiſtrata, inquirit quid ſibi iſta vellent? dicunt illi, tibi à Rege fuerunt directa. Abominatus ea ait: Scriptum eſt, munera impiorum reprobat altiſsimus. Non enim dignum eſt, vt famuli Dei muneribus eius polluantur, qui non ſolum ſuis, verum etiam aliorũ habitaculis famulis Dei aditum denegat. His dictis vaſcula omnia in fruſta diſrupta ſunt, vinaq; ac ſicera ſolo diffuſa, cæteraq; ſeparatim diſperſa. Pauefacti miniſtri rei geſtæ caſum regi nuntiant. Ille pauore percuſſus cum auia diluculo ad virum Dei properat. Precantur de commiſſo veniam, ſe in poſterum emendare pollicentur. His pacatus promiſsionibus monaſterium rediit, ſed polliciti vadimonij iurandum diu ſeruata violenter exercentur miſeriarum incrementa, ſolitoq; à rege adulteria patrãtur. Quo audito beatus Columbanus literas ad eum

obiurgationibus plenas direxit, cõminaturq́; excõmunicationem, ſi emendari dilatãdo nõ vellet. Ad hæc rurſum permota Brunichildis regis animum aduerſus Columbanũ excitat, omniq́; conatu perturbare intendit, oratque proceres aulicos, optimates omnes, vt regis animum cõtra virum Dei perturbent: epiſcopoſq́; ſollicitare adgreſſa, & de eius religione detrahendo, & ſtatum regulæ quam ſuis cuſtodiendã Monachis indiderat macularent. Obtemperantes igitur aulici regis contra virum Dei perturbant, cogentes vt accederet ac religionẽ probaret. Abactus itaq; rex ad virum Luxouium venit, conqueſtuſq́; cum eo, cur à comprouincialibus moribus diſceſſerit, & intra ſepta ſecretiora omnib. Chriſtianis aditus non pateret. Beatus itaque Columbanus, vt erat audax atq; animo vigens talibus obiiciẽti regi reſpondit, Se conſuetudinem non habere ut ſecularium hominũ & religione alienis, famulorum Dei habitationis pandat introitum. Sed oportuna aptaq́; loca ad hoc habitare parata, quo omnium hoſpitũ aduentus ſuſcipiatur. Ad hæc rex ſi, inquit, largitatis noſtræ munera, & ſolum in his ſupplementum capere cupis, omnib. in locis omniũ patebit introitus. Vir Dei reſpondit. Si quod nunc vſque ſub regularis diſciplinæ habenis cõſtrictum fuit, violare conaris, nec tuis muneribus, nec quibuſcunque ſubſidiis me fore à te ſuſtentatum. Et ſi hanc ob cauſam tu hoc in loco veniſti, vt ſeruorum Dei cœnobia deſtruas, & regula-

gularem diſciplinam macules, ſcito tuum regnum funditus ruiturum, & cum omni propagine regia periturum, quod poſtea rei probauit euentus. Iam enim temerario conatu rex refectorium ingreſſus fuerat. His ergo territus dictis foras celer repedat. Duris poſt hæc vir Dei increpationibus à rege arguitur, contra quem Theodoricus ait: martyrij coronam me tibi illaturum ſperas, non eſſe tantæ dementiæ vt hoc tantum patraret ſcelus, ſed potioris conſilij ſe agere vtilia patraturum, vt ab omnium ſæcularium moribus diſcedat, qua venerit, ea via repedare ſtudeat. aulici ſimul conſona voce vota prorumpunt, ſe habere in his locis non velle, qui omnibus non ſocietur. Ad hæc beatus Columbanus ſe dicit de cœnobij ſeptis non egreſſurum, niſi violenter abſtrahatur. Diſceſsit ergo rex, relinquens virum quendam procerum nomine Adulfum. is ergo cum remanſiſſet, virum Dei à monaſterio pellit, & pœnis Veſoncione oppido ad exulandum perducit, quo ad vſq; ex eo regalis ſentẽtia quod voluiſſet decerneret. Poſt hæc vir Dei cernens, quòd nullis cuſtodiis angeretur, à nulloq; moleſtiam ferret; Videbant enim omnes in eo Dei virtutem flagrare, ideoq; omnes ab eius iniuriis ſegregabantur, ne ſocij culparum forent. Aſcendit ergo dominica die in verticem ardui cacuminis montis illius, ita enim ſitus vrbis habetur, cum domorum denſitas in diffuſo latere procliui montis ſita ſit,

prorumpens ardua in ſublimibus cacuminibus qui vndique ei abſciſi fluminis, Deme alueo vallante nullatenus commeantibus viam pandit, ibiq́; vſque ad mediam diem expectat, ſi aliquis iter ad monaſterium reuertendi prohibeat. Et cum nullus contrarius exiſteret, ipſe per mediam vrbem cum ſuis ad monaſterium regreditur. Quo audito Brunichildis ac Theodoricus, quòd ſcilicet ab exilio reuertiſſet, atrocioribus iræ aculeis ſtimulantur, iubentes Bertarium comitem attentius perquirendum virum cum præſidio, ſimulq́; & Baudulfum quem ſuperius dixeram deſtinarunt, quò cum veniſſent, beatum Columbanum in eccleſia poſitum pſallentiumque orationi deditum cum omni congregatione fratrum reperiunt, ſicq́; virum Dei alloquuntur, Precamur vt non tam regiis, quàm etiam noſtris obedias præceptis: greſſusque eo itinere quo primum aduentaſti in locis. At ille, non enim, inquit reor, placere conditori ſimul natale ſolum ob Chriſti timorem relictum denuò repedare. Cumq́; nullatenus cerneret, ſibi virum Dei obedire; relictis quibuſdam Bertarius quibus ferox animus inerat abſceſsit. Hi verò qui remanſerant, virum Dei hortantur vt illis miſereatur, quod tale opus patrandum infeliciter fuerant relicti, eorumq́; periculo conſuleret, qui ſi eum violenter non abſtraherent, mortis eos periculum incurrere. At ille ſe, ait, iam ſæpius teſtatum eſſe, niſi vi abſtraheretur non diſceſſurum. Illi gemino vallati peri-

periculo, vndique vrgente formidine, pallium quo indutus erat attingunt: alij genibus prouoluti cum lachrymis precantur, vt pro tanti ſceleris culpa illis ignoſceret, qui non ſuis deſideriis, ſed regiis obtemperarent præceptis. Videns itaque vir Dei, periculum fore, ſi ſuæ veritati ſatisfaceret, cum omni eiulatu atque mœrore egreditur, deputatis cuſtodibus, qui quo vſque ditionis ſuæ regno pelleretur, non eum reliquerent. Inter quos primus Ragumundus erat, qui eum Namnectis vſque perduxit. Sicque regno Theodorici expulſus, rectà Hyberniam inſulam repedare diſpoſuit. Sed vt nulli penitus inter gradiendum fit pontificium niſi permiſsi altiſsimi. Ipſe verò ſanctus Italiam expetens, monaſterium in loco nomine Bobio conſtruens, ſanctæ conuerſationis plenus dierum migrauit ad Chriſtum.

37 Anno duodecimo regni Theodorici cum Aleſaciones vbi fuerat enutritus præcepto patris ſui Childeberti tenebat, ad Theodobertum ritu barbaro peruaditur. Vnde placitum inter hos duos reges, vt Francorum iudicio finiretur, Saloiſſa caſtro inſtituunt. Ibique Theodoricus cum Scarittis, vtrumq; decem millia acceſsit. Theodobertus verò cum magno exercitu Auſtraſiorum inibi prælium vellens committere aggreditur, quod cum vndique Theodoricus timore perterritus per pactionis vinculum Alſacios ad partem Theodoberti firmauit, & iam ſur-

gerent in ſe & Turenſes & Campanēſes, quod ſæpius repetebat idemq; amiſiſſe viſus eſt, Regreſſus vterque ad ſedes proprias. His diebus & Alemanni in pago Auenticenſi vltra Iuranum hoſtiliter ingreſsi ſunt, ipſumq; pagum prædātes Abbelinus & Erpinus comites cum cæteris de ipſo pago comitibus cum exercitu pergunt obuiam Alemannis. vterque phalangæ ordines iungunt ad præliū. Alemanni trās Iuranos ſuperant, plures tamen eorum trucidant, & proſternunt: maximam partem territorij Auenticenſis incendio concremant, plurimorum nimium hominum exinde in captiuitatem duxerūt: reuerſiq; cum præda pergūt ad propria. Theodoricus ob has iniurias deinceps integra aſsiduitate conſiliū iniebat, quo pacto Theodobertum poſſet opprimere. Eo anno Belichildis à Theodoberto interficitur. Theodobertus puellam nomine Theudichildem accipit vxorē. Anno xv. Theodorici legationem ad Chlothariū direxit, indicās ſe cōtra Theodobertum eò quòd frater ſuus eſſet, hoſtiliter velle aggredi. ſi Chlotharius in ſolatiū Theodoberti non eſſet, ducatū Dentelini quē contra Theodobertum caſſauerat, ſi Theodoricus Theodobertum ſuperaret, Chlotharius ſupermemoratum Dentelini ducatū in ſuam ditionem reciperet. Hac conuentione inter Theodoricū & Chlotharium legatis intercurrentib. firmata, Theodoricus mouet exercitū.

38 Anno xvij. Theodorici regis Lingonas de vniuerſis regni ſui prouinciis menſe Maio

exerci-

exercitus adunatur, dirigensq; per Andelaum Naſio caſtro cœpto Tullum ciuitatẽ perrexit, Ibiq; Theodobertus cũ Auſtraſiorũ exercitu obuiã pergẽs Tullẽſem Campaniã, confligũt. Theodoricus ſuperat Theodobertum, eiusq; exercitũ proſternit. Cęſa eſt de exercitu eodẽ prælio ingens multititudo virorum fortium. Theodobertus terga vertens per territorium Metenſem veniens trãſito Voſago Coloniam fugaciter peruenit. Theodoricus poſt tergum cum exercitu inſequens, beatus & Apoſtolicus vir Leoniſius Mogacẽſis vrbis epiſcopus diligens vtilitatem Theodorici, odiens ſtultitiam Theodoberti ad Theodoricum veniens dixit, quod cœpiſti perficito, ſatis te vtiliter oportet huius rei cauſam expetere. Ruſtica fabula dicitur, quòd cum Lupus aſcendiſſet in montem, & cum filij ſui iam venare cœpiſſent, eos ad ſe in monte vocat dicens, quàm longe oculi veſtri in vnam quamque partem videre præualent, non habetis amicos niſi paucos, qui de veſtro genere ſunt. Perficite igitur quod cœpiſtis. Theodoricus cum exercitu Ardennã trãſiens Tholbiacũ peruenit. Theodobertus cum Saxonibus, Thuringis, & cæteris gẽtibus, quod eſt vltra Rhenum, vel vndique potuerat adunare cõtra Theodoricũ Tholbiã perrexit, ibiq; denuò cõmiſſum eſt prælium. Fertur à Francis cæterisq; gẽtib. ab antiquo tam nunquam fuiſſe prælium factum. Ibi enim tanta ſtrages ab vtroque exercitu facta eſt, vt phalanges in ingreſſu certaminis

contra ſe prœliantes cadauera virorum occiſorum vndique non haberent, vbi inclinatą iacerent, ſed ſtabant mortui inter cæterorum cadauera ſtricti quaſi viuentes. Sed domino præcedente iterũ Theodoricus Theodobertum ſuperat, & à Tholbiaco vſque Coloniam exercitus Theodoberti gladio trucidatur. Per loca horum terræ cooperuit, ipſoq; die Coloniam perrexit, omnesq; thaſauros Theodoberti inibi recepit.

Dirigensq; Theodoricus vltra Rhenum poſt tergum Theodoberti Bertarium cubicularium, qui diligẽter Theodobertum captum Bertharius Coloniam cõſpectui Theodorici præſentat, exhibitũ veſte regali. Theodobertus expoliatus equusq; eius cum ferratura rei totumq; Berthario à Theodorico cõceditur. Theodobertus vinctus Cabillono deſtinatur. filius eius nomine Merouęus paruulus iuſſu Theodorici apprehenſus pede à quodam ad petram percutitur, cerebrum eius capite eruptum amiſit ſpiritum. Chlotharius ducatum Dentelini ſecundum cõuenentionem Theodorici integrum ſuę ditioni redigit. Ob quam rem Thodoricus cum iam toti Auſtriæ dominaretur, nimia indignatione commotus contra Chlotharium exercitũ mouet. Anno xviij regni ſui de Auſtria & Burgũdia mouere præcipit, legationem prius dirigens, vt ſe Chlotharius de iam dicto ducatu Dentelini omni modo remoueret, alioquin nouerit ſe exercitum Theodorici vndique regnum Chlotharij

impul-

impulſurum. quod verbum quemadmodum legati nuntiarant probauit euentus.

39 Ipſo quoque anno iam exercitus contra Chlotharium egrediebatur, cum Theodoricus Metis profluuio ventris moritur. Exercitus protinus redit ad proprias ſedes. Brunichildis cum filiis Theodorici quatuor Sygoberto, Corbo, & Merouco Metis reſidens, Sygobertum in regno patris inſtituere nititur.

Chlotharius pactione Arnulfi & Pippini, vel cæteris proceribus Auſtriam ingreditur. Cumq; Captonacum acceſsiſſet, & Brunichildis cum filiis Theodorici Varmaciæ reſideret, legatos his nominibus Chadoindo & Erpione ad Chlotharium direxit, conteſtans ei, vt ſe de regno Theodorici quod filiis reliquerat remoueret. Chlotharius reſpondebat & per ſuos legatos Brunichilde mandauit, iudicio Francorum Electorum, quicquid procedente domino à Francis inter eoſdem iudicabitur pollicitum eſſe implere. Brunichildis Sygobertum ſeniorem filium Theodorici in Thoringiam direxit, cum quo VVarnarium maiorem domus & Alboenum cum cæteris proceribus deſtinauit, vt gẽtes quæ vltra Rhenum ſunt attraherent, qualiter Chlothario poſſent reſiſtere. Poſt tergum indiculum direxit, vt Alboinus cum cæteris Vuarnarium interficeret, eò quòd ſe in regnum Chlotharij vellet transferre. quo indiculo relicto Alboinus diſruptum proiecit in terrã, inuentus eſt à puero Vuarnharij: ſuper tabula cera linita denuo ſo-

lidatur. Quo indiculo relicto Vuarnharius cer-nens ſe vitæ periculum habere, deinceps cogitare cœpit, quo pacto filij Theodorici opprimerentur, & in regnũ Chlotharius eligeretur, gentes quæ illic attractæ fuerãt cõſilio ſecreto do ſolatio Brunichildis & filiorũ Theodorici procul fecit abeſſe: & inde regreſsi cũ Brunichilde & filiis Theodorici Burgũdias adpetũt, miſsis per vniuerſam Auſtriam diſcurrẽtibus exercitum mouere nitebantur.

41 Burgundiæ Barones verò tam epiſcopi quàm cæteri leudes timentes Brunichildem, & odium in eam habentes, Vuarnarij conſilium inientes tractabant, vt neque vnus ex filiis Theodorici euaderet, ſed eis omnibus oppreſsis, & Brunichildem delerent, & regnum Chlotharij expeterent, quod probauit euentus. Cumq; iuſſu Brunichilde & Sygoberti filij Theodorici exercitus de Burgundia & Auſtria cõtra Chlotharium egreditur, veniensq; Sygobertus in Campaniam Catalaunenſem ſuper fluuium Coxoniam, ibiq; Chlotharius obuiam cum exercitu venit, multos iam de Auſtraſiis ſecum habens factione Vuarnharij maioris domus, ſicut iã olim tractauerat conſentientibus Aletheo patricio, Roccone, Sigoaldo & Eudelane ducibus. Cumq; in congreſſu certaminis debuiſſent cũ exercitu confligere, priuſquam præliari cæpiſſent ſigna dantes, exercitus Sygoberti terga vertẽs redit ad proprias ſedes. Chlotharius paulatim vt conuerat poſt tergum cum exercitu ſequens,

vſq;

vſque Ararim Saogannam fluuium peruenit. Captis filiis Theodorici tribus Sygoberto, Corbo & Merouco, quem ipſe de fonte excepit. Childebertus fugaciter aſcendens ne vnquam poſtea fuit reuerſus. Auſtraſiorum exercitus redditur propriis ſedibus factione Vuarnharij maioris domus, cum reliquis maximè proceribus de regno Burgundiæ. Brunichildis ab Erpone comeſtabulo de pago vltra Iuranos ex villa vrbana cũ Theudelane germana Theodorici producitur, & Chlothario in nouo vico ſuper Vincenna fluuio præſentatur. Sygobertus & Corbus filij Theodorici iuſſu Chlotharij interfecti ſunt. Meroueus ſecretius iuſſu Chlotharij in Neuſtriam perducitur, eundem amplectens amore, quòd ipſum de ſancto exceperat lauacro, in Gobodo Graffioni cómendatur, vbi plures poſt annos vixit. Chlotharius cum Brunichildis ſuo cóſpectui præſentaretur, & odiũ contra ipſam nimiũ haberet, reputãs ei quòd x. reges Fráco rum per ipſam interfecti fuiſſent, id eſt, Sygobertus, Meroueus, & genitor ſuus Chilpericus, Theodobertus & filius ſuus Chlotharius, itẽ Meroueus filius Chlotharij, Theodoricus, eiuſdẽq; tres qui ad præſens extincti fuerant, per triduum eam diuerſis tormentis afflictam iubet prius camelo per omnem exercitum ſedentẽ perducere, poſt hæc comã capitis vno pede & brachio ad ferociſſimi equi caudã ligare, à quo calcibus & velocitate curſus mẽbratim diſrumpitur. Vuarnharius in regno Bur-

gu. diæ ſubſtituitur maior domus, ſacramento à Chlothario accepto, ne vnquam vitæ ſuæ temporib. degradaretur. In Auſtria rado ideq; hunc gradum honoris adſumpſit. Firmatum eſt omne regnum Francorum, ſicut à priore Chlothario dominatum fuerat, cum cunctis theſauris ditioni Chlotharij iunioris ſubiicitur, quod feliciter poſt xvj annos tenuit, pacem habens cum omnibus gentibus vicinis. Iſte Chlotharius patientiæ deditus, literis eruditus, timens Deum, eccleſiarum & ſacerdotum magnus munerator, pauperibus eleemoſynam tribuens, benignum ſe omnibus & pietate plenum oſtendens. Venatione ferarum nimia aſsiduitate vtens, & poſtremum mulierum & puellarum ſuggeſtionibus nimium annuẽs, ob hoc quidem blaſphematur à Leudibus. Cum anno xxx. regni ſui Burgundiam & Auſtriæ regnum arripuiſſet Herponẽ ducem genere Francum loco Eudelani in pago vltro Iuranos inſtituit, qui dum pacem in ipſo pago vehementer arripuiſſet ſectari, malorum nugacitatem premens ab ipſis pagenſibus inſtigante parte aduerſa cõſilio Alethei patricij & Leudemundi epiſcopi, & Herponis comitis per rebellionis audaciá interficitur. Chlotharius cum in Alſatia villá Aurolegiam cognomento cum Bertrude regina acceſſerat, pacem ſectatus multos iniqua agentes gladio trucidat.

44 Leudemundus quidem epiſcopus Sidonenſis ad Bertrudem reginam veniens, cõſilio

ſilio Alethei patritij ſecretius verba ignominioſa dixit, quòd Chlotharius eodem anno omninò migraret de ſęculo, vt theſauros quãtum poterat ſecretiſsimè ad Sidonis ſuam ciuitatem transferret, eò quòd eſſet locus tutiſſimus, Aletheus eſſet paratus ſuam relinquẽs vxorẽ, Berthrudem reginã accipere, eò quòd eſſet regio genere de Burgũdionibus, ipſe ſub Chlothario poſsit regnum adſumere. Regina Berthrudis cum hæc audiſſet, verita ne veritas ſubſiſteret, in lachrymas prorumpẽs abiit in cubiculum. Leudemundus cernens ſe huiuſcemodi verbis habere periculum, fugaciter per noctem Sedanos perrexit. exinde latente fuga Luxouium ad domum Auſtaſij Abbatis peruenit. Poſt hæc ab ipſo Abbate cum domino Chlothario his culpis excuſatur, ad ſuã reuerſus eſt ciuitatem. Chlotarius Maſſolaco villa cum proceribus reſidens, Aletheum ad ſe venire præcepit. Huius conſilio iniquiſsimo comperto, gladio trucidare iuſsit. Anno xxxiiij. regni Chlotharij Vuarnharium maiorem domum cum vniuerſis pontificibus Burgundiæ Faronis Bonogelo villa ad ſe venire præcepit, ibiq; cunctis illorum iuſtis petitionibus annuens præceptionibus roborat.

45 Longobardorum gens quemadmodum tributa xij milia ſolidorũ ditioni Francorum annis ſingulis diſſoluebant, referam, vel quo ordine duas ciuitates Auguſtam & Sioſium cum territoriis à parte Francorum caſſauerãt, non abſcondam. Defuncto Cleopioſo princi-

pe, duces Longobardorum xij. annos ſine regibus tranſigerunt. Ipſoq; tempore, ſicut ſupra ſcriptum legitur, per loca in regnum Francorum proruperunt, pro ea præſumptione in compoſitione Auguſtam & Siuſium ciuitates cum integro illorum territorio & populo partibus Gunthcramni tradiderunt. Poſt hæc legationem ad Mauritium Imperatorem dirigunt: hi duodecim duces, ſingulos legatarios deſtinant pacem & patrocinium Imperij petentes. iidemque & alios legatorios xij. ad Gunthcramnum & Childebertum deſtinant, vt patrocinium & defenſionem Francorum habentes xij. millia ſolidorum annis ſingulis his duobus regibus in tributa implerent, vallem cognomento Ametigis partibus Gunthcramni cedentes: his legatis vbi plus cōgruebat patrocinium ſibi firmarent. Poſt hæc integra deuotione patrocinium eligunt Francorum. Nec mora poſt, permiſſum Gunthcramni & Childeberti cum Chlothario, ducem ſuper ſe Longobardi ſublimant in regno. Alius Autharius idemq; dux cum integro ſuo ducatum ſe ditioni tradidit Imperij, ibiq; permanſit: & Autharius rex tributa quæ Longobardi ad partem Francorum ſpoponderant annis ſingulis reddidit. Poſt eius diſceſſum filius eius Ago in regnum ſublimatus, ſimiliter impleſſe dignoſcitur. Anno xxxv. regni Chlotharij legati tres nobiles ex gente Longobardorũ Agiulfus, Pompegius & Guto ab Agone rege ad Chlotharium regẽ deſtinantur, petentes vt illa

illa xij. millia ſolidorũ, quæ annis ſingulis Frã-
corum ærariis diſſoluebant, deberent caſſari,
exhibentes ingenioſè ſecretius tria millia ſo-
lidos, ex quibus Vuarnharius mille, Gundo-
landus mille, & Hunus mille acceperũt: Chlo
thario verò triginta ſex millia ſolidorum inſi-
mul exhibebant. Quare conſilio ſupraſcripto
rum qui occultè muneribus donati fuerant,
Chlotharius ipſa tributa à parte Longobardo
rum caſſauit, & amicitiam perpetuã cum Lon
gobardis ſacramentis & pactis firmauit.

46 Anno xxx. regni Chlotharij Bere-
thrudis regina moritur, quam vnico amo-
re dilexerat Chlotharius, & omnes Leudes
bonitatem eiũs cernentes vehementer ama-
uerant.

47 Anno xxxviij. regni Chlotharij Dago-
bertũ filium ſuum conſortem regni facit, eũq;
per Auſtraſios regem inſtituit; retinens ſibi
quod Ardenna & Voſagus verſus Neuſtriam
& Burgundiam excludebant.

48 Anno xl. regni Chlotharij homo quidam
nomine Samo natione Francus, de pago Sen-
nonagago plures ſecum negotiantes adduxit,
exercendũ negotium in Sclauos cognomẽto
Vuinidos perrexit. Sclaui iam contra Auaros
cognomẽto Hunos, & regẽ eorum Gaganum
cœperant rebellare. Vuinidi Befulci Huni fue
rant iam antiquitus, vt cum Huni ab exercitu
cõtra gentẽ quamlibet aggrediebantur, Huni
pro caſtris adunatum illorum exercitum ſta-
bant, Vuinidi verò pugnabant: ſi ad inuicem

pe,duces Longobardorum xij. annos ſine regibus tranſigerunt. Ipſoq; tempore,ſicut ſupra ſcriptum legitur, per loca in regnum Francorum proruperunt, pro ea præſumptione in compoſitione Auguſtam & Siuſium ciuitates cum integro illorum territorio & populo partibus Gunthcramni tradiderunt.Poſt hæc legationem ad Mauritium Imperatorem dirigunt: hi duodecim duces, ſingulos legatarios deſtinant pacem & patrocinium Imperij petentes. iidemque & alios legatorios xij. ad Gunthcramnum & Childebertum deſtinant, vt patrocinium & defenſionem Francorum habentes xij. millia ſolidorum annis ſingulis his duobus regibus in tributa implerent, vallem cognomento Ametigis partibus Gunthcramni cedentes: his legatis vbi plus cõgruebat patrocinium ſibi firmarent.Poſt hæc integra deuotione patrocinium eligunt Francorum.Nec mora poſt, permiſſum Gunthcramni & Childeberti cum Chlothario, ducem ſuper ſe Longobardi ſublimant in regno. Alius Autharius idemq; dux cum integro ſuo ducatum ſe ditioni tradidit Imperij, ibiq; permanſit: & Autharius rex tributa quæ Longobardi ad partem Francorum ſpoponderant annis ſingulis reddidit. Poſt eius diſceſſum filius eius Ago in regnum ſublimatus, ſimiliter impleſſe dignoſcitur. Anno xxxv. regni Chlotharij legati tres nobiles ex gente Longobardorũ Agiulfus, Pompegius & Guto ab Agone rege ad Chlotharium regẽ deſtinantur,petentes vt illa

illa xij. millia ſolidorũ, quæ annis ſingulis Frãcorum ærariis diſſoluebant, deberent caſſari, exhibentes ingenioſè ſecretius tria millia ſolidos, ex quibus Vuarnharius mille, Gundolandus mille, & Hunus mille acceperũt: Chlothario verò triginta ſex millia ſolidorum inſimul exhibebant. Quare conſilio ſupraſcriptorum qui occultè muneribus donati fuerant, Chlotharius ipſa tributa à parte Longobardorum caſſauit, & amicitiam perpetuã cum Longobardis ſacramentis & pactis firmauit.

46 Anno xxx. regni Chlotharij Berethrudis regina moritur, quam vnico amore dilexerat Chlotharius, & omnes Leudes bonitatem eius cernentes vehementer amauerant.

47 Anno xxxviij. regni Chlotharij Dagobertũ filium ſuum conſortem regni facit, eũq; per Auſtraſios regem inſtituit; retinens ſibi quod Ardenna & Voſagus verſus Neuſtriam & Burgundiam excludebant.

48 Anno xl. regni Chlotharij homo quidam nomine Samo natione Francus, de pago Senonagago plures ſecum negotiantes adduxit, exercendũ negotium in Sclauos cognomẽto Vuinidos perrexit. Sclaui iam contra Auaros cognomẽto Hunos, & regẽ eorum Gaganum cœperant rebellare. Vuinidi Beſulci Huni fuerant iam antiquitus, vt cum Huni ab exercitu cõtra gentẽ quamlibet aggrediebantur, Huni pro caſtris adunatum illorum exercitum ſtabant, Vuinidi verò pugnabant: ſi ad inuicem

prævalebant, ſui autem Vuinidi ſuperabâtur Hunorum auxilio fulti vires reſumebât. Ideò Befulci vocabantur ab Hunis, eò quòd dupli-ci in congreſsione certamine vtebâtur. Huni hiemandum annis ſingulis in Sclauos venie-bât: vxores Sclauorum & filias eorum ſtratu ſumebât, tributa ſuper alias oppreſsiones Scla ui Hunis ſoluebant.

Filij Hunorum quos in vxores & filias ge-nerauerant, tandem non ſufferêtes malitiam ferre, & oppreſsione Hunorum dominatio-nem negantes, vt ſupra memini, cœperant re-bellare. Cum exercitu Vuinidi contra Hunos fuiſſent progreſsi, Samo negotians, de quo memaraui ſuperius, cum ipſis in exercitu per-rexit, ibiq; tanta eius fuerat vtilitas, vt de Hu-nis nimia multitudo gladio Vuinidorum tru-cidaretur. Vuinidi cernentes vtilitatẽ Samo-nis eum ſuper ſe eligunt regẽ, vbi xxxv annos regnauit fœliciter: plura prælia contra Hunos ſuo regimine Vuinidi geſſerunt. Suo conſilio & vtilitate Vuinidi ſemper ſuperarunt. Samo xij. vxores ex genere Vuinidorum habebat, de quibus xxij filios & xv filias habuit.

49 Ipſoq; anno xl. Chlotharij Adaloaldus rex Longobardorum filius Agonis regis cum patri ſuo ſucceſsiſſet in regno, legatum Mau-ritij imperatoris nomine Euſebium ingenio-ſè ad ſe venientem benignè ſuſcepit, inunctus in balneo neſcio quibus vnguentis ab ipſo Euſebio perſuadebatur. & poſt hanc vnctio-nem necquicquam aliud, niſi quod ab Euſe-

bio

ſpio hortabatur, facere poterat. Perſuaſus ab ipſo primates & nobiliores cunctos in regno Longobardorum interficere ordinaret: illis extinctis ſe cum omni gente Lōgobardorum imperio Mauritij traderet. Quod cum iam xij. ex eis nullis culpis extantibus gladio trucidaſſet, reliqui cernentes eorum eſſe vitæ periculum.

50 Charoaldum ducem Taurienſem qui germanā Adaloaldi habebat uxorem nomine Gundebergam, omnes ſeniores & nobiliſsimi Longobardorum conſpirantes conſilio in regnum eligunt ſublimādum. Adaloaldus veneno infectus interiit. Charoaldus ſtatim regnum arripuit. Taſo vnus ex ducibus Longobardorum cum teneret Tuſsicanam prouinciam ſuperbia elatus aduerſus Charoaldum regem cœperat rebellare.

51 Gundeberga regina cum eſſet pulchra aſpectu, benigna in cunctis, & pietate pleniſſima Chriſtiana, eleemoſynas larga præcellente bonitate eius, diligebatur à cunctis. Homo quidam nomine Adalulfus ex genere Longobardorum, cum in aula palatij aſsiduè ad obſequium regis conuerſaretur, quadam vice ad reginam veniens, cum in eius ſtaret conſpectu, Gundeberga eum ſicut & cæteros diligēs dixit: Honeſta ſtatura Adalulfum fuiſſe formatum. Ille hæc audiens ad Gundebergam ſecretius ait, formā ſtatus mei laudare dignata es, ſtratui tuo iube me ſubiungere. Illa fortiter denegans, eumq; deſpiciens in faciem

expuēns: Adalulfus cernēs ſe vitæ periculum habere, ad Charoaldum regem protinus cucurrit, petens vt quod ſecretius ad ſuggerendum habebat exponeret. Loco accepto dixit ad regem: Domina mea regina tua Gundeberga apud Taſonem ducem ſecretius tribus diebus locuta eſt, vt te veneno interficeret, ipſum ſibi coniugatum ſublimaret in regnum. Charoaldus rex his mendaciis auditis credens, Gundebergam in Camello caſtro in turrem exilio trudit. Chlotharius legatos dirigens ad Charoaldum regem inquirens, qua de re Gundebergam reginam parentem Francorum humiliaſſet. Charoaldus his verbis mendacibus quaſi veritas ſubeſſet reſpondit. Tunc vnus ex legatariis nomine Anſoaldus, non quaſi iniunctum habuiſſet, ſed ex ſe ad Charoaldum dixit, liberare poteras de blaſphemia hanc cauſam: iube illum hominem, qui huiuſcemodi verba tibi nuntiauit armari, & procedat alius de parte reginæ Gundebergæ, quiq; armatus ad ſingulare certamen iudicio Dei his duobus cōfligentibus cognoſcatur verum, huius culpæ reputatione ſit ne Gundeberga innoxia, an fortaſſe culpabilis. Cumque hæc Charoaldo regi & omnibus primatibus Palatij ſui placuiſſent, iubet Adalulfum armatum conflictum adire certamen; & de patre Gundebergæ procurantibus conſobrinis Gundebergæ, Charibertus, homo nomine Pitto contra Adalulfum armatus egreditur. Cumq; confligerent certamine

tamine Adolulfus à Pittone interficitur. Gundeberga ſtatim de exilio poſt annos tres regreſſa ſublimatur in regnum.

52 Anno xlj. Chlotharij regis, cum Dagobertus iam vtiliter regnaret in Auſtria, quidam ex proceribus de gente nobili Auglolfinga nomine Rodoaldus in offenſam Dagoberti cadens, inſtigantibus beatiſsimo viro atque pontifice Arnulfo & Pippino maiore domus, ſeu & cæteris prioribus ſublimatis in Auſtria, eò quòd eſſet ipſe Rodoaldus rebus plurimis ditatus, cæterum facultatis cupiditatis peruaſor, ſuperbiæ deditus, elatione plenus, nec quicquam boni in ipſo reperiebatur. Cumq; Dagobertus ipſum vellet pro ſuis facinoribus interficere, Rodoaldus ad Chlotharium terga vertit, vt ſuam cum filio vitam obtinere dignaretur. Chlotharius cùm Dagobertum vidiſſet, inter cæteras collocutiones Rodoaldo vitam precatur. Dagobertus promittens, ſi id quod male geſſerat emendaret, Rodoaldus vitæ periculum non haberet: ſed nulla extante mora cum Rodoaldus cum Dagoberto reuerſus acceſſiſſet, iuſſu Dagoberti interfectus eſt: quem Bertharius homo Scarpionenſis euaginato gladio ad oſtium cubiculi capite truncauit.

43 Anno xlij. regni Chlotharij Dagobertus cultu regio, ex iuſſu patris honeſtè cum Leudibus, de Piato procul Pariſios venit, ibique germanam Sichildæ reginæ

nomine Gomatrudem in coniugium accipit. Tranſactis nuptiis die tertia inter Chlotharium & Dagobertum filium ſuum grauis orta fuit contentio. Petebat enim Dagobertus vt cuncta quæ ad regnum Auſtraſiorum pertinebát, ſuæ ditioni vellet tribuere: quod Chlotharius vehementer denegabat eidem, ex hoc nihil velle concedere: electis ab his duobus regibus xij Francorum proceribus vt eorum diſceptatione hæc finiretur cõtentio: inter quos & dominus Arnulfus põtifex Metenſis cũ reliquis epiſcopis eligitur, qui benigniſsimè, vt ſua erat ſanctitas, inter patrẽ & filium pro pacis loquebatur concordia. Tandem à pontificibus vel ſapiẽtiſsimis viris proceribus pater pacificatur cum filio, reddensq; ei ſolidatum quod aſpexerat ad regnum Auſtraſiorum, hoc tantum exinde quod citra Ligerẽ vel in Prouinciæ partibus ſitũ erat, ſuæ ditioni retinuit.
54 Anno xl. regni Chlotharij Vuarnharius maior domus moritur: filius Godinus animo leuitatis imbutus nouercam ſuam Bertanem eo anno accepit vxorem: vnde Chlotharius rex aduerſus eum nimio furore permotus, iubet Arnebertum ducem qui Godini germanam vxorem habebat, eum cum exercitu interficere. Godinus cernens ſuæ vitæ periculum terga vertens cum vxore ad Dagobertum regem perrexit in Auſtriam, & in eccleſia ſancti Apri regio timore perterritus fecit confugium. Dagobertus per legatos pro eius vita ſæpius Chlotharium regem deprecabatur

cabatur: tandē à Chlothario promittitur Godini vita conceſſa, tamen vt Bertanem quam contra Canonum inſtituta vxorem acceperat relinqueret. Cumq; ipſe reliquiſſet & reuerſus eſſet in regnum Burgundiæ, Berta continuò ad Chlotharium perrexit dicens: Si Godinus cōſpectui Chlotharij præſentatur quòd ipſum regem vellet interficere. Godinus iuſſu Chlotharij præcipua loca ſanctorum domini Medardi Sueſsionas, & domini Dionyſij Pariſios ea prçuentione ſacramenta daturus adduceretur, vt ſemper deberet Chlothario eſſe fidelis, vt cōgruè locus eſſet repertus, quo pacto à ſuis interficeretur. Chramnulfus vnus ex proceribus, & Vualdebertus domeſticus dicentes ad Godinum, vt Aurelianis in eccleſia ſancti Auiani, & Turonis ad limina ſancti Martini ipſum ſacramentum adhuc impleturus adiret. Quod cum in ſuburbano Carnotis Chramnulfo indicante & tranſmittēte hora prandij in quandam villolam veniſſet, ibiq; Chrānulfus & Vualdibertus ſuper ipſos cum exercitu irruunt, eumq; interficiunt: & eos qui cum ipſo adhuc reſtiterant quoſdam interfecerunt, aliosq; expoliatos in fugam vertentes relinquunt. Eo anno Palladius eius filius & Seducius epiſcopus Tholoſanus incuſante Aighynane duce, quòd rebellionis Vuaſconorū fuiſſent conſcij, exilio retruduntur. Boſo filius Audelani de pago Stampinenſi iuſſu Chlotharij ab Arneberto duce interficitur, reputans ei ſtuprum cum Sighildi regina. Eo

anno Chlotharius cum proceribus & Leudibus Burgundiæ Trecaſinis coniungitur, cum eos ſollicitaſſet, ſi vellet mortuo iam Vuarnhario alium in eius honoris gradum ſublimare. Sed omnes vnaniiniter denegantes, ſe nequaquam velle maiorẽ domus eligere, regis gratiam obnixè petentes cum rege tranſigere.
55 Anno xliiij. regni Chlotharij, cum pontifices & vniuerſi proceres regni ſui tam de Auſtria quàm de Burgundia Clypiacum ad Chlotharium pro vtilitate regia & ſalute patriȩ cõueniſſent, ibiq; homo nomine Ermenharius qui gubernator Palatij Chariberti filij Chlotharij erat, à pueris Ægynanis genere Saxonum optimatis interficeretur, penè fuerat exinde nimia multorum ſtrages ſecuta, niſi præſentia Chlotharij interueniente ſimul & hæc curante fuiſſet depreſſum. Ægyna iubẽte Chlothario in monte Mercurij reſedit, plurimam ſecum habẽs hominibus multitudinem pugnatorum: Produlfus auunculus Chariberti, exercitum vndique colligens ſuper ipſum Charibertum volebat irruere, Chlotharius Burgundiæ barones ſpecialius iubet, vt cuius pars ſuum volebat defugere iudicium, eorum inſtantia & viribus opprimeretur. ea pactione atque iuſsione regia pacantur.
56 Anno xlv. regni ſui Chlotharius moritur, & in ſuburbano Pariſiis in eccleſia ſancti Vincentij ſepelitur. Dagobertus cernens genitorem ſuum fuiſſe defunctũ, vniuerſos Leudes quos regebat in Auſtria, iubet in exercitu pro-
mouere

mouere: miſſos in Burgundiá & Auſtriá direxit,vt ſuũ deberẽt regimen eligere.cumq; Remos veniſſet Sueſsionas peraccedens,omnes põtifices & Leudes de regno Burgũdiæ inibi ſe tradidiſſe noſcũtur.Sed & Auſtraſij pontifices & proceres plurima pars regnũ Dagoberti viſi ſunt expetiſſe. Charibertus frater ſuus nitebatur, ſi potuiſſet regnũ adſumere, ſed eius voluntas pro ſimplicitate parum ſortitur effectum.Produlfus volens nepotem ſtabilire in regnum aduerſus Dagobertum muſcipulare cœperat: ſed huius rei viciſsitudinẽ probauit euentus.

57 Cum regnum Chlotharij tam Neptrico quàm Burgundiæ à Dagoberto fuiſſet præoccupatum,captis theſauris & ſuæ ditioni redactis, tandem miſericordia motus, conſilio ſapientium vſus, citra Ligerem & limitem Hiſpaniæ qui ponitur partibus Vuaſconiæ, ſeu & montes Pyreneos pagos & ciuitates, quod fratri ſuo Chariberto ad tranſigendũ ad inſtar priuato habitu ad viuendũ potuiſſet ſufficere cõceſsiſſe Pagum Tholoſanum, Chatorcinũ, Aganenſem,Petrocorreum, & Santonicũ,vel qđ ab his verſus mõtes Pyreneos excluditur, hoc tantũ Chariberto regendũ cõceſsit,quod & per pactionis vinculum ſtrinxit,vt amplius Charibert⁹ nullo tẽpore aduerſusDagobertũ de regno patris repetere p̃ſumeret. Charibert⁹ ſedẽ Tholoſę eligẽs regnat in parte ꝓuincię Aquitaniæ. Poſt annos tres, poſtquá regnare çæpiſſet, totá Vuaſconiá cũ exercitu ſuperat

ſuæ ditioni redigit, aliquantulum largius regni ſui ſpatium fecit.

58 Dagobertus cum iam anno vij. regnaret maximam patris partem, regnum vt ſupra memini Burgundiæ ingreditur. Tanto timore pontifices proceres in regno Burgundiæ conſiſtentes, ſeu & cæteros Leudes aduentus Dagoberti concuſſerat, vt à cunctis eſſet admirandum. pauperibus iuſticiam habentibus gaudium vehementer irrogauerat. Cumque Lingonas ciuitatem veniſſet, tanta in vniuerſis Leudibus ſuis, tam ſublimibus, quàm pauperibus iudicabat iuſticia, vt crederetur omnino fuiſſe Deo placibile, vbi nullum intercedebat præmium, nec perſonarum acceptio, niſi ſola dominabatur iuſticia, quam diligebat altiſsimus. Deinde aggreſſus Diuiona, imoq; & Latona reſidens aliquantis diebus, tanta intentione ad vniuerſum regni ſui populum iuſticiam iudicandi poſuerat. Huius benignitatis deſiderio plenus nec ſomnum capiebat oculis, nec cibis ſatiabatur, intentiſſimè cogitans, vt omnes cum iuſticia recepta de conſpectu ſuo læti remearent. Eodem die quo Badona ad Cabillonum deliberare properant, priuſquam luceſceret balneum ingrediens Brunulfum auunculum fratris Chariberti interficere iuſsit, qui ab Amalgario, & Arneperto ducibus & Vuillibaldo patricio interfectus eſt, eumq; Cabillono vbi iuſticiæ amore quæ cœperat perficiendo Dagobertus dirigit intētius. Poſt per Auguſtodunum Anthiſio-

thiſioderum pergens per ciuitatem Senonas Pariſios venit, ibiq; Gomatrudem reginã Romiliaco villa, vbi ipſam in matrimonium acceperat relinquens, Nanthildẽ, vnam ex puellis de monaſterio accipiens reginam ſublimauit. Vſque eodem tẽpore ab initio quo regnare cœperat conſilio primitus beatiſsimi Arnulfi Metenſis vrbis pontificis, & Pippini maioris domus vſus, tanta proſperitate regale regimen in Auſtria regebat, vt à cunctis gentibus immenſo ordine laudem haberet. Timore vero ſic forti ſua concuſſerat vtilitas, vt iam deuotione arriperet ſuæ ſe tradere ditioni, vt etiam gentes quæ circa limitem Auarorum & Sclauorum conſiſtunt, eum promptè expeterent; vt ille poſt tergum eorum iret fœliciter, & Auaros & Sclauos cæterasq; gentium nationes vſque manum publicam ſuæ ditioni ſubiiciendos fiducialiter ſpondebat. Poſt diſceſſum beati Arnulfi adhuc conſilio Pippini maioris domus, & Chumberti pontificis vrbis Coloniæ vſus, & ab ipſo fortiter admonitus, tantæ proſperitatis & iuſticiæ amore complexus vniuerſas ſibi ſubditas gentes vſque Pariſios, vt ſupra memini, peruenit, regebat, vt nullus de Francorum regibus præcedentibus ſua laude fuiſſet præcellentior.

59 Anno viiij. regni ſui cum Auſtriam regio cultu circuiret, quandam puellam nomine Ragintrudam ſtratu adſciuit ſuo, de qua eo anno habuit filium nomine Sygobertum. Reuertens in Neptricum, ſedem patris ſui Chlo-

tharij deligens aſsiduè reſidere diſponens. Cum omnis iuſticiæ quam prius dilexerat eſſet oblitus, cupiditatis inſtinctu ſuper rebus eccleſiarum & Leudibus ſagaci deſiderio vellet omnibus vndique ſpoliis nouos implere theſauros. Luxuriæ ſupra modum deditus tres habebat ad inſtar maximè reginas, & plurimas concubinas. Reginæ verò hæ erant, Nantildis, Vulfigundis, & Berthildis. Nomina concubinarum eò quòd plures fuiſſent, piguit huic Ghronicæ inſeri. Quod cum auerſum plurimum fuiſſet cor eius, ſicut ſupra meminibus, & à Deo cogitatio eius receſsiſſet; tamen poſtea atque vtinam ille mercedis veræ ſtudio fuiſſet: nam eleemoſynam pauperibus ſupra modum largiter erogabat. Si huius rei ſagacitas cupiditatis inſtinctu non præpediſſet, regnum meruiſſet æternum.

61. Cum Leudes ſui eius nequitiam gemerent: hæc cernens. Pippinus, cum eſſet cautior cunctis, conſilio valdè pleniſsimus, fide ab omnibus dilectus, pro iuſtitiæ amore qua Dagobertum conſilio inſtruxerat, dum ſuo vſus fuerat conſilio, ſibi tamen ne quicquam oblitus iuſticiæ, neque recedens à via bonitatis, cum ad Dagobertum accederet, prudenter agebat in cunctis, & cautum ſe in omnibus oſtendebat: zelum Auſtraſiorum aduerſus eundem vehementer ſuggerebat, vt etiam ipſum cum Dagoberto conarentur facere odioſum, vt potius interficeretur.

tur. Sed iuſticiæ amor & Dei timor, quem diligenter amplexus fuerat, ipſum liberauit à malis. Ipſe verò eo anno cum Sigoberto filio Dagoberti ad Charibertum regem acceſsit.

62 Charibertus Aurelianos veniens, Sigobertum de ſancto lauacro excepit. Æga verò ac cæteri Auſtraſij conſilio Dagoberti erant ad inſidias. Eo anno legati Dagoberti, quos ad Heraclium imperatorem direxerat, his nominibus Seruatius & Paternus ad eundem reuertuntur, nunciantes pacem perpetuam cum Heraclio firmaſſe. acta verò miraculi quæ ab Heraclio facta ſunt non prætermittam.

63 Heraclius cum eſſet patricius, vniuerſas Africæ prouincias, Focas qui Tyrannico ordine Mauritium imperatorem interfecerat, Imperiumque rapuerat, nequiſsimè regeret, & modo amentiæ theſauros in mare proiiceret, dicens quòd Neptuno munera daret: Senatores cernentes, quòd vellet Imperium per ſtulticiam deſtruere, factione Heraclij Focatem apprehenſum ſenatus manibus & pedibus truncatis lapide ad collum ligato in mare proiiciunt. Heraclius conſenſu ſenatus in Imperium ſublimatur, cum infeſtatione Perſarum Imperium temporibus Mauritij, & Focacis imperatorum multæque prouinciæ fuiſſent vaſtatæ.

64 More ſolito Denuò contra Heraclium imperatorem Perſæ cum exercitu ſurgentes

Chalcidonam ciuitatẽ nec procul à Conſtantinopoli vaſtantes Perſæ prouinciæ reipubl. perueniſſent, eamq; erũpentes incendio concremauerunt. Poſt hæc Conſtantinopoli ſedi imperij propinquantes deſtruere conabãtur. Egrediens cum exercitu Heraclius obuiam legatis diſcurrentibus, Heraclius imperatorẽ Perſarum petiit nomine Coſtruem, vt hi duo imperatores ſingulari certamine coniungerentur, ſuſpenſa procul vtriuſque exercitus multitudine: cui victoria præſtaretur ab altiſſimo, is imperium victi & populum illęſum reperiret. Imperator Perſarum hac conuenientia ſe egreſſurum ad prælium ſingularis certaminis ſpopondit. Heraclius imperator arma ſumens telam prælij & phalangis ſuis poſt tergum præparatam relinquens, ſingulari certamine, vt nouus Dauid, procedit ad bellum. Imperator Perſarum Conſtrues patricium quendam ex ſuis, quem fortiſsimum in prędio cernere potuerat, huius conuenientiæ ad inſtar pro ſe contra Heraclium ad præliandum direxit. Cumque vterque cum equis hi duo congreſsione prælij in inuicem propinquarent, Heraclius ait ad patricium, quem imperatorem Perſarum Conſtruem æſtimabat, dixit: Sic cõuenerat vt ſingulare certamen pręliandum poſsimus confligere, quare poſt tergum tuum alij ſequuntur? Patricius ille girãs caput, vt conſpiceret qui poſt tergum eius venirent, Heraclius equum calcaneo vehementer vrgens, extrahens gladium caput patricij

Perſa-

Perſarum trũcauit. Coſtrues Imperator cum Perſis deuictus & confuſus, terga vertẽs à ſuis propriis tyrannico ordine interficitur. Perſæ terga vertentes ad ſedes remeant proprias. Heraclius auectus nauali cum exercitu Perſas ingreditur, totamq; Perſidam ſuæ ditioni redigit, captis exinde multis theſauris, & Vuæltiarnitis tribus annis circiter Perſida vaſtata eius ditioni ſubiicitur. Poſt hæc denuò Perſas Imperator ſuperat.

65 Heraclius Imperator erat ſpecioſus conſpectu, pulchra facie, ſtatu, forma, digna menſura, fortiſsimus cæteris, pugnator egregius. Nam & ſæpè Leones in arena, & inermis plures ſolus interfecit. Cum eſſet literis nimium eruditus, Aſtrologus efficitur, per quod cernens à circumciſis gentibus diuino nutu Imperium eſſe vaſtandum, ad Dagobertum regẽ Francorum dirigens, petit vt omnes Iudæos regni ſui ad fidem Catholicam baptizandos præciperet. Quod protinus Dagobertus impleuit. Heraclius per omnes prouincias Imperij tale idemq; facere decreuit: ignorabat enim vnde hæc calamitas contra Imperium ſurrectura eſſet.

66 Agareni qui & Sarraceni, ſicut Oroſij liber teſtatur, gens circumciſa à latere montis Caucaſi, ſuper mare Caſpium terram Ercolrię cognomento iam olim conceſſerant, in nimia multitudine creuerant: tandem arma ſumentes prouincias Heraclij Imperatoris ad vaſtandum irruunt: contra quos Heraclius

milites ad reſiſtendum direxit. Cumq́; præliari cœpiſſent, Sarraceni milites ſuperant, eosq́; gladio grauiter trucidant. Fertur in eo eo prælio C L. millia militum à Sarracenis fuiſſe interfecta. ſpolia eorum Sarraceni per legatos Heraclio recipienda offerunt. Heraclius cupiens ſuper Sarracenos vindictam, nihil ab his recipere voluit. Congregata vndique per vniuerſas prouincias nimia multitudine militum tranſmittens Heraclius legationem ad portas Caſpias, quas Alexander Magnus Macedo ſuper mare Caſpium æneas fieri, & ſerare iuſſerat, propter inundationem gentium ſæuiſsimarum qui vltra montem Caucaſi culminis habitabant, eaſdem portas Heraclius aperire præcepit: indeq́; C L. millia pugnatorum auro locatorum auxilio ſuo contra Sarracenos ad præliandum mittit.
Sarraceni duos habentes principes, C C. ferè millia erant. Cumq́ue caſtra nec procul inter ſe exercitus vterque poſuiſſent, ita vt in Craſtinum bellum inirent confligentes, eadem nocte gladio Dei Heraclij exercitus percutitur. In caſtris L I I. millia ex militibus Heraclij in ſtratu mortui ſunt: Cumq́ue in Craſtino deberent ad prælium egredi, cernentes ſui exercitus milites partem maximam, diuino iudicio interfectam, aduerſus Sarracenos nec auſi ſunt inire prælium. Regreſſus omnis exercitus Heraclij ad proprias ſedes, Sarraceni more quo cœperant prouincias Heraclij Imperatoris aſsidue

duè vaſtare pergebant. Cum iam Hieroſolymam propinquaſſent, Heraclius videns quòd eorum violentiæ non potuiſſet reſiſtere, nimia amaritudine mœrore adreptus infelix Euticianam hęreſin iam ſectans, Chriſti cultum iam relinquens, habens vxorem filiam ſororis ſuæ, à febre vexatus crudeliter vitam finiuit. In cuius ſucceſsit in Imperij gradum Conſtantinus filius eius, cuius tempore res publica à Sarracenis nimium vaſtatur.

67 Anno viiij. Dagoberti, Charibertus rex moritur relinquens filium paruulum nomine Chilpericum, qui nec poſt moram defunctus eſt. Fertur factione Dagoberti fuiſſe interfectum. Omne regnum Chariberti, vnà cum Vuaſconia Dagobertus protinus ſuæ ditioni redigit: theſauros quoque Chariberti Baronto duce ſibi præſentandum direxit. Vnde Barontus graue diſpendium feciſſe dignoſcitur, vnà cum theſaurariis faciens, nimium exinde fraudulenter ſubtraxit.

68 Eo anno Sclaui cognomento Vuinidi in regno Samonis negotiantis Francorum, cum plurimam multitudinem interfeciſſent, & rebus expoliaſſent, (hoc fuit initium inter Dagobertum & Samonem regē Sclauorum) Dirigēsq; Dagobertus Sicarium legatarium ad Samonem, petens vt negotiantes quos ſui interfecerant, & rés quas illicitè vſurpauerant, cum iuſticia faceret emendare. Samo nolens

Sicarium videre, ad ſe eum venire non permittit. Sicharius veſtem indutus ad iſtar Sclauorum cum ſuis ad conſpectum peruenit: Samoni vniuerſa quæ iniuncta habebat nuntiauit: ſed vt habet gentilitas & ſuperbia prauorum, nihil à Samone quæ ſui admiſerant eſt emendatum, niſi tantum placita vellent inſtituere de his & aliis intentionibus, quæ inter has partes ortæ fuerant, vt iuſticia redderetur inuicem. Sicharius ſicut ſtultus legatus, verba improperij, quæ iniuncta non habuerat, & minas aduerſus Samonem loquitur, eò quòd Samo & populi regni ſui Dagoberto deberent ſeruitium. Samo reſpondens iam ſaucius dixit, & terram quam habemus Dagoberti eſt, & nos ſui ſumus, ſi tamen nobiſcum diſpoſuerit amicitias conſeruare. Sicharius dicens, non eſt poſsibile, vt Chriſtiani Dei ſerui cum canibus amicitias colere poſſent: Samo è contrario dixit, ſi vos eſtis Dei ſerui, & nos ſumus Dei canes, dum vos aſsiduè contra ipſum agitis, nos permiſſum accipimus vos morſibus lacerare: eiectus eſt Sicharius de conſpectu Samonis. Cum hæc Dagoberto nuntiaſſet, Degobertus ſuperbiter iubet de vniuerſo regno Auſtraſiorum cōtra Samonem & Vuinidos mouere exercitum; vbi tribus turmis phalangæ ſuper Vuinidis exercitus ingreditur: etiam & Longobardi ſollicitatione Dagoberti hoſtiliter in Sclauos perrexerunt: Sclaui his & aliis locis è contrario præparentes. Alamannorum exer-

exercitus cum Chlodoberto duce in parte quam ingreſſus eſt victoriam obtinuit. Longobardi itidemq́; victoriam obtinuerunt. maximum numerum captiuorum de Sclauis Alemanni & Longobardi ſecum duxerunt. Auſtraſij verò cum ad caſtrum Vocaſtinſem, vbi plurima manus fortium Vuinidorum morabatur, circundantes triduo præliantes, pluresq́; de exercitu Dagoberti gladio trucidantur, & exinde fugaciter omnes tentoria & res quas habuerunt relinquentes, ad proproprias ſedes reuertuntur. Multis poſt hæc vicibus Vuinidi in Thoringia & reliquos vaſtando pagos in Francorum regnum irruunt. Etiam & Deruanus dux gentis Vrbium, qui ex genere Sclauinorum erant, & ad regnum Francorum iam olim aſpexerant, ſe & regnum Samoni cum ſuis tradidit. Iſtamque victoriam quam Vuinidi contra Francos meruerunt, non tam Sclauinorum fortitudo obtinuit, quàm dementia Auſtraſiorum, dum ſe cernebant cum Dagoberto odium incurriſſe, & aſſiduè expoliarentur.

69 Eo anno Charoaldus rex Longobardorum legatos ad Hyſacium Patricium ſecretius mittens, rogat vt Aſonem ducem prouinciæ Tuſcanæ, quo poterat ingenio interficeret. Huius beneficij viciſsitudine tributa, quæ Longobardi de manu publica recipiebant tria centenaria auri annis ſingulis: Vnde vnum centenarium auri Charoaldus rex partibus Imperij de præſenti caſſaret. Hy-

ſacius Patricius hæc audiens, tractabat quibus ingeniis hoc poſſet implere, Taſoni ingenioſè mandans, dum in offenſa Charoaldi erat, cum ipſo amicitias obligaret, ipſe verò contra Charoaldum regem ei auxiliaretur. Tali præuentus fraude, Rauennam pergit. Hyſacius ei obuiam mandans, præ timore Imperatoris Taſonem cum ſuis infra muros Rauennæ vrbis armatum non audere recipere. Cumque Taſo credens arma ſuorum foris vrbem relinquens in Rauennam fuiſſet egreſſus, ſtatim qui fuerant præparati ſuper Taſonem irruunt, & ipſum & ſuos omnes qui cum ipſo venerant interficiunt. Charoaldus rex vnum centenarium auri, ſicut promiſerat partibus Hyſacij & Imperij remiſit. Duo tantum centenaria auri deinceps Longobardis à patricio Romanorum amnis ſingulis numerantur. vnus centenarius centum libras auri capit. Poſt hæc continuò Charoaldus rex moritur.

70 Gundeberga regina eò quòd omnes Longobardi eidem fidem cum ſacramentis firmauerant, Chrotharium quendam, vnum ex ducibus de territorio Brixiæ ad ſe venire iubet: eum compellens, vt vxorem quam habebat relinqueret, & eam matrimonio acciperet, per ipſam omnes Longobardi eum ſublimabant in regno. Quod Chrotharius libenter conſentiens, ſacramentis per loca ſanctorum firmans, ne vnquam Gundebergam poſtponeret, nec de honore gradus aliquid

liquid minueret, ipſamq; vnicè diligens in omnibus honorem præſtaret, condignum Gundeberga attrahente, omnes Lorgobardorum primates Chrotharium ſublimant in regno. Chrotharius cum regnare cœpiſſet, multos Longobardorum nobiles, quòd ſibi ſenſerat contumaces interfecit. Chrotharius fortiſsimam diſciplinam & timorem in omne regnum Longobardorum pacem ſectans fecit. Chrotharius oblitus ſacramenti quod Gundebergæ dederat, eamque in vnum cubiculum Ticini in aula palatij retrudit, eamq; priuato habitu viuere fecit: quinque annos ſub ea retruſione finiuit: Chrotharius per Concubinas debacchabatur aſſiduè. Gundeberga eò quòd eſſet Chriſtiana in hac tribulatione benedicebat Deum omnipotentem, ieiuniis & orationibus aſſiduè vacans.

71 Quando Deo complacuit Aubedo legatarius directus à Chlothario rege, legationis vſque Chrotharium regem Longobardorum Papiam cognomento Ticino ciuitatem Italiæ peruenifſet, cernens reginam quam ſæpius in legatione veniens viderat, & ab ipſa benignè ſemper ſuſceptus fuerat, fuiſſe retruſam, quaſi iniunctum habens, exinde inter cætera Chrothario regi ſuggeſsit, quòd illam parentem Francorum quam reginam habuerat, per quam etiam regnum adſumpſerat, non debuiſſet humiliare.

Exinde reges Francorum & Franci eſſent ingrati, quam Chrotharius de præſenti reuerentiam Francorum habens, iubet egredi foras, & poſt quinque circiter annos per totam ciuitatem & foris Gundeberga regali ordine per loca ſanctorum ad orationem egreditur. de villis & opibus fiſci, quod habuerat Chrotharius ei reſtaurari præcepit, quod vſque diem obitus ſui, & gradum dignitatis, & opibus pluribus ditata regio cultu poſt feliciter tenuit. Audebo verò à Gundeberga regina fortiter remuneratur, Chrotharium cum exercitu Genauam maritima, Albinga, Nouaria, Cottiſſaonia, vbi Tergio & Lunæ ciuitates littoris maris de Imperio auferens vaſtat, rumpit, incendio concremans, poplum diripit, ſpoliat & captiuitate condemnat, muroſque earum vſque ad fundamentum deſtruens, vicos has ciuitates nominare præcepit.

72 Eo anno inter Habarorum cognomento Hunorum & regnum Hiſpaniæ ſurrexit vehemens contentio, eò quòd de regno certarent, cui deberetur ſucceſsio. Vnus ex Habaris & alius ex Bulgaris collecta multitudine inuicem pugnarunt. Tandem Habari Bulgaros ſuperant: Bulgaris ſuperatis, nouem millia virorum cum vxoribus, & liberis de Pannonia expulſi, ad Dagobertum expetunt petentes, vt eos in terra Francorum manendum reciperet. Dagobertus iubet eos hyemandum Boiarios recipere, dummodo pertracta-

tractaret cum Francis, quid exinde fieret. Cumque diſperſi per domus Baioariorum ad hyemandum fuiſſent cum conſilio Francorũ, Dagobertus Boioarios iubet, vt Bulgaros illos cũ vxoribus & liberis vnuſquiſq; in domo ſua in vna nocte Boioarij interficerent, quod protinus à Boioarijs eſt impletum. Nec quiſquam ex illis remanſit ex Bulgaris, niſi tantũ Alticeus cum ſeptingentis, viris, vxoribus & liberis, qui in Marchia Vuinidorum ſaluatus eſt. Poſt hæc cum Valduco duce Vuinidorum annis plurimis vixit cum ſuis.

63 Eo anno quid partibus Hiſpaniæ vel eorum regibus contigerit non prętermittam. Defuncto Syſibudo rege clementiſsimo, cui Sintilla ante annum circiter ſucceſſerat in regnum. Cùm eſſet Sintilla nimium in ſuis iniquus, & cum omnibus regni ſui primatibus odium incurreret, cum cõſilio cæterorum Siſenãdus quidam ex proceribus Dagobertum expetit, vt ei cum exercitu auxiliaretur, qualiter Sintillanem degradaret à regno: in huius beneficij repenſionem miſſurum aurum nobiliſsimum ex theſauris Gotthorum, quem Thorſemodus rex ab Egicio patricio ſuſceperat, Dagoberto dare promittit, penſante auri pondus quingentos. Quo audito Dagobertus, vt erat cupidus, exercitum in auxilium Siſenandi totum regnum Burgundiæ bannire præcepit. Cumq; in Hiſpania diuulgatum fuiſſet, exercitum Francorum auxiliando Siſenãdo egredi, omnis Gotthorum exercitus,

ſe ditioni Siſenandi ſubegit. Habundantius & Venerandus dum exercitu Tholoſano tantum vſque CæſaraAuguſtam ciuitatem cum Siſenando acceſſerunt, ibiq; omnes Gotthi de regno Hiſpaniæ Siſenandum ſublimant in regnum. Habundantius & Venerandus cum exercitu Tholoſano muneribus honorati reuertuntur ad proprias ſedes. Dagobertus legationem ad Siſenādum regem, Amalgarium ducem & Venerandum dirigit, vt miſſurium illum quem promiſerat eidē dirigeret: cumq; miſſurius ille legatariis fuiſſet traditus, à Gotthis per viam tollitur, nec eum exinde exhibere permiſerunt. Poſtea diſcurrentes legatos ducenta millia ſolidorum miſſurij huius pretij Dagobertus à Siſenando accipiens ipſum penſauit.

74 Anno x. regni Dagoberti, cum ei nuntiatum fuiſſet, exercitum Vuinidorum Thoringiam fuiſſe ingreſſum, de regno Auſtraſiorum de Metis vrbe promouens, tranſiit Ardenna, Moguntiamque magno cum exercitu aggreditur, diſponens Rhenum tranſire. Scaram de electis viris fortibus de Auſtria & Burgundia cum ducibus & Graffionibus, ſecum habens Saxones, miſſos ad Dagobertum dirigunt petentes, vt eis tributa quæ fiſci ditionibus diſſoluebant indulgeret: ipſi verò eorum ſtudio & vtilitate Vuinidis reſiſtere ſpondent, & Francorum limitem de illis partibus cuſtodire promittunt. Quod Dagobertus cōſilio

ſilio Neuſtraſiorum adeptus præſtitit Saxonibus, qui his petitionibus ſuggerendum venerant. Sacramentum, vt eorum mos erat ſuper arma placita pro vniuerſis Saxonibus firmant. Sed parum hoc promiſsio ſortitur effectum, tamẽ tributum Saxones quod reddere conſueuerant præceptione Dagoberti habẽt indultum, quingentas Vaccas inferendas annis ſingulis à Chlothario ſeniore cenſiti reddebant, quod à Dagoberto caſſatum eſt.

75 Anno xj. regni Dagoberti cum Vuinidi iuſſu Samonis vehementer ſæuirent, & ſæpe tranſcenſo ſuo limite regnum Francorum vaſtando, Thoringiam & reliquos pagos ingrederentur, Dagobertus Metis vrbem veniens, cum conſilio pontificum ſeu & procerum, omnibusq; primatibus regni ſui conſentientibus, Sygobertum filium ſuum in Auſtriæ regno ſublimauit, ſedemq; Metis ciuitatem habere permiſit. Humbertum Coloniæ vrbis pontificem, & Adagyſilum ducem palatij, & regnum gubernandum inſtituit. Theſaurum quod ſufficeret filio tradidit, condignè vt decuit eum hoc culmine ſublimauit, & quodcunque eidem largitus fuerat, ſingillatim præceptionibus roborauit. Deinceps Auſtraſij eorum ſtudio limitem, & regnum Francorum contra Vuinidos vtiliter defendiſſe noſcuntur.

76 Cumq; anno xij. regis Dagoberti eidem filius nomine Chlodoueus de Nanthilde regi natus fuiſſet, conſilio Auſtraſiorum & eorum

admonitione, per pactionis vinculum cum Sigiberto filio ſuo firmaſſe dinoſcitur. Et Auſtraſiorum omnes primarij pontifices, cæteriq; Leudes Sygoberti manus eorum ponentes inſuper ſacramentis firmauerũt, vt Neptricum & Burguudia ſolidato ordine ad regnũ Chlodouei poſt Dagoberti diſceſſum aſpiceret. Auſtria verò itidem ordine ſolidato, eò quòd de populo & de ſpatio terræ eſſet coæquans ad regnum Sigoberti idemq; in integritate deberet aſpicere, & quicquid ad regnum Auſtraſiorum iam olim pertineret, hoc Sygobertus rex ſuæ ditioni gerendum acciperet, & perpetuò dominandum haberet, excepto ducatu Dentelini, quòd ab Auſtraſiis iniquiter abſtulerat, iterum ab Auſtraſiis ſeiungeretur, & Chlodouei regini in ſubiiceretur. Sed has pactiones Auſtraſij terrore Dagoberti coacti vellent nollent firmaſſe viſi ſunt. Quod poſtea temporibus Sygoberti & Chlodouei regis conſeruatum fuiſſe conſtat.

77 Radulfus rex filius Chamari, quem Dagobertus Thoringię ducem inſtituit, pluribus vicibus cum exercitu Vuinidorum dimicans, eosq; victos vertit in fugam. Huius victoriæ ſuperbia elatus, & contra Adalgiſilum ducem diuerſis occaſionibus inimicitias tendens, paulatim contra Sygobertum iam tunc occœperat rebellare. Sed vt dictum eſt ſic agebat, diligit rixas, meditatur diſcordias.

78 Anno xiiij. regni Dagoberti, cum Vuaſcones fortiter rebellarent, & multas prædas

in

in regno Frácorum quod Charibertus tenuerat, facerent, Dagobertus de vniuerſo regno Burgundiæ exercitum promouere iubet, ſtatuẽs eis caput exercitus nomine Chadoinum refrendarium, qui temporibus Theodorici regis quondam multis præliis probabatur ſtrenuus: qui cum x. ducibus cum exercitibus, id eſt, Almagario, Arẽberto, Leudeberto, Vuandalmaro, Vnalderico, Ermenrico, Barãto, Hariardo ex genere Francorum, Ranleno ex genere Romano, Vuillibaldo patricio ex genere Burgundionum, Æghino ex genere Saxonum, exceptis comitibus plurimis, qui ducem ſuper ſe non habebant, in Vuaſconia cum extu perrexiſſent, & totam Vuaſconiæ patriam cum exercitu Burgundiæ repleuiſſent, Vuaſcones de intermontium rupe egreſsi, ad bellum properant. Cumq; præliari cœpiſſent, vt eorum mos erat, terga vertentes, dum cernerent ſe cum paucis ſuperandos, in paucis vallium montes Pyrenæos lateram dantes ſe locis tutiſsimis per rupes eorundem montium latitarunt, exercitus poſt tergum eorum cum ducibus inſequens, plurimos numero captiuorũ Vuaſcones ſuperatos, ſeu & ex his multitudine interfectos, omnes domus eorum inceñſas peculiis & rebus expoliant. tandem Vuaſcones oppreſsi ſeu perdomiti veniam & pacẽ à ſuperſcriptis ducibus petentes, promittunt ſe gloriæ & conſpectui Dagoberti regis præſentaturos, & ſuæ ditioni traditos cuncta ab eodem iniuncta impleturos, feliciter exer-

citus abſque vlla læſione ad patriam repedarunt. Sed Aremberto duces maximi cũ ſenioribus & nobilioribus exercitus ſui per negligentiam à Vuaſconibus in valle Subola fuerunt interfecti. Exercitus verò Francorum qui de Burgundia in Vuaſconia acceſſerat, patratá victoria redeunt ad proprias ſedes. Dagobertus ad Clipſiaco reſidẽs mittit nuntios in Britanniam, quòd Britones malè admiſerant, velociter emendarent, & ditioni ſuæ ſe traderent, alioquin exercitus Burgundiæ, qui in Vuaſconia fuerant, de præſenti in Britannias debere irruere. Quod audiens Iudacaile rex Britannorum, curſu veloci Clippiacum cum multis muneribus ad Dagobertum perrexit, ibiq; veniam petẽs, cunctaq; quæ ſui regni Britanniæ pertinentes, Leudibus Francorum illicitè perpetrauerãt, emendare ſpopondit, & ſemper ſe, & regnum quod regebat Britanniæ ſubiectum ditioni Dagoberti & Francorum regibus eſſe promiſit. Sed tamen cum Dagoberto ad menſam vel ad prandium diſcumbere noluit, eò quòd eſſet Iudacaile religioſus & timens Deum valdè. Cumq; Dagobertus reſediſſet ad prandium, Iudacaile egrediens de palatio ad manſionem Dadonis referendarij, quem cognouerat ſanctę religionis ſectantem acceſsit ad prandium: indeque in Craſtino Iudacaile rex Dagoberto valedicẽs in Britanniam repedauit. Condignè tamen à Dagoberto muneribus honoratur.
Anno xv. regni Dagoberti Vuaſcones omnes ſenio-

ſeniores terræ illius cũ Ainando duce ad Dagobertũ Clipiacum venerunt, ibiq; in eccleſia ſancti Dioniſij regio timore perterriti confugium fecerunt: Clementia Dagoberti vitam habent indultam: ibiq; ſacramentis Vuaſcones firmantes, ſimul & promittentes ſe omni tempore Dagoberto & filiis ſuis, regnoque Francorum fideles fore, quod more ſoliito, ſicut ſemper fecerant, poſthac probauit euentus. Permiſſu Dagoberti Vuaſcones regreſsi ſunt in terram Vuaſconiæ.

79 Anno xvj. regni ſui Dagobertus profluuio ventris in ſpinogelo villa ſuper Sigona fluuio, nec procul à Pariſiis ægrotare cœpit, exinde ad baſilicam ſancti Dionyſij à ſuis defertur. Poſt paucos dies cum vitæ ſuæ ſentiret periculum, Aeganem ſub celeritate ad ſe venire præcepit, reginam Nanthildem, & filium ſuum Chlodoueum, eidem in manum commendans, ſe iam diſceſſurum, ſciens conſilium Æganæ per gratum habens, quòd cum eius inſtantia regnum ſtrenuè gubernare poſſit. His geſtis poſt paucos dies Dagobertus emiſit ſpiritum, ſepultusque eſt in eccleſia ſancti Dionyſij, quam prius condignè ex auro & gemmis, & multis prætioſiſsimus ſpetiebus ornauerat, & condignè in circuitu fabricari præceperat, patrocinium ipſius pretioſum expetens. Tantæ opes ab eodem in villas & poſſeſsiones multas per plurima loca ibi ſunt collatæ, vt miraretur à plurimis. Pſallentium ibidẽ ad inſtar monaſterij ſanctorum

Agaunenſium inſtituere iuſſerat, ſed facilitas Abbatis Aegulfi eandem inſtitutionem noſcitur refragaſſe. Poſt Dagoberti diſceſſum filius ſuus Chlodoueus ſub tenera ętate regnum patris adſciuit. Omnesq; Leudes de Auſtria & Burgundia cum Maſolaco villa ſublimant in regnum. Æga verò cum regina Nanthilde, quã Dagobertus reliquerat, regebat Palatiũ.
80 Anno primo regni Chlodouei, ſecundo & imminente regni eiuſdem tertio condignè Palatium gubernat & regnum. Æga verò inter cæteros primates Neptrici prudentius agens, & plenitudinem patientię imbutus cunctis erat præcellentior. Eratq; genere nobilis, opibus abundans, iuſticiam ſectans, eruditus in verbis, paratus in reſpoſis, tantummodo à plurimis blaſphemabatur, eò quòd eſſet auaritiæ deditus. Facultates plurimorũ quæ iuſſu Dagoberti in regno Burgundiæ & Neptrico illicitè fuerãt vſurpatæ, & fiſci ditionibus contra modum iuſticiæ redactæ, conſilio Aeganis omnibus reſtaurantur.
81 Eo anno Conſtantinus Imperator moritur. Conſtans filius eius ſub tenera ætate conſilio ſenatus in Imperio ſublimatur, quod eius tẽpore grauiſsimè à Sarracenis vaſtatur. Hieroſolyma à Sarracenis capta, cæteræq; ciuitates euerſæ, Ægyptus ſuperior & inferior à Sarracenis peruaditur. Alexandria capitur & prædatur. Aphrica tota vaſtatur, & à Sarracenis poſsidetur. Paululum, ibiq; Gregorius patricius à Sarracenis eſt interfectus. Cõſtantinopolis

nopolis tãtùm cum Thraciana prouincia Imperij ditioni remanſerat. Nam maximè totum Imperium à Sarracenis grauiter fuit adtritũ: etiam & poſtremùm Imperator Conſtans cõtritus atque compulſus, effectus eſt Sarracenorum tributarius, vt vel Conſtantinopolis cum paucis prouinciis & Inſulæ ſuæ ditioni reſeruaretur. Tribus annis circiter (& fertur adhuc amplius) per vnumquemq; diem mille ſolidos auri ærariis Sarracenórum Conſtás implebat. Tandem reſumptis viribus Conſtans Imperium aliquantiſper recuperans, tributa Sarracenis implenda refutat. Quemadmodum factum fuiſſet euentum anno in quo impletum eſt in ordine debito referam, & ſeribere nõn ſilebo, donec de his & aliis, optata, ſi permiſerit Deus, perficiam, huic libello cuncta mihi ex veritate cognita inſeram.

82 Eo anno Sintilla rex Hiſpaniæ, qui Siſenando in regno ſucceſſerat, defunctus eſt. Huius filius nomine Tolga ſub tenera ætate Hiſpaniis petitione patris ſublimatur in regno. Gotthorum gens impatiens éſt, quando ſuper ſe forte iugum non habuerit. Huius Tolganis adoleſcentia omnis Hiſpaniæ more ſolito vitiatur, diuerſa committens inſolentia. Tandem vnus ex primatibus nomine Chyntaſindus collectis plurimis ſenatoribus Gotthorum, cæteroq; populo in regnum Hiſpaniæ ſublimatur, qui Tolganum degradatum ad honorem Clericatus tonſorari fecit, & omnem Hiſpaniam ſuæ ditioni firmauit. Cogni-

to morbo Gotthorum, quem de regibus degradandis habebant, vnde ſępius cum ipſis in conſilio fuerant, quoſcunque ex eis huius vitij promptum contra reges, qui à regno expulſi fuerant, cognouerat fuiſſe noxios, omnes ſingillatim iubet interfici, aliosq́ exilio condemnari, eorumq́; vxores & filias ſuis fidelibus cum facultatibus tradit. Fertur de primatibus Gotthorum hoc vitio reprimendo C C. fuiſſe interfectos: de mediocribus quingentos interficere iuſsit, quoad vſque hunc morbum Cotthorum Chyntaſindus cognouiſſet perdomitum, non ceſſauit quos ſuſpectos habebat gladio trucidare. Gotthi verò à Chyntaſindo perdomiti, nihil aduerſus eundem auſi ſunt, vt de regibus cõſueuerant inire conſilium. Chyntaſindus cum eſſet plenus dierum, filium ſuum nomine Richyſindum in omni regno Hiſpaniæ regem ſtabiliuit. Chyntaſindus pœnitentiam agens, eleemoſynam multam de rebus propriis faciens, plenus ſenectute fertur nonagenarius mortuus eſſe.
83 Anno iij. regni Chlodouei regis, Aega in Clipſiaco villa vexatus à febre moritur. Ante paucos dies Ermenfridus qui filiam Aeganis vxorem acceperat, Aenulfum comitem in Albiodere vico in mallo interfecit. Ob hanc rem grauiſsima ſtrages de ſuis rebus iuſsione & permiſſu Nanthildæ à parentibus Aenulfi & populo plurimum fit. Ermenfridus in Auſtria ad baſilicam ſancti Remedij fecit confugium: ibidem diebus plu-
rimis

ſimis hanc infeſtationem deuitando, & regium timorem reſedit.

84. Poſt diſceſſum Aegan⁊ Erchenualdus maior domus, qui conſanguineus fuerat de genitrice Dagoberti, maior domus Palatij Chlodouei efficitur. Erat homo patiens, bonitate plenus, cum eſſet patiens & cautus, humilitate & benigna voluntate circa ſacerdotes, patienter & benignè reſpondens, nullamque timens ſuperbiam, nec cupiditate ſæuiebat: tantum in ſuo tempore pacem ſectans fuit, vt Deo eſſet gratum. Erat ſapiens, ſed in primis cum ſimplicitate, rebus menſuratim ditatus, ab omnibus erat dilectus. Igitur poſt diſceſſum Dagoberti regis quo ordine eiuſdem theſauri inter filios diuiſi fuerant, non omittam. Sed dilucitato ordine huius voluminis inſeri procurabo.

85. Cum Pippinus maior domus poſt Dagoberti obitum, & cæteri duces Auſtraſiorum, qui vſque in tranſitu Dagoberti ſuæ fuerant ditionis, vetenti Rogoberto vnanimem conſpirationem expetiiſſent; Pippinus cum Humberto ſicut & prius amicitiæ cultu in inuicem collocati fuerant, & nuper ſicut & prius amicitia vehementer ſe firmiter perpetuò conſeruanda obligant, omneſq; Leudes Auſtraſiorum ſecum vtroque prudenter & cum dulcedine attrahentes, eos benignè gubernãtes eorum amicitiam conſtringunt ſemperq; ſeruant. Igitur diſcurrentibus legatis partem

Sygoberto debitam de theſauris Dagoberti Nanthildę reginæ & Chlodoueo regi à Sygoberto requiritur, quod reddendum placitè inſtituitur. Humbertus pontifex vrbis Coloniæ,& Pippinus maior domus cum aliquibus primatibus Auſtriæ à Sigoberto directi villam Compendium vſque perueniunt, ibiq; theſaurus Dagoberti iubente Nanthilde & Chlodoueo inſtantia Aeganis maioris domus præſentatur, & æqua lance diuiditur: tertiam tamen partem, de qua Dagobertus adquiſierat, Nanthildis regina recipit. Hunbertus & Pippinus hunc theſaurum,quę pars fuerat Sygoberti Metem faciunt perduci, Sygoberto præſentare & deſcribere. Poſt verò anni circulum Pippinus moritur, nec paruum dolorem eiuſdē tranſitus cunctis generauit in Auſtria,eò quòd ab ipſis pro iuſticiæ cultu & bonitate eiuſdem dilectus fuiſſet. Grimoaldus filius eius cum eſſet ſtrenuus ad inſtar patris diligitur à plurimis.

86 Otto quidam filius Vronis domeſtici, qui baiulus Sygoberti ab adoleſcentia fuerat, contra Grimoaldum ſuperbia tumens, & zelum ducens, cum eum deſpicere conaretur, Grimoaldus cum Humberto pontifice ſe in amicitiam cōſtringens cœperat cogitare,quo ordine Otto de palatio eiiceretur, & gradum patris Grimoaldus adſumeret.

87 Cumq; anno viij. Sygobertus regnaret, & Radulfus dux Thoringiæ vehementer Sygoberto rebellare diſpoſuiſſet,iuſſu Sygoberti

ti omnes Leudes Auſtraſiorum in exercitu gradiendum banniti ſunt. Sygobertus Rhenum cum exercitu tranſiens, gentes vndique de vniuerſis regni ſui pagis vltra Rhenũ cum ipſo adunatæ ſunt. Primo in loco Farum filius Chroaldi nomine cum Radulfo vnitum habebat cõſilium, exercitum Sygoberti trucidans rupit, ipſumque interfecit: omnem populum huius Fari qui gladium euaſit in captiuitatem deputat. Omnesq́; primarij exercitus dextras inuicem dantes, vt nullus Radulfo vitam concederet. ſed hæc promiſsio non ſortitur effectum. Sygobertus deinde Buchoniá cum exercitu tranſiens Thoringiam properans. Radulfus hæc cernens ſignis monitus, in quodam monte ſuper Vnſtrade fluuio in Thoringiam conſtruens exercitum, vndique quantum plus potuit colligens, cum vxore & liberis hoc caſtrum ad ſe defendendum ſtabiliuit: ibique Sygobertus cum exercitu regni ſui veniens, caſtrum vndique circundat exercitus: Radulfus verò intrinſecus ad prælium fortiter præparatus ſedebat. Sed hoc prælium ſine conſilio initum eſt. Hoc adoleſcentia Sygoberti regis patrauit, cum alij eodem die vellẽt procedere ad prælium, & alij in craſtinum, nec vnitum habentes conſilium. Grimoaldus & Adalgyſilus duces hæc cernentes, Sygoberti periculum zelantes eum vndique ſine intermiſsione cuſtodiunt. Bobo dux Aruernos cum parte exercitus Adalgyſili & Enoualaus comes Sigiontiſis cum pagẽſibus ſuis, & cæ-

tera exercitus manu plurima, contra Radulſum ad portam caſtri protinus pugnandum perrexerunt. Radulfus cum aliquibus ducibus exercitus Sygoberti fiduciam habens, quòd ſuper ipſum viribus non vellent irruere, de caſtro per portam prorumpens ſuper exercitum Sygoberti cum ſuis irruens, tanta ſtrages à Radulfo cum ſuis de exercitu Sygoberti fit, vt mirum fuerit. Maguncenſes in hoc prælio non fuerunt fideles, ferturque ibi plurima millia hominum fuiſſe trucidata gladio. Radulfus patrata victoria in caſtrum ingreditur. Sygobertus cum ſuis fidelibus graui amaritudine adreptus, ſuper equum ſedens, lachrymas oculis prorumpens plangebat quos perdiderat: Et Bodo dux, & Anoualaus comes, & cæteri nobilium fortiſſimi pugnatores, ſeu & plurima manus exercitus Sygoberti regis, qui cum ipſis in congreſsione certaminis adgreſsi, conſpiciente Sygoberto hoc prælio fuerunt trucidati. Nam & Fredulfus domeſticus, qui & amicus Radulfi fuiſſe dicebatur, hoc prælio occubuit. Sygobertus eadem nocte procul ab ipſo caſtro in tentoriis cum ſuis manſit. Exercitus in craſtinum videntes, quòd Radulfo nihil perualuiſſent, miſsis diſcurrentibus vt Rhenum pacificè iterum tranſinearunt: cum Radulfi conuenientia Sygobertus & eiſdem exercitus ad proprias ſedes remeant. Radulfus ſuperbia elatus admodum, regem in Thoringia ſe eſſe cenſebat, amicitias cum

Vuinidi

Vuinidis firmans, cæteraſq; gentes quas vicinas habebat cultu amicitiæ obligabat. In verbis tamen Sygoberto regimen non denegabat, ſed in factis fortiter eiuſdem reſiſtebat dominationi.

88 Anno x. regni Sygoberti Otto qui aduerſus Grimoaldum inimicitias ſuperbia tumebat, factione Grimoaldi à Leutherio duce Alemannorum interficitur. Gradus honoris maioris domus in palatio Sygoberti, & omne regnum Auſtraſiorum in manu Grimoaldi confirmatum eſt vehementer.

89 Anno iiij regni Chlodouei, cum Nanthildis regina cum filio ſuo Chlodoueo rege poſt diſceſſum Aegane Aurelianis in Burgundiæ regnum veniſſet, ibique omnes ſeniores pontifices, duces, & primates de regno Burgundiæ ad ſe venire præcepit, ibique cunctos Nanthildis ſingillatim attrahens Flaochatum genere Francum maiorem domus in regnum Burgundiæ electione pontificum & cunctorum ducum à Nanthilde regina in hunc gradum honoris ſtabiliunt, qui neptem ſuam nomine Ragimbertam Flaochato deſponſauit: ſponſolia hæc neſcio qua factione fiunt. Nam aliud conſilium ſecretè Flaochatus & Nanthildis regina machinantur, quod creditur Deo non fuiſſe placibile, ideoque non nactum eſt effectum. Cumque Erchenualdus & Flaochatus maiores domus, quaſi vnum inter ſe iniiſſent

conſilium, conſentientes ad inuicem, hunc gradum honoris alterutrum ſolatium præbẽtes diſponunt habere feliciter. Flaochatus cunctis ducibus de regno Burgundiæ ſeu & pontificibus per epiſtolam etiam & ſacramentis firmauit, vniuſcujuſque gradum honoris & dignitatem ſeu & amicitiam perpetuò conſeruare. Hac dignitate ſublimatus Flaochatus regnum Burgundiæ peruagatur, cõſilium aſsiduè iniens priorem inimicitiam quæ intra cordis arcana diu cœlauerat memorans, Vuillibaldum patricium interficere diſponebat.

90 Vuillibaldus cum eſſet opibus abundans, & plurimorum facultates ingeniis diuerſis auferens ditatus inclytè fuiſſet, & inter patriciatus gradum, & nimiarum facultatum elationem ſuperbiæ eſſet deditus, aduerſus Flaochatum tumebat, eumq; deſpicere conabatur. Flaochatus collectis ſecum põtificibus & ducibus de regno Burgundiæ, Cabillono pro vtilitate patriæ tractandum menſe Maio placitum inſtituit. Ibiq; & Vuillibaldus multitudinem ſecum habens aduenit. Flaochatus ibidem Vuillibaldum interficere nitebatur. hæc cernens Vuillibaldus palatium noluit introire. Flaochatus foris contra Vuillibaldum præliandũ aggreditur. Amalbertus verò germanus Flaochati ad pacandum intercurrens, vbi iam congreſsione certaminis confligi debuerat, Vuillibaldus Amalbertum ſecum retinens de hoc euaſit periculo. Intercurrentes

&

& cæteræ perſonæ ſeparantur illeſæ. Flaochatus deinceps vehementer eliminabat conſilium de interitu Vuillibaldi. Eo anno Nanthildis regina moritur. Ipſo anno menſe Septembri Flaochatus cum Chlodoueo rege, & Erchinoaldo itidemque maiore domus, & aliquibus primatib, Auſtraſiis de Pariſiaco promouens per Senonas, & Antiſioderum Auguſtudunum acceſſerunt, ibiq; Chlodoueus Vuillibaldum patricium ad ſe venire præcepit. Vuillibaldus cernens iniquũ conſilium Flaochati, & germani ſui Amalberti, Amalgarium & Chramnelum duces de ſuo interitu fuiſſe initum, colligens ſecum plurimam multitudinem de patriciatus ſui termino, etiam & pontifices, ſeu nobiles & fortes, quos congregare potuerat, Auguſtudunum gradiendo iter arripuit. Cui obuiam à Chlodoueo rege Erchinoaldus maior domus & Flaochatus & Ermenricus domeſticus diriguntur, eò quòd Vuillibaldus trepidabat, vtrum accederet, an ſuum deuitando periculum repedaret, vt ab Ermenrici promiſsione præuentus vſque Auguſtudunum aggrederetur, quem ille credẽs condignis muneribus honorauit. Poſt tergum eius Auguſtudunum acceſsit, ibiq; tentoria cum ſuis nec procul ab vrbe poſuit. eodem die quo eòdem acceſſerat, Aigilulfum Valentiæ vrbis epiſcopum, & Ghyſonem comitem ad præuidendum quæ agebantur Auguſtudunum direxerat, qui à Flaochato in vrbe tenti ſunt. In craſtinum Flaochatus, Amal-

garius & Chramnelenus, qui conſilium de interitu Vuillibaldi vnanimiter conſpirauerant, de vrbe Auguſtuduno maturius promouentes, vtrique duces de regno Burgundiæ cum exercitu eius ſubiunguntur. Erchinoaldus cum Neuſtraſiis quos ſecum habebat, idemq; arma ſumens ad hoc bellum aggreditur. Vuillibaldus contra tela prælij conſtruens quoſcunque potuit adunare, phalanges vtræque in congreſſione certaminis iunguntur ad prælium: in ea pugna Flaochatus Amalgarius & Ramnelenus, itemq; Vualdebertus dux cũ ſuis contra Vuillabaldum pugnandum confligunt. Nam cæteri duces vel Neuſtraſij qui vndique eoſdem debuerant circundare, ſe tenentes aſpiciebant, expectantes euentum noluerunt ſuper Vuillibaldum irruere, ibiq; Vuillibaldus interficitur: plurimi cum ipſo de ſuis gladio trucidantur. Eo certamine cæteris primus Bertharius comes palatij Francus de pago vltra Iuranum cõtra Vuillibaldum confligit. Aduerſus quem frendens Manaulfus Burgundio exiens de cæteris aduerſus Bertharium præliandum, Bertharius eò quòd prius illi amicus fuiſſet dicens, Veni ſub Clypeo meo, de hoc periculo te liberabo: cumq; ad eum liberandum Clypeum eleuaſſet, Manaulfus cum contra Bertharium in pectore percutiens, cæteri qui cum eo venerãt ipſum circundantes, eò quòd Bertharius nimiùm reliquis præceſsiſſet vulneratur grauiter. Tunc Aubedo filius Bertharij cernens patrem in periculo

riculo mortis, curſu velociſsimo patri auxiliando perrexit, Manaulfo conto percuſſo in pectore terram proſtrauit: cæteros qui patrẽ percuſſerãt omnes interfecit. Sic Bertharium ſuum genitorem, vt fidelis filius, præſtante domino liberauit à morte. Hi verò duces, qui cum eorum exercitu ſuper Vuillibaldum irruere noluerant, tentoria Vuillibaldi, epiſcoporum, vel cæterorum qui cum eo venerant depredando, plurimum inibi auri & argenti capiunt. Reliquiſque rebus equites qui præliare noluerant percepti ſunt. His ita geſtis Flaochatus in craſtinum de Auguſtudũno promouens Cabillonum perrexit. Ingreſſus in vrbem neſcio quo caſu vrbs maximè tota incendio concrematur. Flaochatus iudicio Dei percuſſus, vexatus à febre collocatur in Scafam, euecto nauali per Ararim fluuium, qui cognominatur Saugonna, Lautonam properans itinere, vndecimo die poſt Vuillibaldi interitum emiſit ſpiritum, ſepultusq; eſt in eccleſia ſancti Benigni in ſuburbano Diuiſionenſi. Creditur à plurimis, hi duo Flaochatus & Vuillibaldus, eò quòd multa ad inuicem per loca ſanctorum de amicitia obliganda ſacramenta dederant, & vterque in populis ſibi ſubiectis cupiditatis inſtinctu iniquo oppreſſerunt, ſimul leta rebus nudauerant, quòd iudicio Dei de eorum oppreſsione plurima multitudo liberata ſit, & eorum perfidiam & mendacia vtrumque interire fecerit.

91 Igitur Chlodoueus filius Dagoberti ex genere alienigenarũ reginam accipiens nomine Baldchildem, prudentem atq; elegantem, genuit ex ea filios tres, Chlotharium, Childericum & Theodoricum: habebatq; maiorem domus palatij virum ſtrenuum atque ſapientem nomine Erchualdum. Chlodoueus itaq; in regno pacem habuit abſque bello. In extremis verò vitæ annis amẽs effectus vita caruit, regnauitq; annos xviij.

92 Franci quoque Chlotharium filium eius maiorem in regno ſtatuunt, cum præfata regina matre. Eodem quoque tempore mortuus eſt Erchanualdus maior domus palatij. Franci autem in incerto vacillantes accepto conſilio Ebruinum in huius honoris curam ac dignitatem ſtatuunt.

93 Hiſce diebus Chlotharius rex à valida febre correptus obiit in iuuentute, regnauitque annos quatuor. Theodoricus verò frater in Auſtria à Francis in regnum eleuatus eſt apud VVulfoaldum ducem.

94 Eo tempore Franci aduerſus Ebruinum inſidias præparant: contra Theodoricum inſurgunt, eumq; à regno deiiciunt: crines capitis eius abſcindentes totonderunt, ebroinumq; & ipſum tondunt, & in Burgundiam Loxouium monaſterium inuitum dirigunt. Propter Childericũ in Auſtriam legationem mittunt, vnà cum Vuolfoaldo duce veniente, eumq; ſuper cunctum regnum ſuſcipiunt.

95 Erat enim ipſe Childericus rex leuis atque

que citatus nimis, gentem Francorum in ſeditionem mittens,& in ſcandalum ac deriſum donec odium non modicum inter ipſos creuit vſque ad ſcandalum & ruinam. Quo ingrauescente vnum Frãcum nobilem nomine Bodilonem ad ſtipitem tenſum cædere contra legem præcepit. Videntes hæc Franci ira magna commoti Ingolbertus videlicet & Amalbertus, vel reliqui maiores natu Francorum ſeditionem contra ipſum Childericum concitauerunt. Memoratus Bodilo ſuper eum cum reliquis quamplurimis ſurrexit inſidiaturis in regem in Lauchonia ſylua, vnà cum regina eius prægnante nomine Bilihilde, quod dici dolor eſt, interfecit. Vulfoaldus quoque per fugam lapſus euaſit, & in Auſtriam reuerſus eſt. Franci verò Leudeſium filium Erchonualdi nobilem in maioris domus dignitatem ſtatuunt, per conſilium beati Leudegarij & ſotiorum eius.

96 Ebruinus audiens has diſſenſiones, conſilio accepto Francos inuicem diſcordantes conuocatis in auxilium ſociis, perſonis quamplurimis, cum multo comitatu exercituum à Luxouio Cœnobio egreſſus in Franciam regreditur, vſque Iſſam fluuium veniens acceſſit, cuſtodes dormientes interfecit ad ſanctam Maxentiam, atque Iſſam fluuium tranſiens, quos ibi inuenit de inſidiatoribus ſuis occidit. Leudeſius maior domus vnà cum theſauris regis per fugam dilapſus euaſit: Abaciuo villa euadens aufugit: ibiq; aduenięte Ebrui-

no theſauros quos ibi reperit apprehendit. Inde egreſſus Criſcæcum villam veniens in Pontio Leudeſium ſubdolè fidem promittit, ſimulans fefellit. Facto placito vt coniuratione facta cum pace diſcederet, ſed Ebruinus fallaciter agens, vt ſolebat, compatri ſuo inſidias præparans, ipſum Leudeſium occidit, regem Theodoricum in regnum reſtitutum ipſe ſuum principatum ſagaciter reſtaurauit. Sanctum Leudegarium epiſcopum crudeliſsimis tormẽtis cæſum gladio perimi iuſſit: Girenum germanum eius diuerſo tormento trucidauit. Reliqui viri Franci eorum ſocij per fugam lapſi, Ligerem tranſgreſsi, vſque Vuaſcones confugerunt: quàm plurimi verò exilio damanati vltra non comparuerunt.

97 In Auſtria quoque mortuo Vulfoaldo duce, Martinus dux & Pippinus filius Anſigiſili quondam Franci nobilis dominabantur. Defunctis regibus commiſsis inuicem principibus Ebruino, Martino, atque Pippino aduerſus Theodoricum regem excitantur ad bellum. Commoto exercitu ad locum cui Vocabulum eſt Locofico, interim commiſsi prælium ineunt, ibiq; magno certamine dimicantes, plurima pars populi ex vtriſque partibus corruit. Deuicti cum ſociis Martinus atque Pippinus in fugam lapſi ſunt, perſecutusque eos Ebroinus, maximam partem de illa regione vaſtauit. Martinus ideoque Laudunum Clauatum ingreſſus, ſe infra muros

tos ipſius vrbis muniuit. Perſecutusq; eum Ebroinus veniens Ertreco villa ad Laudunum Clauatum nuntios dirigit, Aegilbertum ac Regulum Remenſis vrbis epiſcopum, vt fide promiſſa in incertum ſuper vacuas capſas ſacramenta falſa dederint. Qua in re ille credens eos à Lauduno Clauato egreſſus cum ſodalibus ac ſociis Adercheçum veniens, ille cum ſuis omnibus interfectus eſt.

98 Ebruinus quoque magis atque profuſius crudeliter Francos opprimebat, donec tandem aliquando Ermenfrido Franco minas parat, rebus propriis tollere diſponit. Conſilio cum ſuis patrato, nocte collecta manu ſociorum, per noctem ſuper eum conſurgens, Ebruinum interfecit: quo peremptò ad Pippinum ducem in Auſtriam cum muneribus ſuis peruenit. quo facto Franci accepto conſilio Vuaradonem illuſtrem virum loco eius in honorem maioris domus conſtituerunt. Idcirco præfatus Vuarado obſides à Pippino duce accipiens, pacem inuicem impetrauit. Erat id temporis memorato Vuaradoni filius valde efficax atque induſtrius, eruditus in conſilio, qui vice patris curam palatij gerebat nomine Ghiſlemarus, qui ob nimiam calliditatem ac ſagacitatem patrē ab honore proprio ſupplantauit, quem ſanctus Adoinus epiſcopus ſæpius ob hoc increpabat, vt ad pacem vel patris indulgentiam remearet: qui audire renuit, & in duritia cordis permanſit. Fuerunt igitur inter

Pippinum & præfatum Ghyſlemarum diſcordiæ multæ, bella ciuilia plurima. Nam ad caſtrum Manucum contra hoſtem Pippini ducis Ghyſlemarus conſurgens fraudulenter falſo iuramento dato, quam plurimos eorum nobiles viros occidit. Inde verò reuerſus ob ſupplantationem patris, vel aliam malitiam non modicã, quam fallaciter perpatrauerat à Deo percuſſus prædictus Ghyſlemarus, vt dignus erat, iniquiſsimum fudit ſpiritum, illoq; mortuo pater eius Vuarato honorem priſtinum maioris domus recepit.

99 Eo tempore beatus Audoinus epiſcopus plenus virtutibus migrauit ad dominum. In illo itidem tempore Vuarado præfatus maior domus obiit: Eratq; ei matrona nobilis & ſtrenua nomine Ansfledis, cuius gener nomine Bertharius honorem maioris domus palatij ſuſcepit, eratq; ſtatura paruus, intellectu modicus, leuis atque citatus, Francorum amicitiam atque conſilia ſæpè contemnens. Hæc indignantes Franci Andramnus, Reolus & alij multi relinquentes Bertharium ad Pippinum per obſides coiunguntur, amicitias copulãt ſuper Bertharium vel reliquam partem Francorum concitant.

100 Pippinus commoto exercitu hoſtiliter ab Auſtria conſurgens contra Theodoricum regem & Bertharium properat ad bellum. Coniuncti in oppido Vermandenſi in loco qui dicitur Textricio bellum mutuo geſſerũt. Præualente Pippino cum Auſtraſiis Theodoricus

ricus rex cum Berthario fugam iniit, Pippinus victor extitit, perſecutusq; eam regionẽ ſibi ſubiugauit. Sequenti tempore idem Bertharius ab adulatoribus falſis amicis interfectus eſt; inſtigante Anſflede matrona ſocru ſua. Poſt hæc autem Pippinus Theodoricum regem accipiens cum theſauris, & domum palatij omnia peragens in Auſtriam remeauit. Eratq; ei vxor nobilis & prudentiſsima nomine Plithrudis, genuitq; ex ea filios duos nomen ſenioris Droga, nomen verò iunioris Grimoaldus.

101 Mortuus eſt autem Theodoricus rex, regnauit autem annos xiiij, Chlodoueũ filium eius paruulum elegerũt in regnum. Non poſt multos verò annos prædictus rex Chlodoueus ægrotans mortuus eſt, regnauit autem annos iiij. Childebertus frater eius in regnum reſedit. Drocus verò à Pippino genitore eruditus ducatum Campanenſem accepit. Grimoaldus iunior cum Childeberto rege maior domus palatij ſuper Francos electus eſt: fuitque vir mitiſsimus omni bonitate & manſuetudine repletus, largus in eleemoſynis, in orationibus promptus.

102 Pippinus contra Ratbodem ducem g tilem Friſionum gentis aduerſus alterutrum bellum intulerunt, Caſtro Doreſtate illic belligerãtes inuicem. Pippinus victor extitit, fugatoq; Ratbodo duce cum Friſionibus qui euaſerant. Idem Pippinus cum multis ſpoliis & præda reuerſus eſt. Poſt hæc Drocus filius

Pippini à valida febre correptus mortuus eſt, & ſepultus in baſilica beati Arnulfi Confenimetis vrbe. Grimoaldus quoque ex quadam concubiua genuit filium nomine Theudoaldum.

103 Igitur præfatus Pippinus aliam duxit vxorem nobilem & elegantem, nomine Alpheidam, ex qua genuit filium, vocauitq; nomen eius lingua propsia Carolum. Creuitq; puer elegans, atque egregius effectus eſt.

Mortuus eſt his diebus Childebertus rex, & ſepultus Cauciaci in baſilica ſancti Stephani martyris. Regnauit autem annos xiij. Dagobertus filius eius ſedem regni patris ſui accepit. Igitur Grimoaldus filiam Ratbodi ducis Friſionum duxit vxorem: ægrotante quoque Pippino Iobij villa ſuper Moſam fluuium, cum ad eum viſitandum idem Grimoaldus veniſſet, cum ad orationem in baſilica ſancti Landberti martyris proceſsiſſet, à crudeliſsimo viro impio Rantgario nomine interfectus eſt. Poſt hæc Theualdus filius eius paruulus in loco ipſius cum prædicto rege Dagoberto maior domus Palatij effectus eſt Sequenti quoque tempore idem Pippinus dux ægrotans mortuus eſt. Rexitque populum Francorum annos xxvij. Reliquit ſuperſtitem Carolum filium. Poſt obitum quoque eius Plichtrudis matrona præfata ſuo conſilio atque regimine cuncta agebat. Demum Franci mutuò in ſeditionem verſi, conſilio inutili, commiſſa

acie-

acie in Coacia ſylua contra Theudoaldum & Leudes Pippini quondam atque Grimoaldum iniere certamen. Corruitque ibi immodicus exercitus. Theudoaldus itaque à ſodalibus ſuis per fugam lapſus euaſit. Magna & valida perturbatio & perſecutio extitit apud gentem Francorum.
105 Eo tempore elegerunt in honorem maioris domus quendam Francum nomine Raganfridum, commotoq; exercitu hoſtili vſque Moſam fluuium properant, cuncta vaſtantes. cum Radbodo duce fœdus inierunt. His diebus Carolus dux à præfata fœmina Plichtrude ſub cuſtodia detentus Dei auxilio liberatus eſt.
106 Eodem tempore Dagobertus rex obiit, regnauitque annos v. Franci verò Chilpericum quendam regem conſtituerunt. Iterato quidem tempore commoto exercitu contra memoratum Carolum dirigunt. Ex alia parte ijdem cum hoſte Friſionum venturo Radbodum ducem inuitant, Contra quem prædictus vir Carolus cum exercitu ſuo conſurgens, certamen inuicem iniere, ſed non modicum ibi perpeſſus eſt damnum de viris ſtrenuis atque nobilibus. Cernensque læſum exercitum terga vertit, Chilpericus poſt hæc & Raganfridus adunata hoſtili plebe Arduennam ſyluam tranſeunt, ab alia parte præſtolante Radbodo duce, cum exercitu ſuo hactenus Coloniam vrbem ſuper Rhenum fluuium peruenerunt, re-

giones illas pariter vaſtantes, munera multa & theſauros à præfata Plichtrude accipientes reuerſi ſunt. Sed in via in loco qui dicitur Amblaua, ab exercitu Caroli grandi perpeſsi ſunt damnum. Succedenti tempore Carolus commoto exercitu contra Chilpericum & Raganfridum direxit. Bellum iniere die dominica in quadrageſima xij. Cal. April. in loco nuncupato Vinciato in pago Cameracenſi nimia cæde inuicem colliſi. Chilpericus & Raganfridus deuicti, in fugam lapſi terga vertentes euaſerunt, quos Carolus perſecutus Pariſios ciuitatem properauit.

107. Deinde Coloniam vrbem reuerſus ipſam ciuitatem cœpit reſeratam, præfata Plechtrudis theſauros patris ſui ei reddidit, & cuncta ſuo dominio reſtituit, regem ſibi conſtituit nomine Chlotharium. Chilpericus itaque & Raganfredus legationem ad Eudonem dirigunt, eius auxilium poſtulantes rogant, regnum & munera tradunt. Illi quoque hoſte Vuaſconorum commoto ad eos venientes pariter aduerſus Carolum perrexerunt. At ille conſtanter & intrepidus eis occurrere properat. Eudo territus quòd reſiſtere non valeret, aufugit. Carolus inſecutus eum vſque Pariſios, Sequanam fluuium tranſit, vſque Aurelianenſem Vrbem acceſsit, & vix euadens terminos regionis ſuæ penetrauit, Chilpericum regem ſecum cum theſauris ſublatis auexit. Chlotharius itaque rex defunctus deceſsit. Carolus per miſſos ſuos ab Eudone

Eudone duce idemque prædictum Chilpericum regem recipit. Veniensq; vrbem Nouiomo poſt non multum tempus curſum vitæ & regnum amiſit, & mortuus eſt, regnauitq; annos ſex. Quo mortuo Theodoricum regem ſtatuerunt in ſedem regni, qui nunc locum ſolij regalis obtinuit annis vitæ ſimul præſtolatis. His ita euulſis, Carolus princeps inſecutus idem Raganfredum Andegauis ciuitatem obſedit, vaſtata eadem regione cum plurimis ſpoliis remeauit.

108 Per idem tempus rebellantibus Saxonibus, Carolus princeps veniens eos præoccupauit ac debellauit, victorq; reuertitur. Secutis diebus euoluto anni circulo coacta agminum multitudine Rhenum fluuium tranſiit, Alemannosque & Suauos luſtrat, atque Danubium peraccesſit, illoq; tranſmeatu fines Baiorenſes occupauit. Subacta regione illa theſauris multis cum matrona quadam Bilitrude & nepte ſua Sonichilde egreditur. Per idem tempus Eudone duce à iure fœderis recedente, eoq; comperto per internuntios Carolus princeps commoto exercitu Ligeram fluuium tranſiēs, ipſo duce Eudone fugato præda multa ſublata bis eo anno ab his hoſtibus populata, iterum remeatur ad propria. Eudo namque dux cernens ſe ſuperatum atque deriſum, gentem perfidam Sarracenorum ad auxilium contra Carolum principem, & gentem Francorum excitauit, egresſiq; cum rege ſuo Abdyrama nomine Garum-

nam tranſeunt, Burdegalenſem vrbem peruenerunt, eccleſiis igne concrematis, populiſ conſumptis vſque Pictauos progreſſus eſt, vbi baſilica ſancti Hilarij igne cremata, quod dici dolor eſt, ad domum beatiſsimi Martini euertendam deſtinant. Contra quos Carolus princeps audacter aciem inſtruit, ſuper eosq; belligerator irruit, Chriſto auxiliante tẽtoria eorum ſubuertit, ad prælium ſtragem conterendam accurrit, interfectoq; rege eorum Abdirama proſtrauit exercitum, proterens dimicauit atque deuicit, ſicq; victor de hoſtibus triumphauit.

108 Procedente alioquin anno ſequente egregius bellator Carolus princeps regionem Burgundiæ ſagaciter penetrauit, fines Leudibus ſuis probatiſsimis viris induſtriis ad reſiſtendum gentibus rebellibus & infidelibus ſtatuit, pace parta Lugdunum in Gallia ſuis fidelibus tradidit. Firmata fœdera iudiciaria, reuerſus eſt victor fiducialiter agens. In illis quippè diebus Eudo dux mortuus eſt. hæc audiens præfatus princeps Carolus, inito conſilio procerum ſuorum denuò Ligerem fluuium tranſiit vſq; Garumnam vel vrbem Burdegalenſem, vel caſtrum Blauium veniens occupauit, illamq; regionem cœpit ac ſubiugauit cum vrbibus ac ſuburbano caſtrorum. Victor cum pace remeauit, opitulante Chriſto rege regum, & domino dominorum. Curricula annorum hactenus reperiuntur ab Adam vel initio ſæculi vſque diluuium

uium anni II. CCXLII. A diluuio vſque Abraam anni DCCCCXLII. Ab Abraam vſque ad Moyſen anni DV. A Moyſe ad Salomonem vſq; anni CCCCLXXXIX. A Salomone vſque reædificationem templi temporibus Darij regis Perſarũ anni DXII. A reſtauratione templi vſque aduentum domini noſtri Ieſu Chriſti anni DXLVIII. Certè ab initio mundi vſque ad paſsionem domini noſtri Ieſu Chriſti anni MMMMMD XXXVIII. & à paſsione domini vſque in iſtum annum præſentem in ciclo victoris anni CLXXVII. Cal. Ianu. die dominica anni DCCXXXV. & vt iſtud milenarium compleatur reſtant anni CCLXV.

Itemq; quod ſuperius prætermiſimus in gẽtem duriſsimã maritimã Friſionũ nimis crudeliter rebellãtẽ, præfatus princeps audacter nauali euectione properat, certatim ad mare ingreſſus nauiũ copia adunata Aniſtrachiã & Auſtrachiã inſulas Friſionũ penetrauit, ſuper Burdine fluuiũ caſtra ponens: Poponẽ gentilem ducẽ illorũ fraudulentũ conſulariũ interfecit, exercitũ Friſionum proſtrauit: fana eorum idolatriæ cõtriuit, atque combuſsit igni, cum magnis ſpoliis & prædis victor reuerſus eſt in regnum Frãcorum. Itaque ſagaciſsimus vir Carolus dux commoto exercitu ad partes Burgũdiæ dirigit, Lugdunum Galliæ vrbem, maiores natu atque præfectos eiuſdem prouinciæ ſuæ ditioni reipubl. ſubiugauit, vſque Maſsilienſem vrbem vel Arelatum ſuis iudi-

cibus conſtituit, cum magnis theſauris & muneribus in Francorum regnum remeauit in ſedem principatus ſui. Itemq; rebellantibus Saxonibus Paganiſsimisq; vltra Rhenum fluuium conſiſtentibus, ſtrenuus vir Carolus dux commoto exercitu Francorum in loco, vbi Lippia fluuius Rhenum amnem ingreditur, ſagaci intentione tranſmeauit, maxima ex parte regionem illam dirißimam ſtrauit, gentemq; illam ſæuiſsimam ex parte tributarios eſſe præcepit, atque quamplures obſides ab eis accepit, ſicque opitulante domino victor remeauit ad propria. Denuò rebellante gente valida Iſmahelitarum, quos modo Sarracenos vocabulo corrupto nuncupant, irrumpentesq; Rodanum fluuium inſidiantibus infidelibus hominibus ſub dolo & fraude Mauronte quodam cum ſociis ſuis, Auennionem vrbem munitiſsimam ac montuoſam collecto hoſtili agmine ipſi Sarraceni ingrediuntur. Illisq; rebellantibus ea regione vaſtata. At contra vir egregius Carolus dux germanum ſuum virum induſtrium Hildebrandum ducem, cum reliquis ducibus & comitibus, ad illas partes cum apparatu hoſtili dirigit, quiq; properè ad illam peruenientes tentoria inſtruant, vndique ipſum oppidum & ſuburbana præoccupant, munitiſsimam ciuitatem obſident, aciem inſtruunt, donec inſecutus vir belligerator Carolus prædictam vrbem aggreditur, muros circundat, caſtra ponit, obſidionem coaceruat, in modum Hiericho cum

ſtrepitu

ſtrepitu hoſtium & ſonitu tubarum cum machinis & reſtium funibus ſuper muros & ædium mœnia irruunt, vrbem munitiſsimam ingredientes ſuccendunt, hoſtes inimicos ſuos capiunt interficientes, trucidant atque proſternunt, & in ſuam ditionem efficaciter reſtituunt. Victor igitur atque bellator inſignis intrepidus Carolus Rodanum fluuium cum exercitu ſuo tranſiit, Gothorum fines penetrauit, vſque Narbonenſem Galliam acceſsit, ipſam vrbem celeberrimam atque metropolim eorum obſedit: ſuper Adice fluuio munitionem in gyrum in modum arietum inſtruxit, regem Sarracenorum nomine Athima cum ſatellitibus ſuis ibidem recludit, caſtraq; metatus eſt vndique. Hæc audientes maiores natu & principes Sarracenorum qui commorabantur eo tempore in regione Hiſpaniarum, coadunato exercitu hoſtium cum alio rege Amor nomine Machinis aduerſus Carolum viriliter armati conſurgunt, præparantur ad prælium, contra quos præfatus dux Carolus tryumphator occurrit, ſuper fluuio Birra, & valle Corbaria palatio, Illiſq; mutuò confligentibus, Sarraceni deuicti atque proſtrati cernentes regem eorum interfectum in fugam lapſi terga verterunt, qui euaſerant cupientes nauali euectione euadere in ſtagno maris natantes. Namque ſibimet mutuo conatu inſiliunt. Mox Franci cum nauibus & iaculis armatoriis ſuper eos inſiliunt, ſuffocanteſq; in aquis interimũt. Sicq; Franci tryum-

phantes de hoſtibus prædam magnã & ſpolia
capiũt, capta multitudine captiuorũ cũ duce
victore regionẽ Gothicã depopulãtur, vrbes
famoſiſsimas Nemauſum, Agatẽ, his in terris
funditus muros & mœnia Carolus deſtruens
igne ſuppoſito concremauit, ſuburbana & ca-
ſtra illius regionis vaſtauit. Deuicto aduerſa-
riorũ agmine, Chriſto in omnibus præſule, &
capite ſalutis victoriæ, ſalubriter remeauit in
regionẽ ſuã, in terrã Francorũ ad ſoliũ princi-
patus ſui. Denuò curriculo anni illius mẽſe ſe
cundo prædictũ Germanũ ſuũ cũ plurib. du-
cibus atq; comitibus cõmoto exercitu ad par
tes Prouinciȩ dirigit, Auenionẽ vrbẽ veniẽtes
Carolus properãs acceſsit, cũctamq; regionẽ
vſq; littus maris magnæ ſuæ dominationi re-
ſtituit, fugato duce Mauronto impenetrabili-
bus tutiſsimis rupib. maritimis munitionib.
pręfatus princeps Carolus cuncta ſibimet ad-
quiſita regna Victor regreſſus eſt, nullo cõtra
eum rebellante, reuerſusq; in regionem Fran-
corum ægrotare cœpit in villa Vermbrea ſu-
per Iſſara fluuio.

110 Eo etenim tẽpore bis à Roma ſede S. Pe-
tri Apoſtoli beatus Papa Gregorius claues ve
nerãdi ſepulchri, cũ vinculis S. Petri & mune-
rib. magnis & infinitis legatione, quod antea,
nullis auditis aut viſis temporib. fuit, memora
to principi deſtinauit. Eo pacto patrato, vt ad
partes Imperatoris recederet, & Romanũ cõ-
ſulatum pręfato principi Carolo ſanciret. Ipſe
itaq; princeps mirifico ac magnifico honore

ipſam

ipſam legationẽ recepit, munera pretioſa contulit, atq; cũ magnis pręmiis cũ ſuis ſodalibus miſsis Grimonẽ Abbatẽ Corbẽſis monaſterij, & Sygobertum recluſum baſilicæ S. Dioniſij martyris, Romã ad limina S. Petri & S. Pauli deſtinauit. Igitur memoratus princeps cõſilio optimatũ ſuorũ expetito filiis ſuis regnũ diuidit. Itaq; primogenito ſuo Carolo Magno nomine, Auſtriam & Suauiá, quæ nunc Alemannia dicitur, atq; Thoringiá tradidit. Alterũ verò ſecũdum filiũ Pippinũ nomine Burgũdiæ & Neuſtraſiæ prouinciæ præfecit. Eo anno Pippinus dux commoto exercitu cũ auunculo ſuo Hildebrando duce, & multitudine primatũ & agminũ ſatellitũ plurimorũ ad Burgũdiam dirigũt, fines regionũ præoccupant. Interim, quod dici dolor & mœror ſollicitat ruinam, in ſole, luna & ſtellis noua ſigna apparuere, ſeu & paſchalis ordo ſacratiſsimꝰ turbatus fuit. Carolus nempe princeps Pariſiis baſilicam S. Dioniſij martyris multis munerib. ditauit, veniensq; Cariſiacũ villam Palatij ſuper Iſſaram fluuiũ valida febre correptus obiit in pace, cunctis in gyro regnis acquiſitis. Rexit autem vtraq; regna annos xxv, tranſiit itaque xl. Cal. Nouembris, ſepultusq; eſt Pariſiis in baſilica S. Dioniſij martyris.

FINIS.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

MOrelij annotationes in Gregorij Turonenſis hiſtoriam prætermiſimus, quòd nihil eſſet dignum notatu: De verbis enim tantùm eſt diſceptatio, vti loco, quot, alibi, quanti ſcriptum inuenit, & huiuſmodi ſunt ferè omnia, vt inſtituta, pro conſtituta &c. Ita vt vehementer mirer, virum alioqui doctum, in huiuſmodi Barbaro authore, tantum otij fruſtra conſumpſiſſe. Siquis enim vellet Barbaras phraſes, tum etiam vocabula annotare, maiorem multo conderet librum, quàm ipſi decem libri hiſtoriarum Gregorij ſint. In quibus tamen multa ſunt his temporibus maximè vtilia notatuq́; digniſſima, vt quis legendo facilè deprehendet: quæ magis attendenda erant in huiuſmodi hiſtoria, quàm, Engoliſmenſem pro Encolimenſem, & huiuſmodi multa friuola: quæ omnia ſi in vnum faſcem colligas, vt ille fecit, ne pili quidem facienda iudicabis niſi à ſuperſtitioſis. Quare noluimus te lector his futilibus in hac noſtra editione remorari, Vale.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

INDEX RERVM MEMORABILIUM IN HISTORIA GREGORIJ TURONICI.

ABraham abbas pag. 75
Abrincates 482
Adouatius 176
Aadultera damnata 250
adulterij ſcelus 249
304. & deinceps punitur 424
AEgyptiæ herbæ 290
AEgyptiorũ dynaſtia 15
AEtherius Lyxoenſis epiſc. 330
AElius Adrianus, à quo AElia 21
Aetius patritius Romanus 55.& deinc.
AEtius archidiaconus 228
Agaſaſtus Atheniẽſis 16
Agatades Aſſyrius 15
Agathe vrbs in Gothorũ regno 284
Agericus Viriduni epiſ. 145.298.464.468.491
Agilanes Hiſpanis imperat 151. impius 264
Agrecius epi.Tricaſſinus 635.469
Agrippinenſis ciuitas 31
Agroecula patritius 169
Cabilloni epiſc. 270
Alamanni in Galliis 25. 26.60.86
Alani 63
Albinus prouinciæ rector 188.epiſc. 295
Albix 482
Alboſledis ſoror Chlodouei 88
Alboinus Longobardorum rex 183.224
Alexander Sulpitius hiſtoricus 58
Alingauiẽſis vicus 591
Alithius epiſc.Cadurcis 69
Alaricus Gothorum rex 81.82.85.92
Amalo dux à puella rapta trucidatur 494
Amandus Burdegalæ epiſc. 69
Ambacienſis vicus 592
Ambroſius ciuis Turonicus 304.& deinc.
Ambacienſis vicus 95
Amelius epiſc. 431.462
Amo dux Longobardorum 188.& deinc.
Amon Iudęis imperat 16
Ampſiuarij 61
Analocium Carnotẽſis vicus 19
Anaſtaſius imperator 100
præsbyter 154. tumulo viuus inclusus, abbas 302
Anatolius Burdegalæ epiſc. 445
Andarchius 190.& deinc.
Anianus Aureliæ epi. 54

Anemodus 540
Aninſula monaſterium 217
Anſoualdus legatus regis 206.272.309
Anteſtius 452.& deinc.
Antidius epiſcopus 406
Antiochæ vrbis euerſio ſubita 576.& deinc.
Antolianus martyr 25
Antonius monachus 28
Aquenſis vrbs 303
Apollinaris Aruernus 99
Aprunculus Diuionēſis 96. Lingonicæ vrbis epiſc.79.
Aptacharius 158
Arar fluuius 251
Arbogaſtes 60.61
Arcadius imperat 35
Aredius fidelis Gundobaldo 90. moritur 584. de eius vita & morib⁹ rex 586
Aregiſilus contra Mundericum 121.& deinc.
Aregundis vxor Chlotharij 145.& deinc.
Argentoratenſis vrbs 573.610
Argeus Macedo. 16
Ariſitenſis vicus 209
Armentarius Iudæus 373
Armentius Turonis epi. 41
Arriani impij 3. perſequuntur Chriſtianos 258. conuincuntur erroris 264.336.474
Arriana mulier fit catholica & chriſmatur 173
Artemius Aruernis epiſ. 32. Senonibus 440
Aſclepius 310
Aſteriolus 141
Aſterius 63
Athalocus Arrianus epi. 475
Athanagildus Gothus 151.174.258.
Athanaricus rex Gothorum 51
Athanoldus rex 180
Attalus captiuus 123.& deinceps
Attila Chunorum rex 54 & deinc.
Audo iudex 365
Audoualdus dux 532
Audouera regina 175
Auennici muri 284
Auguſtus menſis 16
Auitus abbas 112. epiſc. Viennenſis 67.92 & deinceps. eius libri 94. Iudæos conuertit 215 & deinceps
Aulici palatini 584
Aurea moneta Tyberij 284
Aurelia incenſa 252
Auſanius interfectus vlciſcitur 144
Auſc enſis vrbs 575
Auſtadius epiſc. 295
Auſter ventus vehemēs 263
Auſtrapius dux 164 & deinc.

Auſtre-

Auſtregiſilus 400. & deinceps
Auſtregildis regina 225 nequam 254
Auſtrinus epiſc. 478
Auſtroualdus comes 454.463. dux. 499
Axona fluuius 334

B

Babylas Antiochenus martyr 22
Babylonia 10
Bacchinō paterę ligneę 495
Badegiſilus Cœnomannius epiſc. 443
Badericus Thoringorū rex 109
Baiocaſſini Saxones 246
Balatedo, vicus 592
Banni exacti primum à rege 246
Baptiſma vigiliis parte coſtes 216
Baptiſmus Arrianorum 43
Baſilius Pictauus 190
Baſina 68.510. in communione recepta 574
Baudegiſilus epiſcopus 365
Baudinus diaconus 222 epiſc. 147.597
Begorra ciuitas 484
Beliſſarius 140. & deinc.
Belſonancum villa 426
Benarnum ibid.
Beppolenus 545
Bernarna vrbs 463
Berrauenſis pagus Turon. 304
Berraumivicus 594
Berthcramnus epiſcop. 229. & deinc. 278. Burdegalæ epiſcop. 278. Pariſius archidiacon. 448. Cœnomannic. epiſc. 477
Bertharius rex Thoringorum 109. & deinc.
Berthefledis 501
Berthefredus 285.465. & deinceps
Berthegundis 501. & deinceps
Bertrudis 505
Berulfus dux 277.322
Bippolenus dux 248
Biſinus rex 68
Biturigum apoſtolus 24
Bladaſtes dux 304.322
Boantus perfidus 413
Bobo dux F. Mūmoleni 345
Bodegiſilus 53. & deinceps
Bodiccus Britannorum comes 225
Brachio abbas 217
Brennacum villa 291
Bricca vicus 592
Briccius Turonis epiſc. 39. & deinceps 592
Brinnacēſis domus 282
Briotreis, vicus 592
Britanni vaſtant Redonicam 248.249. Namnetas vexant 477. 492. Francis ſubditi

146. oppreſsi 30
Briua Curretia vicus 359
Brixes, vicus 592
Brunichildis 174. 202
Buccilen⁹ 140. & deinc.
Bucioualdus abbas 491
Bulgialenſis villa 128
Burconia ſilua 101
Burdegala ciuitas 484
Burdegaléſes vici incéſi 252
Burgundio ſubſtitutus epiſ. 306
Burgundiones 63. Arriani 63. 64
Burſolenus leſæ maieſtatis reus 245

C

Cadurcum reginæ 470
Cadurcum 484
Calatonum, vicus 592
Cæſarius Arelate epiſc. 514
Caino Turonicus vicus 226
Canao filius Vuaroci 547
Caino, vicus 592
Cainonenſe caſtrũ 304
Cala Pariſiorũ villa 260
Caleuſis villa 346. 355
in Calumniantes vltio diuina 275
Calumnioſus Agilanes 437
Caluppa recluſus 214
Cameracum 64
Canini campi 536
Canonicorum méſa 597
Caput arietis caſtrum. 437
Corbonaria ſilua 59
Caris torrens 263
Cariulfus diues 391. & deinceps
Carnotenus pagus 482
Carpitania prouincia 327
Caſsius martyr 26
Caſtinus domeſticorũ comes 63
Cato præsbyter 148. & deinceps
Cautinus archidiaconus 149. & deinc.
Cautinus Aruernis epi. 542
Cecrops Atticis imperat 16
Celſus patritius 169 & deinc.
Cerates vicus 598
Cereſium territorium 537
Chamaui 61
Chanao comes Britanniæ 146. & deinc.
Caraticus rex 102
Charegiſilus cubicularius 199. & deinc.
Charibertus F. Clotharij 145 & deinc.
Charimeres referendarius 491
Charterius Petrogoris epiſc. 311
Chatti 61

Cẽn-

Chedinus dux 537
Childebertus Chlodouei filius 107
Childebertus Sygiberti filius 212
Childeberti & Gũthcrãni pactionis exemplũ 481
Childericus rex Francorum 68
Childericus F. Chlotharij 145. Saxo 354
Chilpericus filius Chlotharij 145. F. Chlodouei 83. male ſentiens de deo 168 ſcribit verſus 269 literas quatuor inuenit 270
Chlodericus F. Sygiberti 99.102
Chlodobertus 254
Chlodomeris F. Chlodouei 102.107.111
Chlodoualdus 131
Chlodoueus rex Francorum 69.81. fit Chriſtianus 86.201. Chilperici filius 175.205
Chlogio rex Francorũ 64
Chlotharius & eius vxores, ac filij 107.144
Chlotſuinda filia Chlotharij 145
Chothilacus Danorum rex 109
Chonomores 146
Chramniſindus 491. 579
Chramnus filius Chlotharij 145
Chriſma catholicũ 174
Chriſmantur hæretici conuerſi 259
Chriſtianorũ perſecutio ab Arrianis 258
Chrocus Alamannus 25 26
Chrodieldis ſeditioſa 510.557
Chrothildis, vxor Chlodouei 83 propter fidem patitur 116 Pariſiiſq; egit 129.131.144
Chunſeua vxor Chlotharij 145
Chuni Gallias oppugnant 51.169 175
Chuppa comes ſtabuli 540
Cirola Arrianus epiſc. 44
Ciſomagenſis vicus 592
Ciuilia bella Turonis 400
Ciuilium bellorum deteſtatio 200.201
Clemẽs Romanus, martyr 21
Cleuum flumen 552
Clyſma ciuitas 10
Cœnæ dominicæ feſta 452
Comes palatij regalis 471
communicatio in miſſis 577
à Communione ſuſpenſio 256.568

Condatenſis vicus 449 591
Confluentis caſtrũ 415
Conoober Britannorũ comes 166
Cõſolatio è ſacris libris 276
Conſtans imperat. 28
Conſtantina Brigolini filia 517
Conſtantinus imperat 27.28
Conuenæ vrbs 486.& deind.
Corales puſulæ 252
Cornelius Romæ occiditur 25
Coroiutium vicus 248
Cortia ſilua 168
Cracina Pictaua inſula 272
Crux dominica reperta 28. eius imago nõ concalcanda 237
Cuppanus theſaurarius 262

D

Dacc⁹ Dagarici fili⁹ 244
Dagulfus abbas ſceleratus 424
Dalmatius Rhutenus epiſc. 209.271
Dani Gallias appetunt 109
Dauid 13. pugnat contra filium 267
Decimius Ruſticus 63
Decius ſæuit in Chriſtianos 22
Deſcriptiones nouę 247
in ignẽ proiectæ 254
Deſideratus Albigenſis epiſc. 228. Viriduni epiſc. 142
Deſiderius dux 217.322
Deſiderius pſeudopropheta 458
Deuteria 132
Deuterius Vincienſis epiſc. 492
Dianæ ſimulachrũ 418
Diluuij cauſæ 5
Diluuia magna 251
Dimſius Turonic. epiſc. 108
Diocletianus ſæuit in Chriſtianos 26
Diogenianu epiſco. Albigæ 69
Dionyſius Pariſij epiſc. 23
Diſciola Saluij epiſcopi neptis 318
Diſpargum caſtrum 64
Diuionenſe caſtrum 132
Dodo læſæ maieſtatis reus 245
Doli, vicus 592
Domeſticus regis 480
Domichiſilus legat⁹ 309
Domigiſilus 423
Dominicus dies 18
Domitianus ſæuit in Chriſtianos 21
Domnolus Cœnomannis epiſc. 298
Doronoma fluuius 377 384

Drac-

Draccolenus Induſtrius 244
Droctigiſilus ebrioſus 507
Droctulfus nutritius filiorum regis 508 & deinc.
Dunenſe caſtrum 366. 378 482
Dynamius Engoliſinæ epiſc. 69. rector Maſſiliæ 296. 300. rex 470
dynaſtia AEgyptiorũ 16
Dyſentericus morb. 252

E

Ebero cubicularius 385
Eberulfus cubicularius 68
Ebracharins dux 545
Ebregiſilus Agrippinenſis epiſc. 495. 560
Ebrioſus epiſco. corruit 263
ab Eccleſiis omnibus arceri 279
Ecdicius eleemoſynarius 79
Egidius Remis epiſc. 232. 385. 321. 362. 473. 570. reus condenatur 573
Elacer fluuius 251
Elafius Catalauni epiſc. 262
Eulalius Aruernus comes 454
Enachim ſepultus Adam 6
Ennodius dux Turonis & Pictauis 244
Eonius epiſc. 262
Eparchius recluſus 296 & deinceps
Epilepticus morbus 210
Epiphanius abbas 572 epiſc. 314
Epiſcopus malæ vitæ punitur 211. 239. 246. & deinc. ab vxore abſtinere debet 30. non poteſt accuſari ab inferiori 279. non inſtituitur niſi priores gradus habuerit 207. & deinc. alium ſibi ſubſtituit moriens 264. regi ſe opponit 270. ei qui non obediunt, puniuntur 229. 257. 268. 269. 275. 469.
Epoſium caſtrum 417
Equorum meliorum cuſtos reginæ 273
Erpo dux 223
Eſau qui Edom 8
Eſdras propheta 14
Eſera fluuius 189
Eua creatur 4
Euentius Viennæ epiſc. 448. 568
Euarix Gothorum rex 80
Euena, vicus 594
Eufraſius epiſc. Diuionenſis 96. 108
Eufron Syrus negociator 382
Eufronius epiſcopus 71 598

Eugenius cathol. epiſc. 45
Eugenius tyrannus 62
Eulalius comes 541
Eulogiæ 218
Eunius Mummolus 184
Eunius Veneticus epiſc. 246
Eunomius comes Turonis 272.373
Euricus Leuuichildi filius 342
Euſebij Chronica 328
Euſebius Syrus epiſcop. 581
Euſtaſius Bituricis epiſ. 581
Euſtochius Turonis epi. 42.100
Eutropes Aſſyrius 16
Eutyches hæreticus 94
Excōmunicatur epiſco. 425
Exuperius Tholoſę epi. 69

F

Factionarij fruſtrati 248
Faileuba regina 483.508
Famcrofledis 172
Fames ingens 398
Faramodus præsbyter 581
Faraulfus cubicularius 367
Farro ſpurcus homo 103
Fauſtianus Aquēſis epiſ. 383.405.425
Fauſtus Auſcēſis ep.428
Felix Namnetibus epiſ. 146.208.249.281
Felix legatus 415. accuſatur 486
Felix ſenator 296
Ferreolus Vcecēſis epiſ. 247.295
Filij aduerſum patrem bellum 166
Firminus Aruernus 181
Firminus comes Aruernus 156.181 comes Arelate 176
Fiſcalis vinitor 272
Fiſus Lacedæmon 16
Flauianus domeſticus regis 480.540
Flauus epiſc. Cabilloni 271
Florentianus maior domus 497
Floriacum 143
Frāclio Turonis epiſ.129
Franci 63. Gentiles 65. in Germana primùm 58. à Gallis deſiderati 95. eorū primi reges 58. & deinceps
Fredegundis regina 170. 203.221. in filiū crudelis 260.261. malefica venefica 431.440. eā pœnitet facti 253
Frigeridi hiſtoria 57.62
Frigoriticæ poſtulæ 215
Fronimius Biturigibus epiſc. 492
Frontonius 255. diaconus 312

G

Gabatus Chunorũ rex 176
Gailenus 218. ſupplicio afficitur 236
Gaiſo comes 498
Galeſuinda ſoror Brunichildis 484
Gallienus imperat 25 amicus Gregorij Turon. 275. & deinc.
Gallomagnus referendarius 508. & deinc.
Gallus epiſcopus 147
Galſuintha regina 174
Gararicus dux 335
Garonna fluuius 387
Gatianus Turonis epiſ. 23
Gatizina vina 379
Gaudentius Scytha 57
Geleſimitris rex Vandalorum 51
Generationes quatuordecim 13
Genobaldus dux Francorum 58
Genouefa Pariſiis 144
Gentiles conuerſi 418
Germanus Pariſiis epiſ. 198. 214
Goar 62
Godegiſilus F. Chlodouei 83. 88. & deinc. 471
Godomarus filius Chlodouei 83
Gogo regis nutritius 271
Goiſuintha ſcelerata 258
Golias Allophylus 38
Gothi trucidantur 29
Gothorũ terminus 433
Gratianus imperat 29
Gregorius diaconus, papa fit 529. & deinc.
Gregorius Lingonenſ. epiſc. 123. 132
Gregorius Turonenſis 598. quid de fide ſenſerit 1. epiſc. defendit 228. & deinc. infenſus regi 218. 232. diſputat cum Arriano 264. & deinc. 336. cum Chilperico 269. & deinc. calumniis vexatur 275 cũ Iudæo differit 286 ciuilia bella cõponit 400. legatus ad regẽ 480. diſputat aduerſus Sadducæum de reſurrectione 550. & deinc. quid egerit & ſcripſerit 599
Grindio punitur 238
Grippo Francus 534
Gucilionis ſupplicium 236
Guerpinus comes Meldenſis 424
Gundegiſilus Dodo epiſc. 428
Gundericus Vandalorũ rex 42
Gundeuchus Burgundionum rex 83
Gundobaldus dux 202 filius Chlodouei 83 & deinc. filius Chlotharij 313
Gundulfus dux 301

Guntharius abbas 247
epiſc. Turonis 597. filius Chlotharij 145
Guntheramnus Baddo 472. Boſo 362. & deinceps
Gyges Lydus 16
Gyualdus 134

H

Hæreſes ortæ 21
Helias vates 38
Heraclius Burdegalæ epiſc. 256. Iouinianorū tribunus 60
Herminefredus Thoringorum rex 109
Herminichildus 259
Herodes percuſſus 17. 19
Hieronymi Chronica 3. 28
Hieroſolyma AElia 21
Hilarius Pictauis epiſcop. 28. trinitatis defenſor 106
Hillidius Aruernis epiſc. 31
Hippolytus martyr 22
Hiſpaniæ fontes pleni ſemper die paſchæ 226
Hiſpani Arriani 309
Homo etiam mulier eſt 425
Honoricus Vādalorum rex 44. 49
Honorius imperat 35
Horarum inſtitutio 597
Hoſpitius reclauſus 290

I

Iacob Macliaui filius 225
Iacobus apoſtolus 18. 20
Iacobus Niebenus 58
Ianoba ciuitas 178
Iciodorum, vicus 592
Idolorum origo 6
Idumæi 8
Ieiunia publica indicūtur 489
Ieiuniorū per circulum anni inſtitutio 592
Ieſus Chriſtus naſcitur 17
Ignatius beſtiis traditur 21
Ignis adoratus 6. 181
Incendia crebra 251
Ingeltrudis religioſa 508 549
Ingetrudis regina 242 391
Ingoberga regina 493
Inguinaria lues 149. 306. 489. & deinceps 578
Ingundis vxor Chlotharij 145
Ingundis ab Arrianis quòd eſſet catholica, affligitur 258
Iniurioſus Turon. epiſc. 129. 144. 373. 597
Iniurioſi iuuenis & eius vxoris virginis hiſtoria 32
Innacharius 157
Innocētius Cœnomānis epiſc. 299. Gabalitanorum comes 335. Rutenus epiſc. 544

Inſulæ

Iuſulæ duæ concrematæ 429
Ioãnes apoſtolus in Patmo 20
Ioannes papa Romanus 239
Iob ſeu Iobab 8
Ionas propheta 7
Ioſeph dilectus 9. venditus ibid.
Ioſeph ab Arimathia in carcere 17
Iouiniani milites 60
Iouinius tyrannus 63
Iraſci Deum quid ſit 5
Irenæus Lugdunenſis 22
Iſidorenſis pagus Turonicus 304
Iudæus medicus 212. 227
Iudæi baptizati 308. cõuerſi 215
Iudæi cum Gregorio Turon. diſputatio 286
Iudas Hebræus, Quiriacus 28
Iulienſis vicus 463. 484
Iulius Cæſar 16
Iuſtina præpoſita monaſterij 558
Iuſtinianus Turonis epiſc. 41
Iuſtinianus imperator 181. 248
Iuſtinus imperator 180 236. 248
Iuſtinus martyr 21
Iuuencus poeta Chriſtianus 28

L

Laban Heloſenſis epiſc. 427
Laicus nullus fit epiſcopus 427
Lampadius diaconus 208
Lapurdum 482
Laticina vina 379
Latta monaſterium 194
Laurentius martyr 22
Legonꝰ Aruernis epi. 31
Lemouica ciuitas 484
Leo Turonis epiſc. 128. 596. Pictauenſis 160
Leo coquus 124
Leocadius Biturix 24
Leocadius ſeruus 272
Leonardus ex domeſtico 364
Leonaſtes Bituricis epiſcop. 212
Leontius epiſc. 172
Leuba matrona 431
Leubaſtes abbas 152
Leubouera abbatiſſa 510
Leudaſtes comes Turonorum 286. 219. 272
Leudegiſilus dux 426
Leudoualdus Baiocaſſinus epiſcop. 472
Leuuan Gothorum rex 180
Leuuanes Hiſpaniæ rex 492
Leuuichildus 258. Ab Arriano fit Chriſtianus 259
Leuuieldus rex Gothorum 180. 264

Liberales artes ſeptem 402
Liccrius Arelate epiſc. 492. regis referendarius 448
Licinius Turonis epiſc. 100.595
Lidorius epiſ. Turonis 190
Liger fluuius 251
Ligeris inſula 95
Liminius martyr 25
Literæ nouæ additæ noſtris 270
Litorius Turonis epiſc. 37
Locuſtarum aduolatio 166,327,342
Lõginus epiſc. 47.49
Louolautrũ caſtrũ 117
Luccæ vicus 597
Lugdunenſis ſynodus 284
Lugdunũ conditũ 16 eius pars diluuio euerſa 251
Lupentius abbas 334
Lupus Campanẽſis dux 191.285.470. ciuis Turonicus 304

M

Macco comes 561.574
Machao villa 188
Machauus 146. Britannorum comes 225
Magatrudis 541
Magiæ inuentio 6
Magnacharij filij 225
Magnoualdus dux 467
Magnericus Treueris epiſc. 414.446.468
Manichæus 19
Magnoualdus occiſus 446
Magnulfus Toloſæ epiſc. 375.384
Maior domus regis 345 497
Mallulfus Siluanectẽſis epiſc. 347
Mamertus Viennenſis epiſcop. 94
Mantolomaus vicus 595
Matacharius Nantini auunculus 255
Maratis Sicyonius 16
Marcatrudis filia Magnarij 172
Marcellus diaconus 296
Marcionitæ 21
Marcomeris dux Francorum 58
Marcoueifa regina 273
Marcus euangeliſta 20
Marcus referendarius 247.317
Marilegium villa 509
Marileifus medicus 375
Maroialẽſis eccleſia 360
Maroueus epiſc. 374 597.511
Martialis Lemouicinis epiſc. 23
Martianus diſciplinis ſeptem eruditus 600
Martinus naſcitur Sabariæ 27. in Galliis agit 28. epiſc. Turonis 591. Galli-

Gallicienſis epiſc. 257
Mataſcenſe oppidũ 456
Mateſcenſis vrbs 425
Mariſconẽſis ſynod⁹ 413
Matronæ inũdatio 315
Maurilio Cadurci epiſ. 263
Mauriopes vicus 480
Mauriti⁹ imperator 320. 321
Maxentius abbas recluſus 98
Maximinus Treueris epiſc. 28
Maximus à B. Martino prohibetur vti gladio in hæreticos 600. B. Martini contemptor punitur 229
Mecledonẽſe caſtrũ 322
S. Medardus obit 165
Medardus tribunus 374
Mediçonnẽ. vicus 594
de Medicis ſuppliciũ 254
Meduana torrẽs 543
Megledunẽſis pagus 325
Melania, Tecla 29
Melanius epiſc. Rhotomagi 367
Meledi vrbs 202
Meldonenſes ciuitates 482
Melitẽſe monaſteriũ 214
Merolaciẽſe caſtrũ 119
Meroueus rex Frãcorũ 65. Chilperici fili⁹ 175 tonſuratur 217
Metenſis vrbs 53
Miliodunẽſe caſtrũ 572
Miracula falſa 579. & vbique
Mirus Gallicienſis rex 263. 341
Miſſæ celebrantur 216 pro defunctis 180
Miſſi regales 247
Modeſt⁹ faber lignarius 277. ob defenſionẽ epiſc. torquetur 278
Momociacẽſe oppidum 496
monachi ad bellum coguntur 29
Monaſterialis vitæ inſtitutores 586
Mõtalomagẽſis vic⁹ 400
Moſella & Rhenus cõfluentes 415
Mucuruna F. Chlodouei 83
Mummolus Auennicus 314. Ennius 184. epiſc. 211
Munderieus regnum inuadit 120
Muſciæ Calmes 185

N

Namatius Aruẽrnis epiſc. 71. Aurelianenſiſ 477
Nanninus Romanus 59
Nantinus Engoliſmẽſis comes 256. pacẽ epiſc. petit ibid.
Narſes dux Italiæ 141. 238
Nectarius 365
Nemauſum vrbs 434
Nepotianus Aruernis epiſc. 32

Nero ſceleratus 19
Nicaſius epiſc. Engoliſmenſis 406
Nicenæ ſynodi canones 501
Nicenſis vrbs 290
Nicetius cognatus Gregorij Turonici 218. epiſ. 209. 238. Nicetius comes 423. Aruernorū dux 437.
Niger mons 162
Nilus & Nilicolæ 10
Niniuitarū exēplum 532
Niuiſium caſtellum 59
Nobiliſsima vrbs, Lugdunum 16
Nonnichius Lemouici comes 311
Namactibus epiſc. 307
Nouatianus hæreticus 22
Nonigentum villa 284
Nouiliacus vicus 597
Nutia ciuitas 164
Nutritius regis 271

O

Octauianus martyr 50
Octauus vicus Lugduni 589
Odouacrius Saxo 72
Ollo Biturigum comes 393
Olo dux 536
Ommatius epiſc. Turonis 128. 596
Oppila legatus 336
Orbiniacus vicus 598
Orcæ vaſa 187
Oreſtes Vaſatenſis epiſ. 383. 425.
Oroſij chronica 29
de Carthaginēſib. 201
de Francis 64
Oſcarus fluuius 132
Oſſet caſtrum 341
Otho referendarius 571
Oxion corinthius 16

P

Palatij regalis comes 528
Palladius epiſc. Sanctonicus 239. 452
Pappolenus 307
Pappolus Auguſtodunenſis 211. Carnote epiſc. 366. 412
Pariſiorū incendiū 442
Paſcentius Pictauis epiſcopus 165
Parthenius 144
de Paſcha dubitatio 226 575
Pathir ex Iudæo Chriſtianus 308
Patiens Lugduni epi. 80
Patritius regis 217
Patroclus recluſus 214
Paulellus Remenſis epi. 127
Paulinus presbyter 69
Paulus comes 73. Narbonæ epiſc. 23
Pegaſius epiſc. Petragorius 69
Pelagius papa 529
Pelagius ſceleratus Toronis 448

Pela-

Pelagiana hæreſis 181
Pericius patritius 184
Periurium punitum à deo 421
Perpetuus Turonis epi. 70.630
Perſæ victi 249
Perſarum irruptio 181
Petreus pons 226
Petrus diaconus 210
Petrus Romæ 19.20
Pharao 10
Phinees ſacrilegus 38
Phitoniſſa mulier 398 conſulitur 220
Photinus Lugduni paſſus 22
Pictauēſe monaſterium puellarū, ſeditionibus agitatur 510
Piencus epiſc. 303
Pientius Pictauis epiſc. 165
Pilati res geſtæ 17.19
Placitum regis 362. 519. & inde
Plato archidiaconus 275
Pluuiæ magnæ toto anno 477.428
Pœnitentia publica 531 epiſcopi 424. regia 253.
Polycarpus igni dat⁹ 21
Populus grauiter afflictus 247
Porcarius abbas 527
Prætextatus epiſc. Rothomagi 361. liber in loquendo 437. eius orationes 426. mors 488
Priores regis 464
Priſcus epiſcop. 426
Priſcus Iudæus 286.298
Priuatus Gaballis epi. 26
Proculus presbyter 302 Turonis epiſc. 128.595
Prodigia 177.178.243. 251. 263.305.306.311.343 359.410. 422. 450.458.576
Profuturus Frigeridus 62
Promotus epiſc. Dunenſis caſtri 366
Pſeudochriſtus 578
Pſeudomaria 579
Puella rapta raptorem interficit 494
Pueri regales 280.326
Puſulæ corales 252

Q

Quintianus Aruernis epiſc. 108.119. Rutenorum epiſc. 191
Quintinus militaris magiſter 59
Quirinus martyr 27

R

Radegundis Pictaua 391
Ragnacharius 81.103
Ragnemodus Pariſiis epiſc. 218.229.250
Ragnoualdus dux 303. 359
Ratharius dux 413

Rauchingus inhumanus 464
Rebaptizatio Arrianorum 258
Redonica regio 248
Referẽdarius regis 247 271. reginæ 264
Regales & reguli Francorum 60.61
Regeſta auro argentoq; plena 469
Remigius Remẽſis epiſ. 87.335
Renatus Frigericus hiſtoricus 57.62
Reoualis archiater 562
Reſpendial Alammanorum rex 62
Reſurgit Chriſtus 17.18.19
reſurrectionis adſertio cõtra Saducæos 550
Reuecatus epiſc. 50
Regi impio reſiſtunt epiſcopi 269
Rhenus & Moſella cõfluentes 415
Rhodanus dux Longobardorum 188
Rhotongẽſis comes 323
Richaredus rex Hiſpaniæ 474. fit catholicus 575. filius Leuuieldi 437.446
Richarius frater Chlodouei 104
Richimeris Francus 64
Riculfus ſubdiacon⁹ 218 præsbyter calũniator 275
Rignomeris 104
Rigoialenſis villa 473
Rigũthis filia Chilperici 279.504
Rodanus fluuius 251
Rogationes ante Aſcenſionem 94.148
Rogationes & ieiunia publica 489
Romacharius epiſ. Conſtantinus 439
Romaniacus campus 166
Romulfus palatij comes 497. Lupi ducis filius 573
Rotoialenſis villa 583
Rotomagus vicus Turonicus 592
Rubri maris ſitus & tranſitus 9
Rucculenus 202
Ruſtic⁹ Aruerni epiſ. 70

S

Sabaria ciuitas Pannoniæ 591
Sabaudus epiſc. 176.448
Sabellius hæreticus 94
Sacrilegi puniuntur 388
Saducæus refutatur 550
Saffarius Petragoricus 518
Sagittarius epiſc. nequã 185.238.392.
Salonius epiſc. malus 239
Saluinus epiſc. 185
Saluius Albigenſis epiſ. 282.318.348. reſtitit regi impio 270

Saluſtius Euodij F. comes Aruernis 157
Saluſtius hiſtoricus 158
Sanctimonialium ſeditiones 510.557
Sanguis è cœlo 306. è pane 252
Saturninus Tholoſæ epiſc. 23
Sauriciacum villa 508
Saxones deuicti 59.60 deleti 152
Scaldes fluuius 102
Scaptarius 157
Schiſmata orta 21
Scramaſaxus, culter validus 198
Secundinus 141
Selenſe caſtrum 165
Senoch recluſus 213. & deind.
Septimania prouincia 430.433.493
Septimania nutrix 508
Sequanæ inundatio 315
Serpétis in ampulla vini, fabula 151
Seruatius epiſc. 51
Seuerus hiſtoriographus 8
Seuerus ſocer Draccoleni 245
Sexenius ſubrogatus epiſc. 271
Sextus Seruius Tullus 16
Sicharius 478. Ioannis filius 402. Sidonius & libri eius 73
Sigulſus 193.375
Siguſium vrbs 189
Silvanecta 481
Silueſter Lingonis epiſ. 209
Antiochenus 420
Simon epiſc. tranſmarinus 576
Simon magus 20
Simplicius Viennæ epi. 69
Siſinnus magiſter equitum 190
Sollius 154
Solonacenſis vicus 592
Sophia Auguſta 248.320
Soranni 482
Sors de futuro apertis ſacris libris 163.222
Spiritus ſanctus, deus comprobatur 309 310
Sixtus Romæ epiſc. martyr 22
Stablo villa 187
Stabuli comes 262
Stabulorũ comitat⁹ 273
Stagnum in cruorẽ conuerſum 429
Stampenſis pagus 482
Stephan⁹ pri. martyr 20
Stilico, Francos proterit 64
Strataburgum 583
Stremonius Aruernis epiſc. 23
Sueui, Alamanni 42
Suggo 206
Sulpitius Alexander hiſtoricus 58
Sulpitius epiſ. Bituricũs 336.618
Sumina fluuius 65

Sunno dux Francorũ 58
Syagrius 73. rex Romanorum 81
Sygibertus Claudus 99
Sygibertus F. Chlotharij 145
Sygila è Gothia 198
Sygimũdꝰ ſacerdos 496
Sygiualdus 128
Syluius Latinus 16
Symphorianus Auguſtoduncuſis 71
Synodus contra malos epiſc. 246. 425. Lugdunenſis 284. Remenſis 570
Syriuldus 143

T

Tarabannenſes 235
Turedunum caſtrũ 177
Tauriacus vicus 598
Tecla, quæ Melania 29
Terentiolus comes 432
Ternodorẽſe caſtrũ 209
Tetradius epiſc. 128
Tetricus epiſc. Lingonicus 162. 208
Theifalꝰ genere Senoch 213
Theifalorum ſeditio 165
Theudegyſilus rex Gothorum 138
Theudo Gothorum rex 55. 56. 138
Theodadus Tuſciæ rex 139
Theodobertꝰ Frãcus 107 Childeberti filius 446
Theodogildis regina 173
Theodomeris rex Frãc. 64
Theodoricus filius Bodicei 225. Childeberti filius 458. Chilperici filius 317
Theodoricus F. Chlodouei 100. 107
Theodorus epiſc. 313. Maſſiliæ 490
Theodorus Turonis epiſc. 129. 595
Theodoſius pius 29. epi. Cabilloni 272. Rutenorum epiſc. 335
Theodoualdus 136. 243
Theodulfus abbas 299. Andegauis comes 423 diaconus peruerſus 556
Theſaurus cœleſtis 237
Theutharius presbyter 504
Thoringia vaſtata 153
Thoriſmodus Chunorũ rex 56
Thracium bellum 29
Tiberis inundatio 529
Tiberius imperator 248. refert de Chriſto 19. 181
Tiberius Cæſar 181. 236. 320. beneficꝰ in pauperes, ibid. 248
Tormẽta vehemẽtia 280
Tornacẽſes Franci 581
Tornomagẽſis vicus 592
Traguilanes 139
Traianus ſæuit in Chriſtianos 21

Tran-

Tranſimundus Vandalis rex 43
Tranſobaldus presbyter 271.335
Trecæ cāpaniæ vrbs 415
Tributa grauia impoſita 247.248
Triniratis cōfeſsio 106
Trophim⁹ Arelate 23.24
Trudulfus palatij comes 471
Turonica vrbs concremata 598. bello ciuili vexatur 478
Turonicorū epiſc. catalogus 590

V

Vabrenſe caſtrum 467
Vabrenſis pagus 470
Vafres AEgyptius 16
Valens in monachos impius 29. male perit, ib.
Valentinianus imperat. 58
Valentiniani 21
Valētinianus hæreticus 22
Valerianus imperat. 25
Vandali in Galliis 42
Vaſatenſis vrbs 307. cremata 307
Vaſſo, delubrum Aruernis 25
Vedaſtes Auo 354
Vellaua vrbs 580
Venantius abbas 595
Venenati cultri 431
Venenoſæ herbæ potui ſumptæ 252
Venerandus Aruernis epiſc. 69
Venetica ciuitas 429
Veneti, ciuitas Britanniæ 246
Veranus Cabilloni epiſ. 440.487
Vernadum, vicus 594
Vicinonia fluuius 545
Victor epiſc. 239
Victoriacenſis villa 340
Victoriacum caſtrū 121
Victoriacū villa 198
Victorinus martyr 26.27
Victorius Redonis epiſ. 441
Victorij ordo paſchalis 3
Tidimaclus 477
Vigenna fluuius 98
Vigilarum inſtitutio per annum 594
Vigilius archidiaconus 187
Villauum territoriū 192
S. Vincentij baſilica 388
tunica 137
Vindemialis epiſco. 47. 49
Vindocinū caſtellū 512
Vingenna fluuius 37
Vinnoch⁹ Britto 242. 444
Vinthrio 532
Vina potentiora 379
Virgili⁹ Arelate epiſ. 523
Vitus 543
Virus Turonis epi. 81.595
Viennæ epiſc. 448

Vltrogotho regina 264
Vocladenſe bellũ 105
Voluſianus Turonis epiſc. 81.594
Voſacum, ſilua 548
Voſagenſis pagus 479
Vrbienſis pons 310
Vrbicus Aruernis epi. 30
Vrſicinus Cadurci ſubrogatur epiſc. 264 335
Vrſio rex 285.465
Vrſus 192
Vuaddo Sanctonũ comes 345.376. diaconus 428
Vuandelinus nutritor regis 428
Vuarochus Macliaui filius 225.245.418
Vuandelinus 283
Vuarnarius Francus 181
Vuiliacharius 166
Vuintrio dux 423
Vuiliulfus ciuis Pictauus 473
Vuillacharius Aureliæ comes 362
Vuiſigardis 136
Vuldotrada 151
Vulfilaico diaconus 416

Z

Zaban dux Longobardorum 188
Zaroaſtres qui Cham 6

FINIS.